

Ungarisch Historischer Verein Zürich

A magyar huszárság története

A lovasműveltség sajátosságai



**Budapest k Zürich
2004**

Ungarisch Historischer Verein Zürich

A magyar huszárság története

A lovasműveltség sajátosságai



Az első magyar huszártörténeti konferencia

keretében

A Tizennyolcadik Magyar Őstörténeti Találkozó

és

Tizenhetedik Magyar Történelmi Iskola

előadásai és iratai

Nyíregyháza 2004

A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET
ÉS A HERALDIKA KIADÓ KIADVÁNYA

Budapest k Zürich
2004

Szerkesztette és lektorálta:

CSIHÁK GYÖRGY
(Zürich)

Sorozatszerkesztő:

CSIHÁK GYÖRGY
a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület elnöke

*A könyv szerzői valamennyien ellenszolgáltatás nélkül vettek részt
a találkozón, oktattak az iskolában és munkájukat az
Egyesület rendelkezésére bocsátották.
Fizetségük legyen a Nemzet hálája!*

ISBN 963 9349 07 0

Címoldal és a hátsó borító huszárképe: Cziglényi A. bélyegrafikája

Készült a Heraldika Kiadó gondozásában



H 1113 Budapest, Takács Menyhért u. 5.
Tel./fax.: 36-1-209-6078; 36-20-973-6420
heraldika@heraldikakiado.hu; www.heraldikakiado.hu



A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 1985-ben azzal a céllal alakult, hogy elősegítse a magyar történelem, jelesül a magyar őstörténet kutatását.

Zürich Kanton 1986-ban az FD 16.10.86, és AFD 86/10506 számú határozattal elismerte, hogy az Egyesület svájci közérdekű intézmény, ezért adómentessé tette. Az Egyesület részére tett pénzádományt az adakozó illetékességi helyének előírásai rendjében adóelszámolásában érvényesítheti minden olyan országban, amely a Svájci Államszövetséggel a kettős adóztatás elkerülésére megállapodást kötött.

Az Egyesületet az öt világrészen élő, különböző nemzetiségű és anyanyelvű tagjai szorgalmas munkával és önzetlen adományokkal tartják fenn, mint minden tekintetben független és semleges szervezetet. Az Egyesület és a Tagok egymás nézeteit kölcsönösen tiszteletben tartják.

Az Egyesület évente magyar őstörténeti találkozót rendez, főleg szakemberek részvételével. Szakembernek számítanak mindazok, akiktől a Találkozó Titkársága előadást elfogad. Az előadó és az előadás megítélésénél a Titkárságot kizárólag a Találkozóra szóló meghívóban foglalt szakmai szempontok vezetik.

A jelen könyv a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület által szervezett Tizennyolcadik Magyar Őstörténeti Találkozón és a Tizenkettedik Magyar Történelmi Iskolán elhangzott előadásokat tartalmazza. Megjegyzendő, hogy a műsorban szereplő néhány előadás szövegével nem rendelkezünk, így kötetünkéből is kimaradt.

AZ EGYESÜLETET ELŐTERJESZTETTÉK
AZ EURÓPA TANÁCS „RENÉ DESCARTES“ TUDOMÁNYOS DÍJRA.

ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET
Schweiz - 8047 Zürich, Postfach 502
Postcheckkonto: Zürich 80-36214-1
znte@freemail.hu



A rendezvény

védnöke

<i>Csabai Lászlóné</i> <i>dr. Csapó József</i>	polgármester, Nyíregyháza Megyei Jogú Város a biológia tudomány kandidátusa, ny. szenátor, ZMTE (Nagyvárad)
<i>dr. Cser Ferenc</i> <i>Csere Sándor</i> <i>Csontos János</i>	az MTA (kémia tudomány) doktora, ZMTE (Melbourne) kanonok, ZMTE (Tapolca) országgyűlési képviselő, a Nemzeti Lovasprogramot előkészítő eseti bizottság elnöke, (Budapest)
<i>dr. Darai Lajos</i>	kandidátus, főiskolai tanár, Kodolányi János Főiskola, ZMTE (Székesfehérvár)
<i>dr. Faragó József</i>	a néprajztudomány és a nyelvtudomány doktora az MTA tiszteleti tagja, ZMTE (Kolozsvár)
<i>dr. Frisnyák Sándor</i>	egyetemi tanár, az MTA (földrajztudomány) doktora, ZMTE (Nyíregyháza)
<i>Gazda László</i> <i>Győrffy-Villám András</i>	elnök, Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Közgyűlés (Nyíregyháza) elnök, Magyar Huszár és Katonai Hagyományörző Szövetség (Tapolca-Diszel)
<i>dr. Gyulay Endre</i> <i>dr. Holló József Ferenc</i> <i>Juhász Ferenc</i> <i>dr. Magyar Bálint</i> <i>v. Mezey Ervin</i> <i>dr. Mikó Jenő</i> <i>Nagy János</i>	r. k. megyés püspök (Szeged-Csanád) vezérőrnagy a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum főigazgatója miniszter, Honvédelmi Minisztérium miniszter, Oktatásügyi Minisztérium ny. huszárezredes, a HTK elnöke, Buchs református püspök, ZMTE (Pozsony) vezérőrnagy, a Magyar Huszár és Lovashagyományörző Egyesület elnöke (Budapest)
<i>Nagy Kálmán</i> <i>dr. Németh Imre</i> <i>Pál Béla</i> <i>dr. Pál János</i>	ny. huszárezredes, ZMTE (Budakeszi) miniszter, Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium politikai államtitkár GKM ny. igazgató, c. egyetemi docens, a Magyar Huszár és Lovashagyományörző Egyesület ügyvezető elnöke
<i>dr. Szabó Miklós</i>	ny. vezérőrnagy, az MTA levelező tagja, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem rektora (Budapest)
<i>Tüttő György</i> <i>Weiersmüller, Rudolf</i>	pápai prelátus, ZMTE (London) Svájc nagykövete (Budapest)

A RENDEZVÉNY KÖLTSÉGEIT FEDEZTE:

A KODOLÁNYI JÁNOS FŐISKOLA,
A MAGYAR HUSZÁR ÉS LOVASHAGYOMÁNYÖRZŐ TÁRSASÁG,
NYÍREGYHÁZA MEGYEI JOGÚ VÁROS,
A SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYEI ÖNKORMÁNYZATI HIVATAL,
A ZÜRICH MEGYEI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET,
VALAMINT A SZERVEZŐK, AZ ELŐADÓK ÉS A RÉSZTVEVŐK.

Köszönjük szépen!

A JELEN KÖTET KIADÁSÁT TÁMOGATTA

AUSZTRÁLIÁBÓL

Altorjay Éva	20	Kőrössy József	50
Antal Sándor	10	Krassovich Márta	10
Dr. Bakonyi Zoltán	10	Krassay István	10
Barkó László	10	Laczina Frigyes OAM	15
Berekally Magdolna	10	Ladó László	20
Birgden Anikó	10	Nagy Ferenc	5
Berekméri István	10	Nagy Erzsébet	5
Csonka Teréz (NSW)	20	Névtelenül	5
Eiserle Árpád	10	Polgári Sarolta	10
Erdélyi Mihály	10	Pócz Béla	10
Falkai Mátyás	60	Schwerák György	20
Boros József	10	Söprű Mária	10
Dancsecz Magda	10	Suhajda János	10
Dobozy István	30	Tormai Mária	5
Glatz Nándor	20	Turai Júlianna	5
Gelmann Vera	50	v. Ugody Alajos	20
Goór György (NSW)	20	Ujházy Dénesné	50
Dr. Gyarmati Imréné	10	Utzás Mihály	50
Haffner Béla	100	Váradi Zsuzsanna	40
Herendi János	50	Véber János	20
Holtsag Mihály	10	Wetherell Ildikó	50
Kezes Magda	5	X.Y.	50
Kövendy Lajos	20	X.Y.	25

Herendi János

Összesen: 1.010,00 ausztrál dollár
és

Kaáli Nagy Armand (Bécs) 1.000,-



TARTALOM

Előszó	10	
Bevezető	11	
Takács Sándor (<i>Budapest</i>)	A magyar katona és a humor	13
Takács Sándor (<i>Budapest</i>)	Huszár-királyok	17
I. A MAGYAR TÖRTÉNELMI ISKOLA ELŐADÁSAI: A MAGYAR HUSZÁRSÁG TÖRTÉNETE		
Nagy Kálmán (<i>Budakeszi</i>)	A magyar huszár születése, dicső harcai és történelmi jelentősége	23
Juba Ferenc (<i>Bécs</i>)	Lovasság és hajózás	32
Zachar József (<i>Budapest</i>)	Huszárok a nagyvilágban	43
Zachar József (<i>Budapest</i>)	„Jó erkölcsöt és becsületet“ Hadik Andrásról – keresztlevél hiányában ...	53
Zachar József (<i>Budapest</i>)	Előkerült gyászjelentés Hadik András haláláról	56
Pintér István (<i>Hódmezővásárhely</i>)	Mi volt Görgey téli hadjáratának igazi célja? ..	58
Schanz Klára Lujza (<i>Budapest</i>)	Gróf Széchenyi István huszártiszt a napóleoni háborúkban	68
Pandula Attila (<i>Budapest</i>)	A katonai Mária Terézia-rend magyar huszártishti tulajdonosai	78
Gráfik Imre (<i>Budapest</i>)	A huszár alakja a magyar népművészetben ..	88
Martyné Vágó Stefánia (<i>Budakeszi</i>)	Magyar huszár a népdalban és a népköltészetben	103
Pál János (<i>Budapest</i>)	A magyar lótenyésztés múltja és jelene	108
Novotni Péter (<i>Nyíregyháza</i>)	Szabolcs Szatmár Bereg megye lótenyésztésének múltja és jelene	111
Györffy Villám András (<i>Tapolca-Diszel</i>)	A Magyar Huszár és Katonai Hagyomány- őrző Szövetség története és célja	112
II. A MAGYAR ÖSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓ ELŐADÁSAI: A LOVASMŰVELTSÉG		
Barabási László (<i>Csikszereda</i>)	Mit hoztak a lovasnépek Európába?	117
Költő László (<i>Kaposvár</i>)	Az avar- és a honfoglalás-kori lovastemetkezésekről	121
Herényi István (<i>Budapest</i>)	Egy elfelejtett törzstörődék, a herények őrserege	131
Szekeres István (<i>Budakalász</i>)	Három jel a nikolsburgi ábécéből	138
Szekeres István (<i>Budakalász</i>)	A nikolsburgi ábécé keletkezése	152
Paál Zoltán (<i>Ózd</i>)	Arvisura. <i>Ismerteti Csuhák György</i>	157
Blaskovics József (<i>Prága</i>)	Tarih-i Üngürüş. <i>Ismerteti Csuhák György</i> ..	166

Farkas József (<i>Mátészalka</i>)	A szatmárcsekei temető sírjeleinek kérdéséhez	180
Csihák György (<i>Zürich</i>)	Újra kell írni a történelmet?	186
Gibbons Ann	Fejlődéstani genetika (származástan) (Fordította: Cser Ferenc, Melbourne)	203
Fejes Pál (<i>Szeged</i>)	Hozzászólás O. Semino et al.: „The genetic legacy of Paleolithic homo sapiens sapiens etc.“ című dolgozatához	207
Sugár Dénes (<i>Benidorm</i>)	Kis összehasonlító baszk-magyar nyelvten	215
 III. HUSZÁREMLÉKEK		
Bolváry József (<i>Budapest</i>)	I. önálló huszárszázad (vers)	225
Gencsy Tibor (<i>Budapest</i>)	Lóverseny – vagy rohamcsapat	226
Máriássy László (<i>Budapest</i>)	Apám 1914-ben kezdte, én 1944-ben az orosz fronton	230
Ugody Alajos (<i>Adelaide</i>)	Nádasdy Ferenc holttestét nem hagytuk muzska kézen	236
Sóldos László (<i>Budapest</i>)	„Huszárellet – gyöngyélet?“	238
Nagy Kálmán (<i>Budakeszi</i>)	A háborúban csodák is voltak	244
Wack Géza (<i>Budapest</i>)	A csákvári huszárkaland	264
Melegh Antal (<i>Budapest</i>)	Önként jelentkeztem huszárnak	268
Spányi Béla (<i>Johannishof</i>)	A tábornok köpenye	273
Meleghy Gyula (<i>Bergisch-Gladbach</i>)	Az élet – kaland	275
Studinka Elemér (<i>Budapest</i>)	A huszár akkor is huszár, ha német, vagy amerikai	279
Vattay Antal (<i>Budapest</i>)	Milyen érzés volt roham alatt? Emlékek nagyapámról	282
Domokos Sándor (<i>USA</i>)	Huszárok és az USA lovassportja	284
Somlyói Nagy Sándor (<i>Budapest</i>)	„Tankot robbantott“ Egy huszár alezredes hőstettei	285
Muhr Albert Ottmár (<i>Budapest</i>)	A limanowai huszárhoam 1914. dec. 11-én.	286
Nagy Kálmán (<i>Budakeszi</i>)	A legtöbbet szenvedett magyar huszár, Tabódy István emlékezetére	289
Zachar József (<i>Budapest</i>)	A magyarországi huszáregységek tulajdonosai és vezénylői	291
Zachar József (<i>Budapest</i>)	Szamosszegi Bodó Sándor festőművész kiállítása	307
Nagy Kálmán (<i>Budakeszi</i>)	Hősök ... Mártírok ... Áldozatok	308
 IV. A RENDEZVÉNY KERETÉBEN ELHANGZOTT EGYÉB ELŐADÁSOK		
Szenti Ferenc (<i>Hódmezővásárhely</i>)	Kívántam...	311
Vajda Gábor (<i>Szabadka</i>)	A magyar irodalom és kultúra eszmetörté- nete a Délvidéken Trianontól napjainkig	313

Csapó I. József (<i>Nagyvárad</i>)	A székelyek hadszervezete és határőrsége . . .328
Csaláné Erdélyi Kornélia (<i>Kassa</i>)	A civil szervezetek szerepe a szlovákiai magyarság kulturális életében, különös tekintettel Kelet-Szlovákia és Kassa térségére . . .333
Csámpai Ottó (Pozsony)	Összeesküvés a felvidéki magyarság nemzettudata ellen337
Csihák György (Zürich)	Emigrációnk rövid története353

V. FÜGGELÉK

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 20 éve	361
20 Jahre Ungarisch Historischer Verein Zürich	362
A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület őszinte története XIX.	363
Jegyzőkönyv	367
Nyilatkozat	368
Házirend	369
Műsor	370
Az előadások tartalma	376
A rendezvény szereplői	404
Felhívás	406
Meghívó	407
Zürichi Magyar Történelmi Egyesület magyar történelmi iskolái	408
Ajánló	409
Statisztikák	402
„Tízezer év - Ezer oldalról“ oktatási segédkönyv tartalomjegyzéke	412
Tizehetedik Magyar Őstörténeti találkozó és Tizenegyedik M. Történelmi Iskola, Budapest, 2003. tartalomjegyzéke .415	
2003 évi budapesti összejövetelek műsora	417
2003 évi hódmezővásárhelyi összejövetelek műsora	418
2004 évi budapesti összejövetelek műsora	419
2004 évi hódmezővásárhelyi összejövetelek műsora	420
A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tudományos Tanácsa	421
A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület kiadványai	422
A kiadványok beszerezhetőik	425
Asztaltársaságaink	426
Info	427

ELŐSZÓ

Huszár.

Magyar huszár! A világtörténelem egyik legismertebb lovas katonája.

Megszületett a 15. században, midőn a török hódítók fenyegető árnyéka rávetődött Európára, s elsőként a magyar huszár kardjának kemény csapásai állították meg a Nyugat határán.

Az örökösödési, majd a napoleoni háborúban érte el dicsősége tetőpontját, fölényes hadművészete, szelleme beragyogta egész Európát, sőt a tengereken túl is róla vettek példát.

Szabadságharcaink kiemelkedő hőse volt, majd a két világháború után, azokat végigharcolva, a haditechnika fejlődése, a tömegpusztító fegyverek megjelenése következtében feladatai véget értek.

De nemcsak a harcok mezején hatott a huszár példája, emléke, hanem az irodalom, a művészet, a néprajz területén is halhatatlanul megjelent.

Itt volt a legvégső ideje annak, hogy a legutolsó, még élő öreg huszárok élményeit összegyűjtsük, háborús emlékeiket megörökítsük, 1914 és 1944 huszár hőstetteiről, a fiak, unokák megemlékezzenek, a huszármártírok sorsát megidézzük.

Minden nemzedék büszke lehet a magyar huszár történetére, hazaszereteten, példamutató bajtársiasságban pedig vegyen példát róluk!

Áldott legyen a huszár emléke! Isten segítségével kísérje az utódok életét!

Budakeszi, 2004. szeptember hava.

Nagy Kálmán

ny. huszár ezredes, hadtörténész,

a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület

Tudományos Tanácsának tagja és

12. Magyar Történelmi Iskolája vezetője

BEVEZETŐ

Az első magyar huszártörtéeti konferenciát egyesületünk dísztagja, Nagy Kálmán ünneplése okán rendeztük. Az egyik, igazán jelentős magyar hadtörténész, aki ráadásul fegyverrel kezében végigharcolta a második világháborút Nyíregyházától Voronyezsig és vissza Sopronig.

Lóháton, mert huszárcapitány volt. Eleink végleges honfoglalásának útján – végestelen végig. Nagy Kálmán idén 95 éves – Isten éltette eddig is.

Természetesen adódott, hogy e fegyvernem történetéhez kapcsolódva őstörténeti találkozóink tárgyául a lovasműveltséget választottuk, miáltal emléket állítunk *Padányi Viktor-nak*, aki a „*lovasműveltség*“ fogalmát bevezette a történelemtudományba.

Talán nem sérti a két jelentős történelmi személyiségünket, ha közvetlenül utánunk említtem a *lovat*. A szakrális magyar műveltség az eurázsiai népek történelmében gyökereszik, s az nem lehet véletlen, hogy Eurázsia soktízezeréves történelmében az *igazi nagy birodalomalapítók mind lovasnépek*. Nehéz lenne megállapítani, hogy ezek a birodalmak a lónak köszönhetik-e nagyságukat, fölényüket a gyalogos népekkel szemben, vagy a ló köszönheti ezeknek a népeknek az eddigi emberi történet legtartósabb sikereit. Mindenesetre: történelmünk tanúbizonysága szerint a ló biztosan megérdemli az elismerést, de az még kérdéses, hogy az ember megérdemli-e a lovat?

Előző őstörténeti találkozóink kötetében (Budapest 2003, ISBN 963 9349 06 2) nagy teret szenteltünk az európai génkutatás első összefoglalójának. Jelen kötetünk szintén több vonatkozásban is odakapcsolódik, s ezért ismétljük az *eredeti Arvisura* és az *eredeti Tarih-i Üngürüs* ismertetését. *Ez a két írott forrás egybecseng a régészet, az embertan és a génkutatás eredményeivel.*

Történelemtudományunkban illene végre helyére tenni lovasmúltunkat.

Zürich, 2004. Földanya hava.

Csihák György



Takáts Sándor (Budapest)

A MAGYAR KATONA ÉS A HUMOR

Rég letűnt mesés idők elevenednek meg előttünk! Jó Magyarország bátor fiai indulnak a vitézi próbára. Lelkesedéssel sietnek oda, ahol a halál dandárral jár. Önbizalom, vakmerőség s lelkesedés van a szívükben. Nem rettegik az erősebb ellenfelet; kapva kapnak a veszedelmen; tűzön-vízen átalutjok vagyon. Mindent könnyen nélkülöznek, s ha egy falat kenyérre sem virradhatnak, azért meg nem keserednek. Jókedvvel keresik a harcok izgalmát s vetélkednek, ki a különb köztük.

Negyedfélszáz év előtt ilyenek írták a magyar katonát! Ilyennek festi e korszaknak lelke és visszhangja: Balassa Bálint s verselő krónikása: Tinódi.

Hosszú idő múlt el azóta s bizony elfeledtük már régen a vitézi kor harcosait és harcait. Elszoktunk az emberöléstől s a fejlődött kultúráról azt hittük, hogy immár lehetetlené tette a nagy vérontást. Nem így történt! Kiűtött a nagy háború s véreztek fiaink, s tán több könny öntözte a magyar földet, mint negyedfélszáz év előtt! Nem volt napunk aggodalom nélkül. Pihenést, megnyugvást sehol sem találtunk. S mégis, mintha valami csodás hit, benső erő felemelte volna fáradt, törődött lelkünket. Itthon és külföldön himnuszokat hallottunk zengeni a magyar hősokról, a magyar vitézségről. A hír szele sólyomszárnynon vitte mindenfelé a magyar katona, a magyar nép tündöklő erényeit! Oly helyeken magasztalták népünket, ahonnét századokon át csak lenézés és gyűlölet szállt felénk. Állandó gyümölcse lesz-e ez a magyar vitézségnek, vagy csak múló fény ez is, mely ideig-óráig világít? A jövő fog rá felelni.

Negyedfélszáz évvel ezelőtt is megtörtént az, ami mostanában. A külföldi költők akkor is versekben zengték a magyar vitézséget, harci tudást és bátorságot. Vitézeinkről németül, latinul és magyarul szólt az ének. S olyik költő még sokallta is a magyar katona vakmerőségét!

Lassan-lassan azonban elnémult az ének. A magyar katona ugyan nem változott, de másra fordult sok minden. Nemzeti törekvéseinket, jogos küzdelmeinket – félremagyarázták s mesterséges eszközökkel gyűlöletet támasztottak ellenünk. S ezzel megkezdődött ránk nézve a szenvedések kora. Az elvesztett bizalom azontúl csak akkor szálldogált felénk rövidke időre, mikor a dolgok állapota veszedelemre fordult. De azért a magyar katona maradt, ami volt.

Mondják, hogy a néplélek századokon át nem változik. Ha valamikor, úgy a most múlt nagy háborúban igazolva láttuk e mondást. Napról napra hallottuk s olvastuk, mi módon állta meg a sarat a magyar katona a rettenetes küzdelmekben. Győzte a fáradalmat; megbírta a nélkülözést, s vakmerően küzdött a túlnyomó erővel. S közben az ő víg kedve, az ő lélekvidító humora soha el nem hagyta. Mit jelent ez? Azt, hogy a magyar katona sok százados múltja a jelenben is él! Igen, a magyar katona ma is olyan, mint amilyen volt a vitézi korban. Katonai erényei a letűnt századok alatt semmit sem gyöngültek; a hosszú békeség az ő vitézi keménységét meg nem lágyította; szellemét meg nem változtatta. Aki ismeri a 16. század lelkes küzdelmeit, aki tudja, minő páratlan vitézi erényekkel ékes volt akkor a magyar katona; az a most folyt harcokban újra élni látja Balassa Bálint korát!

A 16. században a török Európa legnagyobb hatalmassága volt. Nagyszerű katonasága sikerrel küzdött mindenféle néppel. Így hát ismerhette ellenfeleinek jó és rossz tulajdonságait is. S a török a 16. században nem késett kijelenteni, hogy csak két vitézkedő népet ismer: a magyart és a törököt! E két vitézkedő nép aztán másfél századon át állandóan azon vetélkedett, melyikük a különb vitéz?



*Török vitéz és magyar huszár harca
(Egykorú üvegserleg festmény)*

A 16. század magyar katonájáról német mester: Gabelmann írta, hogy minden lehetetlenre vállalkozik; a fáradságot, az éhséget és a szomjúságot könnyen szenvedti; a hazájáért és családi tűzhelyéért szívesen küzd; a jó névre és a vitézi tisztességre sokat ad!

Gabelmann mester a magyar katona humoráról ugyan nem emlékezik meg, de sok oly dolgot elmond, amiből napnál világosabban kitűnik, hogy vitézeink az egészséges magyar humor nélkül akkor sem szűkölködtek. Leírja például, mint szemtanú, Esztergom 1595. évi ostromát. A hajdúk – szerinte – a falakig mentek s az ott levő törököket csúfolgatták, amin aztán a magyar vitézek nagyokat kacagtak. Egy hajdú és két magyar zászlótartó beugrott a vár árkába, s ott a törökök leghevesebb tüzelése közben a hajdútáncot járták. Az ember azt hinné, – írja Gabelmann – hogy lakodalomban s nem háborúban van!

Mikor a török naszádok megjelentek a Dunán, Gabelmann szerint a magyar vitézek begázoltak s a vízben küzdöttek a törökökkel. (Seien ihnen die Hungern gar in das Wasser naheilet und alles niedergehauen.)

Több német krónikás följegyezte, hogy a komáromi hajdúk Székesfehérvár tövében leselkedtek a törökökre. Egy ízben a székesfehérvári ifjú bég a menyasszonyát várta. Kellő kísérettel meg is érkezett az, de a vár tövében elfogták őt a komáromi hajdúk. A menyasszonyt és a zsákmányt magukkal vitték, a bégnek pedig elküldték a menyasszonyát kísérő vénasszonyt!

Gabelmann említi, hogy 1595-ben nyolc komáromi vitéz Tatára ment gyümölcsért. A tatárok kettőt közülük elfogtak s az akkor török kézen levő Győr várába vitték. A két komáromi vitéz másnap lóháton s pompás török ruhában tért vissza. Megszöktek Győrből, s magukon kívül még egyebet is hoztak magukkal.

Az ilyen mulatságos dolgoknak persze hamar híre futott. A végházakban egyébről sem beszéltek, mint az efféle sikerült kalandról. Törte is a fejét minden jóra való magyar vitéz, mint tehetne olyat, amin minden végház elcsudálkoznék! És ezer forintért eszeltek ki,

ezernyi tréfát műveltek a harc közben. Mintha csak a vérontás is mulatság lett volna. A budai pasák nem egyszer írják, hogy magyar lovasok török süvegben jönnek a török végházak alá s törökül kiáltják: Jöjjetek ki, itt és itt magyar csata rejtőzik; kevesen vannak, könnyen szétverhetjük őket! Ha a törökök nem vették észbe a fortélyt s kimentek, a mi lovasaink gyöpre vetették a táncot s belé bojtorkodván az ellenségbe, letiportak mindent. Ha a törökök a hívó szóra nem jöttek ki, a huszárok csúfolni kezdték őket s káromkodással megeresztvén nyelvüket, szórták az adtát és a teremtetét. A szegény szenteknek ugyancsak volt mit hallaniok! Mit törődött ilyenkor a huszár azzal, hogy kiszorul az egek országából? Búsultában káromkodott, mint a kereketörött kocsis. Ha a bajviadalra kihívott török vitéz nem mert kijönni, a mieink róka farkas, disznó farkas kopját, aszszonyoknak való rokkát, más efféle megszegyenítő dolgot küldtek neki.

Haragot a magyar az ellenséggel nem igen tartott. Ha alkalma nyílt, szívesen mulatott a török szomszédal. Ha két csata népe találkozott egymással, a mieink mindjárt készen voltak a felszólítással: „Ha már ennyire jöttünk, törjünk egy-egy fát (kopját) s egy keveset mulatnánk.“

Az egri vitézek például 1579-ben vendégségre hívták a hatvani török vitézeket. „Lakozunk együtt, – írták az egriek – együnk, igyunk s az vitézek is egymással mulassanak.“ „Ott ösznek s isznak, – írja a budai pasa – aztán megrészegülnek, egymás közt kérkőznek, s végre is kardra mennek!“

A vidámság, a humor katonáink minden harcában megnyilatkozik. Bár a 16. században a bú úgyszólván korlátlan sajátunk volt, katonáinkból csak az élet megtört fáklyájával alszik ki a jókedv. Még a legsilányabb palánkokból is azt irogatják az ostrom előtt, hogy ők vígan akarnak meghalni a kereszténységért.

S mivel az efféle jelenség a 16. században általános volt, kétségtelen dolog, hogy a harc dolgában hadinépünk egylelkű testület volt. A túlhevült lelkesedés, a meggondolatlan vakmerőség, az étellel való nemtörődömség, a szertelenség után való vágyakozás jellemzi majd minden vitézünket. Nem kell őket harcra buzdítani, hanem a legszigorúbb büntetéssel kell őket a harctól tiltani. A végházakban, Rudolf korában már fejvesztéssel fenyegetik azt, aki portyázásra, száguldásra vagy lesvetésre indul. S mégis, nap-nap után a zöldbe borult mezőn küzdenek vitézeink. A borbélyoknak kemény büntetés alatt hagyják meg, hogy a sebes katonák neveit felterjesszék. S a mi végbeli vitézeink eltagadják még sebeiket is, de a harcról le nem mondanak.

A 16. század negyvenes éveiből ránkmaradt legrégebbi huszár-regulamentumok kivétel nélkül mutatják, hogy a magyar katonát nem bízni, de visszatartani kellett. A nevezett regulamentumok ugyanis kemény büntetés alatt tiltják a huszároknak, hogy a kapitány parancsa nélkül „a sorból kiugrassanak“ s az ellenségre rontsanak! Tiltja azt is, hogy az ellenséget gúnyolódással kopjatörésre hívják és kényszerítsék.

Az idegen lovasság részére kiadott regulamentumok ilyesmiről egy hangot sem szólnak. Ellenben ugyanazon helyen azt írják, hogy az ellenség elől meghátrálókot a többiek szúrják le. (Die in Schlachten, Scharmützen im Feldt oder sonst Flucht machten, so soll der naechst auf ihn schlagen und stechen.)

Ez a különbség a magyar és idegen lovassági regulamentumok között a 17. században is megvolt. Soha senkinek sem tűnt fel ez a különbség; pedig ha mélyreható szemmel vizsgáljuk, nagyon jelentős dolgot kell abban látnunk. A magyar huszár szelleme világít ki abból, a magyar huszáré, aki a hátrálást, a gyávaságot nem ismeri!

Az 1542. évben Scheurer Rézmán császári követ Buda felé tartván, Esztergomban megállt. Amint ő maga írja követi jelentésében, megérkezésekor a törökök erősen ágyúztak és lövöldöztek. Követ uram nem tudta mire vélni a dolgot; már szinte hinni kezdte, hogy az ő tiszteletére szólnak az ágyúk, mikor meglátja, hogy a Duna túlsó partján hét surányi vitéz – próbált főlegények – táncoltatják a lovaikat s harsogó hangon viadalra hívják a török vitézeket. Ezek cselettől tartván, nem mertek kimenni, hanem ágyúikkal tüzeltek a hét huszárra. A jó huszárok azonban kutyába sem vették a tüzelést, hanem tovább ordítottak: Ha van szívetek, jöjjetek ki! S mikor látták, hogy hiába csalogatják a törököket, gyalázatos káromlásokat kiáltottak a várban levőkre!

Az 1556. évben a győri és a komáromi magyar vitézek éjjel megtámadták Esztergomot s felgyújtván a palánkot, nagy zsákmánnyal szerencsésen visszatértek. Velicsán bég ezért bosszút esküdött. Mikor javában törte a fejét, mint fizesse vissza a kölcsönt, következő eset történt: Négy derék győri huszár a sötét éjjel Esztergom alá lovagolt s hajnalsötétekor döngetni kezdték a várkaput. A török kapunállók kérdezték, kik légyenek künt? A négy huszár azt felelé, hogy a győri kapitány van itt egész hadával! Lőn erre nagy riadás Esztergom várában! Csakhamar megszólalt a rézdob s dörögni kezdtek az ágyúk. Lárma, fegyverzaj s kiabálás hallatszott belülről. A négy vakmerő huszár pedig ott állt mosolyogva a várkapu előtt. Csak mikor a várban már teljes volt a zűrzavar, fordultak vissza s minden baj nélkül Győrre értek.



Huszárok Esztergomnál

(Houfnagel rézmetszete)

Efféle kaland ezrével esett meg a hódoltság korában. Mindannyia hirdeti, hogy a magyar katona nem ismerte a félelmet, s hogy a legveszedelmesebb vállalat közben sem veszíté el jó humorát. Ez utóbbi tartotta benne a lelket az üldözés és a lenézés korában. S bármi sors érte is őt, a humora haláláig nem hagyta el. Tudjuk, hogy karóba vont hajdúink csöndesen pipáztak, míg a halál be nem állt. Az elfogott kóborló szabadlegény, mikor a csontjait törték kerékkel, nótára gyújtott, énekelt, s jajszó nélkül türte a legrettenetesebb kínokat. Az elfogott hajdúkém maga metszé el a torkát, hogy titkait kínzással ki ne vehessék belőle. Másutt – mondák ekkor az idegen tiszték – az ilyen embert hősnak tartanák, Magyarországon ez közönséges dolog! S úgyis volt. Sőt – hál' Istennek – úgy van ma is.

Takáts Sándor (Budapest)

HUSZÁR-KIRÁLYOK

A huszár a világ minden valamirevaló népét meghódította. A huszárság az egyetlen könnyűlovasság, amelynek hadakozási módját, ruházatát s fegyverzetét mindenütt utánozni igyekeztek. Tudjuk jól, hogy a magyar huszár felszerelése és ruházata is gyakran változott s mégis mindig olyan eredeti, olyan szemrevaló és festői volt, hogy egyetlen nemzet lovassága sem versenyezhetett vele. Az európai nemzetek igyekeztek ugyan huszárságot szervezni, de egyiknek sem sikerült. Ruhát, fegyvert s más effélet könnyű volt utánozniok, de a huszár nemzeti sajátosságait nem. Már pedig a huszárt huszárrá éppen a nemzeti sajátossága tette. A németek, a franciák és az oroszok tehát magyar huszártiszteket s magyar legénységet igyekeztek szerezni, hogy imígyen igazi huszárságuk legyen. Mikor nálunk seregével akadt a bujdosó, földönfutó kuruc, nem is volt oly nehéz magyar legénységet szerezniök. Kaptak is olyan embereket, kik tudtak a lóhoz, értettek a fegyverforgatáshoz, akik nem ismerték a lehetetlent, s ha kellett, tűzön-vízen átalmentek.

A 17. század végén huszárezredeink bejárják fél Európát. A nyugati nemzetek a spanyol örökösödési háborúban kezdik igazában ismerni a magyar huszárt. Nem is magyar, hanem bécsi kormányzók írja ez alkalommal I. Lipót királynak, hogy a magyar huszárezredek örök dicsőséget szereztek neki. Azt is tudjuk, hogy a huszárságunk e hosszú háborúban nemcsak a fegyverükkel, hanem deli alakjukkal és festői ruhájukkal is hódítottak. Mivel sokféle nép közt forogtak, sok mindent elsajátítottak, amiket aztán itthon úgy télvíz idején a kvártélyos falvakban és városokban elterjesztettek.

A 17. század végén és a 18. század elején leghíresebb huszárezredeseink: Deák Pál, Ebergényi László, Kollonics Ádám, Eszterházy, Baranyay stb. azon fáradoztak, hogy a huszárságunk a formális műveltséget is elsajátítsák s így ne csak az ellenség, hanem a békés lakosság közt is hódíthassanak. A nevezett huszárezredeseket a nemzeti büszkeség is arra sarkalta, hogy a császári ezredek közt a huszárság régi jó hírét fenntartsák és növeljék. Így hát nem is vehetjük tőlük rossz néven, hogy keményen büntették azokat, akik a nőkkel szemben illetlenül viselkedtek, no meg azokat, akik irgalmatlanul káromkodtak. Mondanunk sem kell, hogy az ilyen huszároknak a farát ugyancsak keményen csépelették.

Érdemes megemlítenünk, hogy a fentebb említett huszárezredeseink koruknak legjobb táncosai és leghíresebb udvarlói voltak. Ebergényi, mikor a köszvény az ágyhoz kötötte, s jó maga nem járhatta a táncot, betegszobájában rendezett táncmulatságot, s az ágyból gyönyörködött a táncolóknak.

Huszárezredeseink nemcsak a tisztjeiktől, de a közlegényeiktől is megkívták, hogy az udvarláshoz és a tánchoz értsenek. Mikor az idő télire járt, s a huszárezredek kvártélyba szállottak, alig múlt el nap tánc nélkül. Ilyenkor persze a bornak is nagy keletje volt. A pincebéli urak búsultak is eleget boruk fogytán. Tudjuk a szolgáló rendnek mivoltát, s nincs mit csodálnunk azon, ha kvártélyozáskor sok pincének az oldalán tágítást tettek. A huszár fejében forgószél van s könnyen indul a tilalmasra.

A 16. században katonáinknak (töröknek és magyarnak egyaránt) a pünkösdi volt a legkedvesebb ünnepük. A hadakozás ilyenkor szünetelt, a paripákat füvellették, s a vitézek

birtokaikon mulatoztak. Május havának multságairól – sajnos – alig maradt reánk írott emlék, s így nem is tudjuk, miként ünnepelték a végbeli vitézek a természet újraszületését. A "pütkösi királyság" elnevezés azonban azt hirdeti, hogy a május megünneplése már ekkor is szokásban volt.

A 17. század végén és a 18. század elején huszárezredeink úgy ünnepelték a természet ébredését, hogy minden század (akkor seregnek hívták a századot) királyt választott magának, akinek aztán minden ember engedelmeskedni tartozott. Ezek a huszárkirályok törvényt ültek, ítélkeztek, ha kellett, kegyelmet is adtak a bűnösöknek. Azonkívül ők vigyáztak arra is, hogy a huszárok mulatozás és tánc közben az illedelem ellen ne vétessenek.

A huszárkirályok tisztségéről, udvaráról és törvényeiről álljon itt a Splényi-huszárezrednek 1727. május elsején végbement választása, amelyet írásba foglaltak. E nagyon becses és érdekes műveltségtörténeti emléket egész terjedelmében adjuk itt.

"1727. május 1. Minthogy régi bevett szokás szerint fölséges császár és koronás királyunk vitézlő rendének hatalom adatott, hogy minden esztendőben május napján vigadjanak, mely nap mindenik sereg egy királyt választani szokott, az melynek is az egész sereg engedelmeskedik, és mint rendölt fejet böcsülük. Annak okáért ezen 1727. esztendőben tekintetes generális-feldmarschalleidinant Splényi uram regimentjéből kapitány gróf Nádasdy Leopold uram kommandója alatt lévő nemes kompániabeli vitézek arra engedelmet nyervén, ezen régi szokás szerint választották május-királynak nemes és vitézlő N. N.-t, remélvén, hogy őkegyelme maga fő és hatalmas tiszti hivatala szerint úgy fogja magát viselni, hogy az mely rendelt assessorokkal együtt ezen alább írt regulák szerint igazságosan és törvényesen ítélni fog és mindeniket magaviselése szerint törvény elé viszi. Mely törvényes ítéletnek mindenik alattvaló jókedvéből és minden visszamondás nélkül engedelmeskedni kötelezi magát.

Május-királynak udvari népe:

1. *Adjutant*, az, ki mindenkor az május-király mellett legyen. Ami nékie parancsoltatik, híven és szorgalmatosan véghezvigye, s ha valaki büntetésre ítéltetik, aztat a szerint, a mint az törvény ítélte, büntesse meg. Ha valaki audientiára az király eleibe akarna menni, aztat tartozik bejelenteni; az királyt az asztal felől étellel és itallal kínálni és a melyből parancsol, eleibe adni.
2. Hat *assessor*, az kik tartoznak az királlyal együtt az panaszokat meghallgatni, és bizonyosságokat megérteni és úgy törvényes, és igazságos törvényeket tenni.
3. Két *bévádoló*, az kik tartoznak minden fogyatkozásokra és helytelen cselekedetekre szorgalmatosan vigyázni és valakik az törvények és regulák ellen excedálnak, minden tekintet nélkül az panaszt az királynak eleibe terjeszteni.
4. Két *pártfogó*, az kik tartoznak az bevádoltakat tehetségük szerint szóval menteni, és ha az mentség elégtelennek ítéltetnék, az bűnösöknek gratiát kérni, az mely gratiát az király maga hatalmával adhatja, ha mind az assessorok ellentmondának is.
5. Egy *lapicskás mester*, az ki tartozik az büntetést úgy végbevinni, – se feljebb, se alább – hanem csak annyiba, amennyibe az király és törvény ítélte.
6. Az királynak *tréfás asztali és udvari szolgálja*, az ki az királyt és hivatala vendégeit beszédekkel és tréfákkal vigasztalja.
7. Egy *konyhamester* és egy *borra-gondviselő*, az kik tartoznak egyik az ételre, másik az borra gondot viselni, úgy hogy semmi el ne pazaroltassék vagy el ne öntessék, hanem mind helyesen kiosztassék".

A király udvarnépének ezen felsorolása után következik a május-király kiáltványa alattvalóihoz. Ebben a huszárkirály előadja azon regulákat, miket alattvalói kötelesek megtartani. E regulák műveltségtörténeti szempontból igen érdekesek lévén, egész terjedelmükben adjuk:

"Mi N. N. május királya ajánljuk alattunk valóknak jóakaratumkat stb. Adjuk tudtotokra és parancsoljuk,

1. hogy senki ne merészkedjék szitkozódni és káromkodni.
2. Senki se asszonyt, se leányt erővel ne csókoljon, se mocskos beszédek ne mondjon, se penig illetlenképpen hozzá ne nyúljon.
3. Minden haragos beszédek, veszekedések, annyival inkább verések, vagdalkozások megtilalmaztatnak.
4. Senki az vigadozó helytől az mi szabadságunk nélkül el ne távozzék, senki házába ne menjen.
5. Ételt, italt el ne öntsön, a korsót, edényt össze ne törje. Mindenki a rendelt asztalnál egyék.
6. Strázsát ki-ki megállja, míg fölváltják.
7. Senki hír nélkül előnkbe ne jöjjön, hanem engedelmet nyervén, az fegyverét az strázsa előtt hagyja, süvegét kezében tartván velünk beszéljen. Szabadságunk nélkül senki se táncoljon és dohányzásra is szabadságot kérjen tőlünk.
8. Elöttünk senki föl ne támaszkodjék; engedelem nélkül le ne üljön, se ülve, se állva lábát keresztbe ne tartsa.
9. Senki fölöttébb való módon meg ne borosodjék, úgy hogy esztét elveszesse, vagy más illetlen mocskosságot el ne kövessen.
10. Az kiket mink az asszonyok hivatalására rendelünk, azok senkit sem erővel, sem szitkokkal ne kényszerítsenek, hanem szép udvari szókkal előnkbe hívják és azután az tánc helyére vezéreljék.
11. Senki az távrolról való nézőket ne háborgassa, de úgy, hogy az kik nem a vitézlő rend közül valók, vagy nem hivatalosak ne merészeljenek az árkon általjönni.
12. Ezen regulák pedig mind az tisztviselőinkre, mind az alattvalóinkra szólnak, és ha fogyatosok esnek, föltartjuk magunknak, hogy május-királyi hatalmunkból azokról ítéletet tehessünk és az vétkeket megbüntethessük. Adtuk mezei residentiókban, 1727. május 1.-én."

Ipolyi Arnold jeles művében: a Magyar Mythológiában tudományos alapon foglalkozik a pünkösdi királyság kérdésével. Régebbi források alapján kimutatja, hogy mint a nyugati országokban, úgy nálunk is erősen dívott a pünkösdi királynak és királynénak a választása. Azonban mivel a pünkösdi királyok hatalmukkal visszaéltek, a hatóságok mindenütt hadilábon állottak ez ósrégi szokással s igyekeztek azt korlátozni. A legtöbb helyen aztán feledésbe is ment. Néhol azonban mégis megmaradt a pünkösdi királyválasztás egyik-másik részlete. Kilit csallóközi faluban például ékesen felöltöztetett, s koronával díszített fabábut hordoznak a fehérbe öltözött, rózsakoszorús lányok. S mikor valamelyik ház ajtajához érnek, éneket mondanak: "Elhozta Isten piros pünkösöd napját, mink is meghordozzuk királynénk asszonyát" stb.

A kishonti lakók – Bél Mátyás följegyzése szerint – pünkösdkor királyt szoktak választani s azt meg is koronázzák. Aztán másnap táncba vonulnak. Majd a csűrben gyűlnek össze, ahol a szokásos ünnepeket tartják meg. A palóc nép közt is állandóan szokásban

volt a pünkösdi királynak és királynénak választása. Itt is koronát vagy koszorút tettek a megválasztottnak fejére. Úgy látszik, a pünkösdi király lóháton járt. Legalább a ránk maradt verstöredék ezt mondja:

*Jó legény! jó legény! jól megfogd a kantárt,
Ne tiposd, ne taposd a pünkösdi rózsát.*

Ismeretes dolog, hogy a pünkösdi királyság és a pünkösdi játék a nyugati népeknél úgy mint nálunk is a nyár megérkezésének az ünneplése volt. Ez ünneplésnek egyes részei vidékek szerint változtak. Nagyjában azonban mégis megegyeztek. A magyar pünkösdi királyságban azonban sok oly vonás van, ami más nemzeteknél fel nem található. Fényes például szolgálhatnak erre a huszárkirályok regulamentumai. Kár, hogy akik eddig a pünkösdi királyság kérdésével foglalkoztak, nem tudták s nem is sejtették, hogy ez a szokás milyen eredeti formában dívott a magyar huszárezredeknél.



Pihenő huszár

(Nagyrévi Neppel György: Huszárok c. könyvből)

Nagy Kálmán tiszteletére

I.

A MAGYAR TÖRTÉNELMI ISKOLA
ELŐADÁSAI

A MAGYAR HUSZÁRSÁG
TÖRTÉNETE

Nagy Kálmán (Budakeszi)

A MAGYAR HUSZÁR SZÜLETÉSE, DICSŐ HARCAI ÉS TÖRTÉNELMI JELENTŐSÉGE

A tanulmány kezdetén a magyar huszárral kapcsolatosan néhány fontos kérdést kell tisztáznunk. Ezek a huszár születésének körülményei, a téves nézetek tisztázása, a huszár dicső harcainak általános és elvi meghatározása, végül a huszár szerepe és jelentősége a történelemben.



Végyvári vitéz

(Cziglényi A. bélyeg grafikája nyomán)

Erre azért van szükség, mert a mai kor embere – főleg az ifjúság – már csak könyvekből, képekből, a múzeumok tárgyi emlékeiből alkothat magának fogalmat arról, hogy mi is volt a huszár, a magyar huszár? Hiszen már a ló is kiszorult a mezőgazdaságból, a közlekedésből, lovat alig látni, legfeljebb a lóversenyeken, bemutatókon, vagy a városnéző egy-két konfliskocsiba fogva. Pedig a ló az egyik legrégebb, hűséges és hasznos társa, harci bajtársa volt az embernek. Ezért okoz igazi örömet, hogy mégse vész el a ló, a huszár emléke, szelleme, mert mint a vadvirágok a réten, mostanában egyre több hagyományőrző egyesület, huszárbandérium születik, áll fel még a határon túl is, az egész Kárpát-medencében!

E tanulmánynak is az a fő célja, hogy megismerjük, mi is hát a huszár, hogyan keletkezett, mi volt a szerepe és jelentősége történelmünkben egészen az utolsó háborúig. Milyen volt a harcmódja, és végül mi volt az a sajátosság, ami annyira kiemelte a magyar huszárt az európai és amerikai hadseregek katonái közül, hogy példáját követendőnek találták.

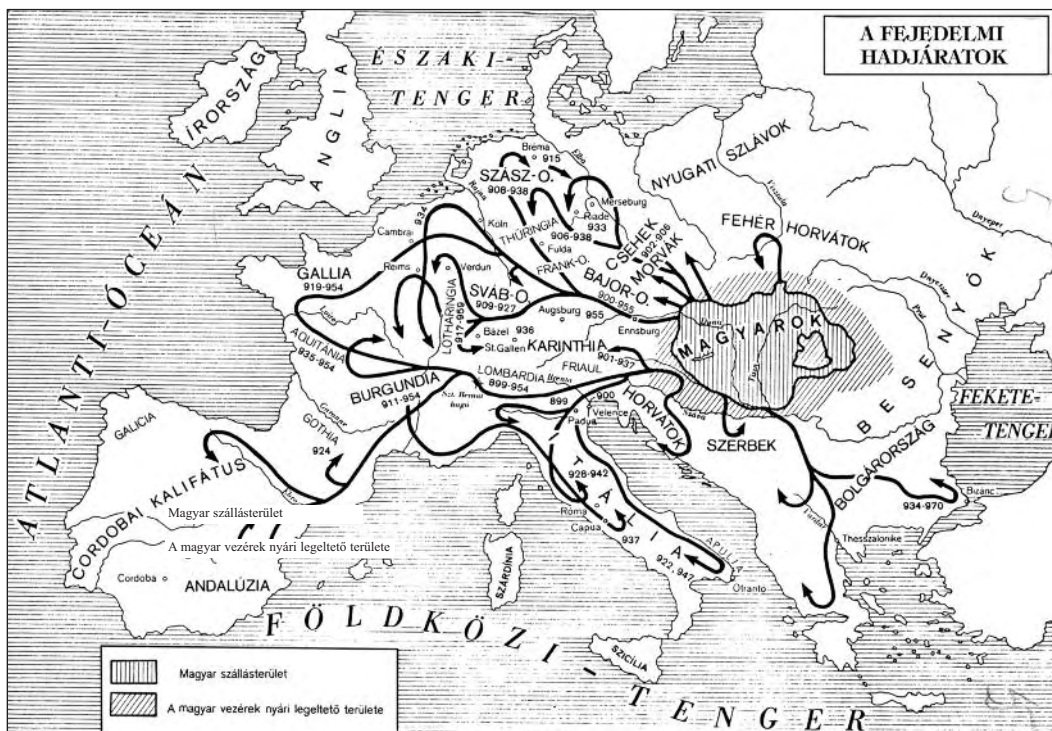
Fölteszem a kérdést: ki is volt, mi is volt az a magyar huszár, aki fél évszázaddal ezelőtt, a 20. század második, legvéresebb világháborúja után örökre eltűnt a harcok mezejéről?

Ha megpróbálom jellemezni, sokféleképpen beszélhetek róla. Olyan ember volt mint akármelyikünk, olyan katona, mint bárki más. Olyan fából faragták, mint akár téged, akár engem, de ha felült ficánkoló, mozgékony, gyors, fáradhatatlan, szép magyar lovára, kezébe kapta a huszárkardot és visszazállt belé az ősi magyar lovasszellem, akkor más ember, más katona, más férfi lett belőle: magyar huszár!

Születését a történelem évezredes mélységében kereshetjük, valahol Napkelet messzi mezőin, onnan hozta magával a nagy ősi népek magas lovaskultúráját.

Nem túlzás ez, nem nagy szavak szépítő szándékával akarom bekeretezni a világhírű magyar lovaskatona képét. Mert amilyen félelmesen merész, bátor és eredményes lovaskatonák voltak honfoglaló őseink, amilyen meglepő, fölényes, rajtaütő harcmóddal

vívták győzelmes küzdelmeiket 1100 évvel ezelőtt egész Európa nagy térségeiben, ugyanolyan hősiességgel, leleményes hadművészettel elrettentették és kápráztatták a huszárok földrészünkön és a tengeren túl is az újabb korok népeit, melyek megpróbálták utánozni őket harcban, szellemben, fegyverzetben, sőt még a világon legszebb egyenruhákban is.



Népünk történetében nem a 15. században, a török betörések idején jelent meg először az a könnyű lovaskatona, akit huszárnak nevezünk! Csupán az a számunkra büszke dolog történt, hogy első „névjegyét“, a huszár szót nagy királyunk, Hunyadi Mátyás mondta tollba 1481-ben apósának, a nápolyi királynak szóló levelében. Éspedig ilyen módon: „equites levis armaturae, quos *hussarones* appellamus!“ Vagyis „könnyű fegyverzetű lovasok, akiket *huszároknak* nevezünk.“ Ez azt jelenti, hogy a huszár szót a mi lovaskatonánkra vonatkoztatva legrégebből ekkortól ismerjük írásban, mert mint nemesi családnév hiteles okmányokban már előbb, 1449-ből, sőt már 1403-ból is ismeretes.

Az a feltevés, hogy a huszár szó a magyar nyelvbe a török elől menekülő szerb lovasok lovasrablót jelentő gusar szavából ered téves, mert teljesen elképzelhetetlen, hogy Mátyás király legelőkelőbb elit magyar lovaskatonáit a szerb rablók nevének határozta volna meg, valamint kizárt dolog, hogy nemesi családok a lovasrablók nevének vették volna fel. Ez csak a 19. század szlávosító, nyelvünket lebecsülő irányzat agyszüleménye. Legújabb kutatások szerint állítólag az ujjur nyelvben van egy „huszár“ szó, amely közkatona-t jelent.

A huszár szó ezen első írásbeli megnevezését a magyar huszár születésének, első megjelenésének meghatározni a hadtörténelemben helytelen és alaptalan, mert bár a könnyűlovasság haderőnkben sajnálatosan háttérbe szorult a 11-12. század óta, de könnyű lovasaink mindig voltak. A fő érvünk az, hogy a huszárok ugyanazzal a könnyűlovas harcmóddal küzdöttek, védekeztek a törökkel szemben, amely teljesen azonos volt a régi



*Mátyás király szobra
Kolozsvárt*

magyar lovas taktikával. Hiszen kezdetben még nyíllal is lövöldöztek, mint az Árpádok idején. A huszár tehát nem ekkor született, hanem csak ekkor tért vissza a régiekhez, vagyis akkor: újjászületett!

Milyen is volt ez a könnyűlovas harcmód, amellyel olyan nagy fölényben voltak lovas őseink a nyugati népek elmaradott taktikájával szemben, s milyen volt az ezzel azonos huszár harceljárás a csapatnem, majd a fegyvernem egész fennállása idején?

Alapvető volt a ló gyorsaságában, mozgékonyságában rejlő lélektani lehetőség felhasználása, ami abban nyilvánult meg, hogy váratlan időben, helyen és irányban végrehajtott villámgyors megjelenésükkel, szokatlan támadási módjukkal, tűzzel (nyíllal) való rajtaütésükkel szokatlan megrázkódtatást idéztek elő meglepett ellenségeikben és ez olyan ijedtséget, rettentő félelmet, teljes akcióképtelenséget váltott ki soraikban, ami minden ellenállást megszüntetett. Ez már fél győzelmet

jelentett, mivel védekezés helyett pánikszerű menekülésbe kezdtek.

A másik alkalmazási mód ezzel ellenkező értelmű volt, amikor fejvesztett menekülést színleltek, amivel az ellenségben kiváltották a biztos győzelem érzését, az üldözés vadászszenvedélyét, s ekkor váratlanul, gyorsan visszafordulva a felbomlott üldözők csoportját szétverték, vagy előre előkészített lesbe csalva, nagyobb erővel körülfárva megsemmisítették. A harc más formája volt még, amikor a zártrendű alakzatban felvonuló ellenséget nyilas támadásokkal körülszáguldották, rendjét felbomlasztották és így végeztek velük. Ezekhez járult a gyors megjelenésük mellett, hogy a harc félbeszakítása után, vagy a harc végeztével újból váratlanul villámgyorsan eltávoztak, szinte eltűntek. Ezekkel a mozzanatokkal olyan hatást értek el főleg kezdetben, hogy a kor babonás népei Isten ostorának, túlvilági lényeknek képzelték őket és imádságban kerestek előlük menedéket.

Mindehhez fűzzük még hozzá, hogy fél évszázadig tartó megelőző támadásaikkal elérték azt, hogy 895-től 1030-ig az országot nem érte sikeres ellenséges támadás. Felejtjük el és tüntessük el az ún. „kalandozás“ tudatlan és megszegyenítő kifejezést hadjáratainkra.

A huszár harcmódja ugyancsak a ló jó tulajdonságain alapult, kezdetben még a nyilat használták a törökkel szemben, később a löfegyverek megjelenésével a lovassági pisztoly, majd a karabély, végül az összes sorozat- és nehézfegyvereket használatba vették. Kardjuk természetesen ugyanolyan volt, mint őseiké. A lesbe csalás, félrevezetés, a terep messzemenő kihasználása, a rajtaütés, a távolról megsemmisítés, halogató harc, a felderítés, utóvédharc, az üldözés és a gyors tartalék volt a huszár jellemző alkalmazásmódja.

A magyar huszár harcmódja, harceljárása, taktikája az ősi magyar lovas hadművészetéből származik, még a második világháborúban is alkalmaztuk egyes elemeit. Így csak a nevének eredetét keltezzük a 15. századra.

Szétszórt, de tervszerű alakzatokban hajtották végre támadásaikat egészen a 18. század közepéig, amikor harcmódjuk Nagy Frigyes porosz király kezdeményezésére zártrendű, kétsoros vonalba fejlődve változott meg, ettől kezdve így rohamozták meg az ellenséget. Ez a harcmód az I. világháborúig tartott, amikor a harcban a lóról már le kellett szállniuk

és gyalog folytatták a harcot. A két világháborúban már csak néhány lóháton végrehajtott sikeres rohamról tudunk.

A magyar királyság megalapításakor még az ősi lovas harcmódot alkalmazták, de szervezésük és felhasználásuk egyre inkább háttérbe szorult, s ez véleményem szerint hozzájárult az országot ért nagy vereségekhez, így Muhi 1241, Nikápoly 1396, Várna 1444 és Mohács 1526 végzetes eseményeihez. Lángeszű nagy királyunk, Hunyadi Mátyás volt az, aki a fenyegető török közeledésekor felismerte a könnyűlovasság szükségességét és felállította a magyar huszárság elődeit. De nemcsak felismerte a huszárságban rejlő erőt, hanem harcmódjukat is sikeresen használta. Így 1474-ben a sziléziai háborúban huszár rajtaütő, az ellenség utánpótlásának megsemmisítésével végrehajtott akciójával térdre kényszerítette a sokszoros túlerejű cseh-lengyel csapatokat Boroszló (Wroclaw) falai előtt! Sajnálatosan korai halála megakadályozta fő szándékát, hogy a nyugati császári hatalom megszerzésével megelőzze az oszmán veszedelmet.

A végvárak közt harcoló huszárok pótolhatatlan védő feladatot teljesítettek, nélkülük összeomlott volna az amúgy is omladozó, rozoga határvédelem. A nemzeti királyság megszűntével sajnos végzetesen lehanyaglott népünk, országunk sorsa, főképp a Habsburg uralom alatt. A huszárok történetének legsikeresebb korszaka következett, amikor az idegen királyok nagyhatalmi harcaikban nyugaton alkalmazták őket a fő veszély, a török elleni országvédelem helyett. Az ország három részre szakadásával az erdélyi fejedelmek szabadságküzdelmeiben is mindkét oldalon sok huszárcsapat küzdött, sajnos sokszor magyar a magyar ellen. Bocskai, Bethlen, I. Rákóczy György, sőt Báthory István lengyel seregében még litván földön is harcoltak. A 30-éves háborúban is zömmel huszárok küzdöttek. Zrínyi Miklós nemzeti hadsereg-tervében főképp huszárokra támaszkodott volna. Ő maga is huszársággal aratta sikereit.



*Nádasdy Ferenc
huszártábornok
(Sárvár, Nádasdy Ferenc Múzeum)*

A török kiűzésének nagy jelentőségű utolsó hadjáratában aránylag kevés huszár vett részt, bár Bercsényi Miklós, Bottyán János kiválóan irányították a kb. 12'000 magyar huszárt. Budavár ostrománál magyar huszár tört be először és tűzte ki a zászlót: Petneházy Dávid kapitány és hú huszárja, Ragó János.

1688-ban szervezték az első sor-huszárezredet Czobor Ádám huszárcsapatából. Ebből lett a 9. sz. Nádasdy huszárezred, 1920-tól 1945-ig a m. kir. Nádasdy Ferenc 3. honvéd huszárezred.

Jelentős szerepük volt a huszároknak II. Rákóczi Ferenc szabadságharcában is, amikor nyolc évig újravolt nemzeti haderőnk. A 83 ezredből 52 volt lovas-ezred. A Fejedelelem kárpátaljai felkelőihez először huszárok csatlakoztak, Ocskay László és Borbély Balázs 200 huszárja. Rákóczi kuruc huszárjai a portyázó, lesvető, rajtaütő hadmozdulatokkal aratták sikereiket és nagyméretű raid-jeikkel különösen Bottyán János, Bérei Balogh Ádám, Bezerédy, Ocskay ért el nagy

hatást. Ilyen volt a nagy morvaországi betörés, midőn a sikertelen nagyszombati csata után Bottyán 1705 januárjában 6 huszárezreddel és szekérre rakott gyalogsággal átsiklott a biz-

tosító vonalon, majd 12 nap múlva veszteség nélkül, nagy zsákmánnyal tért vissza, s ezzel a nagyszombati császári sikert semmivé tette.

III. Károly török háborúiban főleg nyolc huszárezred aratott múltjához méltó sikereket. 1717. augusztus 5-én pétervárad nagy csatájában Pálffy 22 lovasezrede, Nádasdy és Ebergényi huszárregimentje a török túlerő háta és oldala ellen indított fergeteges lovasrohamával győzött, alig két hét múlva (augusztus 16) pedig báró Splényi generális a belgrádi csatában Orsováig, sőt a Dunán túlra űzte a majd tízszeres túlerőt. „...mint a szélvész vágatott a török után“ – írták egy korabeli levélben. Mária Terézia nagy hadseregének összes háborúját 19 huszárezred harcolta végig kiemelkedő eredményekkel. Ekkor kezdődött huszárságunk fénykora.

Az örökösödési háborúban a kiváló huszárvezérek visszatértek az ősi magyar lovas harcmóddhoz. Ezt a huszár harci művészetet ismerte meg és vette át egész Európa minden jelentős hadserege. Innen áradt szét a magyar huszár dicsősége, szelleme, s ennek az emléke maradt fenn mind a mai napig. Gondoljunk csak a francia és az amerikai huszárhagyományokra!

A vezérek közül az egyik leghíresebb Nádasdy Ferenc volt (1708-1783), a nagyszerű hadvezéri képességű huszárgenerális, számtalan csata sorsát eldöntő vezér, aki 1742-ben Chotusitz-nél rohamával győzött, bevette Pisek várát, 1744-ben a Rajnán túl szétverte a franciákat. Merész portyázásainak hatására Nagy Frigyes porosz király kénytelen volt kiűriteni Csehországot. 1746-ban Piacenzánál (Olaszország) 7000 spanyolt fegyverletételre kényszerített. Legnagyobb sikerét a kolini csatában aratta 1757. június 18-án. Zieten oldaltámadását 28 százada rohamával megállította, 60 századával Zieten 80 századát megrohamozta, majd 100 százada élén megállította, végül negyedik rohama után Nagy Frigyes elrendelte a visszavonulást. A királynő a kolini győzelem emlékére megalapította a Mária Terézia Rendet, amelynek első négy nagykeresztese közül kettő – Nádasdy és Hadik – magyar volt.

A döntő hatású haditettek után a kor 40 huszártisztje Mária Terézia Rendet kapott. Összehasonlításképpen: arany és ezüst vitézségi érmet 13 huszárezred 1946 katonája kapott, míg 15 gyalogezredből 1064 fő baka kapott elismerést.

A kor másik leghíresebb huszárvezére Hadik András volt, aki közhuszárból emelkedett a tábornagyi rangig, majd egyetlen magyarként a bécsi Legfelsőbb Haditanács elnöki tisztét töltötte be. Erdély kormányzójaként ő volt a székelyek megmentője. A csángók róla nevezték el Hadikfalva községüket. Leghíresebb, igazi huszárbravúrja volt, amikor a porosz sereg háta mögött elfoglalta Berlint, s azt megsarcolva még 200 pár kesztyűt vitt a királynőnek ajándékkul. A sarc hiányzó részét a berliniek utólag küldték el Hadiknak! Hadik kiváló portyázó törzstisztként tűnt fel Sziléziában. Előzőleg III. Károly török háborúiban, majd a németalföldi harcokban már mint lovasdandár parancsnok vett részt.



gróf Hadik András tábornagy szobra a Budai Várban

Érdekes módon a régi magyar könnyűlovas taktikát alkalmazta Kálnoky őrnagy, amikor 200 huszárjával színleg megrohant egy 300 fős porosz lovas elővédet, majd visszavonulást fűjatott, meghátrált, mire a poroszok üldözni kezdték. Kálnoky a kellő pillanatban megállította jól képzett embereit, megfordultak és fegyelmezett huszárjaival szétverte a meglepett, rendetlenül vágató üldözőket – igazolva ezzel is a huszár harcmód ősi voltát. Mindez 1741. augusztus 23-án történt.

II. József török háborújában 7 huszárezred vett részt. Az ekkor alapított arany vitézségi érmet egy Gáspár nevű magyar huszár mellére tűzte ki elsőként a császár saját kezével.

A 23 évig tartó napóleoni háborúban a huszárság jelentőségének csúcspontját érte el. Ez volt a nagy lovascsaták korszaka, népek csatái zajlottak le. Mind a 13 huszárezred bátorsággal, vakmerőséggel, szívós kitartással és példás vitézséggel küzdött végig a harcokat. Hősi haditettek egész sorát hajtották végre. A sok öreg huszár közül ki kell emelni a legöregebbet, Skultéty László zászlótartó őrmestert, aki katonai szolgálatainak 81. évében, 95 évesen halt meg 1832-ben! Már Hadik 1757-es berlini portyáján is részt vett.

Korának kimagasló hőse volt a nagykállói nemes hentesmester katonának szökött 16 éves fia, aki Simonyi József óbesterként kortársaitól és az utókortól a „legvitézebb magyar huszár“ címet érdemelte ki. Ő volt az, aki őrmesterként a Garda tó partján lévő Salo-nál lovasrohammal visszafoglalta a tüzérségi ütegeket, s azok tüzével, majd lovasrohammal az egész saját hadtestét kiszabadította a franciák fogságából. Hadnagyként félszázadával a visszavonuláskor két ezredet és a tüzérséget mentette ki Ulmnál a körülfaragásból.

Őrnagyként harcolt Aspernnél és Wagramnál, majd a 4. huszárezred egyik osztálya élén 1809-ben az egész hadsereg visszavonulását biztosította azzal, hogy az üldöző franciákkal küzdve a Thaya folyó hídját Laa-nál az utolsó pillanatig tartotta, majd a maga mögött felgyújtott hídon át vágatva jutott a túlsó partra. 1813-ban Drezda mellett és a Lipcse melletti „Népek csatájában“ – amelyben hét magyar huszárezred harcolt – a harctér különböző pontjain 18 rohamot intézett a franciák ellen.

A magyar csapatok, köztük a huszárok még 1812-ben Napóleon oldalán az oroszok ellen hatvannál több kisebb ütközetben vettek részt, a huszárok főleg portyázásokkal. Ezek közül kiemelkedik Paulinyi Mihály kapitány, aki 71 kiválasztott jó lovasával október 13-án a Bug folyó mellől elindulva, 400 kilométert megtéve Minszkig jutott, ahonnan december 16-án tért vissza. Elismerésként a Mária Terézia Rend lovagkeresztjét kapta.



Skultéty őrmester; 1825

(Csomós Ferenc felvétele)



Huszár Simonyi ezredéből

A huszárság története szempontjából igen jelentős és meghatározó volt az 1848-1849-es magyar szabadságharc. A küzdelem az ország szabadságát, függetlenségét védelmező harcokból állt. A Habsburgok által népünk ellen fellázított nemzetiségek gyilkos támadásai ellen kellett először védekezni, majd megindult a kamarilla nyílt támadása Jellasics betörésével. Windischgrätz nagy támadása után Görgey felvidéki hadjáratával és az új honvédség megszervezésével, a győzelmes tavaszi hadjáratokkal lehetett a védekezést megkísérelni, de az orosz-osztrák túlerő vérfelfojtotta jogos harcainkat. A külföldön állomásozó huszárak hazaverekedtek magukat népünk védelmére, bizonyítva áldozatos hazafiasságukat.

A felállítandó haderőt júliusban 200 ezer főre tervezték, ebből az év végére 18 huszárezred állt fel és végigharcolta önvédelmi háborúinkat. A huszárak kezdetől kivonták kardjukat. A délvidéken a Württemberg-ezred huszárjai, Pákozdnál a Miklós-huszárak döntő szerepet vittek. A nyugati határon vezéreik katonai tudományának hiányában nem volt jelentős szerepük. A téli visszavonuláskor volt néhány lovasroham, de ez sajnos már nem volt meghatározó. A szolnoki



Huszárok az Este-i Ferdinánd 3. huszárezredből

csatában Kászonyi huszárjai Ottinger lovasdandárát kényszerítették visszavonulásra és üldözték Abonyig. A Ferdinánd-huszárak a hatvani csatában nagy lovasharcban verték vissza Schlik csapatait a Zagyva hídjánál. A tavaszi hadjárat győzelmes csatáiban – Isaszeg, Nagysalló – kiemelkedő eredménnyel támogatták csapatainkat a harcokban.

Bem erdélyi hadműveleteiben kiválóan alkalmazta a huszárakat. A Mátyás huszárak a gálfalvai és nagyszebeni csatában, Piskinél ők és a Württemberg huszárak, Medgyesnél még a Vilmos huszárak ismételt rohamaikkal járultak hozzá Bem győzelméhez. Bem kiváló hadvezetése eredményezte, hogy a Koburg és a Vilmos huszárak elfoglalták Brassót, és a vöröstoronyi szoroson át kiüldözték az osztrákokat az orosz tüzéséggel együtt.

Az 1849-es hadi eseményeket az ellenséges túlerő határozta meg. Ezekben a harcokban a huszárak önfeláldozóan védték a visszavonulókat. Július 2-án a szabadságharc legnagyobb lovascsatája zajlott le Komárom alatt. 40 magyar huszárszázad küzdött 50 osztrák-oszlop lovasszázaddal szemben. Előzőleg az összevont huszárezrek visszaverték az orosz Panjutin-hadosztály csapatait. A csata végülis sikeres volt. Július 11-én Komáromnál harmadszor kellett visszavonulniuk. Az utolsó utóvédharcokban augusztus 5-én Szőregnél, másnap Óbesnyőnél, két napra rá Csatádnál még sikerrel mérték össze fegyverüket a császáriakkal. A temesvári nagy csata volt a végső harcuk. Két nagyhatalom túlereje, az európai országok érdektelen közömbössége, mint már annyiszor, hősi küzdelmeink lehanyaglását idézte elő.

A huszárak a szabadságharc küzdelmeiben kimagasló bátorsággal, önfeláldozó hősiességgel teljesítették kötelességüket. Becsületüket, haza- és szabadságszeretetüket mindenél jobban bizonyítja Lenkey és huszárjai példája, akik külföldről verekedtek magukat haza. Az aradi 13 vértanú közül 8 volt huszár.

A szabadságharc alatt és 1859-ben olasz földön harcoló huszárok a tőlük megszokott eredményes módon tűntek ki. A vesztes magentai csatában a III. hadtestet a nyíregyházi huszárok mentették meg gyilkos kartácstűzben rohammal szétverve a franciákat. Solferinónál Majtényi kapitány 6 századdal vert szét egy egész lovas hadosztályt.



Magyar huszár
az I. világháborúban

Az 1866-os porosz-osztrák háborúban 10 huszárezred vett részt. Itt kezdődött a fegyvernem jelentőségének rohamos hanyatlása az ismétlő- és a sorozatfegyverek megjelenésével. Bár még teljes erővel indultak harcba a huszárok, de az I. világháborúban indított lovasrohamok nagy része már vérbe fulladt a géppuskákkal, drótakadályokkal megerősített állóháborúban. Így néhány sikeres lovas- és gyalogroham után lóról leszállva és árokba bújva gyalogharcra kényszerültek. Asiago és Doberdó sziklapoklában, majd a Piave partján gyalog is hős huszárként harcoltak.

A II. világháborúba belekényszerülve már a csonka ország egyetlen lovasdandára, majd huszárhadosztálya Ukrajnában a sikeres üldöző harcokban – Zwanczyk, Uman, Nikolajev és a Dnyeszter védelemben, majd a Pripjaty mocsaraiban, s 1943 óta először megállítva Varsóval az orosz harckocsi-áradatot – mutatta meg, hogy milyen volt a magyar huszár. Végül 1945-ben amerikai hadifogság után hazatérve szűnt meg a világhírű magyar huszárok utolsó maradéka. A háború után felállított két huszárezredet 1954-ben szüntették meg.

A magyar huszár fegyvernem a Mátyás király által 1481. március 11-én megörökített „huszár“ szót véve alapul közel 500 évig állt fenn, hirdette a magyar nép rendkívüli katonai képességeit szervezésben, hadművészetben és utolérhetetlen huszár hősi szellemében. A magyar huszár múltjának, történelmi jelentőségének, nemzetközi hatásának és elismertségének széleskörű elterjedése nemzeti önismeretünk, öntudatunk fontos eszköze. A huszár népünk történelmi értékeinek megtestesítője. Jelképezte és tetteivel megvalósította mindazon legszentebb erényeket, amelyek mindig biztosították nemzetünk fennmaradását.

A magyar huszár emlékét és szellemét meg kell őriznünk népünk, ifjúságunk szívében – a sorsot vállaló, a reménytelennek látszó helyzetekben is a mindig újrakezdés hitét és akaratát s az érte végzett szívós munkát, a haza rögéhez való hű ragaszkodást. Külön ki kell emelni: a huszár mindig jókedvű volt és mi is csak örülhetünk az emlékének, mert az nem a vesztes háborúk, elbukott szabadságharcok elkésérítő és megszégyenítő érzésével tölti el a szívünket, hanem a huszár mindig újrakezdő, mindig győzelemre törő, s mindig sikeres tevékenysége emlékére; mert ha nem sikerült is valamely akciója, a huszár lovával mindig el tudott szakadni ellenfeleitől, s akkor ismét és mindig újra kezdte!



II. világháborús huszár szobra.
Nyíregyháza (1997)

A huszár ma már valóban a mesék, mondák, legendák hőse, de meg is érdemelte az elismerő, dicsőítő jelzőket. Volt idő, amikor kardja hegyével ő írta a történelem legszebb lapjait hazai földön és messze idegenben, Európa- és Amerikaszerte.

Manno Miltiades, művész, költő, tartalékos huszártiszt így búcsúzott a magyar huszártól:

*„... hogy tűzben, vérben, virtusában égve,
ezer csatából egyenest az égbe
száguldott egykor a magyar huszár!”*



Nem csoda, hogy országunkban oly sok hősi emlékmű huszár alakjában emlékeztet hősi halottainkra. A sok szép huszár hősi emlékmű közül különösen nagyon közel áll a szívünkhöz a budapesti Szervita-téri templom homlokzatát díszítő bronz dombormű. Az emlékmű Istók János alkotása, – rajta a Vilmos huszárezred hősi halottainak névsorával – azt ábrázolja, hogy Jézus Krisztus a keresztfáról lehajolva magához emeli-öleli a lováról holtan lehanyatló magyar huszárt.



Részlet Vágó Pál: A huszárság története c. nagyszabású képéből

Juba Ferencz (Bécs)

LOVASSÁG ÉS HAJÓZÁS

Történészeink egyik legnagyobbika, a 20. századbeli lángeszű dr. Padányi Viktor „Dentumagyarria“ című korszakalkotó műve alapján kezdem a téma – eddig – gyakorlatilag fel nem dolgozott anyagának az ismertetését.

A Kr.e. 2. évezredben jelent meg az emberiség történetének első, világtörténeti jelentőségű tényezője a ló. A rendelkezésekre álló szerény lehetőségekre támaszkodva szeretném csupán vázaltszerűen bemutatni a lónak – és természetesen – a lovasságnak – az emberi közlekedés két alappilléreinek az egymásra hatását, egymásba kapcsolódását. *A hajózás földgolyónk 4/5 részét kitevő tengerek felderítésével, a vízi utazás megismertetésével adta meg a lehetőséget, hogy megismerjük földünket, míg a lovasság, a ló segítségével ismerte meg a világ az eurázsiai térségek, a kontinensek belső életét. Külön kell hangsúlyoznunk, hogy a legkezdetlegesebb közlekedés, az emberi gyaloglás kb. öt kilométeres óránkénti sebességét ennek ötszörösére emelve tette lehetővé a civilizáció terjedésének a sebességét.*

Az akkori ember hite szerint a lovával összenőtt harcos megjelenését kísérő félelem és babonás rémület mitológiai kicsapódása a kentaur. A lovasember hosszú időn át a félelem és csodálat tárgya volt a 3. évezredében, emberfeletti lény, leküzdhetetlen ellenfél. *A lovaglás – különösen a nyereg és a kengyel feltalálása – a művelődés-történet egyik legnagyobb tetteinek egyike.* A lovas fegyvernemhez fűződő „arisztokratikus“ emlékeződések gyökere az ókori évezredek gyökeréig nyúlik vissza, de idenyúlik vissza a gyalognépek félelemből eredő, a mai napig meg nem magyarázott gyűlölete is a lovasnépekkel szemben. Ez a megállapítás a mai napig érvényes és ez a gyűlölet a történelmi tények tárgyilagos ismeretében ellenünk évezredek át megnyilvánul napjainkig és ezen a gyűlöleten minden jóakaratumk, igyekezetünk és a „többiek“ érdekében – sokszor botorul – magunkra vállalt, hajszálhíjján halálos önfeláldozásunk ellenére sem tudtunk mindmáig változtatni.

A lovaglás csak a nyereg és a kengyel feltalálásával válhatott azzá a tényezővé, amely az emberiség történetét át tudta alakítani. Kengyel nélkül a lovasok, különösen a nehéz páncélt viselő lovagok csak mint tehetetlen bábuk ülhetek volna lovaikon, hiszen lábuknak nem volt „talaja“, amelyen szilárdan állhattak. Nyugaton először Martell Károly vezette be a kengyelt (702) és a lovagkor is csak ezután alakulhatott ki.

Padányi örökérvényű megállapítása szerint *Ázsia benépesülése azzal a népelemmel és azzal az életformával indul meg, amelyet később turáninak fog jelölni a világ: a ló megjelenésével.* Az első lovas népet – amely a Káspi tengernek is nevet adott – kasszúként emlegetik. A ló által került kezükbe a Babel feletti uralom hat évszázadon át. *A kasszu lovasság* vérségi köteléket jelentő társadalmi szervezatként élt, amelynek – jellemzően a Zab folyó partján épült a központja. Eredeti helyük a Folyamköz északi részén terült el, hatalmi alapjukat az uz lovasság képezte. Ez az „assza-uz“ nép lassan szóródott szét. Egy csoportjukból „oz-man“ néven lettek a törökök ősei. Az út – még a magyar történetírásban is (botorul) „alacsonyrendűnek“ nevezett kasszu kocsisoktól és lovászoktól Nyirő József havasi barátjáig, Uz Bencéig 4000 esztendő és ezen az úton, síron innen és túl kíséri őket hűségese barátjuk, a ló. (Padányi)

A Cheiron csodatevőként ismert kentaur csodálattal, félistenként tisztelik és ennek jegyében „ősorvosként“ emlegetik. 1400-ban Paeion volt az istenek orvosa, aki a kisázsiai Apollonnal állott összeköttetésben. Apollon és Koronis a gyógyítás és orvostudomány istenének, Asklépiosnak voltak a szülei. Cheiron, a kentaur, a gyermeket orvossá képezte és az anyát is ő vezette be az orvostudományba.

Fentebb említettük, hogy *a kasszuk otthon voltak a szumir földön*. Homeros már beszélt ezek vizenjárásáról. Leírta, hogy vizi közlekedési eszközül a kerek formájú, bőrből vagy vesszőfonatból készített és aszfalttal, kátránnyal vízmentesített u.n. *guffát* használták. Ügyességükre jellemző, hogy a legnagyobb guffák 5000 talentumot, azaz kb. 13 tonnát is tudtak szállítani. Tudjuk, hogy általában két szamarat vittek és *így hallunk először arról, hogy lófajtát tudtak szállítani kereskedelmi áru formájában*.

A 2. évezred közepe táján, úgy 1500 körül, a Mediterraneum legbátrabb, legnagyobb tapasztalatú és legismertebb hajósai a *föníciaiak* voltak. Hajózási tevékenységükről, életükről, eredményeikről könyvtárak adnak számot. A rómaiak *punoknak* nevezték ezt a népet, amikről az ótestamentum azt állítja, hogy *hamiták*. Hazájuk a Földközi-tenger keleti partján terült el, a későbbi Palesztina helyén. *Hajóik a kiváló cédrus-fából épültek*, amelyeket csak levágni és a libanoni lejtőkön lecsúsztatni kellett. Bár tengerparti hazájukból a szárazföldön messzire kerültek el, ahol lóra feltétlenül szükségük volt, nem tudunk arról, hogy hajóikon lovakat is szállítottak volna. Lóval való kapcsolatukra mindenesetre jellemző, hogy *hajóikon, szinte kivétel nélkül lófejet viseltek homlokdíszként* (hajóorr díszként). Ez annyira jellemző volt a föníciai hajókra, hogy egy partrafutott és elpusztult hajót ennek alapján tudtak agnoszkálni. Bár nem találtam adatot lószállításukra, de a fentiek alapján kimondhatjuk, hogy hajóikon bizonyára szállítottak ők is lovat. Ezekre tekintettel a görögök az egyik hajótípusukat „hippoi“-nak nevezték.

A hajó orrán a lófej egyébként először a kujundzsiki templom egyik kövén jelenik meg, egyébként a hajó farán halfarkat látunk. Nyilvánvaló, hogy a vízreszálló nomádok képzetársítását fejezi ki ez az úszó ló, amely egyben hal-ló is. Ezek a szimbólumok nemcsak a föníciai, hanem később az egyiptomi hajókon is megjelennek, a legkorábbi nílusi hajókon. Ezt valószínűleg annak a befolyásnak köszönhetjük, amelyet a föníciaiak az egyiptomi hajózásra kifejtettek.

Az egyiptomiaknak szükségük volt a föníciaiakra, mert ők a tengerre nem szálltak. Részükre a tengeri hajózás vallási okokból „tabu“ volt. A kétezeréves fejlődés során a lófej a hajóorr építészeti kiképzésébe alakult át, a halfarok pedig a lótusz-virág kelyhévé módosult.

Egyes források szerint a lófej néha a *viking* (norman) hajók orrán is megjelent.

3000-ben már a föníciaiak szállították a cédrusfát Egyiptomba. A Tell Amarnaban megtalált 280 cseréptábla babiloni nyelven ismerteti az ittlakók kereskedelmi kapcsolatait. Többek között ezeken olvasható, hogy az örményországi lovak Gebal (görögül Biblos) – a mai Dzsebeil – kerülnek behajózásra. 3500-ban a föníciaiak által alapított Sidonban-, de a későbbben alapított Tiruszban is, a mozgó áruk nagy mennyiségét a fentebb már említett örmény hátslovak mellett, a szamarak tették ki.

Az egyiptomiak tengeri hajózásának „tabu“ mivolta következtében behajózásuk fejlődött jelentősen. Ebben is sokat köszönhetnek a föníciaiaknak. III. Uzurtezen fáraó alatt, 2200-ban, a kereskedelmi szállítmányozás főútja a Közép-Niluson zajlott. Ekkor itt állatszállítás is folyt, de annak bizonyos korlátokat szabtak. Így pl. a határon, Simnenél,

csak olyan barommal, kecskével vagy számmal hajózhatott be valaki, amely a saját tulajdonát képezte. /6/23/.*

A föníciaiak után két nagy tengerhajózási korszak következik. Kréta és Görögország. Hajóik építésében nem tudunk nagy különbségeket felfedezni. A Krétaiak jó tengéreszek voltak, azonban – szerencsájukra – hadászatiilag nem kellett magukat megerőltetni, mert gyakorlatilag nem akadtak ellenségeik. A görögök hajói a szigetviág és kisázsiai területeik között lényegében úgy hajóztak, mint elődeik. Lényeges eredményeket a navigáció, a földrajz területén érték el. A vitorlázást természetesen már jól ismertek, de mivel kereskedelmi áruik cseréjére szinte kizárólag saját birodalmuk területén került sor, nagy állatok (pl. ló) szállítására alig találunk emlékeket. Hajózásuk során vígan használták az egyenletes földközi tengeri szeleket, amelyek a Mediterraneumra olyan jellegzetesek. Lószállításról csupán elmékedéseink lehetnek.

A görögök után következő *rómaiakról* nagyon jól tudjuk, hogy nem voltak tengerész-nép. Tengerészeti tudásukat lényegében *az etruszkoktól vették át*. Azért, mert erre szükségük volt. Mint katonanép, elsősorban hadihajókat építettek. Elsősorban a mind szemtelenebbül és mind nagyobb mértékben garázdálkodó kalózok megsemmisítését kellett elérniük. Városaik, különösképpen Róma fejlődése, lakosai számának hirtelen megnövekedése hozta magával, hogy ezek élelmezésére óriási tömegű gabonát kellett behozniok Egyiptomból. Róma nagysága idején kb. 300 tehervitorlás szinte láncban, megszakítás nélkül hajózott a város és Alexandria között. Ha ezt a folyamatos gabonaszállítást a kalózok megszakították, a városban éhség tört ki. Nagy rakodóképességű kereskedelmi hajókat építettek. A nagy történetíró, Josephus Flavius leírásából tudjuk, hogy hajója, amellyel Levanteből Rómába utazott, 600 utast tudott szállítani. Róma gabonaellátását biztosító hajók kb. 5-800 tonnát tudtak szállítani és így a város szükségleteit kielégítően elláták. Nincsenek azonban megnyugtató adataink arról, hogy lovakat szállítottak-e?

Közismert, hogy a háborúk fájdalmas és emberirtó következtében mindig hathatós fejlődést hoztak létre az élet egyéb területein –, Julius Caesar Britannia ellen vezetett háborúinak is kimondottan jótékony hatása volt a hajóépítésre. Ez ugyan lassan mutatkozott. Az akkori hajók egyáltalán nem voltak tengerállók. Oly sok hajó sülyedt el és oly sok tengerész vesztette életét ennek következtében, hogy közmondásossá vált: a tengerész „socius mortis“ azaz „a halál testvére“. Talán ez is szerepet játszott abban, hogy Caesar az átkeléséhez szükséges hajókat Gallia partjain építtette. Flottájában a szükséghez képest szerepeltek mind hadi-, mind kereskedelmi-, azaz szállító hajók. Az első britanniai háborúban Caesarnak rendelkezésére állott 80 hajó két légió átszállítására és 18 egyéb hajó 800 ló átszállítására. Evezőt ezek a hajók nem használtak, a jó szélviszonyokat kivárva, a Csatornán mindig vitorlával keltek át. Mivel az utazás ilyen körülmények között 8-9 órát vett igénybe, átkelésaik általában simán zajlottak le. A második hadjárat során Caesar öt légiót – azaz kb. 25'000 fegyverest – és az ezekhez szükséges 2000 lovat szállított át Angliába. Mindezt a hatalmas tömeget 600 rendelkezésre álló hajó vitte át a szigetszakra, és ezekből csupán 50 hajó vitte a behajózott lovakat. A fentiekből látható, hogy *a lószállítás akkor már egy alapjában kifejlett szállítmányozási mód volt*.

Az észak-európai vizeken a 9-11. században a vikingek voltak az igazi tengerjáró nép. Tulajdonképpen felettébb nehéz szárazföldi megélhetésük tette őket valóban a tenger fiaivá.

* A hivatkozott irodalmi művek rövidítésében az első szám az irodalmi felsorolás számát jelenti, a törtvonal utáni szám pedig az oldalszámot

Kalandozásaik olyan méreteket öltöttek, hogy a nyugateurópai partokat, sőt Párizst és Rómát is megszarolták, kifosztották. Egyes néprészek kirajzoltak messze nyugat felé. Izland szigetén túl elérték Amerika keleti partjait is, – persze nem tudták, hogy az Amerika. Leif Erik hajósai, amikor elérték ezt a partot, örömmel kipihenték magukat, majd elindultak a terület megismerésére. Ekkor lépett először arra a földre – (szerintünk) magyar ember, Leifnek Tyrker nevű nevelőapja. A német nyelvű irodalom – minden bizonyíték ellenére – mindmáig és konokul germának nevezi őt. Pedig köztudomású, hogy a keletrómai birodalomban, Bizáncban „Türk“-nek nevezték a magyarokat. Alkati jellege is bizonyítja, hogy bizánci-magyar kapcsolatok következtében került a vikingekhez ez az alacsonynövésű, ólábú magyar, stb. Türker nagy meglepetéssel találta meg ottani bolyongásai alatt a szőlőt, amelyet óriási lelkesedéssel mutatott be bajtársainak. Nevelőapja, Leif, nyomban el is nevezte ezt a földet Vinlandnak. A viking hajókat jól ismerjük, hiszen több eredeti darabot sikerült a régészeknek restaurálni. Ezek ma az északi múzeumok legértékesebb darabjai. A bayeuxi dómnak van egy gyönyörű múzeumi darabja, egy kb. 70 m. hosszú szőnyeg, amelyet vallásos hölgyek hímeztek. Kb. 12 színben különböző fonállal. Ez a szőnyeg a normanok Angliai partraszállásának történetét mutatja be. /6/10/ Ezen a szőnyegen többek között láthatunk egy olyan *viking (norman) hajót, amely tele van lovakkal*. Remek bizonyíték ez arra, hogy bizony a vikingek szállítottak lovakat a hajóikon. A szőnyeg egyébként hajózástörténetileg is nagyon fontos, mert azt bizonyítja, hogy a 11. század hajói a 8. és 9. század hajóihoz képest semmit sem változtak. Tudnivaló, hogy Vilmos normandiai herceg 1066. évi szeptember 28-án szállott partra Pevenseyben. A hastingsi csata után Hódító Vilmos néven lett Anglia királya. Lovak nélkül persze ez alig sikerülhetett volna Vilmos hercegnek... Utána a dán származású Nagy Kanut uralkodott Angliában. Legnagyobb hajója 74 méter hosszú volt, amely természetesen szállíthatott lovakat.

A 11-13. század legnagyobb tömegmozgalmát a keresztes háborúk jelentik. A Szentföld visszaszerzése érdekében vívandó harcba induló katonák, lovagok és sok egyéb fajta népesség mind a szárazföldön, mind a tengeren igyekezett a Szentföldre. A keresztes háborúkról és korokról *könyvtárnyi szakirodalom* beszámol és így arról felesleges írunk. Meg kell azonban említenünk, hogy az arab és a török hajózás fejletlenségét jelenti az a szokatlan és nem várt jelenség, hogy az odaérkező hajók ellen meg sem kíséreltek valamiképpen is védekezni, ellenállni. A korabeli szállítóhajók számos lovagot, katonát, stb. vittek magukkal a Szentföldre és természetesen nagyon sok lovat. /6/27/ A lovakra feltétlenül szükségük volt, hiszen csak ezek segítségével tudták szárazföldi állásaikat megismerni; elgondolni sem lehetséges, hogyan is tudtak volna ütközetekbe bocsátkozni. Mindezt a lovak odaszállítása annyira fontos volt, hogy a hajók oldalán „kapukat“, ajtókat kellett vágni, hogy a lovakat azokon át behajózhassák. *A lovakat „hevederekben“, mintegy függőágyban szállították*. Felettébb okosan. A ló nagyon kényes portéka. A hullámzó tenger okozta dülöngélés során és következtében számos ló eltörhette volna a lábát. Töröttlábú lovat pedig soha többé nem lehetett használni semmire sem.

Szent Lajos francia király lovait velencei hajók szállították. Ezekre, a Velencében kialakult hajótípusra, a „caracca“-kra 50 lovat is be tudtak hajózni. Ezeknek a latin-vitorlás hajónak a legnagyobbika, a „La Rochefort“ 56 méter hossza és 13.5 méter szélessége megengedte, hogy erre az öblös, széles hajóra 50 lovat is be lehessen hajózni. II. Endre királyunk és lovagjai is Velencétől bérelt hajókon utaztak a Szentföldre. Olyan hajókkal utaztak a Szentföldre, mint amilyen hajón hozták Velencébe Szent Márk hamvait. Ez volt a „nao“.

Nem sokkal ezután, a 15. században indul meg a felfedezések története. Kolumbusz 1492-ben érte el Guanahani szigetét, amelyről ő meg azt hitte, hogy Kína keleti partjait érte el. Az újonnan felfedezett területet, amelyről később kiderült, hogy egy egészen új földrész, egy firenzei geográfus írta le először. Részünkre érdekes (és fontos!) tudni, hogy édesapja igen nagy tisztelője volt a magyar király (Szent István) fiának, Szent Imrének. Az „Imre“ név firenzei szójárásban „Amerigo“. Vespucci, az édesapja az ottani „San Amerigo“ templomba vitte a fiát megkeresztelni. Mivel pedig később a fiú írta le földrajzilag az új világrészt, hálaából annak az „Amerika“ nevet adták. Így tehát a nekünk oly sok rosszat tett Amerika, még a nevét is tőlünk kapta. (Sőt, ilyen módon még patrónusát is!). Az új világ felé mind nagyobb és nagyobb rajokban kezdtek indulni a felfedezők, a conquistadorok. Vezette őket a dicsőség, az arany- és pénzszerzés vágya, nemes lelkiségből eredően a hit terjesztésének a vágya, stb.

Ebben az időben, a 15. században a hajózási tudományok bizony még csak gyermekcipőben jártak. Megfelelő időmérő eszköz (kronométer) még ismeretlen volt, csak szélességet tudtak számítani a sarkcsillag és az úgynevezett Jákob botja által, amelynek a segítségével úgy-ahogy meg tudták mérni a sarkcsillag látóhatár feletti magasságát. Így bizony gyakran előfordult, hogy hamis számítás, vagy az Atlanti Óceán tomboló viharai következtében az egyenlítőtől vagy 20 fokkal északabbra vagy délebbre kerültek, a rettegett szélcsendek övébe. Egy vitorlás részére a legnagyobb baj, a halálos veszély a szélcsend. A hajó ekkor egy helyben áll, kitéve az egyenlítői trópusi hőségnek. Az ivóvíz mennyisége pedig minden hajón szűkös volt. Az izzó hőségben veszteglő hajón – egyes akkori leírások szerint „felforrott az agyvelő“. A hőségben hamar elfogyott az ivóvíz és a tengerészek nagy része az irtózatossággal fejezte be földi létét. *A felfedezők azonban* – amint azt jól tudjuk – *mindig vitték magukkal lovakat*. Egy 1594-ben megjelent könyv egyik szép, színes ábrája mutatja a spanyolok partraszállását Yucatanban. /6/48a./ A távolabbi hajón világosan látható a lovak kihajózása. A lovaknak azonban nagy mennyiségű vízre van szükségük. Ennek következtében a „szélcsend övében“ az ivóvíz hamar elfogyott. Mivel pedig az emberek részére fontosabb volt az ivóvíz, mint a lovak, a szerencsétlen állatokat a vízbe dobták. Ezek pedig, mint oszló és felfúvódott hullák feküdtek a vízszínen, elviselhetetlen büzt árasztva maguk körül. A conquistadorok nagyra becsülték lovaikat. A babonás középkorban szentül hitték, hogy a lovaknak is van lelkük. Ezért, ha a lovakat mégis kénytelenek voltak vízbe dobni, azt lelkiismeretfurdalással tették. Ilyen lelki kínok csapásai alatt úgy érezték, hogy a lovak szellemei üzik őket. Ezeket az elképzeléseket valóságnak hitték – illúzióik voltak. A részükre szinte elviselhetetlen szomjúság hatása alatt valóban támadtak illúzióik, a felhőkben, káprázatban ködgomolyagokban vad lovak pusztító képmásait vélték látni... Az átélt és leírhatatlan szörnyűségek hatása alatt a szélcsend övet *elnevezték a „lovak szélességének“* és ez az elnevezés mindmáig meg is maradt.

Peru meghódítója, Francisco Pizarro megvette egykori tisztjének, – ekkor már Guatemala kormányzójának 12 hajóból álló flottáját 100'000 aranypesoért, beleértve 500 katonáját, lovastúl és minden készletével együtt. Ez az ügylet is azt mutatja, hogy *lovakra még az új világban is nagy szükségük volt*, mivel a hazulról hozott lovak nagy része ekkorra már elpusztult. /6/144/. Egy 15. századbeli kódexképen is szemléltetően ábrázolták a páncélos, lóháton ülő lovagok behajózását.

Miután a fentiekben témánk történetét vázlatosan végigtekintettük, rátérünk hazánk

területére, ahol bizony a lónak és a lovasságának, a huszárságnak számtalan kapcsolata igazolja a lónak a hajóval összefüggő történetét. Vonatkozik ez mind a dunai-, mind a tengeri (egykori) haderőnkre.

Szentkláray szerint 498-499-ben érkezett a Dunára a keleti hun-bolgárok serege, akik nem értettek a vízi harcászathoz. Amikor vízi utazásra, vagy vízi átkelésre került sor, tették ezt a lovak és tömlők felhasználásával. Utóbbiakat a lovak farkához kötötték. A lovak adták a vonóerőt, a tömlők a víz színén maradásként. Amikor 888-ban Simon bolgár fejedelem megtámadta Bizáncot, a szerbek a hunokkal kezét fogva segítségére siettek a bajba jutott IV. Leon császárnak. Leon a magyarokat oly erős és vitéz népnek tartotta, hogy bízott abban, miszerint segítségükkel a bolgárokat meghódíthatja. Ezért Nikétász Szklerosz hajóhadnagyát erős hajócsapattal az Aldunára küldte. Szklerosz gazdag ajándékokat hozott Árpád fejedelemnek és vele meg Csörsz főnökkel megkötötte a szövetségi szerződést. Leon ezután megerősítette dunai hajóhadát és azt Euszháthiosz tengeri hajóhadvezére bízta. Árpád fia, Levente a magyar csapatokat görög hajókon a mai Galac tájékán a Duna jobb partjára kezdte átszállítani. A bolgárok azonban mindent elkövettek, hogy ezt megakadályozzák. Sőt, a kiszállás helyén a partot erős cölöpökre feszített kötelekkel előlük elzárták. A magyarok hősiiesen védelmezték magukat az ellenük törő bolgárokkal szemben, amikor a császári dereglyének a fő kormányosa, Barkalász Mihály pajzsot és kardot rántott, szétvagdalta a köteleket és lelkesült legényeivel utat tört a hajóból kiszálló magyar gyorslovakoknak (tehát huszároknak). *A hajók és a lovasság együttműködése tehát ebben az esetben is kézenfekvő.*

A huszárok és a hajók kapcsolatának egy különleges esetéről is meg kell emlékeznünk.

A pénzsóvár, kalmár és erkölcstelen Velence hazánk adriai megjelenése miatt velünk szemben mindig is jellemtelenül és ármányosan viselkedett.

Dr. Miklóssy Zoltán: „A magyar király tengeri hajóhada a középkorban“ című kiváló forrásmunkájából tudjuk, *hogy miután Nagy Lajos „tengeradta“ királyunk hadiflottájával legyőzte a velencei hadiflotát, az 1358 évi február hó 18-án megkötött zárai békében Velence lemondott Dalmáciáról, a Quarnerotól Durazzoig, a magyar király javára, mégpedig minden várossal, földdel, várral, szigettel, kikötővel és joggal, amelyeket eddig a velenceiek bírtak. Így figyelemre méltó tengeri haderő került Nagy Lajos tulajdonába.*

Velence, bár minden ízében katolikus volt, nyereségvágyból mégsem átalldott a törökökkel szövetkezni. Miután a törökök 1453-ban elfoglalták Bizáncot, a szultánt rábeszéltek, hogy mivel ezáltal az egész Keletrómai Birodalomnak tulajdonosa, Otranto is az övé. A szultán erre utasította a valonai pasát, hogy foglalja el Otrantot (1481-ben). Ő engedelmessé, flottájával meg is szállta a várost. Csak, hogy ez akkor már a pápai államhoz tartozott. A pápa, IV. Sixtus kétségbeesetten azonnal Mátyás királyhoz fordult segítségért. Sajnos, Mátyás király ekkor már alig rendelkezett valamiféle tengeri erővel (a raguzai tanács még küldött jelentést a királyi gályákról). (A királyi tengeri hajóhad a 10 évig tartó magyar királyi méltósága után német-római császárrá történt megválasztása után Zsigmond eme „másodállásbeli“ tevékenysége során jóformán elpusztult). Mátyás király azért mégiscsak akart segíteni a pápának és mivel hadvezére Magyar Balázs Veglia elfoglalása után 1480. március 11-én elhagyta Vegliát, utasította, hogy menjen Otrantoba 600 huszárával. Balázs ott meg is jelent, de még egy csónakja sem lévén, nem tudott a török flotta ellen hadászati lag eljárni. Mivel azonban furfangos magyar volt, elvágta a török flotta vízvezetékét, amelyen át a város Minerva forrásából kapták ivóvizüket. A

törökök azonban nem mertek csatába bocsátkozni a magyar huszárokkal, inkább elvitorláztak. Az esemény a pápa részére olyannyira fontosnak látszott, hogy ennek emlékére egy érmet veretett. Ez ábrázolja ő-szentségét (tiarával a fején) és a mai napig látható a vatikáni éremmúzeumban, de bizony azon Balázsék nem láthatók. Az otrantoiak pedig hálából a Minerva-forrást „Fontana degli Ungheresi“-nek nevezik, a „magyarok forrásának“. *Az esemény végülis a világtörténelem olyan egyetlen történése, amelyben egy huszáralakulat csupán „hajóegészségügyi“ fogással legyőzött egy hajórajt.*

Hazánk történetét ettől kezdve már vagy kétszáz éven át a törökkel folytatott háborúskodás jellemezte. A továbbiakban Szentkláray /17/ ismerteti velünk az eseményeket. Hunyadi János 1445-ben hírül vette, hogy török csapatok Szerbián át a Szerémségbe törtek és a Száva környékét pusztítják. Könnyű lovasságával – azaz huszáraival – néhány nap alatt a Száva torkolatánál termett és a folyam innenső oldalán, Sarnonál megállapodott. Hunyadinak ekkor már a m. kir. hajósnépek állottak rendelkezésére. Ezek éjszakanak idején feleveztek a Száván Nándorfehérvár alól a magyar tábor közelébe és amikor a török gondatlan álomba merült, Serno felett átszállították a magyar lovasságot, amely a parttól fél mérföldnyi távolságban elnyúló török tábor megrohanta és a meglepetteket – mielőtt fegyvereiket használhatták volna vagy elfuthattak volna – felkoncolták.

1450-ben, amidőn Mohammed a Morava völgyében folytatta útját a Duna felé és július második felében Szendrő alá ért, Hunyadi őt már megelőzve megérkezett Szendrő alá annak felmentésére. Gyors lovait hajókon a Dunán átszállította és így sikerült Mohammedet a vár alól elriasztania.

Zápolya János 1540-ben bekövetkezett halála után Ferdinánd végre rendszeres hadjáratra szánta el magát. Révay hajós főkapitány októberben hajóhadával átszállította a Dunán, (a lovasokat is beleértve) és Vácig lehajózva segített a várost elfoglalni. 1541 május 11-én megkezdte Buda ostromát, de siker nélkül. Augusztus 21-én Roggendorf tábornok csapatait naszádjai segítségével átszállította a pesti oldalra. Amikor azonban még csupán a lovasság és a tüzérség volt átszállítva, a vár helyőrsége megtámadta a még a budai oldalon lévő gyalogságot és java részüket lemészárolta. Augusztus 26-án bekövetkezett a szomorú esemény: Buda vára török kézre került.

Külön kell még szólnunk folyami hadihajóink és a lovasság önálló kapcsolatáról. Háború idején a hajóraj zöme mindig a királyi tábor vagy a csapatok élén álló vezérkart követte. Folyami-, folyammenti hadjáratoknál a főserég sohasem távozott az őt kísérő hadihajóktól. Hunyadi János az Amurat elleni hadviseléskor előbb a Tisza partján vonult lefelé az ország déli határára, majd a Duna jobbpartján követte hajóhadát egészen Zimonyig. Egész idő alatt sehol sem távozott el attól messzire.

Rége, közvetlenül a hajóraj mellett a folyam vagy folyamok egyik, vagy mindkét partján a hajóraj lovas kísérete haladt. Ritkán történt meg, hogy a flottilla valamely haditény véghezvitelére vállalkozott volna egy-két század könnyű lovasság (huszárok) nélkül. Háborúba pedig mindig a saját lovascsapatával indult, amely szintén a hajóraj parancsnokának engedelmesskedett. A hajóraj lovassága beszerezte a hajók személyzetének napi szükségleteit, beszárguldozta a parti vidéket tájékozódás céljából. Segítette a hajós vitézeket a kiszállásban, vagy a hajókat veszély esetén a menekülésben. *Ősi szokás szerint a magyar királyok királyi lovascsapattal látták el a hajók kapitányait, hogy e tekintetben ne álljanak a többi huszárkapitány mögött.* Thurzó Elek 1540. szeptember 30-án figyelmeztette erre a királyt. *Később azonban Pálffy Miklós dunai hadjárata után*

sajnálatosan elvész a hajóhadhi lovasság emléke. Azóta sem találkozunk vele többé. A jelenség okát könnyen megtalálhatjuk ama forrongásban, amely a Ferdinándok és I. Lipót korát jellemzi és amely a magyar ősi intézményeknek számtalan drága maradványát felemészttette.

A 18. században nagyarányú változások következtek be a hadseregekben. Az akkor már világhírré szert tett huszárságunkat egyenruhájukkal együtt utánozták a világ vezető hatalmai, mint a franciák, az angolok, a poroszok, az oroszok. Sőt, a Rákóczi-szabadságharc után a külföldre került kuruc tábornokaink hatására alakultak meg külföldi államok lovas alakulatai. *Így pl. Fabrici Kovács brigadéros alapította meg az amerikai lovasságot.*

Passuth László: „Édenkert az Óceánban“ című munkájában (Szépirodalmi Könyvkiadó, 1959) színesen írja le a mai nevén Falkland szigetek felfedezésének történetét. Az első francia világméretű utazó: Bougainville (Louis, Antoine, Conte de...) 1763 szeptemberében indult el St. Malo kikötőjéből felfedező útjára. Végtelennek tűnő, de egyébként jelentéktelen atlanti óceáni hajózásának 1764 február elejéig tartó útján tűnt fel előtte egy szigetecsoport, amelyet ő indulási helyének tiszteletére elnevezett St. Malonak. Ez a szigetecsoport kedvezőnek látszott, hogy ott partra szálljanak és francia telepet létesítsenek. Semmiféle emberi életnek, civilizációnak ott semmi nyomát sem találták. A szigetek lakatlanoknak látszottak. Másnap találtak egy olyan öblöt, amely felettébb alkalmasnak látszott a hajók biztos horgonyzására. Az öböl partján mindenütt a sok esőtől selymes-bársonyos, gazdag fűtakarót láttak. Így a partraszálló csónokok első dolga volt, hogy a magukkal hozott tenyészállatokat partra tegyék. Már fél óra múlva örömmel látták, hogy az állatok, birkák, tehenek, lovak nyugodtan legelnek ezen a dús fűvön, amely sohasem látott négylábú állatot...*Témánkkal kapcsolatban tulajdonképpen ez az első esemény a lovak és a hajókkal kapcsolatában, amikoris békés tenyésztésről és nem valami harci tettről van szó.*

A 18. század végén és a 19. század elején a ló és a lovasság nélkülözhetetlen szerepet játszott a hadviselésben. Az ágyuk, a hadseregek műszaki felszerelése mind súlyosabbá vált, a lovas vonóerőt nem nélkülözhatték. *1797-ben a campoformiói szerződéssel birodalmunk Velence hozzánk kerülése révén egyszerre erős tengeri hajórajt kapott. Így indult meg tengerészetünk lassú kiépítése.* Az új században mind nagyobb lendülettel indult meg a Föld megismerése, a műszaki tudományok fejlődése, a természet világának a megismerése. Minden tengerésznép kutatóhajókkal igyekezett a földgolyó titkainak a megismerésére és ipari célra szolgáló újabb nyersanyagok biztosítására. A korszellemnek ebből az általános mozgalmából birodalmunk sem maradhatott ki. Első tudományos, tengeri, földkörüli expedíciójának a hajója az Ö.H. „Novara“ fregatt volt, amely az 1857-58-59-es években Wüllersdorf-Urbair fregattkapitány parancsnokságával végezte rendkívül fontos feladatát. /14/55/. Magyar vonatkozásai is érdekesek és jellemzőek: a hajó I. tiszteje volt Gyulai Gaál Béla, hajóapródja Kalmár Sándor, Máriássy, Semsey. A 6. könyv 55. oldalán a hajó pontos keresztmetszete látható, tisztán felismerhető a negyedik fedélközben elhelyezett *lóistálló és abban 4 ló.* A jól előkészített kutatási feladatok között több szárazföldi bevetés is szerepelt, ezek ló nélkül nem kerülhettek volna kivitelezésre.

Haditengerészetünk a 20. században világviszonylatban már a nyolcadik, európai viszonylatban a harmadik helyen sorolt. Ennek a hajórajtnak nem egyszer kellett; szárazföldi hadműveleteket is végrehajtani. Természetesen saját személyzetükkel. Ennek megfelelően több esetben kellett külön *lovasalakulatokat* szervezni és az is természetes

volt, hogy *a tiszteknek lovon kellett alakulataikat vezetni.* (Díszkivonulás esetén mindig.) *Ennek megfelelően minden osztrák-magyar haditengerésztisztnek kellett tudnia lovagolni.* Ezt a tudásukat külön lovaglótiszti tanfolyamon szerezték, a szárazföldi haderő kötelékében. Különösen jelentős ebben a tekintetben az Ö.H. „Kaiserin und Königin Maria Theresia“ cirkálónk; ez az egyesített nemzetközi flottában kapott szerepet a kínai u.n. boxerlázadás leverésében. Ez a hajó állította azt a lovastengerész-alakulatot, amelynek legfontosabb szerepe az osztrák magyar követség védelme volt Pekingben. Ennek az alakulatnak a tagjai majdnem kivétel nélkül teljesítették feladatukat, fehér lovon, Wulff Olaf cs. és kir. sorhajóhadnagy parancsnokságával, 1913-ig. Wulff Tullnban végezte el a lovastiszti tanfolyamot, majd a feljebb említett cirkálóval ért haza 1913-ban.

Hazánk bel- és külkereskedelmében is fontos szerepet játszottak a lovak. A Magyar Statisztikai Közlemények szerint 1906-7-ben hajón 42 lovat hoztunk be és 158 darabot vittünk ki. Különösen 1908-ban volt jelentős kivitelünk: ebben az évben 484 lovat szállítottunk az USA-ba.- Az I. világháború alatt, amidőn seregeink elfoglalták Szerbiát, Montenegrot és Albániát, ezeknek a területeknek a dalmáciai részére csak egy keskeny-vágányú vasút vezetett, amelynek végállomása Cattaro volt. Ennek következtében ezeknek a területeknek az ellátása részünkre rótt felettebb nehéz feladatot. Vasút hiányában ezt az óriási szállítmányozási munkát saját hajóinkkal kellett ellátni. Ezért a M. Kir. Adria Tengerhajózási Rt. és az osztrák Österreichische Lloyd kereskedelmi hajóit vette igénybe hadvezetőségünk. Ezek a hajók „konvoly“-okba, magyarul „kiséretekbe“ szervezve látták el rendkívül értékes és minden szempontból (hajózási- navigációs, közgazdasági-, hadi-) rendkívüli igénybevételt jelentő feladatukat. Ezeknek csoportjait nagytapasztalatú hj. tengerészkapitányok vezették, akik már megfelelő haditengerészeti rangot értek el és korvetthadnagyként szolgáltak, – mint pl. a jól ismert Vadas József hj. tengerészkapitány. A kiséretek egészére viszont a haditengerészet kisebb egységei, mint torpedórombolók, torpedónaszádok nyújtottak hadi védelmet esetleges ellenséges támadással szemben. A vonatkozó szakirodalom (Csonkaréti, Sokol, Martiny) a legnagyobb elismeréssel szól a vezetőkről, mert hajózási körülményeik szokatlanul nehezek voltak: a tengerelattjáró veszély miatt főleg csak éjjel tudtak hajózni, amikor le volt állítva minden hajózási jelzés (bólyák, világítótoronyok, lámpák). A számtalan sziget, zátony, stb. közötti hajózás szokatlan idegi igénybevételt jelentett. Ezeknek az egységeknek a teljesítményéről pár adatot közlünk: 1917-18-ban a szállítóhajók teljesítettek 1720 menetet, a kísérő egységek 3491 menetet. A szállítóhajók megtettek 280'400 tengeri mérföldet, azaz 515'520 km-t. Az I. sz. torpedofilottilla teljesített (mint kísérőegység) 90'070 tengeri mérföldet, kb. 162'000 km-t. A kórházhajók a kíséretben szállítottak 115'632 sebesültet és beteget. Témánk szempontjából azonban az a fontos, hogy *Fiuméből 141 lovat szállítottunk hajón.*

Nagybányai Horthy Miklós cs. és kir. ellentengernagy az uralkodó parancsára az osztrák-magyar tengerészet teljes állományát 1918. október 31-én lobogóshajójának, az Ö.H. „Viribus Unitis“ tergenyagi szalonjában átadta a délszláv nemzeti tanácsnak. Ezen a napon 17 órakor utoljára bevonták a hajókon hadilobogónkat, ami egyben monarchiánk megszűnését is jelentette, hiszen akkor már a fegyverszünet ellenére is hazánk részeit megszállották a hullarablók. Az 1920 november 4-én részünkre a győzők által kiadott trianoni békeparancs többezeréves hazánkat nyolc részre tépte. A maradék országtorzóról leszakította Észak-Magyarországot, amit a csehszlovákok kaptak, Kelet-Magyarországot, amit az oláhok kaptak és amely nagyobb volt, mint saját országuk!; Dél-Magyarországot,

amely a délszlávoknak jutott osztályrészül, Nyugat-Magyarországot, amelyet Ausztria zsebelt be. Elvették a Szent Korona külön testét: Fiumét, a magyar-horvát tengerpartot és az Adriai-tengert. Az 1918-19-es évek rettenetes forradalmi és a bolsevista tanácsdiktatúra által a tönk szélére jutott országmaradék alkotmányának történelmi, közjogi megoldásaihoz hasonlóan nagybányai Horthy Miklós altengernagyot az ország kormányzójává választották. Fentiek tekintetében tárgyilagos történelmi szakmunkáinkra utalunk. Kormányzósága alatt az ország megtartotta ugyan ezeréves államformáját, a királyságot, de a győzők a gróf Teleki Pál által vezetett m. kir. kormány részére Hohler brit, Fouchet francia és da Vinci olasz megbízott aláírásával ellátott lealázó demarsban megtiltották, hogy az ország királya egy Habsburg lehessen. Kiváló, tehetséges és tisztességes államférfiaink vezetése alatt a maradékország élete és az utódállamokból piszkos módon, jogtalanul kiutasított magyar menekültek élete nagyban-egészben rendeződött.

A „tengerész tengerész marad“ ősi elvnek megfelelően érző volt tengerészeink, a „győztesek“ minden ocsmány ármánykodása ellenére – főleg Wulff Olaf. m. kir. fregattkapitány eléggé nem értékelhető működése alapján – létrehoztak dicső, egykori haditengerészetünk apró utódát, a m. kir. folyamórséget. Ez a lehetőségekhez képest követte nagy elődjének a szellemét, a tradícióhoz híven előírásait, – *csupán a gyász jeleként – az egykori sötétkék egyenruha színe változott feketévé* (a díszöltözet és a társasági ruha tekintetében). Egyébként az egyenruha színe olyan volt, mint a m. kir. honvédség egyéb alakulatai egyenruhájának a színe (khaki). Az Osztrák-Magyar Monarchia megszüntetésének idejétől kezdve a II. világháború vége utáni Magyar Köztársaság létrejöttéig terjedő időre vonatkozólag tárgyilagos és igaz történelmi szakmunkákra utalunk.

Apró tanulmányunk címének megfelelően meg kell még emlékeznünk arról, hogy a m. kir. folyamerők tisztjei a Ludovika – illetőleg a Bolyai Akadémián nyerték tiszti kiképzésüket, amelyet tiszti kiképzésük után mint m. kir. hajónagyok hagytak el. Mivel jövődőlő szolgálatuk alatt feltétlenül számolni kellett azzal, hogy adott esetben a szárazföldön kell szolgálatukat teljesíteniök, vagy pl. minden díszalakulatot csak lóháton vezethetnek, *az akadémisták tiszti kiképzésük alatt rendszeres lovastiszti kiképzésben részesültek.*

Ma már ez persze mind a múltté. Nincsen többé tengerünk, haditengerészetünk, hadihajózásunk, folyani hadihajóink, huszárságunk, lovastüzérségünk, amelyeknek minden emlékét amúgyis nagy szorgalommal igyekeznek eltüntetni államvezetésünk jelenlegi hatalmasai. Egyet azonban minden erőfeszítésük ellenére biztosan elmondhatunk:

Non omnis moriar...

IRODALOM

1. vitéz Bornemisza Félix: „Magyar hajóhadak a Dunán“. Turcsányi Antal kiadása. Budapest, 1928
2. vitéz Bornemisza Félix és Dr. Bartos Dezső: „Magyarország és a tengerhajózás“. A „Kikötő-Tengerhajózás“ kiadása, 1942
3. Cholnoky Jenő Dr.: „A Föld megismerésének a története“. Budapest, 1932. Copyright by Singer & Wolfner Rt.
4. Csonkaréti Károly: „Hadihajók a Dunán“. „Zrínyi“ Katonai Kiadó Budapest, 1980. ISBN 963 326 280 1
5. Csonkaréti Károly – Benczur Gyula: „Haditengerészek és folyamőrök a Dunán“. Zrínyi Kiadó
6. Erdődy János: „Küzdelem a tengerekért.“ A nagy felfedező utazások kora. Móra Ferenc Könyvkiadó. 1981. ISBN 0453 6541 – ISBN 963 11 2515 7
7. Freuchen, Peter: „Das Buch der sieben Meere“. Knauer, 1964
8. Juba Ferenc: „A magyar Tengerészet Nagyjai“. Kaposvár, 1995
9. Kuntze, H. Paul: „Volk und Seefahrt“. Verlag von Georg Dollheimer in Leipzig, 1940
10. „Marinewesen“ – Im Auftrage des K.u.K. Kriegsministeriums, Marinesektion, Wien, 1912
11. Marjai Imre: „Nagy hajóskönyv“. Második kiadás. Móra Ferenc Kiadó
12. dr. Padányi Viktor: „Dentumagaria“- „Turul“, Veszprém, 1989
13. Péchy-Horváth Rezső: „A magyar hadihajózás története“. Budapest, Lukács Sándor Könyvkiadó Vállalat, 1944
14. Renate Basch-Ritter: „Österreich auf allen Meeren“. 1987, Styria. ISBN 3 222 11796 9
15. Révay Lexikon
16. Ro-Ro-Ro Lexikon. Duden Lexikon. Taschenbuch Ausgabe. Rohwolt, 1966
17. Dr. Szentkláray Jenő: „A dunai hajóhadak története“. Budapest, 1886, Atheneum Könyvnyomda
18. Van Loon, H.W. : „A hajózás története“. Stílus Könyvkiadó, Budapest
19. Velikovskiy, Manuel: „Peoples of the Sea“. ISBN 0 385 03389 5, 1977
20. Wulff, Olaf Richard: „Die österreichisch-ungarische Donauflotte im Weltkrieg“ 1914-18. Wilhelm Braumüller Verlagsbuchhandlung, Wien-Leipzig, 1934

Rövidítések a szövegben

Ö.H. = Öfelsége Hajója
tmf = tengeri mérföld
km = kilométer

Zachar József (Budapest)

HUSZÁROK A NAGYVILÁGBAN

Huszár! E szó a legkülönbözőbb anyanyelvű számára ismert magyar szó, azonos értelemben a tűzfegyverek elterjedésének korában a sajátos nemzeti öltözékében hirtelen feltűnő, szablyáját félelmetesen forgató, ugyanakkor félelmet nem ismerő magyar könnyűlovast jelenti. A közismert kép szerint leffentyűs csákósüveget vagy forgós csákót, zsinórokkal gazdagon díszített dolmányt és szűk nadrágot, színes fonott övet és sarkantyús rövidszárú csizmát, vállon átvetett és ezzel a lovát irányító bal-karját védő mentét visel. Vállszíjon tartott szablyát és tarsolyt hord, a nyeregkápára erősített karabélyt és deli pár pisztolyt is kéznél tart. A tűz ereje helyett a váratlan gyors megjelenést előtérbe helyezve, kis termetű fürge lovon az ellenségre váratlanul ráront, majd újra gyorsan elszakad ellenségétől, hogy azután rajtaütését megismételje. Így ismerték meg ezeket a magyar harcosokat Európa más népei is az európai oszmán terjeszkedés kezdetekor azonnal.

E sajátos kiállítású harcossal kapcsolatosan a magyar huszár megnevezés is korán felbukkant más nyelvű szövegek környezetben, először 1529-ben egy német, illetve 1531-ben egy angol nyelvű magyarországi híradás használta. Az 1546-47-ben német földön vívott, schmalkaldeninek nevezett vallásháborúban a császár haderejében segélyhadként a szász választófejedelem seregei ellen bevetett, Nyáry Ferenc, majd Bakics Péter parancsnoksága alatt állt királyi magyar lovas egység már ugyancsak e megnevezéssel szerepelt a latin nyelven összeállított csatarendben. A 17. század végén pedig ismertté vált a kasseli Magyar Krónikában megjelenített, fentebb leírt huszábrázolás is.

Miután a magyarországi Habsburg-uralkodó és a nemzeti államiságot őrző erdélyi fejedelem haderejében a 16. századi háborúk során egyre nagyobb számban voltak magyar huszárok, velük egyre gyakrabban kerültek harcérintkezésbe a szultán katonáin túl más európai uralkodók harcosai is. Így azután már a 17. század első felének világháborúként megélt hosszú fegyveres összecsapásainak idején felmerült a szembenálló császári haderőben sikeresen alkalmazott sajátos magyar csapatnembéliek meghonosításának a gondolata, sőt a magyarok alkalmazásának első kísérleteire is sor került. Két szólás terjedt el ugyanis néhány évtized alatt az európai népek között, egyrészt úgy vélték: „Bizonyos, hogy a magyar nagyon vitéz“, másrészt eleve kijelentették: „A magyar – félig huszár“.

Am a kevés magyar huszár felfogásával a francia haderőben a harmincéves háború során a híres Richelieu bíboros indítványára szervezett és 1635-1656 közt fennállt három „magyar lovasezred“ létében és néhány egybeült felbukkant kisebb kötelékben még csak kezdeti epizódot láthatunk. Mindenesetre helytállásuk közvetlen bizonyítéka, hogy a francia szolgálatba felfogadottak és elsődlegesen kiképzőként alkalmazott tisztek közül legmagasabb rangúvá emelkedetten Galántai Eszterházy György báró alezredesi rangot nyert.

A huszárság történetének igazi kezdetét a harmincéves háborút követően létrehozott állandó hadseregek kora, pontosabban a 17. század második felében időben egybeeső két nagy európai fegyveres összecsapás, az 1683-1699 között széles európai összefogással vívott oszmánellenes felszabadító háború és az 1688-1697 közti, a Francia Királyságnak

az osztrák Habsburg Birodalom elleni hegemoniaharcából fakadó pfalzi „örökösödési“ háború ideje jelentette. A különböző kisebb-nagyobb birodalmak haderejében akkoriban kezdtek huszárkötelékek szervezéséhez. Az első huszárok mindenütt az e csapatnem mestereinek tekintett magyarok voltak. A legkülönbözőbb haderőkben történt felbukkanásuk döntő oka a sikertelen Habsburg-ellenes függetlenségi mozgalmak és megmozdulások utáni távozásukban keresendő. A kezdeti időszakban, igaz mind nagyobb számban hozzájuk csatlakozva, tőlük tanulták a többi népek fiai a sajátos könnyűlovas harcmódot. Csak egy évszázad múltán váltak azután a huszárezredek, a magyarok számának állandó csökkenését követően, a különböző európai hadseregek sajátjaivá.

A közös oszmánellenes küzdelem jegyében elsőnek II. Miksa Emmánuel bajor választófejedelemnek engedélyezte I. Lipót császár-király, hogy hadereje számára magyar földön toborozzon egy 800 fős huszárezredet. Az 1688. január 2-i alapítású választófejedelmi egység ezredese a Vas vármegyei születésű parasztfiúból lett császári alezredes, Borbolyai Lidl János, a német nyelvű források szerint bajornak tekintett Johann Baptist Lidl von Borbula báró lett, és a 30 tiszt, 30 altiszt és 739 főnyi legénység mind a magyarok közül került ki. Elsődlegesen Thököly Imre felső-magyarországi fejedelem egykori kuruc bajtársai választották a bajor zászló alatti hadiszolgálatot a magyarországi hadszíntéren. Ebben az egységben kezdte magasra ívelt pályafutását őrnagyként a később császári huszárezred-tulajdonosként nevéssé vált Nesztorovics Deák Pál vagy éppen alezredesként az a Forgách Simon gróf, aki később császári generálisból lett II. Rákóczi Ferenc küzdő-, majd bujdosótársa.

A Nándorfehérvár visszafoglalását eredményező hadműveletben helytállt, ám mégis rövidéletű egység után újabb bajor huszárkötelék 1702-ben, immár a spanyol „örökösödési“ háború Habsburg-ellenes küzdelmeiben tűnt fel. Az ezredalakulást a szembenálló császári hadak akkori nyolc huszárezredétől elszökő magyarok száma mindenestre csak 1705-ben tette lehetővé. Az addigra már sikeresen előrenyomuló magyar szabadságharcot irányító II. Rákóczi Ferenc döntése ehhez erőteljesen hozzájárult. Ugyanis a szövetségesnek tekintett uralkodó hadaihoz küldte Vetési Kőkényesdy László alezredest, a későbbi császári tábornagyot, hogy ő gyűjtse egybe a császári hadaktól elszökött további magyar huszárokat. Kapitányaik Burdik András, Eőry János, Mikovinyi István, Szilassy Zsigmond, Nagysándor Sándor és Újszászy György voltak. Ám az alig megalakult 480 fős ezredet a bajor választófejedelem még az évben átengedte a francia királynak.

Ugyancsak a közös oszmánellenes harc jegyében 1691-ben Lajos Vilmos badeni örgróf alapíthatott még magyar földön magyarokból egy huszárezredet. Ez 1695-ig állt fenn, és mindvégig magyar határterületeken került bevetésre.

Az első szövetséges bajor és badeni huszárezreddel egyidőben a nyugat-európai hadszíntéren is feltűntek, ezúttal immár a szembenálló hadviselő félnél a huszárok. A francia haderőben XIV. Lajos, a Napkirály, 1692-ben engedélyezte a szakirodalomban szereplő „német Croneberg bárónak“, valójában Bernhard Freiherr von Corneberg et Dupigny volt császári dragonyosezredesnek, hogy a Thököly-szabadságharc bujdosóvá vált egykori résztvevőiből huszárezredet szervezzen. Ezek a hazai törökös fegyveres küzdelem szükségzerű elbukását követően igyekeztek a közös Habsburg-ellenesség jegyében korábban őket támogató hatalomhoz. Közülük legnevesebb az alezredesi rangot nyert Zólyomi Eszterházy Sándor gróf volt. Ebben az 1697-ig fennállt egységben, amelyben főleg a csá-

szári Pálffy- és Kollonits-ezredbeli huszárok közül elsőként átszökött Benyó Pál hadnagy és Potyondy János kornétás, illetve a később érkezett Révay Gábor és Szakmáry István kapitányok, valamint még további 25 magyar tiszt is szolgált, a szerényen kezdetben megszabott kétszáz fős létszám bőséges biztosítása mindvégig lehetséges volt.

Ez alapozta meg az újabb francia uralkodói döntést a spanyol „örökösödési“ háború és az azzal időben egybeeső Rákóczi-szabadságharc idején, amely szerint a Habsburg-hadaktól elmenekült magyarok nagy számára tekintettel az itáliai hadszíntéren egy, míg a Rajna-mentén két új huszárezredet kell felállítani. 1705-ben Itáliában főleg a császári Ebergényi- és Deák-ezredbeli huszárok élén a francia fogságba esett és a francia szolgálatvállalásra ráállt, már említett Deák Pál ezredes került a végül 600 fős magyar egység élére, amelynek 56 fős tisztikarában bizonyosan legalább 32 magyar szolgált, köztük öt honfitársa mellett Kubinyi András komániáskapitány. Miután a távollétében császári generális-sá kinevezett Deák már a következő esztendőben visszszökött Habsburg-szolgálatba, előbb német, majd francia vezénylőt nevezett ki a hadvezetés. Végül 1709-ben ezt, az akkor már csak 246 főnyi egységet a francia uralkodó



Pálffy, (később) Ebergényi huszár

átengedte a spanyol királlyá koronázott unokájának, V. Fülöpnek. Ezzel szemben a francia uralkodó új huszáraiként került felvételre az Egyesült Németalföldi Tartományokból érkezett, Bellai Bellaritz Gábor alezredes vezényelte huszárszvadron.

Német-római birodalmi területen e háború folyamán először ugyancsak 1705-ben a hadifogságba esett török születésű magyar Csonkabég Lipót császári ezredes fősege alatt 600 fősnek tervezett, de az átállást nem vállaló helyett francia kézre adottan végül 826 fős Versailles-huszárezredet alakította meg a francia hadvezetés. Ezt követve, 1706 elején az addigi további átszököttekre és a bajoroktól átvett, ténylegesen beérkezett 294 magyar huszárra építve, az ugyancsak francia kézre adott, szintén 600 fős Saint-Geniez-huszárezred megszervezését rendelték el. Előbbiben alezredes Sárváry Ferenc lett, mellette még az évek folyamán 68 magyar tiszt szolgált, köztük a két, később francia tábornokságra jutott kapitány: Dávid Zsigmond és Cserneki és Tarkői Dessőffy Bálint. Utóbbi kötelékében Muhi Dénes alezredesen, továbbá Györgyi Ádám és Buday János kapitányokon túl még 26 magyar tiszt került beosztásra. Ennek az egységnek az élén már 1707-től egészen 1742-ben a csehországi hadszíntéren bekövetkezett, szolgálatteljesítés közbeni haláláig Salamonfai Ráttky György ezredes, majd pályája csúcán francia generális állt. Ezt az ezereskapitányát egyenesen II. Rákóczi Ferenc fejedelem küldte Cipszer György és Palásty Miklós kapitányok kíséretében a francia hadvezetéshez az ottani magyar huszárok összefogására. Mellette a következő évtizedekben összesen 72 magyar huszártiszt vállalta a szolgálatot.

Már említésre került, hogy a francia hadseregtől elkerültek magyar huszárok spanyol vezénylet alá a spanyol „örökösödési“ háború idején, közülük 225 fő vállalta ezt az új szolgálatot, mások továbbálltak. Már korábban is felbukkantak azonban a III. Károly

Habsburg-ellenkirállyal odaküldött hadaktól elszököttek a spanyol hadsereg kötelékében. Ezekből a szökevény magyar huszárokból 1705-ben Perényi Mihály ezredes szervezett ezredet, amelyet erősítettek az 1709-ben francia szolgálatból átkerültek, és amely 1714-ig állt fenn. Itt kell említést tennünk arról, hogy ugyancsak 1705-ben a portugál hadseregben is felállítottak néhány odakerült magyar segítségével egy huszársvadront, amely ugyancsak 1714-ig, a békekötésig tevékenykedett.

Ugyanebben az időben a Balti tengeri svéd hegemonia megtörésére külön koalíciós háborút vívó Orosz Birodalom haderejében is feltűntek igazi huszárok, miután már 1635-től kezdve kísérlet történt meghonosításukra, részben magyarokkal. I. (Nagy) Péter, aki II. Rákóczi Ferencsel formális szövetségekötésre is hajlandónak bizonyult, 1707-ben részben magyarokra támaszkodva szerveztette meg első 300 fős huszárkötelékét. Az 1710-es években azután volt kurucokból a



*Bercsényi László
Franciaország masallja*

Cserey János ezredes alárendeltségébe adott, megnevezése szerint is magyar huszárezredet állították fel, míg sok más kurucot, így Draguly Farkas ezredest, Székelyhídi Mihály alezredest és Turkoly Sámuel alezredest, a többi négy egységbe osztották. Magyar földről később is folyamatosan újabb elszökött huszárok érkeztek, akiket az orosz generálissá tett Máriássy Ádám volt kuruc ezereskapitány hozzásegített a katonai szolgálathoz az 1721-es békekötésig fennállt kilenc huszárezredben. Az 1720-as évek végén azután éppen ellenőrzésen, bécsi engedéllyel érkezett annyi magyar orosz földre, hogy egy új, 1130 fős, teljesen magyar huszárezredet lehetett felállítani.

Az északi háború másik, az oroszokkal szembenálló hadviselő nagyhatalmánál, a svéd hadseregnél is felbukkantak az első magyar huszárok a Rákóczi-szabadságharc idején. Az ottani hadvezetés is szívesen fogadta és alkalmazta őket. Létszámuk azonban nem tette lehetővé, hogy jelentős szerepet játszó nagyobb köteléket szervezzenek belőlük. Ez esetben ugyanaz a helyzet állt elő, mint a megelőző Thököly-felkelés idején, amikor egyenesen Dániába keveredett el néhány, ott hadiszolgálatba állt volt kuruc huszár.

Mivel ezúttal az orosz-svéd háború zömében a magyarral szomszédos lengyel felségterületen folyt, a kétfelé szakadt lengyelek egymással szembenálló hadaiban is jelentek meg magyar huszárok, így a II. Ágost király udvari kötelékévé formált, Dudás vagy Dudássy Gábor kapitány vezényelte kötelék.

Egyes kurucok már e korai időben különböző német-római birodalmi államocskákba kerültek. Közülük Hessen-Kassel tartománygrófja már 1706-ban megszerveztette a Bánffy Pál kapitány kezére adott önálló huszárszázadot. Ez 1710-ig állt a szolgálatában. Más német területi uralkodók csupán csekélyszámú díszelgő vagy rendfenntartó erőként alkalmaztak néhány bujdosásba ment volt kurucot. Így bukkanhatott fel kisebb magyar huszárkötelék ezekben az években időrendben Bamberg Püspökségben, Würzburg Püspökségben, Ansbach-Bayreuth Ögrófságban és Szász-Weimar Hercegségben.

Legjelentősebb azonban továbbra is a francia hadseregben belüli huszárszervezés maradt. Az európai békekötések után is továbbélt a már említett, ezúttal 400 fősre

csökkentett létszámú Ráttky-ezred, és 1716-ban ebbe olvasztotta bele a hadvezetés az addigi Verseilles-ezredet is. A következő három egység szervezése azután ismét emigrációba vonult magyarokhoz kötődik. 1720-ban, az 576 főnyi huszárezrednek az előző évi spanyol háborúban tanúsított kimagasló teljesítménye alapján kapott engedélyt Bercsényi László gróf, a Rákóczi-szabadságharc főgenerálisának egyetlen fia, maga is a Nagyságos Fejedelem egykori harcos- és bujdosótársa, immár a Ráttky-huszárok alezredese, hogy magyarokból egy újabb önálló, 300 fős ezredet állítson ki.

A 18. század további sorozatos dinasztikus háborúi egyre újabb huszárezredeknek a különböző európai hadakban való jelentkezésével jártak együtt. Így – egyelőre a francia haderőnél maradván – a lengyel „örökösödési“ háború kitörésének idején, nemcsak a két fennálló egység egyenkénti 245 fős létszámának 662 főre emelését rendelték el, hanem egy ugyanilyen létszámú harmadiknak az alapítására 1733-ban a Bercsényihez annak idején Rodostóból érkezett Esterházy Bálint József gróf, Rákóczi egykori tábornagyának és bujdosótársának, Esterházy Antalnak a fia kapott engedélyt.

Az osztrák „örökösödési“ háború során először 1743-ban a három addigi egységben szolgáló 4500 huszár hadba vetésének sikerei alapján a Rákóczi-szabadságharcbeli udvari apródból lett francia tiszt, Pollereczky András alapíthatott újabb 652 fős önálló egységet. Ezt német és francia vezénylet alá helyezett, hasonló létszámú további öt huszárezred követte, de még ezekbe is több száz magyar állt be. Akkor már Ráttkyt ezrede élén Cserneki és Tarkői Dessőffy Miklós ezredes, egykori császári hadnagy, az ugyancsak hadban elhunyt Esterházyt ezrede élén Dávid Zsigmond ezredes, a Rákóczi-szabadságharc volt kapitánya követte, míg a már szintén említett Bercsényi László gróf altábornagyként a huszárság főfelügyelője tisztséget is betöltötte. Ő egyébként a hétéves vagy harmadik sziléziai háború idején érkezett el pályája csúcsára, 1758-ban a Franciaország marsallja méltóságba emelte XV. Lajos.

Addigra már, főleg a szövetségi rendszerek alapvető átalakulásával erősen csökkent a francia hadseregbeli magyarok száma, míg 1748-ban az 5200 fősnél előírt csapatnemben 1643 magyar szolgált, az 1756-ban előírt 3200 közt már csak 390. Ezért a hétéves háború megvívására készülő francia uralkodó négy magyar mellett négy német összetételű huszárezred fenntartását rendelte el. Mégis meg kell említeni, hogy az ezredalapító Bercsényi Lászlót ezrede élén két fia követte, Bercsényi Miklós Ferenc ezredes, majd az ő váratlan halálát követően 1762-ben Bercsényi Ferenc Antal tábornok.

Az egyre kevesebb magyar ellenére 1764-ben azután a korábbi ezredtulajdonos fia, Esterházy Bálint László gróf ugyancsak önálló huszárezredet alapíthatott, és ebben még mindig 18 tiszt és 81 legény magyarként vállalt szolgálatot. Sőt az 1758-ban alapított, német összetételű Nassau-huszárezred élére is 1773-ban a kuruc kapitányból lett francia brigáderos fiaként született Tóth Ferenc generális, volt krími francia konzul és ezredesként szultáni tanácsadó került. Az ezt követően még a nagy francia forradalomig alapított három egység már franciák kezére került. Akkor már csak 62 huszárt vettek magyarként francia hadinyilvántartásba.

A franciaországi huszársággal kapcsolatosan kell feltétlenül szólni arról is, hogy az angolelles amerikai függetlenségi háború francia támogatása következtében szövetségesként az Újvilágba is kerültek át e korai időben magyar huszárok. Néhányan egyéni indíttatásból hazai földről keltek útra, és hajóztak át valamelyik francia kikötőből, mint a nyugalmazott császári-királyi huszárőrnagyként érkezett, ezredessé és a Pulawski-légió



Kováts Mihály

parancsnokává kinevezett, 1779. május 11-én a dél-karolinai Charlestownnál hősi halált halt Kováts Mihály. Mások a francia segélyhadakkal kerültek át, élükön a már említett, brigadérosból lett ezredtulajdonos fia, Pollereczky János László őrnagy állt. Az ő példájukra alakítottak azután legalább tizenegy kisebb-nagyobb huszárkötéléket a függetlenségi háború idején helybélielkből.

Egy franciaországi huszárszázad egészen másfelé került el, Indiába indították útba, hogy az ott tevékenkedő francia kereskedelmi társaság védelmét lássa el. De franciaországi kitérővel lett Madagaszkár királya az egykori császári-királyi huszárezredes Benyovszky Móric gróf is.

Ugyancsak hasonló folyamat játszódott le spanyol földön a következő három dinasztikus háború során. Azonban 1719-ben és 1734-ben csak arra nyílt mód, hogy egy-egy szabadcsapatot szervezzenek. Ezzel szemben az itáliai spanyol felségterületen 1743-ban sikerült a Habsburg-szolgálatból szervezett 64 fős szabadcsapatot továbbfejleszteni, végül is megalakítottak egy, az 1748-as békekötésig továbbélő 337 fős huszárezredet magyarok bevonásával. 1766-ban azután egy új huszárezred szervezésére került sor, amely ezúttal az addigi császári-királyi szolgálatból Molnár Ádám és Vinkóczi Pál kapitányok kíséretében odaérkezett gróf Hávor László alezredes, pályája csúcspontján spanyol altábornagy, nevéhez fűződik, de helybéli önkéntesekből alakult meg.

A különböző itáliai államok közül csupán a Szárd Királyságban történt ez időben kísérlet a huszárság befogadására, 1734-ben, magyarok bevonásával szerveztek egy svadront, amelyet hamarosan betagoltak egy dragonyosezredbe, miután ennek önálló ezredé fejlődése kudarcot vallott.

Más, a német területekhez kapcsolódó, korábbi magyar szerepjátás is csökkenő tendenciát mutatott. A Szász Választófejedelemségben 1734-ben Darvas Pál kapitány parancsnokságával létezett rövid ideig egy huszáregység, amelyet csak 1761-ben tudott követni egy újabb szervezés. Bár Bajorországban is 1743-ban újabb két, egyenként 400 fős huszárezredet szerveztek, zömében magyar szökevényekből, és az egyiket a magyar Frangepán Gergely ezredes kezére adták, ezeken már az 1745-ös különbékét követően túladtak, átengedve őket a németalföldi hadseregnek.

Ott ezeket 696, illetve 564 fővel újjászervezték, az egyiket továbbra is Frangepán Gergely kezén hagyva, a másik élére ezredesként a császári-királyi szolgálatból érkező Esterházy Pál Antal gróftól állítva. Őket az 1751-es fennállásig még Batori Sigray Mihály brigadéros és Sándor Gergely ezredes követte e két huszáregység élén. Kiképzőjük is magyar volt, Patonay Salamon őrnagy, sőt hét kompániáskapitány és további tizenhárom más huszártiszt is. Közülük egyesek a németalföldi huszárezredek feloszlását követően is maradtak és más egységekben tovább szolgáltak. 1748-ban e távoli polgári államba érkezett a bécsi udvar engedélyével Újterebesi Bergh Adolph, a magyar huszártisztból lett császári-királyi altábornagy, aki az idegen irodalomban Adolph Freiherr Berg von Trips néven szerepel és aki 1772-es haláláig németalföldi szolgálatban öregbítette saját és a huszártiszt, ezzel a magyarság hírnevét.

A Pfalzi Választófejedelemségben is sikerrel járt az 1740-es háborús években egy rövid életű, 53 fős huszáregység fenntartása. Hessen-Kassel mindkét háború idején, 1744-ben és 1758-ban is megkísérelte, hogy huszárezredet alapítson. Sor is került magyarok felfogadására, de ez nem volt elegendő az ezredszervezése.

Ezzel szemben Szász-Weimarban és Badenben éppen a két háborút követően más államokban elbocsátottakból 1747-ben, illetve 1765-ben szerveztek egy-egy tartósabbnak bizonyult huszárezredet. A hannoveri választófejedelem is 1757-től folyamatosan felfogadott máshonnan érkező huszárokat, köztük az Asztalos Ferenc és Gyarmathy Mihály kapitányokkal érkező 330 főt, akikből 1760-ban az 1763-as békekötésig élő, 712–875 fő közt váltakozó létszámú ezredet szerveztetett, az ezekben szolgálatot vállaltak közül biztosan legalább még 47 fő magyar volt. Ugyanígy Braunschweig hercegének is sikerült magyarok bevonásával 1759-ben, hogy önálló huszáregységet hozzon létre. E négyszázadnyi erő szintén csak a békekötésig élt.

A különböző német hadseregekből elbocsátottak közül éppen 1763-ban, a békeidő bekövetkeztével fogadott fel Hessen-Darmstadt tartománygrófja annyi huszárt, hogy létre tudjon hozni egy karhatalmi feladatot ellátó köteléket. Még ügyesebben járt el Württemberg hercege, aki 1735-ben magyarokból egy 73 fős huszárszvadront hozott létre, majd ennek létszámát folyamatosan 380 főre szaporítva 1758-ban már ezredszervezésre vállalkozhatott, és egységét harminc esztendőn át meg is tudta tartani.

A lengyel „örökösödési“ háború idején 1733-ban szinte természetzerűleg III. Ágost király lengyel hadseregében is megjelentek magyar huszárok, másokból I. Szaniszló ellenkirály hadaiban egy rövid életű, 600 fős ezredet szervezett a hadvezetés a volt kuruc hadnagy Jávorka Ádám ezredességével. Az 1775-ös újabb ezredszervezési kísérlet már kudarcba fulladt, ugyanis nem volt elegendő magyar.

Ezzel szemben az újabb svéd háborúra készülő orosz haderőben 1741-ben sikerrel járt az engedélyezett magyarországi toborzás és egy neve szerint is magyar 1000 fős huszárezred alapítása, majd a következőkben létrehozott háromban is sok magyar vállalt szolgálatot. A csapatnem élére 1750-ben Kurtini Horváth János tábornokot állították, és ő a továbbiakban hamarosan a megszüntetett tiszai-marosi határőrvidékről engedéllyel kitelepültek felfogadásával nyolcra növelte a huszárezredek számát, akiknek tisztjei Erdélyi Pál, Kerekes János, Morvay Pál, Szaplóczay Péter, Szávics János és mások voltak.

A szembenálló svéd hadsereg is szükségesnek látta magyar huszárok felfogadását, de ott nem járt sikerrel az ezredszervezés. Ez végül 1757-ben orosz hadiszolgálatból átszökött magyarok részvételével történt. Ugyanígy a magyar példát követve, de csupán öt magyar tiszt részvételével került sor 1762-ben egy dán huszárezred alapítására. Hasonlóképpen magyarok részvétele nélkül 1753-tól Angliában, 1776-tól Írországból szerveztek rövidéletű huszárköteléket.

Magyar szempontból a 18. század második felében az bizonyult a legfontosabbnak, hogy már korábban a poroszországi királlyá lett brandenburgi választófejedelem, I. Frigyes Vilmos is felfigyelt a hazai, illetve pontosabban a császári szolgálatban állt huszárokra. Az első két szvadront még 1721-ben állította fel belőlük, és uralkodása végéig gondoskodott magyarokkal való utánpótlásuk biztosításáról, miután már 1736-ban két, egyenként három szvadronból álló ezredet formált belőlük. Az első igazi poroszországi huszárezredek azután utóda, az 1289 huszárt örökölt II. (Nagy) Frigyes 1740-ben az osztrák „örökösödési“ háború nyitányának tekintett első sziléziai háború kirobbantásának

évében szerveztette meg, ezúttal is jelentős számú, elsősorban protestáns magyar bevonásával. Az 1742-ig tartó első, majd az 1744-45-ös második sziléziai háborúban átszökött magyarok nagy száma a következőkben azt tette lehetővé, hogy összesen nyolc huszárezredből álló, tízezer főnyi csapatnemet hozzanak létre. Négy egység élén a létrehozásakor magyar tulajdonosvezetésű volt: a hamar elesett nemes Zoltán Károly, a később hazatért Dabasi Halász Zsigmond és két, a továbbiakban porosz tábornokságra emelkedett ezredes: Rüscht János Tivadar és Győry Péter.

Az 1756-ban kezdődött harmadik sziléziai háborúban azután tízre növelte huszárezredeinek, 12'413 főre huszárainak a számát a porosz uralkodó. Bár még akkor is jelentős számú magyar szolgált ezekben, a korábbiak közül immár egyedül továbbszolgáló Rüscht generális mellett csak Székely Mihály ezredes, a későbbi porosz vezérőrnagy és Werner Pál ezredes, a későbbi neves porosz altábornagy kapott kinevezést ezek élére. Ám még további három másik egység élén is, vezénylőezredesként, magyar szolgált. A továbbiakban még ezredtulajdonosi kinevezést nyert porosz szolgálatban 1773-ban Somogyi István, 1785-ben Kőszeghy Ferenc Károly, és további négy egység élén állt még hosszabb ideig magyar vezénylőezredes.

Az idegenbéli huszárság egyébként a francia forradalmi, azaz ideológiai, és a napóleoni, azaz nagyhatalmi, háborúk idején, 1792 és 1815 közt élte történelmének fénykorát. A francia hadvezetés az örökölt hatról tizennégyre növelte saját huszárezredeinek, 3'787-ről 17'472-re huszárainak a számát. Az átvett, immár alig 35 magyar huszár sorsát nem ismerjük, de közülük hat hamarosan a forradalomellenes emigráns erőkben tűnt fel: báró Molnár János, nemes Mecsery Károly és nemes Szombathelyi Gábor kapitányok, valamint Gáll Henrik, Huszár Péter és Simonyi József közhuszárok. Akkoriban a harcosok a francia haderőben természetesen már franciák voltak, csak mutatásban kerültek közéjük magyarok vagy magyar származásúak. Mindenesetre jellemző, hogy az ellenük koalíciós háborúkat vívó Habsburg-hadvezetés a hadifogságra kerültekből megszervezni szándékozott egység nevének a franciák számára jól ismert és nagyra becsült Bercsényiét adta.

Ugyanakkor a francia hadvezetés a forradalom exportjával egybekötve exportálta a magyaroktól átvett csapatnemet is. Így az 1795-ben Németalföldön létrehozott Batáviai Köztársaság hadseregén belül, az ottani, korábbi szervezésű nyolc huszárszázadra építve, azonnal megszervezték egy huszárezredet. Miután újabb francia beavatkozással e területről 1806-ban Holland Királyságot alakított a franciák császára, ennek haderejében egyenesen háromra növelték a huszárezredek számát. Ezek közül egy élt tovább az újabb fordulat után, amikor a francia császári állam 1810-ben bekebelezte ezt az országot is.

Francia közreműködéssel az itáliai területeken azután a vazallus Cisalpin Köztársaságban 1798-ban és 1800-ban, majd a Nápolyi Királyságban 1806-ban állítottak fel egy-egy huszárezredet. A francia forradalmat követően 1798-ban Svájcban létrehozott Helvét Köztársaság hadseregében ugyancsak szervezték egy huszáregységet. Ugyanez történt a francia ellenőrzésű Vesztfáliai Királyságban is, ott 1804-es, 1810-es és 1814-es alapítással három alkalommal egy-egy huszárezredet állítottak hadrendbe. Spanyol földön is a hódító háború elősegítése érdekében életre hívott a francia hadvezetés két spanyol huszárezredet, ugyanígy oroszellenes céllal a Varsói Nagyhercegségben is lengyelekből kettőt.

Más német területekre áttérve, Badenben tovább élt ebben a háborús negyedszázadban

is egy huszárezred, Bajorországban ismét alapítottak egyet, Szászországban és Braunschweigben szintén egyet-egyet, Hessen-Kasselben további kettőt, Hannoverben hármat. További kisebb huszárkötéléket állított még ki a német felszabadító háború során négy kisebb hercegség: Kleve-Berg, Lüneburg, Mecklenburg-Strelitz és Oldenburg, valamint két Szabad Birodalmi Város: Bréma és Verden.

Ezeknél fontosabbnak bizonyult a továbbélő tíz porosz huszárezred léte, amelyek közül háromnak az élén még magyar állt, nemes Székely Ádám és Lediváry Sándor ezredek, valamint a továbbiakban még altábornagyi rangot elérő Nagy Sándor ezredes. A Szász-Weimarban ugyancsak továbbélő huszáregység adta az 1792-ben a hadszíntérre látogató zseniális költőfejedelem, Johann Wolfgang von Goethe kíséretét, ahogyan ő azt megörökítette.

Még a franciaellenes honvédő háborút vívó spanyol hadseregben is hat huszárezredet szerveztek a helyiek. A meglévő háromhoz a svéd haderőben ugyancsak szükségesnek vélték, hogy további hármat létesítsenek. Ezzel szemben az orosz haderőben elégségesnek látták a meglévő nyolcat.

A 19. század további forgatagában egészen a világot felforgató, egymáshoz kapcsolódó két világháború bekövetkeztéig a Német Császársággá egyesült államokban huszonegy, az orosz haderőben húsz, a franciában tizennégy, a britben tizenkettő, a svédben nyolc, a hollandiaiban négy élt tovább. Ezzel szemben számos ezredalapítás ellenére a spanyol haderőben csak kettő, a belgiumiban is kettő, a dánoknál egy maradt fenn.

Ugyancsak egy ezred vált maradandóvá az olaszoknál is, mégpedig az emigrált szabadságharcos Bethlen Gergely gróf ezredessel az élén, Simonsits József őrnagy, Dobay Károly és Mihajlovits Lajos kapitányok közreműködésével 1859-ben létrehozott Piacenzai Huszárezred.

Kelet-Európa mindaddig nem említett területein az újjászületett vagy újonnan megszületett államok haderejébe is befogadták a huszár-csapatnemet, még ha legtöbbször kezdetben nem is e néven. Ennek jegyében alakult négy szerbiai, tizenegy bulgáriai és húsz romániai huszárezred. Rendkívül figyelemre méltó, hogy még az Oszmán Birodalom haderejében is életre hívtak egy-egy kurd és cserkesz huszárezredet.

Az első világháború előestéjére azután a huszárság túllépett az öreg kontinens földjéről távolabbi tájakra is. Miközben az európai tizennégy állam haderejében a legnagyobb elterjedtség idején már 181 huszárezred (köztük az Osztrák-Magyar Monarchiában tizenhat közös és tíz honvéd huszárezred) élt és várakozott bevetésre készen, a távol-keleti japán haderőben tíz, Egyesült Államok újvilágbeli haderejében pedig a polgárháború korában alakult tizenkét északi és nyolc déli közül összesen továbbélő hét.

Még az argentin hadseregben is kilenc, a brazilban tizenegy és a csilleiben is tíz, rövidebb-hosszabb ideig fennálló huszárezredet állítottak. Sőt a kisebb perui, kolumbiai, venezuelai, equatori, uruguayi és paraguayi hadseregben is feltűntek huszárkötélékek, mégpedig mindenütt a Simon Bolívar vezette spanyolelles századeleji függetlenségi harcabeli előzményekhez visszanyúlva, akkor ugyanis kisebb könnyűlovas egységek is alakultak a szabadságküzdelem folyamán. E példák hatására a mexikói haderő történetében is már korán, 1803-1805, majd 1843-1855 között kísérlet történt két-két huszárezred szervezésére és fenntartására.

Miután Habsburg Miksa főherceg mexikói császárságát 1864-1866 közt egy áthajózott magyar huszárezred is hivatott volt védeni, ennek hatására tábori csendőr-funkciót ellát-

va, még 1900-ig továbbélt egy, ezúttal már alapvetően helybéliekből szervezett huszárkötélék. Hawai szigetén is született magyar huszáremlék, 1872-ben a Mexikóban hátramaradt és onnan érkezett Jajczay József magyar huszárhadnagyot bízta meg az uralkodó IV. Kamehameha 74 fős Királyi Gárdája felállításával.

Amerika földjén egyébként Kanada volt az utolsó, amely a brit anyaországtól örökölte, a 19-20. század fordulóján kilenc huszárezredet hozott létre hadseregében. A 19. század legvégén azután még egy másik távoli földrész lakóiként – bár éppen ellentétes formában – is találkozhattak a brit alattvalók a sajátos magyar könnyűlovassal. A dél-afrikai búr szabadságharcban ugyanis feltűnt egy igazi magyar huszárkapitány; az odakerült és a búrok közt hadiszolgálatot vállalt Luzsénszky Félix vezényelt egy századot 1899-1902 közt a brit gyarmattartók ellen.

Addigra a huszárság eljátszotta történelmi szerepét. Eljátszotta ugyan, de máig kézikönyvnek tekinti a hadművészet szerzője a nagyvilágban a franciából porosz hadiszolgálatba igyekvő Jeney Lajos Mihály huszárkapitánynak, a pályája csúcán császári-királyi tábornoknak 1759-ben Hágában francia nyelven megjelentetett alapvető összefoglalását. Ez, „A portyázó, avagy a kisháború sikerrel való megvívásának mestersége korunk génusza szerint“ (Le partisan ou l'art de faire la petite-guerre avec succes selon la génie de nos jours) címet viselő mű fél évszázaddal a fogalom megszületése előtt a guerrilla-hadviselés művészetébe vezet. Ugyanakkor a franciákat is megelőzően először használja a „partisan“ kifejezést e jellegzetes harcosra, akit ő még egyértelműen a portyázó magyar huszárral azonosít.

Az első világháborúval bekövetkezett a gépi háborúk korszaka, a huszárokat is állásharcban vetették be, megfosztották jellegzetes hadiöltözékétől és felszerelésétől, csukaszürkébe öltözöttek és hűséges bajtársuk, a ló nélkül lövészárkokba kényszerítették őket. Ezzel a huszárság idegenbéli epilógus már csak névszerinti huszár-, valójában páncélos vagy gépesített egységek története. Mára pedig főleg díszelgő alakulatokat jelentenek a huszárok. Mindenesetre mindaz a jelenlegi harmincöt állam, amelynek történelmi előzményeiben fegyverben tartottak huszárkötélékeket, emléküket elevenen őrzi. Szerinte a nagyvilágban mindenütt elevenen él e sajátos könnyűlovas csapatnemnek magyar eredete, tiszta magyar bajtársias szellemisége.

Különösen így jár el a francia hadvezetés, amely rendszerváltozásoktól függetlenül máig hagyományosan őrzi, hogy Franciaország egyetlen magyar huszár marsallja, Bercsényi László nevét viseli a legkorábbi időktől, azaz 1720-tól, töretlenül, vagyis felosztás nélkül, jogfolytonosan továbbélő huszáregység, immár késői utódként 1. légi szállítású deszant páncélos, hivatalosan „ejtőernyős huszár“ ezred. Minden franciaországi díszszemlét az egykori ezredzászlóval, egykorú 18. századi huszároöltözéket és -felszerelést viselő lovas törzsszakasz kíséretében ez nyit meg, miközben ezt az immár az ejtőernyős fegyvernembe betagolt modern harcöltözékű tisztek, altisztek és legények deszant páncélosaikon követik. Ünnepeiken pedig az ezredtörzsből máig alkalmazott magyar nyelvű tanártól kifogástalanul megtanult módon az ősi ezredzászló előtt a magyar Bercsényi-családcímert formázó ezredjelvényt viselő valamennyi mai francia „égi huszár“ a Bercsényi búcsújaként ismert egykori népdalból született ezredindulót magyarul harsogja: „*Susog a szél/ Késmárk felett,/ Édes hazám,/ Isten veled.*“

Zachar József (Budapest)

„JÓ ERKÖLCSÖT ÉS BECSÜLETET.“ HADIK ANDRÁSRÓL - KERESZTLEVÉL HIÁNYÁBAN

A cím olvastán az olvasó jogos előzetes kérdésfelvetése lehet, indokolt-e ez az írás. Tud-e a kutató újat mondani arról az egyetemes történeti jelentőségű 18. századi magyar hadvezérről és hadszervezőről, akinek rendületlenül áll a szobra Bécsben és Budapesten? Még inkább elfogadható további kérdés lehet, miért éppen most kell felidézni máig fényesen ragyogó katonai pályáját? A hadtörténelem és a hadművészettörténet iránt érdeklődő pedig kételkedve rámutathat arra is, hogy még mindig közkézen forog a Markó Árpád által magas tudományos igényteliséggel megírt életrajz.

Előzetesen szabad legyen leszögezni, hogy az újabban hasznosított források tükrében legalább is a születés, Berlin világhírűvé vált elfoglalása és a rövid erdélyi ténykedés tekintetében új megfontolások látszanak indokoltnak.

Ezek közreadásán túl jelen írásnak az ad aktualitást, hogy a késői utókornak e napokban kellene megünnepelnie Hadik András születésének 275. évfordulóját. Ez ugyan minden eddig publikált munka szerint a múlt esztendőben lett volna esedékes, hiszen valamennyi korábbi kutató 1710-re helyezte a születés időpontját. Akkor azonban nem szóltunk fel, mivel a közkézen forgó adatot tévesnek tartjuk.

Perdöntő érvnek véljük, hogy a budapesti Hadtörténelmi Levéltár Personalia gyűjteményében elhelyezett Hadik-levéltárban fellelhető Hadik András 1774-től írt német nyelvű Önéletírása, ebben pedig a következő állítás szerepel: „1711. október 16-án este hat órakor láttam meg a napvilágot.“ (Fasc. 50. fol. 3.)

Ezt az adatot Markó Árpád is ismerte, azonban „tollhibának“ minősítette és elvetette. Korábbi kutatótársaihoz hasonlóan az egykori nekrológra és más közkézen forgó állításokra hivatkozva, a keresztlevél hiányában az 1710-es születés mellett állt ki.

Az Önéletírás egyéb adatainak a fennmaradt eredeti iratokkal való egybevetése viszont arra a megállapításra vezet, hogy a szerző nagy gonddal pontos közlésre törekedett. Miért tételezhetné fel az utókor, hogy a nagyon világosan leírt 1711-es évszám „tollhiba“ lenne? Egyébként 1742-es házasságkötéséről szólva Hadik András betűírással így fogalmazott: „harmincadik életévemben“. (Fasc. 50. fol. 198.) Ez újílag az 1711-es születést erősíti meg.

A bécsi Hadilevéltárban végzett eddigi kutatásaink ugyancsak a fenti adatot erősítik meg. Bár nem tartjuk egyértelműnek az egykori ezredírnok által vezetett életkori bejegyzéseket, mégsem lehet ezeket sem negligálni. 24 olyan eredeti forrást hoztak kutatásaink felszínre, amelyekben Hadik András életkoráról van szó, mégpedig mindenkor fél éves pontossággal meghatározva. Ezek közül, visszszámolva, az 1752-1763 közötti időből 17 határozottan ugyancsak az 1711 őszi születést igazolja. (Musterlisten, Fasc. 1008. fol. 95, 163, 247, 328, 332, 400, 404, 472, 530, 664, 668, 741, 745. Fasc. 1009. fol. 458, 466, 637, 788.) Csupán az 1764-1767 közti folyamatos adatokból következtethető vissza esetleges 1710-es születés. (Musterlisten, Fasc. 1009. fol. 918, 1014. Fasc. 1010. fol. 2, 88, 174, 253, 334.)

Úgy véljük, feltétlenül vizsgálatra érdemes a születés helyének kérdése is. Maga Hadik

András, eddigi ismereteink szerint, közvetlenül nem nyilatkozott erről. Markó Árpád, egyes, forráshivatkozás nélküli korai osztrák művek állítását átvéve, a csallóközi születési helyet fogadta el valószínűnek.

A bécsi Hadilevéltár fenti 24 irata és még további kettő (Musterlisten, Fasc. 1008. fol. 169, 251.) viszont teljesen egybehangzóan ezt az állítást rögzíti: „esztergomi születésű“. Az esztergomi születést valószínűsíti az a tény is, hogy Hadik András saját szavaival „1752 tavaszán engedélyt kapott az ezredéből való eltávozásra és az Esztergomba való menetelre, ahol is házat és telket vásárolt“. (Önéletírás, fol. 286.) Miért éppen ebben a városban kívánt volna egyébként családjával letelepedni, amikor is iskolái Kőszeghez és Kassához, katonai pályája hazai földön korábban Lentihez, Árvához, Temesvárhoz, Debrecenhez, Hátszeghez, Szászvároshoz, Szebenhez kötötte, egységével akkoriban pedig éppen Técsőn állomásozott?

Az esztergomi születésre vonatkozó adatot Markó Árpád azzal vetette el, hogy az ottani anyakönyvekben történt kutatása nem járt eredménnyel. Úgy véljük azonban, ez eleve nem is lehetett sikeres. Viszont a szatmári békekötés évében Esztergom mellett ugyanúgy lehetett az az állandó katonai laktábor, mint a Csallóközben, ahol a Németalföldön a franciák elleni háborúban bevetett ifjabb nemes Hadik Mihály (1668-1723) Kollonits-huszárezredbeli kapitány hátrahagyta várandós hitvesét és ahol egy ugyancsak hátrahagyott ezredkáplán megkeresztelte elsőszülött fiát. Máshol a hátrahagyott katonafeleséget, Hardy Franciskát, nem kereshetjük, mivel őt még 1708-ban Németalföldről hozta magával a téli szállásra hazatért huszártiszt. Az idősebb Hadik Mihály (1639-1669) pedig, aki „Nyitra véghelybeli ezeres zászlótartóként“ Érsekújvár alatt egy törökellenes portyában hősi halált halt, csak nemesi címet hagyott fiára, birtokot viszont egyáltalán nem. (V.ö.: Önéletírás, fol. 3.)

Birtokot, vagyont, magas méltóságot csak Hadik András hagyott utódaira, miután atyai nyomásra feladta a szerzetesi életre vonatkozó terveit, és 1732-ben elindult a katonai pályán. A kor dinasztikus háborúi gyors előmenetelt tettek számára lehetővé, tizenkét év alatt kornétásból, az ezred legfiatalabb tisztjéből, a bajtársait vezénylő ezredessé lépett elő. Újabb öt esztendő múlva elnyerte az első tábornoki rendfokozatot. Az elismerések alapjául szolgált haditettek, amelyek mögött saját szavaival „a szolgálatban tanúsított buzgóságom“ húzódott meg, (Önéletírás, fol. 23.) jól ismertek.

Ugyancsak jól ismert, hogy legnagyobb hőstettét már altábornagyként a poroszellenes hétéves háborúban Berlin 1757. október 16-i elfoglalásával hajtotta végre. Az e témában korábban publikált szerzők azonban még nem ismerték azt a tényét, hogy a vonatkozó iratanyag szerencsés módon fennmaradt. (Hadik-levéltár, Fasc. 46. fol. 126-148.) Ezek igazolják azt az állítást, amelyet egyesek máig megkísérelnek elvitatni, hogy ugyanis a példaszerűen végrehajtott hadműveletet maga tervezte meg. Az Önéletírás szavai igazat mondanak: „Október havában szerencsésen kiviteleztem az általam javasolt és az október 8-i leirattal előzetesen engedélyezett Berlin ellen vonulást.“ (Fasc. 50. fol. 290.) Az általunk feldolgozott irat (Fasc. 46. fol. 126.) valóban engedélyezés, és egyáltalán nem utasítás az Udvari Haditanács részéről. A szerves egységet alkotó irategyüttes legértékesebb darabja ezen túlmenően az a közel tizenegy oldalas, amely a „Legalázatosabb jelentés a Brandenburgi Ögrófságban végrehajtott expedícióról és Berlin porosz királyi fő- és székváros elfoglalásáról“ címet viseli. (Fasc. 46. fol. 139.) Ebben Hadik András beszámol a 3400 fős különítmény október 11-én kezdődött menetéről, Berlin október 16-i

körülvételéről, a 300'000 birodalmi talléros hadisarc követeléséről, annak visszautasításáról, a rövid ostromról, a város bevételéről, a hadisarc összeszedetéséről, a porosz felmentő seregek közeledtére történt gyors távozásról. Befejezésül a vállalkozás 38 hősi halottjáról emlékezik meg, ez pedig így kezdődik: „Nemes Babócsay generális holtan maradt Berlinben.“ Ugyancsak figyelemre méltó Mária Terézia október 26-án keltezett leirata, (Fsc. 46. fol. 151.) amelyben „legkegyelmesebb elégedettségét kegyeskedik nyilvánítani az oly okosan és jól véghezvitt berlini vállalkozással kapcsolatosan“.

A magyar történelemben a hadivállalkozásoknál sokkal lényegesebb volt Hadik András 1764-1768 közti ténykedése, amikor is uralkodója akaratából Erdély katonai parancsnokaként és királyi biztosaként politikai szerephez is jutott. A madéfalvi veszedelem után megérkezve, azonnal szakított a székelylakta területek katonai határőrvidékké való átalakításában addig tanúsított erőszakkal. Új politikai irányvonalát a szebeni guberniumi tanácsülésen 1764. január 7-én elmondott magyar nyelvű beszédében így hirdette meg: „Mái naptól fogva hittel leköteleztetem, hogy a felszentelt fejedelemnek és ezen tekintetes hazának azéval egyes javát, minden személy, vallás és nemzetség válogatása nélkül, az félreutasító magános tekintettől és haszontól egészen szabadosan, egyedül az felségnek kegyelmes akaratja, törvénye s igaz lelkiesméretem szerint, excellentiáttal és az urakkal közösen egész tehetséggel nevelni és gyarapítani fogom“. Hadik András ezen szavait Halmágyi István guberniumi titkár őrizte meg, és Naplójában (124. o.), amelyet már Márki Sándor sajtó alá rendezett és közreadott, régóta hozzáférhető. Mégis elkerülte eddig a figyelmet, és nem vált a Hadik-féle erdélyi politikai kurzus vizsgálatának alapjává.

Pedig ennek egyenes folytatása volt, hogy a Habsburg-birodalomba bekebelezett Bukovina adminisztrációját megszervező birodalmi tábornagy, a Császári-királyi Udvari Haditanács első magyar elnöke, szinte korlátlan hatalmát gyakorolva, egyik első intézkedésével 1775-ben a korábban Moldvába menekült és ott tengődő székelyek bukovinai letelepítéséről gondoskodott. Valódi hálát fejezett ki az a tény, hogy a letelepítettek közösségeiket Istensegíts, Fogadjisten, és a társuralkodóra emlékeztető Józseffalva mellett éppen az ő nevét megőrző Hadikfalva és Andrásfalva néven szervezték meg.

A felvillantott néhány újonnan feltárt vagy újonnan értékelt forrás bizonyára megfelelő alapot nyújt annak hangsúlyozására, hogy tovább kell folytatni a 18. század e nagyszerű magyar katonae gyéniségére vonatkozó kutatásokat. Arra kell törekednünk, hogy minél szilárdabb és minél több adattal rendelkezünk pályafutásáról, annak mozgatórugóiról. A magunk részéről még messze nem látjuk lezártnak forrásfeltáró tevékenységünket a budapesti Hadtörténelmi Levéltárban és a bécsi Hadilevéltárban. Bízunk abban, hogy újabb jelentkezésre ösztönző további adatokra sikerül bukkannunk.

Jelen sorainkkal mindenesetre tisztelegni kívántunk a kerek évforduló alkalmából az előtt a nagy katonaelőd előtt, aki Önéletírását e szavakkal kezdte: „Megmásíthatatlan törvényként tűztem ki magam elé életem alapelve gyanánt, hogy a jó erkölcsöt és a becsületet az élet hiú és ingadozó örömeinél és szerencsésjénél többre becsülöm.“

*(Szerkesztett változata megjelent 1986. október 18-án
a Magyar Nemzet c. napilap 1986/246. számában)*

Zachar József (Budapest)

ELŐKERÜLT GYÁSZJELENTÉS HADIK ANDRÁS HALÁLÁRÓL

A 18. században katonai pályafutásával európai hírnévre szert tett jeles előd életének főbb állomásait születésének 275. évfordulóján felvillantottuk. ("Jó erkölcsöt és becsületet. Hadik Andrásról – keresztlevél hiányában, Magyar Nemzet, 1986. október 18.) Közleményünkben hangsúlyt kapott a további kutatás igénye, amelyet magunk sem látunk lezártnak.

A kutatószerencse úgy akarta, hogy éppen a születés pontos évének meghatározása szempontjából fontos gyászjelentés bukkanjon fel a közelmúltban. Ennek meglétére Markó Árpád, Hadik András életrajzírója 1944-ben csak utalt, de nem tette közzé sem a szöveget, sem nem adta meg a lelőhelyet. Az általunk kézbe vett, nyomdai úton sokszorosított gyászjelentés egy ausztriai hagyatékból vásárlás révén került a bécsi Hadilevéltár gyűjteményébe. Szerzője Zágoni Szentkereszty Zsigmond báró (Zágon, 1746 – Marosvásárhely, 1823), aki Futaki Hadik András gróf, tábornagy halálakor a nevét viselő és tulajdonában álló (a későbbi 6.) huszárezred alezredese volt. Az egység a sziléziai Troppauban (a mai csehországi Opavában) állomásozott, és ott érte a vezénylőezredest, az ezredtulajdonos fiát, Hadik Károly grófot (Lőcse, 1756 – Alessandria, 1800) a gyász hír, mire azonnal Bécsbe sietett. A rangidősként egységénél maradt Szentkereszty alezredes fogalmazta meg választékos német nyelven a következőket:

"Úgy tetszett az örökéletű Gondviselésnek, hogy e hó 12-én 8 óra tájban dicsőséges életének 79. esztendejében kiszólítsa ebből az árnyékvilágból méltóságos Hadik András urat, a Szent Római Birodalom grófját, Futak és Czernovitz uradalom urát, Buda kormányzóját, a Katonai Mária Terézia Rend nagykeresztesét, Bács vármegye főispánját, néhai ő cs. és kir. Felsőge és mostan uralkodó ő kir. Felsőge valóságos titkos tanácsosát, főtábornagyot, az Udvari Hadi Tanács elnökét és egy huszárezred tulajdonosát.

Az ő fennkölt nevét viselő ezred, amelyet fájdalmas kimúlása a legmélyebb gyászba taszított, szívében mindörökre meg fogja őrizni ennek a nemes erények és a legtündöklőbb hírnév révén közönségesen ismert nagy hadvezérnek és hazafinak az emlékét. Hogy azonban az Istenben boldogultnak kimondhatatlan köszönetét, bensőséges szeretetét és tiszteletét legalább kis mértékben lerója, keresztény szokás szerint gyászistentiszteletet fog tartani holnapután, e hó 18-án reggel 9 órakor az itteni plébániatemplomban, ahogyan ezenel ezt alulírott tudtul adja, és meghívja erre a szomorú szertartásra mindazon személyeket, akik ennek a halhatatlan férfiúnak a részvét könyűjét akarják ontani.

Troppau, 1790. március 16-án.

Szentkereszty báró,
kir. alezredes"

Döntő az életkor megadása ebben a gyászjelentésben: "életének 79. esztendejében" járt az elhunyt 1790-ben, tehát szükségszerűen az általunk korábban idézett forrásokkal egyezően az 1711-es születést erősíti meg. Meglepő módon azonban a nyomtatott gyászjelentésen az életrajzi adat közlése ellenére idegen kéz a korábban teret nyert, általánosan téves születési esztendőt tüntette fel máig ismeretlen időpontban. Ez az utólagos kéziratos

felzet szerepel az általunk fellelt gyászjelentés-példányon: "Hadik András, szül. 1710. október 16. Csallóköz, meghalt 1790. március 12. Bécs."

A rend kedvéért meg kell még említenünk, hogy az 1763 óta katonáskodó és 1767 óta e huszárezredben szolgáló Szentkereszty Zsigmond később a francia és napóleoni háborúk neves hadvezérei közé emelkedett: 1794-ben vezénylőezredessé léptették elő, 1796-ban elnyerte a Katonai Mária Terézia Rend lovagkeresztjét, 1797-ben vezérőrnagyi, 1800-ban altábornagyi, végül 1814-ben lovassági tábornoki kinevezést nyert. A beköszöntött békével nyugállományba vonult, azonban már 1808-tól haláláig az I. Ferenc császár nevét viselő, tulajdonát képező 1. huszárezred másodtulajdonosa volt.

Hadik Károly életútja is figyelemreméltó: 17 évesen a Ferdinánd főherceg (a későbbi 2.) gyalogezred hadnagyaként kezdte meg katonai pályáját. 1776-ban léptették elő kapitánnyá az Anton Colloredo (a későbbi 20.) gyalogezredben, és ezzel részt vett 1778-79-ben a bajor "örökösödési" háborúban. A békekötéssel került át őrnagyként az atyja tulajdonában állt huszárezredbe, ahol az utolsó török háborúban tanúsított helytállása elismeréseként az alezredesi rangot átugorva, vezénylőezredessé lépett elő. A franciaellenes koalíciós háborúkban ismét kitűnt vitézségével, és 1794-ben kinevezte az uralkodó vezérőrnaggyá, 1796-ban pedig kitüntette a Katonai Mária Terézia Rend parancsnoki keresztjével. 1797-ben elnyerte az altábornagyi rendfokozatot, 1799-ben immár hadosztálynyi erő élén vett részt az itáliai harcselekményekben. 1800. június 14-én a Marengóért vívott ütközetben harcosai élén vezényelte az első vonalat rohamra, amikor olyan súlyosan megsebesült, hogy ennek következtében rövidesen elhunyt.

(Szerkesztett változata megjelent 1989. április 24-én a Magyar Nemzet c. napilap 1989/94. számában)



Csákvárott, 2001. május 27-én méltó, szép hősi emlékművet állítottak a huszárok utolsó hősi harcainak a Vértesben

Pintér István (Hódmezővásárhely)

MI VOLT GÖRGEY TÉLI HADJÁRATÁNAK IGAZI CÉLJA?*

Ismertes, hogy 1848. december végén a katonai helyzet katasztrofális volt a főhadiszíntéren.

1848. december 30-án a móri ütközetben Perczel saját hibájából súlyos vereséget szenvedett.¹ Kossuth dec. 30-án még megparancsolta Görgeynek, hogy „... a lehető legjobb pozíciót választva, fogadja el az ütközetet.”² Görgey ezzel kapcsolatban a következőket írja emlékiratában: „... még december 30. és 31-ke közti éjjel útnak indítám a bicskei dandárt Baracskára a Csákvárit Vállra, a Zsámbékit Sós-kútra s a felsőgálait Biára. Perczel hadtestének fölvétele után pedig az ellenség jobbszárnya elleni offenzívába volt szándékom által menni.”³ Görgey tehát Kossuth dec. 30-án írt levelének hatására elhatározta az ütközetet a főváros előtt. December 31-én azonban megkapta Kossuth újabb utasítását, hogy: „... csapatit a budai pozícióba visszavonja, ahol a Dunán való átkelést véghez kell vinni.”⁴

Ezen a napon a magyar Országgyűlés a következő határozatokat hozta:

1. A kormány és az Országgyűlés tegye át székhelyét Pestről Debrecenbe;
2. Küldöttség induljon Windischgrätz tábornokhoz a béke helyreállítására; ha ez nem jár sikerrel, akkor
3. Görgey döntő csatát vívjon az ellenséggel Buda előtt, de úgy, hogy a hadsereg átmentését a Duna bal partjára biztosítsa, s a fővárost kímélje. Görgey 1849. január 1-jén délután értesült a határozatokról.⁵

A forrásokból nyilvánvaló, hogy Görgey ezt a parancsot így nem teljesíthette. Vagy döntő csatát vív, számolva a következményekkel, vagy visszavonul és megmenti hadseregét és a fővárost. Ezzel kapcsolatban írta Görgey István, hogy „... Fából vaskarikal! Hármas megférhetetlenség! – vagy – vagy.”⁶

Január 2-án Görgey Pestre utazott azzal a céllal, hogy Kossuthtal tárgyaljon és tisztázza a feladatokat. Kossuth azonban ekkor már nem volt Pesten. Ezért Görgey Vetter tábor-

* A szerzőnek 1983-ban az Országos Tudományos Diákköri Konferencián bemutatásra javasolt, de a Görgey kérdés akkori megítélése miatt be nem mutatott tanulmánya (témavezető Dr. Nagy István tanszékvezető főiskolai tanár) amelynek bővített változata a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Tudományos Diákköri Konferenciáján első díjat nyert

1. Horváth Mihály: Magyarország függetlenségi harcának története 1848 és 1849. Pest, 1872. II. köt. 539 old. 178-179. old. (továbbiakban: Horváth...)
2. Kossuth Lajos összes munkái. XIII. Kossuth Lajos 1848 - 1849. III. Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány élén. Első rész. 1848. szeptember - december. Sajtó alá rendezte: Barta István Budapest, 1952. Akadémiai Kiadó, 976 old. 923 old. (továbbiakban: Kossuth összes munkái...)
3. Görgey Arthúr: Életem és Működésem Magyarországon az 1848. és 1849. években. Fordította: id. Görgey István. I. köt. Bp. 1911. Franklin 294 old. 119 -120. old. (továbbiakban: Görgey...)
4. Kr. A. W. - I. A. 12 (96 Idézi Steier: Görgey és Kossuth Bp.) é. n.(Génius 311 old. 284-285. old. (továbbiakban: Steier: Görgey és...)
5. Görgey, i. m. 122. old.
6. Görgey István 1848 és 49-ből Élmények és Benyomások I. köt. Budapest, 1885. Franklin 323 old. 101. old. (továbbiakban: Görgey István...)

noktól, Mészáros hadügyminiszter helyettesétől kért döntést és egyben felajánlotta a fővezérségtől való lemondását. A tábornok ezt nem fogadta el, de megígérte, hogy haditanácsot hív össze.⁷

Erre 1849. január 2-án sor került. A források eltérnek abban, hogy ezen a haditanácson kik vettek részt. Azt viszont egyértelműen megállapíthatjuk, hogy Csányi, Vetter, Görgey, Perczel és Klapka részt vett.⁸

Két fő szempontot kellett figyelembe venni:

1. A hadsereg nagyobb része újoncokból állt, tehát a döntő ütközetet addig el kellett halasztani, amíg a csapatok hozzá nem szoktak a tűzhöz.
2. A Tisza vonalát meg kellett védeni, hogy a kormány biztonságban legyen.

A következő határozatokat hozták:

1. Perczel a Tisza vonalát védje, mintegy 10. 000 főnyi hadtestével.
2. Görgeynek pedig a Duna bal partján alkalma nyílhat Simunich seregét külön megtámadni s megverni – és esetleg Komáromot is felmentve – az ellenség összeköttetését Béccsel megszakítani. Ha ez nem sikerül, akkor visszavonulhat a bányavárosok felé, majd Kassa környékén egyesülhet az ottani csapatokkal.⁹

A haditanács lefolyását Horváth Mihályhoz hasonlóan írja le Gelich Richárd, a hadügyminisztérium volt századosa is. Van azonban Gelichnek egy olyan megállapítása, amelyet fontosnak tartok idézni. „... a haditanácsnak általános hadműveleti terv lett volna beterjesztendő, melyet Vetter Klapka György a hadügyminisztériumba kinevezett jeles tábornoki őrnagy, mint a tábornok főnökével dolgozott ki, ki csak rövid idővel ezelőtt érkezett a déli harctérről Budapestre. ... Perczelt kivéve – aki egy Buda alatt elfogadandó csata mellett nyilatkozott és a fővárost védeni akarta – a haditanács többi tagjai a benyújtott hadműveleti terv keresztülvitele mellett voltak...”¹⁰

Ugyanezt találjuk Klapka visszaemlékezésében is, aki ezt írja: „... Vetter tábornokkal egy általános hadműveleti tervet dolgoztunk ki, amely a közelgő téli hadjárat alapjául szolgáljon. Ez a terv – 1849. január 2-án, midőn a kormány a fővárost már elhagyta, – a Csányi László kormánybiztos lakásán tartott haditanácsban Perczel heves ellenmondása után, – aki azonban végül szintén beleegyezett, - minden jelenlevő által jóváhagyott és elfogadtatott.”...¹¹

Ezek a források mindenesetre megkérdőjelezzik az ismert Görgey ellenes szakíró Spira György véleményét, aki a haditanács határozatától a következőket írja: „... Görgey... Ezért a Pesten január 2-án - Kossuth távozása után összehívott haditanácsot eltérő terv elfogadására vette rá.”¹²

A fentebb már említett Gelich művéből kiderül az is, hogy mi volt a haditanács célja az északra vonulással: „... Egy diversió keresztülvitele az ország észak-nyugati megyéiben, hogy Windischgrätz herceget ereje megosztására bírják és így hadseregének előnyomulását hadműveleti alapunk ellen, megakadályoztassák, mely nagyobb jelentőségű volt, mint oly államok közti háborúban a melyeknek tartományaik és segédforrásaik vannak hátuk mögött, mert ez magában foglalja a forradalom életidegeit. ...A diversió

7. Görgey, i. m. 124 - 125. old.

8. Rüstow: Az 1848-1849-i Magyar hadjárat története I. köt. Pest, 1866. 370 old. 135. old. Gelich Richard: Magyarország függetlenségi harca 1848-49. II. köt. Budapest, é. n. Aigner Lajos 497 old. 160-161. old.

9. Horváth, 192-193. old.

10. Gelich, i. m. 159-160-161. old.

11. Klapka György: Emlékeimből. Budapest, 1886. Franklin 626 old. 70. old.

12. Spira György: A magyar forradalom 1848-49. Budapest, 1959. Gondolat, 676 old. 403. old.

keresztülvitele az észak-nyugati megyékben, melynek legközelebbi tárgyát Simunich altábornagy hadtestének megtámadása a Vág völgyben képezné, Görgeynek volt fenntartva, ki mindenek előtt idejekoráni átmeneténél a Duna bal partjára, erről gondoskodandott és így nem is várhatott be támadást.“...¹³

Most nézzük meg, hogy Görgey hogyan hajtotta végre a tervet!

A január 2-án megtartott haditanács döntése után Görgey kiadta a parancsot a visszavonulásra. E szerint az Érden és Budaörsön álló dandárok Budára mentek, a sóskúti dandár pedig Budaörsre. A csapatok visszavonulását a Tétényben állomásozó Zichy dandárnak kellett biztosítani úgy, hogy a Karger dandárt Érden fel kellett váltania. A Karger dandár azonban nem várta be a felváltást s így a Zichy dandár beérkező csapatait az osztrák I. hadtest elővéde január 3-án megtámadta és visszaverte Érd és Tétény között. A gyalogosokat kísérő magyar huszárosztály, azonban oldalba támadta az ellenséges lovasságot és így azt megállításra kényszerítette. Ezalatt Görgey visszarendelte a Karger dandárt, hogy a Zichy dandárral együtt csapást mérjen az ellenségre. Mialatt a csapatok a támadáshoz felfejlődtek, Görgey értesítést kapott Vettertől, hogy az osztrákok átkeltek a Dunán. Amikor ezt Görgey megtudta, azonnal elrendelte a visszavonulást. Később a Vettertől kapott hír hamisnak bizonyult, de ekkor már a Vác felé történő visszavonuláson nem lehetett változtatni.¹⁴

Január 5-én Windischgrätz csapatai bevonultak a fővárosba, s szintén ezen a napon Görgey Vácra ért, ahol kiadta a sokat vitatott váci proklamációt.¹⁵

Vácott Görgey újjászervezte hadtestét. Ez 4 hadosztályra oszlott. Az első hadosztály 3 zászlóaljból, 4 század huszárból és 16 ágyúból állt. Parancsnoka Aulich ezredes volt. A 2. hadosztály és a 3. hadosztály szintén 3 zászlóaljból 4 század huszárból és 16 ágyúból állt. Az utóbbi két hadosztályt Kmetty alezredes és Piller ezredes vezette. A 4. hadosztály parancsnoka Guyon ezredes, akinek 4 zászlóalja, 3 század huszárra és 16 ágyúja volt. Volt még egy elkülönített hadoszlop is, melynek parancsnoka Simonyi alezredes, 2 zászlóaljjal, 1 század huszárral és 8 ágyúval rendelkezett. A hadtest tehát 15 zászlóaljból, 23 lovasszázadból, és 72 ágyúból állt s összesített ereje 16 000 ember volt.¹⁶

Görgey elhatározta, hogy: „... A balszárny hadosztályt egymagára, Váctól a Duna mentén föl az Ipolyig, s azontúl északnyugati irányban, a legrövidebb vonalon Nagyszombat felé küldtem; ugyanakkor a jobbszárny hadosztály Rétság, Nagy-Oroszin, Szánton, Léván, Verebélyen át a Vág-melléki Lipótvárnak, ezen felszabadítandó erődünknek tartott. Ezt a jobbszárnyat egynapi járó távolságban követték a hadközép s a tartalék. A balszárny hadosztálynak Komárom erődje s a Lipótvárt körülzáró ellenséges hadtest közé csusztatása által ez utóbbinak figyelmét legelőbb is az őt dél felől fenyegető veszélyre lekötöni és arra indítani szándékoztam, hogy kelet felőli főtámadásunknak rést engedjen.“...¹⁷

Görgeynek Lipótvár elleni támadó szándékát több forrás is egybehangzóan igazolja.¹⁸

Tehát nem fogadhatjuk el Spira állítását, hogy Görgey a haditanács határozatával kapcsolatban „... egy pillanattal sem gondolt tényleges megvalósításra.“¹⁹

13. Gelich, i. m. 162. old.

14. Breit József: Magyarország 1848/49. évi függetlenségi harcának katonai története. I. köt. Budapest, 1897. 309 old. 173 - 174. old.

15. Rüstow, i. m. 138. old. 162 - 163. old.

16. Gelich, i. m. 281 - 282. old.

17. Görgey, i. m. 139 - 140. old.

18. Horváth, i. m. 225. old.; Gelich, i. m. 282. old.; Rüstow, i. m. 165. old.

19. Spira, i. m. 403. old.

Közben Kossuth január 8-án Debrecenből levelet írt Görgeynek, amelyben szerinte „... Meglepetve vette a kormány azon tudósítást, hogy a főváros kardcsapás nélkül adatott fel.“...²⁰

Majd január 10-én újabb levél érkezett Görgeyhez, az OHB elnökétől, amelyben az engedelmisséget követel, valamint újra visszatér a főváros feladására:

„... S ön feladta a promontori positiót... és feladatott a főváros kardcsapás nélkül.“...²¹

Kossuth tehát említett leveleiben bizonyos fokig szemrehányást tesz Görgeynek, hogy a fővárost feladták. Dolgozatomban fentebb már kimutattam, hogy Görgey 1849. január 1-jén Kossuthtól olyan parancsot kapott, amit nem lehetett teljesíteni. Másrészt a főváros feladása és a visszavonulás az 1849. január 2-án tartott haditanács határozata volt. Tehát érthetetlen Kossuth számonkérő levelének célja.

Visszatérve Görgey hadjáratára, csapatai a következő helységeket érték el január 10-én: Verebélyre az Aulich hadosztály, Lévára a Kmetty hadosztály, Szántóra és Ipolyságra a Guyon hadosztály, Surányra a Nyitrához pedig a Piller hadosztály ért. Ezalatt január 7-én Wrbna altábornagy parancsot kapott Windischgrätz hercegtől, hogy 10 zászlóaljjal, 10 lovasszázaddal és 48 ágyúval kövesse Görgeyt és hadtestét támadja meg. Január 8-án ért Wrbna Vácra, ahonnan jelentette Windischgrätznek, hogy a fölszerelés rossz, katonáinak kevés a csizmája, s ezért visszatér Pestre. Windischgrätz a visszatérést csak Wrbna altábornagynak engedélyezte, ugyanakkor az üldöző csapatok parancsnokságát Csorich vette át, aki 9 zászlóaljjal, 8 század lovassággal és 36 ágyúval rendelkezett.²²

Mivel minden zászlóalj legalább 1100 emberrel rendelkezett,²³ könnyű belátni, hogy nem állja meg helyét a Várady Géza által idézett adat, hogy „...A tábornagy csak Vácig üldözte komolyabb erőkkel Görgeyt, Vác után már alig 5000 ember haladt a nyomában.“...²⁴

Csorich szigorú parancsot kapott, hogy kövesse és támadja meg Görgeyt és ugyanakkor január 11-én a Lipótvárát támadó Simunich is utasítást kapott, hogy készüljön a védelemre és számíthat Csorich segítségére is. Január 11-én az osztrák csapatok Ipolyságnál a Görgey hátvédjét képező Guyon hadosztályt megtámadták és visszaszorították. Ugyanezen a napon Verebélynél az Aulich hadosztály, amely Görgey elővédje volt, Simunich előcsapataival csapott össze, s azokat visszavetette Nyitra irányába. Január 12-én a Guyon hadosztály Szántónál állomásozott és egy közeledő hadoszlopra tüzelni kezdett, mivel ellenségnek nézte. Később kiderült, hogy magyar újoncokról van szó, akik csatlakozni akartak. Január 13-án az osztrák csapatok előhada Szántóig ért, majd miután Guyon ezt kiürítette, január 14-én Csorich csapatai pihenőnapot tartottak. Görgey helyzete ekkor a következő volt: közvetlenül előtte Simunich állt, mögötte pedig Csorich csapatai voltak. Január 12-én kapott hírt Görgey Beniczkytől, hogy északon Götz tábornok „... január 8-án megszállta Rajecet, 9-én Privigyét, a Nyitra mellett előhadával Mosócot a sereg zömével, mialatt Nagy-Tapolcsányon át összeköttetésbe igyekezett magát helyezni Simunichsal.“²⁵

20. ST. A. W. - K. A. 96/e. 1849. Idézi: Steier Lajos: Az 1849-iki tronfosztás előzményei és következményei.

Bp. (é. n.) Génius 382 p. 16. old.

21. Steier: Az 1849 - iki... 22. p. 24. old.

22. Rüstow, i. m. 165 - 167. old.

23. Rüstow, i. m. IV.

24. Várady Géza: Ezernyolcszáznegyvennyolc, te csillag. Bp. 1976. Gondolat, 278 old. 203. old.

25. Rüstow: 166 - 169. old.

A Görgeyvel szembenálló erők nagysága a következő volt: Csorich csapatai, mint fentebb már kiderült, 9 zászlóaljból, 8 század lovasságból, és 36 ágyúból álltak. Ehhez járult még Simunich ereje, amely körülbelül 6 és 1 zászlóaljból 4 század lovasságból és 3 ütegből állt, valamint Götz tábornok ereje, amely 3 zászlóaljból fél század lovasságból, fél lovas ütegből, fél röppentyű ütegből és egy hatfontos ütegből állt.²⁶

Az ellenség tehát összesen 18 és 1 zászlóaljjal, 12 és 1 lovasszázaddal, valamint 66 ágyúval rendelkezett. Ezzel szemben Görgeynek 15 zászlóalja, 23 lovasszázada és 72 ágyúja volt, mint azt már fentebb kimutattam. Ha ezekhez a tényekhez hozzávesszük azt, hogy Simunich altábornagy Görgey előnyomulásának hírére Pozsonyból 2 zászlóalj és 1 üteg erősítést kért²⁷, valamint azt, hogy szintén Simunich felszólította a Nyárasdnál álló Neustadter dandárt, amely 3 zászlóaljból, 2 lovasszázadból, és 1 ütegből állt, hogy csatlakozzon hozzá²⁸, akkor nyilvánvalóvá válik az osztrák csapatok túlereje. Ha mindehhez hozzászámítjuk azt, hogy az osztrák erők jól kiképzett és begyakorolt csapatok voltak, Görgey csapatainak nagy része pedig újoncokból állt, akkor Görgey ilyen helyzetben nem vállalhatott ütközetet az ellenséggel.

Ha tehát Görgey nem akarta, hogy serege megsemmisüljön, akkor a Simunich elleni támadásról és Lipótvár fölmentéséről le kellett mondania, hogy legalább az egyik oldalon el tudjon vonulni, a bekerítéssel fenyegető osztrákok elől. Ennek szükségességéről Bayer őrnagy, a tábornok új főnöke győzte meg a fővezért, aki Görgeyt tulajdonképpen alapeszményére, az észak felé indulásra figyelmeztette. Ennek fő célja az ellenség főhaderejének a Tiszától való elvonása volt, ahol hadműveleti bázisunk és új csapataink szerveződtek. A fő cél megvalósult és Görgey Bayer tanácsára megkezdte a visszavonulást a bányavárosok felé.²⁹

Vannak olyan források³⁰, amelyek Görgey helyzetét nem tekintik olyan súlyosnak, mint ahogy ezt az erőviszonyok alapján kimutattam, de a tények úgy vélem engem igazolnak. Mielőtt Görgey visszavonulását tovább követném, fontosnak tartom röviden foglalkozni Perczel Mór hadtestével. Windischgrätz tábornagy hadműveleteinek súlypontját nem Debrecen ellen, hanem Görgey hadteste ellen irányította.³¹

Windischgrätznek – miután Görgey üldözésére – Wrba altábornagyot kirendelte, Pesten csak tizenhét zászlóalja maradt. Így Perczel szemeltartására csupán egy erősebb különítményt rendelt ki. E feladattal a 2 üteg által megerősített Ottinger lovasdandárt bízta meg.³² Az Ottinger lovasdandár a 6. és 7. számú vértés ezredből állt, s ez összesen 12 századot tett ki.³³ A vértés ezred a törzs és a tartalék ezred beszámításával 1100 főnyi volt.³⁴ Ottinger lovasdandárja tehát 2200 emberből állt. Most nézzük meg a Perczel hadtest erejét.

A források egyértelműen kimutatják, hogy 1849. január közepén, a Perczel hadtest 13 zászlóaljból, 14 lovasszázadból és 40 ágyúból állt, ezek összlétszáma tizenötezer ember

26. Rüstow, i. m. 167. old. és 151. old.

27. Breit, i. m. 210. old.

28. Rüstow, i. m. 168. old. 148. old.

29. Gelich, i. m. 287. - 288. old. ; Horváth, i. m. 226. old. ; Szeremlei Sámuel: Magyarország krónikája a 1848. és 1849. évi forradalom idejéről. Pest, 1867. II. köt. 360 old. 13-14. old.

30. Rüstow, i. m. 169. old.; Breit, i. m. 210-211. old.

31. Gelich, i. m. 288. old.

32. Szeremlei, i.m. II. köt. 11. és 13. old.

33. Rüstow, i. m. 148. old.

34. Rüstow, i. m. V. old.

35. Gelich, i.m. 288. old.; Horváth, i.m. 239. old. Rüstow, i.m. 196. old. Szeremlei, i. m. II. köt. 27. old.

volt.³⁵ Ezzel szemben Spira György ezt írja: „Görgey másfél hónapon át saját elhatározásához híven folytatta a felvidéki hadjáratát és ezzel ahelyett, hogy az ellenséget erőinek megosztására kényszerítette volna, lehetővé tette, hogy Windischgrätz minden erejét Perczel ellen összpontosítsa.”³⁶ Magyarország történetében a Spira György által írt fejezetben pedig ezt találjuk: „... Görgey január második hetében lényegében véve már fel is szabadult Windischgrätz részéről ránehezülő nyomás alól, Perczellel szemben viszont Windischgrätz egyidejűleg több mint kétszeres erőfölény birtokába került.”³⁷

Dolgozatomban fentebb már bizonyítottam, hogy Görgey hadjárata az ellenséget erőinek megosztására kényszerítette, valamint kimutattam azt is, hogy a Perczel hadtest ereje 15'000 ember volt, s vele szemben csak az Ottinger dandár tevékenykedett, amely 2'200 emberből állt. Tehát nem állja meg a helyét Spira állítása, hogy Windischgrätz minden erejét Perczel ellen összpontosította és hogy Perczellel szemben az ellenséges fővezér kétszeres erőfölénybe került.

Windischgrätz csak január 23-án adott parancsot Csorich tábornoknak³⁸, hogy két dandárral Pestre vonuljon³⁹, tehát Görgey január második hetében nem szabadulhatott fel a ránehezülő nyomás alól. Ezután a kis kitérő után nézzük tovább Görgey téli hadjáratát! Görgeynek a visszavonulással sietnie kellett, nehogy a császári csapatok Selmecnél megelőzzék. Január 14-re a feldunai hadtest a bányavárosokban állomásozott.⁴⁰ Görgey azért is vonult a bányavárosok területére, mert serege téli hadjáratra hiányosan volt ellátva ruházattal, és remélte, hogy a magával hozott posztóból csapatainak ruhát tud varratni.⁴¹ Görgey még január 14-én Selmecre tette át főhadiszállását, s itt egy levelet kapott Kossuthtól, amelyben arra figyelmeztette, hogy „hagyja el azt a veszélyes utat, amire a váci proklamáció által lépett,“ valamint kapott egy utasítást a hadügyminisztériumtól, hogy a bányavárosokból Schlik ellen forduljon, s így Klapkával együttműködve, semmisítse meg. Miután Görgey, csapatainak néhány napi pihenést engedélyezett, és ez alatt az idő alatt seregének fölszerelését és ruházatát a visszavonulás során talált készletekből kiegészítette, s ezenkívül újoncokat is vont magához, teljesítette a hadügyminisztérium parancsát, s január 17-én elindult a Felső-Tisza felé. Ezalatt Csorich előhada január 16-án Verebélyt szállta meg, a hadtest zöme pedig Lévára jött. Mivel Görgey nem fordult Simunich ellen, ezért Csorich Görgey üldöztetését be akarta szüntetni és Görgey összeköttetése ellen a Felső-Tiszánál akart működni. Windischgrätz azonban parancsot adott, hogy Görgey üldözését tovább kell folytatni és az összeköttetést az északról jövő Götz tábornokkal fel kell venni. Csorich, aki megtudta, hogy Görgey egész hadteste már a bányavárosok területén van, s hogy hátvédje Selmectől délre áll, mindenekelőtt ennek támadását határozta el. Január 22-én erős támadás érte Guyon csapatait Szélaknánál, s ezért kénytelen Zólyom közelébe visszavonulni. A veszteség 10 ágyú, 700 halott és fogoly volt.⁴²

Az osztrák csapatok jan. 21-én elfoglalták Zsarnóczot⁴³, majd január 22-én Csorich megszállta Selmecet.⁴⁴

36. Spira, i.m. 406. old.

37. Kovács Endre főszerk.: Magyarország története 1848 - 1890. 6/1 köt. Budapest, 1979. Akadémiai 768 old. 327. old.

38. Breit, i.m. 213. old.; Szeremlei, i.m. II. köt. 29. old.; Gelich, i.m. 291. old.

39. Breit, i.m. 213. old.; Rüstow, i.m. 199. old.

40. Pusztaszeri László: Görgey Artúr a szabadságharcban. Budapest, Magvető 1984. 122. old.

41. Szeremlei, i.m. II. köt. 14. old.; Horváth, i.m. 226. old.

42. Gelich, i.m. 314 - 316. old.

43. Horváth, i.m. 227. old.

44. Gelich, i.m. 316. old.

Görgey tehát kénytelen volt csapatait Besztercebányán összevonni, ha nem akarta, hogy hadosztályait elvágják és megsemmisítsék. Közben Aulich hadosztálya Körmöcbányán nagy veszélybe jutott. Ez az egység eddig sikeresen harcolt Götz dandárja ellen, de miután az ellenség Jablonovski dandárjával megerősödött, csekély reménye maradt arra, hogy magát Zólyom felé keresztülvágja. Különösen akkor, amikor a Garam áradása az utakat elöntötte. Aulichnak nem volt más választása, mint egyenesen utat törni magának Körmöcbányáról, Besztercebányára. Ez is nagyon nehéz vállalkozás volt, mert a két város között egy keskeny 3000 lábnyi magas, meredek hegyen keresztül vezetett az út. A súlyos feladatot szerencsésen oldotta meg Aulich. Mivel a meredek hegyhát, a sereg átkelését lehetetlenné tette volna, ezért új alagutat épített, s január 24-én éjszaka csapatait Besztercebányára vezette.⁴⁵

Nehézségek mutatkoztak Guyon és Piller hadosztályainál is. A Garam kilépett medréből és elöntötte az utat Bucsa és Besztercebánya között.⁴⁶ Nem volt más hátra, mint a vízen átkelni és így értek a csapatok Bucsán és Ó-Zólyomon át Besztercebányára.⁴⁷

Miután Görgey hadteste Besztercebányán csoportosult, megteremtődött a lehetőség a visszavonulásra a Felső-Tisza felé. Görgey emlékiratában megindokolja, hogy miért választotta a kerülő utat. Ebből kiderül az, ha a rövidebb utat választja, akkor az enyhe időjárás miatt nehezen járható utaktól és az ellenség támadásától kell tartani. A Szepességen keresztül ellenben jó, vagy legalább szilárd utakra lehet számítani, ezen kívül itt a támadók a magyar csapatok voltak, s hátul vagy oldalt a megtámadástól nem kellett tartani, mert az ellenség nem volt képes utolérni a magyar csapatokat, sem pedig elébük vágni.⁴⁸

Ezt azért tartottam fontosnak közölni, mert vannak olyan források⁴⁹, amelyek minden bizonyíték nélkül azt állítják, hogy Görgey azért választotta a hosszabb utat, hogy így tovább maradjon önálló, független parancsnok. Ezzel szemben Görgey világos katonai és stratégiai elvekkel magyarázza meg döntésének okát.

A menet két hadoszloppal indult. A jobbszárny, – amely Guyon és Piller hadosztályaiból állt, – a Garam völgyében fölfelé tartott és Iglón át a Hernádig jutott. A bal-szárny, – amely Aulich és Kmetty hadosztályaiból állt – a 3208 lábnyi magas Sturec hegyen át a Vág-völgybe indult, s Poprád érintésével Lőcsére ment. A jobbszárnyal több száz szekér haladt ruhákkal, fegyverekkel, rizzsel, kávéval és cukorral megrakodva, amit Görgey visszavonulásuk során összegyűjtött. A pénzt, aranyat, ezüstöt, amit Görgey Selmecen vett magához, az északi hadoszlophoz csatoltatta.⁵⁰

Maga Görgey január 26-án, a nehezebb úton haladó északi hadoszloppal kelt útra Besztercebányáról. A Garam-völgyből a Vág-völgybe csak a Sturec hegyen lehetett átjutni, ami téli időben sok bajjal járt. A negyedfélezer lábnyi magas, hóval borított Sturecen átvezető út iszonyú mélységek mellett vezet a meredek sziklafalak körül. A gyalogság könnyebben haladt, de a lovasság gyakran leszállni és lovait kézzel vezetni kényszerült a síkos, keskeny utakon. A tüzérség pedig csak óriási erőfeszítéssel haladhatott előre. A gyalogságból egész zászlóaljkat kellett kirendelni, hogy a társzekereket és a nehéz löve-

45. Horváth, i.m. 228- 229. old.

46. Rüstow, i.m. 176. old.

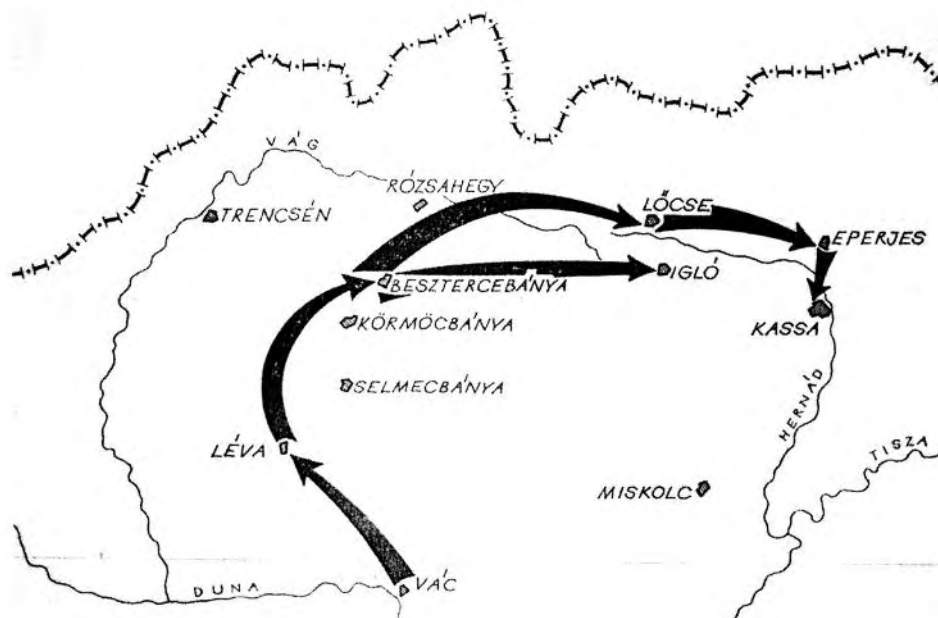
47. Gelich, i.m. 317. old.

48. Görgey, i.m. 163 - 164. old.

49. Rüstow, i.m. 177. old.; Breit, i.m. 216. old.

50. Gelich, i.m. 317. old.

geket a meredek helyeken előre tolják. Az utászok elől jártak, hogy az akadályokat elhárítsák. A magyar csapatok 16 órai menetben jutottak fel a hegygerincre.



A Görgey-hadtest útja Váctól Kassáig
(Borus József: Dembinski fővezérsége és a kápolnai csata. Zrínyi Kiadó
Budapest, 1975. 376 old. 135. old.)

Kronológia

1. 1849. január 2. A pesti haditanács ülése.
2. 1849. január 5. A váci proklamáció
3. A feldunai hadtest csapatainak a helyzete 1849. január 10-11-én: Verebélyre az Aulich-hadosztály, Lévára a Kmetty-hadosztály, Szántóra és Ipolyságra a Guyon-hadosztály, Surányra a Piller-hadosztály vonult.
4. 1849. január 14. A Görgey-hadtest a bányavárosokban.
5. 1849. január 25. A Görgey-hadtest Besztercebányán. A menet innen két hadoszloppal történt: A jobbszárny – amely Guyon és Piller hadosztályaiból állt – a Garam-völgyében fölfelé indult, és Iglón át a Hernádig tartott. A balszárny – amely Aulich és Kmetty-hadosztályaiból állt – a Vág-völgybe indult, s Poprád érintésével Lőcsére ment.
6. 1849. január 28. Görgey főhadiszállásával együtt Rózsahegyre ért.
7. 1849. február 2. A Guyon-hadosztály Iglón.
8. 1849. február 5. Guyon csapatai áttörtek Branyiszkónál.
9. 1849. február 10. Görgey Kassán.

Lásd a kronológiai adatokra: Pusztaszeri László: Görgey Artúr a szabadságharcban. Budapest, 1984. Magvető Kiadó 775 old. 94-134. old.

Görgey, mindenütt jelen volt, intézkedve biztatva, legénységét. A hegy északi részén

újabb erőfeszítésre volt szükség, hogy a nehéz ágyúk és szekerek le ne guruljanak. A jobb-szárnynak könnyebb volt az útja, csak a Király-hegyen kellett átküzdenie magát.⁵¹ Görgey főhadiszállására január 28-án ért Rózsahegyre.⁵²

Itt kereste fel a tábornokot Windischgrätz egy követe, aki közölte vele, ha a hadtestet átvezeti az osztrákokhoz, akkor Windischgrätz amnesztiát és a Monarchián kívül gondtalan életet biztosít a számára. Görgey néhány tisztet hívott a szobába, hogy jelenlétükben adja át a váci proklamáció egy példányát⁵³, azzal a kéréssel, hogy „vigye meg azt feleletül annak, aki küldte”⁵⁴, és kijelentette, hogy ez egyben „a Feldunai hadtest ultimátuma – s a parancsnokáé.”⁵⁵

Tehát az „áruló Görgey”, amikor az ellenség megkönyékezi s amnesztiát és gondtalan életet ígér, akkor ehelyett a további harcot választja. Ragaszkodik az akkori politikai vezetés álláspontjához és saját elhatározásához.

A rózsahegy-i eseménnyel kapcsolatban Spira a következőket írja: „Görgey Windischgrätz küldöttének nem határozott tagadással válaszolt, hanem feleletképpen átnyújtotta neki továbbítás céljából a váci nyilatkozatnak egy példányát. Vagyis nem tartotta szükségesnek félreérthetetlenül elutasítani Windischgrätz ajánlatát...”⁵⁶

Spira állításával szemben két dologra szeretném felhívni a figyelmet. Először arra, hogy az országgyűlés és az OHB jóváhagyásával (tehát Kossuthot is beleértve) december 31-én határozatot hozott, hogy Batthyány vezetésével küldöttség induljon Windischgrätz tábornokhoz. Tehát a politikai vezetés is hajlandó lett volna kiegyezni az osztrákokkal. Ugyanakkor Görgey a váci proklamációt küldte el Windischgrätz-nek, amelyben a harc vállalása mellett döntött. E tény ismeretében érthetetlen Spira álláspontja Görgeyvel szemben. Másodsorban pedig arra, hogy „Görgey a váci proklamációban deklarált január 5-i kijelentése megegyezett az OHB és az országgyűlés akkor – sőt még jóval később is – vallott álláspontjával és Görgey ennek a szellemében tette kijelentését, amely a törvényes úton való megmaradást hirdette.”⁵⁷

Rózsahegyről a további előnyomulást Poprádig kisebb menetekben hajtották végre. A várost a magyar egységek február 2-án érték el. Ugyanezen a napon a Guyon hadosztály Iglóig jutott.⁵⁸ Visszatérve az osztrák csapatok tevékenységére Csorich tábornok január 25-én Pestre ment, hogy Perczel tüntetése miatt Windischgrätz segítségére legyen. Az a dandár, amelyet Csorich Selmecen hagyott, Jablonovski vezérőrnagyé volt, aki csak január 30-án hagyta el ezt a helységet. Amikor a vezérőrnagy belátta, hogy Görgey nagyon előrehaladt, s hogy nem érheti utol, szándéka az volt, hogy a közvetlen üldözéssel felhagy s Breznóbányán át a Kassa felé vezető úton folytatja az előnyomulást és így lehetővé válik Görgeyt ott megelőzni, vagy legalább is utolérni. Február 4-én dandárjának zöme indult el Breznóbányára, ott azonban megállt, hogy Götzöt bevárja. Február 6-án egyesültek s 7-én Polockára, 8-án Felgártra mentek és csak február 10-én érték el Lőcsét.⁵⁹ Ezalatt Schlik

51. Horváth, i.m. 230 - 231. old.

52. Görgey, i.m. 166. old.; Szeremlei, i.m. II. köt. 33. old.

53. Szeremlei, i.m. 33. old. II. köt.; Horváth, i.m. 232. old.; Görgey, i.m. 167. old.; Görgey István, i.m. 187 - 188. old.

54. Szeremlei, i.m. II. köt. 33. old.; Görgey, i.m. 167. old.; Görgey István, i.m. 188. old.

55. Horváth, i.m. 232. old.; Görgey, i.m. 167. old.

56. Spira: A magyar forradalom 1848-49-ben. 408. old.

57. Pásztor Gábor: A Görgey-kérdés és a váci proklamáció. Szeged, 1976. 52 old. 32. old.

58. Breit, i.m. 217. old.

tábornok hadtestének zömével Tokaj környékén állott szemben Klapka hadtestével.⁶⁰

Görgey előőrsei már január 31-én megtámadták Lőcsén az osztrákok előőrseit. Egy osztrák tiszt január 29-én értesítette Schlik tábornokot, hogy Görgey hadtestével a Szepesség felé közeledik, de a tábornok nem vette ezt komolyan, mert azt hitte, hogy Görgeyt Jablonovski és Götz erélyesen üldözik. Ezért csak egy másfél zászlóaljából, 1 lovasszázadból és 4 ágyúból álló különítményt küldött Deym gróf vezérőrnagy vezetésével Margitfalvára, míg Schulzig altábornagyot két zászlóaljjal 4 lovasszázaddal és 2 ágyúval Kassára küldte, ahol megbízta őt a Görgey ellen működő csapatok parancsnokságával. Egyidejűleg Schulzig kapott még egy zászlóaljat és 6 ágyút, 2 század gyalognak és 2 ágyúnak pedig Eperjesről kellett előnyomulnia. Február 2-án éjszaka Guyon hadosztályát meglepték az osztrák csapatok, mivel Guyon nem fordított elég gondot az őrszolgálatra. A magyar csapatok a zavar leküzdése után visszaverték az ellenséget. Görgey február 3-án érkezett Poprádra, s itt tudta meg az Iglón történeteket. Ez volt az első eset, amely Schlik közelségére utalt. Görgey kitérhetett volna Schlik útjából, s harc nélkül egyesülhetett volna Klapkával, de ekkor a Götz és Jablonovski dandároknak szabad utat biztosít a Schlikkel történő egyesülésre, ami nem látszott tanácsosnak. Elhatározta tehát, hogy megtámadja Schlik csapatait Branyiszkónál. Főhadiszállását már 3-án Lőcsére tette át, ahol 4-én is maradt.⁶¹

Görgey visszaemlékezésében elmondja, hogy azért a Guyon hadosztályt rendelte ki a Branyiszkói-szoros megtámadására, mert a 33. zászlóalj január 21-én Szélaknánál, a 13. zászlóalj pedig Selmecbányánál nem állta meg a helyét és így ezek a zászlóaljak a gyávaság hírében álltak. Február 5-én támadta meg Guyon egysége az ellenség branyiszkói hadállását és február 6-ra virradó éjjel pedig a főhadiszállás tisztjei Lőcsén bált rendeztek, amit Görgey a tiszték rossz kedélyállapota miatt engedélyezett.⁶²

A magyar csapatok ereje kb. 5 zászlóalj és 24 löveg, míg a Branyiszkói-szorosot védő Deym tábornok kb. 2 zászlóaljjal és 6 löveggel rendelkezett. A támadást a 33. honvéd zászlóalj rohama vezette be, majd az ellenség jobb és bal oldala ellen bevetett hadoszlopok délután 3 óra körül az ellenség hátába kerültek és az osztrákok megkezdték a visszavonulást Eperjes felé. A magyar csapatok vesztesége 150 ember volt, aminek 2/3-át a 33. zászlóalj szenvedte el, mivel ők szemben támadtak. A 33. zászlóalj hősie kitarásáért Görgeytől egy „Branyiszkó 1849. február 5-én“ felirattal ellátott aranyhímezésű zászlószalagot kapott. Az osztrákok vesztesége 300 fő volt, a foglyok létszáma pedig 95.⁶³ A magyar csapatok arctámadását Guyon ezredes és Erdősy Imre tábori lelkész személyesen vezette a hágóra felvezető szerpentinúton, amelynek mind a 9 kanyarodóját harcban kellett elfoglalni a makacsul ellenálló császáriaktól.⁶⁴

59. Gelich, i.m. 318 - 319 - 320. old.

60. Breit, i.m. 224. old.

61. Rüstow, i.m. 187 - 188 - 189. old.

62. Görgey, i.m. 170 - 171. old.

63. Breit, i.m. 218 - 219. old.

64. Spira: A magyar forradalom 1848-49 - ben. 409. o.; Deák István: Kossuth Lajos és a magyarok 1848-49-ben. Budapest, 1983. Gondolat Kiadó 253. old.

Sancz Klára Lujza (Budapest)

**GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN TEVÉKENYSÉGE
A NAPÓLEONI HÁBORÚBAN,
A 7., AZ 5. ÉS A 4. HUSZÁREZREDBEN A 19. SZÁZAD ELEJÉN**

Az állam- és életmód-reformerként ismert gróf Széchenyi István katonai, s ezen belül huszártisztként töltött éveit már sokkal kevésbé ismerő honpolgárként emlékezünk rá, itt a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület XII. Magyar Történelmi Iskoláján.

Széchenyi István életét- és tevékenységét feldolgozó, tudományos és ismertető művek sorát, a katonai tevékenységét feldolgozó alkotások is gazdagítják. Ezek tanulmányozása is megkönnyítette előadásom elkészítését. Bár előadásom vezérfonalát Széchenyi István naplójában rögzített szövegére építettem.

Az Egyesület XII. Magyar Történelmi Iskoláján az „Első Magyar Huszártörténelmi Konferencia” keretében „A magyar huszárság fejlődéstörténeté”-nek feldolgozásaként kialakított tematika teszi indokolttá, hogy beszéljünk Széchenyi Istvánnak katonaként és huszárként töltött idejéről. Tekintettel arra a tényre, hogy katonai szolgálata alatt először a főszállásmesteri törzsben, később az I. Ulánus ezrednél, majd ezután három huszárezrednél, a 7., az 5. és a 4. huszárezrednél teljesített szolgálatot. Széchenyi István elég változatos pályát tudhatott magáénak.

Széchenyi István, mint említettem, a katonai szolgálatát a főszállásmesteri törzsben kezdte, főhadnagyként 1809 áprilisában, tizenhét és fél évesen és 1826. február 15-én lépett ki a katonai szolgálatból, rendfokozat nélkül. A majdnem 17 éves katonai szolgálati ideje alatt az ifjú arisztokratából egy 35 éves, sokoldalú ismeretanyaggal és tapasztalattal rendelkező férfi lett.

De hogyan kezdődött ez a katonai pályafutás?

A magyar Országgyűlés a Napoleon elleni háború előkészületeként 1808 októberében megszavazta a nemesi felkelés összehívásának törvényét. A törvény szabályozta a nemesi felkelés szervezetét és minden szabályzatát. Elrendelte a 18 és 50 év közötti nemesek kötelező szolgálatát és a főparancsnokság élére kinevezte József nádort.

A Széchenyi család tagjai tulajdonképpen mentesültek volna a katonai szolgálat alól, de a három Széchenyi fiú részt kívánt venni a felkelésben.

1808-ban hat évvel vagyunk túl Széchenyi Ferenc múzeum- és könyvtár-alapítási cselekedetén, amellyel megalapozta a nemzeti kulturális nevelés és tájékoztatás tudományos alapjait. A Széchenyi család feje, gróf Széchenyi Ferenc, Isten-, Király- és Hazaszeretetre és tiszteletre nevelte gyermekeit. Természetes volt tehát a három gyermek jelentkezése a felkelő seregbe. A két ifjabb Széchenyi fiú, Pál és István ekkor közölték szüleikkel, hogy ők élethivatásul is a katonai pályát szeretnék választani. Édesapjuk elfogadta fiai elhatározását, de kérte őket, hogy egyelőre csak önkéntesként lépjenek be a hadseregbe.

A legidősebb fiú, Lajos, századosi rangban a soproni lovasosztályhoz került. A két fiatalabb, Pál és István katonai pályája megkezdéséhez szükséges kiképzés lehetőségének előmozdításáról Széchenyi Ferenc gondoskodott. Levélben felkérte a bécsi Kriegsarchiv

igazgatóját, Moritz Gomez de Parientos altábornagyot, akit Károly főherceg a nemesi felkelés főszállásmesterének nevezett ki, hogy irányítsa fiai katonai kiképzését. Ez megtörtént, s mintegy fél év alatt elvégezték a számukra rendezett tiszti tanfolyamot. Így alkalmassá váltak a főszállásmesteri törzsben a tiszti szolgálat ellátására.

Széchenyi Istvánt kinevezték főhadnagynak és 1809. április 16-án a főszállásmesteri törzshöz került szolgálatra.

Előadásomban nem tudom felsorolni minden katonai megmozdulásban való részvételét Széchenyi Istvánnak, csak a fontosabb eseményekről teszek említést.

Az április 10-én megkezdődött felkelés másnapján, Cenken keltezett levelében megköszönte Széchenyi István szüleinek a gondoskodásukat, s mint jó hazafi, közölte elhatározását is: „...Mindenem, ami van, vérem és életem, királyomé és hazámé. Csak az a tudat, hogy mindig becsületesen és tisztességesen járok el, maradjon nekem. Amit szüleimtől tanultam, azt tisztelni és követni fogom...”

Széchenyi István 1809. április 28-án jelentkezett első parancsnokánál, báró Franz Ertel hadmérnök alezredesnél, a győri sánc tábor építkezésénél. A reábizott feladatok ellátásában hamar kitűnt szorgalmával, pontosságával.

A munkálatokban résztvevő Széchenyi Istvánt I. Ferenc király a nádorhoz intézett levelében már 1809. május 6-án megdicsérte.

Ertel ezredes is megdicsérte az építkezésen résztvevő tisztek munkáját, köztük Széchenyi Istvánt is a Gomez altábornagynak írt beszámolójában.

Széchenyi István az építkezésen pénztárosként, egyik bírótól a másikig lovagolt, hogy a munkálatokért minden munkás után napi 30 krajcárt fizessen ki. Széchenyi kitűnően megállta helyét a munkálatokban, amit főnöke, Ertel ezredes méltányolt is és Gomez vezérkari főnöknek többször is jelentette elégedettségét. Széchenyi István az édesanyjának 1809. május 18-án írt levelében beszámolt tevékenységéről és pénzt kért a szüleitől lovak vásárlására. Mert, mint írta, ha egyetlen barna lova elfárad, gyalog kell megtennie a sokszor 7000 ölnyi távolságot egyik helyről a másikra, hogy felügyelhesse a munkálatokat.

A sánc tábor időben elkészült. Jól megépített rendszerével komoly védelmet biztosított. Ennek ellenére, a több hadvezetési hiba következményeként a győri csatában 1809. június 14-én a franciák itáliai seregétől az egyesített hadsereg vereséget szenvedett. Az egyesített hadsereg késő délután megkezdte a visszavonulást Komárom irányába. A törzs új szálláshelyén Széchenyi István 1809. június 18-a és 24-e között különböző megbízásokat teljesített. 1809. június 26-án, József nádor kíséretével Pozsonyba ment Széchenyi is.

A győri vereség után, 1809. augusztusában új hadrendbe sorolták a hadsereg alakulatait. Az 1809. augusztus 25-i parancsban a két ifjabb Széchenyi fiút, Pált és Istvánt, a II. tartalékhadtest főszállásmesteri törzsébe osztották be.

Az 1809. október 14-én Schönbrunnban megkötött békét követően, szemlegyakorlatra készült a felkelés lovassága 12. ezredének és 1. osztályának egysége Pápán, köztük a két Széchenyi fiú is.

A békekötéssel szinte egyazon időben, még a béketárgyalások közben, november 12-én, herceg Lichtenstein tábornagy levélben értesítette Széchenyi Ferencet, hogy fiai áthelyezéséről intézkedett. Jelezte, hogy Istvánt átveszi a 7. huszárezredbe, Pál pedig Radeczky altábornagyhoz, az 5. huszárezredhez kerül.

A franciák 1809. november 20-án kivonultak az országból. Ezt követően az uralkodó,

november 24-én hazabocsátotta a magyar nemesi felkelés résztvevőit. A vezérkarból csak a két Széchenyi fiút helyezték át a huszárokhoz.

1810. január 1-ével került Széchenyi István a 7. huszárezredhez. Eddigi tevékenysége megérlelte benne a tiszti hivatás iránti elkötelezettséget.

Széchenyi István felvehette a 7. huszárezred díszes főhadnagyi egyenruháját, a fűzőld csákót és a világoskék mentét, dolmányt és nadrágot. A még szabadságon levő Széchenyi Istvánt beosztották az ezredesi osztály 1. századába. Beosztása és helye áprilisig nem változott. Ekkor az 1. századból áthelyezték a Spannagel Antal 2. őrnagyi osztálya 1. századába, amely 175 fővel Neudorfban állomásozott. Parancsnoka, a rangidős lovasszázados Stephaics Antal volt.

Az ezred júniusban parancsot kapott a morvaországi Magyarbroodból a magyarországi Nagyvárad és környékére való áttelepülésre. Az áttelepülő ezred július elején ért Pestre. Itt több napig pihentek. Széchenyi István július 3-án levelet írt édesapjának, amelyben a katonasorsot kárhóztatta, hogy nem találkozhat szüleiével. Ekkor 19 éves Széchenyi István, s talán ez az első írásos megnyilvánulása a katonai szolgálati kööttség ellen való fellépésének.

Ezredével 1810. július 21-én érkezett meg új helyőrségébe, Világosra. A számfeletti főhadnagy azonnal tudatta levélben édesapjával új állomáshelyét. Közben értesült testvére, Pál döntéséről, miszerint kilépett a hadseregből. A következő levélváltáskor édesanyjának írt levelében helyeselte bátyja döntését, hogy ő inkább gazdálkodni akar.

Széchenyit sokat foglalkoztatta számfelettiként való besorolása. Ezért nagyon örült a híreknek, hogy sógorát, gróf Zichy Ferdinándot, az 5. huszárezred számfeletti alezredesét kinevezték az 1. ulánusezredhez, parancsnok-helyettes alezredesnek. Levélben tudatta édesapjával, hogy szívesen szolgálna sógoránál. Ez a kívánsága később teljesült.

1810 szeptember elején egyre többet gyakoroltak a szemlegyakorlatra. 1810. szeptember 20-án báró Mecséry Dániel altábornagy megtartotta a 2. őrnagyi osztály 1. százada mustráját, a jegyzékben felsorolt négy főhadnagy közül az utolsó Széchenyi István volt.

Széchenyi István 1810 október végére úgy gondolta, hogy karrierje érdekében családi tanácsra van szüksége. Szabadságot kért, amit október 26-i rendelettel 1811. január 10-ig engedélyeztek. Ezt a dátumot később március 10-ig meghosszabbították. Távolléte alatt áthelyezték tényleges létszámba a Mezőberényben állomásozó ezredesi osztály 2. századába, amelynek parancsnoka báró Franz Neuwirt első lovasszázados volt. Ez az áthelyezés lehetővé tette, hogy Széchenyi ezredcserét kérjen. A cserére löwenfelsi Ludwig Etselt főhadnagy vállalkozott 3000 forint és egy teljes 7. huszárezredbeli tiszti egyenruha megkapása fejében. Széchenyi István miután átadta a huszáregyenruháját Etselt főhadnagnak, új egyenruhát készíttetett magának, az ulánusok egyenruháját, amely: császársárga csákóval, fűzőld mentén skarlátvörös felhajtóval készült. Ismerünk egy festményt, amelyen Széchenyi István ebben az egyenruhában van megörökítve. A Széchenyi István Emlékmúzeumban van kiállítva a kép Nagycenken.

Tehát a 7. huszárezrednél eltöltött szolgálati ideje 1810. január 1-től 1811. május 1-i kezdetű új szolgálati beosztásáig tartott.

Az 1. ulánusezred 1811. május 1-ével létszámba vette Széchenyi Istvánt. Az ezred tulajdonosa 1797 óta gróf Maximilian Merveldt altábornagy, az ezred parancsnoka báró Ludwig Wilgenheim ezredes, helyettese gróf Zichy Ferdinánd alezredes, Széchenyi István sógora volt.

Az ezredtörzs Csehországban, Pardubitzban állomásozott, s a 17 főhadnagy közül utolsóként említett Széchenyi Istvánt az alezredesi osztály 1. századába helyezték, amelynek állomáshelye Hohenmauthban volt. Parancsnoka Honorius Thekusch első lovasszázados volt. Ő pedig mint tényleges létszámba levő főhadnagy a 7. szakasz parancsnoka lett.

Széchenyi Istvánnak az ulánusezredhez kerülése után egy hónappal Széchenyi Ferenc, az udvar önkényes, alkotmányellenes pénzügyi intézkedései miatt, szembetegsége ürügyén, 1811 júniusában, minden hivatalából felmentését kérte, amit júliusban elfogadtak. Ez a tény talán közrejátszhatott Széchenyi István további karrierjét illetően.

1811. szeptember 20-án az ezrednél megtartották a kiképzési év befejezéseként a mustrát. Széchenyi István, sógorával az állomáshelyen a szabadidejét halászattal, vadászattal és kirándulással töltötte. Néha ismerőseiket látogatták meg. Széchenyi sokat utazgatott. A prágai főparancsnokság engedélyezett számára 1812 januárjától három havi szabadságot, amelyet Bécsben töltött.

Ez idő alatt az 1. ulánusezredet új állomáshelyére vezényelték. Januárban Morvaországba települt. Százada az alezredesi osztály 1. százada Gödingbe ment.

Ezzel az ezredmozgással egyidőben Napóleon megindította Oroszország ellen a támadást. Az osztrák hadtest is elfoglalta állását Galiciában Karl Schwarzenberg parancsnoksága alatt és XII. hadtest elnevezéssel részt vett az 1812. évi hadjáratban.

Széchenyi ezrede nem vett részt az oroszországi hadjáratban, Magyarországra való áttelepülésre kapott parancsot. Az alakulat 1812. június 5-én indult el állomáshelyéről és július végére érkezett új helyére, Vadkertre.

Napóleon 1812. június 24-én átlépte az orosz határt és Moszkva ellen indult.

Az I. ulánusezred alezredesi osztálya 1. századának ellenőrzését 1812. október közepén tartották meg. Széchenyi István és lova megfelelt az előírásoknak, a 16 főhadnagy közül az 5. helyen állt.

Schwarzenberg tábornagy 1813. január 30-án Varsóban, meghatározatlan ideig tartó fegyverszünetet kötött az oroszokkal.

A fegyverszünet megkötése előtti napon, 1813. január 29-én, Széchenyinek március 16-ig szabadságot engedélyeztek, amit Bécsben töltött, s ezt az időt később, április végéig meghosszabbították.

A nemzetközi hadiesemények következményeként, mivel Napóleon az egyesült porosz-orosz hadsereget május 2-án a grossgörscheni és a május 20-21-én lezajlott bautzeni csatában megverte, Ausztria hadseregét megerősítve, fegyveresen igyekezett békét közvetíteni a hadviselő felek között, remélve, hogy visszaszerzi elfoglalt területeit.

Széchenyi Istvánt az Udvari Haditanács 1813. május 20-i rendeletével új beosztásba helyezte, herceg Schwarzenberg tábornagy mellé parancsörztiszi feladattal. Széchenyi júniusban foglalta el beosztását a Prága melletti főhadiszálláson, Liebenben. Tábornagya megelégedettségét nyilvánította Széchenyi lovait megtekintve. Alig egy hónappal később, Széchenyit újból előléptették 1813. június 25-el, másod lovasszázadosná, amely 1813. július 1-től lépett hatályba.

Augusztus 20-án a főhadiszállás Komotauba helyezte székhelyét. Innen Széchenyi István rendszerint Barclay de Tolly és Wittgenstein orosz tábornokokhoz juttatta el a főparancsnoki rendelkezéseket.

Augusztus 22-én a főhadiszállás Zöblitzbe települt, ott adták ki a parancsot a következő napi tevékenységre. Augusztus 23-án Mittelsaydába települt a főhadiszállás. 24-én a

Dippoldiswalde-Drezda irányában tett sikeres előnyomulás után ismét áttelepült a főhadiszállás Reichstadtba.

Széchenyi két nehéz futárszolgálatot látott el ebben az időben. A főhadiszállás megbízásaival az orosz hadvezérekhez kellett lovagolnia, mivel a főhadiszállás augusztus 22-24 között nem kapott helyzetjelentést Wittgenstein 1. oszlopáról. Wittgensteintől az orosz-poros csapatok parancsnokához, Barclayig, onnan gróf Pahlenhez lovagolva 3 nap és 3 éjjel ázott, köpeny nélkül, fázva, rossz étellel ellátva, teljesítette a reá bízott feladatát, amely megfázással, betegséggel fejeződött be. Ezeket a harci eseményeket részletesen feltárta és közölte Ács Tibor Széchenyi katonaevei című munkájában.

Augusztus 23-án az északi hadsereg vereséget mért Qudinot francia marsallra, a sziléziai hadsereg pedig augusztus 26-án Katzbach mellett Macdonaldra. Augusztus 28-án a főhadiszállás Altenbergbe, 29-én már Duxba települt.

Augusztus 29-én és 30-án az orosz, porosz és osztrák csapatok Kulmnál megverték Vandemme alakulatait és fogságba ejtették őt valamint alakulatainak egy részét.

A drezdai csatáról Széchenyi írásában teljes képet ad. Betegen is teljesítette feladatát. Augusztus 29-én Schwarzenberg tábornagy személyes parancsára Teplitzből Prágába szállította Széchenyit, gyógykezelésre. A gyógykezelés eredményeként Széchenyi 1813. szeptember 8-án, gyógyultan, bevonult a teplitzi főhadiszállásra. Rögtön bekapcsolódott a főhadisereg hadműveleteibe. Augusztus 23-án Mittelsaydába települt a főhadiszállás, majd 24-én Reichstadtba. Itt adták ki 25-én a Drezda elleni azonnali támadás harcrendjét. 1813. október 16-ról 17-re virradó éjjel Schwarzenberg herceg Széchenyit Blücher tábornagyhoz küldte, hogy őt a 18-i csatára meghívja, s parancsot adott Blüchernek, hogy a svéd trónörökös is hívja meg. Széchenyi személyesen ment el a trónörököshöz a meghívás átadására. A trónörökös időben érkezett és ez eldöntötte a lipcsei csatát.

Széchenyi Istvánnak ezt a híressé vált futárküldetését idővel sokan vitatták, de erre most nem térnek ki, hiszen nagy irodalma van a küldetés lefolyásának tisztázásáról.

Több harci eseményt átugorva eljutunk Széchenyi István újabb katonai pályamódosításához. Tervei szerint, családi okok miatt is, Olaszországba kívánt utazni. Ezért kérte áthelyezését az Olaszországban állomásozó 5. huszárezredbe. Ehhez sikerült megnyernie gróf Radetzky altábornagy beleegyezését és herceg Schwarzenberg tábornagnak, az Udvari Haditanács elnökének támogatását. Kérelmének megfelelően, 1815 februárjában áthelyezték az 1. ulánuszerezből az 5. huszárezredbe. Beosztották számfeletti első lovaszázadosként a Bolognában állomásozó ezredesi osztály 2. századába. Széchenyi tehát levetette az ulánusok egyenruháját és új egyenruhát, az 5. huszárezred egyenruháját, a világoskék csákót és fűzőld mentét és dolmányt, halványpiros nadrággal öltötte magára.

Olaszországot járva, erősödött elhatározása, hogy kilép a hadseregből. Naplójában első ízben rögzíti éles kritikáját a császári-királyi hadügyről. Kifejti hadtudományi elveit, reformelgondolásait.

1815. március 1-én Napóleon visszatért Franciaországba, s könnyűszerrel visszaállította hatalmát. Murat nápolyi király elhatározta, hogy Napóleon mellé áll és visszaállítja az egységes olasz királyságot.

Széchenyi március 11-én távozott Nápolyból és Milanóba ment. Itt április 2-ig tartózkodott. 3-án indult tovább Bolognába. Az ezrede már harcban állt. Sajnálatára ő nem tudott résztvenni a harcokban, mert lovai nem érkeztek meg, s szolgálati lovat nem tudott szerezni. Átvette az ezredesi osztály 2. század 2. szárnyának parancsnokságát.

Az 5. huszárezred alapegységei élen jártak a harcban. Április 16-án már visszafoglalták Bolognát. Széchenyi április 17-én, Horváth János első lovasszázadostól, a megkötött pénzgyesség után, átvette az ezredesi osztály 2. századát, mint századparancsnok. A század hamarosan heves harcokba került. 1815. május 2-án a torentinói csatában Széchenyi István százada és Souvent első lovasszázados valamint gróf Batthyány alezredes egységei szétverték a Duca di Rocca Romana vezette gárdahuszárezredet. Széchenyi István ezért a tettéért, bár megérdemelte volna a Mária Terézia Rend lovagkeresztjét, csak elismerő dicséretet kapott.

A következő évben IV. Ferdinánd király, – aki a nápolyi trónt elfoglalta – 1816. július 14-én az 5. huszárezred több tisztjét kitüntette. Széchenyi Istvánnak, bátor tetteiért, a Szent Ferdinánd Rend Lovagkeresztjét adományozta.

1815 júliustól-szeptemberig Széchenyi családja tagjai körében pihent. Ezt követően még három havi Angliában töltendő szabadságot kért és kapott, ahová 1815. szeptember 28-án indult el többedmagával és október 1-én érkezett Londonba. Szórakozás és ismeretei gyarapítása volt a cél! Londonban fogadta őt ezredtulajdonosa, György régensherceg. Többször is vendége volt. Ács Tibor említett könyvében részletesen leírta ezeket a fogadásokat. Egy vendéglátás alkalmával György régensherceg kifejezte Széchenyinek kívánságát, hogy szeretné ha Széchenyi István átlépne az ő ezredébe, amit Széchenyi köszönettel elhárított. A régensherceg egy zászlót is ajándékozott az 5. huszárezred számára, amit Széchenyi István elkészíttetett. Ma ezt a zászlót a Hadtörténeti Múzeumban őrzik.

Angliai útjáról írt naplóberegységében közli Széchenyi, hogy szerinte Angliától három dolgot érdemes megtanulni: 1. az alkotmányt; 2. a gépeket; 3. a lótenyésztést!

Széchenyi 1815. december 13-án indult vissza ezredéhez. Pár hónap múlva újból szabadságot kért 1816. augusztus 20-tól 1817. augusztus 20-ig. Azonban már sokkal korábban, 1817. május 25-én visszament ezredéhez Milánóba.

1817. október 20-án megtartották Milánóban az 5. huszárezred ezredesi osztály 2. százada mustráját. A létszám 175 fő és 90 ló volt. A személyi állomány listáján az első helyen Széchenyi István első lovasszázados szerepelt. Nem sokkal ezután Széchenyi ismét szabadságot kért és az Udvari Haditanács 1818 januártól júniusig szabadságot engedélyezett számára. Széchenyi 1818 januárban századát átadva a rangidős tisztnek, Bécsbe ment. Bécsben folytatta a lótenyésztéssel való foglalkozását. Cikket írt e témából. Ebben az időben nem foglalkozott ezrede eseményeivel. Újabb szabadságot kért, amit 1818. május 16-tól 1819. május 15-ig terjedő idővel, fizetés nélküli szabadságként megkapott.

Széchenyi 1818. július 13-án elindult olaszországi, balkáni és kisázsiai útjára, amely majdnem egy évig tartott

Szabadsága ideje alatt, 1818. október 20-án Milánóban lezajlott az 5. huszárezred ezredesi osztálya 2. századának mustrája. Az ekkor készített jegyzékben Széchenyi István a lista második helyén szerepelt, ami azt jelentette, hogy távollétében leváltották a századparancsnoki beosztásából. Ez a tény nagyon elkeserítette, nem kívánt bevonulni az ezredéhez. 1818. december 14-én keltezett levelében kérte édesapját, járjon közbe, hogy szabadságát meghosszabbítsák, mert nem kívánt bevonulni ezredéhez. Az Udvari Haditanács kérését elfogadta és szabadságidejét egy évvel, illetmény nélkül, meghosszabbította. Erről a tényről 1819. május 18-án, Nápolyba érkeztekor értesült Széchenyi. Nápolyban tartózkodott ebben az időben a császár is. Metternich támogatásával egy megbízást kapott, s így hamarabb hazautazhatott. Megbízatása szerint 90 ezer ezüst tallért kellett elszállítá-

nia Nápolyból Rómába. 1819. május 27-én indult el teljesíteni a megbízatását. Rómában átadta a küldeményt és Firenzén, Klagenfurton keresztül, 1819. június 11-én ért Bécsbe. Innen gyalog ment Cenkre. Nem sokkal hazaérkezése után megkapta a Szent Vladimir Rend adományozó oklevelét, amely szerint a francia csapatok ellen, az 1813-i, 1814-i és 1815. évi hadjáratban tanúsított hősiességéért, kinevezték a Szent Vladimir Rend 4. Osztálya lovagjának. Ács Tibor említett könyvében közli, hogy az oklevél címzésén gróf Széchenyi a cs. kir. Hessen-Homburg 4. Huszárezred lovasszázadosa szerepelt. Tehát már folyamatban volt az 5. huszárezredből a 4. huszárezredbe történő áthelyeztetése. Még szabadsága ideje alatt megtörtént az áthelyezése. 1820. március 15-től helyezték át a Hessen-Homburg 4. huszárezredbe. Tehát az 1814-ben megkezdett 5. huszárezredbeli tevékenysége, amelyet több hónapi, évi szabadsággal szakított meg, 1820. március 15-tel megszűnt.

A 4. Huszárezred állománytáblázatában Széchenyi István az első őrnagyi osztály 1. századparancsnokaként szerepelt, amelynek 1. szárnya Debrecenben és a 2. szárnya Szoboszlón állomásozott.

Széchenyi 1820. június 18-án kapta meg a főhadparancsnokság utasítását, hogy vonuljon be a 4. huszárezredbe. Édesapja remélte, hogy a nyárfazöld egyenruha szerencsét fog hozni neki! Az új huszártiszti egyenruha: világoszöld bekecs és dolmány, világosvörös nadrág és világoskék csákó volt. 1820. július 24-én érkezett Debrecenbe és jelentkezett báró Simonyi József ezredesnél szolgálattételre.

1820. augusztus 6-án századának a debreceni kiserdőben ünnepséget rendezett. A huszárok viselkedése megnyerte tetszését, megkedvelte általa századát.

1820. szeptember 1-én Debrecenben megtörtént a 4. huszárezred és ezen belül az 1. őrnagyi osztály 1. százada szemléje. Gróf Széchenyi István első lovasszázados írta alá a százada mustralistáját.

Ezredgyakorlatot tartottak, az utolsó feladatot szeptember 28-án hajtották végre. Október 1-én az ezred a csapatokkal Üllőre vonult díszszemlére, amelyen részt vett I. Ferenc császár is.

Az országban és az állomáshelyén tapasztalt állapotok miatt Széchenyi István egyre világosabban felismerte, hogy segítenie kell az országot, a magyar nemzet elmaradottságának felszámolását.

Széchenyi, családi okok miatt, szabadságot kért 1820. október 16-tól, de már 7-én elutazott Pestről Bécsbe. Szabadsága alatt sokat gondolkozott a hadseregből való kilépéséről. De ugyanakkor előléptetésének szorgalmazásáról is gondoskodott. 1820. november 13-án felkereste a cs. kir. Udvari Haditanács minden tagját, hogy őrnagyi előléptetéséről tárgyaljon. Tárgyalásai sikertelenek voltak. Bízattatást nem kapott közeli előléptetését illetően. Bár kilépési szándéka már köztudott volt, mindenki maradásra bízta.

Szabadságáról 1820. december 14-én érkezett vissza Debrecenbe, ahol Simonyi ezredes jól fogadta. Gróf Illéssy tábornok, dandárparancsnok viszont megleckéztette, ami nem tetszett neki.

1820. december 20-án kapta meg Széchenyi István édesapja halálhírét, Bihardiószegen, századánál. December 27-én indult el és két nap alatt ért Pestre. A Duna zajlása miatt azonban nem tudott átkelni. 1821. január 5-én sikerült csak átkelnie a folyón. Ekkor fogalmazta meg és jelentette ki, hogy egy évi jövedelmét fordítja rá ha Buda és Pest között híd épül a Duna fölött.

1821. február 3-án őrnagyi kinevezése ügyében Károly főhercegnél és József nádornál járt. Később Lajos főherceget is megkereste, de otthagya beszélgetés nélkül, mert sokáig várakoztatta az előszobájában. A sikertelen kérelmezések hatására komolyan feltette magának a kérdést, hogy mit tegyen a jövőben? Hogyan irányítsa életét? Naplójában 1821. május 20-án a következőket jegyezte: „Monostorpetriben és Margittán voltam! Glotz felesége és sógornője nem tudják megérteni, miért szolgálok. „A függetlenség amiből én hivatást csinállok, lelkem belső nyugalmától függ, mely csak az Isten, az emberiség, a haza és a családom iránti valamennyi kötelesség legpontosabb teljesítése árán őrizhető meg tisztán és örökké.“ „Vagyon, egészség, de még a rang és tapasztalat is múlandó javak – a jó lelkiösmeret a börtönben is értékes vigasz: és annak, aki ép testtel bír, és tekintélyes vagyon ura, nem kötelessége-e a hazáját szolgálni? – Mit válaszolhatnak volna erre ők?“

Ebből a rövid kis naplóbejegyzésből is kitűnik – és még idézhetnék számtalan megnyilatkozását – hogy Széchenyi István milyen igazán, mélyen, minden egyéni törekvést alávétve szerette hazáját, népét. Ettől az érzéstől indítva maradt meg még a katonai szolgálatban.

Széchenyi 1821 júliusában találkozott Debrecenben báró Wesselényi Miklóssal, aki beszélt neki az erdélyi ménesekről. Elhatározta, hogy megnézi. Megszerezte az engedélyt az úthoz Simonyi ezredestől. Július 13-án elindultak Wesselényivel Nagyváradról. 21 napig tartott az útja, a ménesben bemutatott lovakkal azonban nem volt megelégedve.

Távollétében ezredénél komoly problémák vetődtek fel, amit nagyon elítélt. A súlyosbodó problémák következményeként 1821. október 1-én megerősödött benne az elhatározás, hogy az ezredhez többé nem tér vissza. Először szabadságot kért és kapott, s már október 10-én Bécsben volt a szeptember 28-a óta ismét Debrecenben tartózkodó Wesselényivel együtt.

1821. november 8-án a császárnál volt kihallgatáson. Nem volt eredményes a látogatása. Egy évi szabadságot kért és kapott. Vívódása a hadseregben való maradása és a kvietálási szándéka között fokozódott ebben az időben. Hatalmas erőfeszítést tett ugyanekkor a magyar lóverseny beindítása ügyében.

Széchenyi a megkapott szabadságra 1822. március 1-én indul el Wesselényivel a franciaországi és angliai útjára, ahonnan 1822. szeptember 10-én érkezett vissza Bécsbe. Franciaországi és angliai útja után még 1823 áprilisáig Bécsben marad, ügyei intézésére.

1823 májusában bevonult ezredéhez és Diószegen átvette a százada feletti parancsnokságot. Századával szeptember 6-án Derecskére vonult, az ezred- és dandárgyakorlat színhelyére. A hadgyakorlat közben értesült a tisztikar az ezred Lengyelországba való áttelepítéséről. Széchenyi irányította a gyakorlatokat és felkészítette a huszárjait a Lengyelországba történő áttelepülésre.

1823. október 7-én a 4. huszárezred megkezdte menetelését új állomáshelye felé. 10-én, menet közben, Sárospatakon hajtották végre az évi csapatszemlét az ezred és Széchenyi százada felett is. Az ezreddel október 23-án érkeztek Duklára. November 4-én és 5-én Lembergben volt. Itt Fresnel lovassági tábournok 1823. november 6-i rendeletével engedélyezett 3 hónapi szabadságot. 13-án már Bécsben volt Széchenyi. Előléptetése ügyében járkált. A tárgyalások alatt csak néha kapott biztató szavakat. Elkeseredését Naplójában is rögzíti. 1823. december 31-én írta naplójába: „Elhatároztam rang nélkül kvietálni!“

Kérte szabadsága meghosszabbítását. Kérelmének elbírálása közben értesült, hogy 1824. január 20-án meghalt az édesanyja. E tényt figyelembe véve, 1824 júniusig meghosszabbították a szabadságát.

Szabadsága idején tett, immár sokadik, eredménytelen kísérlete, hogy kieszközölje őrnagyi előléptetését, megérlelte benne a döntést, hogy kilépjen a hadseregből. 1824. május 4-én gróf Maximilian Auersperg tábornoknak, a galíciai dandárparancsnoknak átadta kilépési nyilatkozatát.

A már korábban kérelmezett újabb szabadság idejének meghosszabbítását engedélyezték és 1824. augusztus végéig megkapta, gyógykezelésre.

Kilépési nyilatkozatának átadása után egy hír hallatára felkereste a Haditanácsnál Kavanagh alezredest, aki azzal bízta, hogy ne váljon meg a hadseregtől, hanem inkább kérjen egy évi szabadságot. Megkérdezte tőle, hogy nem óhajt-e Esterházy hercegnél, a gyalogságnál előlépni? Ez egy újabb esély volt az előléptetésre. 22-én felkereste herceg Esterházy Miklós ezredtulajdonost, hogy a 32. magyar sorjálogezrednél fogadja el őt őrnagynak. Esterházy kitérő válasz adott kérésére.

1824. október 12-én készítették el Széchenyiről az utolsó katonai minősítést a 4. huszárezredben, ahogy a rangsorban a 2. helyen állt – írja Ács Tibor jelzett könyvében. És egy igen fontos, Széchenyi István leszerelésének lezárását gátló tényezőről is hírt ad.

A várakozással terhes hónapok után, 1825. január 27-én Tarnopolból, lovag Fackh alezredes, a 4. huszárezred új parancsnoka megküldte Széchenyi első lovasszázadosnak a 46. számú ezredparancsot, amelyben az 5. huszárezred lovasszázadosaként az 1813-1814. évi hadjáratban 6 futárútjára felvett előlegről, 2086 ezüst forintról, elszámolásra szólítja fel.

Széchenyi 1825. március 6-án Bécsből elküldte jelentését a 4. huszárezred parancsnokának. Jelentette, hogy a háború alatt elvesztek az iratai és kérte, hogy adják ki neki az eredeti nyugtáit, mert a megküldött iratokból még azt sem tudta kideríteni, hogy melyik futárútjáról van szó. Egyúttal kérte, hogy a megfelelő iratok birtokában később nyújthassa be elszámolását.

A 4. huszárezred parancsnoka, lovag Fackh alezredes Tarnopolból az 1825. március 26-i 180. számú ezredparancsban nem fogadta el Széchenyinek a január 27-i, 46-os ezredparancsra tett nyilatkozatát. Kövelelte, hogy számoljon el az előlegről, de ehhez sem az eredeti, sem a másolati nyugtákat nem tudja rendelkezésére bocsátani. Ezzel a közléssel Széchenyi számára az elszámolás szinte megoldhatatlan feladattá vált – közli könyvében Ács Tibor.

1825. április 18-án Széchenyi Bécsből újabb jelentést küldött a 4. huszárezred parancsnokának, amelyben megírta, hogy kész az 1825. március 26-i 180. számú parancs teljesítésére, csak nem ismeri a 6 nyugtáját amelyről el kell számolnia.

Közben, 1825. február 27-én értesült, hogy herceg Esterházy Pál rendkívüli követ mellé kamarásnak beosztották, aki részt vesz X. Károly francia király koronázásán. Széchenyi Párizsba május 10-én indult és egy hét múlva érkezett meg. A koronázás május 28-31 között zajlott. 1825. szeptember elején érkezett haza és mindjárt Bécsbe utazott. Őt is meghívták Pozsonyba, a rendi országgyűlésbe. Október 12-i ülésen szólalt fel először az országgyűlésben, ellenzéki szellemben, huszártiszti egyenruhában és magyarul, az alkotmányos sérelmek miatt. Közben hírül vette, hogy Bellegarde lemondott és helyette a Haditanács elnöke herceg Hohenzollern lett.

Az országgyűlési tárgyalások idején, 1825. november 3-án délelőtt, az országgyűlés kerületi ülésén gróf Széchenyi István felajánlotta birtokai egy évi jövedelmét Magyar Tudós Társaság létrehozására.

Az országgyűlésen való szereplése nem tetszett a kormánynak, s hogy félreállítsa őt, az ezredéhez való bevonulásra szeretne volna kényszeríteni.

Időközben lovag Fackh ezredparancsnok Tarnopolból 1826. január 2-i 9. számú intézkedésében értesíti gróf Széchenyi cs. kir. lovasszázadost, hogy megküldi a 16 darab okmányt, amely az összesen 2014 forint 50 krajcár adósságról birtokukba került. Széchenyi az okmányok átvételét 1826. január 21-én a pozsonyi hadosztályparancsnokságnak igazolta és kérte, hogy adjanak neki időt az elszámolás elkészítésére.

A galíciai Tarnopolban állomásozó 4. huszárezred parancsnoka 1826. február 26-i keltezővel elkészítette Széchenyi István kilépési kérelmének okmányait és felterjesztette a galíciai főhadparancsnoksára.

Az Udvari Haditanács 1826. március 24-i G. 1012. számú rendeletével kilépését rendfokozatának megtartása nélkül engedélyezte és a 4. huszárezred létszámából 1826. április 15-vel törölte! Eddig tartott Széchenyi István katonai pályája. A majdnem 17 évig tartó, néha nagyon nehéz és veszélyes katonai évei befejeződtek.

1826 júniustól 1830 decemberéig több levélváltásra került sor Széchenyi és a hadsereg között az elszámolás ügyében. Végül 1829. január 24-én sikerült Radetzky altábornagytól megszereznie az 1813-1814. évi hadjárat alatti szolgálati utakra vonatkozó nyílt parancsokat. Ezek alapján elszámolását 1830. január 19-én terjesztette fel a pesti városparancsnokságnak és a budai főparancsnokságnak. E parancsnokságok június 27-i és december 24-i válaszukban úgy fogadták el, hogy a tartozása 461 forint 52 krajcárra csökkent. Ezt az összeget Széchenyi 1830. december 28-án befizette a budai hadipénztárba!

Ezután a pesti városparancsnokság 1830. december végén megküldte a már 1826. május 16-án herceg Hohenzollern haditanácsi elnök és 1830. szeptember 25-én lovag Fackh ezredparancsnok által aláírt díszes elbocsátó oklevelet Széchenyi Istvánnak! Megküldték az 1824. október 12-i tiszti minősítésének 1828. október 15-én elkészített másolatát is – értesülhetünk Ács Tibor könyvében az eseményekről.

Az iratok kézhezvételével hivatalosan is lezárult Széchenyi István katonai pályafutása. Ezután idejét, energiáját, tudását, teljes egészében hazájának, népének felemelésére fordíthatta, minden megkötöttség nélkül.

IRODALOM

- Széchenyi István: Napló. 2. Kiadás. Gondolat, 1982
Ács Tibor: Széchenyi katonái. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1994
Csorba László: Széchenyi István. Budapest 1991
Zichy Antal: Gróf Széchenyi István beszédei. Budapest, 1887
Éri István: Széchenyi és kora. Budapest, 1991
Gazda István: Széchenyi napjai. Budapest, 1991
Fenyő István: Széchenyi István (1791-1860). Budapest, 1991
Gerő András: Gróf Széchenyi István. Budapest, 1991
Maller Sándor: Széchenyi István-Wesselényi Miklós. Feleselő naplók. Egy barátság kezdete. Budapest, 1986

Pandula Attila (Budapest)

A KATONAI MÁRIA TERÉZIA REND MAGYAR HUSZÁRTISZT TULAJDONOSAI

Különféle előzmények, többféle elképzelés (pl. Szent Teréz Rend, Szent József Rend, Szent Lipót Rend) után, tekintettel az uralkodónő férje, Lotharingiai Ferenc császár (az Aranygyapjas Rendet féltő) hosszú ideig igen merev ellenállására, e jeles katonai elismerés csak 1757-ben került megalapításra.

Az u. n. hétéves háború, egyik döntő, a Prága melletti Kolinnál (1757. június 18-án) II. Frigyes porosz király fő erői ellen vívott, már elveszettnek hitt csatájában végül fényes győzelem született. Ebben nagy szerepe volt a magyar katonai vezetőknek, gróf Nádasdy Ferenc lovassági tábornoknak és gróf Hadik András altábornagynak, illetve a magyar huszáralakulatoknak és a horvát határőrvidéki gyalogságnak.

Mária Terézia 1757. június 22-i Daun tábornagyhöz intézett kabinetiratával alapította meg az elismerést. Eredetileg két osztályból (nagykereszt, lovagkereszt) állt a Katonai Mária Terézia Rend. Ez volt a korszerű – valódi – kitüntetési rendszerét viszonylag későn létrehozó Habsburg Birodalom első érdemrendje, a maga korában igen haladónak, modernnek számító statuálással. E Rend származásra és vallásra tekintet nélkül, érdemek alapján katonatiszteknek volt adományozható. Olyanoknak, akik bátor, önálló, a parancs teljesítésén túltevő (vagy akár annak ellentmondó) sikeres fegyvertényt hajtottak végre. Olyan tettet, amely akár nagyobb katonai egység szempontjából is döntő volt, illetve kedvezően befolyásolta a hadieseményeket.

A Rend adományozását, széleskörű (a haditettet hitelesen bizonyító) dokumentáció alapján lehetett kérni. A kérelmező felvételéről (a Rend tekintélyes tagjaiból álló) káptalan szigorú vizsgálat alapján döntött. A Rend élén nagymesterként a mindenkori Habsburg uralkodó állt. Az első nagymester, Mária Terézia férje Lotharingiai Ferenc császár lett. A rendi tisztségviselők, a rendi kancellár, kincstárnok, írnok voltak. A nagymester 1757. december 2-án hirdette ki ünnepélyes keretek között a Statutumot.

A rendvitézek jelentős privilégiumokat élveztek. Így (amennyiben a kitüntetett nem volt az (rangemelésben – nemesség, vagy a bárói cím kérése – részesült). Ezt a kitüntetet-

I. A Katonai Mária Terézia Rendről ujabban pl.: DIKOWITSCH, HERMANN - STANGLER, GOTTFRIED - STOLZER, JOHANN: (Hgs.): Barock - Blütezeit der europäischen Ritterorden. St. Pölten 2000. Katalog des Niederösterreichischen Landesmuseums Neue Folge Nr. 430. 127-134 old., LUDWIGSTORFF, GEORG - SCHWARZ, ALEXANDER - STOLZER, JOHANN: Fortitudini. Der Tapferkeit. Wien 1998. továbbiban: Ludwigstorff - Schwarz - Stolzer i. m., MĚŘIČKA, VÁCLAV: Řád Marie Terezie. Praha 1990. PANDULA ATTILA: A Katonai Mária Terézia Rend alapítása és történetének első szakasza. In.: FIATAL OKTATÓK MŰHELYTANULMÁNYAI. Nr. 8. Budapest 1985. 76-84 old., Uő.: Fortitudini - A Vitézségnek. / A Katonai Mária Terézia Rend alapításának 240.évfordulóján rendezett emlékkiállítás Hadtörténeti Muzeumban. „TURUL „, 1998/1-2. szám / LXXI. évf. / 42-44 old. (Különlenyomat is), SCHMIDT, GÜNTER ERIK - (DIKOWITSCH, HERMANN - SCHWARZ, ALEXANDER:) Auszeichnungen in den napoleonischer Kriegen. (Katalog). Wien 1994., STOLZER, JOHANN - STEEB, CHRISTIAN: (Hgs.): Österreichs Orden vom Mittelalter bis zur Gegenwart. Graz 1996. 90-113 old. (továbbiakban: Stolzer) - Steeb i. m., STOLZER, JOHANN: Alphabetisches Gesamtverzeichnis der Mitglieder des Militär Marie - Theresien - Ordens. 7. 3. 1758. - 3. 10. 1931. „Zeitschrift der Österreichischen Gesellschaft für Ordenskunde „, Nr. 11. / August 1993. // 4. Jhg. 1993. / Nr. 3. 6-15 old., 17-31 old. / továbbiakban: Stolzer i. m.

tek majd mindegyike kérte a Rend története során. Sajátosság, hogy (bizonyos számú) mindenkor élő rendtag pénzjáradékot is kapott.

Apja halálát követően, 1765. augusztus 18-án lépett trónra II. József, aki nagymesterként (más rendek példáját követve) ugyanebben az évben a nagykereszthez csillagot alapított, illetve három osztályúvá tette a Katonai Mária Terézia Rendet, bevezette a középkeresztet.¹

Hangsúlyozandó, hogy a Rendet mindig kis számban, kizárólag valódi érdemek elismerésére adományozták. 1757-1931. között 50 káptalani ülést tartottak, amelyek során 4392 kérvényt bíráltak el. Ennek alapján 26 nagykeresztet, 44 középkeresztet, 762 lovagkeresztet adományoztak.

Az uralkodó (nagymester) káptalani döntés nélkül is adományozhatott (adott esetben) Katonai Mária Terézia Rendet. Így 20 nagykereszt, 67 középkereszt, 153 lovagkereszt került kiadásra. Illetve külföldieknek (még) 15 nagykereszt, 29 középkereszt és 127 lovagkereszt. Az 1243 kitüntetett között 9 fő a Rend mindhárom osztályát elnyerte, 87 személy pedig két osztálynak (is) tulajdonosa volt. Az összes kitüntetett száma. Ténylegesen 1138² A Rend csak háborús időszakban volt kiadható. Néhány különleges alkalommal gyémántdíszítményt is adományoztak.

Az első világháború végén, még nagy számú elintézetlen kérvény szerepelt a káptalan előtt. Ezeket a rendjeleket, illetve ezek egy részét, az összeomlásra, rendszerváltozásokra stb. stb. tekintettel (igen sajátos) viszonyok között a rendi kancellár jóváhagyásával ítélték oda 1919-1931-ben. A Horthy-korszakban (Petrichevich György ny.á. ezredes széles kutatásain alapulva), az államfő 1931. október 15-én magyar rendként határozta meg a Katonai Mária Terézia Rendet. 1938. november 4-én pedig megújította, adományozható magyar kitüntetéssé tette. Csak egy alkalommal (1944. január 23-án) adományozták. Oszlányi Kornél vezérőrnagy kapott lovagkeresztet. 1945. júniusában szüntették meg a Katonai Mária Terézia Rendet.³ A Rend tulajdonosai között mindvégig magas volt a magyar személyek száma. Összességében a Katonai Mária Terézia Rend tagjainak mintegy *harmada* volt u. n. magyarországi honos, ezen rendvétezek között az idők során 59 magyar huszártiszt volt (elsősorban a 19. század közepe előtti időszakban). Közülük 1 fő volt nagykeresztes, illetve 6 fő nyerte el a lovag- és a középkeresztet is. Az alábbiakban ezeknek a rendvétezeknek főbb adatait közlöm.

Az adattárban⁴ szerepel a kitüntetett személy neve (amennyiben ismert), születési és halálozási helye, időpontja. (A hadított elkövetésekor) a Rend adományozásakor viselt katonai rangja, illetve halálakor viselt katonai rangja. Szerepel a promóció száma, időpontja. A hadított (hadítottak) helyszíne, időpontja.

2. V. ö. : Ludwigstorff - Schwarz - Stolzer i. m. 46-47 old., Stolzer - Steeb i. m. 110-111. old., Stolzer i. m. 6-8 old.

3/ V. ö. Pl. MAKAI ÁGNES - HÉRI VERA: Kereszt, érem, csillag. Kitüntetések a magyar történelemben. Budapest 2002. 39-40-, 42. old. (összefoglaló jelleggel), PETRICHEVICH GYÖRGY: Elnémitott magyar igazságok. Budapest 1937

4/ Az adattárat - alfabetikusan - a következő művek alapján állítottam össze: „Geschichte des k. k. militärischen Marie Theresien Ordens und dessen Stiftung. Nebst einer Anhang Regensburg - Mainz 1796. „Zweiter Nachtrag zu der Geschichte des k. k. militärischen Marien-Theresien-Ordens,, Regensburg 1806., HIRTENFELD, J.: Der Militär-Maria-Theresien-Orden und seine Mitglieder. I-II. Wien 1857., “Berichtigungen zu dem Werke der Militär-Maria-Theresien-Orden...“ Abgeschlossen März 1902., LUKES, J.: der Militärische Marie Theresien-Orden. (Neue Folge 1850-1890). Wien 1890., BARDOLF, CARL - HUBKA, GUSTAV: Der Militär-Maria Theresien-Orden. Die Auszeichnungen im Weltkrieg 1914-1918. Wien 1943., 1944. /2/, FELSZEGHY FERENC - RÁTVAY IMRE - PETRICHEVICH GYÖRGY - AMBRÓZY GYÖRGY (szerk- biz.) (RAINER REZSŐ) A rendjelek és kitüntetések történelmünkben. Budapest évsz. n. (1943.) 186-277 old., Stolzer i. m. 6-15-, 17-31 old.

1. Sédeni AMBRÓCZY GYÖRGY
főhadnagy (őrnagy)
lovagkereszt: / 194. promóció / - 1929. december 21.
a Zbrucz melletti Skzakaért - 1914. augusztus 18-19.
2. Siklósi báró ANDRÁSSY JÁNOS (Szentpéter - Fejér vármegye - 1750. - uo. 1817.
december 15.)
alezredes / ezredes (vezérőrnagy)
Lovagkereszt: (66. promóció) - 1801.
Piacenza - 1800. június 5.
3. Dunaszekcsői báró BÉSAN KÁROLY (Dunaszekcső 1763. - uo. 1819. április 12.)
kapitány
1806-ban kilépett.
Lovagkereszt: (71. promóció) - 1806.
San Pietro 1805. november 6.
4. Csikpálfalvi báró BÍRÓ JÁNOS (Alsóábrány 1784. - uo. 1831. július 26.)
kapitány (kapitány)
Lovagkereszt: (88-144.promóció) - 1815.
St. Hermagor 1813. szeptember 18.
Caliano 1813. szeptember 26.
St. Marco 1813. október 28.
5. Sturmbrucki báró BOGDÁN JÓZSEF (Egervár, 1769. május - Lemberg, 1827. május 14.-
szolgálatban)
kapitány / őrnagy (altábornagy)
Lovagkereszt: (68. promóció) - 1802.
- Heidelberg 1799. október 16.
6. gróf BOLZA PÉTER Őrnagy (Bécs, 1749. - 1817. február 23.)
őrnagy / alezredes (vezérőrnagy)
Honfiúsított magyar főrend.
Lovagkereszt: (23. promóció) - 1790.
? 1789.
7. Borcsizi báró BORCSICZKY FERENC (Borcsicz - Trencsén vármegye - 1725. -
Bobrovicz 1792. november 19.)
ezredes (vezérőrnagy)
Lovagkereszt: (12. promóció) -1779
1779. - Habelschwert 1779. január 18.
8. Bátori báró BUDAY IGNÁC (kapitány / őrnagy)
(Pécs, 1764. - Sopron 1850. február 6.)
A Cartoryski, majd Wurmser, majd Coburg huszárezredek tisztje.
Lovagkereszt: (42. promóció) - 1794.
Charl roi - 1794. június 16.
Fierno 1794. június 26.

9. Jobbaházi báró DÖRY JÓZSEF (Kisdorog - ? - Nagyvárad 1839. március 20.)
kapitány / kapitány /
Lovagkereszt: (88. - 144. promóció) - 1815.
Kulm 1813. szeptember 17.
10. báró EDELSHEIM-GYULAY LIPÓT (Karlsruhe 1826. - Budapest 1893. február 11.)
ezredes / lovassági tábornok
1866-ban gróf Gyulay Ferenc tábornagy által örökbe fogadva. 1882. a magyar főrendiház tagja.
Lovagkereszt: (158-159. promóció) - 1859.
Magenta 1859. június 4.
11. Vásárosnaményi báró EÖTVÖS KÁROLY (Szatmár vármegye 1750. - Mainz 1797. július 29. sebeibe.)
őrnagy / alezredes /
Lovagkereszt:(34. promóció) - 1794.
Famars 1793. május 23.
12. Galántai gróf ESTERHÁZY JÁNOS (1774. február 11. - Karlsbad 1829. augusztus 17.)
ezredes / ezredes /
Lovagkereszt_ (73. - 86. promóció) - 1810.
Kis-Czel 1809. június 18.
13. Galántai gróf ESTERHÁZY VINCE (Pozsony 1788. - Eisgrub 1835. október 19.)
kapitány / őrnagy (vezérőrnagy)
Lovagkereszt: (88.- 144. promóció) - 1814.
Weichselburg 1813. szeptember 16.
14. nemes FÁBRY MIHÁLY (Pozsony 1739. - Mór 1809- október 9.)
ezredes / vezérőrnagy (altábornagy)
Lovagkereszt: (23. promóció) - 1790.
Botosani 1789. március 22.
Cladova 1789. november 9.
Adzud 1789. október 14.
15. nemes FEDÁK MIHÁLY (Jászó 1749. - Gyulafehérvár 1814. június 7.)
alezredes / ezredes /
Lovagkereszt: (66. promóció) - 1801.
Tarvis 1797. március 22.
Glaning 1797. március 27.
16. nemes FÓKY JÓZSEF ZSIGMOND)Nagykanizsa 1770. - Rábahídvég 1823. aug. 7.)
hadnagy / kapitány (őrnagy)
Lovagkereszt: (66. promóció) - 1801.
- Kehl 1799. szeptember 18.
- Mirandola 1799. április 15.

17. báró GERAMB LIPÓT (Selmecebánya 1755. - Meran 1845. december 3.)
alezredes / ezredes (lovassági tábornok)
Lovagkereszt: (73-86. promóció) - 1810.
Pordenone 1809. április 15.
Fontana - Fredda 1809. április 16.
Piave 1809. május 8.
18. Futaki gróf HADIK KÁROLY (Lőcse 1756. - Alesandria 1799. július 24. - sebeibe)
ezredes / vezérőrnagy / – illetve – vezérőrnagy / altábornagy (altábornagy)
Lovagkereszt: (24. promóció) - 1794.
Barlaimont 1793. szeptember 29.
Wattignies 1793. október 15.
Középkereszt: (51. promóció) - 1797.
Würzburg 1797.
19. nemes HERTELENDY GÁBOR (Gosztony - Vas vármegye- 1742. szeptember 7. -
Gyöngyös 1820. június 16.)
alezredes / ezredes (altábornagy)
Első ezredese volt a nádor huszárezrednek. Lovagkereszt: (66. promóció) -1801
Cassano 1799. április 27.
20. Szentgyörgyi báró HORVÁTH ANTAL (Szentgyörgy - Vas vármegye - 1771.
Signiewiczi 1812. augusztus 8. - a harctéren.)
kapitány / ezredes /
Lovagkereszt: (66. promóció) - 1801.
Landshut 1800. július 7.
21. nemes HORVÁTH MIKLÓS (Kiskunmajsa 1782. - Pest 1825. szeptember 8.)
kapitány / kapitány /
Lovagkereszt: (88 - 144. promóció) - 1815.
Nangis 1814. február 17.
22. vitéz Bulcsi JANKY KOCSÁRD
ezredes / lovassági tábornok /
Lovagkereszt: (189. promóció) - 1922. június 27.
A Stry-menti harcokért (1916. június 18-26.)
- mint a cs. és kir. 4. huszárezred parancsnoka
23. báró KARAICZAY ANDRÁS (Kostanjica - Horvátország - 1744. november 30. -
Bécsújhely 1808. március 27.)
ezredes / vezérőrnagy / – illetve – vezérőrnagy / altábornagy /
Lovagkereszt: / 19. promóció / - 1789.
Valea Saka - 1789. április 19.
Középkereszt: (23. promóció) - 1789.
Foksani 1789. augusztus 1.
Martinstje 1789. szeptember 22.

24. Csépi és kákonyi báró KÁKONYI FERENC (Cseklész - Pozsony vármegye - 1762. december 3. - Pozsony 1829. március 17.)
kapitány / alezredes /
Lovagkereszt: (71. promóció) - 1806.
Gonargo 1805. november 13.
25. Széki KELEMEN ISTVÁN (Kerecsend - Heves vármegye - Gyöngyös 1822. március 4.)
kapitány / őrnagy /
Lovagkereszt: / 144. promóció / - 1815.
Bar 1814. február 13.
26. nemes KISS FERENC (Divékújfalú 1720. - Kutttemberg 1779. április 27.)
őrnagy / alezredes (vezérőrnagy)
Lovagkereszt: (7. promóció) - 1762.
Greifenberg 1759. március 26.
27. Nemeskosztolányi báró KOSZTOLÁNYI LÁSZLÓ (Nemeskosztolány 1739. - uo. 1806. június 30.)
őrnagy / ezredes (vezérőrnagy)
Lovagkereszt: (19. promóció) - 1789.
Medáia 1789. augusztus 28.
28. Rigliczei báró LUZSÉNSZKY FERENC (Mór - Fejér vármegye - 1765. - uo. 1831. január 30.)
kapitány / vezérőrnagy /
Lovagkereszt: (68. promóció) - 1802.
Bondeo 1800 december 23.
- 29/. Tsóri báró MECSÉRY DÁNIEL (Kőszeg 1760. - Bécs 1823. december 30.)
kapitány – illetve – vezérőrnagy / altábornagy /
Lovagkereszt: (12. promóció) - 1796.
Villers en Cauchies 1794. április 24.
Avesnes le Seo 1794. április 24.
Cateau 1794. április 26.
Középkereszt: (73-86. pomóció) - 1808.
Günzburg 1805. október 9.
30. Felsőkubinyi báró MESKÓ JÓZSEF (Erdőtarcsa 1797. - Kőszeg 1815. augusztus 29.)
őrnagy – illetve – vezérőrnagy / altábornagy /
Lovagkereszt: (66. promóció) - 1801.
Monte Cenis 1800. április 8.
Középkereszt: (73-86. promóció) -1809.
Kis-Szól 1809. június 14.
31. Hídvári báró MESZÉNA JÁNOS (Esztergom 1764. - ? 1867. február 22.)
főhadnagy / őrnagy /
1851-ben kilépett.
Lovagkereszt: (88-144. promóció) - 1815.
Forli 1813. december 26.

32. Felsőőri báró NAGY FERENC (Szekszárd - 1738. - ? 1815. március 14.)
alezredes /ezredes (vezérőrnagy)
Lovagkereszt: (42. promóció) - 1796.
Landrecies 1794. április 20.
33. Nádasdi és fogarasföldi gróf NÁDASDY FERENC (Regede, Stájerország 1708.
szeptember 30. - Károlyváros 1783. május 15.)
lovassági tábornok / tábornagy /
1756-ban kinevezik horvát bánná.
Nagykereszt: (1. promóció) - 1758.
Kolin 1757. június 18.
34. Nedeczi báró NEDECZKY ANTAL (Nedecz 1760. - Beckó 1852. október 31.)
kapitány /őrnagy /
Lovagkereszt: (73. - 86. promóció) - 1810.
Aspern 1809. május 22.
Hollabrunn 1809. július 9.
35. Olgyai nemes OLGYAY BOLDIZSÁR (Olgya 1779. - Pozsony 1834. február 28.)
kapitány / kapitány
Eredetileg insurgens
Lovagkereszt: (73-86. promóció) - 1810.
Ihászi 1809. június 18.
36. Bátorkézi báró OTT KÁROLY (Esztergom 1738. - Buda 1809. május 10.)
ezredes – illetve – altábornagy / altábornagy /
Lovagkereszt: (23. promóció) - 1790.
Kalafat 1790. június 26.
Középkereszt: (58. promóció) - 1799.
Cassano 1799. április 26.
37. Kowelsdammi báró PAULINYI MIHÁLY (Rozsnyó 1770. - Neulerchenfeld 1836.
január 31. - szolgálatban)
kapitány / alezredes /
Lovagkereszt: (88-144. promóció) - 1812.
Lengyelországban szerzett érdemekért
Kowel / 1812. augusztus 29.
38. báró PETROVSZKY FERENC (Pécs 1720. -Szászország 1763. február 3.)
ezredes / ezredes /
Lovagkereszt: / 7. promóció / - 1761.
Torgau 1760. november 3.
Seiligenstadt 1760. november 4.
39. nemes PIACSEK KÁROLY (Trencsén 1749. - Schaffhausen ?)
őrnagy / vezérőrnagy /
Lovagkereszt: (19. promóció) - 1788.
Tabor 1788. augusztus 16.

40. Plachelsfeldi báró PLACHL ANTAL (Pécs 1770. - Bécs 1852. június 21.)
főhadnagy / alezredes /
1818. magyar indigenátus és báróság.
Lovagkereszt (66. promóció) - 1801.
Mannheim 1799. szeptember 18.
41. báró PUCHNER ANTAL (Selmecbánya 1770. november 11. - Bécs 1852. december 28.)
kapitány – illetve – lovassági tábornok / lovassági tábornok /
1830. magyar báróság.
Lovagkereszt: (88-144. promóció) - 1815.
Altenburg 1813. szeptember 28.
Középkereszt: (153. promóció) - 1849.
Erdélyi harcok.
42. báró RÉVAY ANTAL (Stiavnicska - Turóc vármegye - 1753. - ? 1806. február 24.)
alezredes / ezredes (vezérőrnagy)
Lovagkereszt: (66. promóció) - 1801.
Novi 1799. augusztus 15.
43. báró RÉVAY IMRE (Mósócz 1751. - , 1791. augusztus 4.)
őrnagy / alezredes / alezredes
Lovagkereszt: (23. promóció) - 1789.
44. Nagyrákovi és Kelemenfalvi báró RAKOVSKY MÁRTON (Nagyrákó 1754. december 17. - Dész 1828. április 25.)
kapitány / őrnagy (vezérőrnagy)
Lovagkereszt: (66. promóció) - 1801.
Novi 1799. augusztus 15.
45. Hervei báró SCHUSTER MANÓ (Szeged 1752. - Nagyszében 1827. június 2.)
kapitány / őrnagy (altábornagy)
Lovagkereszt: (42. promóció) - 1796.
Herve 1793. február 4.
46. vitézvári báró SIMONYI JÓZSEF (Hajdusoboszló 1770. április 8. - Arad 1832. augusztus 23. - várofogságban)
hadnagy / főhadnagy (ezredes)
Lovagkereszt: (68. promóció) - 1802.
Neeresheim 1800. június 23.
47. Báró STEINDL KÁROLY (Dunaföldvár 1787. - uo. 1837. szeptember 14.)
hadnagy / őrnagy /
Lovagkereszt: (73-86. promóció) - 1810.
Eger 1809. április 3.
48. Nemesdédi báró STEPHAICS FERENC (Nemesdéd 1739. - ? 1811. április 9.)
alezredes / vezérőrnagy /
Lovagkereszt: (34. promóció) - 1794.
La Roche - 1793. március 4.

49. Ternovai báró STIPSICZ JÓZSEF (Sopron 1755. augusztus 15. - Bécs 1831. szeptember 16.)
ezredes / lovassági tábornok /
1797-ben tábornok, Stokachnál a jobb szárny élén állt, s ő döntötte el a csatát.
1800. altábornagy. A béke időszakában hadi élelmezési főfelügyelő. 1803. a hadi
könyvvezetés főigazgatója. 1806. ausztriai báróság. 1809. generalisszimusz.
1811. Erdély katonai parancsnoka. 1813. lovassági tábornok. A 10. huszár ezred
tulajdonosa, az udvari haditanács alelnöke. 1821. magyar báróság.
Lovagkereszt: (34. promóció) - 1794.
Neerwinden 1794. március 18.
50. nemes SZARVASSY JÓZSEF (Eperjes 1746. - Bécs 1810. november 29.)
kapitány / vezérőrnagy /
Lovagkereszt: (20. promóció) - 1790.
Negotin 1790. január 6.
51. Zágoni báró SZENTKERESZTY ZSIGMOND (Zágon 1746. - Marosvásárhely 1823.
december 24.)
altábornagy / lovassági tábornok /
Lovagkereszt: (66. promóció) - 1801.
Würzburg 1795. szeptember 3.
52. Nagyszigeti SZILY ANTAL (Pest 1775. - Zámor 1833. január 18.)
kapitány / őrnagy (őrnagy)
Lovagkereszt: (73-86. promóció) -1810.
Mosciska 1809. június 12.
53. Nemes SZILLEY BÉLA
őrnagy / ezredes /
Lovagkereszt: (187. promóció) - 1921. június 10.
A Monte Melletta elfoglalásáért (1917. december
4.) mint a cs. és kir. 15. huszárezred őrnagya és a
cs. és kir. 14. gyalogezred zászlóalj-parancsnoka
54. Vajai nemes VAY PÁL (Gyöngyös 1737. - ? 1800. december 24.)
ezredes / vezérőrnagy (altábornagy)
Lovagkereszt: / 34. promóció / - 1794.
Abscon 1793.
- 55/. nemes VAJNA GÁBOR (Márkusfalva 1744. - francia harctér 1793. december 10.)
őrnagy / őrnagy /
Lovagkereszt: (23. promóció) - 1789.
Tömös 1789. július 15.

- 56/. Hajnáskeői és Vécsei gróf VÉCSEY ÁGOST (Lesniów 1776. augusztus 22. - Bécs 1857. január 15.)
őrnagy /alezredes (lovassági tábornok)
Lovagkereszt: (71. promóció) - 1806.
Enns 1805. november 3.
Tellnitz 1805. december 2.
57. Nagybodolói báró VÉCSEY PÉTER (Nagybodoló 1768. július 13. - 1809. július 7.-
wagrami sebébe)
kapitány / alezredes (vezérőrnagy)
Lovagkereszt: (66. promóció) - 1801.
Riegl 1795. október 14.
58. WEISS JÁNOS (Pozsony 1778. - uo. 1831. január 28.)
főhadnagy
1820-ban kilépett mint főhadnagy.
Lovagkereszt: (88-144. promóció) - 1813.
Lipcse 1813. október 18.
59. Nemes ZATHURECZKY LÁSZLÓ (Zaturcsa - Turóc vármegye - 1751. - Maglód 1810. július 8.)
kapitány / őrnagy /
Lovagkereszt: (66. promóció) - 1801.
Boneo 1797. január 14.



Katonai Mária Terézia Rend

Gráfik Imre (Budapest)

A HUSZÁR ALAKJA A MAGYAR NÉPMŰVÉSZEZETBEN

Katonai osztályozás szerint a huszárok magyar eredetű könnyűlovas katonák (lásd Barczy – Somogyi 1987; Kedves 1998; Ságvári – Somogyi 1999; Ságvári – Somogyi – Szabó 2001).

A könnyűlovasság sajátos magyar válfajaként kialakult huszárság hadi sikerei révén Európa-szerte ismertté vált (lásd Ajtay – Péczely szerk. 1936; Vivat Hussar 1990; Zachar szerk. 2000), s a Rákóczi-szabadságharc bukása után a huszárok mindenütt szívesen látottak voltak. Ez a magyarázata annak, hogy a 18. század elejétől kezdve a világ harmincnégy országában terjedt el a könnyűlovasságnak a jellegzetesen magyar megjelenési formája (Zachar 1984, 459).

A Rákóczi-szabadságharcban nagy szerepet kapott könnyűlovasság, – egyes feldolgozásokban, ha nem is minden alap nélkül, de – kissé idealizált megítélést kap. A sereg, olvashatjuk egy reprezentatív kiadványban: „... jó kétharmada lovasságból állt, akik – egy dragonyos ezred kivételével – valamennyien könnyűlovasok voltak... Egy részük a császári huszárságból szökött a felkelőkhöz, de elég nagy a száma a jobbágy- és parasztfiúkból toborzott lovas katonáknak is. ...Ezek után önkéntelenül is felmerül a kérdés: vajon milyen volt tulajdonképpen a huszár a 17-18. század fordulóján, milyen volt a huszárvisélet, a ló, a nyereg és a lószerszám... A huszár lovára jellegzetesen keleti felszerelés került, ennek legősibb darabja, az ősmagyar, illetve keleti típusú *nyereg*. Ez a nyereg, mint már említettük, áthidalta a ló hátgerincét, szemben a nyugati típusú nyereggel, amely lapjával szorosan simult a ló hátára. A keleti nyereg esetében az úgynevezett nyeregtalpakat szilárdan és magasan áthidaló, a nyeregkápák között kifeszített nyeregbőrre ült a lovas. Ilyen módon ez a nyereg nem érhetett hozzá a ló gerincéhez, néhány ujjnyival magasabban ívelt át rajta. Ebből a nyeregtípusból fejlődött ki a magyar huszárnyereg s a török katonanyereg. E kettő között alig található különbség.

A magyar nyergelés a törökkor végén egész Európában divatossá vált. Angliában keresett cikk volt az ún. Ragotzki-nyereg, és sokan tanulmányozták a francia huszárok magyar nyergelési módját.

A nyereg alá nyeregtakarót, csótárt terítettek, ami rendszerint díszes volt, a színe pedig élénk, általában vörös. A nyeregbőrre báránybőr bundát erősítettek, ennek sabrak volt a neve. A nyereget a kengyelpár egészítette ki, ami szíjon függött a nyereg két oldalán.“ (Nagyrévi-Neppel 1973, 22-24.)

Történeti tény, hogy a huszárság mintájára Európa-szerte létrehozott könnyűlovas fegyvernem általános elterjedésével a magyar típusú nyergek évszázadokon át, szinte nélkülözhetetlen kellékei voltak a hadifelszereléseknek. Adataink vannak arra, hogy az egyik legjelesebb magyar nyeregkészítő központ képviselői, a füredi nyeregkészítők (lásd Fűvessy 1996; 2002; László 1943) a 18. század második felében már külföldre is eljutottak. „Európa összes uralkodói a mi világhírű huszárságunk mintájára állították fel az új huszárezredeiket, amelyek nemcsak a mi magyar egyenruhánkat, fegyverzetünket vették át, de magyar nyergeinket és kantárainkat is. Nagy Frigyes burkus (porosz) király is telje-

sen magyar mintára szerelte fel és képezte ki huszárságát, magyar tiszteket és altiszteket kérve ehhez és ugyanakkor nagyszámban vittek ki tiszafüredi nyergesmestereket is, akik Poroszországban készítették a porosz huszárság részére szükségelt nyergeket.“ (Pettkó-Szandtner 1931, 211.)

A magyar s azon belül a füredi nyereg és a huszárnyergek összefüggéseit vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy a 18-19. század fordulójáig lényegében azonos típusról beszélhetünk. Ezt követően figyelhető meg a huszárnyergek olyan jellegű és kisebb-nagyobb mérvű átalakítása, fejlődése, illetve fejlesztése, ami már több ponton eltérést mutat a magyar, s legfőképp a jellegzetes füredi nyeregtől. Ennek egyik jele, hogy 1832-től a huszárnyergeknél elhagyták – a felbukások alkalmával sok szerencsétlenséget okozó – első kápafejet, s csak a hátsót tartották meg, a málha célszerű elhelyezésére. Más kisebb változtatásokkal együtt „tehát 1832-ben már az alsó heveder (terhelő), a csattal ellátott felső heveder, a vasalással erősített kápák és a hátsó kápán megmaradt kápafej különböztetik meg az ősi magyar nyeregtől huszárnyergeinket.“ (Pettkó-Szandtner 1931, 213.)

A nyereg ülőpárnájának (vánkos) kiképzését különböző tömítőanyagok (például szőr), valamint textil és bőr felhasználásával végezték. A nyeret, illetve az ülést – különösen díszesebb nyergeknél – nemesebb anyagokból készült, s alkalmasint díszesen hímzett úgynevezett nyeregtakaróval borították. „A dísznyereg esetében a váz és az erre boruló takaró legtöbbször teljesen elkülönül egymástól. A takaró a puhább ülést szolgálja, ezt díszítették is. A nyereg és a takaró készítése legtöbbször két külön szakmát képviselt. A nyeregtakaró levehető volt, hétköznapi használatra egyszerűbbet tettek fel a vázra, ünnepi alkalmakkor kicserélték díszesebbre. Az ázsiai lovasnépeknél egy nyeregvázhoz sokszor ma is többféle takarót készítenek.“ (Nemes1979, 157; vö. Thonpson-Gombos – G. Farkasvölgyi 1985; továbbá lásd Fülöp 2002.)

Tekintélyes mennyiségű anyag áttanulmányozása alapján, feltétlenül meg kell jegyeznünk, hogy a lovas alakok fegyverzete, ruházata és a nyeregtakaró mind a magas művészeti, mind a tárgyalgó népművészeti ábrázolásokon gyakran fontosabb, illetve látványosabb, mint a lovas felszerelések (lószerszám, zabla, nyereg, kengyel) megjelenítése.

A nyergekkel, s közte a huszárnyergekkel kapcsolatos kutatásaink jó lehetőséget kínáltak áttekinteni azokat a néprajzi vonatkozású, tárgyalgó népművészeti alkotásokat, amelyek a ló, lovas alakok, huszárok, katonák megjelenítése során – ha, mint látni fogjuk, korlátozottan is, de – bizonyos elemzési és értelmezési lehetőségeket nyújtanak a nyergekre vonatkozóan is.

Bár a lóra és a lovasra mind képzőművészeti, mind pedig népművészeti ábrázolása tekintetében rendelkezésünkre állnak bizonyos áttekintések (lásd Artner 1982; Fügedy 1993, 173-180), a huszár, a lovas katona megkülönböztetett figyelmet érdemel.

Előljáróban egyetértően idézzük fel a magyar népművészet kutatásának az emberábrázolással kapcsolatos megállapítását. „Valamennyi műfajban megjeljük a katona alakját: hímzésen, faragáson, mézeskalácson vagy cserépedényen. A felföldi pásztorok a bútorok áttört tábláin egész alakulatokat tudtak felsorakoztatni: elől lóháton a tiszt, utána a zászló-tartó, nyomában puskával a gyalogosok, hátul a trombitás és a dobos. Különösen a lovaskatona, a huszár volt közkedvelt. A lovasalak általános motívuma az európai paraszti művészetnek, de Magyarországon különleges érzelmi vonatkozások fűződtek hozzá. A lovon hazájukba érkező ösöktől kezdve a török háborúk és a nemzeti szabadságharcok

lovon harcoló hőseiig lovasalakok egész sora követte egymást a magyar emberek történelmi tudatában. Nemesek és kiváltságos vidékek előjoga volt, hogy lovon katonáskodtak. A népdalokban, de az ábrázolásokban is a huszár testesítette meg a büszke és vitéz katonát.“ (Fél-Hofer 1966, 25-26.)

Mindezek előrebecsátása után lássunk néhány példát!

A lovasjelenetek legkorábbi változatai azokhoz a középkori kályhacsempékhez köthetők, melyeken a lovagábrázolások természetesen a lovagi nyergeket sejtetik (lásd Holl 1958; 1971; 1983; vö. Sabján 1991, 11; továbbá lásd P. Hajmási 1996, 486. és 490. kép). A budai Szent György-alakos kályhacsempék egyes ábrázolásai alapján megállapítható, hogy a nyereg jellegzetes 15. századi magyar nyereg, felálló első és hátradőlő hátsó káppal (Irásné Mellis 1986, 259).

Ezek az ábrázolások egyrészt visszavezethetők a középkor úgynevezett magas művészetének többnyire templomi falfestmények, valamint kő-, fa-, fémrelief-szerű lovas-, illetve lovagábrázolásaira, másrészt kapcsolatban állnak a hozzájuk fűződő ideológiai tartalmakkal és esztétikai normákkal (vö. Dávid 1981; László 1993).

A habán kerámiában is előfordulnak lovas ábrázolások. Egy 1746-ból datált korszó felületén például török és magyar lovasok láthatók, a nyergek típusai azonban nem állapíthatók meg egyértelműen (Katona 1976, 323 és 140. kép).

A népi, paraszti, kisenemesi, nemesi használatban elterjedt kályhacsempék lovasjelenetei körében egyaránt megfigyelhető a lovag- és a huszárábrázolás, valamint a kétkáppos nyereg és az egy- (első, illetve hátsó) káppos változat is (Kós 1972, 150 és 54. ábra; István 1980, 9).

Egyes fazekas központokhoz, például Tiszafüredhez sajátos edények sajátos lovas ábrázolásai köthetők. A tiszafüredi mázas kerámiára vonatkozó kutatásokból tudjuk, hogy: „Az egyes mesterek díszítőmotívumaikkal is kitűntek az átlag sorából. Katona Lajos karcolt huszárábrázolásaival...” (Füvessy 1987, 413 és 557. kép; vö. Füvessy 1993, 52. kép; István 1975). A többnyire úgynevezett butellákon – Tiszafüreden butykosnak nevezett edényeken – látható előkarcolt ábrázolások vagy nem, vagy meglehetősen sematikus módon jelenítik meg a nyeret. Az azonban néhány rajzolatlan úgy tűnik, hogy az első kápa hiányzik, ami föltehetően kapcsolatba hozható a már hivatkozott huszárnyereg-módosítással.

A magyar népművészetben kevésbé elterjedt figurális edények között is találunk lovon ülő huszárt. Az 1860 körül készült túri (mezőtúri) pálinkásedénynek igazolhatóan vannak tiszafüredi vonatkozásai. Rátétes díszítményeiben valóságúságra törekszik, s a nyereg típusa, ha nem is állapítható meg egyértelműen, de több mint valószínűsíthető a füredi nyereg felidézésének szándéka (Füvessy 1987, 548. kép; vö. Fél-Hofer 1966, 3. színes tábla).



1. Kályhacsempe.

Beszterce, Beszterce-Naszód megye,
18-19. század



2. Butella, „Butykos“.

Tiszafüred, Heves megye, 1876.

Hátlapján karcolt, színezett huszáralak lóháton kihúzott karddal és felirattal: Hi a haza / Kardot rántt mond a gyenyerál.

Alatta pedig:

Megáljunk it a víz parton kínál / jál meg jó barátom reggeli
áldozat légy / mikor torkomon le megyen ez ám / a hathatós ital
kilánkat (?) szivet / vigasztal Szép Sándor élyél / sokáig éj sok
számos eszten / dőkig felesége gyermekeddel / téged az isten
éltessen / készült 1876-ban

3. Miska-kancsó, „Miska“.

Tiszafüred, Heves megye, 19. század második fele.

Baloldalt felirat: Tokaji / Lajosé ez / a Miska. Majd három katona alakja gyalogosan profilból, szivarkát szíva. Felirat:

Huzd ki Magad Baka Bundás / Aki Ezen Mikának szorul /
lopására Kivánom hogy jusson / anyak orvosságára aKöldúsok
/ Között Főkapitányságra Pesten / és Budán taligatolásra.

A fül jobb oldalán lovon ülő huszár; szájában égő szivarka, egy gyalogos katona kínálja a következő szavakkal: igyál / Komám
/ Miska Báty / tyád kínál.

Alatta vers:

Huszár vagyok Édes / Anyám nem Baka rám / illik a Sárga
zsinóros ruha Vivát nyomod Évát



Viszonylag ritkaságszámba megy ugyanekkor a magyar anyagban tálakon, tányérokban a lovas alak megjelenítése. Különleges példány az a tárgy, amelynek öblében lovas alak karddal (Szent György-motívum) látható (színesben közölve GRÁFIK 2002b, 90. kép).

4. Cseréptányér, tál.

Tiszabogdány, Máramaros megye

Föltehetően a részletezést jobban lehetővé tevő faragó-, véső-, karcoló technika alkalmazása következtében a pásztorművészeti alkotások nyeregábrázolásai tisztábban kivehetők. Példaként idézzük fel azokat a katona, illetve lovas katona- és huszárábrákat, ame-

lyek Balaton vidéki tükrösön és gyújtótartón – utóbbin a palóc vidékről is – láthatók (Malonyay 1911, IV: 149 old. 159. ábra, 2. rajz és 150 old. 160. ábra, 1. sor, 1. rajz; valamint Malonyay 1922, V: 305). Mindkét esetben határozottan kivehető, hogy a lovas egy- (mégpedig hátsó) kápás nyeregben ül. Egy spanyolozott tükrösön viszont, amelyen a nyereg ábrája nagyon vázlatos, úgy tűnik, hogy a lovas kápa nélküli nyerget használ (Malonyay 1911, IV: VII. tábla, 2. sor, 2. rajz). Más tárgyakon, mint például egy szaru rühzsír tartón a nyereg nélküli hátalás ábrája látható (Manga 1972, 36. kép).



5. Tülök.
Magyarország, 1899



6. Sótartó.
Somogy megye, 19. század



7. Kobak,
cifrázott kobakcsutora.
Csokonya, Somogy megye,
19. század



8-9. Mángorló és részlete.
Alföld, 1833

A fentiekén túl pásztorművészetünk több tárgyán található egy olyan képszerű ábrázolás, amelyen a nyereg rajzolata jól kivehető. A külföldi szakirodalomból is ismert téma („a vadász temetése“) különböző magyar megjelenítésein (például ló hátán csak a nyereg, a nyereg hátsó kápájára madár szállott, a nyereg közepéből virágcsokor nyílik), eltérően a

nemzetközi anyagtól, ahol a nyeregtakarón van a hangsúly, egyaránt azonosítható a nyeregtalpas, elől-hátul kápás típusú nyereg (vö. K. Csilléry 1982; Hermann 1904; Manga 1972, 52 és 22. ábra; Solymossy 1915; továbbá összefoglalóan lásd Sáfrány 1992).



10. Borotvatartó, borotvatok.
Kapuvár, Sopron megye, 1869

Figyelmet érdemelnek továbbá azok a botfaragások, amelyek történeti események és személyek megjelenítésében – ábrázolásaikban bizonyos sztereotípiát alkalmazva ugyan, de – esetenként értelmezhető nyeregrajzolatokat is tartalmaznak. Ezek az alkotások többnyire egy-egy kiemelkedő képességű pásztorfaragó tevékenységéhez köthetők (lásd Györffy 1983; Malonyay 1911, 295-298; Mándoki 1978; S. Kovács 1987).

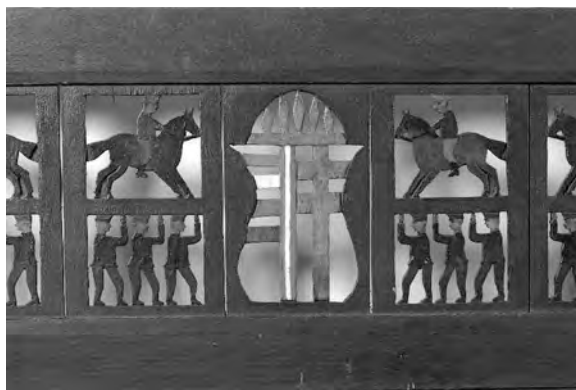
A bútorművesség területén egyaránt megtalálható a lovas alakoknál a nyereg ábrázolása és hiánya, például az áttört faragású padtámla betéteknél (Hofer-Fél 1975, 278-280. kép, illetve 287-290. kép). Nógrád megyei anyagban karosszéken, széken, tálal fogason és bölcson is feltűnnek értelmezhető lovas-, huszár-, illetve nyeregábrázolások (K. Csilléry 1973, 120-124, valamint képek; Domanovszky 1981, II: 44. és 78. kép; Fejér-Roboz 1999, 73., 94. és 520. tétel, illetve kép; Kapros szerk. 2000, 380, 389-390, 394-395 és 485., 495-496., 500., 502. kép; Malonyay 1922, V: 63-265; Manga 1972, 31. kép).

A falusi lakosság, a parasztság körében viszonylag későn meghonosodó szekrényeken, többnyire német mintára jelentek meg a lovas katona-, illetve huszárábrázolások (K. Csilléry 1962, 232-237, valamint képek; 1973, 115-118, valamint képek; Kapitány-Iimró szerk. 2001, 86-87). Ritka példány az a tükör, amelyen ugyancsak lovas alakok láthatók, mégpedig nyereg nélkül, szőrén ülve meg a lovat (K. Csilléry 1972, 35-36. kép).



11. Támlás szék,
faragott szék.
Piliny, Nógrád
megye, 1885

12. Pad.
Nógrád megye,
19. század vége



13. Tékalap.
Zsámbék, Pest
megye, 1828



14. Szekrény.
Piliscsaba
környéke,
Esztergom
vidéke,
Pest megye,
19. század eleje



15-16. Álló szekrény és részlete.
Harta, Pest megye, 1895



17-18. Pad és részlete.
Karancseszi, Nógrád megye, 1893





19-20. Pad, lóca és részlete.
Szécsény, Nógrád megye, 1908



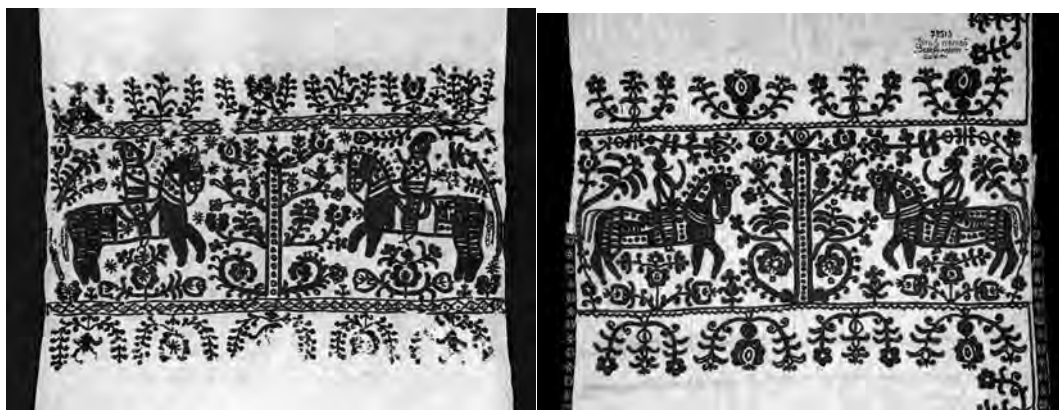
21. Tálas.
Piliny, Nógrád megye, 1885



22-23. Támlásszék, szék, karszék, huszáros szék és részlete.
Szécsény, Nógrád megye, 1910-es évek

A népművészet más területein található lovas ábrázolások, vagy olyannyira stilizáltak, hogy a nyereg nem is kerül megjelenítésre (lásd Dunare 1979, 103. old. XX. tábla, melynek egy Máramarosból származó példája az állat hátán való oldalülést ábrázolja).

Különösen áll ez a textíliákra, hímzésekre (Fél 1976, 10; vö. Domanovszky 1981, II: 206. old. 133. kép; Fél-Hofer 1966, 8. fekete-fehér tábla; Hoffmann – N. Fülöp – Lackner é. n., 61. és 73. tárgy, illetve kép; Fügedi 1993, 179).



24. Párnavég.

Királynémeti (Crainimat, Bayersdorf), volt
Beszterce-Naszód vármegye, 19. század közepe

25. Párnahéj szétbontva.

Királynémeti (Crainimat, Bayersdorf), volt
Beszterce-Naszód vármegye, 19. század közepe



26. Disztörülködő részlete.
Magyarország, 1797

Vannak tárgytipusok, amelyeken a nyeret fedő nyeregtakaró kerül hangsúlyozásra. Ezek köréből kiemelkednek gazdag változataikkal a fára festett ikonok (Davidov 1973, 156, 159, illetve LXII. tábla 16. kép és VII. tábla), valamint az úgynevezett üvegeképek Szent György- és Szent Márton-ábrázolásai (Szacs vay 1996, 247-256. és 321. kép).



27. Üvegikon, Szent Demeter.
Algyógy, Hunyad megye, 19. század



28. Üvegikon, Szent György.
Erdély, 19. század

Hasonló kialakításúak többnyire a mézeskalácsok úgynevezett ütőfái is (Weiner 1981, 15., 43. és 44. kép; Kemény 1925, 8., 13., 14., 17. kép). Egyetértően idézzük Weiner Piroska megállapítását Beliczay Imre mintafáiról: „Huszárfiguráinak viselete és fegyverzete azonban nem tekinthető mindig hiteles ábrázolásnak.“ (Weiner 1981, 30.)



29. Mézeskalácsütő minta.
Nagyalföld, 19. század



30. Bábsütő minta. Andocs,
Somogy megye, 19. század

A Néprajzi Múzeum mézesbáb mintafáit átvizsgálva azonban a nyeregábrázolások – mondhatni a nyeregtípusok – meglepően gazdag változatait figyelhetjük meg, több-kevesebb realizmussal, de mindenképpen értelmezhető kivitelezésben.



31. Bábsütő minta.
Szeged,
Csongrád megye,
19. század



32. Bábsütő minta.
Dunántúl,
19. század

A régi formák helyett széles körben elterjedtek az újabb, jellegtelenebb (festett) mézeskalácsformák, amelyeket (festés előtt) bádogformákkal „szúrtak ki“ a tésztaból, majd kisütés után csővel írták a tetejét (lásd Kós 1994, 111).

Sematikus és sokszorosított voltak miatt kevésbé tanulságosak az úgynevezett populáris grafika lovas ábrázolásai. Ezek köréből a katonai emléklapok egyes példányain található jól kivehető nyeregrajzolatok. Az előre gyártott lapokra a leszolgált katona arcképfotóját ragasztották, s a lovas változatok gyakori díszei voltak a parasztság tisztaszobáinak (lásd Fülemile 1994, 214 és 16. kép).

Sárkányölő Szent György alakja a magyar anyagból is jól ismert, mint kézműves-, iparos jelvény, cégér emblematikus figurája (lásd Gráfik 2002a, 33 és 34. ábra; 2002b, 44 és 179. kép; vö. Nagybakay 1993). A gyermekjátékok körében is kedvelt volt a ló, a paripa, a lovas katona, a huszár különböző megformálása. Tanulságos felidéznünk, hogy 1875-ben írta egy angol hölgy: „Olaszországban a fiatalság tarkára festett kis kordét és kocsit kér, a belga gyerekek vaskos parasztlovakat, a kis magyarok vágya a táncoló paripa...” (Muskovszky 1996, 28).

A néprajzi/népművészeti kézikönyvekben, a népművészeti kutatások album jellegű kiadványaiban (a hivatkozottakon kívül lásd Fél – Hofer – K. Csilléry 1969; Hofer – Fél 1994), mint azt a felidézett példák is mutatják – hol módszeres elemzés eredményeként, hol esetlegesen – fellelhetők a hátalást, a lovaglást, (a nyereghasználatot is) megörökítő tárgyak. Az összefoglaló tematikus áttekintések leginkább az úgynevezett pásztorművészet területén tárták fel a lovas ábrázolásokat. A betyár, a huszár, a katona, a nemzeti hősök kedvelt motívumok voltak (Manga 1972, 54-55 és 69-72), s ha nem is mindig, de sok tárgyon, lovon ülve, nyeregben, nyeregtakaróval formálták meg őket alkotóik. Sajnálatos, hogy a publikációk többsége a tárgyak azonosításához szükséges információkat nem vagy csak részben adja meg.



33. A győri fegyvercsiszár:
(egyesült) cég behívótáblája.
Győr, Győr megye, 1637

A huszárok, lovas katonák, lovas alakok népművészeti ábrázolásaira vonatkozó kitekintésünk korántsem teljes mértékű. A közgyűjtemények ilyen vonatkozású módszeres átvizsgálása csak a tervezett úgynevezett motívumkutatás, illetve motívumkataszter munkálatai során várható (a tiszafüredi kerámiatárgyakon található huszárábrázolásokra nézve összefoglalóan lásd FÜüvessy 2001, továbbá a nemzeti jelképek kapcsán Selmeczi-Kovács 2001, 22-24 és 28-30).



34. Lószerszámdísz (kumetveret).
Sopron megye, 19. század



35. Sörényfésű (lószerszámdísz).
Sopron megye, 19. század

Az azonban már az eddigi példák alapján is megállapítható, hogy a népművészet, amennyiben ábrázolja a különböző lovas alakokat, azok megformálásában, de különösen a felszerelésre (pl. lószerszám, nyereg), a ruházatra nézve, bizonyos előképeket is felhasznál és csak erős kritikával fogadhatók el az egyes ábrázolások forrásértékűnek. *Jelentősége nem is ez utóbbiban van, hanem abban, hogy a lovaglás tényét, különböző eseteit, illetve vonatkozásait, és a kapcsolódó felszerelések változatait a népi kultúra e területén, azaz a tárgyalkotó népművészetben is dokumentálja.*

A népművészeti huszár- és lovas ábrázolások mögött természetesen valóságos élmények is voltak, illetve lehetnek. A paraszti társadalom különböző mértékű lótartásán kívül a toborzások révén sok falusi, mezővárosi fiatal került lovas katonai szolgálatba, akik elsajátították a hátalás, nyergelés, a lovaglás tudományát. Arról is van tudomásunk, hogy a katonaságnál használatos felszereléseket időszakonként selejtezték, így azok közül több is (leginkább nyereg, kengyel), másodlagos használatra, a parasztság körébe jutott. Másrészt viszont a háborúskodások, lovas alakulatok harcai során is elkerülhettek egyes példányok a falusi gazdákhöz. E tárgyak használata hozzájárulhatott az emlékek, élmények felidézéséhez és megőrzéséhez, s ez is serkentője lehetett a tárgyalkotó népművészet ló, lovas alak, huszár, lovas katona ábrázolásának.

Megjegyzés:

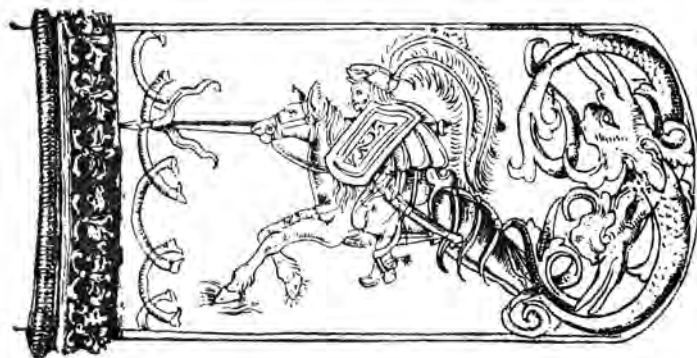
- 1/ A bemutatott tárgyak a budapesti Néprajzi Múzeum tulajdonát képezik.
- 2/ A részletes tárgyleírásokat a *Nyeregbe!* című kiállítás hivatkozott katalógusa (Gráfik 2002b) tartalmazza.
- 3/ A fényképfelvételeket Sarnyai Krisztina készítette.

IRODALOM

- Ajtay Endre – Péczely László (szerk.): A magyar huszár. A magyar lovaskatona ezer évének története. 1936, Budapest
- Artner Tivadar: Ló és lovas a művészetben. 1982, Budapest
- Barczy Zoltán – Somogyi Győző: Magyar huszárok. 1987, Budapest
- K. Csilléry Klára: A bútór- és világításgyűjtemény. Néprajzi Értesítő, 1962, XLIV. 232-237. old.; A magyar népi bútora. 1972, Budapest; A Bútór- és világításgyűjtemény gyarapodása. Néprajzi Értesítő, 1973, LV. 110-124; A vadász temetése. In MNL 1982, 5: 455. old.
- Dávid László: A középkori Udvarhelyszék művészeti emlékei. 1981, Bukarest
- Davidov, Dinko: Ikone srpskih crkova u Madarskoj. 1973, Novi Szad
- Domanovszky György: A magyar nép díszítőművészete I-II. 1981, Budapest
- Dunare, Nicolae: Ornamentica traditionala comparata. 1979, Bucuresti
- Fejér Gábor – Roboz László: Székképek. 1999, Budapest
- Fél Edit: Magyar népi vászonhímzések. 1976, Budapest
- Fél Edit – Hofer Tamás: Parasztok, pásztorok, betyárok. Emberábrázolás a magyar népművészetben. 1966, Budapest
- Fél Edit – Hofer Tamás – K. Csilléry Klára: A magyar népművészet. 1969, Budapest
- Fügedy Márta: Állatábrázolások a magyar népművészetben. 1993, Miskolc
- Fülemile Ágnes: Populáris grafika Magyarországon a 19. század második felében: emléklapok és emblematikájuk. In Kisbán Eszter (szerk.): Parasztkultúra, populáris kultúra és a központi irányítás. 1994, Budapest, 213-231. old.
- Fülöp Hajnalka: Nyeregtakarók. Budapest: Néprajzi Múzeum. (Kiállítási katalógus), 2002
- Füvessy Anikó: Fazekasság. In Bellon Tibor – Szabó László (szerk.): Szolnok megye népművészete. 1987, Budapest. 1987, 375-421. old.; A tiszafüredi mázas kerámia. 1993, Debrecen; A tiszafüredi fanyergék és faragott díszítményeik. Múzeumi Levelek 1996, 75/II: 353-368. old.; Katona Lajos huszármotívumos mázas kerámiái. In Barna Gábor (szerk.): Társadalom, kultúra, természet. 2001, Karcag-Szeged-Szolnok, 237-245. old.; A füredi nyereg. 2002, Tiszafüred
- Gráfik Imre: A nyereg. A Néprajzi Múzeum tárgykatalógusai 6. 2002a, Budapest: Néprajzi Múzeum; Nyeregbe! Budapest: Néprajzi Múzeum. (Kiállítási katalógus), 2002b
- Györffy István: Adatok Bagol András botfaragó munkásságához. Ethnographia, 1983, XCIV. 423-431. old.
- P. Hajmási Erika: Kályhacsempék Vas megyéből. In Gráfik Imre (szerk.): Vas megye népművészete. 1996, 243-254. old., Szombathely
- Herman Ottó: „A vadász temetése“. Ethnographia, 1904, XV. 155-156. old.
- Hofer Tamás – Fél Edit: Magyar népművészet. 1975, Budapest; Magyar népművészet. 1994, Budapest
- Hoffmann Tamás – N. Fülöp Katalin – Lackner Mónika: Hímzések a parasztház öltözetéből a Kárpát-medencében – Stickereien aus der Bekleidung des Bauernhauses im Karpatenbecken. É. n., Szombathely
- Holl Imre: Középkori kályhacsempék Magyarországon I. Budapest Régiségei, 1958, XVIII. 211-279. old.; Középkori kályhacsempék Magyarországon II. 1971, Budapest

- Régiségei, XXII. 161-207. old.; Középkori kályhacsempék Magyarországon III. Archeologiai Értesítő, 1983, 2. sz. 201-230. old.
- Ieásné Mellis Katalin: Szent György-alakos budai kályhacsempék. In Fügedi Erik (szerk.): Művelődéstörténeti tanulmányok a magyar középkorról. 1986, Budapest, 254-268. old.
- István Erzsébet: Egy tiszafüredi butelláról. Művészet, 1975, XVI. 2. sz. 10-11. old.; Kályhacsempe. In MNL 1980, 3: 9-13. old.
- Kapitány Orsolya – Imrő Judit (szerk.): Somogy megye népművészete. 2001, Kaposvár
- Kapros Márta (szerk.): Nógrád megye népművészete. 2000, Balassagyarmat
- Katona Imre: A habán kerámia Magyarországon. 1976, Budapest
- Kedves Gyula: A szabadságharc huszárai. 1998, Budapest
- Kemény György: Mézeskalácsok. 1925m, Budapest
- Kós Károly: Népi kandallók és kályhacsempék az erdélyi magyarság körében. In Kós Károly: Népélet és néphagyomány. 1972, Bukarest, 134-190. old.; Néprajzi képeskönyv Erdélyből. 1994, Budapest
- S. Kovács Ilona: Bagol András faragópásztor. Ethnographia, 1987, XCVIII. 101-112. old.
- László Gyula: A koroncoi lelet és a honfoglaló magyarok nyerge – Der Grabfund von Koronco und das altungarische Sattel. 1943, Budapest; A Szent László-legenda középkori falképei. 1993, Budapest
- Malonyay Dezső: A magyar nép művészete III. A balatonvidéki magyar pásztornép művészete. 1911, Budapest; A magyar nép művészete V. A palócok művészete. 1922, Budapest
- Mándoki László: Bagol András faragványai Pécssett. 1978, Kaposvár, 265-270. (Somogyi Múzeumok közleményei, III.)
- Manga János: Magyar pásztorfaragások. 1972, Budapest
- MNL, Magyar néprajzi lexikon 3. és 5. 1980; 1982, Budapest. (Főszerkesztő: Ortutay Gyula)
- Moskovszky Éva: Háziipari fajtátekok Európában. In Kriston Vizi József (szerk.): Játék + Rend + Szerek (A facsigától a játékprogramig). 1996, Kecskemét-Budapest, 1996. 24-36. old.
- Nagybákay Péter: A ló a magyar heraldikában. Veszprém megyei Honismereti Tanulmányok, 1993, XV. 129-136. old.
- Nagyrévi-Neppel György: Huszárok. 1973, Budapest
- Nemes Tamás: Egy XVI. századi dísznyereg restaurálása. Műtárgyvédelem 1979, 6: 157-170. old.
- Pettkó-Szandtner Tibor: A magyar kocsizás. 1931, Budapest
- Sabján Tibor: Népi cserépkályhák. 1991, Budapest
44. Sáfrány Zsuzsa: Egy téma változatai – „A vadász temetése“. Ethnographia, 1992, 3-4. sz. 240-251. old.
- Ságvári György – Somogyi Győző: Nagy huszárkönyv. 1999, Budapest
- Ságvári György – Somogyi Győző – Szabó Péter: Honvédhuszárok. Magyar királyi honvédlovasság 1920-1945. 2001, Budapest
- Selmeczi Kovács Attila: Nemzeti jelképek. 2001, Budapest
- Solymossy Sándor: „A vadász temetése“ – egy népszerű kép származástörténete. Ethnographia, 1915, XXVI. 232-255. old.
- Szacsuvay Éva: Üvegképek. 1996, Budapest

-
- Thompson, Jon – Gombos Károly – G. Farkasvölgyi Zsuzsa: Ázsiai nyeregtakarók, Nicolas M. Salgó magángyűjteménye – Sammlung asiatischer Satteldecken des Sammlers Nicolas M. Salgo – Asiatic Saddlecovers from the Collection of Nicolas M, Salgo. 1985, Szombathely
- Vivat Hussar. Revue de l'Assotiation des Amis du Musée International des Hussards.N. 25. 1990, Tarbes
- Weiner Piroska: Faragott mézeskalácsformák. 1981, Budapest
- Zachar József: Idegen hadakban. 1984, Budapest
- Zachar József (szerk.): A magyar huszár. 2000, Budapest



*A huszár egyik legrégebbi ábrázolása egy kardon.
(Készült 1500 táján)*

Martyné Vágó Stefánia (Budakeszi)

MAGYAR HUSZÁR A NÉPDALBAN ÉS A KÖLTÉSZETBEN

A magyar gyalogos és zsoldos hadsereg Hunyadi Mátyás három évtizedes uralkodása alatt érte el fejlődésének tetőpontját. A 17. és 18. században a legjobb könnyűlovasságnak számított. Mátyás hadserege, a fekete sereg a kor egyik legnagyobb katonai alakulata volt. Létszámában, összetételében, kiképzettségében és fegyverzetében egyaránt alkalmas arra, hogy bármilyen ellenféllel szemben eredményesen vegye fel a harcot.

A későbbi magyar huszár megjelenését és első nagyobb arányú alkalmazását is erre az időre tehetjük. Mátyás kitűnő könnyűlovassága az egész kor harcászatának alapját képezte. A huszár könnyű fegyverzetű huszársisakkal, tárcsapajzsal, esetenként könnyű mellvérttel, valamint szablyával, kopjával és karabéllyal felszerelt lovas. Zsinóros mentét, szűk nadrágot és csizmát viselt. Lásd a huszáröltözeteket.

Zsoldosai szerették és tisztelték Mátyást, aki gondoskodott róluk és feleslegesen nem áldozta fel őket. A csatamezőn soha nem kockáztatott. Kímélnie kellett *a rendkívül drága, elsőrendű katonát*. Mint renaissance államférfi személyes presztízsének védelme is viszatartotta attól, hogy kétes kimenetelű ütközetekbe bocsátkozzék.

Uralkodása idején sok katonadal hirdette vitézségét, megfontolt előrelátását. Idézzünk a magyar huszár vitézségéről szóló gyönyörű dallamokat.

Piros bársony süvegem...

Balassi Bálint a hazáját szerető és védő katona a kékkői báró, akinek nevelője Bornemissza Péter és híres tollforgató, hadi tudományokban is jártas hű mentora. Balassi hazafias költeményei merészsége a csatákban és verseiben is megnyilvánult, erről vall Egy katonának című költeménye is. Hallgassunk meg belőle néhány részletet!

*Vitézek, mi lehet e széles föld felett szebb dolog a végeknél.
Holott kikeletkor a sok szép madár szól, kivel ember ugyan él.
Mező jó illatot, az ég szép harmatot
Ád ki kedves mindennél.
Ellenség hírére
vitézeknek szíve
Gyakorta ott felbuzdul,
sőt azonkívül is csak jókedvéből
is vitéz próbálni indul.
Holott sebesedik,
öl, fõg, vitézkedik,
homlokán vér lecsordul.
Ó végbelieknek,
iffjú vitézeknek*

*dicséretes serege!
Kiknek ez világon
Szerte szerént vagyon
Mindegyiknél jó neve:
Mint sok fát gyümölcscsel,
sok jó szerencsével
áldjon Isten mezőkbe!*

A magyar történelem bővelkedik a harcokban és a megpróbáltatásokban. Ha a drága magyar föld, szülőhazánk veszélyben volt, mindig össze tudott fogni a haza és népe megvédésére. Ezt bizonyítják a Rákóczi szabadságharc dallamai és versei is. A toborzók dallamai még ma is élnek. Ki ne ismerné a Csinom Palkó dallamát? Énekeljük közösen!

*„Csinom Palkó, Csinom Jankó csontos kalabérom,
szép selymes lódingom, dali pár pisztolyom.
Nosza rajta jó katonák, igyunk egészséggel,
menjen táncba ki-ki köztünk az ő jegyesével.“*

Tudjuk, hogy sokszor megjártuk a hadak útját, harcoltunk a hazáért, Istenért és szabadságért. Rákóczi szabadságharca sok tekintetben a huszárság fénykora volt. Seregének két-harmada lovasságból állott és legtöbb katonai sikere az ősi magyar hagyományokat őrző lovas csatákhoz fűződött. A kurucok Bécsset szorongatták, Grazot fenyegették, amely még az ellenfélben is bámulatot és elismerést keltett.

A zászlókon a himzés a későbbi időkben is mutatja: „A hazáért mindig csak előre! Hordjátok magasan a haza dicsőségére.“ Tudjuk a történelemből, hogy Rákóczi megsíratta népét és a szabadságot. Nem kért kegyelmet és javairól is lemondott. A száműzetést választotta kedves íródeákjával együtt Rodostóban a Márvány-tenger partján.

Rákóczi hadseregének összetétele a csatában két harcmodort alkalmazott: az egyik a huszárok vérbeli könnyűlovassága, a másik a nyugat-európai harcmodor elsajátítása. Ez utóbbit nehezebb volt a kurucoknak elfogadni, hiszen a gyors győzelem reményében a metodikus harcmodort esetenként nehéz volt megvalósítani. Bár Heister altábornagy hatalmas sereggel érkezett a Dunántúl visszafoglalására, Andrassy István kuruc generális ugyancsak közel 4000 fős lovasságból és gyalogos hajdúkból álló csoportjával nyomult előre. Heister ugyan elfoglalta Egervárt, de ott letáborozott seregével. A kuruc előőrsök ezt látván megkerülték a Sárvíz mocsaras kiöntéseit, így a kuruc lovasság észrevétlenül hátuk mögé került. Másnap reggel a császáriak a mocsár szélére szorultak vissza. A rendkívül véres ütközet után háromezren maradtak holtan, a többiek kuruc fogságba estek. A magyarok közül sokan kitűntek bátorságukkal, mint Béri Balogh Ádám, Bezerédi Imre, Kiss Gergely, valamint Kiss Miska közhuszár. Ez utóbbiak heves közelharcban foglyul ejtették magát Heister altábornagyot is.

Érdemes megjegyezni, hogy magyarok sokan voltak a francia és porosz hadseregben is.

Mária Terézia 40 esztendő felölelő uralkodása alatt pedig a huszárság aranykorát élte. A fennálló 9. huszárezred az alábbiak szerint alakult:

„Nádasdi huszárok, Wurmszer huszárok, Eszterházi huszárok, Graéwen huszárok,

Hadik huszárok, Barcó huszárok, Kálnoky huszárok, Császár huszárok, Székely huszárok.“

A győztes csaták után jól esett egy kis pihenés, nótázás. Erről szól „A jó lovas katona,, éneke:

*A jó lovas katonának de jól megyen dolga,
Eszik, iszik a sátorban semmire sincs gondja,
Hej élet, be gyöngy élet, ennél szebb sem lehet,
Csak az jöjjön katonának, aki ilyet szeret.*

A harcokban megedzett magyar huszárság Európa-szerte elismert fegyverforgató, a csatákban bajtársait segítő védelmező volt, akár saját élete árán is. Az egyes ezredek történetében se szeri se száma a kimagasló huszáros fegyvertényeknek. Hogy csak néhányat említsek: a Desewffy és a Károlyi huszárezred ellenséges szállítmányokat zsákmányolt. Festetics tábornok az Oderán úszó ellenséges hajókat kerítette hatalmába. A Nádasdi huszárok Pisk városát gyalogrohammal foglalták el, s annak francia helyőrségét foglyul ejtették. A Császár huszárok Kiss alezredes és Budai kapitány segítségével a fogásból 300 társukat kiszabadították és a fogórcsapatot lefegyverezték.

Ebben a hősi eposzokban bővelkedő időszakban tűnt fel a magyar sereg Achillesze, a legvitézebb huszár Simonyi Óbester és parancsnoka Nagy Ferenc, aki elnyerte a Mária Terézia Rend lovagkeresztjét. A hosszasan tartó háborúk során huszáraink Európa-szerte dicsőséget szereztek a magyar hazának.

Vitézségi érmet 1627-en kaptak. A huszárezred Mária Terézia Rendjét 46-an tudhatták magukénak.

Szeretném kiemelni sok hős huszárunk közül Gulyás Sándor közhuszárt, aki több mint 30 csatában vett részt, 45 évig szolgált, ezüst és arany vitézségi érmet kapott. Mint cseppben a tenger, benne tükröződik a magyar huszár hazájáért való aggodalma és szeretete. Hosszan tudnám sorolni még a meg nem említett, hazájukért életüket áldozó huszárokat, akiket hiába vártak szeretteik, de emléküik családjukban és szíveinkben tovább él.

Ismeretes, hogy az 1848-1849-es szabadságharcban a huszárok szintén kivették a részüket. Az osztrák-magyar hadsereg 12 huszárezrede közül 10 a magyar szabadságharc zászlaja alá sorakozott. Az 5. és 7. ezred Radetzky seregében olasz földön hadakozott. A harcokban edzett huszár a honvédség lelke volt. Európában ekkor már fellángoltak a szabadságharcok 1830 Párizs, Bern, Milánó, Bécs, Budapest.

Katonáink a háború hírére, a veszéllyel mit sem törődve messze osztrák tartományokon át lovagoltak Magyarország felé. Itt aztán mindvégig hűen kitarítottak hazánk mellett. A merev császári stratégiával ellentétben, meglepő hadmozdulatokkal, huszáros könnyedséggel alkalmazkodtak a magyar forradalmi vezetéshez. A legénység színmagyar volt, a tisztikar általában vegyes, zömében főnemesekből, mágnásokból állt. Közülük sokan Ausztriához húztak. Ennek ellenére a magyarul alig tudó huszártisztek önfeláldozó hősiességgel harcolták végig a szabadságharcot. Közülük többen vértanúhalált haltak az aradi gólgótán. Sok igaz magyarnak börtön vagy bitófa jutott osztályrészül, Wartensleben porosz gróf 18 év börtönt szenvedett a magyar szabadságért. A második huszárezredből Cesare Galvani főhadnagy 16 év várfogságot kapott, Alexander Pfenningsdorf huszárőrnagy jutalma 12 év börtön volt. Ritter von Pöltenberg osztrák arisztokrata aradi mártírként halt meg.

Azok a harcoló huszárezredek, amelyek feltétlenül bírták az uralkodóház bizalmát, hallva és látva hazájuk veszélybe sodrását, áradatként indultak Magyarország felé. A császári hadsereg egyik tisztje felterjesztett jelentésében rátapintott a lényegre: „A szökések valószínű oka a magyar hazaszeretet.” Sem a hazavonuló csapatok üldözése, sem az elfogottak kínzása és halála nem rettentette meg sokszor úttalan utakon hazavonuló magyar huszárokat.

A Honvédelmi Bizottmány 1848 decemberében hat új huszárezred felállítását határozta el. Így alakultak meg a 13-as Hunyadi-huszárok. A híres betyár Rózsa Sándor különítménye is beállt a haza védelmére. Ő később Kossuthtól amnesztiát kapott.

A 14. honvéd huszárezred Székelyudvarhelyen alakult és Mátyás király nevét vette fel. Parancsnoka gróf Mikes Kelemen ezredes lett, aki később hősi halált halt.

Mint ismeretes, a nemzetiségek közül a szerbek voltak az elsők, akik a császári udvar felbujtására Magyarország ellen fegyvert fogtak. Az ellenük fellépő Kiss Ernő ezredes, később tábornok parancsnoksága alatt indultak el 1848. július 10-én Versec felé. A Hannover huszárok váratlanul hátba támadták az ellenséges szerbeket. Ezzel olyan zavart okoztak, hogy állásaikat egymás után elhagyva visszavonultak. Eközben Jellasich horvát bán jelentős hadsereggel megindult Magyarország ellen, hogy a forradalmat vérbe fojtsa. Ismert tény az is, hogy a pákozdi-sukorói ütközetben a magyar huszárok fényes diadalt arattak.

Eközben Délvidéken tovább folytatódtak a harcok. Ebben a Lenkei által vezérelt 13. Hunyadi Honvéd huszárezred nagyszerűen helytállt. De a császári udvar intrikái következtében Erdélyben is megindultak az oláhok, akik borzalmas vérengzést vittek végbe Avram Janku vezetésével Zalatnán és Enyeden.

1848 decemberében Windischgrätz tábornagy bevetésével megindult az osztrák főssereg támadása. Mivel Görgey csak egy hadtesttel rendelkezett, kénytelen volt visszavonulni. A 9-es huszárok azonban Győrnél ellentámadásba mentek át és az erősebb császári lovasságot szétugrasztották. December 29-én a császári túlerővel szemben már nem tudott helytállni. A felvidéken Schlick altábornagy elfoglalta Kassát. Szerencsére Erdélyben Bem vezetésével és december 16-i megérkezésével fordult a kocka. A magyar csapatok ellentámadásba mentek át Zsibónál, ahol az oláhokat és Désnél, ahol a császáriakat megverve vonultak be Kolozsvárra.

Ebből az időből származik egy régi huszárnóta, amelyhez hozzátartozik az öntudatos, magabizó hetykeség, amivel anyját is bíztatja:

*Édesanyám ki a huszár, ha én nem,
Ki nyergeli fel a lovát, ha én nem.
Felnyergelem aranyszörű lovamat, lovamat, de lovamat,
Lerúgatom véle a csillagokat.*

*Házunk előtt kedves édesanyám mennek el a huszárok,
Édesanyám én is közéjük állok.
Én leszek az első század szakaszvezető,
Nem a világ ez a három esztendő.*

A háborús hangulat a huszár életében sok veszélyt rejtett magába és a békében sem volt könnyű dolga. Amíg a gyalogosnak csak a fegyverét kellett rendben tartania, addig a huszárnak a lovát is kellett ápolni, etetni, itatni, a nyeregfelszerelést, kantárt tisztítani. Nem sok ideje maradt magára. De ha felült a lovára, ez a derék, jó állapot minden bajból, vészből kivitte. Aztán a hosszú utaknál sem kellett gyalog fáradnia. Így sorsát mindjárt könnyebbnek érezte.

*Huszár vagyok nem bakancsos katona,
rámillik a sárgazsinóros ruha,
sárga zsinór a közepibe fekete de fekete,
az Isten is huszárnak teremtette.*

A huszárok történetét végiggondolva mi sem természetesebb, mint az, hogy az ősi, magyar lovaskatona utóda, a huszár, néphagyományaink egyik legkedveltebb alakja lett.

A hagyományok közt a nép lelkének legteljesebb kifejezője a népdal, amelyben életét és sorsát, örömét és bánatát fejezi ki.

A valódi nemzeti poézis eredeti szikráját a köznépi dalokban kell nyomozni... mutatott rá Kölcsey Ferenc 1826-ban. Ez valóban így van és megállapítható, hogy a magyar népdal színes, változatos és sokoldalú, amilyen a magyar nép kézimunka kincse is, amely épp oly ősi formákat mutat, ahogy népdalaink formája is a régmúlt évezredekbe nyúlik vissza.

A tartalmilag, szövegben természetesen változó, fejlődő népdalkincsünk csodálatos virágoskertjében a hadba vonuló katona kesergése, őt sirató anyja és kedvese, valamint mindig feltörő szabadságvágya egészen sajátos szint jelenít meg népünk dalaiban.

Az irodalomban a költészet és a próza népdalainkhoz hasonlóan egyaránt bővelkedik a huszártémában a legrégebbi múlttól a legújabb jelenig.

A költők és írók Kodály Hány Jánosáig, valamint Garay Obsitosáig színesen kibontakoztatva Kacsóh Pongrácz János vitézét is beleértve szintén élénk tárják a huszárok haditetteit, alakját, vitézi megnyilvánulásait. Éppen a magyar katonai erények megtestesítőiként állították példának ország-világ elé.

Az egyik legnevesebb huszáralkotás Kisfaludi Stróbl Zsigmond Kardja élet próbáló huszár szobra. Ugyancsak a Budai várban látható Hadik András lovas szobra korhű öltözetben. Vastagh György szobrászművész alkotása, 1936-ban állították fel.

Sorolhatnék még sok harci tettet és helytállást, ami magyar hazánk szeretetét és dicső tetteit bizonyítja, de kevés idő adatott meg ezek elmondására, felsorolására.

Így mondanivalómat azzal zárom: legyen minél több igaz, magyar ember ez országban, akiben él még a haza szeretete, megbecsülése és annak védelme és felvirágoztatása.

Úgy legyen!

Pál János (Budapest)

A MAGYAR LÓTENYÉSZTÉS MÚLTJA ÉS JELENE

Megtisztelő feladat számomra, hogy Nyíregyházán az I. Magyar Huszár-történelmi Konferencia alkalmából beszámolhatok a magyar lótenyésztés múltjáról és jelenlegi helyzetéről.

Ha nem is tartjuk Nagyváti Jánosnak azon feljegyzését szószerint igaznak, hogy „Elejünk gyalog nem is tudtak járni, szépapáink pedig királyt is lóháton választottak és lóháton tartották az országnak gyűlését“, kétségkívül áll, hogy a magyar ló végzetlen fontos szerepet játszott Magyarországnak történetében. Villám sebes lovaival foglalta el a hont és oltalmazta fennállását.

A honfoglalás még nem volt befejezve, már nyomaira akadunk az első magyar ménesnek. Árpád vezér 899-ben egy szép szigetre talált a Dunánál és ménesmesterének nevével „Tsepelről“ nevezte el a szigetet Csepelnek, amely sokáig volt a magyar királyok udvari ménese. A környéken ma is több falu van, amelyre hajdani lótenyésztésünkről ragadt a név: Csikómező, Ménfő, Lórév stb.

A magyar lótenyésztés a múltban és a legújabb korban egyaránt nívós, nemzetközileg elismert volt. Lovaink különösen kitűntek szépségükkel, nemességükkel, intelligenciájukkal, edzettségükkel és munkabírásukkal.

A századok folyamán elsősorban katonai háttérű és hámos célokra, gyors kocsiszolgálatra, mezőgazdasági munkára és egyéb teherhúzásra egyaránt alkalmasak voltak.

A magyar ember több mint ezer év óta szorosan kötődik a lóhoz, a leghűségesebb bajtársa a csatában és a leghűségesebb segítőtársa a föld megművelésében.

Magyarország lótenyésztésének történetét négy korszakra szokás osztani:

1. az ősi magyar ló korszaka, amely a honfoglalástól a mohácsi vészig tart;
2. a keleti ló korszaka, a mohácsi véstől III. Károly trónra léptéig, 1711-ig;
3. a spanyol ló korszaka, 1711-től 1814-ig, az első angol lovak megjelenéséig;
4. az angol ló korszaka, amely 1814-től a mai napig tart.

Az évszázadok során kitűnő, nemzetközileg is elismert lovas szakemberek irányították, szervezték a magyar lótenyésztést. Ilyenek voltak: Csekonics József vértéskapitány, aki 1785-ben létrehozta Mezőhegyest, 1789-ben Bábolnát, gróf Széchenyi István, aki 1827 júniusában létrehozta a lóversenyzést Pesten, Wesselényi Miklós, Kozma Ferenc (1868-tól) a magyar lótenyésztés aranykorának megalapozója, a modern lótenyésztési igazgatás létrehozója a kiegyezés után, vagy Petkó Sándor Tibor tábornok Bábolna egykori parancsnoka és Plósz Béla államtitkár stb.



Gidrán Maxim versenyló



Kincsem, a csodakanca
(Szamosszegi Bodó Sándor festménye)

Világviszonylatban híresek voltak méneseink, méntelepeink. A kispéri katonai ménésbirtok (1853) néhány év alatt kitűnő telivéreket tenyésztett: Kincsem 1874, a verhetetlen csodakanca, 54 versenyben indult és 54-et nyert, vagy Kisbér nevű ménünk 1873, az Epsom Derby és a párizsi „Grand Prix“-t nyerő versenylovunk, vagy a II. világháború után 1960-ban született Imperiál nevű telivérünk, 25 versenyben indult, ebből 20 versenyt megnyert itthon és külföldi versenypályákon.

A Magyarországon tenyésztett lovak sok aranyérmeket nyertek az 1878. évi és az 1900. évi Párizsi

Világkiállításon. Kozma Ferenc a magyar lótenyésztés irányítója megkapta a Francia Becsületrendet.

Sajnos a II. világháború nagy veszteséget okozott a magyar lótenyésztésnek. Lóállományunk, mintegy 60 %-a elpusztult, vagy elhurcolták. Méneseinket, méntelepeinket nyugatra, Németországba, Bergstettenbe és Neuhofba kitelepítették.

Az ország lóállománya 1944-ben	859'976 ló
az 1945. évi lólétszám:	<u>358'234 ló</u>
a számszerű veszteség:	501'742 ló

(Az 1900-as évek elején az ország lóállománya mintegy két millió ló volt.)

A háború során Mezőhegyesről összesen 410 lovat, kancát, mént és évjárat csikót vittek Németországba. Visszajött 232 ló. Bábolnáról kivittek összesen 260 arab és 90 lipicai lovat, visszajött összesen: 210 ló. A kispéri ménésből kivittek 280 lovat, visszajött összesen 150 ló. *Ezúton is köszönetet mondunk azoknak a névtelen méneskari katonáknak, dolgozóknak, akik helyt álltak és mindent elkövettek a lóállomány megmentése és hazahozatala érdekében. Nevüket, emléküket ezúton is tisztelet övezi!*



Kisbér, az 1876-os Epsom derby győztese
(Szamosszegi Bodó Sándor festménye)

A lótenyésztés célja és iránya nagymértékben megváltozott az utóbbi évtizedekben, különösen a rendszerváltás után. Lóállományunk lecsökkent, jelenleg mintegy 80-85 ezer lovat számlálunk az országban. A tulajdonviszonyok is megváltoztak, jelenleg a magyar lóállomány mintegy 95 %-a magán- és kistenyésztők tulajdonában van.

A lótenyésztés területén a szakmai munkát a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium által elismert 11 országos lótenyésztő egyesület, valamint szövetségük végzi. A hatósági felügyelet az OMMI lótenyésztési osztálya alá tartozik.

Az évezredes lótenyésztési hagyományainknak köszönhetően és a fejlett országokban zajló társadalmi és gazdasági folyamatok eredményeként, a minőségi lótenyésztés és a lóspport, lovassportok iránti érdeklődés hazánkban is dinamikusan növekszik.

A lovasversenyeken résztvevő lovak száma az utóbbi 5 évben megduplázódott. Az országban a vendégforgalommal foglalkozó lovasiskolák, lovasbázisok száma az 500-at meghaladja.

Egyre többen érdeklődnek a lóversenyek, a galopp és ügető versenyek iránt. Hazánkban Budaepsten a „Kincsem Park“-ban folynak galopp és legújabban az ügető versenyek.

A magyar mezőgazdaságban a lótenyésztés nemes hagyományokra támaszkodó ágazat. Ezek a hagyományok értékükben ma is előre mutatnak. A magyar történelem nagy hazafia, közigazdásza és lótenyésztője, Széchenyi István szelleme másfél évszázad távlatából is szilárd alapja haladó hagyományainknak. A „legnagyobb magyar“ szava nem halványult öt emberöltő alatt – célt jelöl a hálás, megértő utókornak.

„Ország, melly fekvésére, éghajlatára, termékére és nemzeti lelkére nézve jó lovakat nevelni, Magyar Országnál különb nincs és hogy csak magunkon áll ezen tárgyat olly virágzásba hozni és valaha olly gyümölcsözésre vini.; hogy a Világ minden vásárait lovainkkal elboríthassuk és hogy a Magyar ló mindenütt igazságos és megérdemelt Elsőséget nyerjen“...

„Széchenyi“

Novotni Peter (Nyíregyháza)

SZABOLCS SZATMÁR BEREG MEGYE LÓTENYÉSZTÉSÉNEK MÚLTJA ÉS JELENE

Szabolcs megye mindig híres volt lótenyésztéséről, az elegáns, nyalka magas félvérek és arab háttérű lovak keresettek voltak mind a hazai, mind a külföldi piacokon.

A lótenyésztés különböző tulajdonviszonyok között folyt, illetve folyik. A századforduló környékén és a 20. század elején meghatározó volt a magánmésenek szerepe, ahol 15-35 kancás állományokkal, első sorban angol félvér lovat tenyésztettek. A lovakat nyereg alatti használatban, vadászatokon, kocsiban (jukker fogatok), vagy a mezőgazdaságban próbálták ki. A lazább homoktalajokon (Nyírség) a könnyebb félvér lovak megfeleltek minden fajta használatban, míg a kötöttebb talajú tájakon (Nagyecsed környéke) a Furioso North Starral tömegesített lovakat kedvelték.

A jobb mésenek ún. egyezményes mésenek voltak, amelyek az állam felé ménescsikókat értékesítettek a köztenyésztés ellátására. A jelentős köztenyésztést Kisbéri félvér Furioso North Star, Angol telivér és Arab fajtájú ménekkel látták el. A tsz-esítés során ebben a körzetben is tsz-tulajdonba került az állomány döntő része, és az átmeneti időszakban nagy tenyészértékű állomány került a vágóhidakra. A gépesítés során az állománycsökkentés sajnos nem tenyésztői szemmel történt, nem egyszer kontraszelekciónak ítélték. Ennek ellenére több tsz tudhatott magának igen kiváló lóállományt, kisebb-nagyobb ménest: Nagyecsed, Dombrád, Nagyhalász, Levelek, Máriapócs, Rakamaz, Tiszaadony, Nagycserkesz.

1989 után, a rendszerváltást követően ezek a mésenek gyakorlatilag sorra megszűntek, állományuk magánkézbe került, egy része szerencsére tenyésztői kézbe. Mára egyetlen nagyobb létszámú ménes működik a megyében, magánkézben a nyíregyházi Timpex Kft sportoló ménese. Természetesen számos lótenyésztő tevékenykedik e mellett kisebb, 2-8 kancás állomány fenntartásával, fajtatenyésztő egyesületek keretein belül. Mára a megyében legnagyobb létszámban a Kisbéri félvér és a Magyar Sportoló fajtákat tenyésztik. Az utóbbi tényező évről évre érezhető a hagyományos fajták rovására. Ezek mellett van törzskönyvezett állomány Furiosa, North Star fajtából és néhány egyed Nóniusz, Shagya arab és Lipicai is. A tenyésztőket ma még részben a hagyományos fedezetési állomás hálózat látja el ménekkel, amelyek egyre nagyobb részben magánmének de még mindig jelentős az állam szerepvállalása, az állami mének működtetésével. Az utóbbi nem egészen egy évtized alatt állami támogatással, gyakorlatilag kiépült a mesterséges temékenyítő állomások hálózata (az egész országban), amelyek kiváló minőségű apaállatokkal állnak a kancatartók rendelkezésére. Végezetül feltétlenül meg kell említeni – a teljesség igénye nélkül – a megye lótenyésztése néhány kiemelkedő egyéniségét: vitéz Kismányai Micsky Imre, méneskari ezredes, a Debreceni Méntelep parancsnoka, Nyitrai Mihály megyei lótenyésztési felügyelő (1962-1976), Kádár Sándor törzskönyvező Czap Sándor lovasiskola vezető Kisvárdán, Gzifra József nyíregyházi lovasiskola vezető, edző, Juhász Imre, Juhász István, Lakatos József, Farkas Tibor tsz elnök. .. és még sokan mások, utánuk jövők is. Köszönet nekik.

Győrffy-Villám András (Tapolca-Diszel)

A MAGYAR HUSZÁR ÉS KATONAI HAGYOMÁNYŐRZŐ SZÖVETSÉG TÖRTÉNETE ÉS CÉLJA

Hagyományőrző Szövetségünk 1991-ben alakult társadalmi szervezet. Fő célkitűzése a magyar hagyományok ápolása, ezzel erősíteni a magyarságtudatot, a hazaszeretetet érzését, a nemzeti értékek megbecsülését és hozzájárulni a honvédelmi neveléshez. Kulturális értékmentés, fenntartás és az értékek átadása a jelen, illetve a jövő nemzedékének. A Szövetség pártpolitikai tevékenységet nem végez, attól távol tartja magát. Nem ápol semmilyen olyan hagyományt, amely közvetlenül a közelmúlt önkényuralmi rendszereihez kapcsolódik.

A katonai hagyományőrzés élő kapcsolatot tart fenn más kulturális szövetségekkel, egyesületekkel, amelyeknek céljaival egyetért. Ez a kapcsolat rendezvényeken való konkrét együttműködésben is kifejezésre jut.

Szövetségünk az elmúlt évek dinamikus fejlődése következtében mára a legnagyobb hazai történelmi egyenruhás katonai hagyományőrző szervezetté vált. Rendes, pártoló és tiszteletbeli tagedyesületeinek száma megközelíti a százat. Felépítése részben területi, részben fegyvernemi, részben pedig történelmi korok szerint oszlik meg. Kárpát-medencei jelenléte kiterjed csaknem minden magyarországi megyére, a Felvidékre, Erdélyre, a Délvidékre és az Őrvidékre (Burgenland). Hagyományőrző csapatunk van az Egyesült Államokban is.

Tagedyesületeink közül sokan tagjai a Katonai Hagyományőrzők Európa Uniójának, amelynek alelnöke a Szövetségünk elnöke. Tevékenységünkben szerepet kap a lovaság, a gyalogság és a tüzérség. A történelmi korok a fejedelmi hadjáratok időszakával kezdődnek és 1944. március 19-éig, Magyarország függetlenségének elvesztésével záródnak.

A hagyományőrzés fő területei: a történelmi megemlékezések, évfordulók, koszorúzások, emlékmű avatások, szemlék, felvonulások, parádék, táborok, csatajátékok. Ezek helyi, regionális, országos, illetve nemzetközi szinten működnek. Kiemelt figyelmet fordítunk az elszakított területek magyar katonai hagyományőrző tevékenységének támogatására. A folyamatos tájékoztatást szolgálja a FUTÁR, a Szövetség hivatalos lapja.

A Szövetség összefogja a katonai hagyományőrző szervezetek munkáját, szervező, érdekvédő koordináló tevékenységet végez. Segíti a tagedyesületek kapcsolatfelvételét és kapcsolatot létesít, illetve tart fenn a jelentősebb külföldi szervezetekkel, valamint információval, pályázati lehetőségek feltárásával is támogatja tagedyesületeit. (Ennek segítségével több tízmillió forintot nyertek az utóbbi években.) Segít az alakuló egyesületeknek a hagyományőrző terület kiválasztásában, az egyenruha, fegyverzet, felszerelés tervezésében és kivitelezésében, a lehetőségek feltárásával. Országos és nemzetközi rendezvényeket, továbbképző táborokat szervez, illetve azokon részt vesz. Ernyő-szervezetként képviseli tagedyesületeit a különböző fórumokon, ugyanakkor messzemenőleg tiszteletben tartja önállóságukat.

Szakmai tekintélyét jelzi, hogy a Honvédelmi Minisztérium, a Magyar Honvédség, a Belügyminisztérium és a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum partnereként kezeli. Rendelkezik a katonai hagyományőrzés valamennyi területén országosan és nemzetközi-

leg is elismert, hiteles szakemberekkel: lovas, történész, egyenruha-, fegyverszakértő, pirotechnikus, látványtervező, rendezvényszervező, jogász, de ugyanígy a kapcsolódó tevékenységek, a művészet, népzene, néptánc területén is. Mindezek a tagság tevékeny közreműködésével biztosítják a legmagasabb szintű hagyományörző tevékenységet.

Szövetségünk alapító tagja a hivatalos állami protokollt ellátó Magyar Köztársaság Nemzeti Lovas Díszegységének, több tagja díszelgő szolgálatot teljesít benne, a szakmai irányítást végző Lovas Szemlebizottság két (magán) szakértő tagja a Szövetség elnöke és titkára. Az állandó kiemelt hazai hagyományörző rendezvényeken való részvétel mellett (Március 15, Élő Hadtörténelem, Szolnoki csata, Tavaszi Hadjárat, Honvédelem Napja, Tapolcai Történelmi Napok, Pápai Huszártábor, Nemzeti Lovas Fesztivál, Lovas Világtalálkozó, Nemzetközi Katonai Hagyományörző Találkozó) számos külföldi rendezvény állandó szereplő vagyunk. Európa nagy hagyományörző rendezvényein képviselhetjük Hazánkat, többek között a „Magyar Év“ alkalmából Franciaországban, de az Egyesült Államokban is.

Érdemes röviden áttekinteni, hogy a tapasztalatok alapján milyen a katonai hagyományörzés társadalmi megítélése, elfogadottsága. Ezt három fő területtel lehet jellemezni.

Az első csoportba tartozók osztatlan szimpátiával fordulnak felénk, felismerik, hogy saját hagyományaik jelennek meg, azonosulnak vele és lelkesen támogatják. Ezt a csoportot azok alkotják, akik olyan családba születtek, amelyekben természetes volt magyarságuk öntudatos megélése, vagy olyanok, akik a maradandó értékeket felismerve szintén hasonlóan érznek.

A másik nagy csoport az, amelyik kezdetben csodálkozva fordult felénk, nem mindig értette meg azonnal, hogy ezek egyben saját hagyományai is. Gyakrabban találkozza velük fokozatosan kialakul vonzódásuk tevékenységünkhöz, felismerték és magukénak tekintik a mozgalmat. A harmadik csoport egy elenyésző kisebbség, amely leplezetlen ellenszennvel fogad minden olyan megnyilvánulást, amely nemzeti hagyományainkat ápolja, a magyar öntudatot, önazonosságot szolgálja.

Az első csoport adja a katonai hagyományörzés társadalmi tömegbázisát.

A második csoport számunkra talán a legfontosabb, hiszen arról a typusról van szó, amely a kommunizmus negyven éve alatti agy mosás és elnemzettelenítés eredményeként vált saját hagyományai iránt közömbössé. Ez a réteg, de különösen a gyermekek és a fiatalok az agy mosás folytatásaként ma a globalizáció sodrásába kerültek. Hihetetlen mértékű szenny és igénytelenség folyik a televízió csatornáiból, amely a világméretű manipuláció eszköze, hogy öntudatos, büszke emberek helyett bamba tömeget képezzen.

Célunk ennek a hagyományos, örök értékekkel való ellensúlyozása, különösen a fiatalok körében. Állandó és esetenkénti rendezvényeink mellett hagyományörző táborokat, kiképző és továbbképző tanfolyamokat szervezünk számukra. Örömmel állapíthatjuk meg, hogy nagy számban jelentkeznek ezekre a rendezvényekre, ahol a katonai hagyományok mellett nemzeti szellemű nevelést is kapnak.

Nem állítjuk, hogy közülük mindegyik lelkes katonai hagyományörzővé válik, de ha csak néhány fiatal választja ezt a tevékenységet a drog és az alkohol helyett, elmondhatjuk, már nem dolgoztunk hiába...



*Bercsényi Miklós és Bercsényi László emlékművének koszorúzása
Vaján 2004. július 28-án*

II.

A MAGYAR ÓSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓ ELŐADÁSAI

A LOVASMŰVELTSÉG

Barabási László (Csikszereda)

MIT HOZTAK A LOVASNÉPEK EURÓPÁBA

Alovak házasítását a szakirodalom 6000 évvel ezelőttre teszi Közép-Ázsia területén. Itt alakultak ki azok az előfeltételek, amelyek lehetővé tették a ló háztartását. *Mivelhogy szkíta népség vagyunk, kizárólag a szkíta lovasokról veszem példáimat.*

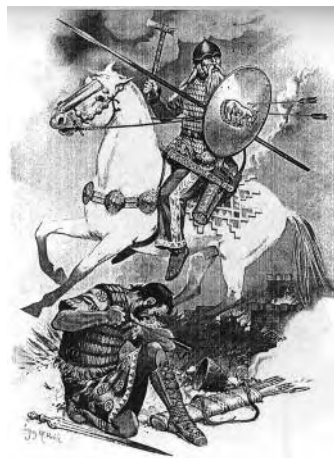
Aki lovagolni akar, elsősorban az állat lélektanához, állattenyésztéshez, gyógyászatához kell érten. Tudjuk, hogy a ló nagyon értelmes állat, lélektanilag ragaszkodó, ragaszkodását ki is fejezi, de az idegenektől tartózkodik. Ezért aki be akarja törni először is közel kell férköznie az állat lelkivilágához, értenie kell hozzá és szeretnie. Mindezt megtanulhatták őseink jóval korábban, hisz már a glaciális időszakban komoly rénszarvas telepeket tartottak. Ezekkel húzódtak a jég után Közép-Ázsiába. Az állattartási ismereteken kívül nagyon fejlett volt a hús tartósításához szükséges ismeretrendszer. Sonka, szalona, kolbász, húspor, és még sorolhatnánk, a rénszarvas tenyésztők tartósítási ötletei eredményeit. A nyílt tűzhelyeket használó házakban a gerendák alá akasztották ezeket a termékeket, s egyetlen tartósítószerük a só volt.

Az állatokból kifejt tejet gyomorból készült edényekben tartották. Ha ez még szopós állatból került ki, a beléöntött tej összefutott, szétvált savóvá és sajtjává. Hosszabb ideig füstöléssel tartósították, vagy összetörték, sóval keverték és állati eredetű edényekbe gyúrták. Ez a túró. Minderre azért volt szükség, mert az állatokat bizonyos időszakokban fejték, levágták a továbbtenyésztésre nem alkalmas egyedeket és télen azokat, amelyek nem bírták volna ki tavaszig. Tehát kampányszerűen. Időszakonként nagy mennyiségű ételhez jutottak, amit tartósítani kellett. A legősibb módszereket ma is használják. Én például sosem vásárolok gyári tejterméket és szinte kizárólag házi nevelésű állatok húsát fogyasztom. Ugyanis még Székelyföldön úgy állítjuk elő mint őseink. A híres penészes, rohasztott, kukacos sajtok eltevési hibák eredményei, s annyira egészségesek, mind a vegyszerezett termékek.

Az állattartás mindig hűvösebb vidéken történt. Itt nem lehetett egy tógában, vagy tunikában billegni.



Tessék megnézni ezeket a szkíta harcosokat:
nadrág, hosszú ujjú ing, fejfedő.

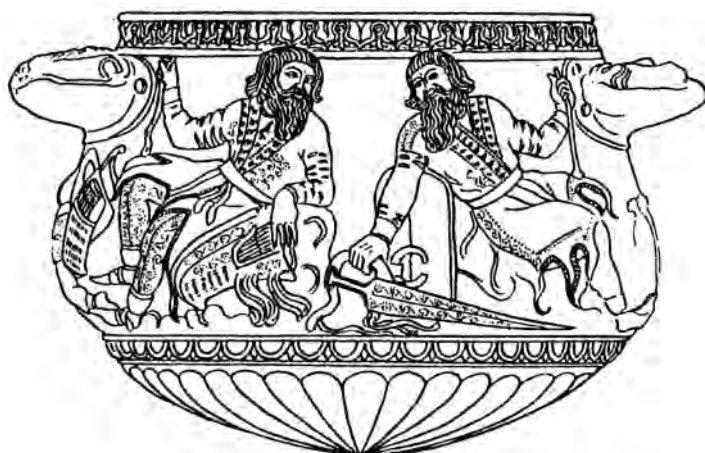


Az az időszak, amikor a lovat házasították, egybeesik a bronzkorszak virágkorával. A fém eszközök, de a fém szegek, kapcsok és más anyagok lehetővé tették egy új technológia megjelenését, a termelésben épp úgy, mint a harcászatban. Az eddigi bőrpáncélt felváltották a bronz pikkelypáncélok. Könnyű bennük mozogni és szinte lehetetlen átlőni. A közvitéz bronzpáncélja mellett arany, vagy aranyozott páncélokot találunk a gazdag lófők sírjában. *Tehát kialakult egy gyors és tömegfogyasztási mennyiségre szakosodott fémfeldolgozás.* Hogy milyen szinten, azt mindenki tudja. A mai napig is nagyon jó szakember kell legyen, aki olyan bonyolult és finom megmunkálású ékszereket, csattokat, lószerszámok fémtartozékait készíti, mint annak idején a szkíták. S az érdekesség az, hogy mindehhez nem volt szükség gyárokra, üzemekre. Bármikor, bárkinék be tudom mutatni hogyan olvasztották a rezet, vagy akár később a vasat őseink, ott ahol megtalálták. Egy tarisznyában elférnek azok az eszközök, amelyekre szükség van az olvasztókemence felállításához, s a végtermék feldolgozásához. Néhány fadarab és négyarasznyi terület szükséges az egész művelethez. Én ma sem javítatom az ékszereimet szaküzletekben, hanem megvárom míg előkerül egy moldvai vándor fémműves, aki leül a földre, összeszedi maga körül a fadarabokat, begyűjtja, kézi fűjtatóval eléri a kívánt hőfokot és pár perc alatt elvégzi a szükséges munkát.



A megfelelő fémfeldolgozási eljárások mindig bőrfeldolgozással egybekötve jelennek meg ruházaton, páncélzaton. Ehhez nem nagy mennyiségű anyag, hanem tudás szükséges. Ezt nem ismerte a középkori Európa. Míg mi a pikkelyes, vagy lemezes páncélok használtuk, amelyek aránylag könnyűek, jól szellőzőek, megbízhatóak voltak, addig a nyugati lovagokat kényelmetlen, súlyos, nagy mennyiségű anyagot felhasználó konzervdobozokban kínozták, mert nem volt más gyártási módszerük (technológia). Ezen páncélok fennmaradnak a középkor végéig a magyaroknál, mindazok ellenére, hogy igyekszünk elfelejteni őket. A székely két változatát ismerte. A közlovas pikkelyes, a lófő lemezes páncélt használt. Az elsőt, az általánosabbat festi fel a templom falára a székely, Szent László páncéljaként.

A fémfeldolgozás, bőrkikészítés, textil és fafeldolgozás együttes eredményei roppant érdekes és értékes ruházat, lószerszám előállítását tették lehetővé. Ugyancsak könnyű, eredményes fegyverzet megjelenését. Ha belegondolunk, hogy a *szkíta íjjal* napjainkban átlóttek a Boszporuszon, *300 méterig célzott lövést lehet leadni vele*, megdöbbenünk. Akiknek fegyver járt a kezében, az tudja, hogy karabéllyal, távcső nélkül 300 méterig lövünk és összűzben maximum egy kilométerre használhatjuk a fegyvert. Tehát semmi-vel sem hatékonyabbak, mint a szkíta íj. Sőt zajosak, nehezek.



A lovasnépek életformája megkívánta az állandó tisztálkodást. Nem kell egész nap a lovon ülni ahhoz, hogy beizzadjon, fagygyúsodjon a lovas déli féle. Ha nem mosakszik időben, nemcsak bebűdösödik, hanem komoly gyulladásokat is okoz. Aki próbálta, tudja. Így állandó tisztálkodási lehetőséget kellett biztosítani az úton lévő lovasoknak is. És nem csupán az

orruk hegyét kellett megmossák. Ezért találunk a szkíta-hun, de a honfoglaláskori sírokban is hordozható szaunákat, nagyméretű fémedényeket.

Ezt nemcsak háborúban hordták magukkal. Általában az állatokat ménesekben, csordákban, nyájokban legeltették. Egy lónak szazonban kb. 1 ha legelő szükséges. Ha egy 500-as létszámú ménesben gondolkodunk, – ezt 2 ember 3 kutyával nyugodtan elgondozza – az 500 hektárt nem egyidőben legeltetik le. Egy völgyben, vagy mezőrészen általában 2 hétig tartják az állatokat, majd tovább mennek. 3-4 legelőhelyen kitűnően fejlődnek az állatok. Mire visszatérnek az első legelőre, ott már a fű szinte derékig ér. Ezt ma szakaszos legeltetésnek nevezzük. A mezőgazdasági módszerekben járatlan szobatudósok meg nomadizálásnak. A jurtára szükség volt, mert hamar összerakták az új területen, ahol épp esedékes volt a legeltetés. Ezt ma is így használják az erdélyi juhászok például és a költözést kosárfordításnak nevezik.

Az állatsereget szinte kizárólag fiatalabb férfiak legeltették. A juhokat, disznókat meg valamilyen fogyatékoságban szenvedők, vagy szolgák. Ők nem használhattak lovat, mert



a ló harci eszköz és társ. A családot a téli szálláson a feleségek gondozták, rendezték. Ők voltak a család munkája felének a korlátlan hatalmú urai. Ők készítettek a textilanyagokat, fonták, szőtték, varrták, hímezték a ruhákat. Sőt ők voltak a család orvosai, papjai, tanítói. *A lányok épp olyan beavatáson vettek részt, életük több szakaszában, mint a fiúk.* S ez nem is olyan késői állapot. Gondoljunk bele a tavaly Csehországban feltárt női sír leleteire, ahol hatalmas mennyiségű, kiváló minőségű és díszítésű ruhatárra leltek, amely kb. 18'000 éves. Ugyanilyen korú, jelentőségű leletek kerültek elő az első világháború után kialakult Romániában, amelyeket még sehol sem közöltek valamely világnyelven. Úgy-

hogyan *a női emancipáció is a lovasnépek találmánya.* Még az 1700-as években is Nagymagyarországon kiállított okiratokban megtaláljuk a nagy családok vezető anyját, akinek fontos súlya és szava volt a család életében, s akiket mindig Anaazon, tehát anyasszony néven jegyeznek. Ez nagyon ismerősen cseng az én görög meg latin kultúrára nevelkedett fülemnek.

Talán említenem se kellene a népi gyógyászatot, amelyben megtaláljuk a növények felhasználását. Vízigyógyászatot (hidroterápia), kenőasszonyokat (gyógymasszázs), kézrátétet (energizáció), amelyekért még az 1700-as években máglya járt. Nagyon kellemsen lepett meg, hogy a magyar sportéletben, de még a hadseregben is újra foglalkoznak az ősi magyar harcművészettel, a barantával. Ezek ma újjáélednek, ha valakinek jobban tetszik renesszánszukat élik, s nemsokára újból elfoglalják helyüket az emberiség életében.

Ezek mind a lovasnépek hagyományai, évezredes tapasztalatainak kikristályosodott eredményei. Akkor is a miénk, ha ezt ma kínai, japán, tibeti és más jelzőkkel illetjük.

A képek Bakay Kornél "Őstörténetünk régészeti forrásai" című kötetéből valók.

Költő László (Kaposvár)

AZ AVAR- ÉS A HONFOGLALÁS-KORI LOVASTEMETKEZÉSEKRŐL

Először is elnézést kérek azoktól, akik, egy ilyen című előadásban mindenre kiterjedő gyűjtést, minden idő- és térbeli kérdésre történő utalást szeretnének hallani.

Ebben az előadásban most alapvetően csak az avar- és a honfoglalás kori lovas temetkezési rítusokkal fogok foglalkozni, azok közül is elsősorban azokkal, amelyekkel a saját feltárásaimon találkoztam.

Megpróbálom bemutatni a lovas temetkezések különböző alapvető típusait, valamint a feltárt leletek alapján azokat a rekonstrukciókat, amelyeket mai tapasztalataink alapján jól- rosszul el tudunk képzelni, elkészíteni.

Lovas, pontosabban lóval való temetkezések csoportosítására többféle megközelítés lehetséges, mint ahogyan valóban több oldalról közelítették az eddigi kutatások is. Alapvetően attól függően, hogy ki, milyen eszmetörténeti, szakrális, vagy éppen materiális szempontokat vett elsősorban figyelembe. A feltárások alkalmával nagyon figyelni kell azonban minden részletre, mert ha ma nem, holnap bizonyára minden jelenségre lehet „ésszerű“ magyarázatot találni.



31. kép.

A vörsi 307. sz. sírban nyugvó előkelő lovas (Nyári Zsolt rekonstrukciós rajza)

Régészeti és eszmetörténeti szempontból is úgy gondolom, a legalapvetőbb megközelítés lehet az, hogy ténylegesen eltemették-e a lovat (lovakat) a tulajdonosával (tulajdonosaival), vagy „csupán“ a bőrét, netalán csak a lószerszámot, esetleg csak az elhunytal eltemetett öltözete utal lovas voltára. (Pl. semmilyen lószerszám nem kerül a sírba, de az elhunytat sarkantyús csizmában temették el.)

E szerint a csoportosítás szerint beszélhetünk *teljes-, részleges-, illetve jelképes lovas temetkezésekről*. A jelképes temetkezési forma a keresztyénség felvétele idején odáig terjedt, hogy a lovat az egyháznak ajándékozták (így „áldozták fel“).

Az általam bemutatandó *avar- és honfoglaláskor közül az előbbiben mindhárom forma előfordul*, az utóbbiban csak a részleges és a jelképes temetkezésekkel találkozhatunk.

Megközelíthetjük a kérdést a ló- és gazdája viszonyának oldaláról is. Vizsgálhatjuk pl. a lovas és a ló életkorát. Több esetben valóban találhatunk összefüggést arra nézve, hogy a fiatalokkal (gyerekekkel) csikót, az idősebbekkel pedig az éppen lovagolt, vagy már „használaton kívüli“ kedvenc lovát temették el.

Vizsgálhatjuk a kérdést a ló természete, használati értéke, neme szerint is. Sok esetben találkozhatunk pl. herélt ménekkel, amelyek a szakirodalom és a tapasztalatok szerint, a harcban nyugodt, megbízható, jól kormányozható „paripák“ voltak. (Ez a szó is éppen a herélt csődört jelenti a magyar nyelvben!) El kell mondanom, hogy gondot okoz ez esetben a csontok alapján történő meghatározás, hiszen sok esetben a hím és a kasztrált állat megkülönböztetése nehézségekbe ütközik. A látszólag nem egészen kifejlett csontozattal, hosszú végtaggal rendelkező felnőtt lovak azonban valószínűleg a kasztrált állatok lovaglására utalnak.

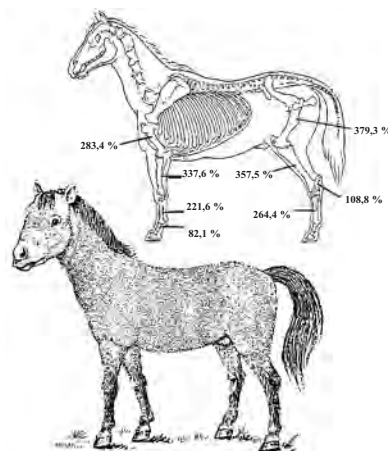
Tovább folytatva néhány általános megállapítást, a sírban talált lócsontvázak, illetve vázrészecskék alapján a lovak származására, típusára is lehet következtetni. A legalapvetőbb ilyen jellegű hazai vizsgálatok Matolcsi János, Bökönyi Sándor, Vörös István és korán elhunyt fiatal kutatónk, Takács István nevéhez fűződnek. Megállapításaik szerint az avar- és a honfoglalás kori lovak egyaránt és egyértelműen keleti típusúak. Egyesek megpróbálták a felvidéki, ún. avar-szláv temetőkből talált lócsontvázakat „nehezebb, hidegvérű félé“ lovak maradványainak minősíteni. Azonban a pontos mérések és a többivel történt összehasonlítás után ezek is egyértelműen besorolhatók voltak az egyéb avar lelőhelyeken talált, keleti típusú lovak variációs értékei közé.

A Kárpát-medencei avar lovakról Matolcsi János vizsgálatai alapján egyértelműen kimutatható volt, hogy a kora vaskori szkíta lovakkal nem csak azonos típusúak, hanem genetikai kapcsolatuk is van. Csupán annyiban térnek el, amennyiben a köztük lévő időkülönbség (1,5 ezer év), a földrajzilag eltérő környezet és a más populációkkal való keveredés természetszerűleg előidézhetett. A sok hasonlósággal bíró avar- és honfoglalás kori lovak a melegvérű lovak keleti típusába tartoznak (1. kép).

Az avar lovakat közepesen nagy fej, jól izmolt nyak, rövid törzs, szilárd kötés, átlagosan 136 cm marmagasság jellemzi. Szívós és kitartó, gyors járású lovak lehettek. Sajátosságuk a hosszú felkar és comb, valamint boka volt.

A honfoglaló magyarok lovait Hankó Béla 1935-ben még „kis és szárazfejű, tüzes szemű, szárazcsánkú és acélos izmú, átlagban csak 140 cm marmagasságú“ állatként mutatja be. Megállapításai lényegileg később igazolódtak, noha a lovak tényleges testmagassága valamennyivel az általa meghatározott érték alatt maradt. (Ez különösen érdekessé válik, ha figyelembe vesszük az avar lovak előbb említett 136 cm-es marmagasságát.)

Visszakanyarodva az alapvető csoportosításhoz, a teljes lóval való temetkezésen azt értjük, amikor a háts lovát a maga fizikális valóságában eltemették a gazdájával. Ez lehetett a ténylegesen éppen lovagolt paripája, de lehetett a már nem lovagolt, kiöregedett kedvenc hátslova is, amelyet a szálláshely mellett kikötve tartottak – mondhatjuk: kegyeletből. De talán az okokat a lószertő (egyáltalán valamilyen szeretett háziállatot tartó) hallgatóimnak nem kell részleteznem. A egykori hátsnak a – valószínűleg a szálláshely közelében való – kikötve tartására néhány esetben a csontozat, pontosabban a fogazat alapján lehetett következtetni, illetve bizonyítékot találni. A Vörs-parkerti temető egyik sírjában találtunk olyan lókoponyát, amelyiknek a fogazatán olyan kopásnyomok voltak, amelyek csak a kikötéséhez használt karó rágásából származhattak.



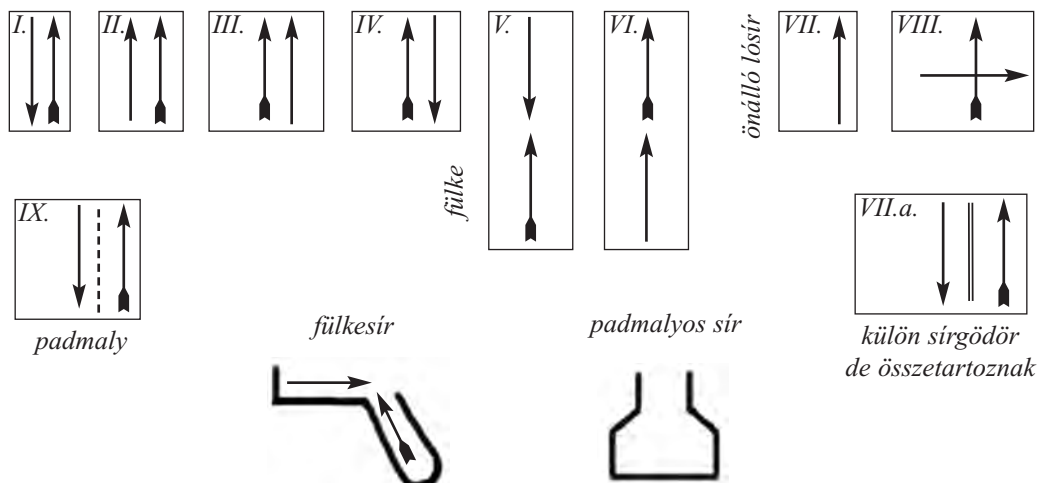
1. kép.

A csontleletek alapján rekonstruált honfoglalás kori ló (Matolcsi J. nyomán)

Az avar kori teljes lóval történő temetkezési szokások típusainak meghatározását Csallány Dezső és Kovrig Ilona kísérletei után Kiss Attila alapozta meg. Ő az ember és a ló egymáshoz viszonyított helyzetéből indult ki, ennek alapján 8 alapvető típust határozott meg. (2. kép)

Teljes lóval történő temetkezés típusai az ember és a ló egymáshoz viszonyított helyzete alapján

(I-VIII. Kiss Attila) → ló ⇨ ember



2. kép.

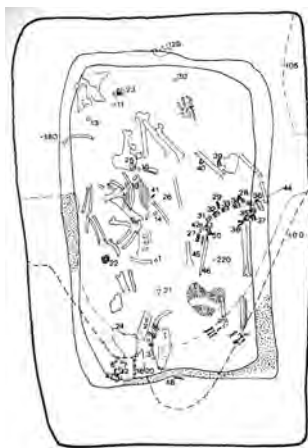
Avar kori lovas temetkezések típusai (Kiss Attila nyomán)

1. típus: aknasír, ló az elhunyt jobb oldalán, „ellentétes“ tájolással
2. típus: aknasír, ló az elhunyt jobb oldalán, „azonos“ tájolással
3. típus: aknasír, ló az elhunyt bal oldalán, „azonos“ tájolással
4. típus: aknasír, ló az elhunyt bal oldalán, „ellentétes“ tájolással
5. típus: fülkesír, ló az elhunyttal „ellentétes“ tájolással
6. típus: aknasír, ló az elhunyt lábánál, „azonos“ tájolásban
7. típus: önálló lósír
8. típus: ló az elhunyt lábain keresztben

Ezeket a típusokat egészítettem ki a feltárások újabb eredményei alapján az alábbiakkal:

7/a típus: egyértelműen összetartozó, bár önálló ember- és ló temetkezés (ló általában az emberi temetkezés jobb oldalánál, de előfordul a sír hosszanti, fej, illetve láb felőli végénél is);

9. típus: padmalyos sír, egyik padmalyban ember, másikban ló temetkezés (általában „ellentétes“ tájolással).



3. kép.

Közös „koporsóba“ temetett lovas és lova (Budakalász, – Pásztor Adrienn nyomán)

Az egy sírgödörbe történő temetés is több féle lehet. Általában a koporsóba temetett elhunyt mellé koporsón kívül helyezték el a lovat. Előfordul azonban, hogy az emberi és a lóváz közös „koporsóban“ egy deszkából, vagy gerendából ácsolt faszervezeten belül fekszik. (3. kép)

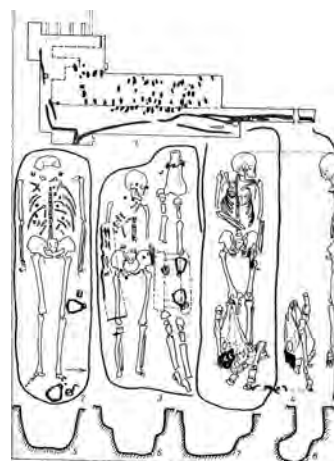
Az avar korban is találkozunk részleges lótemetéssel, azonban ez nem volt általános, és szinte kizárólag a korai avar korszakban fordul elő. A jelképes lótemetést az ún. „máglya“ leletekben, (a földbe helyezett lószerszámok égés nyomait mutatják) szintén a korai korszakban találjuk meg.

A honfoglalás kori részleges, illetve jelképes temetkezéseknek alapvetően három típusa ismert (4. kép). Egyik, amikor a kitömött lóbőrt, mintegy a teljes lovat, helyezik az elhunyt mellé (felszerszámozva, vagy lószerszám nélkül), általában baloldalra, „azonos“ tájolással. Másik, amikor a ló bőrét összegöngyöltve a lábak fölött temetik el. Ennél az eltemetési módnál többször meg lehetett figyelni, hogy a „lovat“ valószínűleg valamennyi idővel később helyezték a sírba, mint magát az elhunytat. (Mindkét temetkezési módnál azt a nyúzási technikát alkalmazták, hogy a bőrben benne hagyták a koponyát és a lábcsákokat.) A honfoglalás kori lovas temetkezések harmadik nagy csoportja, amikor már csupán a lószerszámok (kantár, zabla, kengyel, nyereg – közülük sem mindig az összes) kerültek a sírba. Ezeket általában szintén a halott lábához helyezték, de előfordulnak a fej mellett is. Több esetben következtethetünk arra, hogy a nyeret az elhunyt feje alá tették, mivel ott kerültek elő a nyereg díszjelei, vagy a ken-

va, vagy lószerszám nélkül), általában baloldalra, „azonos“ tájolással. Másik, amikor a ló bőrét összegöngyöltve a lábak fölött temetik el. Ennél az eltemetési módnál többször meg lehetett figyelni, hogy a „lovat“ valószínűleg valamennyi idővel később helyezték a sírba, mint magát az elhunytat. (Mindkét temetkezési módnál azt a nyúzási technikát alkalmazták, hogy a bőrben benne hagyták a koponyát és a lábcsákokat.) A honfoglalás kori lovas temetkezések harmadik nagy csoportja, amikor már csupán a lószerszámok (kantár, zabla, kengyel, nyereg – közülük sem mindig az összes) kerültek a sírba. Ezeket általában szintén a halott lábához helyezték, de előfordulnak a fej mellett is. Több esetben következtethetünk arra, hogy a nyeret az elhunyt feje alá tették, mivel ott kerültek elő a nyereg díszjelei, vagy a ken-

Az avar korban is találkozunk részleges lótemetéssel, azonban ez nem volt általános, és szinte kizárólag a korai avar korszakban fordul elő. A jelképes lótemetést az ún. „máglya“ leletekben, (a földbe helyezett lószerszámok égés nyomait mutatják) szintén a korai korszakban találjuk meg.

A honfoglalás kori részleges, illetve jelképes temetkezéseknek alapvetően három típusa ismert (4. kép). Egyik, amikor a kitömött lóbőrt, mintegy a teljes lovat, helyezik az elhunyt mellé (felszerszámozva, vagy lószerszám nélkül), általában baloldalra, „azonos“ tájolással. Másik, amikor a ló bőrét összegöngyöltve a lábak fölött temetik el. Ennél az eltemetési módnál többször meg lehetett figyelni, hogy a „lovat“ valószínűleg valamennyi idővel később helyezték a sírba, mint magát az elhunytat. (Mindkét temetkezési módnál azt a nyúzási technikát alkalmazták, hogy a bőrben benne hagyták a koponyát és a lábcsákokat.) A honfoglalás kori lovas temetkezések harmadik nagy csoportja, amikor már csupán a lószerszámok (kantár, zabla, kengyel, nyereg – közülük sem mindig az összes) kerültek a sírba. Ezeket általában szintén a halott lábához helyezték, de előfordulnak a fej mellett is. Több esetben következtethetünk arra, hogy a nyeret az elhunyt feje alá tették, mivel ott kerültek elő a nyereg díszjelei, vagy a ken-



4. kép.

A honfoglalás kori temetkezés típusai

gyelpár, mint ahogy pl. a vörsei 410. sírban is az elhunyt feje mellett találtuk meg a két körte alakú kengyelt.

Itt kell néhány szót ejtenünk a „tájolás“ értelmezéséről. A temetkezések tájolását a szaknyelvben hagyományosan mindig a koponya (fej) elhelyezkedésével határozzuk meg. Pl. nyugat-keleti tájolású az olyan temetkezés, amelyikben a koponya a sír nyugati végében, a lábak (természetsszerűleg) a sír keleti végében található. Ekkor az elhunyt igazából keletre „néz“. A mellé eltemetett másik személy, vagy állat (jelen esetben a ló), e szerint a megfogalmazás szerint akkor van vele azonos tájolásban, ha koponyájuk a sír azonos végében helyezkedik el. Valójában, ha az ilyen jellegű temetkezések hitvilági hátterét vizsgáljuk, az azonos tájolás akkor valósul meg, ha az eltemetettek *egy irányba néznek*. Ez pedig a lovas temetkezések esetében az ún. „ellentétes“ tájolás esetében valósul meg, hiszen a túlvilágon megelevenedve egy Ny-K-i tájolású lovas kelet felé kel (ül, áll) fel, s az ugyancsak lábaira álló ló csak akkor tud vele egy irányban elindulni, ha fektében a feje a lovasa lába felől volt.

Az avar kori lovas temetkezéseket alapvetően a vörsei és a 61-es főút Kaposvárt elkerülő szakaszának építése közben előkerült temetőben találtak alapján szemléltetem. Az önálló, magányos lósírban talált korai avar lószerszámdíszek egyik típusa a Szőlősgyörökön előkerült sírból származnak (5. kép)



5. kép.
Bronz lemezből
préselt, aranyozott
lószerszámdíszek a
szőlősgyöröki
magányos lósírban

A Vörs-Papkertben feltárt későavar- és honfoglalás kori temető általános ismertetésére nem térnék ki, ezt már korábbi előadásaimban megtettem, csupán a lovas temetkezésekről szólnék röviden. A Vörs határában előkerült 8-10. századi temetőben összesen 716 sírt tartunk fel. A késő avar kori időszakot képviselő sírok közül 40 volt lovas, amelyekbe két kivétellel az elhunyt mellé az egész lovat eltemették. A honfoglalás kori lovas temetkezéseket két jelképes lovas temetkezés képviselte.



6. kép.
Közös sírba temetett
lovas és ló (Vörs-
Papkert „B“ 468.
sír. Kiss A. I. típus)

A gazdag lovasok és a ló nélkül eltemetett díszövesek az észak-déli dombhát keleti oldalán csoportosulnak. Ez, a mindkét korszakban megmutatkozó területi elkülönülés, a közösségben folyamatosan meglévő társadalmi rétegződésre utalhat. Az azonos sírgödörben, általában teljes lóval eltemetett avar kori sírok szabályos sorokat alkotnak, egymáshoz viszonyított (csaknem egyenlő) távolságukból arra lehet következtetni, hogy a sírhelyeket előre meghatározták („kimérték“). Talán sírjelekkel is el voltak látva, mivel egy kivétellel, később kirabolták őket. A nagyfokú bolygatások ellenére jól megfigyelhető volt, hogy az elhunytat általában a sír északi oldalába helyezték (legtöbbször ácskapocs-szerű vaskapcsokkal összeerősített koporsókba), míg a lovat vele „ellentétes“ irányítással az elhunyt jobb oldalán, a sírgödör déli szélén találjuk (6., 7., 8. kép).



7. kép.
Övdíszek a vörsei
468. sz. sírban



8. kép.
A kengyelek elhelyezkedése a vörsi 468. sz. sírban



9. kép.
Kiakasztott lóbőr
(László Gyula nyomán)

Néhány esetben a sírgödör méretéből arra lehet következtetni, hogy a lovat a koporsó fölé temették. Két esetben pedig (305. és 365. sz. sír) csak a ló koponyáját találtuk meg. (Bár ezek is erősen bolygatott sírok voltak, ez a jelenség talán részleges lovas temetkezésre utalhat.) A 315. sírban talált lókoponyán olyan, az állat leölése után keletkezett („post mortem“) sérülések voltak, amelyek a nyúzott állatbőr László Gyula által ismertetett altaji lóáldozatokhoz hasonló módszerű (9. kép), póznára való kiakasztáskor keletkezhetnek.

A lovas temetkezések kb. felénél találtunk a díszes lószerszámra utaló vereteket (10., 11., 12. kép). Több esetben megtaláltunk a derékszíjakat díszítő övvereteket is (13., 14. kép).



10. kép.
Ló csontvázának részlete, a koponyán ónozott bronzlemezből készült kantárrózsza (Vörs-Papkert „B“ 482. sír)



11. kép.
Aranyozott és ezüstözött bronz berakású kantárrózsák a vörsi lószerszámokról



12. kép. Bronz lemezről préselt, poncolt díszítésű, griffet ábrázoló kantárrózsza (Vörs-Papkert „B“ 347. sír)

A 13. képen látható tárgy egy mai óraszíjra hasonlító, ún. „astragalos“ szerkezetű övbújtató, melynek párhuzamát a máig ismeretlen rendeltetésű tárgyaként meghatározott, hohenbergi leletben találjuk. Az övön betöltött szerepét a vörsi ásatás alapján sikerült tisztáznunk.



13. kép.
Aranyozott bronz övdíszek és kantárveretek (Vörs-Papkert „B“ 371. sír)



14. kép.
Astragalos szerkezetű aranyozott bronz övbújtató (Vörs-Papkert „B“ 371. sír)

A lószerszámveretek bronzból és vasból készültek. Mindkét anyagon alkalmazták az aranyozást, vagy ezüstözést, csakúgy, mint a szintén bronzból öntött övvereteken.



15. kép. Sarkantyús lábbeliben eltemetett férfi sírja (Vörs-Papkert „B” 655. sír)

Az avar kor végéről származik a 655. sz. sír, amelyikbe biztosan lovas férfit temettek, erre azonban csak az öltözkéhez tartozó csizmáján viselt sarkantyúk utalnak, lovát nem temették el vele (15., 16. kép).



16. kép. Sarkantyúpár 9. századi sírból (Vörs-Papkert „B” 655. sír)

A 61-es főút Kaposvárt elkerülő szakaszán építés közben került felszínre egy avar temető. A nagy kiterjedésű késői temető nyugati szélének egy 252 síros részletét sikerült feltárni. (17. kép.)



17. kép.

A 61-es út Kaposvárt elkerülő szakasza, 26. sz. lelőhelyen talált avar temető feltárás közben



18. kép. Külön sírba temetett ló (61-es út Kaposvárt elkerülő szakasz, 26. sz. lelőhely, 189. sz. sír)

Itt az önálló lósiroknak az a típusa fordult elő, amikor az elhunyt mellett, annak jobb oldalán külön sírgödörben hantolták el a hátsólovat (18., 19., kép).



19. kép. Külön sírba temetett ló (61-es út Kaposvárt elkerülő szakasz, 26. sz. lelőhely, 264. sz. sír). A ló fejét a sír végében kialakított mélyedésbe feltámasztották



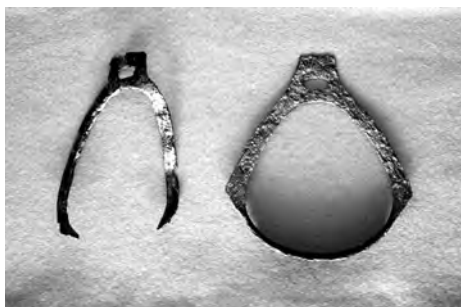
A 212. sz. sírban közös koporsóban egy férfi és egy nő nyugodott, mellettük ugyancsak egy közös sírban (213. sz.) találtuk meg a két lovat is (20., 21., kép).

20. kép.
Házaspár közös sírja (61-es út Kaposvárt elkerülő szakasz, 26. sz. lelőhely, 212. sz. sír)



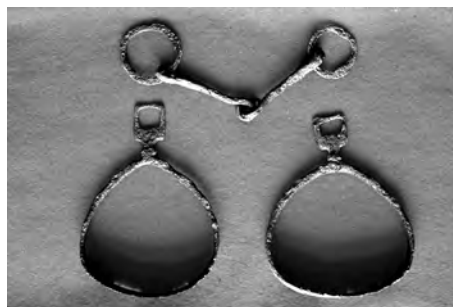
21. kép. A 61-es út Kaposvárt elkerülő szakasz, 26. sz. lelőhely, 212. sz. sír mellett, az emberekkel ellentétes tájolással, ugyancsak közös sírba fektetett két ló csontváza (213. sz. sír)

A Vörs-Papkerti temetőben a 10. századi (honfoglalás kori), már csak a lószerszámot tartalmazó, jelképes lovas sírokat szintén a korábbi sírokhoz igazodva ásták. A 310. sz. sírban valószínűleg az elhunyt feje alá tették a nyeret – a körte alakú kengyelek (23. kép) a koponya mellett kerültek elő. Az 500. sz. sírban a zabla és a kengyel pár (24. kép) a lábfejek mellett, a sír keleti végében volt.



22. kép.

Körte alakú honfoglalás kori kengyel pár (Vörs-Papkert „B” 410. sír)



23. kép.

Honfoglalás kori zabla és kengyel pár jelképes lovas temetkezésből (Vörs-Papkert „B” 500. sír)

A sírokban talált lószerszámveretek, kengyelek, zablák elhelyezkedése alapján igyekszünk rekonstruálni az egykori lószerszámokat és a viseletet (24., 25., 26., 31. kép).



24. kép.

Felszerszámozott ló koponyája, a szájában talált zablával (61-es út Kaposvárt elkerülő szakasz, 26. sz. lelőhely)



25. kép.

Korai avar kori lószerszám rekonstrukciója (Garam Éva nyomán)



26. kép.
A vörsi 307. sz. sírba temetett ló kantárjának
rekonstrukciója a Somogy Megyei Múzeumok
Igazgatósága kiállításán, Kaposváron)



27. kép.
A vörsi 307. sz. sírba temetett férfi koponyája
és az ennek alapján készült arcreekonstrukció



28. kép.
A vörsi 307. sz. sírba
temetett férfi rekonstruált képe



29. kép.
A vörsi sarkantyús vitéz koponyája alapján
készült arcreekonstrukció (Vörs-Papkert „B”
655. sír)



30. kép.
Honfoglalás kori férfi arcának rekonstrukciója
(Vörs-Papkert „B” 500. sír)

Az itt bemutatott arcreekonstrukciókat Kustár Ágnes, a Magyar Természettudományi Múzeum Embertani Tárának antropológusa készítette.

IRODALOM

- Bartosiewicz László – Takács István: Kutatások a vörs-papkerti temető állatcsont anyagán. Konferencia a Kis-Balaton régészeti kutatásáról. Kaposvár, 1988. Előadás kivonatok
- Kiss Attila: Az avar kori lovas-temetkezés szokásának vizsgálata. Janus Pannonius Múzeum Értesítője, 1962. 153-162. old.
- Költő László: A vörsi avar-magyar temető. A Nyolcadik (Kaposvári) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. ZMTE, Budapest-Zürich, 1999. 64-67. old.
- Költő László: Megjegyzések az avar – magyar folyamatosság kérdéséhez a vörsi 8-10. századi temető kapcsán. Honfoglalásunk és előzményei; Keresztény egyházak és történelmi szerepük a Kárpát-medencében. A Tizenegyedik Magyar Őstörténeti Találkozó és Ötödik Magyar Történelmi Iskola előadásai és iratai. ZMTE, Budapest-Zürich 1997. 98-103. old.
- Költő László – Szentpéteri József: A Vörs-Papkert-B lelőhely 8-9. századi temetője. In: Költő László – Vándor László (szerk.): Évezredek üzenete a láp világából. (Régészeti kutatások a Kis-Balaton területén 1979-1992). 115-121. old. Kaposvár – Zalaegerszeg, 1996
- László Költő – Imre Lengyel – Ildikó Pap – József Szentpéteri: Vorläufige Ergebnisse der Ausgrabungen am Gräberfeld Vörs aus dem 9.-11. Jahrhundert (Ungarn, Komitat Somogy). (Zur Problematik der Ethnika und archäologischen Kulturen im frühmittelalterlichen Pannonien). Slovenská Archeológia XL/2. Bratislava, 1992. 223-241. old.
- László Gyula: A honfoglaló magyar nép élete. Budapest, 1944
- Matolcsi János: Balaton környéki avar lovak. Somogyi Múzeumok Közleményei 1, 1973. 87-115. old.
- Matolcsi János: Állattartás őseink korában. Budapest, 1982
- Pásztor Adrien: Néhány késő avarkori lovassír Budakalászlóról. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1984/85 2., 277-300. old.
- Szentpéteri József: Késő avar kori lovas temetkezések Vörsön (Somogy megye). A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1984/85 2., 265-276. old.
- Takács István: Lószerszám okozta elváltozások népvándorláskori és honfoglaláskori lócsontvázakon. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1984/85 2., 311-319. old.



A sírokban talált leletek fényképeiért Gözsi Gábornénak, a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága fényképészének tartozom köszönettel.

Herényi István (Budapest)

EGY ELFELEJTETT TÖRZSTÖRÉDÉK, A HERÉNYEK ŐRSEREGE

Bevezetés

Történeti dolgozat módszeresen összeállított adatrendszeren (forrásokon, bizonyítékokon) alapszik. A történész a források nyomán történeti tényeket és történeti lehetőségeket (hipotézis) állapít meg. Szűkebb tárgykörünkben a történész egy álló és egy mozgó képet rajzol. Állókép a nevek és települések, valamint az eredet tárgyalása. Mozdgó kép a történeti mozgások bemutatása. (A történeti tény t-tel a hipotézist a szövegben th-val jelezzük.)¹

Forrás

A forrás bárminő megmaradt dolog, amely a múltból származik a alkalmas arra, hogy a múlt életét rekonstruálhassuk belőle.²

A források fajtái

1/ Maradványok

a/ Testi, maradványok, nyelv, intézmények és állapotok, termékek, üzleti levelek stb.

b/ Emlékek, emlékművek, oklevelek

2/ Hagyományok

a/ Képes hagyományok, történeti arcképek, helyrajzok, történeti domborművek.

b/ Szóbeli hagyományok elbeszélések, mondák, anekdoták, közmondások, történeti dalok.

c/ Írásos hagyományok, történeti feliratok, nemzetségtáblák, naptárak, évkönyvek, krónikák, életrajzok, memoárok, újságok stb.

Egyszerűbb megfogalmazásban vannak írásos és írástalan források. Az előbbieket szolgáltatják konkrétabb adatokat.³

Az idő szempontjából is van különbség az egyes források között. Nevezetesen a megtörtént történeti esemény idejéből való forrás értékesebb, mint a későbbi időponti, bár vannak kései források, amelyek az időtávolságra való tekintet nélkül is megbízhatók. Avetinus 16. századból írt krónikája azért becses, mert régi krónikák adatait írta le. Figyelnünk kell arra is, hogy kései források is visszamutathatnak régebbi korokra. Ha pl. egy oklevélben egy helység fordul elő, az nem annyit jelent, hogy a helység az oklevél kiállításának időpontjában keletkezett, hanem jóval előtte. Pl. A tihanyi alapító levélben a fehérvárra menő hodu utu rea Fehérvárról beszél. Ez a Fehérvár pedig már a 10. század elején is létezett.

Minden forrást mielőtt felhasználnánk kritika alá kell vennünk. Külső és belső kritikát

1. Dékány István: A történettudomány módszertana, Budapest 1925. Továbbiakban Dékány 1925. 12.old.

2. Dékány 1925.11 old.

3. Dékány 1925-20 old.

kell gyakorolnunk. Általános szabály, hogy a tényállás akkor megalapozott, ha legalább két egymástól független forrás utal rá.⁴

Módszer

A modern kor megírásához elegendő a történeti módszer, mert elegendő, sőt néha túl sok adat áll rendelkezésünkre. Ezzel szemben azok a korok, ahol kevés az írásbeliség nem képzelhető el más módszerek alkalmazása nélkül. Csak a komplex módszer adhat kellő felvilágosítást az adott korról. Ezért a régészet, antropológia, nyelvészet, zenei stb. módszereket is alkalmazásban kell vennünk.

Tárgyalás

Nevek

Választott témánk a herények őrserege. E tárgyban már évekkel ezelőtt a Savaria Múzeum közleményei között jelent meg Herény című dolgozatom. Azóta sok év eltelt és az adatok egyre sűrűsödtek, így szükségesnek tartottam, hogy a témával bővebben foglalkozzam.

Előző dolgozatomban megállapítottam, hogy a Herény név egyfelől személynév, másfelől nemzetségnév és végül helynév. A történeti irodalom mostohán bánt e névvel. Kiss Lajos kiváló munkájában a név személynévi viszonyára utal, Ila Bálint ismeretlen eredetűnek állítja. Fejtegetéseim végül is arra irányultak, hogy e név az alánból fejthető meg és ezt az állításomat ma is fenntartom, bár kétségtelen, hogy az alánokat megelőző névadásra is visszavezethető. (Haran) Erről még az eredet kérdésénél szó esik, így ezt itt bővebben kifejteni nem szükséges.

Település

Ugyancsak előző dolgozatomban okleveles anyag felhasználásával bemutattam a Herény településeket, illetve helyneveket. Három kategóriát állítottam fel. Legősibbek a puszta népnevek majd ennek változatai és végül és összetett szavak megjelenései. Egyúttal a kort is jelezni kellett. A legősibb minden bizonnyal a Hern, Herin, Herend alak, a 10. századra datálható. Mintegy 14 ilyen alakot találunk. A változatok két, három századdal is későbbiek lehetnek. Összesen 24 településről beszélhetünk, s ezek a települések körül, a határvármegyékben vannak. Herényőr neve viszont rámutat arra a tényre, hogy a herények tényleg örök voltak. Van más ilyen név is a határsávban pl. Tótór. Más közvetett bizonyíték is áll rendelkezésre e terület őrzélegének meghatározásához. Ez pedig a Cseke családnév. A Cseke még a 16. században is gázlót jelentett. Akinek a családnévben a Cseke előfordul, az minden bizonnyal folyó mellett, a révnél teljesített szolgálatot. Hogy a cseke valóban gázlót jelentett, álljon itt Csáti Demeter Pannonia megvételéről szóló verse:

Kelenföldén átkelének,

Az csekén ők csekének.⁶

20 határvármegyében találkozunk herényekkel. Ezek települési ideje nem azonos. A

4. Dékány 1925.42. old.

5. Dékány 1925.45. old.

6/a. Urkundenbuch des Burgenlandes. Wien, Köln, Grau (CSEKE) 1985. 260. old. Továbbiakban UBB

b. Herényi István: Herény. Savaria 9, 10 kötet 163. old.

(folytatás tiloldalt)

955 után kezdődő határőrsegek később kitolódtak, ahogyan a települések is sokasodtak az ország területén. Az első herények örtelepüléseit a határvármegyékre tehetjük. (Baranya, Fehér/Alsó/, Gömör, Győr, Küküllő, Nógrád, Somogy, Sopron, Vas, Veszprém, Zala). Későbbi herénytelepülések a következők voltak: Belsőszolnok, Bereg, Krassószörény, Nyitra, Pozsega, Sáros, Valkos, Zólyom. ⁷

Eredet

A herények eredete a legnehezebb kérdések egyike. Itt több hipotézisre is szükség lesz. Kiinduló pontként egy természettudományos feltevésre támaszkodunk. Kiszely István ismert antropológiai könyvében foglalkozik az armenid, típussal. Ennek több neve is ismert az antropológiában. Így kaukázusi, taurid, keletanatóliai. Ez a terület Transzkaukázia. Északon a Kaukázus, keleten az Arararat, délen a Tigris és az Eufrates forrásvidéke, nyugaton Haran városa határolja. A Van tó és vidéke.

Kiszely könyvének 160. lapján két képet látunk. Assur Banippál és a herények törzstörődékéből származó Herényi Istvánt. A típusok Kiszely, de több antropológus szerint is 1200 évnél előbb nem módosulnak. Így nem zárhatjuk ki annak a lehetőségét, hogy a herények innen származnak.⁸ Erre utal az a körülmény is, hogy a Káma melletti Harina kultúra is erre vidékre utal.⁹ Nem hagyhatjuk azonban figyelmen kívül azt a 15. századból származó adatot, amelyet Baski Imre turkológus közölt velem levében. Nevezetesen felhívta a figyelmemet egy 15. századbeli forrásra. Ebben Eren Csecseny kaukázusi nemzetségről van szó. A 15. században a h betű a törökben már hiánycikk. Viszont a 10. században még élő valóság. Egyébként Törökország területén ma is több Eren nevű településsel találkozunk ¹⁰.

Történet

Ha mármost meg akarjuk rajzolni a herények történetét, Harinánál kell kezdenünk. Kétségtelen, hogy a harinai leletek Transzkaukázia felé mutatnak. A Kr. u. 4 században Transzkaukáziából vándorolhattak a harinai kultúra népei a Káma vidékére, már itt csatlakozhattak akár a magyarokkal, akár a kabarokkal. A harinai kultúra vonulását igazolják a Cserjabinszktól kezdve megtalálható Harina települések egészen az erdélyi Harináig. Az

-
- c. Tótor, Hans Göckenjan: Hilfvölker und Grenzwaechter im mittelalterlichen Ungarn. Wiesbaden 1972. 32. old. Továbbiakban Göckenjan 1972
- d. Herény.Haran, Haranpatak, Hari, Harina, Heren, Herina, Herena. Dictionar istoric al localitatilor din Transilvania 281, 282, 284, 287 old.
- e. Gyöffy György: Az Árpádkori Magyarország történeti földrajza. Budapest. 1998 I. kötet 316. old. Továbbiakban Gyöffy 1998.II. kötet 164, IV. kötet 50. old.
- f. Hajdu Mihály, Janitsek Jenő: Alsófehér vármegye. Budapest. 2001. Továbbiakban Hajdu 2001, 78. old.
- g. Schwartz Elemér: A nyugat-magyarországi német helységnevek. Budapest, 1933. 60. old.
- h. Ila Bálint: Gömör megye. Budapest 1944. II. köt 394. old.
- i. Cseke, Csekeháza, Csekefalva. Csánki Dezső: Magyarország történeti földrajza. Budapest I. II. III. IV. V. kötetben
- j. Baski Imre levele. Potanin, G. N. Ocerki Severo Zapadnoj Mongolii., I-től IV-ig, 1881-1883. IV. 362. old.
- k. Kázmér Miklós: Régi magyar családnevek szótára. Budapest 1993. 27. old. 14 határvármegyében (Baranya, Bihar, Gömör, Kolozs, Kraszna, Nyitra, Sopron, Szatmár, Udvarhely, Ugocea, Vas, Veszprém, Zala)
7. Herényi István: Nyugat-magyarország története az Árpádok és az Anjouk alatt. Budapest 2000
8. Kiszely István: A föld népei. Európa, Budapest. 1979. 160. old.
Az antropológusok megalapozott azon tétisét, hogy a típusok csak 1200 évenként változhatnak, nagymértékben alátámasztja Walter Ilona jáki ásatása. Szóbeli szíves közlése szerint a feltárt honfoglalási sírok típusa megegyezik a mai populatio típusával
9. Herényi: Herény. Savaria 9, 10. kötet 163 old.
10. Baski Imre levele

Eren Csécsény vagy Heren Csécsény kaukázusi őshazájukból ugyancsak nyugatra vándoroltak, de Bulgáriától kezdődően nyomuk veszik, így erre történeti hipotézist nem alapíthatunk.

A Kárpát-medencében előforduló Hari/Heren/ régészeti feltárásában találkozunk feltehetőleg a herényekkel. A helynév maga a 12. századból származik, de nem zárhatjuk ki annak a lehetőségét, hogy a herények első települési helye mégpedig Bogát harka kíséretében. Oltbogát, Marosbogát.¹¹ A két kengyel és két a nyílhegy bizonyosan honfoglalás kori. A honfoglalás kori régészeti leletek azonban roppant egységesek, s további különbségek a leletekben nem mutathatók ki. Annyi minden esetre leszűrhető a leletekből, hogy a feltételezett herények is a honfoglalókkal együtt települetek Erdélybe, majd később Magyarország egyéb vidékeire is.

A fentiekből levonhatjuk azt a következtetést, hogy Hari, Heren már a honfoglalás idején is létezett. Bár eddig is bizonyos volt, hogy a 10. században a herényeket 955 után a határövezetbe telepítették határőrökként. A 10. század első felében tehát bizonyosan a Kárpát-medencében laktak.

Arról is van tudomásunk, hogy a sopronmegyei Herényben (Krensdorf) már a 11. században a Heren patak mellett volt egy erősség is.¹¹

Most viszont azt a kérdést kell eldöntenünk, hogy a herények milyen alakulattal jöttek a Kárpát-medencébe és mely néphez tartoztak? Erre utal a már ismertetett Baski Imre levél az Eren Csécsényekről. Csécsényföld ugyanis Oszétia szomszédja. Itt pedig ma is az alánok ivadékai laknak. De hivatkozhatunk a Herény dolgozatunkban előadottakra. Nevezetesen a Herény név végső következtetésként az alán nyelvre. Végül rá kell mutatnunk a bucsui, dozmati, herényi regósénekekre. Ezek honfoglalás előtti énekek. Bogát, Kál és Bulcsu szállásterületén bukkantak fel.¹² Egyébként is a szarmaták típusa az armenid, amely a transzkaukázusi lakosokra jellemző. Bulcsu szállásterületén található. Akik énekeltek minden esetre indogermán eredetűek lehetnek, mert a regósénekek dallama megegyezik a gyermekénekek indogermán dallamával.¹³

Alapos okunk van feltételezni, hogy a herények a kabar törzsek egyikének, nevezetesen a kálizoknak volt segédnépe és harkák kísérete. Ahogy Kurszán kende meggyilkolása után a kékkendeket, a kende kíséretét kitették a határokra, ugyanez megismétlődött a Bulcsu kíséretét alkotó herényekkel. Nagy valószínűséggel állíthatjuk, hogy a harkák a kabar három törzsnek a fővezérei voltak. Talán már Bogát atyja, de Kál, Bulcsu feltétlenül.¹⁴ Különben mind a kálizok, mind a herények alánok voltak. A kálizok (kvarezmí) Sziridarja Amudarja alánjai, a herények a kaukázusi alánok közé tartozhattak. De régen elszakadtak egymástól, így a herények mint idegen elem került be a harkák kíséretébe. Feltevéseink szerint Bogát harka erdélyi szállásbirtoka a Maros és az Olt, meg a Küküllő területére tehető. (Marosbogát, Oltbogát) A kísérete tagjai Herényben és Heninában található.¹⁵ 895-től 900-ig minden bizonnyal ezen a területen laktak Bogát kíséretéként a vízközben. Majd 900-ban elfoglalták előbb Somogy és Baranya területét, majd véglegesen a Balatontól északra eső területet. Bulcsu itteni szállását Kézai őrizte meg, de a Bogát és sok Kál

11. Roska M.: A Hari honfoglaláskori sírlelet. Közlemények az Erdélyi Nemzeti Múzeum történeti művészeti és néprajzi tárából című folyóirat 1944. évi IV. kötete

12. Harald Prickler: Burgen und Schlösser Burgenland. Wien 1972. Krensdorf 163. old.

13. Sebestyén Gyula: Regósénekek. Budapest, 1902. Bucsú, Dozmat, Surány, Herény 49. old.

14. A harkák nemzetségi és törzsi szállásbirtoka. (kiadás alatt)

15. Lásd Erdély térképét

név az előző szállásbirtokosokra is rámutat.¹⁶ Azt egészen természetesnek kell tartanunk, hogy Bogát átköltözött a Dunántúlra, de erdélyi szállásait sem adta fel. Amikor pedig a herényeket 955-ben a határra telepítették, a Balaton és Szombathely vidékén élő, meg az erdélyi szálláson lévő herényeket osztották el a határokon. Ekkor még nem minden herény települt ki a határokra, de később bizonyos, hogy a régi herényszállások újabb csoportokat küldtek új településekre.

Míg a harkák hatalmon voltak a herények kíséretet alkottak, sőt Bulcsu és Herény szomszédsága talán még a testőrségre is utalhat. Mindenesetre az augsburgi veszteség nemcsak a harkákra, de a herényekre is üggyöntő volt. Legnagyobb részük határőr lett. A tehetősebbek valószínűleg a fejdelem, majd a király milesei, később serviensei között foglaltak helyet. A harkák birtoka mind nyugaton, mind keleten előbb fejedelmi majd királyi birtokká alakult, Alsófehérmegyében a Maros és az Olt, meg a Küküllő térsége.¹⁷ Hogy őrjellegét megtartotta-e, nem tudjuk. Viszont nyugaton Aventinus szerint Szombathely Gizella királynéhoz tartozott. Gizella királyné jelenlétére mutat, hogy lovagja Herman Szombathely mellett kapott birtokot nemcsak Hermányban, de Bogáton, sőt Herényben is. Itt találjuk még a három Asszonyfát. (Vasasszonyfa, Ostffyasszonyfa, Győrásszonyfa).¹⁸

A herények őrjellege a 14 században még bizonyos mértékig fennállt. Erre példa Herényőr megléte a 14. század elején. Eladományozásokkal azonban fokozatosan számolnunk kell. A 14. század végére, a királyi őrnépek Zsigmond uralkodásával eladományozódtak. Népei vagy kollektív nemességet kaptak, vagy csak egyszerűen eljobbágyosodtak. Ez utóbbi történt az Őrségben is. Századokon át ment a harc pl. a Batthyányiak és az őrségi jobbágyok között. Csak 1848 adott felszabadulást az őrségieknek is a jobbágyaság alól.

A Herény településeket nem mindig az ősi herényektől származó családok vették át. Három herényektől származó Herényi családot ismerünk, nevezetesen a vasmegeyeit és két gömörmegeyeit. De pl. a sopronmegyei Herényben az ottani Herényi család az Osl nembeleiktől származik.¹⁹

Befejezés

Kísérletet tettünk a herény törzstörődék története megírására. Ezt csak a komplex módszer alkalmazásával tehetjük, mert a 4. századtól a 14. századig, az utolsó három század kivételével, nagyon kevés adat áll rendelkezésünkre. Különösen történeti földrajzi és névtani módszerekkel operáltunk, de szükség szerint más módszereket is alkalmaznunk kellett (régészet, antropológia, irodalom, népzene stb.).

A történetet a források alapján, az ebből fakadó történeti tények és történeti hipotézisek bevonásával rekonstruáltuk /hp/s végeredményében az alábbiakat állapíthattuk meg.²⁰

1. Az armenid típusú, alán származású herények őshazája Transkaukázia lehetett.²¹ hp/
2. Az alánok kétága ismert. A kaukázusi alánok és a kálizok (kvarezmi) alánok. /tt/ Feltevéseink szerint a Kr. u. 4. században a transkaukázusi harinaiak (herenek) a harinai kultúrát hozták létre. /tt/ Másik részük Transkaukáziában marad és eren

16. Kézai Simon: Vérbulcsu nemzetség

17. Györffy 1998. II. kötet 165. old.

18. Herényi. 2000. Bogát, Herén, Hermány.

19. Herényi: Herény. Savaria 1975, 1976 161, 172. old.

20. Dékány 1925

21. Kiszely 1979. 160. Szauromaták

- csécsény, illetve eren és erenler néven Kisászsiában települnek. /hp/ A 7. századig hun és nyugati türk birodalom alávetett lakói, a 7. századdal a kazár birodalomban élhettek. 830-tól kezdve a kazár birodalom lakói. Elszakadtak a kazár birodalomtól, önállósultak. Valószínűleg ekkor lettek a herények a káliz (alán) fejedelem kísérete./hp/²²
3. 830 körül a kabarok 3 törzse elszakadt a kazároktól és a magyarokhoz csatlakozott. /tt/ A három, törzs nevét ugyan nem tudjuk, de a vezértörzse minden bizonnyal a kálizok törzse volt. Csak találgatjuk, hogy nem kazárbesenyők és a székelyek volt e a másik két törzs. /Hp/ Alapos feltevés viszont az is, hogy a három törzs fejedelme a harka lehetett. Később a magyarok harmadik fejedelme. TT/²³
 4. A honfoglalás idejében nagy valószínűséggel Bogát harka, vagy atyja lehetett a kabar törzsek fejedelme. /hp/ Erre utalnak az erdélyi Bogát helynevek /tt/²⁴.
 5. Erdélyben a honfoglalás korában a Maros, az Olt és a Küküllő forrásvidékén volt Bogát szállása és e körben található Hart, Herény és Harina /Herina/ /tt/²⁵.
 6. 900-ra a harkák 3 törzse és ebben a herények is áttelepültek a Dunántúlra, előbb Somogy és Baranya megye területére, később a Balatontól északra a Káli medencébe, illetve Szombathely vidékére./Hp/²⁶
 7. A harkák törzsei és nemzetségei a Balatontól északra a már mondott helyeken bírtak szállásbirtokkal. /tt/ A herények a harkák kísérete voltak, sőt Bulcsu környékén egy részük a harka testőrei is lehettek. Innen vezették a harkák a nyugati táborukat. Bizonyosnak látszik, hogy az augsburgi csatában a herények is részt vettek, mert a Bucsu, Dozmat és Herény regösének megemlék. „Megjöttünk hideg útról, hideg mezejéről. Elfagyott kinek keze, kinek lába, kinek egymása.“ Félreérthetetlenül az Alpokon keresztül hazafelé tartó menekülő csapatok meneteléről esik szó. Mert bár a csata augusztus 10-én zajlott le, az Alpokban a magasabb rétegekben fagy volt. A Duna mellett nem vonulhattak vissza, mert az arra a menekülőket a németek elfogták és agyonverték. /tt/²⁷
 8. 955 után a herények helyzete is megváltozott. A harkák birtoka Taksony birtokába került. A harka birtok nagyfejedelmi birtokká vált. A herényeket nagyrészt kitelepítették a határokra határőr szolgálatra. Más részük a fejedelmi birtokon vált királyi néppé. Akár milesek is lehettek. A királyi uralom alatt pedig serviens regisek. Hp/²⁸
 9. A herények nagy része bizonyosan határőr volt. Még pedig a határőrök cseke fajtájából. A határőröket általában két kategóriában szokták említeni. Holott megítélésünk szerint legalább három kategóriájuk volt. Nevezetesen az örök, a lövők és a csekék. Az örök a gypü őrhelyeit, erősségeit, kapuit őrizték és a latin sperculator

22. Harmatta János: Irániak és finnugorok, irániak és magyarok. Magyar Őstörténeti Tanulmányok, Budapest. 1977. 182. old.

Götz László Keleten kél a nap. Budapest, 990. 100, 102, 142 old.

Türkei térkép. RV Verlag. Stuttgart 1990. 79. old.

Encyclopaedia Hungarica, 766. old.

23. Die Chasaren. Leipzig 1978. Svetlana Alexandrovna Pertnjowa 21, 26, 670 old.

Magyar Honfoglalás Kútfoi. Budapest, 1900. Biborban született Konstantin 124. old. A kabarokról

24. Bogát. Gombos Albin Ferenc: Catalogus fontium historiae hungaricae. Budapest, 1943. 247, 254. old.

25. Hajdu Mihály, Janitsék Jenő: Alsófehérmegye térképe. (az utolsó lapon)

26. Bucsu, dozmatim herényi regösének. Akadémia kiadása. Regösének. Sebestyén Gyula: Regösének

27. Krácsonyi János: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. Herman nemzetség

28. Királynői birtok. Hajdu 2001. Asszonynépe

név arra enged következtetni, hogy a határmenti felderítést is ők végezték. Nagy valószínűséggel besenyők lehettek. A lövők járőröztek az egyes őrhelyek között és nyilaikkal az első támadást intézték a felbukkanó ellenséggel szemben. A csekék nevük után ítélve a folyók gázló helyeit őrizték, karbantartották a csatornákat, a vízműveket és az árkokat. A sok Cseke, Csekeháza, Csekelak mind a folyók mentén, vagy azok közelében van. Maga név a régi magyarban gázlót, illetve azt kezelő őrjt jelentett. A csekék a 13 századtól kezdve még emlékeztek a régmúltra és felvették ősük foglalkozásának a nevét mind családnévükben, mind dictusnevükben.²⁹

10. A herények őrseregének szállása 20 határvármegyében meg volt a 14 század végéig. Egy részük királynéi birtok maradt. Erre utalnak az erdélyi Asszonynépe és a nyugat-magyarországi Asszonyfalva név. Asszonynépe 20 településből állott, de legalább annyi, lehetett Gizella birtoka (Aventinus) Szombathely mellett is! (Vasasszonyfalva, Osffyasszonyfalva, Győrasszonyfalva ma). A birtokok maradtak csak a gazdák változtak. Előbb a harkák, majd a nagyfejedelem, király, később a királyné végül az egyház birtokai, lettek. Nevezetesen a győri püspök nyugaton és az aradi prépostság keleten.^{30/tt/}
11. A 14. század elején még Herényőr élő település volt a gypürendszerben. Az örök száma azonban nyugaton nagyon gyérült az ottani belharcok következtében. 1393-ban kezdetét vette az őrszállások eladományozása. Ezt megelőzte Károly Róbert parancsa Felsőri Nagy Miklóshoz, hogy az őrvidék szétszórt őrreit szedje össze és egy helyre telepítse le. Ez megtörtént és a mai Felsőőr környéke még ma is ezeknek az odatelepített örök utódainak a birtoka. (Felsőőr, Alsóőr, Órisziget, Jobbágyi, Alsólövő, Felsőlovő, Karasztos) A 14. század végével a herényőrök vagy jobbágyosba jutottak, vagy Nagy Miklós terve szerint eljutottak a Felsőrség nemesei közé, akik faluként kapták a nemességüket ^{31/tt/}.
12. Végezetül álljon itt Csáti Demeter énekének első verssora:

*Emlékezzünk régiekrül,
Az Szkitiából kijöttekrül
Magyaroknak eleikrül,
És azoknak vitézségekrül.*³²

29. Magyar Történelem. Tízezer év ezer oldalról. Budapest. 2003. Herényi két cikke
Herényi István: Gyepü. Kézirat

30. Zsigmondkori Oklevéltár. Budapest. 1951 I. kötet 2833, 3236. old.

31. UBB I. 360. old.

32. Hét évszázad magyar versei. Budaepst. 1966. 207. old.

Szekeres István (Budakalász)

HÁROM JEL A NIKOLSBURGI ÁBÉCÉBŐL

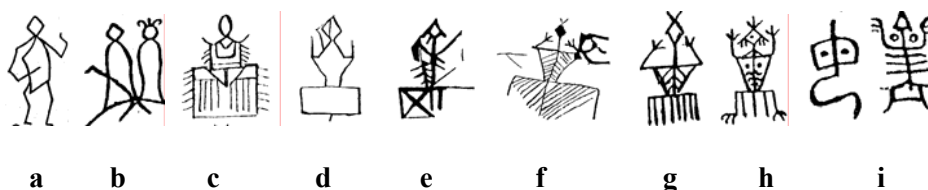
Az uráli, irbit-parti sziklarajzoktól Szibérián és Mongólián át a kínai írástörténetig, egy nagy-ívű, rajzos történeti (történelmi) képet kapunk népünk kialakulásáról, műveltségéről és társadalmi tagozódásáról. E három jel írástörténeti levezetésével pedig látványos „összekapcsolódását” a kínai írástörténettel és történelemmel. A három jel: az ’anya’, az ’aty(a)’ (’at’) és a ’šeng > zsenge, šeng-ül > zsengül’ piktogramja.

Az első kettő szemléleti és képi előzményét ott látjuk a mai Mongóliában, a csulúti kőrajzokon. Így követni tudjuk e két jel alkotásának szemléleti előzményét és átvételét, képi fejlődését a kínai írástörténetben. S onnan útját a székely-hun és az őtűrk jelrendszerbe.

A ’šeng > zsenge, šeng-ül > zsengül’ piktogramját szintén ott látjuk az Oljokma mentén az egyik „feliratos kőrajzon”. Ám e szó kínai jövevény mai nyelvünkben.

Az ’ań, anya’, és a qürkín (fiatalasszony) ideogrammák

Az előző fejezetekben láthattuk, hogy a nőnem jelzői (termékenységi szimbólumai) milyen fejlődésen mentek át a kínai nőalakok rajzáig:



A balszélső (a) uráli, irbit-parti rajz nőalakja egy valóságoshoz közel álló ábrázolás, ahol a női test minden része jól felismerhető. Rombusz (nemjelző) feje, ágyékháromszög ágyéka, emlői. Feje szemben áll, felső teste és ágyéka félig oldalra fordítva, miként lábai is.

Balról jobbra haladva, a szintén irbit-parti rajzon (b) már szimbolikus „ős-rajzát” látjuk az ábrázolt alakoknak. Testük a föld felszínéről — egy dombszerű halomról — kiemelkedő, szoborszerű, zárt alakzat. Csak nemjelző fejük változatlan. A „koronás” hím és a nőalak szomszédos vonalai a föld felszínén kereszteződve atyakeresztet alkotnak.

Az altaji c nőalak rajzában jelenik meg a négyzetes, oltárszerű alsó rész, ami az uráli (b) ősalakok mértani alakzattá alakított testének felel meg, mivel alúlról a sávózás zárt. Annál is inkább, mivel a rovátkákkal mintegy „hózzá van rögzítve” környezetéhez, miként a b alakok a domb felszínéhez. Ebbe a négyzetes alakzatba ágyazódik be felül az ágyékháromszög. A szimbolikus „női test” csak itt kezdődik. Erre „épül rá” egy kisebb négyzet, amelyben egy még kisebb van, s abban van a rombusz nemjelző. Feje ellipszis alakú. Mértani vonalakból áll az egész rajz. Az uráli alakoktól az eltérés olyan jelentősnek tűnik, hogy akaratlanul is felmerül a kérdés: Azonos népesség rajzolta-e az a b c rajzokat? Azonos a szemléletük?

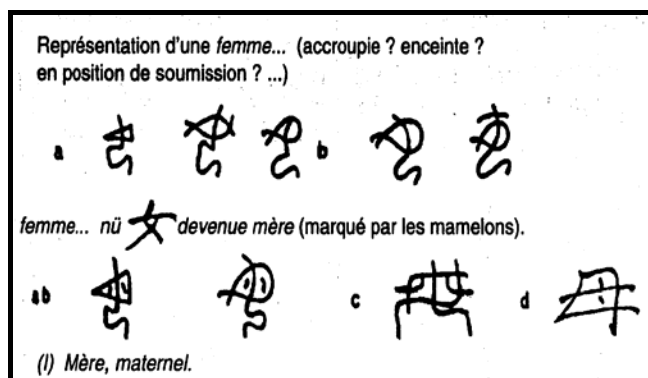
A nemjelző szimbolikus eszközök (és alkalmazásuk) azonos, eltérés a „művészi látásmódban”, a „kompozícióban” van. Egyébként az uráli két nőalak (**a** és **b**) rajza közt is jelentős eltérés van, bár lehetséges, hogy egyazon kéz rajzolta őket. A **d** rajz ágyékháromszöge szögével felfelé áll és a rajz nincs sávozva. A többi mongóliai rajzzal (**e f g h**) együtt a csulúti lelőhelyről származik.

Az **e** rajzon a nőnemű alak feje rombusz, amire csúcsos fejfedő borul. Bal oldalán — alul — atyakeresztet látunk. Egyik vonala felül folytatódik és keresztezi a nőalak függőleges (gerinc) vonalát. A nőalak jobb karja végén valamilyen szerszám van. A rajzok fejlődésében jelentős változás, hogy az **f** és **g** rajzon az ágyékháromszög a női test szimbóluma, a háromszögekben megjelenik a függőleges gerincvonal. A **g** rajzon jól látjuk, hogy a sávozott alsó téglalap alakú rész (a többi hasonló rajzon is), guggoló, szülő testhelyzetet jelöl. Ugyanezt látjuk a kínai (**i**) jobbszélső rajzon is.

A mongóliai **e f g h** rajzokon a gerincvonalak már központi részét alkotják a rajzoknak. A **h** és a kínai **i** anya rajza között újabb, sajátos szemléletváltás ment végbe, amennyiben a kínai **i** baloldali rajzon a guggoló lábközt ábrázoló téglalap alakú rajz a gerincvonalra kerül, amely alatta egy görbülettel meghajlik („a megalázkodás helyzetebe”); de ez már a korabeli kínai nők (társadalmi) helyzetéből fakadhat.

A mongóliai kőrajz előzmények után úgy látjuk, hogy itt nem annyira a „megalázkodás”, hanem a szülés guggoló helyzetéről van szó.

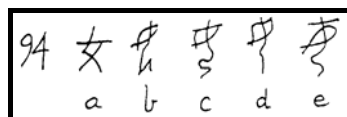
Kyryl Ryjik a kínai nő (No. 11. **a**) és anya (No. 156. **ab**) Jin-kori változataiból tovább fejlődő írásjegyek rajzát az alábbiak szerint ábrázolja:



„Ábrázolása egy nőnek...(guggoló? állapotos?) megalázkodás helyzetében?...”

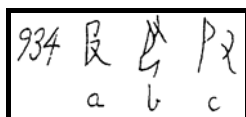
Az *anya* (**ab**) rajza két mellbimbóval jelölt. A szemléleti (jeltörténeti) átmenet a mongóliai anya-ábrázolásokból a kínaiába nyilvánvaló.

B. Karlgren feldolgozásában a ’nő’ **b** és **c** rajza Jin, a **d**, **e** rajza Csou I -kori.



Ryjik és Karlgren rajzaiból látjuk, hogy a kínai ’anya’ piktogram Jin-kori változata a székely-hun 𠂇 **a** hangértékű betűjellel szinte egyező rajz. Eltérés csak a „gerincvonal”

rajzában van. De „nyoma” maradt a székely-hun jeltípusnak a kínai írástörténetben is, mivel Karlgren 1957, No. **934 c** — ’térdelő ember’ rajzaként lejegyezte: ¹



Az a–c rajz jelentése: „leigáz (legyőz), alávet” „Egy térdelő ember és egy kéz rajza.” Csakhogy a **c** rajz gerincvonala egyenes, nem „térdel”, mint a **b** rajzon. Az ágyékháromszög a gerincvonal jobboldalán van a hozzá csatlakozó kéz rajza miatt, miként rovástechnikai ok miatt nálunk a baloldalra került. Az Oljokma menti kőrajzon és Ryjik rajzain is egyezik iránya ↙ ’anya’ jelünkkel.

Összességében látjuk, hogy a kínai ’nő, anya’ és a ’térdelő ember’ rajza is a mongóliai ’anya’ ágyékháromszög-testű rajzának előzményére megy vissza. Hosszantartó, erős kulturális (és politikai?) kapcsolatokat feltételez a két népesség régmúltjában. Az összefüggés egyértelmű.

Nyelvtudományunk **anya** szavunkat ² egy alapnyelvi * *ána* alakra vezeti vissza úgy, hogy a szóvégi *a*, vagy kicsinyítő képző, vagy egyes szám 3. sz. birtokos személyrag. Ezek szerint az ősi szótó *an* volt. Ehhez kapcsolódott a birtokos személyrag (*an* + *ja*). A nikolsburgi székely-hun betűjel hangértéke: akrofóniás **a**.

Az **ótörök** jelrendszerekbe csak az ágyékháromszögek kerültek. Orhon: ↙ Jeniszej: ↘ Hangértékük: **qi** és **iq**. Mivel ágyékszögükkel oldalirányban állnak, mint a hun *anya* piktogramon is látható: ↗ → ↙ — nyilvánvaló, hogy az orchoni ótürk jelrendszer alkotója a hun ideogramát a gerincvonallal egyszerűsítette. Jelentése: „*qirqin* Jungfrau || bakire” (AlttGramm) — vagyis: fiatalasszony. A jelek hangértéke: akrofóniás **qi**, és fordítottja: **iq**. A „megfordított” szótag-hangérték az ótürk hangértékadás sajátossága, amire több példa van, pl.: **oq**, **qo**.

1. Bernhard Karlgren: „**934 a–c**. * *b'iuk* | *b'iuk* | *fū* subdue, submit (insr. 184). b. is Yin bone (A 4:8,2), c. is Chou II (inscr. 184). The graph has a kneeling man and a hand.”

2. „**anya** 1181/1288/1366/16. sz.: ? *Ana* hn. (Sztp.: KritJ. 1: 43); **1300** k.: „*fyrōu aniath* thekunched” (OMS.); 1372 u./1448 k.: *Anña* (JókK. 77). **J**: 1. 1300 k.: ’édesanya; Mutter’ # (l. fent); 2. 1529 e.: ’női előljáró; Vorgesetzte | vezetőnő; Leiterin’ ” Továbbá: „A szócsalád tagjai származékszavak; *any*- alapszavunk valószínűleg ősi gyermeknyelvi szó a finnugor, esetleg az uráli korból; vö.: vog. AL. *ān* ’anyai nagyanya’ (MK. 3: 364); zürj. V. *an* ’asszony’ (Fokos: SyrjWb.); md. M. *anaka* ’testvérméne’ (JE.); — vö. esetleg még votj. *anī* ’kenderkéve’ (Wichmann: FUF. 3: 105). Az alapnyelvi alak **ána* lehetett. A hangtanilag egymásnak jól megfelelő szavak eltérő jelentései könnyen megmagyarázhatók névátvitellel; hangalak és jelentés szempontjából ugyanilyen jól illenek ide *ángy* szavunk rokon nyelvi megfelelői (l. ott). Az *ángy*-gyal való esetleges összetartozása az uráli korból való származtatást is lehetővé teszi. Hasonló hangalakú, ’anya’ jelentésű, de hangszabályszerűen ide nem vonható szó több rokon nyelvben van; vö.: vog. *ūno*; oszj. *əŋki*; votj. *anai* (< tat. *ānej*); vót *enne*; lp. N. *oed' ne*: ’anya’. Más nyelvcsaládokból is idézhetők hasonló alakú és jelentésű szavak; vö.: török *ana*; tunguz *ani*, *anī*; sumér *anna*; ’anya’ stb.” Továbbá: „— A magyar szóvégi *-a* vagy kicsinyítő képző, vagy egyes számú 3. sz. birtokos személyrag. Az *anya* jelentésváltozatai mind a magyar nyelv külön életében fejlődtek ki az I., eredeti jelentésből.”

Eredmények

Ágyékháromszög és a rombusz fej női nemjelzőink „sziklarajz- útja” az Uráltól a ligetes steppén jutott el Kelet felé a Bajkálon túli Oljokma folyóig, s Délre, az ókori Kínáig. Közben az ágyékháromszög szemléleti fejlődése során változás ment végbe, mert az ágyékháromszög már nem csak a nőt és az anyát, hanem magát a női testet is jelképezi. A kínai írástörténetben az ágyékháromszög egy függőleges — alul meghajló gerincvonalra kerül. A székely-hun anya-jel rajza annyiban különbözik a kínai jeltől, hogy a hun jel gerincvonala egyenes maradt. A mongóliai (csulúti) sziklarajzok ismeretében megállapíthatjuk, hogy a kínai írástörténet legkorábbi szakasza összefonódott a protohun kapcsolatokkal. Az ótörök jelek a függőleges gerincvonalról leválasztott (egyszerűsített) ágyékháromszöggé értelmezhetők: ◀ ▶ mivel gerincvonaluk hiányzik. A jel(ek) más származtatása, vagy más (kulturkörből való) átvétele téves feltevés.

Az X ; X ; X 'at > aty' (atya), és az ótürk X 'at > ad' ideogramái

A nikolsburgi ábécében két „atya” ideogramából képzett betűjel van. A székely rovásírás történetével foglalkozók átsiklottak (átsiklanak) felette, mert nem tudtak (tudnak) mit kezdeni vele, vagy egyszerűen fel sem ismerték. Az egyik a közismert ty hangértékű betűjel: X (athy), a másik pedig úgy van jelen a nikolsburgi ábécében, mint az a: X és a d: Y betűjel and ligatúrája: X.

Mivel a ligatúra d Y hangértékű jelének ferde mellékvonala a csatlakoztatott jelrész, az X 'at' „alapjel” hangértéke akrofoniás a. A feltehető zavart az okozza, hogy rajza egyezik a székely X b hangértékű betűjellel, ezért ezt az a hangértékű betűjelet a kései, ismert feliratokban nemigen használták. Rajta van viszont a székely kopjafákon.

Képzetének szemléleti előzményét (talán) az uráli, irbit-parti sziklarajzon figyelhettük meg, ahol a „koronás” hímnemű és a nőnemű ősalak egymást keresztező vonalai atyakeresztet alkotnak. Majd a mongóliai sziklarajzok „atyáinak” fején láttuk:



Az atyakereszt rajza a kurgánkultúrában is létezett, mert Várna mellett, Ezerovóban, a kurgánkultúra fiatalabb szakaszából (a Kr.e. 3. évezred végéről) egy kősztelét találtak (Makkai 1991), s a férfi övén szintén az 'atyakereszt' rajzát látjuk, de jelentését nem ismerjük:

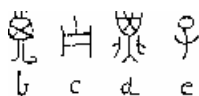


Nincs módunkban ellenőrizni a sztelé korát, de széles feje, kiugró arccsontjai, keskeny szemei, nem éppen az „iráni szkíta” típusra vallanak.

A nemek fej-jelzőkkel történő jelölési módja csak az uráli, irbit-parti sziklarajzoktól követhető Kelet felé. A világ kultúrtörténetében páratlan jelenség. Mongóliában a hím-nem köralakú fej-jelzése mellett a fejeken megjelenik az atyakereszt; majd nyílhegy és gombafejek jelölik az íjas fegyverest.

A fejbrázolások differenciálódása a társadalmi fejlődés folyamatát mutatják. A neolitikus „atyák” rajzának atyakereszttel jelölt feje, az „atya” fogalom jelképe, szimbóluma. Végigkísérhetjük a hun régészeti leletek övcsatjain, székely kopjafáink fejrészének **X** jelöléséig.

Az atyakereszt a kínai írástörténetben is eljutott. Példája B. Karlgren 1957, No. 964 **b**, **d**, ’fiú, gyerek’ kör alakú fejének atyakereszttel történt jelölése (miként az egyik Oljokma menti sziklarajzon is láttuk), ami később ismét csak körrel (**e**) történt:



’**Atya**’ szavunk³ szótöve **at** volt, miként ’**atval**’⁴ szavunknak is. A nikolsburgi ábécé másik, **X ty** hangértékű „atya” jele, amely jel nem hangértékével, hanem jelentése feltüntetésével (**athy**) (aty) került a nikolsburgi ábécébe. Az **at** -ből t > ty hangváltozással (**at** > **aty**), s az egyes szám harmadik személy, birtokos személyragos alak teljes hasonulásával (atyja > atya) jött létre **atya** szavunk. Ámbár, az is lehet, hogy a szóvégi **a**, becéző képző.

X at ideogrammánk az ótürk jelrendszerekben is jelen volt véghangzó **d** hangértékkel. A hangalakjában azonos, de jelentésében már eltérő szó: „at Name, Ruf, Ruhm || isim. Şöhret” (AlttGramm) jelentése: ’név, kiáltás, dicsőség’. Oszmánli: **ad**⁵) Az orchoni és jeneszeji jelrendszerben az **X at** jel véghangzó **d** hangértékű, mivel a török nyelvben **at** > **ad** (t > d) hangváltozás lehetséges. (Alttgramm. 36.§)

-
3. „**atya** 1181: ? „quorum nomina hec sunt: *Atta cum filio*” szn. (PRT. 8: 277); 1200: ? *Ata* szn. (Smičiklas: CD. 2: 353); 1213/1550: ? *Achya* hn., ? *Agya* szn. (VárReg. 383., 388); 1350 k.: „de qui legen neký *atia* ozut nem tud[hot]juc” (KT.) 1372 u./1448 k.: *attyaya* gr. (JókK 155). **J**: 1. 1350 k.: ’apa; Vater’# (l. fent); 2. 1372 u./1448 k.: ’pap; Priester | szerzetes; Mönch’# (l. fent); 3. 1372 u./1448 k.: ’köztszeteletben álló személy; allgemeinverehrer Mann | vezető; Obmann’ (JókK. 1); 1416 u./1450 k.: ’ős; Ahn’# (BécsiK. 1);” — Továbbá: „A szócsalád tagjai származékszavak; *aty*- alapszavunk vagy ősi finnugor (esetleg uráli) kori, vagy magyar gyermeknyelvi szó. A rokon nyelvi megfelelőkre vö.: ? votj. Sz. *ataj* ’apa’; ? cser KH. *ätä* ’ua.’; md. E. *ata*, M. *at*□ ’nagyapa’; finn *ati* ’após’, *ätti* ’apa’ (SKES. *ati* a.); — szam. jen. *ata*; tvg. *ta*: ’ua.’. E szavak összetartozását bizonytalanná teszi egyrészt az, hogy a votják szó tatár, a cseremis pedig csuvas jövevényszó is lehet, másrészt az, hogy a finn alakok hangtani megfelelése nem szabályos. Hasonló hangalakú szavak más nyelvcsaládokból is idézhetők; vö.: csuv. *att*□; lat. *atta*; gör. *ätta*; albán *at*; gót *atta*: ’apa’. Ezeknek a szavak általában szintén gyermeknyelvi eredetűek lehetnek, s így összetartozásuk és koruk teljesen bizonytalan. Végeredményben persze a finnugor szavakról sem dönthető el, hogy a finnugor alapnyelvi örökséghez tartoznak-e, vagy az egyes finnugor nyelvek külön nyelvi fejleményei, illetőleg átvételei. A m. *atya* szóvégi a-ja vagy kicsinyítő képző, vagy 3. sz. birtokos személyrag. A szó *ty* hangeleme magyar fejleménynek látszik.” (TESz) Az **at** az eredeti szótó; t > tj > ty történt. At > at + ja > atya. Vagy **a** kicsinyítő-becézővel: at + a > ata ~ atya
4. „**atval** 1395 k.: „vit[ri]e[us]: *athual*” (BesztSzi. 38.). **J**: 1395 k.: ’mostohaapa; Stiefvater’ (l. fent). Összetett szó. Szerkezete arra mutat, hogy esetleg már a finnugor vagy ugor korban kialakult. Az összetétel első tagja *atya* szavunk *aty*- alapalakja; második tagja vitatott eredetű.” (TESz)
5. „**ad** Name *der* (név); Ansehen *das* (tekintély); Bezeichnung *die* (kapcsolat); Titel *der* (rang, cím)” (Türkçe – Almanca Sözlük, Editör M. Faruk BAYRAK) Vagy: „**ad** Name m; Ruf;” (név, kiáltás) Prof. Dr. H.-J. Kornkrumpf: Universal-Wörterbuch Türkisch-Deutsch Langenscheidt Altin kitaplar 14. Baski 1987

A jelentésekből (és az átvétel szemantikájából) kitűnik, hogy egykor — a hun birodalom török nyelvű népei is „**At!**” szóval éltették a hun „atyákat”, a „főnököt”. A rítus látványa, a dicsőítés (dicsőség), a kiáltás (éltetés), az ’at’, ’ad’ (a „vezető” neve, stb.) — adta meg a szó jelentését.

Előfordultak hasonló szemantikájú, más ótörk átvételek is, amikor például, a ’*kärgät*’ (kerget) szót: ’kirabol, kifoszt’, s nem az eredeti ’üldöz’ jelentéssel vették át. A „kergetés” számukra a „kirablás, kifosztás” szándékával, céljával, eredményével volt evidens, nyilvánvaló. Vagy a ’*kärgä*’ (kerge) szó a „híjával van” (megkergült); a ’*kärgäk*’ (kergék) fogalma pedig a halál szükségszerű bizonyosságát jelentette, s nem a betegség nyelvünkön szemléletesen megnevezett diagnózisát. Az átvett szavak az eredeti jelentések okozati következményeként, a végeredmény jelentéseihez kötődtek.

De az ugyanebbe a finnugor eredetű ’*ker*’ szócsaládba tartozó ’*käräkü*’ (kerek) szavunkat „sátor” jelentéssel vették át,⁶ mivel e szó jól ismert, szemléletes tárgyát nem lehetett másképp érteni. Hiszen az „At kereküjébe” megbeszéléseket, miegymást tarthattak.

Régmúltú nyelvünkben sátrunk neve „**kerekü**” (kerek) volt, mielőtt a török jövevény ’*çatur* > *šatur* > sátor’ meghonosodott volna nyelvünkben. S ez mind ótörök szószedetben (AltGramm) maradt fenn. A *kärgäk* –hez saját képzőket is illesztettek: *kärgäklig*, *kärgäksiz*. Feltehető, hogy az átvételek az ázsiai hun birodalom korszakából valók.

Az ’at’ vezetőt, hatalommal bírót jelentett. A székely-hun **X**at ideogrammból képzett **X** betűjel hangértéke: akrofóniás **a**. Az ótörök **X**at > **ad** hangértéke: véghangzó **d**.

A fentiek után ide kívánczok az **Atila** név etimológiája. A név eredetét a török **ata**, vagy a gót **atta** (atya) szóból származtatták úgy, hogy a szavakhoz a gót **ila** becéző képzőt illesztették, mivel a gótok „Atyácská”-nak, „Atyuská”-nak nevezték Etelét, a hun uralkodót.

A török **Ata**, vagy a gót **Atta** szóhoz nem illeszkedik „zökkenőmentesen” az **ila** becéző: **Ataila**, **Attaila**, — a hun ’at’ szóhoz minden nehézség nélkül: **At** + **ila** = **Atila**. Tehát a hun **Atila** — ’at’ volt, s nem ’ata’, vagy ’atta’. *Ezért Atila nevét Attilának írni helytelen!*


A nikolsburgi ábécé másik „aty”-jele, a még ideográfikus jelentésével jelölt **X**athy (aty), — a székely-hun ábécé véghangzó **ty** hangértékű betűjele. Ez lehet a kínai **fu** (atya) (Karlgrén 1957, No. 102) közvetlen átvétele, vagy a „koraavarokkal” a Kárpát-medencébe került **X** ’at’ jelváltozat, amit a „Talasz-völgyi rováspálcán látunk:

Mégsem hihetjük teljes biztonsággal a székely jel előzményének, mivel a kínai ’fu’ (atya) jel atyakeresztje fölött lévő két vesszőt **X** az **X** ’at’ változaton a száraz felső végeihez rögzítették, hogy betűjelként „különállásukkal” ne okozzanak zavart. A székely jel esetében pedig a két vessző az atyakereszt alsó és felső szára közé került:

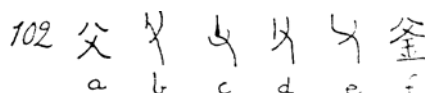
6. „*käräkü* Zelt || çadır” „*kärgä*- ermangeln || eksik ol-” „*kärgäk* br. Bedarf nötig, notwendig || ihtiyaç, lâizm, gerek — k. bol — (oder bul— ?) sterben || öl-” „*kärgät* – es an etwas fehlen lassen || mahrum et-” „*kärgäklig* notwendig, wichtig || gerek, mühim” „*kärgäksiz* unnutz, unermäßig || lüzumsuz,, hudutsuz” (AltGramm)



A dilemmánk ezzel kapcsolatban az: hogyha már „jó helyen” voltak, miért kellett volna feleslegesen áthelyezni őket, az atyakereszt alsó és felső szára közé?

Így valószínűsíthetőbb a kínai 'fu' -jel közvetlen átvétele, mivel a betűjelként „rossz helyen” lévő vesszőket egyszerűen áthelyezték az atyakereszt szárai közé, és nem a végeihez rögzítették. Ellene egyedül az szól, hogy előfordult a székely jel történetében a vonások másféle rögzítése is, például a Marsigli által feljegyzett jelrendszerben: . A nikolsburgi székely-hun jel pontos másának eddig nem találtuk nyomát sem itt, sem a steppén (miként több más székely-hun jelnek sem). Ámbár lehet, hogy mindez csak lehetőségeink és munkánk időhiányos korlátozottságának bizonyítéka és nem az írástörténeti adatok hiánya. A kínai írástörténet alapján a történeti összehasonlító vizsgálat így is elvégezhető.

7 Karlgren 1957, No. 102. jelként fejtette ki véleményét a jel történetével kapcsolatban.



„102 a–e. *b'iwō / b'iu: / fu father (Shī); öreg ember (Tso); *piwō / piu / fu megtisztelő második része a személynévnek” Továbbá: „A rajz egy kézzel fogott ősi emléktábla” A b és c Jin, a d Csou I, az e Csou II kori rajz.” Az a-val jelzett rajzformát a jel a Chou IV. időszakban érte el, i.e. 450-250 között.

Kyryl Ryjik 152-es lajstromszám⁸ foglalkozik a *fu* ideogramával:

„Jobb kéz... egy bot (? ?) ami (akár ütés gyanánt, akár fallikus szimbólumként, akár jogarként) jelképe a hatalomnak...”



FU: (1) Atya, atyáskodó. (2) Hímnemű ősök elnevezése, előző nemzedék.”

Az eltérés a két sinológus véleménye között abban van, hogy mit fog a kéz: emléktáblát, vagy botot. Kyryl Ryjik rajzfeltárása telitalálat, mivel a jel újkőkori mongóliai előzményét és szemléleti forrását, az „atyák” botot (és jogart) tartó kezeit a mongóliai sziklarajzokon láttuk. A bot (jogar) a hatalom jelképe, szimbóluma a kelet-ázsiai írástörténeti kultúrkörben.

7. „a–e. *b'iwō / b'iu: / fu father (Shī); old man (Tso); *piwō / piu / fu honorific second part of personal name e. g. Kia-fu (Shī). b. is Yin bone (A 1:24,5), c. is Yin (inscr. 2), d. is Chou I (inscr. 54), e. is Chou II (inscr. 139). The graph has a hand holding an ancestral tablet (? , cf. 冢 'ancestral tablet', wick has the same top element)”

8. „Main droite tenant... un baton (??) qui serait (soit pour battre, soit symbole phallique, soit sceptre), marque de pouvoir... FU: (1) Père, paternel. (2) Appellation des parents masculins d'une génération antérieure”

Eredmények

A nikolsburgi székely-hun ábécében két különböző (eredetű) 'at' (atya) ideogrammból származó betűjel van. Egyik a hun' X 'at > aty' „atyakereszt”, amelyik a d hangértékű betűjellel Y alkot X 'and' ligatúrát a nikolsburgi ábécében; másik a kínai írástörténetből származó X athy (aty), amelyet a ty hang jelölésére használtak. A hun X atyakereszt lehetséges, feltételezhető előzményét az uráli, irbit-parti sziklarajzon, az „atyák” fejen történő X atyakeresztes jelölését pedig a mongóliai sziklarajzokon látjuk. A kora-kínai írástörténetben is követhetjük a kínai 'fiú, gyerek' Jin-kori rajzán. De a kínai 'fu' (atya) rajzának szemléleti előzménye is a mongóliai 'atya' sziklarajzokra vezethető vissza, ahol az atyák kezében bot, jogar, — a hatalom jelképe van.

Lényeges időrendi különbség van a két „atya” (hun és kínai) ideogramma létrejöttében. A hun X atyakereszt az 'atya' kőrajzok fejen jelent meg az újkőkorszak (neolitik) végén; a kínai X 'fu' (atya) rajza pedig a Jin -kortól kezdve (ahol rajza még csak egy kéz és egy bot) kísérhető a Csou IV-be (Kr. e. 450 – 250), amikor is elnyerte ma ismert formáját.

A kínai „atya-jel” átvétele a hunok (?) és avarok jelrendszerébe szoros kínai (politikai-kulturális) érintkezést, befolyást feltételez, — ezért valószínű, hogy inkább az avarokhoz, vagy olyan hun néprészhez köthető, amelyik későbbi időpontban vándorolt nyugatra.

Az akrofonias 'a' hangértékű hun atyakereszt használata a székelyeknél háttérbe szorult, mivel azonos volt rajza a 'b' hangértékű betűjellel. A székelység korai feliratainak olvasatánál — mint nyilvánvaló lehetőséggel — nem szabad megfeledkezni. Elképzelhető, hogy előkerülnek még rövid, ideográfikus jellegű feliratok is.

Az ótűrk jelrendszerekbe a hun atyakereszt került at > ad, véghangzó d hangértékkel, míg a „kelet-európai” jelrendszerekbe a kínai ideogrammból származó 'fu' X at' -jel.

A kutatás folyamán egyre jobban kirajzolódik a székely-hun nikolsburgi ábécé jeleinek két fő csoportja: első a hunokhoz, másik az avarokhoz köthető. Noha mindkettő az ázsiai hunokkal azonos.

A jelek más származtatása, vagy más (kultúrkörből való) átvétele téves feltevés.

A Y 'zsenge, zsendül' — és a Y 'çig' piktogramja

A Y jelnek a nikolsburgi ábécében két hangérték jelölése van: **fs** és: **efch**:



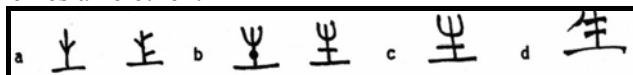
Ez annál is érdekesebb, mivel a Y jel ismereteink szerint a rovásírás **zs** betűjeként, a **zs** -hang lejegyzésére szolgál(t). Vagy nem csak a **zs** (ž) -nek?

Ahhoz, hogy a nikolsburgi ábécében megadott hangértékeket ellenőrizni tudjuk, meg kell vizsgálnunk, hogy korai latin-betűs írásunkban e jelölésekkel milyen szókezdő hangokat (akrofonákat) rögzítettek. De először határozzuk meg a piktogram jelentését.

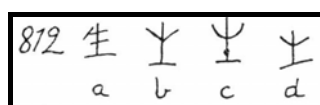
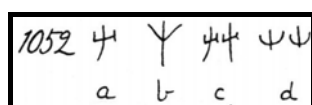
A kínai írástörténetben a piktogram két változatban fordul elő. Kyril Ryjik No. (81)⁹ CHÈ „Ábrázolása a fű kicsiny hajtásának: a legkisebb növényi séma.”



Kyril Ryjik No. (218)¹⁰ „SHĒNG Kicsiny hajtás, amely kifakad a naptól: alapvető sémája a születésnek és az életnek.”



B. Karlgren 1957, No. 1052.¹¹ — és No. 812¹² jeleként:



„1052 a—b. *ts'ógg / ts'áu: / t s 'a o (azonos szó 草) fű, növények (palánták) (Sün). Shuowen mondja: egy (fiatal) hajtás”. Továbbá: „b. pre-Han (inscr. 452, név). Az ábrázolás egy rajz. — c—d. id. fű, palánták (csak Han időbeli szövegben., Lun heng).”

„812 a—d. *sěng /sang / s h e n g élő (Shī); terem (gyümölcsöt), születni (Shī); termény (Lunyü); friss (mint zöldfélék (fű, rét)). Továbbá: „b. Yin csont, c. Chou I, d. Chou I”.

B. Karlgren és K. Ryjik értelmezéseit összegezve: a nap melegétől kikelő, fiatal fűről, hajtásról, valamint friss (érő) gyümölcsről van szó. A **šeng** (seng)¹³ olyan kínai jövevény nyelvünkben, amelyből a *zsendül*, *zsendül*, *zsenge* szócsalád származik.

Tavasszal *zsendül* a fű, a vetés. *Zsenge* a fiatal hajtás, *zsendül* az érő gyümölcs. De lehet *zsenge* korú az ember is. Nomád népeknél pedig különösen fontos volt tavasszal a fű *zsendülése*.

A TESz szerint *zsendül*¹⁴ szavunk: „Ismeretlen eredetű szócsalád. Tagjai ugyanabból a töből jöttek létre, amelyből a *zsenge*, *zsenge*, *zsendül* is valók. Az alapszó eredeti jelentése

9. „CHÈ (81) Représentation d'une petite pousse d'herbe: sème végéal minimum.”

10. (218) „SHĒNG Petite pousse qui surgit du sol: sème fondamental de naissance et de vie.”

11. „1052 a—b. *ts'ógg / ts'áu: / t s 'a o (same word as 草) grass, plants (Sün). Shuowen says: a sprout”. Továbbá: „b. is pre-Han (inscr. 452, name). The graph is a drawing. — c—d. id. grass, plants (only Han time text ex., Lun heng).”

12. „812 a—d. *sěng /sang / s h e n g live (Shī); bear, be born (Shī); produce (Lunyü); fresh (as greens)” Továbbá: „b. is Yin bone (O 951), c. is Chou I (inscr. 57), d. is Chou I (inscr. 74).”

13. „**zsenge**: 1156: ? „Mediocres sunt: Eng, *sengeu*, fíus” sz. hn. (MonStrig. 1: 108); 1577: k.: *zengefék* sz. (OrvK. 641);” Továbbá: „A szócsalád alapja, a *zsenge* ige ugyanannak az ismeretlen eredetű, eredetileg feltehetően 'hajt, fejlődik, rügyezik' igezőnek a származéka, amelyből a *zsendül*, *zsendül* is keletkezett. Szóvégi g-je gyakorító képzőnek látszik. A *zsenge* régi nyelvi meglétére csak származékai utalnak.; 18. századi előfordulásában nyelvújítási elvonás a *zsenge*-ből. A *zsenge* a *zsenge* folyamatos melléknévi igeneve; vö. *lengye*, *penge*, *szüle*, stb. A *zsendül* a *lengye*: *lendül*, *zengye*: *zendül* típusú szópárok mintájára keletkezett. A szócsalád tagjainak jelentései a fejlődés, sarjadás jelentésköréből valók, illetőleg e jelentések átvitt alkalmazásával jöttek létre. Az 1156: *sengeu* hn. (l. fent) a *zsenge* igéhez is tartozhatik.” (TESz)

14. „**zsendül** 1551: „Vala kedig ez a szölyö *sendületkor*” sz. (Helt: Bibl. 1: VVv2: NySz.); 1577: „megh *zsendwlny* [!]: reuirescere” sz. ” Továbbá: „**J**: 1. 1551'<gyümölcs> érik; <Obst> reifen' (l. fent); 2. 1577: 'fejlődik; sich entwickeln | kihajt, sarjad; sprießen' # (l. fent).” Továbbá: „**zsenge**: 1405 k.: „p[ri]micia: *zenge*” (SchlSzj. 972.), de l. *zsenge*: *fengeketh* gr. (SermDom. 2: 745);” (TESz) — „**zsenge** 1405 k.: „p[ri]micia: *zenge*” (SchlSzj. 972.), de l. *zsenge*: 1456 k.: *fengeketh* gr. (SermDom. 2: 745);” (TESz)

feltehetően 'sarjad, fejlődik' volt. Az alaktani felépítésre vö. *lendül* : *lendít*, *pendül* : *pendít* stb. – Eredetileg nyelvjárási szavak voltak, a *zsendül* irodalmi nyelvi szóvá lett.”

Ősnyelvünkben **zs** (ž) hang nem létezett. Valószínű, hogy szláv jövevényszavak, szláv nyelvi környezet hatására jelent meg nyelvünkben. A **šeng** esetében szókezdő **s** > **zs** (š > ž) hangváltozás történt.

Most térjünk vissza a nikolsburgi ábécé **Ÿ** jelének **fs** és: **efch** hangérték jelölésére. **S** (š) hanggal kezdődő szavaink írásmódját vizsgálva 1500-ig, — megállapíthatjuk, hogy: **s**, **f**, ritkábban **□** betűhasználattal történt. Pl.: „**sajtó** 1345: *Sahtoutelek* hn. (Csánki 5: 75); **1372** u./1448 k.: „*foto* alat nyomorolot hewfrewl” (JókK. 162); 1395 k.: *zahto* (BesztSzej. 814);” „**saru** 1211: ? „Isti sunt aratores Hodus . . . Sac *Sorud*” (OkISz.); **1380** k.: „Sutor: *farwaro* (KönSzej. 145., a *w* betű az *uv* hangkapcsolat jele lehet);” (TESz) Előfordult (német) **sch** szókezdő is, pl.: „**selyem** 1338: ? „*Schelem* personaliter in Wisegrad repertum” szn.” (TESz)

Kutatásunk szempontjából különösen fontos az a Königsbergi Szójegyzékben előforduló két szó, amelyek nem német jövevények, mégis **sch** szókezdővel vannak oly módon írva, hogy betűhasználatában az **s** betűt — **f** betűvel „helyettesítette” a szójegyzék írója: „**sarkantyú** 1380 k.: „Calcar *fcharkankyu* [ɔ: *fcharkantyul*” (KönSzej. 121.);” „**serény** 1194: ? „Cuius terre prima meta incipit ab aqua Woyos *suren*” (ÁUO. 11: 56; **1380** k.: „*agilis: fchereyn*” (KönSzej. 37.);” (TESz).

E két szó írásának **fch** szókezdője megegyezik a **Ÿ** jel egyik nikolsburgi **efch** hangérték jelölésével, így biztos, hogy **seng** (šeng) szavunkat a *nikolsburgi ábécé* összeállítója (alkotója? — másolója? — felújítója?) — még eredeti, szókezdő **s** (š) hanggal is ismerte! E német **fch** írásmód és betűhasználat félreérthetetlenül jelöli a szókezdő **s** (š) hangot. Ez viszont közvetlen bizonyítéka annak, hogy a *nikolsburgi ábécé* alkotója (felújítója) még ismerte a betűk piktogram, vagy ideogramma jelentését és nyelvünk korabeli hangtörténeti állapota szerint a hangértékeket ellenőrizte, szükség szerint módosította! Ez egyben azt is jelenti, hogy **Ÿ** jelünk hangértéke az esetleg előkerülő régebbi feliratokban, akrofoniás **s** (š) volt.

A Magyar Nyelv Történeti Etimológiai Szótárában (TESz) csupán e két szó szókezdő **s** (š) hangjának egyedi **fch** betűhasználatát adja tudtunkra, hogy valószínű a személyi összefüggés, talán azonosság a Königsbergi Szójegyzék írója és a nikolsburgi ábécé alkotója, vagy másolója között!

A Luigi Ferdinando Marsigli hagyatékából előkerült rováslemlék néhány nevének írásmódján az **s** (š) hangérték egykori léte jól ellenőrizhető.

Sándor Klára: „A Bolognai Rováslemlék” c. könyvében, a „Nyelvtörténeti vonatkozások összegzése” c. fejezetben írja:

„Arra is a rovásnaptár névalakjai mutatnak rá, hogy néhány, ma -s-végű névben a szóvégen a 15. századi adatokban még esetleg -zs-t kell olvasnunk, annak ellenére, hogy a latinbetűs helyesírás ezt nem jelzi.”¹⁵

Sándor Klára figyelmét elkerülte — miként mindenki másnak is — a jel kétféle hangérték jelölése a nikolsburgi ábécében. Idézzük könyvéből az érintett nevek írását:

673.2.4

Kolos (Skolasztika). Scholastica. Február 10.

kol(t)t; *Kolozs*.

ekols.; Colo f ina/ M.; 4.

....
ΨΑΔΟ

15. Sándor Klára 1991, 152

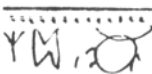
„A szó rovásjelei közül az utolsó eredetileg <ɿ> volt, a B-kéz egészítette ki egy rézsútos vonallal <ž>-vé. Mivel a hibát ebben az esetben is javítani lehetett a kéziratban álló betű javításával, és nem kellett az egész betűt törölni és másikat írni helyette, itt is azt tételezhetjük föl, hogy másolási hibáról van szó, a névben eredetileg <ž> szerepelt. A rovásjelek átbetűzése is a B-kéztől származik. A latin megfelelőt azonban Marsigli írta be.

A ma már csak férfinévként használt *Kolos* eredetileg a *Skolasztika* rövidült alakja, női név volt. Később kétértékűvé vált, mert a *Claudius*-nak is ezt feleltették meg. Ma már csak férfinévként használatos (Ladó 1971, 181).

A személynévnek csak kevés adatát ismerem (1330 *Kolus*; 1359 *Colys*; (Berrár 1951, 187) és helyesírásuk miatt nem dönthető el, hogy bennük a szóvégi *-s* milyen fonémát jelöl. Ladó szerint a régi alak *Kolastika* volt (1971, 181), ebben a *t* előtt nem állhatott *zs*. Valószínűleg az elvonás után is megmaradt az *-s*, a név mai alakja szintén erre utal. Figyelmet érdemel, hogy a rovásnaptárban *zs* áll a szó végén, szemben a gyakoribbnak vélhető *s*-sel. MünchK: *Kolos zuz*; BatthyB: *Zenth Kolos Azzon napja*; WinK: *zenth Kolos Azzon.*”¹⁶

A nevet a **Y** jel **efch** hangértékének ismeretében *Kolos*-nak kell olvasni! Úgy, ahogy ma is ejtjük.

683.1.1 Ambrus. Ambrosius. Április 4.

ambruž = **ā** | **mbruž**; *Ambruzs* v. *Amburuzs*. 
ambrus; *Ambro* ꝛ ꝛ M.; 19.

„A nyelvmélekben a név igen változatos alakokban fordul elő, attól függően, hogy megvan-e a latinos szóvég, vagy már a név rövidült változata szerepel, illetve hogy a szóközépi mássalhangzótorlódást föloldják vagy sem (EtSz 1, 88; OklSz, 21, 21; RMGI, 793; Györffy 1963, 384; Volf 1867a, 379). A rovásnaptár adatában *-zs*-t találunk a szóvégen, a többi nyelvmélekben *-s* áll a rövid alakok végén is. Ezek egy része természetesen jelölhet *zs*-t, de a helyesírás hiányosságai miatt ezt nem lehet igazolni. Karácsony viszont idéz a 16. század közepéről biztosan *-zs* végű alakot (1954, 8).

Azt, hogy a rovásnaptár adatában általában két vagy három szótagból áll-e a név, nem lehet megállapítani. Az adat olvasható a Batthyány-misekönyv *Zenth Ambwrws pispek napia* és a Winkler-Kódex *zenth Amborus doctor* adatához hasonlóan, de a Münchener Kódex *Amb2os pufpoc* adatának megfelelően is.”¹⁷

Ismét csak azt tudjuk mondani, hogy Karácsony (általunk nem ismert) adatai ellenére is — nagy biztonsággal *Ambrus* -nak kell olvasni a nevet. Erre mutat a korabeli erdélyi *Ambrus* helységnev is:

„**Emberfő** `romániai helység Erdélyben Déstől (Dej) észak-északkeletre; Breaza’ [1553: *Emberfeu*: SzDMon. 3: 381]. A helység elsődleges neve *Ambrus* [1370: *Ambrus*: BánffyOkl. 1: 291] volt. Ez a m. *Ambrus* [1202-3 k./15.sz.: *Ambreus*: SztP. KritJ. 1: 63] szn.-ből való.”¹⁸

16. Sándor Klára 1991, 91 (Kolos)

17. Sándor Klára 1991, 95 (Ambrus)

18. Kiss Lajos 1997, 417

677.1.8

Dénes. Dionysius. Október 9.

dinž; *Dienezs*

ediens; Diony ꝑ ꝑ; 8 (7).

„A rovásjelek jól olvashatók, olvasatuk mégsem teljesen egyértelmű. Az <n> elé olvasott *e* hanggal a fönti alakot kapjuk, ugyanígy írták volna viszont le a *Dínezs* alakváltozatot is. A megadott olvasatot a név más forrásokban található adatai alapján tartom valószínűbbnek: csak erre a névvariánsra találtam példákat, azzal a különbséggel, hogy nem *zs*, hanem *s* áll a szóvégen (EtSz 1, 1311; OklSz, 150; Fehértói 1983, 105; Györffy 1963, 613; 667; Herner 1987, 44; Knauz 1876, 163—164), kivéve a Peer-Kódex csíziójában lévő *dynez* alakot (Horváth 1921, 464). Ebben a névben is ugyanúgy *–zs* áll a köznyelvi szóvégi *s* helyén, mint pl. a *Kolozs*-ban (673.2.4, 91. 1.). MünchK: *Scēt diēnes / ta2fagiual / mroc*; BatthyB: *Zenth Dyenes napia*; WinK: *zenth dienos Martir.*”¹⁹

A három példa megmutatta, hogy valóban létezett, és „élt” még a később már csak *zs* (ž) hangértékűnek ismert betűjelnek *s* (š) hangértéke is.

A másik, *fs* hangértékjelöléshez meg kell vizsgálnunk, hogy korai latinbetűs írásunkban milyen betűk használatával írtuk le a szókezdő *zs* (ž) hangot.

„*zsálya* 1237—40: ? „In predio *Salya*” hn. (PRT. 1: 783); 1395 k.: „*saluia*: *faluia*” (BesztSzj. 350.); 1500 k.: *salluia*” Továbbá: „Latin eredetű; vö. lat. *Salvia* ’zsálya’.”(TESz).

„*zsidó* 1244: „Magister *Sydou* filius Petri” szn. (OklSz.); 1300 k.: „*Walaft̃h vylagum* || *tul fidou* fyodomul” (ÓMS.); 1358—9: *Zydo* szn. (MNy. 16: 153);” Továbbá: „Szláv eredetű; vö.: óe. szl. *Židovi* [többes sz., egyes sz.-ban *židovinь* és *židovinь*];”(TESz)

„*zsendely* 1371: ? „pro nobili domina *Sendel* vocata” szn. (MNy. 11: 425); 1405 k.: „*cilindriu[m]: fendel*” (SchlSzj. 1087.). Továbbá: „Német eredetű; vö. kfn. *schindel*, ’zsendely, tetőfedésre használt hosszú, keskeny deszka; tetőcserép’, vö. még baj.-osztr. *šindl* (Béb 65, Schwartz: RábNyjH. 85).”(TESz).

Korai latinbetűs írásunkban — túlnyomó részben *s* és *f* betűvel írták a szókezdő *zs* (ž) hangot, csak azt nem tudjuk, hogy mikortól. Ugyanis ugyanígy, e két betűvel jelölték az *s* (š) hangot is. Gyakoriságáról csak annyit tudunk megállapítani, hogy 1300-ig, sőt: 1380 – ig többnyire *s*, utána pedig *f* betűvel. Mivel az *efch* (sch) egyértelműen az *s* (š) hangot jelölte, így a *zs* (ž) hangérték jelölését a fenti példák szerint is az *fs* (*f* és *s*) betűk használata jelenti.

A *Ÿ šeng* > *ženg* piktogram betűhangértéke a székely-hun nikolsburgi ábécében: akrofonias *s*(š), és akrofonias *zs* (ž).

E két hangértéket akkor kapta, amikor a szókezdő *š* (*s*) > *ž* (*zs*) hangváltozás még nem fejeződött be. Mindkét változata használatban volt.

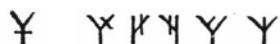
A közismert ótürk jelrendszerekben a *Ÿ šeng* jel hangértéke: *č* és *ğ*. De Gabain *Altürkische Grammatik* c. könyvében: *ič* és *iğ* hangérték van megadva. Ótürk szószeretében nincs a ’*zsenge*, *zsendül*’ szónak megfelelő jelentésű ótörök szó. Az oszmánliban viszont teljes biztonsággal találtuk meg a *çiğ* szót, amelyik a betűjel mindkét

19. Sándor Klára 1991, 128 (Dénes)

hangértéknek sajátosan megfelel: 'unreif = **čig**²⁰ = zsenge'. A **č** a jel akrofoniás, a **g** pedig véghangzó hangértéke²¹.

S hogy teljes biztonsággal találtuk meg a jel két hangértékét adó szót, Gabain ótürk ábécéjében a **čig** szó középső **i** hangja (és betűje) is jelölve van mindkét hangérték részeként.

A **Y** **šeng** ideogramma módosított (rontott) változata az orchoni és a jeniszeji jelrendszerekben **š** hangértékkel látható:



A rajz módosítása abban áll, hogy általunk eddig ismeretlen szándékból az egyik felső vonalat áthelyezték a jel valamely másik vonalára. Ebből, és az akrofoniás **š** hangértékből kitűnik, hogy a jel megváltoztatója vagy nem ismerte a **šeng** szó jelentését, vagy ha ismerte, megkülönböztetésül változtatta meg a jel rajzát. De logikátlanul, mert az eredeti **šeng** szóhoz kapcsolódó jelentés rajzát változtatta meg és nem a másodlagos **čig** (zsenge) rajzát.

Ebből is láthatjuk, hogy elsődleges a kínai és székely-hun jel, másodlagos átvételek az ótürk jelhasználatok.

Eredmények

*A székely-hun **Y** jelnek a nikolsburgi ábécében két jelölt hangértéke van: **š** (s) és **ž** (zs). Oka az, hogy a **šeng** szó szókezdő **š** (s) > **ž** (zs) hangváltozása folyamatban volt. Ezért a Marsigli -féle botnaptár Ambrus, Dénes, Kolos nevének olvasata szóvégi **zs** -vel (: Ambruzs, Dénezsz, Kolozs) helytelen.*

*Az akrofoniás **š** (s) és **ž** (zs) hangértéket adó **šeng** piktogram eredeti jelentései: 'kis fiatal hajtás, friss gyümölcs-termés; általános szimbóluma a születésnek, életnek'.*

*A **šeng** (seng) olyan követlen kínai jövevény nyelvünkben, amelyből a 'zsengül, zsendül, zsenge', stb. szócsalád származik. Tavasszal zsendül a fű, a vetés. Zsenge a fiatal hajtás, zsengül az érő gyümölcs.*

*A TESZ szerint **zsendül** szavunk: „Ismeretlen eredetű szócsalád. Tagjai ugyanabból a töből jöttek létre, amelyből a zsenge, zsenge, zsendül is valók. Az alapszó eredeti jelentése feltehetően 'sarjad, fejlődik' volt.”*

Meglepő, hogy nyelvtudományunk a kínai nyelvből származó közvetlen átvételeinket nem észrevételezte, pedig e szó átvételeink közt nem áll egyedül.

*Az ideogramma rajza **č**, **g**, — **ič** és **iğ** hangértékekkel van jelen az ótürk ábécékben. A hangértékadó szó a török '**čig** (unreif, zsenge)' amelynek akrofoniája és véghangzója adta a betűjel két hangértékét.*

*A **šeng** rontott rajzú változatainak akrofoniás **š** hangértéke arra mutat az ótürk jelrendszerekben, hogy a rontott jelváltozatok másodlagos átvételek az ótürk írás jeltörténetében.*

A jel más származtatása, vagy más (kultúrkörből való) átvétele téves feltevés.

20. Almanca – türkçe, türkçe – almanca szözlük 351 (ALFA Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti. 2000)

21. Johannes Friedrich: Geschichte der Schrift, Heidelberg, 1966 Abb. 336. Alphabet der alttürkischen Runenschrift (Jensen, Abb. 419)

IRODALOM

1. A Magyar Nyelv Történeti-etimológiai Szótára, Bp., Akadémiai Kiadó, 1970
2. Almanca – türkçe, türkçe – almanca sözlük 351 (ALFA Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti. 2000
3. Dr. H.-J. Kornkrumpf: Universal-Wörterbuch Türkisch-Deutsch Langenscheidt Altin kitaplar 14. Baski 1987
4. Gabain, A von: Alttürkische Grammatik. Otto Harrasovitz, Leipzig, 1950
5. Johannes Friedrich: Geschichte der Schrift. Heidelberg, 1966 Abb. 336. Alphabet der alttürkischen Runenschrift (Jensen, Abb. 419)
6. Karlgren, Bernhard: Grammata Serica Recensa. Stockholm, 1957
7. Ryjik, Kyril: L' idiot chinois, initiation élémentaire a la lecture intelligible des caracteres chinois. Paris Payot, 1980
8. Sándor Klára: A Bolognai Rováslemlék Szeged. 1991. Magyar Őstörténeti Könyvtár. A József Attila Tudományegyetem Magyar Őstörténeti Kutatócsoportjának kiadványai



*Hun írás egy csatt rögzítő végén.
Szabadbattyán, 5-6. század fordulója*

Szekeres István (Budakalász)











A NIKOLSBURGI ÁBÉCÉ KELTEZÉSE

Az írás nyelve amagyar államalapítás, a keresztény hitre térítés után a latin lett. A különböző oklevelekbe és adománylevelekbe szükség szerint magyar szavak is kerültek, amikor neveket, birtokok határait (földrajzi neveket), helyneveket kellett feljegyezni.

Kezdetben a hittérítő papok által többféle: németes, olaszos, franciás hangjelölés létezett úgy, hogy az ezeken a nyelveken nem létező magyar hangokat a hozzá közel álló hang betűivel jelölték. Például az *ny* hangot *n* –el, *gn* –el; a *gy* –t *g* –vel, az *ü* –t *u* –val, *v* –vel, *ew* –el, az *sz* –hangot *z* –vel, *ʒ* –vel, *s* –el, stb. Egy-egy betűnek olykor több hangértéke is volt. Például *u* –betű jelölte az *u*, *ú*, *ü*, *w* hangot. A *v* ennek csak „változata” volt. Ezért egy időpontban is, egymástól eltérő, önálló írásmódok léteztek, amit ráadásul a különböző nyelvjárássok eltérései szerint rögzítettek. Ez a századok folyamán változott, miként változott egyes szavak hangalakja is nyelvünk hangtörténete szerint. Ugyanakkor, az írás mégis az egységessé válás felé haladt.

A székely (rovás)írás kutatói körében már régebben felmerült a gondolata, hogy a székely (rovás)írás ábécé olyan „humanista felújítás”, amelyhez régebbi (rovás)írás ábécét, vagy ábécéket használhattak fel.

A jelek történeti összehasonlító vizsgálata során feltárt ideográfikus jelentések szókezdő hangjainak (akrofonáiának) írásmód-egyezése egy meghatározható időszakban a nikolsburgi ábécében jelölt hangértékek írásmódjával – nem más, mint az ábécé felújításának (alkotásának?) meghatározható időpontja. Amennyiben az egyezések időpontja több jel esetén is, rendre ismétlődik. Ezért az írásjelek közül azokat kerestük, amelyek különleges adatokat hordoznak számunkra, vagy jelentéseik szókezdő hangjainak rögzítése, „írásmódja” az idők folyamán változott, s a betűjelle alakított jelek hangértékrögzítésének írásmódjával összevetésre alkalmasságot mutatott. Így, ezen elgondolások alapján az alábbi jeleket választottuk ki:

-  Az ideogramma jelentése: 'jég'. Betűhangértéke: akrofonias **gy**. Jelölése: **eg** (egy).
-  Az ideogramma jelentése: 'vas' (nyílhegy). Betűhangértéke: véghangzó **s**. Jelölése: **f**(s).
-  Az ideogramma jelentése: 'vas' (mint fém). Betűhangértéke: akrofonias **v**. Jelölése: **ew** (v).
-  Az ideogramma jelentése: 'nyugat'. Betűhangértéke: akrofonias **ny**. Jelölése: **eny** (eny).
-  Az ideogramma jelentése: 'üd-hely'. Betűhangértéke: akrofonias **ü**. Jelölése: **ew** (ü).
-  Az ideogramma jelentése: 'ös'. Jelölése: **us** (üs).
-  Az ideogramma jelentése: 'mell(ső)'. Betűhangértéke: véghangzó **ly**. Jelölése: **ely** (ely).
-  Az ideogramma jelentése: 'üst'. Betűhangértéke: akrofonias **ü**. Jelölése: **v** (u).
-  A piktogram jelentése: 'zsenge'. Betűhangértéke: akrofonias: **s** és **zs**. Jelölése: **efch** (es) és **fs** (zs).
-  A piktogram jelentése: 'csap'. Betűhangértéke: akrofonias **cs**. Jelölése: **ecz** és **ech** (ecs).

Az ideogrammak jelentéseinek és betűhangérték jelöléseinek írásmód-összehasonlító vizsgálata

∠ Az ideogramma jelentése: 'jég'. Betűhangértéke: akrofoniás **gy**. Jelölése: **eg** (egy).

A két ferde vonalból álló *jég* ideogramma a kínai írástörténet „gyökjeleként” is használatos írásjegye. A két ferde vonalat utólag függőleges vonallal összekötő jel **≠** már kései, rontott változat. Vizsgálatunkba a sajátos történeti adatot hordozó tájnyelvi „gyeg” szóváltozat hangértékadó **gy** akrofoniája miatt vontuk be.

„**jég** 1156: ? „de uillis, quas georgius decimat, X, Quarum IIII^{or} maiores sunt hee: *Jegu*, duor, sulad, lopas” hn.” Továbbá: „**1405** k.: „glacies *ieg*” (SchlSzej. 86.); 1416 u./1450 k.: *iègi* gr. (BécsiK. 132); 1416 u./1490 k.: *egh* (AporK. 138); 1538: *ijeeg* (PestiN. V₍₁₎); **1566**: **gyegre** gr. (Helt: Mes. 403: NySz.); **1818**: **Gyeg** (Zakál Gy.: Őrség. 74: NSz.); — *dzsiëg* (UMTSz.); *gyiëk*, *ijëG*, *ijéG*, *jëG* (Nyatl.). **J**: 1405 k.: 'Eis' # (l. Fent). **Sz**: **jeges** 1355: ? *Jeges* szn.” (TESz)

Időponttal megjelölve két helyen fordul elő '**gy**' akrofoniával: Heltai Gáspárnál (Helt: Mes. 403: NySz.) Erdélyben, és az Őrségben (Zakál Gy.: Őrség. 74: NSz.), ahol ma is „*gyegnek*” mondják a jeget. Ez nem más, mint *j* > **gy** hangváltozás, amely a *jég* szó esetében csak egy történeti néprészünknél fordul elő. A végleges honfoglalás után a nyugati határvidékre székelyeket telepítettek, s az ő maradékaik élnek ott ma is.

Heltai Gáspár felnőttként tanult meg magyarul. Valószínű, hogy a Kolozsvár melletti Aranyos-székben, a környezetében élő székelyektől. A jeget minden esetben „*gyég*” -nek, vagy „*gyeg*” -nek írja (Chronica). Mégis, a fontosabb adat az őrségi, mivel Heltai teljes bizonyossággal nem ott tanulta meg nyelvünket, hanem Erdélyben.

Ez a két, különböző helyen, de egy néprésznel előforduló adat egymagában eldönti, hogy kutatásunk tárgyának neve — „székely (rovás)írás”, avagy „székely-magyar (rovás)írás”. A még időpont nélkül megadott „*dzsiëg* (UMTSz)” és a „*gyiëk*” (Nyatl.) adat nem változtat a két alapvető forrásadaton nyugvó végeredményen, amelyek egyöntetűen eldöntik a helyes elnevezést — a székelyek javára.

∠ Az ideogramma jelentése: 'vas nyílhegy'. Betűhangértéke: véghangzó **s**. Jelölése: **f** (s).

„**vas** 1138/1329: „In villa Bata: Gábriel, Kehen, Oqus, **Wosas**” sz. szn. (MonStrig. 1: 91); **1300** k.: „**uof** fcegegkel werethul (OMS.); 1395 k.: ? *uza* gr. (BesztSzej. 143.). **J**: 1. 1138/1329: 'szürke színű fém; Eisen | ebből az anyagból készült tárgy, eszköz, alkatrész;” (TESz).

Továbbá: „1297: *Wospenez* szn. (MNy XL, 79)” (MSzFgrE.).

Az véghangzó 's' (š) hangértékkel egyező **f** írásmódra egyetlen adatunk van: **1300** k.: **uof**.

M Az ideogramma jelentése: 'vas' (fém). Betűhangértéke: akrofoniás **v**. Jelölése: **ew** (ev).

A szó **w** akrofoniával egyező írásmódjára az **1138/1329** időpontok közé datált **Wosas** szó, valamint **1297**: **Wospenez** személynév adatunk van. 1329 utáni időpontból egyáltalán nincs adatunk, ezért megnéztük néhány más v-hanggal kezdődő szó írásmódját, amelyek 1329 után is előfordulnak.

Például: 'varjú': „1333-5: **Worias**”; „1347: **Waryu**”. 'Vajda': 1285/1366/1369: „**Wojda** hn. (uo. 154);” „1302/1398: **Wayda** hn.”. 'Vastag': „1451: „ Thome **Wasthagh**”. 'Vajon': „1527: **wallyonn**”. 'Van': „1350 k.: **wala**” (TESz)

Ezek alapján megállapíthatjuk, hogy a szókezdő **w** –s írásmód az 1200 –as évek végétől az 1500 –as évek első negyedéig kísérhető, de általuk pontosabb, szűkebb időhatárt nem lehet megállapítani.

Ⓞ Az ideogramma jelentése: 'nyugat'. Betűhangértéke: akrofoniás **ny**. Jelölése: **eny** (eny).

'Nyugat' szavunk a birtokosjelzős 'napnyugat' összetételből vált ki: „1493 k.: „*napnak el nywgyatyanak* elewtté” (TESz) „1522: *nap nywgodafon*” (TESz). Ezek késői előfordulások, ezért a 'nyug-' szótó bővített 'nyugalom, nyugszik' szavainak írásmódját is meg kell megvizsgálni, ahol már az **ny** –betűösszetétellel jelölték szavak szókezdő hangját.

Az egyeztethető adatokat megelőző korokban **n**, vagy **ń** szókezdővel írták 'nyugalom' szavunkat. Később: „1372 u./1448 k. *nŷwgomatlan*”; „1510 k.: *nywgalomnak*” (TESz). Majd egy ideig írásmódja ismét **n**, vagy **ń** szókezdővel fordul elő, pld.: „1525: *nogodalmat*” (TESz) De, mint említettük, más írásmódok is előfordultak.

'Nyugszik' szavunk írásmódja: 1372 u./1448 k.: „*nyugoŷnakuala*” (TESz) 1531: „*nyogozic*” (TESz) „1518 k: megh *nywgoztoya*” (TESz) stb.

A legkorábbi szókezdő '**ny**' írásmód előfordulása 1372 után. Ez esetben csak egy „alsó” időpontot tudunk behatárolni.

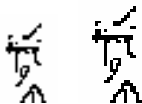
Ⓧ Az ideogramma jelentése: 'üd-hely'. Betűhangértéke: akrofoniás **ü**. Jelölése: **ew** (ü).

Az 'üd-hely' — 'id-nap > üd-nap' (ünnap) szavunk „testvére”. Olyan 'üd'–töví szavakat keresünk, amelyek szókezdő **ü** –hangja **ew** betűkkel jelölt.

„1372 u./1448 k.: *ydueŷeŷŷy* gr. *ewduewŷewŷte*w sz., *ewdueŷeŷte*w sz., *ewdueŷeŷte*w” (TESz) 'Üvösség': 1372 u./1448 k.: „*ewduewŷfegenek*” (TESz)

Az adatok egyöntetűen határolják az akrofoniás **ew** (ü) írásmód alsó és felső határidejét 1372 és 1448 közé.

Ⓞ Az ideogramma jelentése: 'ös'. Jelölése: **us** (üs). Ámbár az eredeti lapon az **us** „hangérték jelölést” nem tudjuk ellenőrizni, egyeztetni, mert lényegesen hosszabbnak tűnik két betűnél. Ezért, a jobb szemrevételezés és szemléltetés céljából különböző nagyságúra nagyítottuk, de így sem sikerült elolvasni:



A ferde vonal alatt vagy öt betűből (?) álló, általunk olvashatatlan feliratot látunk. Még alább, talán a „farkas” **o** betűt: **o** — amellyel a huszita mellékjeles írásban az '**ö, ó**' hangot jelölték. Lehetséges, hogy a nikolsburgi ábécé másolója (átírója) két módon is megadta a jelre vonatkozó tudnivalókat, ahogy előfordul más esetben is két hangérték jelölés a nikolsburgi ábécében.

Mivel az eredeti ösnyomtatvány lapján eddig „**us**” –nak, vagy „**üs**” –nek olvasták, — bár kételkedve, de jobb híján elfogadjuk.

Az **us** korabeli kiejtése **us**, vagy **üs** volt. Az **ü** –betű használata előtt: *ew, u, v, w, ŷ, hw* betűvel (betűkapcsolatokkal) jelölték az **ü** –hangot. A **v** csak az **u** változata volt. Az 'us' (üs) jel a „nagy” „széles” „ég” ideogrammából álló összetétel, ami nem más, mint a 'senjü', a „senyő” tamgája.

„**ös** 1002 k./1295 k.: ? *Ausi*” (TESz) „1138/1329: ? *Efu* szn.; *vfu* szn.; *Ifedi* sz. szn.” (TESz) 1150 k./13—14. sz.: ? *Esculeu* hn. (TESz) „1198: *vf*. Ded” (TESz) „1211: *Vus* szn.” (TESz) „1395 k.: *eŷ, dedeuŷ*” (TESz) „1416 u./1450 k.: **qfi** gr.” (TESz) „1527: *ewfeyöknec* gr.” (TESz) „1566: *esseid* gr.” (TESz) „1649: *üstól* gr.” (TESz) „1784: *ös*” (TESz) Valamint: „1138/1329: *Vsu* szn.” (MSzFgrE) „1211: *ws, Vsud, Wsud*” (MSzFgrE)

Valamint **'üsti**; **ösi**' szavunk írásmódja: 1317/1329: „*Isty*” (TESz). 1460: „*vsty*” (TESz) 1500: „*Ewschy*” (TESz).

A két szó írásmódjából kitűnik, hogy **v** –s szókezdővel 1198 és 1460 között írták **'ös'** szavunkat; **u** szókezdővel 1395 körül; **v** és **u** összevonásával 1211: **Vus**. „Farkas **q**” –val (**qfi**) 1416 és 1450 között.

A példából látjuk, hogy igen széles az időhatár. S ha **'ösvény'** szavunk 1222: „*uswen*” adatát is bevonjuk a vizsgálatba, csak annyi változik, hogy **u** szókezdővel 1395-nél korábbi írásmód is létezett.

⊙ Az ideogramma jelentése: 'mell'-(ső). Betűhangértéke: véghangzó **ly**. Jelölése: **ely** (ely).

„**mell** 1342: „Benedictus dictus *Melies*” (TESz) „1368: *Melles* sz. szn.” (TESz) „1372 u./1448 k.: „*zok kewnezefekuel monda... es melyenek verefiuel*”. (TESz) „1395 k.: *vafmel*” (TESz).

Az **ly**-os írásmódra egy adatunk van: 1372 után és 1448 között.

⊞ Az ideogramma jelentése: 'üst'. Betűhangértéke: akrofonias **ü**. Hangérték jelölése: **v** (u, ü).

Írásmódjára kevés és kései adatunk van: „1395 k.: *yft*” (TESz) „1405 k.: *wfth*” (TESz) „1533: *Ewst* (Murm. 1845.); — *üs*.” (TESz) Kutatásunk szerint a szó eredeti jelentése: **'ős'**, amelyhez –t kicsinyítő képző csatlakozik. Ezért adatként egyaránt felhasználhatjuk **'üsti'** és **'ős'** szavunk írásmódját.

Üsti: „1460: *vsthy*” Ös: „1138/1329: ? *Efu* szn., *vfu* szn.”; „1211: *Vus* szn.”; „1198: *vf ded*”.

Ÿ Az ideogramma jelentése: 'zsendül, zsenge'. Hangérték jelölése: **fs** (zs) és **efch** (eš).

A betűjelet a székely feliratokon többnyire a **zs** (ž) -hang jelölésére használták. Hangértéke a nikolsburgi ábécében két módon van jelölve: **fs** (zs) és **efch** (eš).

Latin betűs írásunkban a szókezdő **s** (š) hangot a korai időkben **f** és **s** betűvel jelöltük. Ezért igen furcsának tűnik a mindkét betű összevonásával történt hangérték jelölés.

De nem kevésbé furcsa a másik hangérték jelölés sem: **efch** (eš). Ilyen német szókezdő sch csak egy „vándorszó” leírásánál fordult elő **s**-hanggal kezdődő szavainknál: „**selyem**: 1338: ? „*Schelem*” (TESz). Valamint két másik szó, szintén németes, de igen sajátos írásmódban:

Serény: „1380 k.: „*agilis: fchereyn*”, és **sarkantyú** 1380 k.: „*Calcar fcharkankyu* [ɔ: *fcharkantyū* (Königsbergi Szójegyzék 37. 1380 k.) (!) (TESz). Ez esetben az **sch** első **s** betűjét a „másik” **f** betűvel helyettesítette a szójegyzék írója. Ugyanúgy, ahogy a **Ÿ** jel egyik hangértékét rögzítette a nikolsburgi ábécé másolója (alkotója ?).

Ez a két Königsbergi Szójegyzékből származó adat a legfontosabb „koronatanú”! A két, különböző helyen előtalált, mindkét helyen könyvkötésre használt lapok — még annak is felvetik a lehetőségét, hogy azonos kéz írta mind a kettőt. Csak az összehasonlító írásszakértői vizsgálatot kell elvégezni! Amennyiben megvannak a feltételei!

S ha netán mégsem, az **'s'** hangnak ez az egyedülálló, sajátosan közös jelölésmódja, valamilyen összefüggést akkor is jelent!

'Zsenge' szavunkra időrendben használható korai latin-betűs írástörténeti adatunk kevés van: „1456 k.: *fengeketh*”; „1156: ? „*Mediocres sunt: Eng, sengeu*”; „1405 k.: „*p[ri]micia: zenge*” (SchlSj. 972.), de l. *zeng*; *fengeketh*”.

Annyit minden esetre meg tudunk állapítani, hogy a **ʒ** betű mellett az **s** és a **f** betűt egyaránt használtuk az **s** (š) és a **zs** (ž) hang lejegyzésére 1156 és 1456 között.

14 A piktoqram jelentése: 'csap' (a szárnyával). Betűhangértéke: akrofoniás **cs**. Jelölése: **ecž** és **ech** (ecs). A 'csap' írásmódjai: 1213: ? „Chopov”; 1372 u./1448 k.: „czappafakual” „1568: czápion”.

A kevés adatból annyit tudunk megállapítani, hogy a két hangérték jelölés a **cs** (č) hang kétféle írásmódját jelöli.

Összegezve az összevetett írásmódok, hangértékrögzítések időpontjait

Az 'vas' véghangzó 'ʒ' (š) hangértékének írásmódjára egyetlen adatunk van: **1300** k.: uof.
A szókezdő **w** –s írásmód az 1200 –as évek végétől az 1500 –as évek első negyedéig kísérhető.

A legkorábbi szókezdő 'ny' írásmód előfordulása 1372 után.

Az akrofoniás **ew** (ü) írásmód alsó és felső határidejét 1372 és 1448 közé tehetjük.

u szókezdővel 1395-nél korábbi írásmód is létezett.

Az **ly**-os írásmódra egy adatunk van: 1372 után és 1448 között.

Üst: „1405 k.: wſth” Üsti: „1460: vsthy” Ős: „1138/1329: ? vfu szn.”; „1211: Vus szn.”; „1198: vſ ded”

s és a **f** betűt egyaránt használtuk az **s** (š) és a **zs** (ž) hang lejegyzésére 1156 és 1456 között.

De (!): serény: „1380 k.: „agilis: *fchereyn*”, és **sarkantyú** 1380 k.: „Calcar: *fcharkankyu*”. E két szónak a Königsbergi Szójegyzékben előforduló szókezdőjének **fch** írásmódja egyezik a nikolsburgi jel egyik hangértékének írásmódjával.

A 'csap' írásmódjai: 1213: ? „Chopov”; 1372 u./1448 k.: „czappafakual” „1568: czápion”.

Az egyező írásmódok legkorábbi és legkésőbbi időpontját elhagyva: **1372** és **1448** közé keltezhetjük a nikolsburgi ábécét. Szerencsére, ezen belül is van egy sajátos, egyedi írásmódjában összevethető pontosító adatunk: a Königsbergi Szójegyzékben: **serény:** „1380 k.: „agilis: *fchereyn*”, és **sarkantyú** 1380 k.: „Calcar: *fcharkankyu*”

Erre az időpontra keltezhetjük a nikolsburgi ábécé másolásának, vagy felújításának időpontját is.

IRODALOM

A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára Akadémiai Kiadó, Budapest 1995
Szekeres István: Régmúltunk írásjelekben A hun és ótürk írások jeltörténete Bevezetés a történeti összehasonlító jeltörténet módszertani alkalmazásába (Kézirat.)

Paál Zoltán (Ózd)

ARVISURA*
(ismerteti Csihák György)

Nemrégiben egy érdekes hír járta be a világot: Charles, angol trónörökös, aki maga is képzett pilóta, külön-repülőgéppel hazafelé utaztában egy ufót észlelt. A repülőgép vezetője is. Azonnal értesítettek két ellenőrző állomást, ahonnan a szolgálattevő vadászok sietve a megadott célra repültek és maguk is igazolták a látottak valóságát.

Az efféle hírek ma már alig keltenek feltűnést. Könyvek sora foglalkozik az ufókkal, nyilvánosságra hozott és titkos adatok forognak közszájon. Az ufók újabban hozzátartoznak mindennapi életünkhöz. Rejtélyük megfejtésére többféle elmélet kering. Néhány évvel ezelőtt pl. az ismert német folyóiratnak, a *Spiegel*nek a hasábjain az ördögnek Mexikóban élő földi képviselője nyilatkozatát olvashattuk róluk. Az ufók itt járnak, állandóan figyelnek bennünket, néha embereket visznek el magukkal, akár egész buszra valót. Nekem az a gyanúm, hogy kapcsolatot keresnek hozzánk, emberekhez, de ez valahogyan nem sikerül nekik. Vajon hogy lehet ez?

Az *Arvisurában* arról olvashatunk, hogy Káltes asszony szekerén az égiek küldöttei jöttek a Birodalmi Nagy Szalákra. A küldöttek Káltes asszony földjéről érkeztek, ahol a civilizáció tízezer évvel előttünk jár. Megegett, hogy Káltes asszony szekere elromlott, s a küldöttek ittrekedtek. Előfordult az is, hogy valamelyik küldött ittmaradt, tudatosan. Az égiek ellátták a Nagy Szala résztvevőit tanácsokkal, de sok mindent hoztak is magukkal. Tétélesen fel van sorolva a puli, a kuvasz, a komondor, a delfin, bizonyos magvak, stb. Az égiek hoztak magukkal spermát, amivel megtermékenyítették az önként jelentkező papnók közül azokat, akiket gondos kiválasztás után erre alkalmasnak találtak. A megtermékenyítés időpontját asztrológiailag igen gondosan meghatározták, mert így születtek a földön az égiek, a kiválasztottak, a beavatottak. Ezeknek ohm-jelű koponyájuk lett, amit az utódok néhány generáción át örököltek. Néha valószínűleg hiba csúszott a számításba, s torzszülöttek jöttek a világra.

A Birodalmi Nagy Szalában a 24 hun törzsszövetség vezetői gyűltek tanácskozásra a földkerekség minden tájáról – nem tudni milyen időközönként, mely alkalomból és hol.

Az egyik *Arvisurában* szó esik egy ilyen Szaláról, amely valahol Egyiptomban lehetett és Nimrud is résztvett rajta, de nem ő lehetett ott a földiek közül a legelőkelőbb személyiség. Az erre a Szalára igyekvő amerikai küldöttek útközben fogságba estek, gályára kerültek evezős rabnak, de Gadafi hajósai kiszabadították őket, s amikor megérkeztek a Szalára, nem kellett őket tájékoztatni, mert az eseményeket végig figyelemmel követték. Nyilván beavatottak voltak, akik egymással térben és időben a legnagyobb távolságban is kapcsolatot tudtak teremteni. Ők közvetítettek a földiek és Káltes asszony földje között is. Egy *Arvisurában* arról olvashatunk, hogy egy beavatott Lipcsében a bombatámadás pusztítása elől úgy menekült meg, hogy megkérdezett egy évszázaddal azelőtt Lipcsében élt beavatottat, aki őt egy remek búvóhelyre kalauzolta.

*Előadás az egyesület első magyar őstörténeti találkozásán Benidormban, 1986. május 12-24

Az égiek figyelmeztették Nimrudékat, hogy Káltes asszony földje újabban igen gyorsan távolodik a Földtől, aminek az lesz a következménye, hogy hosszú ideig nem tudnak majd hozzánk ellátogatni. Egyúttal aggodalmuknak adtak kifejezést amiatt, hogy a Föld a gyilkos halak hónapjában és különösen annak vége felé nagy veszedelembé fog kerülni. Az emberiséget háborúk és betegségek fogják pusztítani, a Földön a természeti katasztrófák sora lesz. Ezt követi majd ismét egy boldog korszak, a vízöntő jegyében. Akkorra majd Káltes asszony szekere ismét gyakrabban ellátogat a Földre.

Asztrológusainktól tudjuk, földünk jelenleg a halak jegyének utolsó idejében, s a vízöntő korszak elején van. Az ilyen földtröténeti korszakok átmeneti ideje egy-két évszázadot is kitesz. Filozófusaink jelzik, hogy a racionalizmus századai után ismét a morál korszak közelít.

Az Arvisurák rovósámánjai szerint az Arvisura szó igazmondást jelent. Az Arvisurákat arany lapokra letisztázták és egy sáránközpontra alvilágában helyezték el. Arvisura-rajongók megszervezték Magyarországon az ásatások ellenőrzését: nehogy egyetlen ilyen arany lap is eltűnjön! Dél-Amerikában tudunk egy törzsről, amely a dzsungel mélyén, egy hegy hozzáférhetetlen gyomrában nagy mennyiségű aranylemezt őriz. Embert oda nem engednek, s ehhez megvannak az eszközeik is. Egy hazánkfia járt ebben a teremben, s szerinte az aranylemezek írásokat őriznek. De tudomásunk van arról is, hogy spanyol hódítók Amerikában tonnaszám olvasztottak ilyen lemezeket! Arvisura-törvény minden város alapításánál az alvilág kiépítése. Csak felkapom a fejem, amikor egy-egy hazai lap arról tudósít, hogy pl. egész Pécs keresztbe-kasul alá van furkálva! Senki nem tudott róla, nemrégiben jöttek rá. Egerben is ez a helyzet. A beszámolókat valami borpincérrel dadognak, de hamar abbahagyják. A talált lukakat sürgősen betömik. Fölöttük lakóházak állnak.

Tudjuk azonban, hogy amikor Budán a sziklakápolnát építették, majd amikor a háború után a fürdők elszőkö forrásvizei után kutattak, megállapították, hogy egész Budát behálózza egy barlangrendszer. Újabban kiderült, hogy Dömös, Nagymaros és Kismaros alatt is kiterjedt barlangrendszer húzódik. E vidékeken szőlőt sohasem termeltek. Viszont megértettem a történelemből, hogy Mátyás király miért járt oly gyakran a Visegráddal szembeni parton. A történészek valami Piroskát kerestek ott vele. Az Arvisurák viszont arról tudósítanak, hogy Mátyás halála után gyermekeit a sáránok Jászvásár környékére menekítették. Szilágyi Erzsébet Aranyasszony, Mátyás pedig beavatott volt. Vajon miféle holló vihette ama titokzatos levelet Prága városába?

Az Arvisurák alapján még egy dolgot megértettem a magyar történelemből, ami azelőtt soha nem volt világos. Miért fenyegette szünet nélkül a legszigorúbban a pápa IV. Bélát, aki apostol volt, mint maga a pápa? Miért óvta őt vadul attól, hogy az ördög küldöttével, a nagy kánnal Béla – aki a kereszténység pajzsa, Isten kardja – nehogy szövetségre lépjen? Ki érti ezt? Én sohasem értettem. Nos kérem azért, mert Béla nem egyszerűen csak magyar király, hanem a 24 törzs szövetsége legnyugatibb területének a feje volt, miként Atilla is. Atilla annak idején Ordoszból azt a parancsot kapta, hogy terjessze ki a birodalom határait a keleti nagy víztől a nyugati nagy vízig. Nyugaton Róma állta útját, ezért ideiglenesen parancsnoksága alá rendelték a törzsszövetség katonai erejének egy részét. Tudta ezt mind nagyon jól a pápa. IV. Béla azt a parancsot kapta Ordoszból, hogy a törzsszövetség nyugati erejével törjön nyugatra a mai Ausztria vonalán, miközben a mai lengyel síkon a keleti erők nyomulnak előre. Évszázadokkal később ezért kereste a török is a magyarok szövetségét. Nos, a IV. Béláról szóló Arvisura címe: A szószegő király.

Igen, Béla ingadozott, s végül megtagadta az ordoszi sámánközpont parancsát. Ezért fordult vissza Berlin alól Batu kán, hogy megbüntesse az áruló királyt! Az áruló életét pedig nem az Adria lágy hullámai mentették meg, amint a józan ész ellenére minden történelemkönyv állítja, hanem Pósa prépost.

Egyes kutatók szerint ez a Pósa azonos lehet Anonymussal, akit állítólag kóbor tatárok öltek meg, mikor már békés öregkorát élvezte valahol délen, a Szörényi Bánság egy csendes plébániáján. Mit tud erről az idézett *Arvisura*?

Pósa, ordoszi sámán, a nagykan pájcájával érkezett Budára. Különböző iratokból, így a mongolok titkos krónikájából is tudjuk, hogy a pájca birtokosa előtt a törzsszövetség minden tagjának arca kellett borulnia és a tulajdonos utasításait követni kellett. Nos, a Zára várát körülvevő csapatok parancsnokának Pósa megmutatta pájcáját, mire a csapatok azonnal eltávoztak a vár alól. Ezt követően egyébként is otthonukban támadt dolguk, de ordoszi parancsra egy csoport visszatért, hogy megbüntesse az áruló Pósat, aki nyilván nem az ordoszi parancs értelmében járt el, amikor megmentette a 24 hun törzsszövetség legnyugatibb területének árulójává lett parancsnoka életét. Így az *Arvisura*.

Tulajdonképpen még nem mondtam meg, hogy mi is ez az *arvisura*-igazmondás. Az *Arvisura* a 24 hun törzsszövetség rovósámánjainak feljegyzései. Minthogy mindenkit papok tanítottak, a tudás szakmai iránya szerint mindenki, aki képzettséget nyert, pap, azaz sámán lett. Így lett pl. kovács sámán, gyógyító sámán, kereskedő sámán – és az íródeák rovósámán.

A rovósámánok dolga volt, hogy lejegyezzék annak a közösségnek a dolgait, amelyben éltek. Mesterségük az írás volt, ezért az írást is fejlesztették, nemzetközi konferenciákon a technikát, a nyelvtant, az időmérést egyeztetették. Az *Arvisurák* olvasásakor az ember hajlamos arra, hogy bosszankodjék afölött, hogy milyen együgyű dologra pazarolják idejüket, miközben igazi nagy dolgokat éppen csak megemlítenek. Sőt, ha ezeket az *Arvisurákat* egymás után olvassuk, meg kell állapítsuk, hogy igazán fontos dolgokról egy betűt sem találunk. Nos, tudnunk kell, hogy részint nem minden *Arvisura* áll rendelkezésünkre, másrészt meg kell értsük, hogy minden sámán a maga dolgát kellett ellássa, a maga közösségének dolgairól számolt be, s ami ma nekünk fontosnak tűnik, azt sok esetben inkább a helyi események jobb megértése kedvéért, vagy önnön irodalmi kedvteléséből jegyezte le. Így egyes *Arvisurák* unalmasan hosszúak, részletesek, mások az érthetlenségig tömörek, elnagyoltak, sok bennük az ismétlés, néhol ugyanaz a dolog ismétlődik ugyan, de nem azonos módon. Ez bizony nagyon is természetes. Példának okáért hasonlítunk össze ugyanarról a napról, de a világ különböző pontjáról való mai újságok tartalmát!

A hasonlat nagyon valós. Mit olvashatunk erről az *Arvisurákban*? Akik járatosak Ázsia irodalmában, sok ismerős dolgot fognak találni: Tóremek élete, szerelme, harca. Csofálatos szép természet-legenda, életfa-leírások. A 24 hun törzsszövetség élete elkezdődött az Ataisz nevű kontinensen. Ataiszról van egy sámán-térkép: a Csendes-óceánban volt, északi csücskét képeznék a Hawaii-szigetek. Szó esik Atlantiszról is. Érdekes módon pont oda helyezik, ahová Platón is: Herkules oszlopain túlra. Déli csücske a Kanári-, északi az Azóri-szigetek lennének. Atlantisz pusztulásáról nem esik szó: annál több Ataisz pusztulásáról. A leírás kísértetiesen egybevág mindazzal, amit ma egy atomcsapásról olvashatunk. Bizony felrémlik annak gondolata, hogy az emberiség elpusztítja önmagát, amit evilági történelme során lehet, hogy többször is megtett. Gondoljunk csak meg: őstörténelmi ismereteink legfeljebb a Krisztus előtti 6-8 ezer évig nyúlnak vissza. Vértes László

barátom annak idjén Vértesszőlősen 400'000 éves emberi település maradványait tárta fel. Mennyi emberi gyarlóságra volt idő ezalatt?!

Ataisz pusztulása után az következett be az Arvisurák szerint, amit bármelyikünk könnyen elképzélhet. A szellemi irányító és az anyagi ellátó központ kiesése következtében Ataisz gyarmatai lezüllöttek és igen eltérő módon folytatták életüket. Gondoljuk el, milyen tragédia lett volna, ha a modern gyarmatosítás fénykorában egyik napról a másikra elpusztul Európa. Vagy akár ma? Például egy dzsungelben működő titkos radarállomás személyzete egy darabig még élne a készletekből, javítgatná a radart is. Aztán elpusztul a szerelő, el a kezelő is. Az emberek összeházasodnak a környék benszülötteivel, néhány emberöltő múlva az emberek imádnák a radar roncsait, mert már csak arra emlékeznének, hogy valamikor őseik idején igen fontos volt. De ma már senki sem tudná, miért.

Ataisz gyarmatain is ez történt. Bizonyára voltak a bányász helyeken bányász sámánok, másutt korongozó sámánok, megint másutt ékszerkészítő, vagy éppen ilyen-olyan agronómus sámánok. Ha meghaltak, nemigen volt utód. Ohm-fejű tán egy sem. Az ataisziak keveredni kezdtek a környék benszülötteivel. Egyesek elvadultak, még az emberevéssre is visszaszoktak. Megint mások az emberből csak az agyvelőt ették meg, mert arra emlékeztek, hogy ott valami fontos van.

A katasztrófa alkalmából egyesek Ataiszban voltak, mások éppen hajón utaztak, megint mások valamely gyarmaton tartózkodtak. Elpusztultak az iratok, nyilvántartások, a legfőbb papok, a központi intézmények. Bizonyára igen kevesen tudták, hogy egyáltalán hol vannak a gyarmatok, s mely utakon lehet oda eljutni. Platón leírásaiból tudjuk, hogy Atlantisz földalatti dokkjain egyszerre 130 hajót lehetett javítani. Kérem, el tudják képzelni, mit veszített el a világbirodalom Ataisz pusztulásával? Platón leírása Atlantisz birtokairól ugyancsak meglepő egyezést mutat az Arvisura adataival Ataisz gyarmatait illetően. Ezek voltak: Egyiptom, Mezopotámia, általában a Földközi-tenger medencéje, a Kárpát-medence, India, a két Amerika egy része. Általában tehát az a terület, amely a jégkorszak idején is aránylag kellemesen lakható volt. Nos, Ataisz pusztulása után született az Arvisura-törvény a kalandozásokról: Ataisz gyermekeinek szüntelenül kutatniok kellett az elpusztult Ataisz elszakadt népei után! Hajón, lovon, gyalog. Így aztán nincs is azon semmi csodálni való, ha az Arvisurák itt-ott hiányosnak tűnnek, ha nagy időközökről nincs híradásunk, ha néhol egymásnak ellentmondanak.

Kérem, aki úgy gondolja, hogy ide tudományos találkozási és nem mesedélutánra jött, s ezen könyvismertetésem unatja, nyugodtan álljon fel és menjen el, nem veszem zokon. László Gyula is nagyon lekicsinylően ír az Arvisurákról. De tetszik hallani? – ír róluk. A magyar történelemtanárok részére írt Östörténetünk című és a Tankönyvkiadó Vállalat által 1981-ben kiadott, mintegy 172 tenyérszerű nagyságú lapon írt könyvében mintegy 40 oldalt szentelt a „Más megoldás is elképzélhető“ című fejezetnek. Itt több olyan dologról ír, ami a hazai történelemtanárkönyvekből, de legtöbb tudományos munkából is kimarad. Az Arvisurákról tudtommal hazai pályán még senki egy betűt sem közölt. Kivéve László Gyulát, aki könyvének ezen fejezetében, pl. a sumir rész megírására nem kisebb szakembert kért fel, mint Zakar András, akitől közölt is 7 oldalt. Viszont önmaga az Arvisurákról több mint öt oldalon át írt ebben a könyvében. Megemlíti, hogy odahaza az Arvisura-imádók tábora alakult, s szinte szemére veti az emigrációnak, hogy még nem adta ki! Legfőbb kérdése az, hogy hol, mikor és kik írták az Arvisurákat, milyen nyelven és egyáltalán, hogy került Magyarországra.

Most olyan történet következik, amit László Gyula sem tud, s bizonyára ő is szívesen hallgatna.

Kezdjük azzal, hogy hogyan került erre az asztalra az *Arvisura* két kinyomott példánya.

Ezt a zöldet Németországból hozta a posta, feladó nélkül és állítólag Magyarországon készült. Ez lenne a földalatti irodalom első darabja. Kanadából is hozott a posta négy kötetet, ugyancsak feladó nélkül. Ez utóbbiak A/4 formátumú, géppel írott, igen rosszul olvasható másolatok. Összeegyeztettem ezzel a zölddel és megállapítottam, hogy egyezik a kézirat két kötetének mintegy 90 %-ával. A kéziratban néhol több, néhol kevesebb van. Évek múltán arról értesültem Kanadából, hogy egy Fejér Albert nevű ember a saját neve alatt kiadta az *Arvisurákat*. Ez a fekete könyv az. Összehasonlítottam a zöld könyvvel, s mintegy 80 %-os azonosságot állapítottam meg. Mindkét könyv tartalmaz egész *Arvisurákat*, továbbá egyes részeket, ami a másikban nincs. Mit ír Fejér a maga könyvéről? Ő gyermekkora óta kutat a magyar őstörténelem területén, s amint az már lenni szokott, aki keres, az talál! Ő ezt találta. Kedves olvasó, ne kérdezz, csak higgy! Majd a tudósok szorgos kutatással igazolják az *Arvisurák* igazmondását. Így Fejér barátunk. Ez bizony nem hangzik valami tudományosan, s vajmi kevéssé alkalmas egy tudományos alapossággal dolgozó kutató kételyeinek eloszlatására.

A zöld könyv előszavából megtudjuk, hogy Paál Zoltán ózdi kohász munkája. Ő maga palóc, s mint ilyen a palauzok (ebből lett a palóc népnév) leszármazottja. Sohasem foglalkoztatták történelmi kérdések. A második világháborúba a legvégén kapcsolódott be, mint fiatal legényke. Besorozták, a Felvidéken partizánokkal harcra keveredett és fogságba esett. Ott ismerkedett meg Szalavare Turával, s tőle vannak az *Arvisurák*. Miután már ennyit megtudtam, érdeklődéssel kezdtem lapozni a fent említett, alig olvasható kézirat hátralévő két kötetét, amelyben annak történetét ígérte Paál Zoltán, hogy hogy is jutott az *Arvisurák* birtokába. A több mint 600 oldal átböngészése után tudtam többet, de nem mindent. Mi derült ki? Szalavare Tura a manysi nép fősámánjának fia. Tudvalevő, hogy a manysik az Urál hegység délkeleti előterében, Tyumen környékén élnek. Az *Arvisurák*ból megtudható, hogy abban az időben a papa volt a 24 hun törzsszövetség fősámánja. Ő mondta tehát fiának, a háború kezdetén, hogy menjen katonának, jusson el a Kárpátok medencéjébe, vigye oda az *Arvisurákat*, mert ott van a törzsszövetség legnagyobb élő népe, a magyar. Turát mint szovjet partizánt dobták le a Kárpátokba, ahol összetalálkozott Paál Zoltánnal, akinek szakadatlanul adta az *Arvisurákat*, mígnem valahol Szombathely környékén egy golyó kioltotta Tura életét. Az átadás módjáról sok szó esik. Tura időnként elővesz csomagjából valami italt és abból iszik. Néha révületbe esik és mesél. De mesél ébren is és álomban is. Leírnak medvevadászatot és medvetort a Kárpátokban és néha Paál is révületbe esik. Közben kiderül, hogy neki is ohm-jelű koponyája van. De miként tudta leírni vagy megjegyezni ezt a töméntelen szöveget és adatot? Egy levelében pl. azt írja Paál, hogy van vagy tíz kötetre való szövege és adata, de nem meri leírni, mert fél, hogy bolondok házába zárják, pedig meg tudná oldani pl. az ufók rejtélyét is.

Joggal kérdezhetné valaki, hogy az egyszerű manysi gyerek hogyan intézte el a világháború forgatagában, hogy pont Magyarországra kerüljön. Lehet, hogy ma már Önök sem lepődnek meg semmin, pedig a java még hátra van. Paál ugyanis leírja, hogy a Vörös Hadseregben a beavottakból önálló egységet szerveztek, amelynek tagjait a különböző alakulatokhoz osztották be. Főleg partizánokhoz kerültek, minthogy sem drótra, sem egyéb technikai eszközre nem volt szükségük ahhoz, hogy egymással vagy akár a főpa-

rancsnoksággal kapcsolatba lépjenek. Ezen beavatott egység legfőbb szervezője Otto Kuusinen elvtárs volt. Úgy vélem, ő gondoskodott Tura és Paál találkozásáról is.

Hanem szegény Paál Zoltán már igen öreg volt, amikor a Népszabadság 1981. október 3-i számában – tessék, itt bemutatom – egy féloldali cikkre lettem figyelmes. Először azt gondoltam, hogy csak azért akadt meg rajta aszemem – igazán véletlenül akadt a kezembe és véletlenül láttam meg pont ezt a cikket –, mert nekem is tán ohm-jelű a koponyám, s bizony nem kis idő telt bele, amíg rájöttem az okára. A cikk címe: „Otto Kuusinen elvtárs születésének századik évfordulójára.“ A cikkből megtudni, hogy az elvtárs finn földön született, de még akkor, amikor ott bizonyos területek hol ide, hol meg oda kerültek, mindenesetre az elvtárs ide került, a forradalomban ezt és ezt csinált, majd Komszomol-főnök volt valahol, végül a KB egyik titkára lett. Tetszik érteni: egyik titkára.

Neki most van születésének századik évfordulója, s ezért kell a magyar párt napilapjában egy fél oldalon át erről írni. Hm. Most, hogy Gorbacsov söpör, ezrével repülnek az efféle apparátcsikok. És ki tudná összeszámolni csak azt, hogy hány ilyen söprés volt? Egy külön napilap teljes terjedelmében sem volna elég mideden elvtárs születésének 100-ik évfordulójára nekrológot írni. Miért pont Otto Kuusinent tiszteljük meg ennyire? Én nem tudok egyetlen egy elvtárs születésének 100-ik évfordulójáról sem, amelyről egyáltalán valahol valaki megemlékezett volna. Otto Kuusinen az egyetlen. Mondottam, Paál Zoltán, ózdi kohász ekkor már alig volt az élők sorában.

Az előbb említett gépelt kézirat végén minden érthető ok nélkül leírja Paál, hogy a szombathelyi múzeumban több koponyát látott. Az egyik ohm-jelű volt és ő beszélgetett vele.

Néhány évvel ezelőtt a német televízió egy meglepő műsort sugárzott. Egy idős angol lady, akit a nevelőapja pókeren nyert, a következő történetet adta elő. A megrögzött aglegény apuka a pókerpartyt követő hajnalon kitörölte pókerezéstől elfáradt szeméből az álmat s ijedten nézett nyereséjére, ő meg vissza. Azonnal indulnia kell Dél-Amerika dzsungeljébe, mert valami fontos fölfedeznivalója van. No de mit kezdjen a csöppnyi leánykával? Magával vitte. Ami ezután a képernyőn megjelent, az a BBC speciális forgatócsoportjának munkája volt. Eredetiben követhettük az old lady meséjének útját a képernyőn. Repültünk vele a gyermekkorában megtett úton, majd csónakon közlekedtünk vad folyókon, átkeltünk néhány égbenyúló hegyen, megküzdöttünk krokodillal, moszkítókkal, benschülöttekkel, teherhordókkal, betegségekkel, mígnem hipp-hopp megérkeztünk a tethelyre. Egy faluba, ahol a pókeres papa, valamint 60 évvel ezelőtt, egy akkor már elveszett, a dzsungel által már benőtt és azt hiszem, a 12. században elpusztult falut talált. A televíziósok erre a falura az old lady elbeszélése alapján találtak. A falu kultikus helyén, az oltárkő alatt – a helyet pontosan megmutatták – a pókeres papa egy hegyikristályból készül koponyára lelt. A koponya máig az old lady-nél van. Az egész környéket átkutatták – akkor is, most is –, de semmit sem találtak, amit a kristály koponyával összefüggésbe hozhattak volna. Modanom sem kell, hogy az egész kirándulás kiváltó oka az old lady, illetve hegyikristály koponyája. Amit most elmondok, azt is mind láthattuk a televízió képernyőjén. A hölgy elunta a koponyát, mármint a kristályt, s egy múzeumnak akarta ajándékozni. Megjárta a Britisht meg a Metropolitanat és még néhány más nevezetes helyet, de rövid ott-tartózkodás után mindenünnen kitétték a nevezetes koponya szűrét. Nem csoda, a lady is belefáradt a dologba. A koponyát ugyanis koncertre és színházba kell vinni, vacsorázni kell vele járni, mert ezt kikövetelei magának. Nem csoda, ha senkinek sem kell egy ilyen nyugös koponya.

A koponya két részből áll, miként minden tisztességes koponya: egy felsőből és külön az alsó állkapocs részből. Nincs is a földön több ilyen helyikristály koponya. Egy hasonló van a British Múzeumban. Az a koponya azonban két lényeges dologban eltér a ladyétől: egy darabban van, s a megmunkálása durva. Pontosabban olyan, amilyen lehet. Mekszikóban találták és valami ezerévesnek tartják. Korát ugyebár nem lehet pontosan meghatározni. Nos itt kapcsolódtak be a történészek, régészek, sőt helyikristály-szakemberek Bécsben, Amszterdamban és még sok más helyen. Az interjúkat eredetiben hallhattuk. Ladynket többen kicsit hazudósnak tartják, mert sokallják a mesét a póker-partytól a vacsorázni járó koponyáig. A muzeológusok nem voltak valami beszédesek, csak mosolyogtak és nem voltak hajlandók megmondani, hogy miért nem kell a koponya. Hallgattak, akárhogy is faggatták őket a közismerten kíváncsi televíziós riporterek. Nem és nem. Az Istennek sem. Van azonban még egy bökkenő a dologban, ez pedig a koponya megmunkálásának a technikája. Egyesek azt mondják, az old lady hazudik, mert a koponya megmunkálása olyan technikára vall, amely sem a 12. században, sem akkor, amikor állítólag találták, tehát úgy 60 évvel ezelőtt, nem létezett. Csakhogy minden szakember egybehangzó véleménye szerint – és ezt is mindenki láthatta, hallhatta a televízióban – olyan technika a Földön ma sincs kérem, amivel ezt a koponyát készítették. Ezzel az old lady madarakat etetve elsétál valami elhagyott angol tengerparton, magával víve a talán maga által sem ismert titkot, hiszen ő csak egy reggelig tartó póker-party emléke. A helyikristály koponya pedig azóta is nála van, hacsak meg nem halt, mármint az old lady.

Lehet, hogy ennek a történetnek semmi köze sincs az Arvisurákhoz, magam sem állítom, hogy van. Csak ide kíváncozott, mert a film megnézése után percekken át dermedten ültünk, s nekem mindig eszembe jut, ahányszor a kezembe veszem ezeket a könyveket. Lehet, hogy már tényleg nekem is ohm-fejem van?

Aki az Arvisurát olvassa, minden biztonnyal megragadja archaikus hangulata, stílusbeli gazdagsága, nyelvi szépsége. Feltűnik, hogy e titkos regék mennyi életörömet sugároznak. Sehol nyomát sem lelni a gyűlöletnek, bosszúvágnak, sem midannak, ami évezredek óta a politikát irányítja. A népek összefogását igézi a távoli Szibériától Vizcaya sáman földjéig, a suomák országától az indijókig. Maguk a történetek is lebilincselőek, megkapóak, többnyire hallatlanul tömörek, mint a magyarok nyelve. Nincs az a fantázia, ami ezeket a történeteket kiagyalja. Kiegészíti több sámantérkép, továbbá a fősámanok, aranyasszonyok névsora, egyes családok és népek családfája. Hallatlanul érdekes betekintést nyerünk a felsorolt népek minennapi életébe, amit hiába is keresünk bármely történelemkönyvben. Tudjuk például, hogy a mai napig sem tisztázott pl. Árpád népének hatalmi rendje. Mi az, hogy kende, gyula, horka, stb? Mi volt a nők szerepe? Mi lehet az oka annak, hogy sohasem vettük át, a semita vallásokkal sem, a nők lenézését?

Az Arvisurából megtudjuk, hogy a 24 hun törzsszövetség irányítása Ataisz után különböző helyekről, majd legtovább Ordoszból történet. Ordoszt a kínai nagy fal építésénél éppen ezért kikerülték. Az ordoszi központ parancsait az egész birodalomban végre kellett hajtani, s mindenki csak a végrehajtó volt. A legfontosabb döntéseket a birodalmi Nagy Szalában hozták, ahol pl. az Aranyasszonynak volt talán a legnagyobb személyi hatalma. Az Aranyasszony amolyan rendfőnöknő volt, aki mindenek előtt a papnők – a rimalányok – vezetője volt. Viszont megtudjuk azt is, hogy amikor Atilla megsebesült, a rómaiak gyűrűjéből a rimalányok tyumenje mentette ki, akik az Aranyasszony parancsára hagyták abba a sebesültek gondozását, s kapcsolódta be közvetlenül a harcokba. Az ezt követő vis-

szavonulást nem a súlyosan megsérült Atila, hanem az Aranyasszony szervezte, mert Nekecse fősámán elveszítette a forgatagban a sámának üstjét – mint tudjuk, nemrégiben találták meg a csatatéren egy ásatás során –, amiért Nekecse később életével lakolt. Lám., az Aranyasszony legalább a második volt a rangsorban, a fősámán előtt. Róma kapujában nem Atila, hanem az Aranyasszony tárgyalt a pápával. Atila csak a hadakat vezette – ha egészséges volt.

A birodalmi Nagy Sünban (ez valami versengés volt) a lányok a fiúkkal együtt indulnak, s ha a versenyt megnyerték – ami gyakran megesett –, akkor férjet választhattak. A gazdag leányok több férjet is választottak, akik azután az asszony nagy távolságokban lévő birtokait igazgatták. Ezek az asszonyok sorba látogatták birtokaikat, talán férjeiket is, de ez utóbbiról nem szól az igazmondás.

Otto Kuusinenre emlékezve

SZÜLETÉSÉNEK SZÁZADIK ÉVFORDULÓJÁN

Otto Vilhelmovics Kuusinen, akinek élete és forradalmi tevékenysége a sorsfordító történelmi események áramába tagolódott bele, 1881. október 3-án született a finnországi Laukaában. A szegény falusi szabó fia korán árvaságra jutott, de nevelőanyja gondoskodásából tanulhatott; a helsinki egyetem bölcsész-hallgatója lett. 1904-ben néhány társával együtt belépett a Finn Szociáldemokrata Pártba, s rövidesen negyvenfős egyetemista pártszervezetté fejlesztették csoportjukat.

Kuusinent magukkal ragadták 1905 forradalmi eseményei. A filozófia fiatal kandidátusát a kibontakozó általános sztrájk során beválasztották a sztrájkbizottságba, majd a megalakuló Vörös Gárda egyik alegységének parancsnokává tették meg, a későbbiekben a *Työmies (Munkás)* című politikai lap rovatvezetője. A szociáldemokraták 1906. évi kongresszusán Kuusinennek nagy része volt abban, hogy a párt elfogadta a balszárny álláspontját, s a forradalmi harc útját jelölte meg tevékenységének fő irányául. Megválasztották a párt végrehajtó bizottságának póttagjává és a *Socialistinen Aikakaulehti* (Szocialista Híradó) szerkesztőségének titkárává nevezték ki.

Növekvő elméleti tudása, elvszerű és harcoss magatartása elismerést és népszerűséget szerzett neki, s 1908-ban, a munkások

sikerrel fáradozott a párt tömegbolyulásának növelésén.

1921 elején tért vissza Szovjéto-Oroszországba. Lenin közvetlen munkatársainak egyikeként a Kommunista Internacionáléban tevékenykedett. A Komintern III. kongresszusára ő készítette el a *Tézisek és kommunista pártok szervezeti építéséről, munkájuk módszereiről és tartalmáról* című dokumentumtervezetet. Ezen a kongresszuson beválasztották a Kommunista Internacionálé Végrehajtó Bizottságába, majd később az elnökségbe is, és a Komintern egyik titkárává lett. Két évtizeden át tevékeny részese egész sor Komintern-dokumentum megszövegezésének, gyakori szereplője a Komintern kongresszusainak és plénumainak. Lenin nézeteinek egyik leg-

hívebb támogatója és alkalmazója volt.

Az 1920-as, 30-as évek fordulóján a nemzetközi kommunista mozgalomban megnövekedett a munkásegységfront megteremtésének szükségessége. A Kommunista Internacionálé Végrehajtó Bizottságának XII. plénumán (1932. augusztus–szeptember) Kuusinen előadói beszédében felszólította a kommunista pártokat, hogy egységfront-politikájuk alapjává az osztályharc aktuális és közvetlen, gyakorlati céljait te-



gyék, s küzdjenek a szociáldemokrata és szindikalista munkások megnyeréséért is. A Komintern VII.

Népszabadság 1981 október 3., szombat



7. Weltkongress der Komintern 1935 (von links): Palmiro Togliatti, Dmitri Manuilski, Klement Gottwald, Georgi Dimitroff, Otto Kuusinen und Wilhelm Pieck (Bild «Sowjetunion heute»)

«Hauptfeind» bekämpfte, übernahm sie Hitlers Parolen gegen die «Versäiler Ketten» und verunglimpfte, der NSDAP ähnlich, die Weimarer Republik. Mit *Ernst Thälmann* hatte sich die Komintern ein willfähiges Werkzeug verschafft. Der Hamburger Arbeiter war als populärer Demagoge unfähig, selbständig zu denken, und begnügte sich damit, Moskauer Direktiven auszuführen. Die Errichtung der Hitler-Diktatur wurde von der Komintern nicht als eine Niederlage, sondern als eine Etappe des siegreichen kommunistischen Vormarsches gekennzeichnet. So nannte das Exekutivkomitee im April 1933 die NS-Diktatur «eine vorübergehende Erscheinung», es gelte, «den bewaffneten Aufstand vorzubereiten».

Von der Bolschewisierung zur Stalinisierung

Die weltrevolutionären Erwartungen hatten sich nicht erfüllt. Ausserhalb Russlands zählten die kommunistischen Parteien in Europa 1928 eine halbe Million Mitglieder, die sozialdemo-

Hilfe er benötigte, beruhigen, indem er auf weltrevolutionäre Ziele verzichtete. Das bedeutete freilich nicht, dass er die Kontrolle der kommunistischen Parteien überhaupt aufgab. Doch deren Formen hatten sich verändert, und in der Folge blieb auch das Wesen der Sache nicht unberührt. Zu einer Neuauflage der Komintern kam es nicht mehr.

1947 entstand das Kommunistische Informationsbüro (Kominform) als Instrument des Kalten Kriegs, dessen sich Stalin gegen die Westmächte bediente. Das Kominform zählte nur neun Mitgliedsparteien, sieben gehörten zum sowjetischen Machtbereich, nur zwei, die französische und die italienische KP, standen ausserhalb dieser Sphäre. Der Charakter eines russischen Organs war *unverschleiert*. Das Kominform, eine Karikatur der Komintern, verteidigte vorbehaltlos Stalins Politik gegen den Marshallplan, gegen die jugoslawische Unabhängigkeit, und es billigte die Repression im kommunistischen Herrschaftsbereich.

Arvisura Paál Zoltán életében egyszer jelent meg Magyarországon Ózdon. A kötet kisbetűs írógéppel 13,5 x 18 centiméteres tükörbe írt, egyszerű technikával, fehér papírra fekete színnel sokszorosított 270 oldalt tartalmaz. Zöld karton borítója kezdetlegesen van fóliával leragasztva. Az előszót Paál Zoltán ózdi kohász írta 1972-ben, a kötet megjelenésére utaló dátum 1977. Példányszám, az előállítás helye nincs feltüntetve, helyette ez áll: „Az eredeti kéziratok megtalálhatók: 466/75 Heves megyei Múzeumok igazgatósága Egervár Múzeum – 25-2/76/B Balassagyarmat, Palóc Múzeum – 1001.sz. alatt a Néprajzi Adattárban – 62-18-1/75 Keszthelyi Balaton Múzeum, valamint a Kőrösi Csoma Társaságnál.“

Blaskovics József (Prága)

MAGYAROK TÖRTÉNETE* TARIH-I ÜNGÜRÜSZ

(Ismerteti Csihák György)

A beavatottak szerint a Török Állami Levéltárban mintegy 70-80 millió kézirat hever. Ebből eddig, mintegy 200 ezret feldolgoztak, úgy 3 millióról sejtik, hogy mit tartalmaz. A többről biztosan lehet tudni, hogy mikorra pusztul el végképp. A Tarih-i Üngürüs egy a 80 millió irat közül, tehát egy a megmentettek közül.

Páratlanul értékes őstörténeti anyagot őrző régi kódexről van szó, amelynek tartalma nemcsak a széles közönség, de a tudományos közvélemény előtt is ismeretlen, noha közel 120 éve felfedezték. Felfedezték, de oly módon (és ez nálunk nem ritkaság), hogy mégis felfedezetlenül maradt.

Gesztánk nem most sülyedt el először. Százados elmerülését megelőzően jó három századra merült el az ismeretlenségbe. A kódexre ugyanis I. Szülejmán tolmácsa és íródeákja, Terdzüman Mahmud bukkant a mohácsi vést követő években Székesfehérvárott, és Tarih-i Üngürüs (Magyarok Története) címmel ő ültette át törökbe. Ettől az időponttól több mint 300 éven át semmi jel a kódexről. 1860 táján rövid időre előkerült. De ha a székesfehérvári megtalálásától visszafelé nyomozunk, a kódex ismét eltűnik (ki tudja hány századra?), hiszen középkori krónikásaink éppúgy nem tudnak róla, mint a 11. század történészei.

A Tarih-i Üngürüs – mint említettük – I. Szülejmán szultán tolmácsának és íródeákjának munkáját dicséri. Ez a művelt, széleslátókörű diplomata ott volt 1543-ban Székesfehérvár ostrománál, s mielőtt még a győztesek az iszlám előírásai szerint tűzre hajgálták volna a királyi könyvtár „hitetlen szellemben“ fogant műveit, *kimenekített néhányat* a pusztulásra szánt kéziratok és kódexek közül. Terdzüman – valószínűleg óvatosságból – csak egyetlen könyvről beszél, krónikája azonban másról tanúskodik. A törökök szorgalmasan gyűjtögettek ugyan, ám gyakran megtörtént, hogy az általuk fontosnak, vagy értékesnek vélt kéziratokat elrejtették és a szultán könyvtárába szállították. Gondoljunk csak a Corvinákra. Minden esetre az ilyen könyvmentési akciót ajánlatos volt elhallgatni, mert könnyen kiválthatta volna a vallási fanatikusok, elsősorban az iszlám papok haragját. Mahmud Terdzüman a magával vitt latin nyelvű krónikákat törökre fordította, s ezen források alapján *írta meg az üngürüsök történetét*. A latin nyelvű krónikák soha többé nem kerültek elő, az viszont majdnem bizonyos, hogy köztük volt egy 11. századi krónika is, amelyet történész körökben „magyar ősgeszta“ néven emlegetnek.

Mint szólottunk róla, Terdzüman Mahmud nagyértékű kéziratának másolata már egy évszázaddal ezelőtt felszínre bukkant: Vámbéry Ármin, a neves keletkutató hozta haza törökországi útjáról és 1860-ban benyújtotta a Magyar Tudományos Akadémiának, ahol Török F. 57. sz. könyvtári jelzet alatt található. A 210 lapos u.n. szülüs írástípussal írt kódex címe, későbbi kézírással bejegyezve az első oldalon van: Tarih-i Üngürüs. Alatta alcím: Iszkendername (Nagy Sándor Könyve). A címek alatt két bejegyzés található: „A

*Előadás az egyesület Kilencedik Magyar Őstörténeti Találkozóján Tapolcán, 1994. augusztus 14-20

tulajdonos neve: a nyomorult Mehmed, Emin el-Vala Szaud Tuszjanzude“ és Ex Libris Resid el-Üngürüszi (ez Vámbéry török neve). Mindkét bejegyzés alatt egy-egy halvány pecsétlenyomat.

Vámbéry a leletről rövid ismertetőt is közreadott. A rákövetkező évben, 1861-ben Budenz József jelentetett meg terjedelmes ismertetőt a Magyar Akadémiai Értesítőben a kézirat részleges fordításával. A krónika ennek ellenére (vagy éppen ezért?) mégis egy újabb évszázadra feledésbe süllyedt. Lehetséges, hogy ezt a kézirat felfedezésének körülményei magyarázzák? Tény, hogy sem Vámbéry, sem Budenz nem nyilatkozik hízelgően.

„Azt hinném – írja jelentésében Vámbéry -, hogy nehezen lehetne (a török fordító) művében összehasonlítás útján is az eredeti szövegre ráismerni. Az irány tiszta keleti. Mahmud a török olvasóvilág ábrándos, regés olvasmányai iránt táplált hajlamának hódolt, ő Kliót nem igen kímélte és számtalan mesével szötte át a beszéd fonalát.“

Budenz József, viszont úgy tűnik, mintha felismerné a krónika jelentőségét, rendkívüli értékeit: „magyar historikus előtt igen érdekes, de még magyar nyelvész előtt is igen becses irodalmi, emlék“-nek minősíti, s elvégzendő feladatként az MTA Történelmi Osztályára testálja „annak kimutatását és megállapítását, hogy létezett-e valaha az illető korban írott latin-magyar krónika.“

Ámde Budenz ezzel mintha kifogyna az elismerésből, s a geszta értékeit jobbra mellőzve, fogyatékoságait hangsúlyozza. S habár a török fordító szerinte „nem költött új történeteket“, ez nem sokat jelent: „a magyar őstörténeti mesék, Nimród, Hunor, Magog, Sicambria, Frenko Paris fia stb. mind ott vannak krónikáinkban. Nincs is mit csodálkoznunk ezen, hisz maga mondja, hogy latin könyvből merített.“

De Budenz még ennél is tovább megy, a krónikát silánynál silányabbnak bélyegzi, mondván: „a magyar történetek némely pontját egy szóval sem említi, olyanokat se, amelyekről a legkevesbé sem tehetjük fel, hogy magyar krónikában, akármilyen silány volt legyen is az, nem találhatta volna fölemlítve.“ S a továbbiakban vállveregető jóakarattal pellengérezi ki a török fordító tudatlanságát, hozzá nem értését: „Nos ezek a furcsa félreértések, melyeket tanuló diáknak ugyan nem, de Mahmud Terdzsümannak mégis szívesen elegendünk, ki különben talán többet forgatta a kardot, mintsem a latin grammatikát!“

Csodálnivaló-e, ha ezek után a Tarih-i Üngürüs inkább elfelejtetté vált, semmint felfedezetté? S mi vált benne felfedezetlenné, mennyi felbecsülhetetlen értékű őstörténeti adalék! Egy teljes évszázadnak kellett eltelnie, hogy a krónika ismét felszínre kerüljön!

Vámbéry azt írta, hogy Terdzsüman magyar származású és a törökök ejtették fogságba gyermekkorában, s hogy ezért érdeklődött volna a magyar történelem iránt. Óriási tévedés! Azóta előkerültek a Terdzsümanra vonatkozó iratok. Ezekből pontosan megállapítható, hogy 1510-ben született Passauban, előkelő bajor nemesi családból származott és nem sokkal a mohácsi csata előtt került II. Lajos magyar király udvarába, ahol apródként szolgált. A mohácsi tragédia után török fogságba esett. Igen ám, de a szultán pártfogásba vette az előkelő családok tehetséges fogoly gyermekeit és a legkiválóbb nevelésben részesítette őket. A fogoly apród a Mahmud nevet kapta, mely a törököknél olyan hétköznapi név, mint nálunk a Pista. Hogy a sok Pistát meg tudják különböztetni, mindegyiknek adtak valamilyen előnevet, esetleg éppen a foglalkozásuk alapján. Így lett ő Mahmud – Tolmács – azaz Mahmud Terdzsüman. Magyarul nemigen tudhatott. Bizonyítják ezt a Tarih-i Üngürüsben szórványosan előforduló germanizmusok. Az egykori kis apród rendkívül

magas pozíciót töltött be később, hiszen a szultánnak nemcsak tolmácsa, de titkára, bizalmasa, tanácsadója is volt. Prágában halt meg egy diplomáciai küldetése során 1575-ben. A Tarih-i Üngürüszt 1550 és 1560 között írhatta.

Az eseményeket nagyjából a következőképpen rekonstruálhatjuk.

Mohács után 17 évvel I. Szülejmán árulás útján kézre kerítette Székesfehérvárt, s főemberei, valamint csapatai kíséretében bevonult a vár falai közé. Kíséretében ott találjuk tolmácsát és íródeákját, Terdzsüman Mahmudot is. Fél évezreddel ezelőtt a tolmács nem azt jelentette amit manapság. A több nyelvet beszélő, írástudó és tollforgató tolmács nagy tekintélynek örvendett, és tudós számba ment. A szultán személyes tolmácsa pedig közvetlen környezetéhez tartozó bizalmasa, amolyan titoknoka volt, következésképpen főrangú embernek számított. Szülejmán mögött tehát ott léptet Mahmud is. A várak török birtokbavétele, mint tudjuk, a lakosság lemeszárlásával vagy evakuálásával járt együtt. A hadi eseményekben beálló, fordulattól, visszaütéstől, rajtaütéstől tartva nagy számú katonaság települt a várba, a török tüzéség ellepte a bástyákat, a várfalakat az utakon mindenütt állig felfegyverzett katonák strázsáltak. Megkezdődött – az iszlámnak a hitetlenek irataira vonatkozó rendelkezései értelmében – a fél évezredes királyi könyvtár kincseinek megsemmisítése. Két lehetőség volt: vagy felgyújtották a könyvtárat, vagy – ha ez akadályba ütközött – kihordták a könyveket és máglyába rakva égették el, Terdzsüman Mahmud, a szultán tudós tolmácsa ott van a könyvmáglyáktól füstös utcákon, beszédbe elegyedik a felbecsülhetetlen értékű kódexek tüznél fűtőző, didergő katonákkal, szeme megakad a Magyarok Történetén és kiment a füstölgő zsarátnokhalomból. Valószínűbb azonban, hogy nem egészen így történt a kódex megtalálása, s a török hadvezetőség éppen Mahmudot bízta meg a könyvtár megsemmisítésének irányításával: tisztsége, képzettsége, nyelvtudása révén ő volt a legrátermettebb erre a feladatra. A könyvtár anyagát, megsemmisítése előtt áttekintette: így juthatott a latinul írt kódexhez.

Művének bevezetésében ezt írja: „Usztului Belgirád (Székesfehérvár) nevű várban *egy latin nyelvű könyv került a kezembe*. Midőn megtekintettem (láttam, hogy) Üngürüs tartományának régi időktől való történetét tartalmazza...elhatároztam, hogy lefordítom.“

Mahmud szavai félreérthetetlenek: egyetlen könyvet talált, azt lefordította. Néhány bökkenő azonban tüstént kiütözik az anyagból. Vegyük csak sorra őket. A Tarih-i Üngürüs a mohácsi csatával, vagyis az 1526-os évvel zárul, tehát 1526 és 1543 között kellett íródnia, s így lehetett az egyik legfrissebb könyv a székesfehérvári könyvtárban. Különös tehát, hogy – állítása szerint – csak egyetlen könyvet választott, még különösebb, hogy valamennyi közül éppen az egyik legújabbat. Világos, hogy ez a csekélyebb értékűek közé tartozott, sorait az idő még nem szentesíthette. Kérdésünk: miért emelt volna ki a sok közül csupán egyetlenegy? Ez ellentmond az ésszerűségnek: De miért hallgatná el az igazságot Mahmud? Feltűnően óvatosan fogalmaz: „egy könyv került a kezembe“ vagyis: a könyv átmenetileg sem volt a tulajdonában. Vajon miért fogalmaz ilyen óvatosan Mahmud?

Nem ördögösség a nyomára jönnünk. A székesfehérvári magyar királyi könyvtár kincseit nem egyszerű török katonák háborús garázdálkodása semmisítette meg. A könyvtár elpusztítása, mint arra már rámutattunk, felsőbb rendeletre történhet. Érthető hát, ha valaki a máglyára szánt könyvek közül akárcsak egyet is elsajátított, a bőrét kockáztatta, mert szembehelyezkedett a hadparancsnokság és az iszlám rendelkezéseivel. Terdzsüman Mahmud tehát, amikor a Magyarország történetét tartalmazó kódexet (kódexeket!) meg-

szerezte, a fejével játszott. Mahmudunknak alapos oka volt tehát az óvatoskodásra. Bölcsen teszi, ha munkája bevezetőjében hangsúlyozza: a) hogy a fordításhoz használt könyv nem volt a tulajdona, csupán kezébe került, b) nem több, egyetlen könyv került a kezébe, c) az is csupán azért, hogy ura számára hasznosítsa.

A fentiek, úgy érezzük, meggyőzően valószínűsítik, hogy Terdzsüman Mahmud *nem csupán egyetlen könyvet szerzett, és nem egyetlen kódexből fordította művét.*

Ez már Budenznak is feltűnt: „*azt kell megkérdeznünk – írta 1861-ben megjelent tanulmányában –, hogy csak egy könyvből merített ő minden anyagot egész a mohácsi csatáig? – vagy talán a legújabb kort, mikor maga a török is már szerepel, maga fejből, a maga egyebünnen vett tudása szerint írta meg?*“ Budenz azonban a több kódex kérdését végül is nemleges válasszal zárja. Ám Budenz tetszőleges állításai nem állják ki a bírálatot. Az a tény pedig, hogy az írásban váltakozva hol egy, hol pedig több kútfőről van szó, szerintünk éppen ellenkezőleg, azt bizonyítja, hogy több forrást használt, hisz másként teljesen értelmetlen volna *az egyes és többes szám változó használata a kútfőkre való utalásnál.* Csak abból indulhatunk ki: ahol egy kútfőre hivatkozik ott valóban egy forrása van, ahol több forrásra utal, ott több forrást is használ. *A kézirat ugyanis számos, olyan őstörténeti elemet őrzött meg, amelyről középkori krónikáinknak nincs tudomása. Ez arra enged következtetni, hogy Mahmud őstörténeti forrása régibb középkori krónikáinknál.*

Írásában a magyar honfoglalással lezáruló őstörténeti anyagot csaknem egy évszázadnyi rés választja el az anyag második részétől. Az Árpádtól Szent Istvánig terjedő időszak eseményei pedig egyszerűen kimaradtak a krónikából. Ez arra mutat, hogy az őstörténeti rész anyagát szolgáltató kódex itt lezárult, a másik kódex pedig az államalapítással kezdődött.

Mint már említettük, Terdzsüman török nyelvű krónikáját Vámbéry találta meg a múlt században, Isztambulban, s nem volt valami nagy véleménnyel szerzőjéről. Budenz végképp lejáratta, amikor azt mondta kódexünkről, hogy „*még a silányabbnál is silányabb*“. Budenz el is vette a kutatók kedvét egy évszázadra, s csak 1971-ben fogott a Tarih-i Üngürüs fordításába *dr. Blaskovics József a Prágai Károly Egyetem turkológus professzora, egyesületünk alapító tagja.*

Blaskovics József egy Komárom melletti faluban született, s már gyermekkorában elbűvölték a török időkről szóló mondák. Nagypaja azt is elmesélte neki, hogy falujukban sok a kun név, s hogy az ő családjuk is kun eredetű. Előbb kovácsinasnak adták, majd nagy nehézségek árán elvégezte a gimnáziumot, utána a tanítóképzőt, aztán segédtanító lett egy csallóközi faluban. Közben minden szabad idejét a török nyelv tanulásának szentelte. Sokat segített neki a pozsonyi török konzul, akitől könyveket kapott. A szegedi pedagógiai főiskola elvégzése után beiratkozott a budapesti egyetemre, ahol olyan világhírű turkológusoknak volt a tanítványa, mint Fekete Lajos, Germanus Gyula és Németh Gyula. De közbeszólt a háború és a tehetséges tanítvány csak 1949-ben doktorálhatott a Prágai Károly Egyetemen, ahová rögtön meg is hívták, hogy szervezze meg a török és a magyar tanszéket. Ezt ő el is vállalta, sőt a Prágai Magyar Kultúra megalakításában is sokat segített. Ugyanitt 25 éven át vezette a magyar nyelvtanfolyamokat, körülbelül 15 ezren tanultak nála, akárhová ment, mindenütt ismerték és szerették.

Blaskovics professzor több magyar nyelvű könyvet írt, ma is használják ezeket Cseh-szlovákiában. A modern török irodalom történetéről írott könyve szakmai körökben szerte a világon ismertté tette a nevét. Amíg Nazim Nikmet élt, barátok voltak, a török költő ver-

seit is ő fordította először magyarra. Blaskovics József azt tartotta legfontosabb feladatának, hogy szülőföldje: Komárom és Érsekújvár környéke törökkori adatait összegyűjtse és feldolgozza, főleg az egykori hódoltsági falvak jobbágyainak élete érdekelte. Több mint negyvenezer korabeli adat volt a birtokában és fáradhatatlanul dolgozott. Megírt 32 kötet könyvet és vagy kétszáz tudományos dolgozatot. Vannak köztük nyelvkönyvek, történeti munkák, nyelvtudományi értekezések, fordítások. Megjelentek magyarul, csehül, szlovákul, törökül, oroszul, lengyelül, bolgárul, angolul, németül. Egyszóval, ez lenne röviden az életpályája. Neki úgy tűnt, hogy csak egy hétig tartott, mert reggeltől estig dolgozott, sokszor még a feleségével is csak levél útján beszélgetett.

A Tarih-i Üngürüsz Terdzsüman arab betűkkel írta, de török nyelven. Közönséges folyóírás volt ez, abban az időben bármelyik írnok el tudta olvasni. Ma azonban ez különleges feladat, mert csaknem ötszáz éves kéziratról van szó, amely az akkori nyelvformát rögzítette, s a nyelv azóta sokat változott. A másik gond az arab betűs írás, amely nem ismer kis- és nagybetűket, írásjeleket és a szavak is két-három, olykor négy betűcsoportba tagolódnak, emiatt nem lehet tudni, hogy hol kezdődik vagy végződik a szó. Némelyik betűcsoportot többféleképpen is lehet értelmezni, s az igazi megoldás csak az illető szövegrész elemzése után derül ki. Újra és újra el kellett olvasnia az egészet, míg meg nem bizonyosodott a valódi jelentésről. Ennél még nagyobb gondot okoztak az adózásra, vagy a hadi felszerelésekre, hadmozdulatokra vonatkozó írások. Ezek valódi titkos írással készültek, s már annak idején is csak a különlegesen kiképzett írnokok tudták elolvasni.

Végül is az alig 340 kisméretű oldal fordítási munkája tíz évet vett igénybe! Ne feledjük, hogy egy széles nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező tudósról van szó. Egy-egy jelnek a mai magyarban való átültetéséhez évekig kellett a világ legkülönbözőbb sarkán élő tudósokkal leveleznie!

Terdzsüman Mahmud, a geszta törökre fordítója szerint a Tarih-i Üngürüs az alábbiakkal ismerteti meg olvasóit: 1) miként virágzott fel az üngürüsök országa, 2) miképpen lett Üngürüs a neve, 3) régi fővárosunknak mi volt a neve, 4) miért nevezték fővárosunkat Budinnak.

Izgalmasnál izgalmasabb kérdések ezek, hiszen – hogy csak az utolsót vegyük – krónikásaink nem kevés szót fordítanak rá, hogy megmagyarazzák Buda városának a nevét, de áthidalhatatlannak látszó ellentmondásokba keverednek és a kérdés mindmáig tisztázatlan.

Nem csekélység tehát, amit Terdzsüman Mahmud ígér, valójában azonban ennél hasonlíthatatlanul többet ad. Szerénység volna részéről? Aligha! Több joggal feltételezhetjük, hogy, nem ismerte kellően a magyar történelmet, kivált az őstörténelmet, s nem volt képes a maga teljességében felmérni anyagának páratlan értékeit; nem ismerte fel azt, hogy az általa fordított anyag számos olyan felbecsülhetetlen értékű történelmi elemet tartalmaz, amely egyetlen más krónikánkban sem lelhető, s amely döntő segítséget nyújthat őstörténelmünk homályos kérdéseinek tisztázásához!

Tegyük mindjárt hozzá, hogy mivel a Tarih-i Üngürüsben jó néhány elnagyolt rész, hézag található, ez arra vall, hogy az alapul vett latin források maguk is töredékesek voltak. A szultáni tolmács színezte, regényesítette az anyagot, ahol ezeket a réseket kellett befoltoznia. Éppen ezért nagy hiba lenne Terdzsüman krónikáját teljes bizonyító értékű történeti forrásként kezelni. Hogy mennyi benne a történeti mag, azt majd a történészek kiderítik. A Tarih-i Üngürüs legalább annyira szépirodalmi mű is, mint amennyire törté-

nelmi, de mindenféleképpen figyelemre méltó alkotás. Itt meg kell álljunk egy pillanatra, hogy szót ejtsünk *a Tarih-i Üngürüs irodalmi hovatartozását illetően*.

Mahmud a népi desztánokat választotta mintául, művére ezeknek minden sajátossága illik. Egy „mű“ népi desztánt alkotott. A népi desztánokat az ozanok (regösök – hírmondók), később az ásíkok (vándorköltők, trubadúrok), népi elbeszélők (recitátorok, rávijján, nákilán) terjesztették évszázadokon keresztül szóbeli úton. Írásba foglalásuk csak a legújabb időben történt. A desztánra jellemző csodálatos elem (a csodaszarvas) felbukkan, mindjárt a mű elején, a titokzatos bölcs aggastyán is megjelenik a semmiből már Hunornak és Magornak, majd Iszkendernek kétszer is, végül Szent Istvánnak és tanácsot ad nekik. Atilla és Géza király pedig egy szent remetétől kér tanácsot.

A verseket Mahmud a népdalok mintájára maga költötte. Versei tizenegy szótagosak, páros rímelésűek, és a szöveg hangulatához alkalmazva 4-20 sorosak. Sőt van egy 30 és egy 40 soros is köztük, de sokszor megelégszik kétsoros verssel. A versforma egy-kettő kivételével a tujúg, amely török nemzeti versforma. Tizenegy szótagos verssorokból, páros rímelésű négysoros versszakokból áll. A tujúgnak verslába is van: Fáilátün fáilitátün fáilát.

Mahmud annyiban gazdagította a népi desztánokat, hogy neki nem egy vagy több személy a hőse, hanem egy nemzet. S ez nagy érdem. Ha mindezt figyelembe vesszük megállapíthatjuk, hogy Mahmud irodalmi értékű művet alkotott, amely méltó helyet foglalhat el a török irodalomtörténetben. Olyan „hibák és tévedések“, mint amelyeneket Budenz is rovására ír, teljesen közömbösek a török olvasó számára és a mű irodalmi értékére semmi befolyással sincsenek, mert magának a műfajnak a koncepciójából következnek. A kitűnő újkori és modern történelmi regényekben is sokszor közölnek történelmi tényekkel nem egyező adatokat az írók.

Mahmud műve a keleti irodalom más jellegzetes tulajdonságaival is rendelkezik. Magától érthetődő, hogy ha kedves olvasmányt akart nyújtani olvasóinak és azt akarta, hogy az idegen fogalmakat, szokásokat, történeteket megértsék, illeszteni kellett azokat a 16. századi török szokásokhoz, fogalmakhoz, társadalmi légkörhöz. Ezért szerepelnek művében padisahok, bégek, bégfiak, szerdárok, vezírek, divan, defter, huri, rája stb. Üngürüs, Lengyelország, Németország stb., csak egy-egy „tartomány“ volt az óriási oszmán birodalom lakójának szemében.

Az ókori és a népvándorlás-kori hely- és személyneveket is a 16. század neveivel helyettesítette. Még Nagy Sándor korában is nemcse, leh, cseh, firnek tartományról beszél, sőt Bécset is abban a korban említi. Mindez azonban nem Mahmud tudatlanságát és tévedéseit bizonyítja, hanem aktualizálási törekvését, ami művének műfajából és művészeti törekvéseiből következik. A török irodalomban később is szokás volt idegen irodalmi műveknek ilyen adaptálása, mohamedán mezbe való átültetése. Gondoljunk Shakespeare és Molière műveinek adaptálására a 19. században.

A török, krónikás az üngürüs névvel kezdi – s mint említettük – sohasem beszél magyarokról, avarokról, hunokról, mindig csak Hunor népet emlegeti, az üngürüsöket, vagyis azokat, akik Hunortól származnak. Aztán leírja a csodaszarvasmonda, a magyarság eredetmondája két változatát. Ezek sok tekintetben eltérnek a Kézai-féle történettől: reálisabbak, részletesebbek, aprólékosabbak annál.

Terdzsüman szerint Hunor népe már Atilla előtt elfoglalta Pannóniát, méghozzá egy Kattar nevű vezér vezetésével. De hadd idézzem a krónikát: „Amikor Kattar meghalt, min-

dannyan feketébe öltöztek, keservesen gyászolták őt, drága testét rózsavízbe mosdatták és betették a föld mélyébe.“ Ezek után Sicambria-Mahmud írásában Szikamberija (azaz Óbuda!) – trónja előtt összegyűltek Kattar bégjei, előkelő emberei és így szóltak: „Ennek a tartománynak a megszerzése előtt, annyi időn át, oly sok fáradságot, megpróbáltatást viseltünk el, hogy végül Allah kegyelméből alkalmat találtunk az elfoglalására... Most újra döntő pillanathoz értünk, tehát az volna a jó, ha egy közülünk való, előkelő nemest ültetnénk a trónra, mert akkor, nem kellene félni, hogy elveszítjük ezt az országot. Ezek után tanácskoztak, a gondok tengerébe merültek és megválasztották Atillát vezérükké“.

Az üngürüszök újabb hulláma jött Pannóniába s az ott talált emberek az ő nyelvükön – kimondhatjuk tehát: magyarul! – beszéltek. Majd újabb fehér folt következik, aztán újra megjelenik Hunor népének egy Szkitiában lakó ága: Álmoséknak a Pannóniában élő rokonok üzentek, hogy jöjjenek utánuk. A krónika leírja, hogyan választották meg Álmost, majd Árpádot, s hogyan jöttek be honfoglaló őseink és foglalták el a Duna-Tisza közét, majd egész Magyarországot. *A krónika teljes egészében bizonyítja tehát a két honfoglalást, a harmadikat pedig valószínűsíti.* De más török források is megemlékeznek a Kárpát-medence népeiről, s azok szerint is három magyar hullámot lehet megkülönböztetni.

Terdzsüman épp, hogy csak megemlíti Árpád fiát és unokáját, azután mindjárt rátér Géza fejedelem és Szent István uralkodására. Az Árpád-házi királyokról minden benne van a krónikában, egészen a tatárjárás utánig. Ekkor Terdzsüman ismét rövidít, bizonyára itt ért véget az a latin nyelvű forrás, amelyből a szerző ezt a részt fordította. Szerencsére a mohamedán fanatizmus hiányzott Mahmud Terdzsümanból. Elismeréssel szól Szent Istvánról, IV. Béláról még azt írja, hogy kiváló szervező volt, okos és jóindulatú, népéhez kegyes; V. István viszont összeférhetetlen, részeges király, III. Endre korát megint részletesen tárgyalja, és érdekes módon szimpatikussá teszi az utolsó Árpád-házi királyt. S aztán sorra veszi Vencelt, az Anjoukat, Zsigmondot, V. Lászlót, Mátyást és a Jagellókat. Vajon hogyan vélekedett a mohácsi csatavesztésről? Nem nagyon boncolgatja az okokat, inkább a csata lefolyását meséli el. Annyit mégis megemlít, hogy a szultánt nagyon felháborította *II. Lajos viselkedése, mert a király két ízben is visszautasította a török békeajánlatot, méghozzá 1520-ban és 1524-ben.* „Gonoszlelkű papok beszéltek rá ezt a jóindulatú királyt, hogy szegje meg az esküjét. Márpedig a szerződészegés becstelen dolog, mely büntetést érdemel.“ írja Terdzsüman. A török birodalom biztosítani akarta a hátát, míg keleten a perzsákkal hadakozott éppen ezért Szülejmán szultán egy semleges, vagy még inkább törökbarát Magyarországot szeretett volna, amelyet nem fűznek szoros kötelékek a Habsburgokhoz. Terdzsüman idevonatkozó megjegyzései teljességgel igazolják Perjés Géza feltételezését a szülejamni békeajánlatokról. Célszerű, ha itt áttekintésül, röviden felsoroljuk a krónika páratlan bőségu östörténeti anyagának legfontosabb új elemeit, eltekintve azoktól amelyeket maga Terdzsüman Mahmud jelölt meg műve tárgyául. 1) Az üngürüz népnévről; 2) Magyarország nagyságáról és a magyarok mérhetetlen sokaságáról; 3) A csodaszarvas monda két ismeretlen, ősi változata; 4) a *hunok Pannóniába költözése a mondai ősidőkben*; 5) a 373. évi pannóniai hun honfoglalás ismeretlen első szakaszának története; 6) kémekek küzdelme a tárnokvölgyi csatában; 7) elveszett regösénekek nyomai; 8) miként tette adófizetőjévé Atilla a Római Birodalmat; 9) Buda Atilla elleni lázadása és a lázadás leverése; 10) miként furakodott a cselszövő Detre Atilla bizalmába; 11) Atilla fiainak viszálya; 12) a 896. évi honfoglalás ismeretlen előzményei. A továbbiakban rövid ismertetését adjuk az első három témának.

1) Az üngürüs (hungarus) népnévről.

Senki számára, egyetlen nép számára sem lehet közömbös, miért hívják úgy, ahogy hívják. Nem csoda hát, ha a kettős magyar népnév (magyar és hungar) mindmáig tisztázatlan kérdése már őseinket is izgatta. Anonymus többször is kitér erre, s Árpád Hung váránál történő vezérré választásához a következő megjegyzést teszi: „Ezért hívták Árpádot Hungvária vezérének; összes vitézeit pedig Hungról hungvárusoknak nevezték el az idegenek nyelvén, és ez az elnevezés mostanáig él az egész világon.“ Anonymus népi etimologizálása a hagyomány elhomályosulásából fakadhat: Anonymus korára már bizonyára érthetlenné vált, miért van a magyarságnak két neve, s miért nevezik őket mindenütt hungárusoknak. Hungvárnak viszont már Árpádék honfoglalásakor ez volt a neve, s mivel más magyarzat nem volt kéznél és Árpád ott szállt meg, mintegy magától kínálkozott magyarzatul a Hungvár név. Csakhogy, szerintünk, Anonymus szem elől téveszti, hogy szófejtésének igazolásához a Hungvár helynevet is meg kellene fejtenie, s azt is, hogy helynév csak tartós otlakás esetén ragadhat a lakóira, semmi esetben nyomban beköltözés után. Sokkal gyakoribb azonban, hogy a helység kapja azokról nevét, akik létesítették, vagy huzamosabb időn át lakói voltak. Föltehető tehát, hogy Hungár várát valamikor a hungárok építették, s róluk nevezték el a várat Hungvárnak. A Hungár szó második tagja azonban a Hungvár szóban ismétlésként hatott, kiejtése is nehézkes volt, s így a második szótag kiesésével a szó Hungvárra egyszerűsödött. A hagyomány elhomályosulása folytán tehát Anonymus az elhomályosult népnevet voltaképpen önmagával magyarázta. Minden esetre jellemző, hogy a hungár népnévbe az etimologizálás kedvéért egy idegen v betű ékelődött.

Lehetséges azonban egy másik magyarzat is e Hungvár névalak-változásra és az anonymusi szófejtés keletkezésére. Anonymus ugyanis a fentebb mondottakhoz később mintegy kiegészítésként hozzáfűzi: „Szalán vezér Árpádot csúfondárosan Hungvária vezérének üdvözölte, embereit gúnyosan hungvárusoknak nevezte.“ Meglehet, hogy a bolgár vezér – amennyiben ez eseményrésznek van valós történeti háttere – valóban csúfondároskodott, még hozzá olyképpen, hogy szójátékszerűen a v hangot a népnévbe ékelve Hung váráról, ahol Árpádnak átmeneti főhadiszállása volt, lekicsinylő értelemben Hungvárinak, azaz Hung-v-árusnak torzította el a Hungária, hungár nevet, s Árpádék ezt vették zokon. Anonymus azonban – három évszázad múlva – már nem volt tisztában ezzel, s a torzított, lekicsinylő tartalmú, hungváriak elnevezést azonosította a Hungária, hungár névvel.

Érdekes módon, a *Tarih-i Üngürüs is kitér a hungár népnév magyarzatára*. Az őstestvérpár, Magor és Hunor, egy csodaszép leánytestvért vesz feleségül. „Mivel ez így történt – fűzi hozzá az eseményekhez a *Tarih-i Üngürüs* -, az elbeszélő szavak azt bizonyítják, hogy Üngürüs népe Hunor nemzetségéből származott... Hunor neve pedig később Üngürüszre változott.“

Meglepően egyszerű, eredeti magyarzat! Hunor neve tehát csupán jelentéktelen módosulással változott Hungárra, azaz, mivel a hungár nép Hunor nemzetségéből ered, hungárnak nevezték őket.

Nem feladatunk eldönteni e kérdést. Minden esetre a *Tarih-i Üngürüs* népnév magyarzata inkább összhangban van őstörténelmi hagyományainkkal, mint az anonymusi szó-

fejtés, Anonymus szófejtésének ingatag voltát az is jelzi, hogy Kézai krónikája már más magyarázatot ad mondván; „az Ung nevezetű folyónál szállának meg, hol várost építének, mely folyóról neveztek őket a nyugati nemzetek hungároknak.“

2) Magyarország nagyságáról és a magyarok mérhetetlen sokaságáról.

Van a Tarih-i Üngürüsnek egy olyan pontja, amely a mai magyar fül számára hihetetlennek, regésen valótlannak hangzik, s alkalmasnak látszik arra, hogy rontsa a krónika hitelét. Szent István uralkodásáról szóló részben ugyanis a következőket olvashatjuk: „Isztefan király pedig összehívta a végtelen Üngürüs valamennyi bégjét, kibontotta zászlait, kitűzte a harci jelvényeket, megpergette a kis és nagy dobokat, megszámlálhatatlan fegyveres seregével elindult és a Kán ellen ment.“ Miféle végtelen Üngürüsről beszél a krónika? Regék regényes világának levegője csap meg bennünket és felébred bennünk a gyanú: nem szertelen keleties túlzások ezek a szavak? Nem a török fordító betoldásai? Különösképpen azonban azt találjuk, hogy a Tarih-i Üngürüs fenti híradása csaknem szó szerint egyezik a 12. századi bizánci és arab szerzők hazánkról adott beszámolóival. „Jó ború, jó fegyverű nép – írja a magyarokról Konsztantinosz Manasszesz –, vasat viselő, páncélos, Ares megszállottja, megszámlálhatatlan, tömegű, nép, mely sokaság dolgában meghaladja a tenger fővényét, vitézsége és harcban való jártassága a tribullusokét, dákokét s a gepidákét, vakmerőség terén legyőzhetetlen, merészsége verhetetlen, harcban ellenállhatatlan, önálló, szabad, emelt fővel járó, s szabadságszerető, a maga ura.“

Egy másik 14. századi bizánci szerző a következőket írja az egykorú magyarságról: „A földkerekség egyik uralkodójának sem szokott adót fizetni, minden időben féktelen és önféjű volt: mert számuk nagyobb, mint a mezők fűszálaié, kezük harcra termett, mindnyájan lándzsát hordoznak, nehéz fegyverzetűek és páncéllal borítottak; a csillámló sisakjukról égig hatol a fény, lovuk is tüzes és nemes; nagy bennük a hazai virtus és a hév. S bizony volt idő, amikor e megszámlálhatatlan népnek a híre széltében rémületet keltett, s mint szövetséges is félelmetes volt.“ Mindezt aligha lehet elfogultsággal, túlzással magyarázni, hiszen a hazánkkal akkoritájt szemben álló bizánci tábor historikusainak a tudósítása ez. Szavahihetőségüket megerősíti Abu Hamid al Garnati arab utazó, aki 1150-től 1153-ig Magyarországon tartózkodott. Hazánkról, személyesen szerzett tapasztalatairól többek között az alábbiakban emlékezik útleírásában: „Megérkeztem Magyarországra, melyet a baskírok, vagyis magyarok laknak, bátrak, felettébb nagyszámúak, 78 városuk van, várakkal, körülöttük falvak, hegyek erdők és kertek... Az országban ezerszám élnek besenyők, de rajtuk kívül horezmiek is... A magyarok uralkodójukat, kiralinak nevezik, birodalma többszöröse a bizáncinak, serege megszámlálhatatlan... Hatalmas serege és vitézsége miatt minden nép fél tőle.“

A Tarih-i Üngürüs idézett helyének ily nagymértékű egybeesése a 12. századi bizánci és arab kútfőkkel megkövülttathatóvá teszi azt a feltevést, hogy az idevágó rész magyar forrása is egy korai, 12. századi krónika lehetett, jóllehet anyagának nem ez a legrégebb rétege.

3) A csodaszarvasmonda ismeretlen új változatai.

Krónikás hagyományainkból mindeddig egyetlen csodaszarvas mondat ismertünk, illetve ennek többé-kevésbé romlott külföldi variációit. Mert mind az 5. századi bizánci

Priszkosz rétor, mind a 6. századi gót püspök, Jordanes és a bizánci Prokopiosz, csupán közismert, magyar mondahagyomány romlott változatát őrizte meg.

A Tarih-i Üngürüs két mondát tartalmaz, mindkettő egy tőről fakad a meotiszi mondával, ám az eltérések köztük hasonlíthatatlanul jelentősebbek: ez arra utal, hogy a két monda régen, még a történelem előtti időben különült el a meotiszi mondától. Épp ezért a két monda őstörténeti jelentősége felmérhetetlen.

Az első csodaszarvasmonda.

Az üngürüsök történetének elbeszélése ezzel a mondával kezdődik:

„Az évszázadok hírnökei és a hírek elmondói ilyenképpen adták elő. A régi időkben a Madzsar törzs nemzetsége Nemród gyermekeitől származott. Nemródnak volt egy Ankisza nevű felesége, és ettől a feleségétől két fia született. Az egyiket Magornak, a másikat Hunornak hívták. Ők voltak Nemród első fiai, és állandóan atyjuk palotájában tartózkodtak. Egy nap Nemród vadászatra ment, és magával vitte a fiait is. Vadászat közben Nemród egy elejtendő vadra bukkant. Azonnal nyomába eredt, és üldözni kezdte. Fiai is mindenféle vadat kémleltek, s egyszer csak egy csodálatos vad tűnt fel előttük, amely csodálatos színekben pompázott. Önkénytelenül is a vad után fordultak lovaikkal vágtságban. A vad azonban elmenekült, és Adzsem (tartomány) határán a hegyek közé érve eltűnt.

A két királyfi, bármily soká kereste a vadat, nem találta meg. Sem a nevét, sem a fajtáját nem ismerték. A két királyfi gyorsan elfáradt, a szomorúság és a bánat tengerébe merült. Azután azon tanácskoztak, hogy mitevők legyenek. Majd visszatértek atyjukhoz, és arra kérték, hogy Adzsem határában, azon a hegyes vidéken egy monostort építtessen számukra, amelyben lemondva a világról lakhatnak, és a világ népétől visszavonulva saját gondjaikkal foglalkozhatnak.

Nemród kérésüket meghallgatta, és parancsot adott, hogy azon a helyen egy monostort építsenek. Miután a monostor felépült és elkészült, a két királyfi beleköltözött, hogy saját hitvallásuk szerinti imádságokkal foglalkozva jó ideig ott töltsék életüket. Ők azután azon a helyen sok hónapon és éven keresztül laktak. A világi néppel nem érintkeztek, imádsággal és alázatossággal, (elmélkedéssel) foglalkoztak, s a világ örömeiről lemondtak.

Ily módon öt évig laktak a monostorban, és ott nyugodtan éltek. A hatodik év kezdetén azonban a két legény elméjét megragadta a világ (örömeinek az) íze. Szívük rejtekében felébredt a hatalom utáni vágy.

Mikor ezek ilyen (lelki) állapotban voltak, egy nap egy titokzatos személy érkezett hozzájuk. Elmagyarázta nekik a világi hatalom (lényegét) és az uralkodás utáni vágyat, s (ezzel) őket megrendítette. A két legény ennek a személynek megtévesztő (elbeszélése következtében) elhatározta, hogy a monostort elhagyja, mert (elméjük) a hatalom utáni vágygal volt elfoglalva.

Abban az időben Adzsem országának közelében egy bégnek két csodaszép lánya volt. Magor és Hunor ezt a két lányt feleségül vette.

Miután ez így történt, a hírmondó szavai azt bizonyítják, hogy Üngürüs népe Hunor nemzetségéből származott. Mivel Hunor neve később Hüngürüsre változott. Nemród halála után Hunor egész népével apósához, a tatár kánhoz folyamodott, és önála telepedett le. A kán is megtisztelte őt, és Adzsem szomszédságában egy egész ország fejedelemségét adományozta neki.

Midőn Nemród meghalt, Adzsem trónjára egy másik fejedelem került. Azt a vidéket pedig, (melynek Hunor volt a fejedelme), Dzsiddija tartománynak nevezték. Tatár tartomány volt, mely Szamarkandtól a Fekete-tengerig terjed.

Egy nap Adzsem országának padisahja Kosztantiniye fejedelme ellen hadjáratot indított, és emiatt Dzsiddija országának uralkodójától segítséget kért. Dzsiddija fejedelme segítségül Hunor népéből, akik tatárok voltak, húszezer katonát gyűjtött össze, és Adzsem padisahjához küldte (ezt a sereget). Amikor Adzsem padisahja is Kosztantiniye ellen ment, az említett Hunor népét támadás érte, mely aztán ily módon elvált Adzsem padisahjától, és Pannonija tartományába költözött.

Amikor abba a tartományba érkeztek, látták, hogy csodálatosan bőséges folyamai vannak nagy számban, sok gyümölcse és bő termése van annak az országnak, *és az ő nyelvükön (azaz Hunor népének a nyelvén) beszélnek (az ottani népek).* “

A mondaváltozat tehát a Kárpát-medencébe érkezéssel lezárul. A történet – ha csupán az események síkjáról nézzük – világos és érthető. Ha azonban a történések okait keressük, kiderül, hogy a monda valójában számunkra valamiért érthetetlen, mintha a szavak alkotta nyelv mögött egy másik, immár érthetlenné homályosult nyelven szólna hozzánk, *a jelképek ősi nyelvén.* Lapozzunk csak vissza, fussuk át még egyszer a mondat, s rájövünk: sok mindent nem értünk. Miért tűnik el pl. Nimród a csodálatos vad felbukkanása előtt, s egyáltalán, ha nincs szerepe a további mondai történetben, úgy mi az értelme, hogy kikíséri vadászatra fiait? Mi az a csodálatos vad, ami a két fiú előtt felbukkan? Miért menekül Irán határai felé? Miért rendülnek meg annyira az eltűnésén? Min tanakodnak? Miért építenek szentélyt azon a helyen, ahol a vad eltűnt, miért zárkoznak be öt évre abba a szentélybe, s öt év letelte után miért jelenik meg a „titokzatos szentély“, látogatásának mi a jelentősége, s miért hagyja ott a két fiú nyomban ezután a szentélyt? Miért szerepelteti a monda a megszokottól eltérő rendben a két testvért, miért említi Magort mindig elsőként, s miért marad ki nyomtalanul Magor a további történetből? Végül pedig, miért kerekedik fel nyomban a perzsa király oldalán harcoló Hunor, mikor megtudja, hogy népét támadás érte, s miért költözik éppen Pannóniába? És egyáltalán mi köze mindennek a csodálatos vaddal való találkozáshoz?

A kérdéseknek erre az özönére nem kapunk választ a monda szó szerinti szövegében, s ha az mégis magában hordja mindezekre a kérdésekre a választ, úgy rá kell eszmélnünk, hogy a szavak szerinti nyelv mögött egy másik, titkos nyelv rejtőzik, s a szavak kirajzolta történet mögött egy másik, titkos történet. Ősi, mágikus jelenségek vonulnak el szemünk előtt, amelyek minden mozzanata, jelentése jelképes és rejtett, titkos, természetfölötti, mágikus eredőkre épül, amelynek felfogását mi már régen elfelejtettünk. Belátható, hogy mindezek fölfejtése szerteágazó, bonyolult feladat.

A Tarih-i Üngürüz második csodaszarvasmondája.

„Egy másik elbeszélés szerint így szól a történet: Egy napon Hunor összegyűjtötte törzsének tekintélyes előkelőit, és vadászatra indult. Vadászat közben egy hegyhát mögül váratlanul egy vad tűnt fel előttük, mely csodálatos színekben pompázott, de egy másik törzs (tartománya) felé elmenekült. Mikor (Hunor a vadat) megpillantotta, azonnal megragadta a szívét ez a szerencsés jel. Így szólt:

„Ha ezt a vadat elejtem, ebben az országban sikerül elérnünk a nyugalmat, de ha nem

sikerül elejtenem, sorsszerűen el kell foglalnunk Pannonija tartományát, melyről (kedvező) híreket kaptunk!“ Így határozott, s ezzel a gondolattal azonnal a vad után vágatott.

A vad pedig menekült, s amint egy másik törzs (tartományának) határához érték, Hunor már-már megközelítette, de azon a helyen, ahol zsákmányul kellett volna esnie, a vad eltűnt a szeme elől. Hogy hívják és mi fajta, nem tudta.

Mikor Hunor ezt a helyzetet látta, így szólt a mellette levő előkelőségekhez: „Ez nem a véletlen dolga. Ez jel és utalás nekem és népemnek, hogy végül is ebben az országban nem élhetünk. Ennek az az orvossága és gyógyszere, hogy más országban kell letelepednünk“ – mondta. De azután még sok idő telt el.

A másik ok, (amiért Hunor más országban akart letelepedni) az volt, hogy Hunor Dzsidiija népével nem volt igazi (békés) kapcsolatban, nem élt velük barátságban. A szomszédos országokat is megtámadta, sok országot harccal és erőszakkal leigázott, melyek megértették, hogy (Hunornak) ellenállni nem képesek. Ők (Hunorék) pedig azon gondolkodtak, hogy saját hatalmuk alá hajtják Pannonija tartományát és a nyugati országokat.

Az itt kifejtett okoknál fogva Nemród fia, Hunor katonaságot kezdett gyűjteni. Mikor Hunor népe összegyűlt, megszámlálták és összeírták. Látták, hogy Hunor népéből tízezer ember gyűlt össze, és a nem rendkívüli teremtményekből is kétszáz-nyolcvanezer férfi gyülekezett össze. Mikor Hunor ezt a csodálatos óriási hadsereget összegyűjtötte, élete nem lett hozzá hű, és közben eltávozott ebből a világból.

De Hunor rokonai között volt egy hatalmas bégfi, nevét Kattarnak mondták. Hunor utódául őt választották meg a hadsereg fővezérévé.

A monda innen nagy kitérőkkel és megszakításokkal kanyarog tovább. Kattar Pannónia visszafoglalására irányuló tervét a „regös szava szerint“ főemberei megéleljék:

„Amikor Kattar fővezérnek ezeket a szavait a bégek hallották, Kattar tervét és szép bölcsességét roppantul megcsodálták, és megéleljék őt. És abban a pillanatban megesküdtek, hogy annak a tartománynak az elfoglalására azonnal elindulnak.

„Hol vagy, Pannonija tartománya!“ kiáltással kibontották zászlajaikat, megszólaltatták a kis és nagy dobokat, és Íszá próféta (Jézus Krisztus), aki legyen megdicsőítve és felmagasztalva, *háromszáz-hetvenharmadik évében* csapataik egymás után elindultak.“(i.B.)

A hunok beköltöztek a Kárpát-medencébe, ahol az „Üngürüs népet találták“. Itt ér véget a monda.

Csodaszarvasmondáink száma ezzel háromra bővül. Érdekes volna tudnunk, a három közül melyik keletkezett előbb, melyik tehát az ősmonda? A kérdést bonyolulttá teszi, hogy mindhárom monda kiindulási pontja, tulajdonképpeni magja – a csodaszarvas felbukkanása és eltűnése – nagyjából azonos időben való keletkezésre utal, míg amondák további cselekménye és lezáródása egymástól nagyon is vávóli korokban történik.

Ugyan nem tartozik szorosan a Tarih-i Üngürüs ismertetéséhez, engedjék meg mégis, az érdekesség kedvéért, hogy felolvassuk a harmadik csodaszarva legendát is a Thuróczy Krónikából. Ez ugyanis a hun-magyar eredetmondák legrégebbike. Átvette a feltételezett Őskrónikánkból a Pozsonyi Krónika és Kézai Simon is 1282-1285 között a Gesta Hungarorumba. Majd őt követően Kálti Márk 1385-ben a Képes Krónikába, majd Thúróczy János 1487-ben a Magyarok Krónikájába.

Jegyezzük meg, hogy a Csodaszarvas, a világ sok részén, igen sok nép legendájában előfordul. Jordanes (Getica c. 24) és több bizánci krónikás beszámol arról, hogy a hunok

egy szarvas nyomát követve keltek át a Meotisz vidékéről Szkítiába (vö. Moravcsik Gyula: A csodaszarvas mondája a bizánci írónál. EPhK 1914). Éppen ezért a kutatók tekintélyes része a csodaszarvas-mondát nem tartja magyar eredetű mondának. Azonban sem Jordanesnél, sem más külföldi forrásban nincs szó arról, hogy a (szarvas)ünő: Enéh, a nép ősanja. Ez csak az említett magyar krónikákban fordul elő. A mondának ez az adata viszont kétségtelenné teszi a monda magyar eredetét, s így a csodaszarvas mondája a magyar nép ősi, totemmisztikus eredetmondája, amely Thúróczy előadásában így szól:

„Mivel pedig Hunor és Magor Nimród elsőszülöttei voltak, atyjuktól különváltva, külön sátrakban laktak. Történt pedig, hogy egy napon kivonultak vadászni a síkságra, a pusztaságban egy nőstény szarvas került eléjük; futott előlük, ők üldözőbe vették, és a Meotisz mocsarai közé jutottak. A nőstény szarvas a növényzet sűrű erdejében eltűnt a szemük elől, és bár sokáig keresték, semmiképpen sem tudtak ráakadni. Bejáván tehát az említett mocsaras vidéket, nyájaik legeltetésére igen alkalmasnak találták, és atyjukhoz visszatérve, engedélyt kértek és kaptak; hogy minden marháikkal a meotiszi mocsaras vidékre költözzenek, és ott maradjanak.“

„Ez a mocsaras vidék – a Magyarok krónikája szerint – Perzsiával határos, mindenfelől tenger veszi körül, csak egy gázlója van, és ez a be- és kijutást nagyon megnehezíti; legelőkben és erdőkben, halakban, vadakban és madarakban bővelkedik.“ Dionüsziosz pedig ezt a mocsarat a Fekete-tenger anyjának nevezi. Azt mondja ugyanis, hogy sok híres folyó szállítja ide a vizét, és ezeket a Meotisz mocsaras vidéke a Fekete-tengerbe továbbítja.

Hunor és Magor a meotiszi mocsarakba költözött tehát, öt évig ott is maradt, ki sem mozdult belőle. A hatodik évben azonban kijöttek, és kóborlásuk közben zeneszót hallottak a pusztaságban. Hogy felkutassák, továbbmentek, és véletlenül rábukkantak Bereka feleségeire és lányaira, akik sátraikban tanyáztak férjük nélkül, és éppen a kürt ünnepét ünnepelték, és kartáncot lejtettek. Gyorsan rajtuk ütöttek, és a meotiszi mocsarak közé vitték őket minden vagyonukkal együtt. Úgy esett, hogy ebben az összecsapásban a többi nő között Dulának, az alánok fejedelmének gyönyörű hajadon lányait is elfogták: az egyiket Hunor, a másikat pedig Magor vette feleségül, és mint mondják, *ezeztől az asszonyoktól származnak az összes hunok, vagyis magyarok*. Egyesek azt mondják, hogy minden zsákmányolás közül ez volt az első rablásuk.

Történt pedig, hogy amikor már hosszabb ideje a meotiszi mocsarakban laktak, igen erős néppé növekedtek, és ez a vidék sem befogadni, sem táplálni nem tudta őket. Ezért igen körmönfont ravaszással felderítőket küldtek a velük szomszédos Szkítiába. Ezek visszatérve útkjéről, azt mondták, hogy Szkítia földje elég téres nyájaik legeltetésére, egész nemzetségükkel, javaikkal és nyájaikkal együtt bevonultak tehát oda, állítólag valami alproszúrokat találtak ott, akiket a Magyarok krónikájának régebbi változata szerint ma ruténoknak neveznek. Elpusztítván, kiüzvén vagy iga alá hajtván őket, mind a mai napig birtokolják ezt az országot, szomszédai akarata ellenére.“

A három csodaszarvasmonda hatalmas mondafüzérré, egymáshoz illeszkedő egységes mondakörre bővül. E mondakör magába öleli az üngürüszök történetét, beleértve a magyar őstörténetet, s ez utóbbinak a hagyományromlás folytán fellazult, széttöredezettnek látszó eseménymozzanatai e mondák révén mintegy összefüggő eseménytömbbe szerveződnek.

E mondakör néhány különös sajátossága mellett nem mehetünk el szó nélkül. Ezek közül talán a legmeglepőbb *az időtartam problémája*. A mondai események vizsgálatából

ugyanis félreérthetetlenül kitűnik, hogy e mondák korántsem zárulnak le a csodálatos vad felbukkanásával és eltűnésével, ez csupán a monda kiindulópontja, s az ebből fakadó fejlemények évszázadok, vagy éppen *évezredek történéseit ölelik át*. A monda tehát egyetlen roppant időívet alkot a vad felbukkanásától a honfoglalásig. Meglehetősen szokatlan az a vonása is, hogy szinte szétválaszthatatlanul egybeszövődik az őstörténeti eseményekkel, *a monda tehát egyfelől őstörténeti jellegűvé, az őstörténet pedig mondai jellegűvé válik*.

Végül nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy *mindhárom monda tárgya a Kárpát-medencébe való költözés*. Hiszen csodaszarvasmondák – mint említettük – ismereteseek más népek mondavilágában is.

Végezetül említsük meg, hogy a Magvető Kiadó gondozásában, 1982-ben megjelent kiadása a Tarih-i Üngürüsnek Magyarországon pillanatok alatt elkelt, s ma már *beszerezhetetlen*. A könyv tartalmazza még az 1740. évi Névtelen Magyar Történet, Macar Tarihi, vagyis Madzsar Tarihi kódexet is, amelynek ismertetésére most nem térünk ki.

Nem sorolom fel, ezen ismertetőhöz tartozó, és évszázadokra visszanyúló irodalmat sem, viszont nagyon remélem, hogy a mai napon a Tarih-i Üngürüs fölött nem a gyászbeszéd hangzott el, amelynek visszatérő refrainja: emléked örökké élni fog, s utána a korcsmában, vidám borozgatás közben már minden egyébről szó esik, csak az összejövétel okáról nem.

IRODALOM

Magyar Nemzet	1976. jan. 3
Kortárs	1979. dec. 12
Új Tükör	1981. aug.

A könyv megjelent a Magvető Kiadónál 1982-ben, a „Magyar Hírmondó” sorozatban.
Címe: A magyarok története.
Tarih-i Üngürüs. Madzsar Tahiri.
Ez az eredeti kiadás.
ISBN 963 271 7198
ISBN 0209 6471



Farkas József (Mátészalka)

A SZATMÁRCSEKEI TEMETŐ SÍRJELEINEK KÉRDÉSÉHEZ

Mindenekelőtt szeretnék mindazoknak – otthoniaknak és külföldieknek – köszönetet mondani, akik hozzásegítettek ehhez a pillanathoz, hogy 55 éves koromban szülőhelyemtől a tenyérnyi Magyarországtól, s annak egy darabnyi tájhoz, a mai magyar Szatmártól másfél ezer kilométernyi távolban, ebben a terem-szellem *magyar honban* szólhatok néhány szót a szatmári magyarság sorsszerű néprajzi kérdéseiről.

Szeretném előrebocsátani, nem vagyok néprajztudós, mégcsak nem is dolgozom a tudomány fizetett sáncai mögött, életem a néprajz legfontosabb területén, a *terepen*, a szellemi lövészárkokban folyik, vidéki múzeumban. Az ilyen hely köztudott nem elefántcsont-torony, a jelenségeket nem lehet izoláltan, önmagukban vizsgálni. Méginkább nem, ha figyelembe vesszük, hogy Szatmár *zártága* ellenére *interetnikus* terület, amely az ország észak-keleti csücskében a román, szovjet határ mezsgyéjén húzódik meg, a nagy magyar Alföld az erdélyi és kárpáti előhegyek között.

A rideg földrajzi tény izzítja az emocionális boldogság-csodák, amik ritkán, de életre szólóan megérintik az emberfiát néprajzi gyűjtés közben...

Vannak pillanatok, képek, a terepen gyűjtés közben, amelyeket soha többé nem felejt, sőt ahogy halad hazafelé az időben egyre élesebben látja, hallja...

Ilyen pillanat volt egy nyári este Szamosszeg és Panyola közt, amikor a hidason állva alattam csobogott a folyó vize, miközben a túloldali palaj felett, a töltésen túlról, a panyolai faluvégről ősi zsolnárokat éneklők hangját hozta a vízre a csendesedő szellő!

Virrasztóból jött a kompra az énekfoszlány:

„*Tebenned bíztunk eleitől fogva*“ ...

Ebben a szatmári estében fogalmazódott meg bennem, hogyha valaki *mást, többet* akarok megtudni az itt élő népről, habitusáról, lelkivilágáról, részese kell hogy legyek a temetési alkalmainak. Az elmúlt, lepergett időben aztán volt alkalmam hozzá, hiszen csak a legközelebbiekek közül ma már 28-an pihennek csak szülővárosom, Mátészalka temetőjében. Nagyidejű adatközlőim szerint, a szatmári ember is hiszi, hogy benne valami, az ő testétől független élet, valami különálló lény lakozik. Elsősorban álmokképeiből gondolja mindezt. Álmában elkalandozik, messze jár, izgalmakat él át, holott tudja, hogy az alatt ágyában pihent. Az öregek azt mondják, magyarázzák, hogy amíg alszunk, addig az a valami – a lelkünk – megy ki belőlünk és az jár messzi tájakon, él át számtalan dolgot, majd ébredésünkön *visszaszáll* belénk. A lelkünk láthatatlan, libbenő, végtelenül gyors, és a testünkben lakozik. Az ember volta tehát dualisztikus, testből és lélekből áll. A szatmári embernek ez az önmagáról valló felfogása megegyezik az emberiség legősibb elemi gondolatával. A lélek otthona tehát a teste, s ha elhalunk, a testből kiszáll a lélek és éli tovább életét, mivel az halhatatlan.

A halál utáni élet elképzelése – a szatmári emberek gondolatvilágában is – megegyezik az ősi alapgondolattal, hogy ti. míg az életét vesztett test lassan elporlad, a lélek visszavisszajár belé, belészáll, meg ismét eltávozik belőle, s éli a maga életét, mint mikor a test-

tel együtt élt. Mivel azonban a test már *mozdulatlan*, halott, a lélek maga jár el, övéi közé, még minden érdeklő, figyelő, hogy mit csinálnak hozzátartozói, tetteiket tetszéssel, vagy rosszállással kíséri. Az elföldelt testbe ezalatt csak „hálni jár a lélek!” A hozzátartozók, a család is kontaktust tart a hazajáró lélekkel.

Csiszár Árpád lelkész-muzeológus nemrég megjelent kitűnő könyvéből tudjuk, hogy a hazajáró léleknek a beregi-szatmári falvakban, még egy emberöltővel ezelőtt is, terítettek az asztalnál, meghagyták régi helyét, ételt és italt tettek ki neki, sőt arról is tudunk, hogy bábút készítettek a lélek számára, hogy amíg otthon tartózkodik, abban lakozzék. Máshol az ételt-italt kiviszik a sírjához, hogy *vele – együtt* fogyasszák el, s mindez addig tart, amíg a sírba tett test el nem enyészik.

Miután, a test többé szállást nem adhat a léleknek, az végleg elköltözik, elmegy a másvilágra. A hátramaradottaknak ezzel megszűnik a gondoskodó kötelessége. Ezt megelőzően még tartottak „vele együtt” egy búcsú tort, bábuját kihozták a sírjára, üzeneteket küldtek vele a másvilágon élőknek.

A lélek sorsának második periódusa, útja a *másvilág* felé, ezen az úton számtalan kaland, megpróbáltatás, szenvedés, rémség vár rá. Övéi már a temetéskor gondolnak mindezekre, ezért vele adnak minden szükséges holmit, ruhát, fegyvert, eszközöket, szánját, csónakját aszerint, hogy milyen viszonyok vették körül földi életében. A lélek a bajokkal megküzdve jut el a túlvilágiak birodalmába.

A szatmári sírjeleket tanulmányozva nem hagyhatjuk figyelmen kívül a fent elmondottakat már csak azért sem, mivel a szatmárcsekei református temető fejfái, sírjelei napjainkban is a néprajztudomány egyik meg nem oldott kérdése.

Miről is van itt szó?

Hűvös tárgyilagossággal a Magyar Néprajzi Lexikon *fejfa* címszó alatt a következőket tartalmazza: „fejfa, fütül való fa, gombfa, kopjafa; a ref. és unit. temetők kizárólagos sírjele.” Bizonyos fejfaformák történeti háttérét keresve egyes kutatók igen messzi múltba nyúlnak vissza (pl. honfoglalás előtti temetkezési szokások maradványaiig), a faanyag romlandósága miatt a ma ismert fejfatípusokat csak a 18. századig követhetjük, egyelőre nyitva hagyva azt a kérdést, hogy a fejfa a reformáció – ellenreformáció korában vált a római katolikusoktól megkülönböztető sírjellé, vagy éppen fordítva: a kereszt lett a római katolikusok megkülönböztető jele.

A fejfát temetéskor a sír fej felőli végéhez tűzik. Anyaga tölgy vagy akác, esetleg cser, hossza 80-150, néha 200-300 cm. A földbe kb. 1/3 része kerül, ezt megszenesítik vagy kátránnyal kenik be, hogy tartósabb legyen. Egyes részeit általában elnevezik: a felső vége a *homloka*, *feje*, alatta esetleg *nyaka*, *váll*, középső rész a *törzse*, néhol *dereka*, földbe kerülő első vége pedig a *lába*, esetleg *talpa*. A fejfák három alapformája, ezen belül több alcsoport, illetve átmeneti eset különböztethető meg. Mindegyik forma olyan egyszerű továbbfejlesztése az alapadottságoknak, hogy az azonos funkció révén bárhol bármelyik kialakulhatott, egymástól függetlenül is. Ezért kétséges – bár nem minden esetben kizárt – akár ősi szokások (pl. *csónakban temetkezés*), akár ősi jelképrendszer, illetve ábrázolásmód maradványait keresni a 20. századi fejfákon.

... *E típusok alcsoportját képezik a Szatmár megyei un. csónak alakú fejfák is* (amelyeket – nem bizonyíthatóan – régi magyar csónakban való temetkezéssel hoztak kapcsolatba, kiképzésében a csónakba temetett ember képmását látva). Ennek háta nem lapos, hanem a törzs hátán él fut végig...

A hódoltság-kori török temetők elterjedt sírjele volt a halott mellé szúrt *dzsida*. Meglétére már hódoltság kori források is utalnak. Másik jellegzetes fejfatípus a *gombosfák*, illetve *turbános* fejfák csoportja, amelyek formai kiképzése valószínűleg hódoltság kori török hatásra vezethető vissza. Az un. *ember alakú fejfák*, – közös bennük, hogy formájuk fejjel, nyakkal, törzssel rendelkező emberre emlékeztet; néhol a férfi halott fejfája csúcsos végű... Felmerülhet, hogy ezek a halott képmásának kifaragására lennének visszavezethetők. Ez utóbbi formák balkáni kapcsolatai valószínűek.

A szatmárcsekei csónakos ember alakú fejfák kérdése a harmincas években került Luby Margit néprajz-kutató fényképgyűjteménye nyomán a néprajzi közérdeklődés homlokterébe. Solymossy Sándor a magyar ősi hitvilág kitűnő kutatója 1930-ban akkor az általa szerkesztett Ethnographia című folyóiratban Ősi fejfaformák népünkénél című, nagy nemzetközi forrásanyagra épülő, terjedelmes tanulmányt jelentetett meg. Többek között ezeket írja: Szatmárcsekén Kölcsey szülőhelyén, a felső Tisza fordulójánál, ahol „a kis Tur siet beléje“, a református vallású lakosság különös alakú fejfát faragtat a helybeli barkácsoló ácsmesterrel. Az öregek még életükben kiszemelik a tiszaháti erdőnek ma már gyér, vastag tölgyfái közül a legmegfelelebbet, amelyikből sírfájukat készíttetni óhajtják. A fejfa hatalmas, erős törzsből van kifaragva, fönt nagy, előrehajló, hegyes süvegje van, amely oldalvást vonalas élt mutat. A süveg alatt néhány elnagyolt *vízszintes bevágás* látható; erről maga a faragómester tudja, hogy *emberi ábrázatot* akar jelezni. Szerinte ki is faragná igazi emberarcra, de a községbeliek ragaszkodnak a régi hagyományokhoz: „maradjon csak olyan, mint a többié!“

Felmerül a kérdés, – írja Solymossy – honnan maradt meg ebben a 330 házas nagyközségben ilyen érintetlen régiség? Oka talán abban keresendő – adja meg a választ önmagának –, hogy a falu *elszigetelt* helyen fekszik, sőt régebben inkább, mint ma. Délre tőle és nyugatra az Ecsedi láp terült el a legutóbbi időkig, északra a keskeny Tiszán túl a Szennyemocsár zárta el a világtól. A lakosság javarésze a múlt század közepéig víziéletet élő csikász-pákász-lápi foglalkozásokat űzött. Áradásoknak évenként ki volt téve; mindez konzerváló, elszigetelő hatással lehetett rájuk.

Az egész fejfa, ha álló helyzetéből vízszintesre fektetjük, tökéletes *félcsónakká* lesz! Az előre hajló hegyes vége a *csónak orra*, amely mint hullámhasító, mindig élben végződik és magasabb a ladik oldalánál. A törzsök-típus fejének az *előrehajló* tulajdonsága csakis ebben lelheti magyarázatát. Ugyancsak ide utal a törzsök *hátsó éle*, ez a csónaknak un. *alattsága*, ami siklását teszi könnyebbé a vízen. Az emberarc sem lehet más, mint egy *csónakban fekvő, fölfelé néző ember jelzése*.

Ezt követően Solymossy nagy nemzetközi összehasonlító anyagra támaszkodva kimondja, hogy a csekei típusú törzsökfejfánk és az ugor sírbálványok *alakilag és rendeltetés szerint* teljesen megegyeznek egymással.

Az egész okfejtésnek egyetlen szépséghibája – ezt Luby Margit mondotta el nekem, kilencvenedik életévében, 1975 őszén, Budán, a Bajvívó utcai lakásán, hogy Solymossy Sándor soha nem járt a szatmárcsekei temetőben és valóságos fejfát csak fényképről látott!

Ennek ellenére tanulmánya nyomán a harmincas évektől fogva Solymossy-féle csónakos-emberarcú fejfákról beszélnek a magyar néprajzban.

Bár Solymossy megállapításait Bátky Zsigmond azonnal megkérdőjelezte a Néprajzi Értesítőben, amikor a következőket írta: a magyarok ősi, csónakban való temetkezésének igazolására régészeti és nyelvészeti adatokat nem vonultat fel. Tagadja továbbá, sőt hihe-

tetlennel tartja, hogy valaha is állítottak volna a halott fejéhez a sírhantra olyan fejfát, amely csónak lett volna, vagy csónakot utánozna, melyben a halott úgy van benne, hogy a csónak-koporsó fedele le van véve. Mindezek ellenére Lükő Gábor A magyar lélek formái című – sajnos feledésbe ment – könyvében szintén úgy ír a csekei fejfákról, hogy azok plasztikus díszítményként megőrizték az emberi, *arcélt!*

Néhány évvel később a kitűnő *terepjáró*, Domanovszky György foglalkozott újra magyar fejfa-kérdéssel és behatóan Bereg, Szatmár, Szabolcs területén vizsgálta sorra a falvak temetőit. A nábrádi temetőben 17 fejfátípust talált. Majd Kérsemjén, Szamoskér, Fehérgyarmat, Kölcse, Mánd, Nyírmihálydi község következett, Bereg megyében pedig Vásárosnamény, Tákos, Csaroda, Márok, Tivadar, Vámosatya, Tiszaadony község temetőit tanulmányozta. 14 községben több száz sírjelet vizsgált meg és arra a következtetésre jutott, hogy sem Szatmárban, sem Beregben nincs kopjafa, csak fejfa. Aprólékos és kitűnő rajzokkal illusztrált cikkeinek nagy hibája, hogy csak tipológiai szempontokat alkalmazott.

A volt ramocsaházi földbirtokos, a jogászból Györffy István biztatására néprajzossá lett Nyárády Mihály, vizsgálta az ötvenes években, úgy mondhatnám materialista szempontok alapján újra a csekei fejfák kérdését.

A katonai térképek vallatásával kezdte vizsgálódását, s azt tapasztalta, hogy azokon a temető a mai helyén nem szerepel!

Holott, ha az van, a katonai felvételekhez készített landesbesreibungok említik. Sőt, a szóban forgó mai temető helyén – a térkép szerint – házak és gazdasági udvarok sorakoznak. Majd a helyszínen sorra vizsgálta Nyárády a fejfákat. Észrevesztette, hogy a földben lévő egy méter magasságú fejfák eredetileg nagyobbak voltak, csak aztán, ahogy korhadt a tövük, úgy ásták őket lejobb-lejobb. De eredetileg sem voltak *másfél méternél* nagyobbak!

A temetőn végigtekintve úgy látta, hogy a kisméretű fejfák csoportosan, a fejfaóriások elszórtan álltak a sírokon.

A falu fejfafaragóját, Bóné Józsefet kikérdezve, a fejfafaragást így írja le Nyárády Mihály: A mester a kiszemelt tölgyfát segítséggel két párnafára keresztben ráfekteti. A hosszát leméri és lefürészeli. A faragásra szánt részt lehajalja. Azután *bárdal* hat oldalra kifaragja, miközben a tetejét kissé *előrehajlóra* csinálja. Majd a hegyén, a tetején *élt* csinál neki. Az írásra szánt tábla helyét kiméri, befürészeli, kivágja. A fejfa homlokzatán lévő élen a bevágásokat megcsinálja. A homlokzatéle bevágás-sorozatnak – Bóné József szerint – „magyar bajusz“ a neve, amit ő nemcsak a fejfa homlokzati élére, hanem más tárgyak (szekerek saroglyazápjai, bürfa-középfái) *élére* is készít.

Majd hosszan és aprólékosan közli más fejfafaragók és emberek ismereteit a fejfákról. Tanulmányát ekképp zárja le.

A csekei sírjelek alig százéves múltra mennek vissza. Tetőkiképzésük nem süveg- és fejfaforma utánzat, csupán azt a praktikus célt szolgálja, hogy az esővíz hirtelen lecsorogjon róla, az oldalnézetből *emberarcot* mutató *bevágások* nem más, mint magyar bajusz, amely *cifrát* minden valamire való paraszt faragó-ács *belelök vonókéssel*, vagy *fara-góbárdal* a keze alól kikerült tárgyakba. Az un. magyar bajusz pedig nem más, mint a reneszánsz és barokk stílus olyan, motívuma, mely a „magas kultúrából“ a nemesi udvarházakból és kastélyokból, illetve ezen épületek famintázatából *lekerül* a népi barokk elemei sorába.

A Nyárády tanulmány meztelen logikájú, racionális szemléletű okfejtése kihozta a sodrából a községben élő Lakatos József általános iskolai tanárt, aki konok szorgalommal kezdte tanulmányozni a csekei fejfákra vonatkozó szakirodalmat és sorra kifaggatta a még élő nagyidejű embereket. Tízéves kutatómunkája eredményét közzétette a Szabolcs-Szatmári Szemle 1978. évi 4. számában.

Anélkül, hogy ismertetnénk részletesen tanulmányát, néhány gondolatát idézzük csupán.

Csekei református temető!

Hatalmas fekete fejfák, melyek a múltat idéző végtelenbe visznek, sejtelmessé teszik a halottak e néma birodalmát. Minden komorságában, szomorúságában is van valami szép e temetőben. Sőt! Ha temető egyáltalán szép lehet, a szatmárcsekei református temető egyedülállóan szép. Meghökkenítő „csónak alakú“ fejfák. Az élő hagyomány szerint maradványai a régmúltnak, idézve a mindennapi fáradtságos munkát; jelképe lett a halottaknak. Ősi foglalkozás, víz- és mocsárvilág; vízen a csónak, benne az ember, keresve a mindennapi megélhetéshez szükséges élelmet. Életet fenntartó víz (nem egy esetben hullámsír), az ember és a csónak; együtt jelentették az életet, de együtt hordozták a halált is. E hagyomány szerint az élet és a halál együtt testesül meg a fejfákban és ez az ősi kettősség az idők folyamán mit sem változott.

Ma már csak e fejfák hirdetik a régmúltat, a csónak és a hozzá kapcsolódó küzdelmes élet régen a múlté.

Ha egyáltalán hinni lehet a hagyománynak (márpedig más bizonyíték nincs), csónak került a sírra.

Babona: hit? Néprege?

Csónak? Bálvány? Halotti maszk?

Ki tudna ma már mindezekre a kérdésekre megnyugtató módon válaszolni. Írásos emlékek nincsenek. Csak sírjelek. Egyforma jel a sírokon. Az életbeni különbség után a halál utáni egyformaságot is tükrözik e sírjelek.

Gyermekkorom emlékeit idéző beszélgetések, melyeket a homályos, kemencetűztől megvilágított pítvarban hallgattam, ismét felvillannak az emlékezetemben.

Talán az őshazában faragták az első fejfát, s vándorlásunk hosszú évszázadai alatt hoztuk magunkkal ide a Tisza mellékére. Talán az itt lakó besenyő, avar és szláv néptörzsektől vették át őseink ezt a sírjelet.

Mindmegannyi kérdés, amelyre felelet nincs. Mind a kettő igaz lehet, de az sincs kizárva, hogy egyik feltevés sem tükrözi a valóságot.

Az itt élők véleménye:

Kelemen József, 83 éves. Ez a temetkezési forma, a fejfák alakja talán a magyarok eredetig nyúlik vissza. Itt valamikor GUTHOSOK éltek (Vámosoroszipban GOTOSOK). Azok használtak ilyen alakú fejfákat. Az itt élő népektől vették át azután a magyarok ezt a fejfaalakot. Csónak alakúak. Hiszen itt mindig víz volt. Az én emlékezetemben is volt olyan idő, hogy a temetőt csak csónakkal lehetett megközelíteni. Ott, ahol ma Talpasné lakik (Kölcsey u. 10), húzódott a Tiszának egy holtága. Csónakba tettük a halottat, és úgy vittük ki a temetőbe. Arról viszont nem tudok, hogy a csónakkal együtt temették volna el a halottakat. Hogy csónak alakú a fejfa, arról még dédnagyapám mesélt. A temető már nagyon régen ezen a helyen van. Régen a templom körül volt. Egyszóval ezt a fejfát a Guthosoktól vették át.

A halott és a fejfa. Élettelenül hever mindkettő. A halott a házban, a fejfa az udvaron. A végtelen idő ismét egybekapcsolja az embert és a fát, hogy a halál után együtt hirdessék a múlandóság örökkévalóságát. Sokszor láttam már fejfát faragó embert. A házban döbrent csend, síró, gyászoló család, addig az udvaron a faragó, baltát, vésőt mesterien kezelő ember. Lélekben együtt érez a gyászolókkal, azonban Ő most elsősorban művész. Évtizedes, évszázados mozdulatok. Minden fejszecsapásnak megvan a maga jelentősége. Fölösleges mozdulat nincs. Nagy kézügyesség, elmélyült figyelem. Ez jellemzi a fejfát faragó embert. Egy téves mozdulat, egy mélyebben hatoló vágás tönkreteszi, megsemmisítheti mindazt, amit évszázadokon keresztül fába álmódott az ember. Ütemes mozdulatok. Hull a forgács. Életre kel ismét a fa. Felveszi azt az alakot, amelyet az emberi képzelőerő kényszerít rá. A fának ez az alakja végleges, a teljes enyészetig hirdeti a faragóember művészetét.

Bálvány? Alakja csónakban fekvő embert ábrázol, vagy csupán a képzelet szüleménye? Végző fokon nem lényeges. Régóta megvan és napjainkban is él.

Csenditenek!

Temetésre szólít a harang. Az első két vers gyülekezőre szólít, az összehúzás a szertartás kezdetét jelzi. Fekete ruhába öltözött asszonyok, férfiak és gyermekek gyülekeznek a halottasháznál. Az egész falu osztozik a gyászban. A halott már az udvaron. Ravatala fehér lepellel leterítve koporsója koszorúkkal borítva. Körülötte a gyászoló gyülekezet. Felcsendül a gyászének, majd tompán hull a pap szava a koporsóra és a jelenlévőkre egyaránt. Hirdeti az ígét, de szava néha végigvág a gyülekezeten. Elbúcsúztatja az elköltözöttet mindenkitől, s végül ismét felcsendül a gyászének.

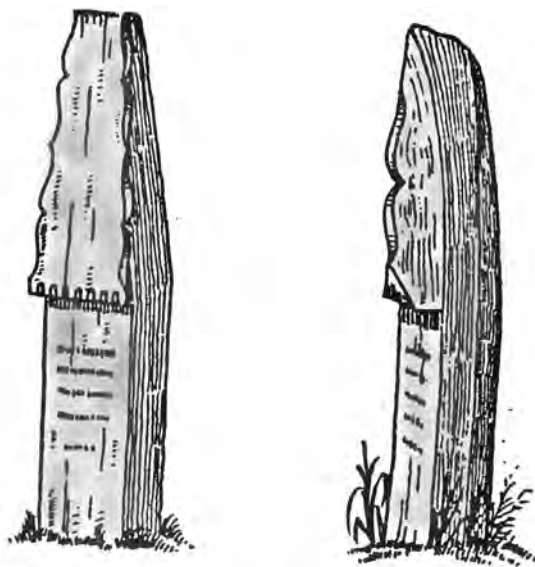
Utolsó útjára indul a halott. Összeáll a gyászmenet. Elöl a férfiak, a pap és a kurátor vezetésével, utána a halott. A koporsó után a hozzátartozók, rokonok, végül gyermekek és az asszonyok.

És a fejfa?

Már ott fekszik a megásott sírgödör mellett. Várja az embert, hogy végző helyére állítsa. Halott a sírban! Fejfa a síron!

Az összetartozás végleges.

A szerző előadása Zürichben, 1986-ban



Csihák György (Zürich)

ÚJRA KELL ÍRNI A TÖRTÉNELMET?

Ez a cím azért jutott eszembe, mert a világ történelemmel foglalkozó irodalmában az utolsó száz évben, szerintem, ezt a mondatot írták le a legtöbbször. A tudomány minden területen halad, így a történelemtudomány is. A különböző tudományágak egymást is segítik: a technika vívmányai lendítik a szellemi tudományt, a gondolkodó ember fejleszti a technikát. A ráció már a határokat feszíti, hiszen elpusztul a víz, a levegő – az ember élettere. „Vissza a természethez” – de ma már inkább *vissza a megismerés ősi útjához, a belső megismeréshez. Vissza ahhoz a világhoz, amikor az ember a természettel összhangban élt, önmagát a világ részének és nem urának tekintette.*

A Science (amerikai tudományos folyóirat)* 2000 őszén rövid összefoglalót közölt a nyugat-európai génkutatás eredményeiről. A közleményt aláírta a világ tizenhét kiváló genetikusa. Mondanivalójuk lényegét a mi szempontunkból nézve, így foglalhatjuk össze (idézet szabadon Szabó István Mihálytól (ZMTE 43. sz. kiadvány 69-104. old.).

„Semino és társai szerint (2000) a mai magyarság genetikailag a kelet-európai népek egy meghatározott őskőkori túlélő csoportjának (lengyelek, ukránok és részben még a horvátok) közös gyökereiről eredeztethető. Világrészünkre a mai lakosság 80%-ának ősei a felső paleolitikum (felső őskőkor) idején két hullámban települtek és a magyarok ősei is ezen őstelepésekkel együtt, mégpedig az első hullámmal érkeztek. Az európai emberek történetének felderítésére a nem rekombinálandó Y kromoszóma 22 bináris markerének vizsgálatát végezték. Az Eu19 haplotípus, ami az M45 ® M173 leszármazási vonalból ered, Nyugat-Európa lakosságában nincs jelen, de előfordulásának maximuma Magyarországon, Lengyelországon és Ukrajnán esik. Az M3-jelzésű leszármazási vonal (Eu22), ami ugyancsak az M45-től veszi eredetét, közönséges előfordulású a natív amerikaiak és néhány szibériai populáció tagjai között. Ez arra utal, hogy az M173 olyan ősi eurázsiai marker, amely a Homo sapiens sapiensnek abban a csoportjában lépett fel, amely 40-35 ezer évvel ezelőtt érkezett Európába és az Aurignac kultúrát terjesztette. Ez a kultúra azután csaknem egyidőben, Szibériában is megjelent. Utóbbi képviselői közül egyes csoportok majd Amerikába vándoroltak.“

A Science-ben megjelent írásra elsőként Cser Ferenc ausztráliai alelnökünk, az MTA doktora hívta fel a figyelmemet, s azóta előadásaimban megemlítettem. A tárgy első, szak-szerű, magyar szempontú feldolgozása Szabó István Mihály, az MTA tagja nevéhez fűződik, aki egyesületünk XVII. Magyar Őstörténeti Találkozóján (Budapest 2003) tudta először, nyugodt körülmények között nézeteit kifejteni. Dolgozata megtalálható találkozóink kötetében (ISBN 963 9349 06 2 , 69-104. old.).

Cser Ferenc (Gyökerek. Töprengések a magyar nyelv és nép kárpát-medencei származásáról. 224. old. A szerző kiadása. Melbourne, 2000)¹ az első, aki minden fontos részletre kiterjedő, tudományosan megalapozott munkát tett az asztalra arról, hogy őshazánk

*Semino, O., Passarino, G., Oefner, P. J., Lin, A. A., Arbuzova, S., Beckman, L. E., De Benedictis, G., Francalacci, P., Kouvatsi, A., Limborska, S., Marcikiae, M., Mika, A., Milka, B., Primorac, D., Santachiara-Benerecetti, A. S., Cavalli-Sforza, L. L., Underhill, P. A.: The genetic legacy of Paleolithic Homo sapiens in extant Europeans: A Y chromosome perspective. Science (USA) 2000, 290. 1155-1159 old.

a Kárpát-medencében található.² A genetikusok fent ismertetett jelentése Cser eredményeit alátámasztja.

Osztom Cser és Szabó nézetét a tekintetben, hogy a frontokon illene letenni a fegyvert, hiszen a különböző, de tudományosan megalapozott nézetek összebékíthetők. A szálakat már csak össze kellene kötni. Ezt teszem a következő fejezetben és erre hívtam minden jószándékú szakembert (Válaszfalak nélkül. Magyar Nemzet, 1955. 6. 12, 10. old.).

Egyesületünk nemrégiben elhunyt tagja, Nagy Gyula „Az ellopott magyar őstörténet”³ c. munkájában kitűnően igazolja: őstörténetünket ellopták. Nem újraírni kell – csak megismerni. Már rég megírták, csak utóbb ellopták. (ZMTE 28. sz. kiadvány).

A magam részéről az alábbiakat kívánom hozzátenni. A régészek az ún. Istállóskő, Szeleta kultúra korát nagyjából arra az időszakra teszik, amikor a fenti tudósítás szerint, a nevezetes marker térségünkben megjelent. Erre az időre teszik a régészek az ember rendszeres megtelepedését a Kárpát-medencében, de nem tudtak eddig a Kárpát-medencében folyamatos emberi telepedésre bizonyítékkal szolgálni.

Arról viszont már bőséges adatot szolgáltat mind a régészet, mind az embertan, hogy a Kárpát-medencébe az eurázsiai nagy lovasműveltségek népei folyamatosan települtek, mind a Közel-Kelet, mind Közép- és Belső-Ázsia irányából. A nevezetes marker tehát, szaporodhatott itt a medencében is, de az is lehet, hogy akik újra és újra bejöttek, mindég főleg ugyanazt a gént hozták – tehát embertanilag ők rokonaink, mi pedig az ő utódaik vagyunk.

A lengyelek, az ukránok és a horvátok körében élhetnek vérrokonaink – ezt már a magyar genetikusok is megállapították. Ehhez csak hozzá kell tenni, hogy Lengyelország alatt nyilván nem a volt porosz és német területet, hanem a történelmi Lengyelországot kell érteni, s az Krakkó és környéke, ami előzőleg avar birtok volt. Ide kapcsolódik az „ukrán minta”, ami szintén a *lovasbirodalmak területe*.

A lengyelben „polovec” az kun. Havasalföld és Moldova is, még a 15. századi térképeken is „Kumánia”. A történelem ismerőit a „horvát minta” sem lepi meg. A horvátokat Heraklios császár (575-641) telepítette az Északkeleti-Kárpátok előteréből a Balkánra, első vezetőik avarok lehettek (Mikkola). Közép-Európában az avarok legtovább a ma Dalmáciának nevezett területen éltek. Utolsó honfoglalásunk alkalmával Árpádi parancsra Kadosa népével elfoglalta ezt a területet egészen Dures-Durazzo – eredetileg Durasu/Duracsu vidékéig. Tehát, a *lovasműveltség* köti össze a magyar, az ukrán, a lengyel és a horvát „mintát”.

Nyugodt lélekkel állíthatjuk, hogy mi, akik ma magunkat magyarnak nevezzük, itthon vagyunk a Kárpát-medencében, úgy negyvenezer éve. Vigyük ezt a tudatunkat Európába! De hová nyúlnak gyökereink? – a *lovasműveltségbe*.⁴

Ahová a gének is vezetnek.



A lovasműveltség – avagy Samu világkörüli útja

Samu néven egy barlanglakó néhány emberi csontdarabja egyszeriben világhírű lett, amikor Vértes László a Vértes hegység egy barlangjában 1965-ben ráakadt. Samunk akkoriban valami *ötszázézer éves* volt, azóta kora gyakorta változik.

Lehetséges, hogy Samunk valami ismeretségbe is keveredett az eurázsiai ősló valamely ősével, de ez idő szerint annak semmi jele, hogy lovagolt volna. Viszont – ha senki nem csalt, akkor lehet, hogy Samu a legrégebb emberi ember Európában.

Anélkül, hogy ebből a néhány együgyű gondolatból messzemenő következtetéseket levonnánk, nyomatékosan ismételjük a nevezetes gondolatot: *nincsenek véletlenek és minden összefügg mindennel. A művészet pedig szent, az ősi műveltségek szakrális műveltségében szigorú rend van, amit az európai művészet is követett egészen a középkor végéig. Az ősi műveltségek szakrális művészetében véletlenről beszélni tudománytalan.*

*A Duna-menti földművesek története viszont már tudományos ismert tény és összekapcsolódik elsősorban a Folyamköz, Egyiptom, Anatólia, a Kaukázus-vidék, Közép- és Belső-Ázsia műveltségével.*⁵ A továbbiakban eltekintek az *őstörténeti fogalmak* magyarázatától ám a jobb megértés kedvéért tanulmányozandók kiadványainkban. Mert például hol van és mi is az az őshaza? Van-e, s ha igen, mi a különbség a nyelvrokonság és a néprokonság között? Kik az őseink és kik a rokonaink? Szíveskedjék ezeknek utána nézni az is, aki azt hiszi, hogy ismeri a helyes választ.⁶

Egy népet meghatároz külső testi megjelenése, valamint szellemi és tárgyi műveltsége. A géneknek mindebben meghatározó szerepük van, mégis, e mondatban minden szónak messze vivő, külön önálló jelentősége van. Vegyük sorra.

Külső testi megjelenésünket tekintve törökös típusúak vagyunk.

Törökös típusunk etnikai-embertani, tehát a ma élő, tudatosan kiválasztott magyar népességről van szó. Egyesületünk alapító tagja, a történelemtudomány kandidátusa Henkey Gyula személyesen megmérte közel negyvenezer élő személyt és egységes rendben az adatokat földolgozta, tudományos iratokban, leginkább egyesületünk kiadványaiban eredményét közzétette. Eszerint *a mai magyarság 46,8%-a közép-ázsiai (turánid, pamíri, kaszpi, mongolid) és 8,1% kaukázusi. Tehát összesen 54,3% az un. törökös típusokkal hozható kapcsolatba. A finnugor formák aránya 3,8 %.*⁷ Az adatokkal kapcsolatban három dolgot kívánok hangsúlyozni: 1. az ember típusbesorolása semmit nem mond tudatáról, tehát se szellemi, se tárgyi műveltségéről; 2. az egyes típusok megnevezése, még akkor is, ha igen pontos és milliméterekben is kifejezhető, de mégis csak egy név, mint asztal, szék, vagy a nyelvészetben a finnugor.

Az etnikai felmérés viszonyítási alapja pontosabb az asztal, a szék, vagy a finnugor névnél, mert az adott területen őshonosnak tekintett *valóságos embertípus adatait teszi mércéül.* Ezzel ellentétben pl. még senki nem bizonyította, hogy bármikor, bárhol létezett volna



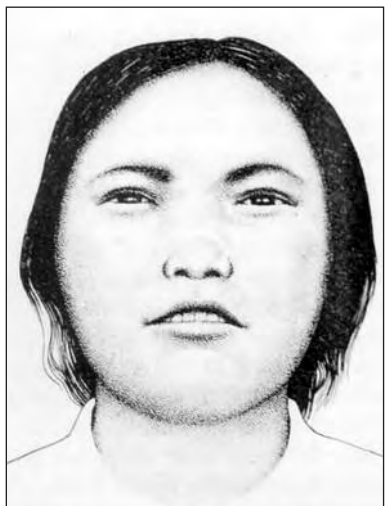
Anya (László Gyula rajza)



Kurd nő ma

eli hadsereg legjobb katonái, feltehetőleg a Földközi-tenger partján elpusztult nagy műveltségek (Trója, Karthago) menekültjei. A három nő lehetne egypetéjű iker. Összehasonlításként nézzük meg egy mai kurd nő képét aki nyugodtan lehetne a mi honfoglalónk ikertestvére.

A továbbiakban gyors lépésekben óriási utat teszünk meg térben és időben, s igyekszem képi úton megeleveníteni azt, amit szellemi és tárgyi műveltségünk gyökereiről az elmúlt években, főleg előadásaimban bemutatam. Nem állhat itt minden kép, de a legfontosabbakat színesben is bemutattam. (L. pl. Csihák György: Forog a történelem kereke. Budapest-Zürich 2004, és Dunhuang



Osztyák nő ma

indogermán, netán finnugor őshaza,⁸ ősnylev, ősnép – mindez csak feltételezés és a feltételezésre épített újabb feltételezés.^{9,10}

A genetikusok és Henkey adatai viszont bizonyítják, hogy kétség kívül nem vagyunk finnugor nép. Cser pedig újabb erősítést nyert atekintetben, hogy őshazánkat a Kárpát-medencében „keressük”.

László Gyula honfoglaláskori koponyák és sírmelékletek alapján így rajzolta meg egy korabeli magyar anya képét – *palmettás díszekkel*.¹¹ (L: előző lap alján.)

Összehasonlításként nézzük meg egy mai kurd nő képét aki nyugodtan lehetne a mi honfoglalónk ikertestvére.

És íme, egy berber (tuareg) leány. A berberök ősi ellenségei az araboknak, az izra-



Berber nő ma

barlangképei és a Sán-szi agyagkatonák néma üzenete a magyar műveltség gyökereiről. Budapest-Zürich 2000.) Sajnos a továbbiakban szöveggel néha utalnom kell arra, ami látható, de tartózkodom a belemagyarázástól. Az olvasó maga kell eldöntse, hogy mit lát. Mert én sok mindent megmutatok képekben abból, amit a genetikusok mutatnak a maguk módján. (Sajnos itt nem színesben.)

Az őstörténet – bizonyítja Nagy Gyula is – meg van írva, csak olvasni kell. Nekem egyszer valaki azt mondta, hogy az igazság gömbölyű: bármely irányba indulsz, ha egyenesen haladsz ugyanoda érsz.

Vizsgáljuk, tisztességesen a szellemi és a tárgyi műveltséget és vegyük észre azt, ami hozzánk köthető. Ne foglalkozunk most túl sokat a nyelvvel. Itt szögezzünk le csak

annyt, hogy a nyelv igen fontos, sőt az életben vannak helyzetek, amikor életbevágóan fontos. Ám mégis, csak *egy része* a szellemi műveltségnek – akkor is, ha a szellemi műveltség egy részének a nyelv a hordozója.

„Nyelvében él a nemzet” – tanítják nálunk – a svájci nemzet négy „nyelvében él” – és nem ismerek keményebb tudatú nemzetet: – *mert a történelemtudat a döntő.*

Mielőtt tovább mennénk, vegyünk sorra néhány gondolatot arról, a sokat vitatott ügyről, hogy nekünk magyaroknak lehet-e valami közünk az avarokhoz, vagyis a hunokhoz, vagyis a szkítákhoz – illetve a keltákhoz?

Az mára minden szinten *eldőlt dolog*, hogy utolsó honfoglalásunk során mindazon területen, amit Álmos és Árpád honfoglaló népe elfoglalt, megszállt, vagy hódoltatott, *éltek avarok. Így az avarok bennünk, mai magyarokban biztosan tovább élnek*, miként a később érkezett besenyők, kunok, jászok, palócok, herények, csécsények stb. és még több más népcsoport, mindegy mikor jött – mind egyformán igen jó *magyar*.

Bonyolultabb, vagy inkább *kevésbé tisztázott* a helyzet a keltákkal, a hunokkal és a szkítákkal. Azt sok forrásból tudni lehet, hogy mindhárom nép óriási birodalmakat hozott létre a mai Dániától Vlagyivosztokig, illetve a kelták a mai Angliától Anatóliáig. *Aziránt sem lehet kétség, hogy eleink, bárhol formálódtak, ezen a területen alakultak.* A Kárpát-medence pedig mindezen birodalmaknak – legalább időlegesen – a központja, vagy egyik központja volt. Igenám, csak hogy pl. a hunok történelmének kezdetét a kínai krónikák úgy harmincöt ezer évvel ezelőtre teszik. Tudnunk kell, hogy a magyar történelemkutatás már ezeröt száz év távlatában is nagy nehézségekkel küzd – most legyen mindegy, hogy miért? Ezért is sok a találgatás, a „délibábos történészkedés“, a nyelvtudomány – egyébként illetéktelen – túlsúlya a korai történelmünk kutatásában stb.

Ebben a helyzetben különös jelentőséget kap a legendák, a mítoszok mélyebb tartalmának felderítése. Ez ma világjelenség és a mi esetünkben sajnálatos, hogy a nyelvészeti zsákutcába vitt magyar őstörténet kutatás éppen nemzeti mítoszainkat, legendáinkat, sőt krónikáinkat lebecsüli.

Épp így *fontos a történelem társtudományainak, vagy segédtudományainak*, mint a régészet, a biológia, a zenetudomány, a népművészet szerepe, eredményeinek bevonása a történelem kutatásába.

Az európai génkutatás eredményei nagyot lendíthetnek dolgunkon, hiszen 40-35 ezer évi folyamatosságunkról tanúskodnak a Kárpát-medencében. Tehát jelenti azt – amit sokan eddig is véltek –, hogy a népek soha nem vonultak úgy tovább, hogy valaki ne maradjon. Tehát van egy biztos fogódzkodónk arra, hogy ahogyan az avarok megértek itt minket, a hunok *megérhették* az avarokat, a szkíták a hunokat. Ez nem feltétlenül jelent népi, nyelvi, kulturális teljes egységet, hiszen akkora területen ma sem tud az kialakulni, nem beszélve arról, hogy mennyivel nehezebb lehetett volna öt, tíz, vagy harmincezer évvel ezelőtt. Ez eddig is világos volt. Egyesek feltételeznek a Kárpát-medencében kelta folyamatosságot is, ám most felmerül a kérdés, hogy Nyugat-Európában hová lett az ő génjük? Vagy az más, mint a miénk? De van itt több érdekesség, ami viszont a génkutatás eredményei láttán valószínűsíthetőbbé válik. Utolsó honfoglalásunk korából például, keresik és nem találják a térképen a *magyart*.

Magam is többször rámutattam, hogy a magyar – miként a kelta, az avar, a hun és a szkíta, de a történelemben több más népnév is – összefoglaló népnévként is születhetett, anélkül, hogy valójában lett volna ilyen nép. Pontosabban: egy nagy néptömeg, egy

nagyobb terület szellemi közössége lett kelta, szkíta, hun, avar - magyar. Írásos forrása van, hogy a tatárok a Kr. utáni 12. században minden hódoltatott népnek megparancsolták, hogy magukat tatárnak nevezzék. Régészeink a mellékletek alapján sokszor alig tudják megállapítani, hogy a sírban valóban avarokat találtak-e? Kínai forrásban fellelhető, hogy a hun-ok önmagukat nevezték hun-nak. Egyik kánjuk azt írta, hogy hódoltatott minden ifjesítő népet az Uráltól Koreáig és ezek most mind *hunok*. Ki tudná megmondani, hányféle nyelvet beszéltek, hogyan öltöztek, gondolkodtak ekkora birodalmak népei, a hunok, a tatárok, a magyarok?

*Ez azonban nem akadályozhat meg most bennünket abban, hogy ezen a hatalmas területen megkeressük azt, ami velünk kapcsolatba hozható. Kiemelek két dolgot: koronánkat és népnevünket.*¹²

Tudniillik, hogy nálunk a „hivatalos nyelv” I. István király óta 1844-ig a latin volt, tehát a latinból kell kiindulnunk. Ez alatt az idő alatt a magyar király „Rex Hungarorum”, a magyar korona „Sacra Regni Hungarici Corona”. A „Hungarorum” és a „Hungarici” „magyar” fordítása, már ránézésre is gyanús: hol van ott, hogy „magyar”? – sehol.

Láttuk, hogy a „hun” egy hun szó és azt jelenti, hogy – hun. Van egy korabeli nyugati forrás, amely szerint a hunok elfoglalták Pannoniát, amit az ő nyelvükön Hungariának neveznek.

Az – „orum” és az – „ici” latin végződés, tehát tisztázandónak marad mindkét esetben a „gar”. Igen régi nyelvben keresendő, ami latin nem lehet, hiszen máig van Kashgár, Dzsungár, Bulgár, Hungár – ami jelent népet is, területet is. Labat szumér lexikonjában szerepel ez a szó a 333 és a 376 sorszám alatt. Egyik esetben kötelék-bilincs-lánc, a másik esetben védő töltés értelemben – tehát jelenthet szóösszetételben népet és országot. A régi törökben (hun nyelvben) is meg van ez a szó hasonló értelemmel. *Lenormant és Rawlinson bebizonyította, hogy a szumérnek mondott nyelv a szkítáké.*

A *Rex Hungarorum* tehát helyesen: a hunok, vagy Hun Ország királya. A *Sacra Regni Hungarici Corona* pedig a hunok, vagy a Hun Ország szent országhoz tartozó – a latin nyelv szabályai szerint. Ez az elemzés egybevág azzal az ismerettel, hogy Álmos házából való királyaink magukat Atilla király leszármazottainak vallották és a Kárpát-medencét mint Atilla örökségét vették tulajdonukba.

*Következésképpen nincs abban semmi tudománytalan, ha szellemi és tárgyi műveltségünk dolgában a hunok és a szkíták világát faggatjuk.*¹³ *Tegyük addig, amíg itt is el nem viszik illetéktelenek azt, ami a miénk.*

Tegyünk ide néhány szót a szkíta (szittyá) népről. Eddig én még nem találtam hiteles korabeli írásos forrást arra, hogy a *szkíták önmagukat így nevezték volna*. Ilyen forrásra való utalással sem találkoztam. Ismereteim szerint, a korai görög irodalomban szerepel ez a néprév. Herodotos korában (Kr. e. 484 - 425 kb.) a görögök még személynevekhez is hozzáírták, hogy „a szkíta”. A „szküt” - szótó a korai görögben igen gyakori, tehát nagy valószínűséggel görög. Apolló szkíta származású és szkíta a kentaur, az aranygyapjú – tehát a fémművesség. Strabonnál olvasható Ephorus közlése: Anacharsis „a szkíta”, a hét görög bölcs egyike, feltalálta a fűjtatót, a kéthegeyű horgonyt (nélküle nincs hajózás mindmáig) és a fazekas korongot.

Ismeretes, hogy mind a görög, mind a kínai történetírók előszeretettel alkalmazták saját nyelvük rendjébe tartozó néprévüket. Ezek a néprév-szavak többnyire gúnyos, lebecsülő tartalmúak – miként a hun-magyar az angol-amerikai szaklexikonokban. A mai franciák évszázadok óta, ha azt mondják „állat” (boche), azon a németet értik.

Az is igaz, hogy a lovasnépek eurázsiai világában az egyes népcsoportokat, de még a kisebb-nagyobb szövetségeket is igen nehéz követni, esetleg évezredek során még ma is – visszatekintőleg – a számítógép korában. Görögnek, kínainak egyszerűbb volt a tőlük északra élő népeket közös szóval keltának, szkítának, vagy valamely csúfneviükön nevezni évezredekén át, de következetesen ugyanazzal a népnévvel. Mi is mondjuk ma, hogy „szlávok“ és néha csodálkozunk azon, hogy nem szeretik a szlovákok, ha őket tótoknak, vagy a románok, ha őket oláhoknak nevezzük.

Több kiváló magyar szakember igazolta, hogy a görög nyelv tele van szkítákra utaló kifejezéssel és ezen szavak jórésze megtalálható a magyar nyelvben is (pl. dr. Aczél József: Szittyá-görög eredetünk. Turán Kiadó, USA, 1975).

Több, a korai magyar történelemmel foglalkozó kiváló szerző munkája összefoglalójaként írta Gonda Ferenc „A turáni népek emlékei Európában és Ázsiában”. c. dolgozatában: „Ázsiában több mint tízezer évvel ezelőtt a tenger elvonult a Turáni Alföld fölül. Ezután keletről és dél-nyugatról az ott lakó népek szivárogtak be, összekeveredtek és alkották a földjükön elnevezett *turáni népet*. Ez a keveredés nem előre kiszámított és nem volt arányos keveredés, ezért a turáni nép nem egységes. De a történelem folyamán kialakult közös jellemző vonás köztük, ami megkülönbözteti a környező népektől. A mongolokból és árjából kialakult nép faji jellegét – úgy vélem – lehetetlen megállapítani, mert benne, hol az egyik, hol a másik vonás kerül túlsúlyba.

Ezen a területen alakultak ki apró kán-ságok, város-fejedelemségek, amelynek egy részét azután agreszív vezetőik birodalmakká foglaltak össze. Azok a kisebb kán-ságok, amelyek szabadságuk megőrzését találták fontosabbnak – elvándoroltak. Ilyen vándorlás következett be a Kr. előtti nyolcezredik esztendőben, amikor a turáni nép egyik, szabadságszerető népe elhagyta Turánt és az Urálon, Volgán, Kaukázuson át Elő-Ázsiába vonult. Ezeknek a nyomait találjuk meg a mai Szíriában, Mezopotámiában és Arábiában. Sőt, egy kisebb része elvándorolt Egyiptom területére is és lettek Kis-Ázsia kultúrájának teremtő részesei. Ezek közül leginkább feltárt a mezopotámiai sumir-kultúra.”¹⁴



Palmetta

A Turáni Alföld leghíresebb állama Khorezm¹⁵. Sz. P. Tolszov az Orosz Akadémia tagja tárta fel a birodalom egyik híres kastélyát, amelyben az uralkodók laktak Kr. után 305-ig. A 2. emelet 5. sz. szobájában találták a „*hárzás nő*” képét.

A hárzás nő ikertestvérére én leltem Dunhuang barlangképei között. A barlangképek biztosan hun alkotások és Kr. után 400 körül készültek. A kép alsó harmadában látható hat



A hárzás nő Choreszmben
(Sz. P. Tolszov után)

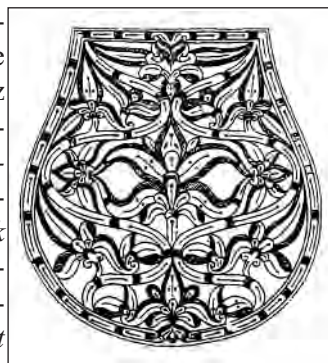


A Palmettás nő Dunhuangban – hárzásával



Indás palmetta

ábra közül négy az egyik legősibb ideogramma ☽ jelentése juh, antilop, megtalálható az Uráltól Kínáig az íjlesztő népek körében. Középen két *palmetta*. A régészek Álmos és Árpád honfoglalóit a „*palmetták népének*” nevezik, mert tárgyaikon igen gyakori ez a díszítő elem (*palmetta* = *stilizált pálmalevél*).



Indás tulipán

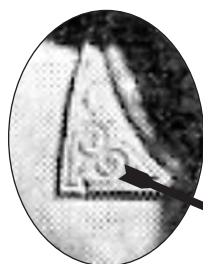
Neuschwanstein a bajor királyok ősi nyaralója. II. Lajos bajor király újjáépíttette 1869-től 1866-ig. A trónterem fölötti kupolán a diadalmas Jézus ül, mellette Mária, János apostol, körülötte angyalok. Alatta *pálmator* – a havas Alpokban. A pálmák alatt egészalakos ábrázolások, összesen nyolc. Szemből nézve, középen jobbra áll civakodó Henrik, a II. Henrik császár (Boldog Gizella magyar királyné testvére) és balján utódai. Jobbra Szent István (Gizella férje), Szent Imre, Szent László, Szent Erzsébet.



Trónterem – Neuschwanstein

Bamberg dómjában áll a híres „bambergi lovas.”¹⁶ A legenda szerint, ebben a templomban keresztelték Szent Istvánt és az oltárnál adták át neki Gizellát. István az oltárig lóháton ment.

A szoborról ezúttal csak annyit, hogy 1230 táján készült, a nyeregtakarón *palmetta* van, és a kő, amin áll régebbi mint a szobor és végig *palmetták* díszítik. A lovas nem katona, mert nincs fegyvere, tehát papi ember. De király, mert koronát visel. A korona nem a



A bambergi lovas – palmettás nyeregtakaróval

császári. Ki az, aki egyszerre pap és király? – csak az *apostoli magyar király*.

A művészettörténeti szakértők leginkább a lovat méltatják. Egyszerű, kemény harci ló, nem olyan, mint a szentek lova és nem cifra, mint a barokk kor lovagi ábrázolásain. Olyan, mint a *Sanszi hun agyag-seregben*¹⁷, Kr. előtt 260 táján. Ember és ló aránya azonos.



*Palmettás
ló homlokdisz*



Lovas és ló

Pont ilyen lovak maradványai találhatóak *honfoglalóink* sírjában. Évezredes, tudatos tenyésztés eredménye, az európai őslóból. Nagy menetképességű, egészséges, igénytelen, intelligens. A lószerszámon minden díszítés *palmettás* – itt bemutatunk egy homlokdiszt és egy kocsidísz



*Palmettás
kocsidísz*



Agyagkatonák, s mindnek gyönyörű...



...tömött bajusza van



Sanszi Kr. e. 246-208

Sansziban a császár sírjához még nem nyúltak, de felette egy 115 méter magas *piramis* állt. Miként a *zempléni fejedelmi síron* is (Kr. u. 900 táján) egy kb. másfél méter magas, kőből épített piramis volt. A sírból egy honfoglaló vezér emlékei kerültek elő, köztük egy *palmettás nyeregdísz* és egy *palmettás edényke*.¹⁸



Bronz harcokcsi. Sanszi

A híres agyagseregben mindenki tömött *bajuszt* visel, a *tábornok 196 cm magas*. Látott már valaki ilyen magas kínait – tömött bajusszal?

A hun sereg bronzból készült harci kocsiját négy ló húzza, a kocsi *óriás kerekeinek 32 küllője* van, a harcokcsiból négy irányba lehet lőni. A hajtó bőrpáncéllal van védve. Fegyvere *hátracsapó számszerij*, hozzá kétféle *bronz nyilvessző*. A számszerij Európában 1400 évvel később jelent meg és soha nem volt hátracsapó. Ennyit a hunok haditechnikájáról.



A lóhajtó mellett a hátracsapó számszerij, mögötte kétféle bronz nyilvessző. Sanszi



Tlaxszkala

legmagasabb szintű beavatott tudományos fokozata. Legfőbb istenük neve Kukulján, vagy Ketzálján – a fehérbőrű tollaskigyó. Ilyen fehérbőrű tollaskigyó díszíti minden szakraális épületük bejáratát – miként a császári palota bejáratát is *Beijingben* (Pekingben). A toll, a madár az ég, míg a kígyó az *alvilág* szimbóluma. *Közben van az ember, tehát a föld és így a hármasság megtestesítője.*

Most egy kis ugrással Mekszikó közepén termünk, Tlaxszkalában vagyunk és a maja vezérek szerződés-kötését megörökítő freskó egy részét láthatjuk, Kr. után 400 tájáról.¹⁹ Itt jegyzem meg, hogy a legtöbb képem tökéletlen. Amikor fényképeztem, magam is olyan tájékozatlan voltam, mint a legtöbb magyar. Sokáig kell ezeket a képeket nézni, hogy megértsük, mit is látunk? – és az én felvételemről talán sok fontos részlet hiányzik (és ez itt nem színes).

Minden azték és maja vezér az ő nyelvükön *kán* – miként egész Euráziában, itt is ott is, jó harmincezer éve. *A kán majául kígyót* jelent, ami a



A hétvezér a Thuróczy krónikában – 1488

A ketzal egy zöld tollú madár, az egyetlen amely rabságban elpusztul – a szabadság gyönyörű szimbóluma. A képen csak az egyik vezér visel ketzal koronát, de kezében hoz egy, az övénél díszesebb ketzal koronát, talán a szerződés tárgyát. A korona szent, nem fogja kézzel, csak paláستtal. A palástot úgy tartja, hogy jobbra és balra 3-3 piros *sáv van, közte fehér*. Az egész képen uralkodik a fehér és a piros. A zöld szín a koronán kívül megtalálható még a szerződést kézfogással megpecsételni készülő két kán karján és vállán, valamint fehér tollkoronáján, de külön díszként. A többi kán tollkoronáján a külön dísz fehér. Középpütt látható két „barna-fehér” kán, tollkorona nélkül, akik közül az egyik talán

a szerződést hozza. A kép bal oldalán áll a *bősárkány* saját külön sárkány-jelvényével. A szerződéskötésre a háttérből áldását adja a (turul)madár. A ketzaltoll még látható a háttérben a vezéri zászlókon, balra látható a piros-fehér un. *Árpád-sáv*os zászló is. *Ilyen formájú zászlókat Ázsiában mindmáig használnak.* Vessük alaposan emlékezetünkbe ezeket a zászlókat és a kánok tollas fejéjéjét, mert most ezek útját követjük. A következő képen utolsó honfoglalásunk hét vezérét látjuk, a *Thuróczy krónikában szerepelnek 1488-ban – ugyanolyan zászlókkal, mint a maja vezérek.*



Lovasok zászlóval – Dunhuang

Elöl Álmos apánk, *a hétszer vágott Árpád-sáv*os zászlóval, mögötte a *bősárkány*, utána egy kán – a mai bajor zászlóval. Összesen hét vezér zászlóval – és egy zászló nélkül. *Dunhuangban a hunok zászlói* egyszínű feketék, a zászlók formája olyan, mint a fentieké, de van olyan is, amelyiknek egy és olyan is, amelyiknek hét foga van.

A következő képről több mindent kell mondani. A kocsit három ló húzza, a keréknek tizenkét küllője van. Abban az időben, az Európa földjén tényleg vándorló germánok ko-



A lovaskatonák és a kocsi biztosan a hunokat idézi



Magyar zászló 1250 körül.
Berni Történelmi Múzeum

csijukat többnyire maguk húzták, a kocsi kereke egy hengeralakú fatörzs szelete. Az egyiptomi harckocsik kerekének *hat küllője* volt Kr. előtt 2000-ben.

Itt, a képen látható kocsi kereke igen nagy.²⁰ Ezeket, a minden kétséget kizáróan *hun kocsikat a kínaiak „magas kocsi”-nak hívják, külön írásjele van:* 高車

A kocsin lévő, fekete zászlónak öt foga van és bojtja. Pont olyan, mint a Berni Történelmi Múzeumban őrzött Árpád korabeli magyar zászló – amit a múzeum igazgatója, egyesületünk alapító tagja leírt 18. sz. kiadványunkban.

Következő képünk a Thuróczy Krónikából, Kr. u. 1486 tájáról van. A kép bal oldalán lévő seregben a király képe is látható, talán az ő nyugati, páncélos zsoldos serege az – *pont olyan zászlóval, mint Dunhuangban a hunoké – csakhogy ez a zászló „Árpád-sávós” (piros-fehér) – miként a maja vezéréké.* A kép jobb oldalán, szinte valamenynyien olyan *tollas fejdísz*t viselnek, mint Tlakszkalában a



Thuróczy krónika – 1486

maja vezérek. Lehetnek az ősi rendjükhöz ragaszkodó magyarok? Talán István és Koppány csatáját látjuk? Zászlóik se idegenek. Vagy azt a titokzatos csatát mutatja, amelyet a Tarih-i Üngürüs²¹ is megemlíti, amelyben a magyar táltosok elpusztultak és ősi levéltárunkat elégették? Ki tudja...

Most pedig hagyjuk a zászlókat és *kövessük a tollas fejdísz*t. A következő képen inkák telefonálnak 2004-ben. *Fejükön pontosan az a kétféle tolldísz, mint a majáké úgy 1600 évvel korábban.*

Az inkák hímnemű főistene Apu, miként a Kordillerák egy csúcsának neve (6394 m).



Mai inkák – telefonálnak

Apu *Kuckóban* lakott – ez a város a csillagászati tudomány egyik csodája. Az inkák 800 év alatt többet építettek, mint a kínaiak 3000 év alatt.²²



Kőtábla Nimródból Kr. e. 2000 tájáról

A maják hímnemű főistenüket így szólítják: *Hunapa*. A *sfinksz* görög szó, titokzatosat jelent. A helybeli arabok *Abul Hun*-nak hívják²³. Az „abul” atya jelentésű, mint az ótörökben az *ata*, ami *aba*. A Szentírás újszövetségi részében Jézus urunk is így szólítja az atyát: „ABA” (Márk 14. 36). Amerikában van a hurri kán. A hurri egy valóban fergeteges, nagyerejű lovasnép volt – Kis-Ázsiában.

Francia kutatók Dél-Amerikában 40-30 ezer éves rétegben több teljes emberi csontvázat találtak. A helyreállított koponyák meglepték a kutatókat, mert nem mongolidok, amint feltételezték, hanem kelet-afrikai, amely típus egyszerre indult Északra, ahol jobbra fordulva Belső-Ázsiába, majd Ausztráliába és Új-Zélandra jutott. A másik csoport Európába ment, s talán ezek érkeztek Amerikába, így ők Amerika őslakói – a francia kutatók szerint²⁴.

A következő stéle (kőtábla balra fönt) *Nimród városából (Folyamköz) való, a Kr. előtti 2. évezred elejéről*, bizonyára egy főpap, talán éppen Nimród ősapánk képe. A tollkoronája miatt mutatom. Nimród a szkíták első királya, csillagképe az égen van, két fia volt: Hunor és Magor, a mi három csodaszarvas legendánk szerint. Csodaszarvas legendája több népnek is van. A mi három csodaszarvas legendánkban az a közös és azért is a miénk, mert mindhárom a Kárpát-medencébe vezet. Jegyezzük meg, hogy egy szumér legenda szerint, mielőtt az ember lett, az istenek a folyamközi Úr városában laktak. Ábrahám is onnan jött.



Jelen van a tollkorona a szakrális magyar népművészetben több formában is. Ludaspusztáról álljon itt egy tollkoronás Krisztus-kép és ugyancsak Erdélyből egy síremlék tollkoronás nappal. Egy pásztorfaragó Somogyváron a kis címeren lévő korona keresztény szentjeit tollkoronával takarja, s még a címer alá is futja tollból, mintha napsugár lenne.

Következő képünk napjainkban készült. *Korea utolsó császára* hazájába ment, hogy segítse az ország egyesítését. Felöltötte ősei ünneplő ruháját, s abban állt a fényképezők elé.

A képen feltűnő a fekete-fehér, tehát a két végletben a harmónia keresése. Színesben szembe tűnik még a piros, a fehér és a zöld. Középpont *a hármaskör, rajta az életfa – ami kettős kereszt*. A „hármaskör” a legrégebbi szumer képírásban föld, ország, haza jelentésű. Jobbról és balról két-két kígyó, mint őrállat, ami jelzi, hogy viselőjük *bőszarkány*.

Végére hagytam egy képet, amit igazából csak színesben szabadna nézni. Előre megmondom, hogy Ausztrália közepén, az őslakók szent hegyén fényképeztem, a sziklára festett kép kora kb. *negyvenezer év*.



*Sziklára festett kép Ausztráliában.
Kora kb. 40'000 év*

ez azonnal látható. Ami középpont van, az nem lehet az ő másik keze, mert három ujja van, mindegyiken két-két karom. Csak jóval később vettem észre a bal karját, de mivel a személy kissé oldalra van fordulva, a bal karja a kézzel, csak két, szinte párhuzamos vonal. Jól látható az ujj bögye, lejjebb a tenyér (oldal nézetből!), tovább le a kar. Valaha ezt primitív művészetnek mondták, de ma tudni lehet, hogy ez az igazi művészet: nem fényképet kell rajzolni, festeni, hanem művészi adottsággal a lényegre kell néhány vonással megragadni. Ez történt itt.

A képen lévő személy úgy tartja áldásra két kezét, mint ma minden imádkozó, áldást osztó személy. Mögötte csillagos ég, de a feje felett lehet valami fényes (képemről sajnos lemaradt). Előtte valami hullámszerű, de fortyog és igen színes. Valami kerek, vagy gömbölyű kiemelkedik ebből (a világmindenség kerekded formákból áll).

Lehet, hogy a Föld teremtésének legősibb ábrázolásával van dolgunk? Ismerték a Föld formáját? Szumer tankönyvben áll, hogy a Föld gömbölyű...



*Korea utolsó császára a Yi
dinasztiából napjainkban*

Ez a kép is – miattam – tökéletlen, de amikor megláttam, szinte földbe gyökereztem. Csak a *tollkoronát* figyeltem. Nyilván egy istenség.

A korona nem félrecsúszott – a fejét tartja kissé oldalvást. Megállapítható, ha észreveszem a két szemét, orrát, száját. A jobb karját áldásra emeli,

Finitus

A tudomány dolga a világ megismerése. A világot adatok írják le, ezért a tudomány feladata az adatkeresés, az új adat ellenőrzése és ha valódi, akkor hiányos tudományos világképünkbe való ültetése. Ha az adat a képbe igazodik, akkor minden megy tovább, de ha az ellenőrzött és valóságos adat a képbe nem simul, akkor a képet kell úgy alakítani, hogy ez az új adat elhelyeződjék benne. A tudomány nem ismer más utat.

Blaskovics József, amikor a Tarih-i Üngürüş szövegét magyarba ültette, az üngürüş szót nem fordította le. Fontos szabály: ősi népneveket lefordítani tilos. Az üngürüş pedig jelent magyart, avart, hunt, szkítát – talán mást is – de a hosszú történetben a Tarih-i Üngürüş – ha ezekről a népekről van szó – csak ezt az egyetlen népnevet ismeri. A történet szerint a Kárpát-medencében az üngürüşök élnek, akik ide háromszor bejöttek, először a történelem előtti időben, tehát amikor írott történelem még nem volt. *Ez írott forrás.*

Történelmet írni és olvasni sokféleképpen lehet. A történész, a nyelvész olvassa az írott forrásokat, a régész a tárgyi leleteket, stb. A génkutató pedig olvassa a génekben megírt, akár soktízezer éves történelmet. Ez egy új tudományág, adatai frissek, módszerei még finomodni fognak.

A világ tizenhét élvonalbeli genetikusa szerint az Eu19 *haplotípus* előfordulása Európában a magyar mintában a legnagyobb: 60%. Henkey szerint a mai magyarság 54.3 %-a törökös típus. Két tudományág – az embertan és a genetika – egymástól teljesen függetlenül, szükséges és elégséges módon egybevágó eredményre jut. Henkey magyar, a másik tizenhét között nincs magyar. Az embertan és a genetika mért jegyei sokezer éven keresztül semmit, vagy alig változnak. *A százötven éve tartó vita lezárult.* A két adat ilyen nagyfokú egybevágása következtében elvesztette tudományos létjogosultságát a finnugor nyelvészek nyelvészeti feltételezéseire épített őshazaelmélete és még bizonytalanabbá vált az ugyancsak nyelvészeti feltételezésekre épített közös finnugor ősnép és ősnyelv elképzelése.

Cser Ferenc töprengése immáron az írott forrás, a régészet, az embertan és a genetika alátámasztásával így módosul: *a magyarság a Kárpát-medencében 40-35'000 éve itthon van.* Ceterum censeo. Finitus.

Egyszer valaki azt írta nekem: „*Isten a magyart az emberiség kovászának rendelé*”.

(A dolgozat bővebb változata színes melléklettel a ZMTE 40. sz. kiadványa, Zürich-Budapest 2004, ISBN 963 9349 04 6)

Néhány fontosabb gondolat részletei tanulmányozására ajánlott irodalom

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület (ZMTE) kiadványait csak a mellékelt, kiadványaink jegyzékében szereplő sorszámmal jelölve

1. ZMTE 37. sz. 195-224. old. Összefoglaló
2. ZMTE 37. sz. 72. old.
3. ZMTE 28. sz. 200 old.
4. Padányi Viktor: Dentumagaria. Transsylvania Kiadó, Buenos Aires 1963. 450 oldal
5. ZMTE 23. sz. 34-40 old.
6. ZMTE 3. sz. 50 oldal, 4. sz. 256-259, old., 20. sz. 174-182. old.
7. ZMTE 37. sz. 119-134. old.
8. Trubetzkoy, N. S.: Gedanken über das Indogermanproblem. Acta linguistica, 1. 1939. Ismertette Götz László: Keleten kél a nap. I. köt.
9. ZMTE 37. sz. 173-194 old.
10. Götz László: Keleten kél a nap. 5 kötet
11. László Gyula: 50 rajz a honfoglalókról. Móra kiadó, Budapest 1982. 107. oldal
12. ZMTE 37. sz. 417-434. old.
13. ZMTE 29. sz. 56 old.
14. ZMTE 1989. évi Felsőőr/Oberwart Őstörténeti Találkozó kötetében
15. Tolsztov, Sz. P.: Az ősi Khorezm. Magyarul 1950
16. ZMTE 26. sz. 44-47. old.
17. ZMTE 29. sz. 42. old.
18. ZMTE 38. sz. 48-65. old.
19. ZMTE 31. sz. 165-172. old.
20. ZMTE 1989. Felsőőr /Oberwart Őstörténeti Találkozó kötetében Du Yaxiong dolgozata
21. Magyarok Története. Magvető Kiadó, Budapest 1982. 33-375. old., ZMTE 15. sz. 43-49 old.
22. ZMTE 35. sz. 174-175. old.
23. Némäti Kálmán: Szfinx történelmi kutatásom. Budapest 1914
24. ZMTE. 35. sz. 174. old.

Gibbons Ann

FEJLŐDÉSTANI GENETIKA (SZÁRMAZÁSTAN)

Evolutionary Genetics. Science 290, pp.: 1080-1081, (2000)

Ykromoszóma adatok azt mutatják, hogy a ma élő európaiak ezen a területen mély gyökerekkel rendelkeznek és a kutatók azt állítják, hogy a gén-jelzők azokhoz az ősrégi műveltségekhez kapcsolhatók, amelyeket a régészet már ismer.

Körülbelül 8000 évvel ezelőtt, a dél-görögországi Franchthi-barlangban élő emberek az életstílusukban drámai változást tapasztaltak. A barlang padozatán, ahol vadász-gyűjtögetők évezredek óta elszórták a kőeszközöket és a halcsontokat, újfajta étrend maradványai tűntek föl: búza, árpa, birka és kecske maradványok, amik csakis földművelés és állattartás eredményei lehetnek. A következő 3000 éven belül hasonló hirtelen változás futott végig a Földközi-tenger partjai mentén föllelhető régészeti leletek helyein, végül is elérve Európát, ahol letelepedett falulakók vályogházai jelentek meg. „Az átalakulás következményei alapvetők voltak – falusi település, új hitek, más társadalmi szerkezet“ – mondja Colin Renfrew az angliai Cambridge-i Egyetem régésze. „Életforma forradalom történt.“

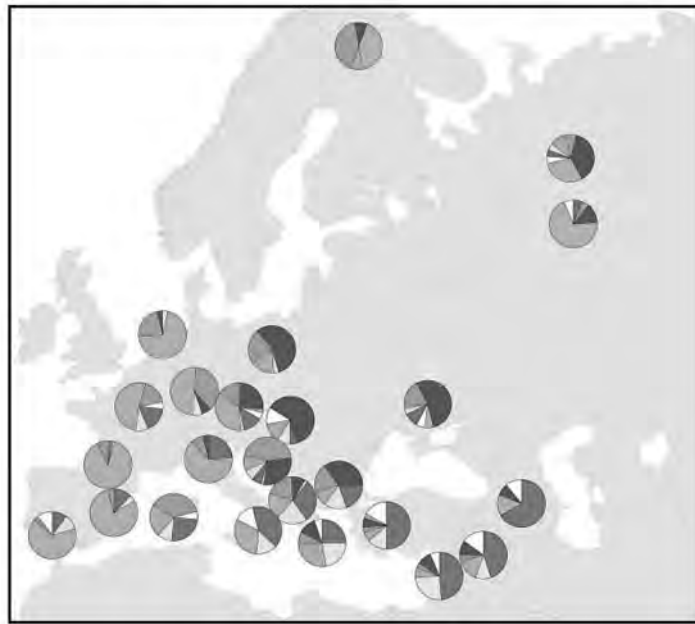
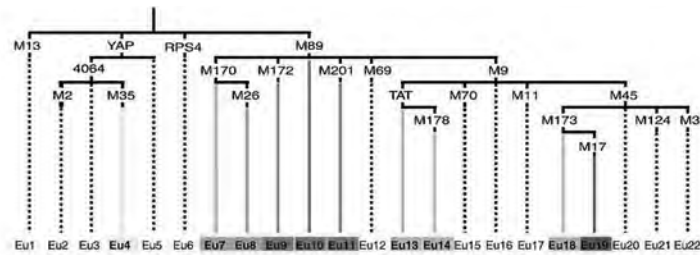
De milyen ember hajtotta végre az európai forradalmi átalakulást? Földművelők vonultak be Európába a Termékeny Félholdról, a Közel-keletről, vagy a helyi vadász-gyűjtögetők tanulták meg maguk a földművelést? És ha újkőkorszaki telepések hozták magukkal a földműves technológiát, felváltották-e a helyiek zömét, vagy a kőkori helybéliek tovább éltek és váltak a modern európaiak elsődleges őseivé?

Most, évtizedes viták után a kérdésre nem csak az ősi maradványok adtak választ, hanem a ma élő európaiak génjei is. Ezen folyóirat szám 1155. oldalán található nemzetközi kutatócsoport jelentése állítja, hogy az Y kromoszómából származó adatok azt igazolják, hogy a helyi vadász-gyűjtögetők azok, akik zömmel a génjeiket hátrahagyták. Az európai férfiak több mint 80%-ának az Y kromoszómái – amelyek csakis apáról fiúra adódnak át – a kőkori elődöktől származnak, akik 24'000-40'000 évvel ezelőtt itt éltek. Csakis az európaiak 20%-a vezetheti vissza a génjeit az újkőkorszaki földműves ősökre. Így hát az európai férfiak genetikai sablonja mintegy 40'000 évvel ezelőtt keletkezett, az után azt az újkőkori földművelőké módosította – de nem törölte – mintegy 10'000 évvel ezelőtt.

Ezek az Y kromoszóma adatok „megdöbbentő mértékben hasonlóak“ a mitochondrium DNS-ből (mtDNS) kapott adatokhoz, amelyek anyai ágon öröklődnek, jegyezte meg Martin Richards, az angliai Huddersfield Egyetem fejlődéstani genetikus, aki az mtDNS tanulmányt vezette és aminek az eredményeit az American Journal of Human Genetics novemberi számában tették közzé. „Lassan egyetértésre jutunk abban, hogy mit is mondanak számunkra a genetikai adatok“ – mondta Richards. „A számos vitát követően ez nagyon izgalmas és lelkesítő.“

A mindkét genetikai vonalból származó adatok nemcsak lehetővé teszik a kutatóknak, hogy kövessék a földművesek elterjedését, de úgyszintén megjegyzésre érdemes részletes képet festenek az öreg európaiak azonosságára és mozgásaira. Az Y kromoszóma csapat,

amelyet Ornella Semino, az olaszországi Páviai Egyetem és Giuseppe Passarino, a Stanford Egyetem genetikusai vezettek, úgyszintén megtette azt a fontos lépést, amivel a genetikát és a régészetet kifejezetten összekötötték – olyan lépést, ami már bizonyos tüzet gerjesztett. *A kutatók az Y kromoszómákban följegyzett két korai vándorlást kötöttek össze két kőkorszaki műveltséggel, az aurignacival és a gravettivel, amely mindkettő híres volt a látványos művészetéről és tárgyairól (lásd a térképet). „Ez a cikk bemutatja nekünk, hogy a molekuláris genetika elkezdte megmutatni azt, hogy melyik genetikai jelzők állnak az éghajlati eseményekkel és a népesség szétterjedésével kapcsolatban“ – mondta Renfrew.*



Az európai genetikai eredet legkorábbi felvillanása a fehérje jelzőkből jött, amit legutóbb, a kutatók az európai asszonyok mtDNS-én folytatott vizsgálatokból nyertek. De az eredmények megosztották a kutatókat: az egyik kutatócsoport, amihez L. Luca Cavalli-Sforza stanfordi genetikus, az új Y-kromoszóma tanulmány társszerzője is tartozott, hasonló génjelzőket talált az európaiaknál és a közel-keletiekénél, ami keletről nyugatra haladva csökkent, mintegy az újkőkorszak ujjlenyomataként. *De más kutatók úgy vélték, hogy néhány európai genetikai jelző túl idős ahhoz, hogy az újkőkorszaki bevándorlókhöz lehessen kötni azokat.*

Hogy a néha már az egekbe csapó vita lecsillapítható legyen, annak a kézenfekvő útja az volt, hogy megvizsgálják a férfiak géntörténetét, ami az Y kromoszómába van beírva. A kromoszóma egyik oldalán lévő változatokat, amiket polimorfizmusnak, vagy jelzők-

nek neveznek, és annak a gyakoriságát összehasonlítva, amivel ezek az egyes népcsoportokban előfordulnak, a genetikusok szét tudják válogatni, hogy mely népségek vonatkoznak egymásra a legközvetlenebb módon. Ez után fel tudnak építeni egy népségere-deti fát, ami nyomon követi a különböző népségekben az Y kromoszóma-jelzőket. Továbbá, átlagos mutációs sebességet felhasználva, a kutatók meg tudják becsülni, hogy mennyi idővel ezelőtt lépett fel egy bizonyos mutáció, így meghatározva a népség elválásának a korát és mozgását.

1007 európai férfiből vett minta felhasználásával az Y kromoszóma csapat tiszta képet kapott: a férfiak többsége 10 különböző kromoszóma változatba, vagy haplotípusba sorolható. A kutatók aztán ezeket a változatokat a népség törzsfjlődési fán elosztották és a modern jelzők földrajzi eloszlásának a felhasználásával megrajzolták az ősi jelzők fejlődési és elterjedési útját. Például, négy modern jelzőt találtak, amihez az európai férfiak Y kromoszómájának a 80%-a tartozik, amelyek két már eltűnt jelzőből származnak. Az egyik, az M173 több mint 40'000 évvel ezelőtt jelent meg egy még idősebb jelzőből, amit M45-nek neveznek. *Tulajdonképpen az M45 az Ázsiában élő emberben volt jelen, mert hogy ennek más származékát most Szibériában és az amerikai bennszülöttekben lehet megtalálni.* Eközben az M173 jelző utódait a legnagyobb gyakorisággal a mai Európában találhatjuk meg. Így a kutatók arra a következtetésre jutottak, hogy az M173 egy ősi eurázsiai jelző, ami Európába vándorolt 35'000-40'000 évvel ezelőtt.

A szerzők megjegyzik, hogy ez éppen az az időszak, amikor az aurignaci, egy fejlett műveltség Nyugat-Európában mintegy 35'000 évvel ezelőtt elérte a csúcát, és jól ismert a kifinomult sziklaművészetéről valamint a finoman kidolgozott agancs, csont és elefántcsont eszközeiről. A régészek hevesen vitatták, hogy ezek az emberek eredetileg honnan kerültek Európába, Ázsiából vagy a Közel-keletről. *Most a szerzők azt állítják, hogy az M173 jelző az „aurignaci ember kézjegye“ és hogy ezek az emberek Közép-Ázsiából jöttek.* Ha a csapatnak igaza van, akkor a modern emberek fele magán viseli ezeknek az ősi művészeknek a kézjegyét.

Hasonló érveket felvonultatva a kutató csoport úgy vélte, hogy a következő európai bevándorlás, amit az M170 mutáció jelzett, körülbelül 22'000 évvel ezelőtt történt a Közel-keletről. A kutatók ezt a hullámot az úgynevezett gravetti műveltséghez kötik, ami a finom Vénusz szobrocskáiról és az apró, finoman megmunkált pengéiről ismert, amely először Ausztriában, Csehországban és Észak-Balkánon jelent meg ebben a körzetben. De Alison Brooks, a George Washington Egyetem, Washington D.C. régésze figyelmeztet, hogy ebben az időben Európában több műveltség is volt, úgy mint a solutréi Ibériából, és *kétséges a géneket egy bizonyos műveltséghez kötni.*

Egykor Európában, az idő adatok és a jelzők földrajzi eloszlása azt sugallja, hogy az aurignaci népség Nyugat- és Dél-Európát uralta, míg a gravetti népe Kelet- és Közép-Európát jellemezte. De amikor az időjárás az utolsó jégkorszak lehülési csúcában 24'000 és 16'000 évvel ezelőtt keményebbre váltott, az aurignaci jelzőt hordozó emberek nyilvánvalóan az Ibériai-félszigeten és Ukrajnában tömörültek. Eközben a gravetti embere nyilvánvalóan a Balkánra vonult. A jégkorszak felmelegedésekor a genetikusok szerint ezek az emberek előjöttek a menhelyeikről és a létszámuk gyorsan növekedett. A gyors elterjedésük miatt van az, hogy ezek a génjelzők ekkora gyakoriságban – 80% – található meg a modern európaiak Y kromoszómájában.

Végezetül, egy másik vándorlás történt, amit négy újabb génjelző mutat körülbelül

9000 évvel ezelőtt, a Közel-keletről jövő emberek képében. De csak nagyjából az európaiak 20% rendelkezik ezzel az újkőkorszaki génjelzővel. A szerzők ezt a vándorlást a Termékeny Félholdból elindult földművelés terjedéséhez kötik, ami a régészeti adatokból is látszik. A génjelzők elterjedése éppen az ősi földművelők vándorlás útjáról is tájékoztat: „Több kőkorszaki génjelző van Európa északi részén, mint a délin és több újkőkorszaki a délin, mint az északon“ – mondja Cavalli-Sforza. „Úgy hiszem, hogy legalább az újkőkorszaki emberek egy része a part mentén csónakkal haladt.“

Az új mtDNS adatok ugyanezt a történetet mesélik el, mondja Richards, az európai asszonyok 80%-a kőkori génjelzővel rendelkezik és 20%-a az újkőkorszakkal – jöllehet, az asszonyokban az újkőkorszaki haplotípus nem dúsul fel a Földközi-tenger mentén, ami a nemek különböző vándorlási útjára utalhat. De az mtDNS adatok szintén jelzik a jégkorszaki ibériai menhelyet és kisebb mértékben a dél-európaiakat is. „Ez a mitokondriumi adatokkal tökéletesen egybeesik, ami az ibériai szétterjedést mutatja,“ mondja Antonio Torroni, az olaszországi Urbinoi Egyetem genetikusa, aki 1998-ban fölvetette az ibériai menedékhely gondolatát.

Az új Y kromoszóma adatok elősegítik a már meglévő képen való javítást, mondja Renfrew. „A mitokondrium munka megmutatta az utat, de az Y még tisztábbá tette azt“ – minthogy az Y kromoszóma adatok a földrajzi eredetre sokkal tisztábban utalnak. Ez valószínű azért van, mert több társadalomban az asszony ment a férje családjához, miközben a rokon férfiak földrajzilag sokkal közelebb maradtak. És minthogy bizonyos férfiaknak sok-sok gyermeke van, ők több azonos Y kromoszómájú utódot – és élesebb földrajzi jelet – hagynak maguk mögött.

De azok a jellegzetességek úgyszintén azt jelentik, hogy a világban kisebb az Y kromoszóma vonal változatossága, mint az mtDNS-nél, jegyezte meg Cavalli-Sforza. A változékonyság eme hiánya az Y kromoszóma mutáció időadatolását még nehezebbé teszi: számításaikban a kutatók feltételezték, hogy a kisebb genetikai változékonyság miatt kevesebb idő telt el – ehelyett azonban a férfi közösülési szokása nagyon hasonló DNS készletet eredményezhet és előltheti az adatokat. Ez azzal járhatna, hogy a kutatók alulbecsülik a gének korát és a népességi eseményeket.

Néhány kutató különösen fenntartással fogadja ezeknek a durván kormeghatározott génjelzőknek a régészeti műveltségekhez való kötését. Jöllehet üdvözlük az alapvető Y kromoszóma adatokat. „Én nem kívánom a genetikai és régészeti tényeket összekapcsolni“ – mondja Mark Jobling, az angliai Leicester Egyetem genetikusa, aki szintén tanulmányozta az európai Y kromoszómát. „A képzelőerőt megragadja, de az Y kromoszómán a mutáció sebességének (és következőképpen az események idő adatainak) nagy a bizonytalansági sávja.“

Cavalli-Sforza egyetért abban, hogy a genetikai adatoknak nagy a bizonytalansága és a hibája. De minthogy ezek a különböző származási vonalról eredő előzetes adatok jól megfelelnek egymásnak és azoknak a főbb vándorlásoknak, amit a régészet jelez, nehéz ellenállni a kapcsolat kijelentésének. „A genetikai adatolás még gyermekcipőben jár“ – mondja Cavalli-Sforza. „Valahol el kell indulnunk. A jövő új bizonyítékot eredményez.“

Fordította: Cser Ferenc

Fejes Pál (Szeged)

**HOZZÁSZÓLÁS O. SEMINO ET AL.: „THE GENETIC LEGACY OF
PALEOLITHIC HOMO SAPIENS SAPIENS ETC.“
CÍMŰ DOLGOZATÁHOZ
(Science, 290 (2000) 1155).**

1965 óta foglalkozom epigráfiai kutatással. Igaz, hogy oktatói-, kutatói elfoglaltságaim többnyire csak a hétvégéket szabadították fel erre a célra, de kb. 40 évi kutató-munkába így is sok minden belefért. A (vegyész-) mérnöki megközelítés, kiegészítve az alkalmazott matematikában nélkülözhetetlen szigorú logikával és több, mint 50 évi kémiai „detektív“-munkával, szintetizáló képességgel a nyelvészetben alkalmazott „filosz-módszerektől“ valószínűleg sok mindenben különbözik.

Megvallom, az első 10 év „hozama“ nagyon szerény volt, de ahhoz mégis elégséges, hogy lássam, a homo sapiens sapiens történelme

– a nagyon (!) távoli múltba nyúlik vissza.

– A róla szóló szinte „tengernyi“ irodalmi forrásanyag (amely felöleli szinte az egész „világ“ őstörténelmét, beleértve a Biblia Genesis c. fejezetét is) nem hiteles, faji/vallási/politikai érdekekkel összhangban szerkesztett, félrevezető és mintha különlegesen fontos lenne, hogy a távoli múlt eseményei továbbra is rejtve maradjanak.

1994 és 2000 között 20 magyar nyelvű dolgozatot publikáltam a Turáni Akadémia Közlönye utódjának számító „A NAP fiai“ (Los Hijos del Sol) c. folyóiratban, melynek kiadója Argentínában volt. Az itt megjelent és az elmúlt években főleg a bécsi kiadású Migration & Diffusion c. epigráfiai folyóiratban publikált angol nyelvű írásaimban^{1,2,3,4} sikerült tisztáznom őseink eredetének helyét (Észak-India, Muzaffar város, kb. 50 000 km² -es körzete); a nép identitását (SSEEGEEL(I) MAGAR > „székely/magyar“); az ősi nyelvet, amely azonos az eurázsiai közlekedő nyelvvel, „lingua franca“-val, a szumér nép hagyományai szerint az „asszonyok nyelvével“ (a nyelv: EEM.EESSAL = EEM.HUL, amely szintén azt jelenti, hogy „székely/magyar“). Az EEM.EESSAL = EEM.HUL egyenlőség oka az, hogy az EESSA szó jelentése: HU > „hó“ és nem „bizony“ miként azt a finnugor nyelvészet immár több, mint 100 év óta hiszi és vallja. Ez a nép (valószínűleg az „arany korban“: i.e.48'000 és 44'600 között) számos vívmányra tett szert, amelyek között kiemelkedően fontos a képi- (hieroglifikus-) íráson túlmutató, önálló szótagjeleket használó és/vagy azokat megadott szabályok szerint összekapcsoló (ligatúrákon alapuló) „Észak-India-i lineáris írás (röviden: É-ILÍ)“, melynek ősi változatát olvasni és értelmezni is tudom.

Felismertem a nyelv jellegét, melyben szinte az egykoron volt valamennyi holt- és élő nyelv elemi szógyökei, sőt azok sztereotip kapcsolatai: az egyszerű szavak közül is igen sok megtalálható. Más szóval ez az ősi nyelv – sokak véleményével ellentétben – rekonstruálható. Kiderült az is, hogy a nyelv legalább 25 – 30'000 éven át nem ismerte a mai értelem-

1. P. Fejes, *Midwestern Epigraphic Journal*, 12/13 (1998 – 1999) 103

2. Fejes P., *Migration & Diffusion*, 1 (2001) 6

3. Fejes P., *Migration & Diffusion*, 3 (2002) 95

4. Fejes P., *Migration & Diffusion*, 4 (2003) 84

ben vett „nyelvtant“, így elemi szógyökeket, szavait „tükörfordítás“ útján le lehet fordítani („szólétra“), miután ezt a nyelvet eleve „így“ konstruálták. (Az egyik dolgozatban azt írtam, „a nyelvnek ez a szerkesztése az emberi elme egyik legnagyobb teljesítménye“ volt ⁵).

A nyelv és írás globális elterjedése a Föld „akkor“ lakható területeire, úgy mint: India, „Hátsó-India“, Kína, Tibet, Nepál, Óceánia szigetei, Ausztrália, az „Amerikák“, Irán, Kisázsia, a Mediterraneum, Európa jéggel nem borított területei, kezdetben Afrika északi, „akkor“ még füves/fás területei, később gyakorlatilag az egész kontinens (pl. EESSEEM.BA.(EE)B.BEE (> ZIMBABVE) = „(EE)SSEEM.MAGAR.I.HA EEDEEN.I SSEEB EEGEER HAZ“, kb. Kr.e. 44' 000 – 40'000 táján) bizonyítja, hogy valamilyen ok miatt az EEM.HUL nép „szétszóródott“. A Biblia ősi, elveszett szövege valószínűleg beszámolt a menekülést kiváltó okokról, ezt azonban a későbbi, vallási/nemzeti érzületből átdolgozott szövegváltozat már nem árulja el, sőt a fogalmakat összezavarja. Az ősi írásos relikviák (a krétai agyagtáblák, a görög írásjelekkel Kr.e. 800 – 400 között készült PRAISOS-i krónika⁶, a ciprusi⁷, szumér⁸, a micénei⁹ glosszáriumok, archeológiai leleteken olvasható szövegek, helynevek stb.) ősi időben történt „rémtettől“, „tömeggyilkosságról“ (MA.HASS.HAGGAR.EE > [ENG] MASSACRE) számolnak be. A (ma Pakisztán területén lévő) CHENAB és RAVI folyók összefolyása közelében, az „akkor“ HAR.HAB.HA-nak, később HARAPPA-nak nevezett területen, HU.DU.HUM > UDUM nevű hazájában élt HU.DU > HU.TU > UTU nép – igen nagy valószínűséggel az „irígy-ség“ okán – megtámadta az EEM.HUL népet, és a JAMUN.HA néven ismert Észak-India-i folyó bal partján lévő kb. 50'000 km² -re becsült, magas növényű náddal borított hazáját téli időben fáklyákkal felgyújtotta.

Ez az öldöklés, melyet a Biblia KÁIN/ÁBEL konfliktus néven említ, (későbbi krétai adatok szerint) kb. 40'000 ember „tűzhalálát“ okozta; 120'000-en „ámok-futással“ menekültek el, amerre láttak, 200'000 pedig India (főleg déli) területén szóródott szét.

A LEMNOS-i krónika első sora IZA.IZ < EESSA.EESS = „hóésés“-ről, a PRAISOS-i krónika „BABEL-i hábur(ú)-ról“ beszél¹⁰. Én az elsőt, az

EESSA = EESS.EEN.HU.HAR = EE.HAD stb. stb.

(melyek érdekes jelentést hordoznak ugyanarra a történelmi tényre) találtam a legérdekesebbnek. Az ok jellegzetesen magyar, ugyanis az EEM.HUL nyelvű, emiatt teljesen félreértett ősi történelmi krónika, az un. „Halotti beszéd“ érdemi szövege (a fonémák némi „öregítése“ után) így kezdődik:

„EESS.HABUR.EESS.HU.MU.(EE).BUD.MU.G(HA)“

azaz

EESS.HABURÚ NEEP HU.HUN.HA | HALÁL HAD.(HA)GEEGA.HAR EE

Mai magyar nyelven: „MAGAR háború nép(e) EEGEER HÁZÁ | halál had hág(ja) EEL(t a) MAGAR(t)“.

(„EEL“ ősi hazánk egyik neve volt: „HASS.SÁR.RÉT.TÓ HON.HA“).

5. lásd [1], 109. old.

6. J. Friedrich, „Kleinasiatische Sprachdenkmäler“ (W. de Gruyter, Berlin, 1932)

7. O. Masson, „Les inscriptions chypriotes syllabiques“ (E. de Boccard, Paris, 1961)

8. M. Érdy, „The Sumerian, Ural-Altaic, Magyar Relationship“ (Gilgames, New York, 1974)

9. M. Ventris, J. Chadwick, „Documents in Mycenaean Greek“ (Cambridge Univ. Press, 1956)

10. H. Jensen, „Die Schrift“, (VEB Deutscher Verlag der Wissenschaften, Berlin, 1960), 463. old.

Ez az értelmezés „némileg“ eltér a „bizony por és hamu vagyunk“ nem is minősíthető képtelenségtől. Végül is az EESSA fogalmat kiegészítettem és az „EESSA-exodus“ kifejezést használtam arra az „ámok-futás szerű“ menekülésre, amely EEM.HUL népek menekültjeinek kis (100 – 1000 fős) csoportjaival a Föld „akkor“ lakható egész területét néhány ezer év alatt teljesen benépesítette. Ausztrália ma KAKADU Nemzeti Park-nak nevezett északi területét, Észak-Amerika Illinois államát, mint déli határt, Irán és a mai Törökország területét, Egyiptomot, a Magreb (< MAGAR.EEB!) államokat, a Hispániai félszigetet, Európa déli területeit (Dél-Franciaország kivételével), beleértve Anglia déli területeit is a menekültek még az „Ádám“ korszakban (tehát legkésőbb kb. 600 évvel a hazájuk pusztulása után) elérték. Az EESSA menekültek, halászok lévén, mindenhol előnyben részesítették a mocsaras, idegenek által nehezen megközelíthető vidékeket (a Kárpát-medencében pl. a Duna vaskapui területét, az Olt völgyét, a Kőrösök lápos területét, Lengyelországban a Rokitnói mocsarakat stb.), ezért a népesség eloszlása az új hazákban messze nem volt egyenletes!

Provence, Skócia, Oroszország (különösen pedig „Szép MAGAR.I.HA > „Szibéria“), Közép- és Dél-Amerika, Zimbabwe, a Földközi Tengeri szigetek és a Tűzföld (Patagonia <HAB.HAD.HAG HU.HUN.NI.HA) elérése további 4000 évet vett igénybe. Ez egyfelől a hideg klímával, valamint a tengeri közlekedésre alkalmas járművek hiányával, nem utolsósorban az irdatlan távolságokkal magyarázható.

A történelmi időt egyfelől a bibliai genealógia, másfelől az egyiptomi dinasztiák jellegzetes nevei alapján becsültem (lásd később).

Ami a Tűzföld elérését illeti, ez térben és időben is a végső határt jelenti. Ideje a bibliai SSEET korszak vége, ill. ENOS korszak (Kr.e. 40'000 – 36'000) kezdete; ennél pontosabb meghatározás nem lehetséges. *De joggal kérdezhető, van-e erre valami bizonyíték?*

S. Worral a Natl. Geogr. Magazine 2004 januári számában¹¹ ezt írja. „B. Chatwin angol kutató/író úgy gondolta, sikerült megtalálnia az „UNICORN“ (< HU.HUN.EEGU. HUR.EEN) mítosz bizonyítékát egy patagóniai barlangi festményen. Úgy véli, egy ritka „egyszarvú“ szarvasról lehet szó, melyet az ott lakó indiánok: „HU.EEM.HUL“-nak hívtak“. Ez a fogalom azt jelenti: „HUS.SSEEGEELI/MAGAR“, azaz „hős székely/magyar“ vagy, ha egy LEE = „nép“ gyököt leválasztunk: „HUSI.SSEEKEE NEEB(nek) MAGAR(nak)“. Ez az első bizonyítékom arra, hogy nem csak az EEM.EESSAL, hanem a vele teljesen egyenértékű EEM.HUL fogalmat is használták.

Ez az „egyszarvú szarvas“ annyira ritka lehetett, hogy egyetlen példány sem létezett belőle!

Ennek a ténynek számos következménye van. Az első és legkézenfekvőbb, hogy a

HAM.EER.EEG.HA (> AMERIKA) = „HAD.HAR.HAN.EEG.HA =

„HAD. BEEL.L.HA“ = „HAD + IN.DI.HA“,

ha ebben eddig bárki is kételkedett volna! Más szóval, ismét egy „legendával“ lettünk szegényebbek: Amerigo Vespucci-nak Amerikához semmi köze sem volt!

Az előbb említett történelmi időt nem csak a bibliai genealógia, az egyiptomi dinasztiák sora (első, második stb. ill. az azokhoz tartozó nevek: 1. dinasztia: EEM.EEN.EESS, második dinasztia: EEM.EEN.EEG, harmadik dinasztia: EEM.EEN.HUSS stb.), hanem számtalan közvetett bizonyíték is megerősíti. Azonban a terjedelem kímélése érdekében ebbe a témába itt nem bonyolódnék.

11. National Geographic Magazine, 205 (2004) 55. old.

Nem riadva vissza néhány ismétléstől, alább összefoglalom a legfontosabb következtetéseket, melyek az elmúlt 10 év magyar és angol nyelvű írásaimból levonhatók.

1). Őseink az akkori Kína szecsuáni területéről, az éhínség által űzve (Würm III glaciális) az észak-indiai JAMUNA folyó bal partján, a mai Delhi-től kb. 80 km-re, északra telepedtek le Kr.e. kb. 48'000 tájékán.

2). Az éhínség által megtizedelt 7 törzs (1 törzs létszáma akkoriban kb. 60'000 fő volt) közül az egyiptomi hagyományokat megörökítő „Book of Dead” szerint 6 a „tehén” (azaz „matriarchális”), 1 pedig a „bika” (azaz „patriarchális”) törzse volt (lásd¹²).

3). A „bika” népének hazája a Chenab és (a mára kiszáradt) Ravi folyók összefolyása közelében volt, a mai Pakisztán területén. „HU.DU.HUM”-nak hívták, ami valami olyasmit jelenthetett, hogy „hó-tó haza”, ugyanis a tavaszi hóolvadás idején a Himalája közelében eredő folyók vize áradásokat okozott, melyek nyomán kisebb-nagyobb tavak jöttek létre; közülük nem egy tartósan meg tudott maradni (miként a MUZAFFAR-város közelében lévő, sok mindenben a BALATON-ra emlékeztető méretű és sajátosságú „CHANDU.HOR.I”-tó is).

A nép kb. 1'500-ik generációs leszármazottai 1994-ben az afrikai RUANDÁ-ban kb. 700'000 (!) TUT.SSI-t (= „halál ár sújtja házát MAGAR HAT.TI [népének]”) mészároltak le. Ne firtassuk pillanatnyilag, hogy ez a nép hogyan került Afrikába; tény, hogy a sajtó és az elektronikus hírközlő szervek egyértelműen „HU.TU” népként nevezték meg ezt a gyilkos társaságot. Nem lehet kétséges, hogy HU.DU.HUM néperől van szó, sőt ez a nép a bibliai „KÁIN” népe is, mi több, a Honfoglalók vezére, Árpád ezt a népet (tehát kb. 1'500-ik leszármazottaikat) 7. törzsként, *Nyék törzs néven behozta a Kárpát-medencébe is*. Ez számomra teljesen érthetetlen, különösen akkor, ha elmondom, ennek a törzsnek maga Árpád volt a vezére! (Nem hiszem, hogy ő HU.TU származású lett volna; gyanítható, hogy ezt a hallatlanul meggondolatlan lépést a „szakralitás nevében” követte el, ugyanis eredetileg Indiában is 7 törzs telepedett le és a HU.TU támadás idején a haza királyát, hadurát HÁR.I.I.BÁD-nak hívták. Elárulom, a törzsnevek is pontosan megegyeztek a honfoglalók törzsneveivel. Ha tehát az ősi hazát HÁR.I.I.BÁD veszítette el, az újat is ilyen nevű vezérnek kellett visszaszereznie. Ez az általam feltételezett „szakralitás” lényege).

4). A „bika” népe ősi időkben erőszakos, könyörtelen, primitív, de erős és teherbíró népség lehetett és a ruandai események tanúsítják, hogy ezeket a „képességeket” – ha jól megszámítom – 46'600 (!) év alatt sem veszítette el.

Úgy gondolom, elsődlegesen az „irigység” okán, a HU.TU nép (100 éves bizonytalansággal!) Kr.e. 44'600-ban, a téli napforduló idején „meghágta” (ez a szó akkor „elpusztította” értelmű volt) a „tehén” ős-magyar népét. Átszivárgott a JAMUNA folyó egyetlen (valószínűleg cölöpökön nyugvó) hídján és mivel az őrség részeg volt, fáklyákkal felgyújtotta a halász/vadász/gyűjtögető nép életterét. Azt hiszem, a legnagyobb meglepetést az fogja okozni, ha elárulom: a híd és környezetének őrségét (bizonyíthatóan!) székely (!) katonák adták¹³, ami már csak azért is „szívmelengető”, mert ez a nép még ma is él.

A gyújtogatás okozta tűz-ár rövid időn belül átterjedt a száraz náddal borított haza teljes területére és tömegmészárlást okozott. Az események borzalmaival tovább növelte, hogy a hatalmas mennyiségű, párolgás folytán a levegőbe került víz szinte percek múlva vízfüggönyként zúdult vissza a területre és mai fogalmak szerint is iszonyatos árvizet („özön-

12. E. A. Wallis Budge, „The Book of Dead” (Routledge & Kegan Ltd., London, 1974) XLVII old.

13. S. Noah Kramer, „Sumerian Mythology” (Harper, New York, 1961) 55. old.

víz“, „deluge“, „Sintflut“) okozott. Kb. 40'000 ember „elevenen“ égett meg, ill. fulladt bele az árba (11 %), 120'000 pedig (33 %) ámokfutással menekült, amerre csak látott, a legfontosabbak kivételével mindent hátrahagyva. A maradék (56 %) túlnyomóan India déli területe irányában menekült és leszámítva azokat, akik végül is „SRI LANKA“ szigetére, vagy a szigetről-szigetre „ugrás“ technikájával Ausztrália északi területein, a mai KAKADU Nemzeti Park területére menekültek, a mai „TAMIL-nádú“ körzetében maradtak és az ott élő őslakos negroid népével többé-kevésbé keveredve új település-körzeteket alakítottak ki (MO.HEN.JO.DARO, EL.LORA, HADEESSAN.'AL.L.HU.HUR stb.).

A pánik-szerű menekülést valamennyi ősi történelmi forrás EESSA.HAR-ként, vagy EESSA.ESES = „hóésés“-ként említi (az u.n. LEMNOS-i sztélén ezt IZA.IZ-ként találhatjuk meg). Én valamennyi írásomban az ESSA-exodus kifejezést használtam már a kezdeti időkben is.

5). KÁIN HU.TU népe tehát nem „egészen“ úgy járt el, ahogyan a Biblia tanítja, miszerint: „KÁIN feláldozta testvérét (!) az Úrnak“, hiszen a feláldozott Ábel, minden volt, csak KÁIN testvére nem és valahogyan a „feláldozást“ sem ilyennek képzelet az ember! Ez már önmagában is hiteltelenné teszi a Biblia „Teremtés“ c. fejezetét. Teljesen egyértelmű ugyanis, hogy a Bibliának ezt a fejezetét valamilyen vallás, vagy nép érdekeit akarván kifejezni, átszerkesztették, más szóval meghamisították.

Sajnos az sem igaz, hogy a barikád másik oldalán „Ábel“ népe állt. Ha a Biblia pontosan adná vissza az ősi szövegeket, akkor a „BEEL.L“ = „EEN.MAGAR“ = „én magyar (vagyok)“ állítás igaz lenne. *Az azonban biztosan igaz, hogy őseink EEM.HUL = „székely/magyar“ és egyben a BEEB.EEL. HAL.EE.(HA) > BIBLIA népe is voltak.* (Gyanúm szerint [a nem-sémi] II NABU.KUDUR.RI.HUSSUR (Kr.e. 604-562) által hazájukból száműzött zsidók az új-babiloni fogság 59 éve alatt jutottak hozzá a Biblia hiteles szövegéhez. Az eredeti történelmi krónika, a Biblia, pedig az Új-Babiloni Birodalom rövid időn belül [i.e. 539] bekövetkezett pusztulása folytán megsemmisült, egyetlen példány sem maradt meg belőle).

A tömegmészárlást követően KÁIN népe megszállta az ősmagyarok hazáját és birtokolta is azt, kb. Kr.e. 40'000-ig. Ekkor az egyiptomi (értsd: ősmagyar!) 3. dinasztia alapítója: DEE.USSEER (> DJOSER, *a név jelentése* mellékesen: „MAGAR vezír“) király és hadúr a SSEE.SSAMEE nevű katonai akció keretei között visszafoglalta az indiai őshazát, és a HU.TU megszállókat a mai Pakisztán, Afganisztán és még északabbra lévő területekre száműzte¹⁴. (És el lehet gondolkozni a mai Afganisztán TALIB harcosai kegyetlenkedésein, azon, hogy az ország kb. 15 m magas, monolit BUD.HA (jelentése: „MAGAR EEN EESSA.HAR“) szobrát vajon miért robbantották fel, a nemzetközi közvélemény tiltakozása ellenére?)

6). Az EESSA-exodus népe 100-as, 1000-es csoportokban szétszóródott a Föld akkor lakható valamennyi területére. A helynevek elemzéséből a migráció előrehaladása viszonylag jól nyomon követhető. Érdekesség gyanánt mondom el, hogy a mai Oroszország, Skócia, a „Nagy Zöld Tenger“ (= Földközi Tenger) és a Tűzföld birtokba vétele egészen a bibliai ENOS korig (Kr.e. 40'000) elhúzódott. (Miként korábban említettem, az ott élő HÓ.HON.HA > „ONA“ indiánok ezt az „egyszarvú szarvast“ (unicorn deer) HU.EEM.HUL = „hősi székely/magyar“-nak nevezik még ma is). A lassú előrehaladás oka az lehetett, hogy a terület vagy jéggel borított volt, vagy akkor még nem álltak rendelkezésre tengeri közlekedésre alkalmas járművek, vagy a hideg klímán túl a terület az

őshazától rendkívül messze volt. Az Észak-Amerikai Kontinenst, pontosabban: Illinois [jelentése: „KÁIN MAGAR én, hőésés“] állam területét még a bibliai ÁDÁM korszakban, tehát Kr.e. 44'000 előtt elérték.

7). Az EEM.HUL és HU.TU nép már kezdetben sem ugyanazt a nyelvet beszélte. A HU.TU nép nyelvét ma HAM.EGU > HAM.EKU-nak nevezik. Számos hasonlóság ellenére, lényeges eltérés tapasztalható az egyes szógyökök jelentésében. *Itt van a magyarázata annak az ismert kijelentésnek, hogy a honfoglaló magyarok kétnyelvűek voltak.* (A kétnyelvűség okozója a Nyék törzs volt).

8). Közvetlenül Kr.e. 40'000 előtt a Föld populációs térképe rendkívül érdekes lehetett: Észak-India nyugati és középső területeit a HU.TU nép leszármazottai lakták, ugyanakkor a Földgolyó akkor lakható összes területe (leszámitva az ősi negroid kultúrákat Afrikában és India déli területein, a meglehetősen szétszórt neandervölgyi telepeket Európa és Kiszázia területein, valamint az őshonos kínai kultúrákat) az ESSA-exodus népének birtokában volt, vagy annak befolyása alatt állt.

Ez a helyzet azonban nem maradt így. A HU.TU-k elűzése miatt (Kr. e. 40'000 táján) Afganisztán körzetében (Média, Kazahsztán, Üzbegisztán stb.) egy HU.TU populációs góc alakult ki. Ebből kiindulva a HU.TU szórványok Európa és Ázsia más területeire is eljutottak és ez a folyamat még az Kr. u. 1200-1300-as években is folytatódott.

Nekünk Európában, Ázsiában, Afrikában, Amerikában és Ausztráliában azokon túl, akiket a finn-ugor nyelvészet és történelem „rokonként“ elismer, számos további nyelvi és „genetikai“ rokonunk van. Ezek a gének azonban a rendkívül hosszú idő alatt kissé „összekeveredtek“. H. Matsumoto japán kutatónak nem sikerült ezeket hatékonyan szétválasztani. Ezek a módszerek azonban nagyon sokat tökéletesedtek az elmúlt években. A közelmúltban szereztem tudomást egy, a Science nevű folyóiratban megjelent nagyon érdekes írásról (lásd a dolgozat címét), melyben Ornella Semino és 16 munkatársa beszámolt egy, a nem-rekombinálódó férfi Y kromoszómára (NRY) alapozott származástani eredményről, melyet 1007 európai és közel-keleti (Egyiptomtól Iránig) Y kromoszóma vizsgálata alapján fogalmaztak meg. *Módszerükkel genetikai eredményekre támaszkodva ősi migrációkat sikerült feltárni, többször tízezer évre visszamenőleg.*

Itt érdemes megállni és összevetni az epigráfiai elemzésekből és a genetikából levonható következtetéseket.

a). Azzal kezdeném, hogy a homo sapiens sapiens fogalomban a „sapiens“ szó kétszeresére behoz egy „DEE“, vagy MEEN > MIN szógyököt, így az eredeti szerkezet „homo sapiens MAGAR“ jelentést kap.

b). A dolgozat bevezető mondatai „lokális paleolitikus csoportok“ európai létezését említik, melyek népe évezredekkel később, a „termékeny félhold“ területén és az urali körzetben kialakult mezőgazdaság és állattenyésztés korában neolitikus bevándorlókval keveredett, létrehozva a jelenlegi európai populációt. Ezekre az ősi csoportokra az M173 és M170 jelű NRY marker-gének jellemzőek.

(A megelőzően elmondottak kivonatát képezik a Migration & Diffusion c. epigráfiai folyóirat részére írt¹⁴ cikk bevezetésének, amely az ez évi október.-decemberi számban fog megjelenni. [A szövegnek a paleolitikus csoportok létezését említő részét vastagítással kiemeltem]).

14. P. Fejes, Migration & Diffusion, 5 (2004), okt.-dec.-i szám

c). Az európai Y típusú kromoszómákban 50 % erejéig két összetevő van jelen: az Eu18 és Eu19. Mindkettő érdekes terület szerinti függést mutat: az Eu18 Ny > K irányban csökkenő (a maximum a Baszk-földön jelentkezik), míg az Eu19 éppen fordított irányban változik, Ny > K irányban növekszik (és a maximumát Lengyelország, Magyarország és Ukrajna területén éri el). Ugyanitt az

Eu 18-as haplotípus teljesen hiányzik.

Az M45 jelű csoportba („allele“) tartozó M3-as típus jellemző az amerikai indiánokra éppen úgy, mint a szibériai népességre.

d). Mindezekből egyértelműen az a következtetés adódik, hogy az M173 egy eurázsiai marker, melyet az (ős-magyar) homo sapiens hozott magával Indiából, amikor – a szerzők szerint – 40'000 – 35'000 évvel ezelőtt kelet felől nyugati irányban vándorolva benépesítette Európát. (A szerzők – helyesen – ezt a genust a francia „Aurignac“ kultúrához sorolják. Érdemes megnézni, hogy ez a fogalom mit jelent:

HA.HU.HUR.EEG.NASS (> „Aurignac“) =

EEN.EESSA.HAR.I.SSA.MAGAR.HADAR.HASSA | EEN.EEGAL

azaz mai magyar nyelven: „én EESSAR.I had (vagyok), határ háza | én (az) EGER.I nép(ből való vagyok)“.

A francia Breuil abbé szerinti csoportosításban (aurignac, solutre, és magdalen) a legősibb aurignac-i a Toulouse melletti Aurignac faluról kapta a nevét. (A csak az ENOS korban benépesített Provence kb. 400 km-rel keletebbre van és területe hegyes/völgyes. Az sem kizárt, hogy ezt a területet akkor hó és jég borította).

A szerzők által megadott dátum kb. kb. 4000 évvel későbbi a valóságosnál (i.e. kb. 44'200 helyett Kr.e. kb. 40'000).

Az sem lep meg, hogy csaknem „egyidőben“ (és itt az ENOS korszak kezdetére utaló Kr.e. 40'000 valóban pontos) ez a kultúra SSEEB.EER.I.HA (> Szibéria) = „szép MAGAR.I.HA“-ban is megjelent. *Az viszont tévedés, hogy ugyanez az EESSA-menekült nép Szibérián keresztül jutott el Amerikába* (természetesen az akkor száraz Behring átjárón át), hiszen Szibéria eljegesedett területe csak az ENOS korban vált járhatóvá/lakhatóvá, de az Illinois állam területén lévő Burrow-barlang (bizonyos) leletei az ADAM korszak végéről (Kr.e. kb. 44'200) származnak¹⁵.

e). Az Eu 19-es haplotípus jelenléte Észak-Indiában és a pakisztáni PUNJAB területén azért nem meglepő, mert az EESSA-exodus Kr.e. 44 600 ± 100 körül a mai MUZAFFAR város körzetéből (DELHI-től kb. 80 km-re, északra) indult. Népének indiai sorsáról (hiszen kb. 200'000 ember India területén maradt!) is viszonylag sokat tudunk (főleg a RIG VEDA gyűjteményből), de még mindig nem eleget. Az ősmagyar történelem valószínűleg utolsó indiai epizódja az volt, hogy Kr.e. 3000 és kb. 1870 között Észak-Indiában, a mai, nyugati SIND és a keleti BANGLA DES között, hatalmas, 3'000'000 km²-nyi területen, létezett egy DRAVIDA Birodalom nevű alakulat, melynek pusztulásakor a menekülteknek köszönhetően dravida tárgyi- és írásos emlékek kerültek a már többször említett Burrow-barlang leletei közé. (Más szóval, a dravidák is az ESSA népének leszármazottai, ami egyébként a nevükből: „határ hó hon hada“ is következik).

Az „indoeurópaiság“ annak a következménye, hogy az Indiát „korán“ elhagyó mene-

15. Lásd pl. L. Búrgin, „Geheimakte Archäology“ (Bettendorf, München, 1998); de az amerikai Midwestern Epigraphy Society (Grove City, OH) Newsletter-eiben is kb. 250 (!) írás jelent meg a Burrow-barlang leleteiről az elmúlt 10 évben

kült népek nem élhették meg az indiai nyelv-fejlődésnek azt a korszakát, amikor ott a szanszkrit (< HASSAN.ESES.HAG.EEGEER.REED.EED, vagyis „orgyilkos háború) had elpusztította EGER HÁZÁ HAT.TI-t“) nyelvben megjelent a rendkívül aprólékos nyelvtan (Kr.e. kb. 20'000) és vele együtt az agglutinálás. Az Indiával (szükségszerűen) minden kapcsolatot megszakító népek nyelve vagy izoláló (pl. az angol szinte ilyen), vagy flektáló nyelvvé alakult, de ebbe a témába itt nem szívesen bonyolódnék bele.

f). Az M170 a (Kisázsziából i.e. 20'000 – 25'000 táján érkező) GRAVETTI kultúrával állhat kapcsolatban, javasolják a cikk szerzői. A GRAVETTI név egyértelműen a GEERU.HUN.HA.HAT.TI nyelvi szerkezettel azonosítható, amely „halott HAT.TI HON.HA“ jelentést hordoz. Ez bennem a krétai, ősi PRAISOS-i krónikában (lásd [6]) olvasható „temető hon“-t idézi fel ([ENG] GRAVE = „(halotti) sír“). A fogalom Indiához kötődik; azt, hogy mi okozta a pusztulást, az azt követő migráció nevéből lehet kikövetkeztetni. Kr.e. kb. 18'000-ben indult el a HA.EEN.EE.HASS (> „Éneász“) = „(az) alvilági háború) elvert (minket“) nevű népvándorlás, amely szinte kizárólag Kisázsziába (pontosabban: Anatóliába) és a Földközi tenger kis szigeteire, Sziciliába (SSEEGEEL.I.HA > Sicilia = „az én székel hazám“), valamint Olaszország területére menekítette a háború veszteseit.

g). A Science publikáció 242. old. 2. hasábjában olvasható mondat, miszerint Magyarországon „urali nyelvet beszélnek“, azt mutatja, hogy a kiváló genetikusok teljesen járatlanok a magyar őstörténelemben és soha sem hallottak EEM.EESSAL, vagy EEM.HUL nyelvről. (Már csak ezért is érdemes megkísérelni ennek az anyagnak a publikálását a Science-ben).

h). Az EESSA-exodus déli ága a Pireneusok (< BEEREE.NEE.HUSS = BEEREE.NEEB.EESS = „(a) tűz népe, MAGAR“, amiről mi, magyarok, akarva, nem akarva teljesen megfélekedtünk) lábánál „elakadt“. (A hegyeken, azok teljes eljegesedése miatt nem lehetett átkelni). Dél-Franciaországot a migráció északi ága Európa járható, déli részein át érte el. Ez lehet a magyarázata a releváns marker-génben mutatkozó csekély eltérésnek. Ez az észrevétel a Földközi Tenger kis szigetein letelepedett népre is vonatkozik. Az Égei-tengeri kis szigeteket MAGAR.I.HA-nak hívták. (Tudomásom szerint Ciprusnak – nem hivatalosan – most is ez a neve, amint erről néhány hónappal ezelőtt a „Nők Lapja“-ból értesültem).

Végül is jó érzéssel ki merem jelenteni, hogy az Kr.e. 44'600-as EESSA-exodus, az ősmagyar HU.EEM.HUL, vagy EEM.HUL, netán az azonos jelentésű szumér EEM.EESAL, vagyis székel-magyar nép és annak azonos nevű nyelve, a kezdetben mindenki (!) által elutasított datálások, az Észak-Indiából eredező ősi, általam „észak-indiai lineáris írásnak“ nevezett és a krétai lineáris A rendszernél legalább 11-12'000 évvel régebbi „betűvetés“ stb. stb. nem Fejes Pál kitalációja! Ezek valóban létező fogalmak és Ornella Semino és társai dolgozata révén létezésük genetikai bizonyítást nyert.

Sugár Dénes (Benidorm)

**KIS
ÖSSZEHASONLÍTÓ BASZK-MAGYAR NYELVTAN**

I. Fejezet. A BETŰK ÉS A HANGOK

A baszk ábé huszonegy egyszerű és hat kettős vagy „tildézett“ (~) betűből áll.

1) *Egyszerű betűk*

Jel		Hang		Megjegyzés
magyar		francia írásjel	spanyol	
a	á	a	a	
b	b	b	b	
d	d	d	d	
e	e		e	az e és é között
f	f	f	f	
g	g	g-gu		
h	h	h	j	mindig hallható
i	i	i	i	
j	j	y	i	i magánhangzó
k	k	k	k	
l	l	l	l	
m	m	m	m	
n	n	n	n	
o	o	o	o	
p	p	p	p	
r	r	r	r	lágymagánhangzók között, másképp zengő
s	sz	s	s	susogó
t	t	t	t	nem selypítő
u	u	ou	u	
x	s	ch	x	írják ch alakban is
z	z	c vagy s	z	

2) *Kettős vagy „tildézett“ betűk*

dd	gy	d-y		írják d alakban is
ll	ly	l-y	ll	írják l alakban is
tt	ty	t-y		írják t alakban is
n	ny	gn	n	
ch	cs	tch		írják s vagy z alakban is
rr	rr	rr	rr	írják ř alakban is

3) Van ezenkívül tizenhárom kettős betű, amelyeket mint egy hang ejtenek:

Betű	Megjegyzés	
ai	kiejtés mint:	faiskola
ei		leint
oi		makói
ui		búcsúi
au		miau
eu		beutal
tr		
kh	} MINDKÉT HANG KIEJTŐDIK egy nagyon rövid ö-vel a két hang között	
ph		
th		
ts	kiejtés mint hangsúlyozott	c
tz	ugyanaz	
tx	mint hangsúlyozott	cs

II. Fejezet. HANGTANI ALAPSZABÁLYOK

A baszk nyelvben több tájszólás van, ez megnehezíti egy általános hangtani törvény fogalmazását. Az írott és a beszélt nyelv különböző.

Hangosztályok

- 1) A magánhangzók *sem* túl nyíltak, *sem* túl zártak, kiejtésük közepes.
Nyílt hangok : *a—o—e*; zárt hangok: *i—u*.
- 2) A mássalhangzókat aszerint nevezik és osztályozzák;
 - a) mint ezek formálódnak: az ajkon az *ajakhangok*, a fagon a *foghangok*, a torokban a *torokhangok*;
 - b) ahogyan kiejtik azokat: *folyamatos*, *robbanó* és *nedves*;
 - c) az ércessége, csengése szerint: *zengő*, *tompa* vagy *hehezettel* ejtett (beszívó).

	Ajakhangok	Foghangok	Torokhangok	
		egyszerű	nedves	
Robbanó				
zengő	b	d	dd-j	g
tompa	p	t	tt	k
hehezet	ph	th		kh
Folyamatos				
zengő		s - z	ch	
tompa	f	ts - tz	tch	
Nedves				
rezgő		l	ll	r-rr
orrhang	m	n	n	

- 3) A hangkihagyás. A baszkban, mint a magyarban gyakori a beszédben egyes hangok kihagyása. A baszk kettőshangok között az *ai*, *au*, *ei*, *oi* elveszti vagy az első, vagy a második magánhangzót. Pl.:
naiz = „vagyok“ – *naz*; az *ai* néha elveszti az *a*-t és marad: *niz*.
- 4) A második *e* amely az *rr* kettőzéséből ered, elmarad, pl.: *erretora* = „pap“, „rektor“-*ertora*.
- 5) Az *a* hang elvesz, ha előtte egy magánhangzó áll, pl.: *men - dian* = „hegynek“ - *mendin*.
- 6) A magánhangzók közül, eltűnik néha a zengő *b*, *g* és *d*, pl.: *nagusi* = „gazda“ - *nausi*;
iguzki = „nap“ — *iuzki* ; a tompa *k* és *t*, pl.: *ez dakit* = „nem tudom“– *ez tait*; és a nedves *r*, pl.: *andere bat* = „egy hölgy“ – *andebat* .

Kiejtés

- 1) A baszkban, mint a magyarban, minden betű megfelel egy hangnak, és minden hang megfelel egy betűnek. Minden írott betűt ki kell mondani.
- 2) Midőn a baszk befogad egy idegen szót, ezt nem az eredeti – többnyire francia és spanyol – helyesírás, hanem a baszk hangtan szerint kell írni, pld. *zozializta* a francia *socialiste*-ből; *fotografia* a *photographie*-ből. Ugyanez vonatkozik a kiejtésre, pl.: *chance* (ejtsd: sansz, fr.) = szerencse“— *chantza* (ejtsd: csanca), mindkét *a*-nak egyforma hangértéke van.
3. Mindezek mellett, lehet a baszkban – mint a magyarban – különböző hangárnyalatokat használni: türelmetlen, kérő, parancsoló, hízelgő módon lehet ugyanazt a szót, vagy mondatot mondani, noha ennek az írásban nincs, vagy csak kevés nyoma van.

III. Fejezet. HELYESÍRÁSI ÉS PONTOZÁSI JELEK

- 1) **Helyesírási jelek.** A pont (.), kettőspont (ö, ü), kötőjel (-), hiányjel (') és a „tilde“ (~). A pontot az *i* és a *j* betű viseli, a kettőspont csak az *u*-ra kerül (ü), ez megfelel a magyar *ü*-nek. A kötőjel a sorvégi szóelválasztásra szolgál, pl.: *gi-zo-na* (szószármazási szempontból: *giz-on-a*), valamint szolgál egy hosszú összetett szó elemeinek szétválasztására, pl. *gizon-alde* = ember-csoport (sor végén, mint a magyarban, nem *gizo-nal-de*, hanem *gi-zon-al-de*), valamint egy mondatban, vagy kifejezésben ugyanannak a szónak, ismétlésének elkerülésére, pl. *bazkal-edo afal – ondoan* = „estebéd, vagy vacsora után“, magyarban példa: „Nagy – vagy Csendes Oceán“. A hiányjel a hangkiesést jelzi, pl.: *debor'ederra* = „szép idő“. A „tilde“ a *n* betűt *ny*-é alakítja, valamint használatos volt – ma már régiesnek tartják – a *d*, *t*, *l* hang kettőzése helyett (lásd I. Fej., 1 (2)).
- 2) **A pontozási jelek.** A pont (.), a kérdőjel (?), a felkiáltójel (!), a vessző (,), a pontosvessző (;), a kettős-pont (:), a választójel (-), a zárójel (()), az idézőjel („ “) és a gondolatjel (...).
A pont a mondat végére kerül, valamint a rövidítést is jelzi, mint a magyarban. pl.: J.M.J. *lagun nezazue* = „Jézus, Mária, József segíts engem“.
- 3) **A kérdőjel** egy kérdés végére kerül, pl.: *zer diozu?* = „mit mondott?“. A felkiáltó jel egy indulatszó, vagy egy felkiáltó mondat végére kerül, pl.: *eup! zer bozkarioa* = „Hej! micsoda öröm!“

- 4) **A pontosvessző** határol két mondatrészt, amelyek önmagukban is értelmesek, különösen ha ellentét van, a két mondatrész között. A vessző: a) elválasztja a felsorolás elemeit, mikor ezek egyenértékűek, pl.: *haur ezti, prestu, saindu bat* = „egy kedves, okos, vallásos gyerek“. b) Egy körülmény határozó mondatban elválasztja a főmondatot a körülményrésztől, pl.: *iguzki denean, zoin den eder itza la* = „amikor a Nap süt, szép az árnyék“. c) Minden olyan szócsoport elé és után kerülhet, ahol az elválasztás nem teszi értelmetlenné a mondatot, különösen a fogadalmi mód használatával kapcsolatban (vokatívusz), az értelmező kifejezések és a melléknevekre vonatkozóan, pl.: *O zu, zion edeleak arno, gorri, sototik ekarria* = „óh te, mondta az ívó, a vörös bor, amely a pincéből való!“
- 5) **A kettőspont** használatos idézés, felsorolás és jelzi az ellentétet egy mondaton belül, pl.: *erran zion: „bai jauna“* = „azt mondta neki: igen, uram!“. Található, mint okhatározó kötőszóhelyettes, pl.: *iguzkia samina da: har-azu chapela* = „a Nap erősen süt : vegye kalapját“. Példa a felsorolásra: *asteko egunak dira: astelehena, asteartea...* = „a hét napjai: hétfő, kedd, ...“. Példa az ellentét kihangsúlyozására: *hasarretu zen: hobendun zelako seinalea* = „idegesen viselkedett: bizonyíték bűnösségére“.
- 6) **A kötőjel** alkalmazható: a) párbeszéd leírásánál, amikor a beszélő szerepe változik, pl.: *-zer da beri?* = „- mi újság?“, – *Zaharrak berri* = „- régiségek felújítva.“ b) Midőn egy körmondatban több mellékmondat előzi meg a főtételet, ez utóbbira hívja fel az olvasó figyelmet, pl. *Jakin hitz bakar batez zura anaia gaizkitik atheratzen aha1 duzula, jakin zutaz lanka nehork ez diola deusik erranen, jakin hitz on hori gabe, bethierekotz galdua dela, – nola egon zintazke harria bezain gogor eta mutu?* = „Tudja, hogy egyetlen szavával ki tudja fivérét a bűnből húzni, tudja hogy magán kívül erre senki sem képes, tudja, hogy e kegyeletes szó nélkül ő elveszett, – hogyan maradhat néma és kemény mint a kő? c) Kötőjel közé teszik a másodlagos kifejezéseket, amelyek azonban fontosak, és amelyek magyarázatot, leírást, tilalmat, következtetést mutatnak be az olvasónak. pl.: *azkenean – norat haize, harat aise – jagunen urhatseri jarraiki zen* = „végül is – könnyű szélmentébe járni – társai nyomába lépett.“ d) Az ikerszavak közé kötőjel kerül, pl.: *nahas-mahas* = „össze-vissza“.
- 7) **A zárójel** használata: egy mondatba elkülöníthető egy másodlagos gondolat vagy cselekmény, amely szoros összefüggésben van a főgondolattal, pl.: *nunbait irakurri dut (ez othe Axular – en liburuan) bazela lehenago* = „olvastam valahol (talán Axular könyvében), hogy volt egyszer ..“
- 8) **Az idézőjel** bekeretezi a szó szerinti idézést. pl.: „15“.
- 9) **A gondolatjel** egy befejezetlen mondatot, vagy gondolatot mutat, pl.: *zaharrana biziki ons zen, beretza aldiz . . . bego hortan.* = „az idősebb fivér jó ember volt, az öccse ... maradjunk ennyinél.“

IV. FEJEZET. TÖRVÉNYEK

1) Ragozott főnevek

a) A hét napjai

INGADE – AN Vasárnap – ON

b) Főnevek, mint időhatározók

Reggel, délben, este, stb.

BIHAR GOIZE – AN Holnap reggel-EN

BIHAR GOIZE – KO Holnap reggel-KOR

Megjegyzés : a nyelvtani forma a ragképzéssel és *maguk a ragok* ugyanazok: a baszk -AN rag a Magyarban -EN, -AN (reggel-*en* hajnal-*án*), a baszk -KO egyenlő a magyar -KOR- raggal.

c) Előtte, utána, időközben, stb.

AIZINE – AN Megelőző – EN

ONDO – AN Ut – ÁN

ARTE – AN }
ARTENE – AN) Időközben – EN

ORDU – AN Ór – ÁN (szó szerint), értelme: „ amikor „

A ZKENE – AN Végleges – EN

Megjegyzés : amikor azt kell mondani : „ Vasárnap reggelén“, „Hétfő estén“, stb., ez a képzés nem úgy történik, hogy „ IGANDEAN GOIZEAN“ hanem „ IGANDE-GOIZEAN“; nem „ASTALEHENEAN ARATSEAN“ hanem „ ASTALEHEN-ARATSEAN“, azaz egy összetett szó lesz a két kifejezésből. Mint a magyarban sem mondják: „Vasárnapon reggelén“, hanem „Vasárnap reggelén“, nem „Hétfőn estén“, hanem „ Hétfő estén“.

2) Mennyiségi határozószavak

a) Számsoroló határozószavak

Képzésmód: a törzsszámhoz hozzáilleszteni a számsorolás ragját. E törvény vonatkozik a baszk és a magyar nyelvre.

HAMMARET – AN Tízszeres – EN

EHUNET – AN Százasos- AN

különben

BATZVE – T – AN Néhány-SZOR *

azonban

FRANGO – T – AN Gyakr-AN

GEHIENE – T – AN Gyakrabban – AN.

b) Számsoroló-kiosztó határozószavak

Képzésmód: a) a baszk nyelvben – a számsoroló határozószavakhoz hozzá kell illeszteni a kiosztó határozószavat képző ragot (-AN). A magyar nyelvben, ugyanaz, azaz a törzsszámhoz hozzá kell illeszteni először a számsorolás és a kiosztó ragot (-ével, -ával).

* A „néhány“ szóra vonatkozóan, lásd megjegyzésem az Egyiptomi Nyelvtanban a határozatlan névmással kapcsolatban. Ezért kell különbséget tenni a „néhányszor“ és a „néhányan“ között

BEDER – AT – AN	Egy – es –ével
HIRUN- A T – A N	Hármas – ával

c) Rendszámneves határozószavak képzése

A képzésmód mind a baszk, mind a magyar nyelvben egyformán történik.

A határozószóhoz, vagy a sorszámhoz hozzáillesztik a részelőmód ragját. Ez a rag a baszk nyelvben: (n)ik, a magyar nyelvben -(n)ak, -(n)ek. Példa:

Lehen	= első	Lehan-ik	= elsőnek
Azken	= utolsó	Azken-ik	= utolsónak
Biga	= kettő,	Bigarren	= második,
		Bigarrenik	= másodiknak

Hama-sei = tizenhat, Hamaseigarren = tizenhatodik, Hamaseigarrenik = tizenhatodiknak.

Megjegyzés: a) a mindennapi beszédben inkább a *bigarrenkorik* formát használják, mint a fenti, nyelvtanilag helyes *bigarrenik* szavat; b) érdekes hasonlatosság: a magyar nyelvben a (2) számra két szó van:

két és kettő. A baszk nyelvben (2) = *biga*. Azonban a – *ga* eltűnik ha a szám mint határozószó szerepel. Példa :

(Kérdés) – Zonbat gizon?	Hány ember?
(Felelet) – Bi gizon	Két ember.
(Kérdés) – Zonbat?	Hány?
(Felelet) – Biga	Kettő.

d) Szétosztó határozószavak

Képzésmód: a baszk nyelvben a kiosztó határozószavakhoz hozzá kell illeszteni a -ZKA ragot. A magyar nyelvben a kiosztó határozószavakhoz hozzá kell illeszteni a – KÉNT ragot.

BEDERA	Mindenkinek (csak) egy
BEDERA -ZKA	Egyen – ként
HAMARNA	Tízével
HAMARNA -ZKA	Tizen – ként

Megjegyzés: a nyelvtani törvény mindkét nyelvben ugyanaz, a ragok – ZKA és – KÉNT hasonlóak.

e) Véleményhatározó szavak

ee) Megerősítők

BAI	Igen
EIKI	Bizony
BAI EIKI, EIKI BAI, BAIKI	Igenis!
BAITZ, BAITZ BA	De még mennyire!
SEGUR, SEGURKI	Biztosan (francia eredetű „secure „ – biztos)
EGIAZ – EGIAZKI – EGIA	<i>igaz, igazán (! ! !)</i>

Megjegyzés: Lásd az utolsó kifejezést!

eb) Tagadók

EZ	Nem
EZ EIKI	Nem bizony!
EZ ETZ	Nem ám!

EZ GIHAGO	Sohasem (általános módon)
NEHOIZ	Sohasem (időhatározó módon)
EZ BATERE	Sohasem
BATERE	Egyáltalán nem
NEHUN	Sehonnan (! ! !)
NEHOLA	Semmi módon
NE	Ne, nem (! ! !)
NEHUNDIK	Semmi képen

Megjegyzés: (! ! !) összecsendés vagy hasonlatosság.

3) A többesszám

A baszk nyelvben kétféle többesszámi alak van: a korlátozott és a korlátozatlan. Ennek a magyar nyelvben csak csökevényeit találtam (ha nem tévedek) itt csak egyféle többeszámot ismernek. A többeszámot mindkét nyelvben úgy képzik, hogy a főnévhez hozzáillesztik a -K ragot a „mássalhangzó illeszkedés törvényének“ figyelembevételével.

A korlátozott többesszám

BATZU – BATZU-K	(egy) bizonyos, bizonyosak (latin quidam) pl. (egy) bizonyos fiatalember
BATZU-EK DIOTE	Bizonyosak mondják ...

Ezzel szembenáll:

BERTZE-AK	Más-ok, mint például
BATZUEK BAIETZ, BERTZEK EZETZ	– Bizonyosak (egyesek) igenelnek, mások nemelnek (ellentmondanak)

GUTI, - GUTIK	Kevés , keve- k. pl.
---------------	-------------------------

ARNO GUTI	(egy) kevés bor,
GUTIK EGIN DU	kevesek nem voltak („kevesek hiányoztak“ értelemben)

a) A baszk nyelvben kifejezni, képezni „egy kicsit“, „egy kissé“ kategoriát különféle módokat kell alkalmazni aszerint, hogy ha pl. jelzőt vagy melléknévet akarunk kicsinyíteni. Ebben az esetben a -Cska, -Csko ragot kell a melléknév vagy jelző után illeszteni, éppen úgy, mint a magyar nyelvben. A különbség, hogy a baszk nyelvben a magyar „cs“ hangot, mint „ch“ jelzik betűkkel. pl.

MUTHIKOS ZOZOCHKA OMEN DA	– Ez a legény kissé bolondos (szó szerint „bolondcska“, a ZOZOCHKA a ZOZOS = bolond szó kicsinyítő alakja).
---------------------------	-------------------------------------------------------------------------------------------------------------

b) Ha főnevet akarunk lekicsinyítően kezelni, akkor a BAT = egy, szavat egyes számban, míg többes számban – BATEK alakban kell a határozandó főnév elé tenni. Pl.:

OGI APHUR BAT	Egy kevés (kicsi darab) kenyér
JANHARI POCHI BATEK ASETZEN NU	= egy kevés étel engem kielégít (szó szerint: egyes(ek) kevés ételek ...

A korlátozatlan többesszám

A Korlátozatlan többeszám használatakor a – K rag mellett külön határozószavak erősítik meg a többeszám gondolatát.

HAINITZ	Sok (A latin multus)
OGI HAINITZ	Sok gabona
HAINITZAK DIRA GURE ETSIAIAK	Ellenségeink sokan vannak
FRANGO	Bőséges. Csak a meghatározatlan módban használatos. Pl.:
FRANGO GIZONEK	Sok ember, (szó szerint: bőségesen az emberek között)
FRANGO-K DIOTENAZ	Bőségesen mondják
FRANGO BADA	Bőségesen vannak
FRANGO – T -AN	Bőségesen
A FRANGO-t használják a többszám kifejezésére, amikor a főnév egyes számban van de többszámot fejez ki, pl.	
GIZONA FRANGO BAZEN	Bőségesen volt ember
ASKO (néha) ASKI	Elég, elégséges (többes számot kifejezve, megfelel a latin plures kifejezésnek), pl.
ASKOK CHINGOLAK BAZITUTEN	Többnek (elégségesnek) szallagai voltak
ASKO-T-AN	Elégségesen (mint időhatározó: gyakran)
SOBERA	Sok (a spanyol nyelvből)
GEHIAGO	Még. (Alanyesetben használendő a főnév után). pl.
ELIZA GIZONEZ BAINO HAUR	GEHIAGOZ BETHEA ZEN – A templomban még több volt a gyerek mint a felnőtt.

Megjegyzés : A Bárczi-Benkő-Berrár A MAGYAR NYELV TÖRTÉNETE (Tankönyvkiadó, 1982), 400. old. írja: a többesjel a K és a z általános -T többesjel mellett volt egy -K többesjel a finnugor alapnyelvekben is.

A Baszk nyelvben, mint látható a többesjel csupán -K, az *egyiptomi nyelvben, mint a finn-ugor alapnyelvben -T és -K.*

4) A kicsinyítő képzés

A baszk nyelvben igen gyakran használják a kicsinyítő képzést. Alkalmazása lehet tárgyi, azaz főnevet vagy melléknevet kicsinyít, lehet azonban alanyi is, mint a gyöngédség, a családi és a baráti érzés, a szeretet kifejezése. Sőt lehet a lebecsülés, a becsmérlés kifejezője is.

a) A mássalhangzók ellágyítása

A kicsinyítő mód képezhető a dentális és a palatális mássalhangzók ellágyításával. Ez leggyakrabban a gyerekekkel való beszélgetésben, a mese szövegében található. Példák:

ata	apa	atta (olv. „atya“)	apuka
sagu	egér	chagu (olv. „csagú“)	egerecske
zakhur	kutya	chakur	kutyi, kutyácska, ugyancsak
		ttattur (olv. „tyattyur“)	kiskutya, kutyakölyök
tzar	rossz	tschar (olv. „csar“)	gonoszocska

Ez a kicsinyítő mód képzés ugyanilyen módon megtalálható a magyar nyelvben, ahol egyes mássalhangzók meglágyítása szintén a kicsinyítés szolgálatában állnak. Példák :

icikém – picikém	ityikém – pityikém
------------------	--------------------

Gyurika szereti a mamát Gyulika szeleti a mamát
A felnőtt apa – anya utánozza a kisgyerek hibás kiejtését.

b) Kicsinyítő ragok

a) -ño, -tto, -cho. (olv. -nyó, -tyó, -csó) Példák:
lore virág loretto v a g y loreño virágocska
haur gyerek haurño v a g y haurcho kisdéd, kisbaba
emeki szelíden emekiño szelídecskén

b) -sko, -chko (olv. -“szkó“, „-cskó“): Értelmezése: egy kissé, egy kicsit, eléggé.

Példák:

urran	messze	urrunsko	messzecsken
gutí	kevés	gutichko	kevesecsken
ongi	jól	ongichko	jócskán, elég jól
ontu	érett	ontuchko	eléggé érett, majdnem érett

A magyarban szintén megtaláljuk a -ko, -csko kicsinyítő ragokat. Példák:

has haskó, zsák zacskó, Pál Palko, medve mackó, pacskolni.

c) -ska, -chka, -chkila (olv. „-szka“, „-cska“ stb.) ragok a főneveket és azok jelzőit kicsinyítik. Példák:

jaun	úr	jaunskila	uracska, úrfi
hazkar	erős	hazkarcha	elég erős

A – chkila ragot a magyarban megtaláljuk -ika (?) formájában:
pálca – pálcika.

A magyar nyelvben a következő kicsinyítő ragok ismeretesek:

-ka, -ke, -ko, -ika, -iko, – cska, -cske, -csa, -cse, -cso. Példák:

asztalka, emberke, haskó, pálcika, házikó, gombocska, kerekecske, Borcsa, stb.

Mint fentebb is látható, ugyanezek a kicsinyítő ragok megtalálhatók a baszk nyelvben is, néha kis hangkülönbséggel. Példák :

-sko:	oilo	tyúk	oilasko	csibe
-ko:	ohe	ágy	ohako	bölcső
-cha:	neska	lány	neskatcha	lányka, kislány
-cho:	ama	anya	amacho	nagymama , kismama
-che:	berant	késő	beranche	későcskén, egy kissé később

c) Lekicsinylő (lebecsülő) képzés

A baszk nyelvben a lekicsinylő vagy lebecsülő kifejezés képzése úgy történik, hogy az eredeti szóból egy ikerszavat képez, az első, eredeti szó első hangját – ha ez mássalhangzó – kicseréli „m“, vagy „b“ hanggal a második tagnál. A magyar nyelvben ugyanezen a módon történik az ikerszavak képzése, csupán azzal a különbséggel, hogy az így képzett ikerszó nem minden esetben lekicsinylő, hanem lehet leíró vagy költői jellegű. Példák:

ca) a baszk nyelvben:

elhe – melheak mende – mondák (1)

nahas – mahas	össze – vissza
salsa – malsa (2)	szósz (ízléstelen, rosszízű, rosszkinézésű)
tira – bira	húzni – vonni
duda – muda (3)	hinni is meg nem is

Megjegyzések: (1) a „melheak“ = mondák, a baszkban szintén többes számban vannak, mint a magyarban. A többes szám jele, mint a magyarban a „k“ hang. – (2) a „salsa“ spanyol eredetű, salsa = szósz. – (3) a „duda“ francia jövevényszó: douter = kételkedni.

cb) A magyar nyelvben:

ákom – bákomp	(leíró jellegű) – egyedem – begyedem tengertánc hajdú sógor mit kívánsz... (mesés – költői)
illeg – billeg	(lekicsinylő)
izég – mozog	(az „m“ hang felhasználása).

Némi fáradsággal nyilván több hasonlóság is fölfedezhető, kimutatható. Reméljük, hogy a genetikusok fölfedezései ezen szakterület művelőit is további kutatásra ösztönzik.





III.

HUSZÁREMLÉKEK

Bolváry József (Budapest)

I. ÖNÁLLÓ HUSZÁRSZÁZAD

*Egyszer hallanám még paták dobbanását
Vágtázó szakaszom zablacsattogását
Egyszer érezném még huszárlovam hátát
Térdszorításomra, hogy kapkodja lábát
Egyszer hallanám még
Hej de boldog lennék*

*Járhatnék még egyszer kardomat csörgetve
Széplány után járva, sarkantyút pengetve
Látnám kisvárosok sötét éji képét
Víg huszárok között poharak csengését
Egyszer hallanám még
Hej de boldog lennék*

*Látnám, hogy a napos az ebédet osztja
Este a napostiszt parancsot olvassa
Látnám magam előtt huszárjaim képét
Mily nehezen várják a kimenő jöttét
Egyszer hallanám még
Hej de boldog lennék*

*Hiába kívánom, hej hiába várom
Ellovagoltunk már mi régi huszárok
Valahol az égben, hol napsugár támad
Menetel magában egy bús huszárszázad
Ha veletek lennék
Hej de boldog lennék*

*Én Istenem hiszem, van igazság Nálad
Visszajön még egyszer az a huszárszázad
Trombitaszó mellett a sapkánál rózsza
És így kiáltanánk: Vén huszárok lóra!
Ütött már az óra
Vén huszárok lóra!*

Gencsy Tibor

LÓVERSENYZÉS – VAGY ROHAMCSAPAT

Olyan emberekről, magyarokról szólok, akik ma már ismeretlenek. Kun Béla idejében láttam meg a napvilágot. Aztán mulatságos gyerekkor, falusi élet, falusi gyerek-játszótársak. Kemény kis pajtások voltak, hozzájuk hasonló emberekkel találkoztam katona-koromban.

Ősszel katonaévem leszolgálását sürgősebbnek és fontosabbnak tartottam, mint a gazdasági akadémia elvégzését. Nyíregyházára, a 4-es, Hadik huszárezredhez vonultam be. Erős, edzett fizikumom következtében nagyon élveztem a katonáskodást. Lovaglásban persze elől jártam. Soha nem bántam meg a későbbiekben, hogy ezt a pályát választottam!

1941 tavaszán jelentkezőket kerestek az újonnan felállítandó ejtőernyős zászlóaljhoz, Pápára. Szüleim tiltakozása ellenére jelentkeztem, mert érdekelt. Remek sportnak tartom, és állítom, hogy későbbi életében sokat hozzátesz az ember lendületéhez és önbizalmához. Mindössze hatot ugrottam. Lovagolni tanítottam az ugrató tisztüket. A társaság és a léggör (ellenben) nem tetszett. Nem hasonlított a 4-es huszárszázad léggöréhez. A bátor embereknél sem szeretem a brávó-típust. 1941-ben a lovasdandárral a tűzkeresztségünk valahol Ukrajnában, a Sztálin-vonalnál történt. A német katonák hátulját nyomtuk előre. Én kellett az élen menjek egy mélyedésben lévő községre. És ha a későbbi, 1944-es tapasztalatommal én ülök az orosz utóvéd helyén, most aligha írom ezt a visszaemlékezést!

Később, beljebb találkoztam a keleti háború igazi arcával.

Az elfogott huszárunk úgy szabadult meg, hogy menekülés közben karddal vágják fejbe, és nem revolverrel lőtték agyon, mint a többi. Mint foglyokat, ki akarták végezni őket. Az éjszakai harmat magához térítette, és mesélt... Egyszer egy hatalmas, bambusz nád-szerű, sűrű ciroktáblába küldtek be, hogy átfésüljem. Hat-hét német katona hullájára akadunk. Náluk lévő irataik szétszórva. Nemi szervük a szájukba dugva. Ökleik a beleik közé dugva, – amit úgy hívtak, hogy „Sztálin-zseb“... Tudtuk, mire számíthatunk, és hol vagyunk!

Novemberben kivontak, és átszervezésre hazaszállítottak, vissza Nyíregyházára, majd vezénylés vágyaim csúcsára, a honvéd versenyistállóhoz, Alagra, – 1942. július körül.

Késői bekapcsolódásom ellenére 13 győzelemmel az élen végeztem. Azt hiszem, ha tehetségéről, rátermettségéről nálam egyáltalán beszélni lehet, úgy ez a versenylovaglás, főleg gáton.

1943 február végén már újra Alagra érkeztem. Jó és szép volt. Bár közben egy súlyos bukás következtében nyakcsigolya-morzsolódás miatt másfél hónapot kihagytam. Újra az élen végeztem, 16 győzelemmel.

Verseny szezon végén, novemberben, ezredparancsnokom, Makay Attila a 4./I. roham-



Gencsi Gencsy Tibor
huszárfőhadnagy

félszázad parancsnokává nevezett ki. Nagy megtiszteltetés volt. Remekül összehangolódtam az embereimmel, beosztottjaimmal. De 1944 tavaszán újra Alag felé kacsintgattam. A tavaszi, megyeri meetingre csak szabadságot kaptam, a kezdés igen sikeres volt. Hat lovaglásból négy győzelmet arattam. Köztük két rangos gátversenyt. A felső parancsnokság áthelyezett Pestre az 1. önálló huszárszázadhoz, hogy onnan folytathassam a versenylovaglást.

Nyíregyházán elbúcsúztam remek embereimtől és minden századtól, amikor azonnali mozgósítási és berakodási parancs érkezett. Embereim körülálltak, és kértek: ne hagyjam el őket. Nyomban határoztam: és embereim mellett döntöttem. Éjszaka felutaztam Pestre, – már kora reggel a Honvédelmi Minisztériumban voltam.

Előadtam kérésem, – elhatározásomhoz gratuláltak, kezet ráztak, és én visszautazhattam remek embereim közé, Nyíregyházára. Szám szerint 75 fővel mentem ki a frontra a szerelvénnyel, mint az ezredtörzs fedezete. Luninjecben rakodtunk ki. Még mindig remek légénység, de nagy, ellenséges légi, anyagi és ember-főlény.

Alkalmatlan bevetési terület. Pinszki mocsarak, július 4.: Kleck.

Itt én is hamar elfelejtettem és megfeledkeztem az ez év márciusában és áprilisában a hat versenyből aratott négy győzelemről. A múlt eltűnőben volt.

Olyan utakon küldték be a lovashadosztályt, ahol a keskeny, fadoronggal borított utak jobb és bal oldalán méter mélyen álltak vízben az éger-erdők. Itt letérésre, vagy visszafordulásra nem volt mód. Az éjszaka folyamán egy szétszórt német lovashadosztály jött visszafelé. Mi viszont előre... A délelőtti folyamán tulajdonképpen már katlanba kerültünk. És, hogy nem estünk fogságba mindenestül, ezt a német Stukáknak köszönhetjük, amik a mögénk betört szovjet páncélos ékeket bombázták. Embereimet időben indítottam, hogy egy bizonyos patak-hídon idejében átjussanak. Akik nem jutottak át idejében, a fejvesztett melekülés következtében, nagy torlódásba kerültek. Láttam például a Némethy féle századot, nekilovagolt egy sima, zöld gyepes rétnek, – ahol a lovak egy része elsüllyedt. Lovasaik csak hengergőzve tudtak túljutni a csalóka mezőn. Itt tapasztaltam, és örökre megjegyeztem: egy Fehér nevű, lőszeres kocsit hajtó kocsisomon keresztül megtanultam tisztelni és becsülni a magyar földművelőt, annak nyugalját és kötelességtudását. Minden robbant, ropogott, köröskörül az erdőben. Ő, a legnagyobb lelki nyugalommal egyenként rakta le a nehéz lőszeres ládákat. Aztán lovaival és járművével együtt kihajtott a gyűrűből.

Később, jóval hátrébb, egy áttört orosz éket kellett volna megsemmisítsünk. A kerékpáros és lovas egységek támogatására mindössze négy magyar harckocsit és egy német Tigris kaptunk. A német Tigris csak páncélgránátos fedezettel volt hajlandó elindulni. Tőlem rendeltek ki 10-12 embert erre a feladatra. Nem akartam őket magukra hagyni, – velük mentem. Néhány foglyot ejtettünk, majd megindult a támadás egy erdő-szegély ellen. A magyar harckocsik amatőr módra a dombéleken törtek előre, az én németem pedig a mélyedéseket kihasználva. A négy magyar harckocsi 10 percn belül égett. Légénységük csak részben menekült meg. A német Tigris veszteség nélkül hátrált meg, majd egy község szegélyén újra tüzelő-állásba ment, és két előre merészkedő ellenséges harckocsit kilőtt.

Néhány hét után kivontak, és a kelet-porosz határon Plönen körül pihenőre és átszervezésre küldték az ezredet.

Ez a pihenő rövid ideig tartott. Utána bevetés Varsó előtt, Sigmuntov–Rembertov vonalában, úgynevezett „védőállásban“. Alig kiépített, homokos lövészárkok, aminek a tartós

védelve még az első világháborúban sem lett volna lehetséges. Rohamszakaszom az osztályparancsnok harcálláspontját biztosította. Akkori osztályparancsnokom Mihályi Iván alezredes volt, akit később sajnós – állítólagos kémkedés vádja alapján – a háború után kivégeztek.

Egy reggel pergőtűzre ébredtünk. Kaptam egy jelentéktelen szilánkot a nyaktőbe. Vértett, – de nem komoly. Harmadik eset, hogy így megúsztam... Támogatásunkra jött három német SS-rohamlöveg. (Jobb híján...) A parancsnok átadta nekem a parancsnokságot, és ott maradt a harcállásponton. Ellentámadás a betört ellenség oldalába. Én a rohamlöveg tetején lapulok. A betörés elreteszelve! Száz körüli fogoly, és némi fegyver a zsákmány. Ezek után vaskeresztet kaptam.

Mögöttünk 10-11 km-re folyik a varsói fölkelés. Láttam, hallottam a bombázást, a Stukákat. Az utcai harcokat wlassowista és kozák csapatok vívták. Tehát nem németek! Akik közülünk bent jártak később a városban, rémes képeket láttak. Később visszavonulás Varsó Prága nevű elővárosába.

Hazaszállításunk a csehországi Prágán keresztül történt. Nagykörösön rakodtunk ki. Lakiteleknél utolértem a Nagykörösről oda bevetett alakulatomat.

Egyik járőröm, Bodó őrzetővel, a senki-földjén Tiszaug előterében négy orosz tisztet ejtett foglyul egy borbély-műhelyben, borotválkozás közben. Ez is mutatja, hogy itt már sem csapat, sem hatásos ellenállás nem volt magyar részről.

A tiszauzi hídfőben, illetve Tiszaug községben, csak az én rohamfélszázadom biztosított. Mögöttük az egyetlen átkelőhely a tiszauzi híd volt. Éltem a gyanúval, és ezért a Tisza-parton négy ladikot őriztettem.

Következő éjszaka megindult a támadás a tiszauzi hídfőt jelentő Tiszaug ellen, román részről. Két őrszemem eltűnt. (Az egyikből később – fogságban, vagy azután – „ügyészt” kreált a rendszer, és mint szemlélővel találkoztam vele a márianosztrai börtönben. Nem ismertem rá. Gombosnak hívták, és igen jó katona volt.) A támadás megkezdése után hallottuk, hogy az egyetlen átkelőhelyet, a tiszauzi hidast mögöttünk felrobbantják a kapkodó, ideges utászok. Összes emberemmel – a fent említett két őrszemen kívül – további veszteség nélkül átkeltem a ladikokkal a Tiszán. És a hevenyészett lövészárokban foglaltam védőállást.

Virradattal a románok megjelentek a túlparton. Néhány célzott lövést tehettem. Majd nyomjelző lövedékekkel sorra lángba borítottam a szemközti oldalon sorban álló szénaboglyákat, amelyek mögé behúzódtak.

A visszavonulás az Alföldön keresztül szomorú képet nyújtott. Itt, és már Varsó előtt is észleltem a német egységek harci erejének és kedvének csökkenését. Az ellenség előnyomulása gyors volt. Hiszen a debreceni csata kimenetele után már a Duna vonala és Pest következett. Minket Érdre vittek. Onnan dobtak át Tökölre, a Csepel-szigetre. Én hamarosan azt a parancsot kaptam, hogy a Kis-Dunában Szigetcsépnél lévő Angyal-szigetet foglaljam vissza két rohamszakasszal. Ez annál is egyszerűbb volt, mert az ellenállás minimális volt.

Az ellenséges áttörés a Kis-Duna felől másnap újra, kora hajnalban történt. Én tartalékként az egyik tököli iskolában voltam elhelyezve.

Az ellenséges csapatok, egységek fűrt-szerű sűrűségben közeledtek a vasútvonalhoz, ahol embereimmel a község végén állásba mentem. Büntető alakulatok lehettek „rohamvízzel” erősen átítatva. Egy-egy lövedék így két-három testet üthetett át. Aztán

néhány utántöltés után szétszóródtak, és a falut kerülve igyekeztek a hátunkba.

Sok érdekes jelenetet figyeltem meg közvetlen közelből. Az óra a „császi“, fontosabb volt, mint az élet. A „rekordot“ különben mégis egy elesett román tartotta. Tizennégy karórát számoltunk meg rajta!-

Érdekes, jellemző jelentek játszódtak le. Három szovjet katona heves lövöldözés közepette, egy menekülő nőt vett üldözőbe az utcán keresztül. A két hátsót sikerült „leállítanom“. Ezeknek úgy látszik még nem volt szükségük pornó-irodalomra, vagy hason-tárgyú videofilmre!

Ádám András huszárom egy ellenséges katonával dulakodik az utca közepén. A nap szembe sütött. Nyolcvan méter távolságból egy egyenes golyó a szovjet katona kiálló fenekébe, Ádámot kimentti szorult helyzetéből. Remélem, ma is él. És az orosz is megúsza ennyivel, – gondolom.

Karácsony este bezárult Pest körül a gyűrű. Megkezdődött számomra is az utolsó felvonás. A főti védővonalban a galántai csendőrzászlóalj váltott fel minket. Keményszárú csendőrcsizma, 95/31-es karabélyok, néhány golyószóró, és néhány géppisztoly tartozott a felszerelésükhöz. Amikor megkérdeztem, hogy ez-e minden felszerelésük, azt mondta az egyik őrmester: „Kérem, ahol mi megállunk, ott a muszka nem jön át!“ Csodálatos emberanyag, csodálatos szellem! És ez 1944, Karácsony után...

Aztán vissza, Rákospalota, Újpest. A Baross utcában egy zárt udvaron egy bomba ráborította az emeleteket utolsó két, mozgókonyhát húzó lovamra. Az utolsó megmaradt, és kitaró embereimmel a Papnevelde vastag falai közé vettem be magam. Cukor utca, Prohászka Ottokár utca. Itt, kapuban állva, – miközben egy alacsony támadó Sturmovikon gyakoroltam az „előretartást“ – kapott el csaknem az iskola falába vágódó nagy gránát. Hatalmas légnyomás, – és 18 szilánk, kötéstől lefelé. Ezzel megúsztam. Csizmát, nadrágot nem tudtam húzni. De kötözőhelyre sem mentem. (Kammerer Ernő hadnagyot például a Feldherrnhalle kötözőhelyén lőtték agyon a többi sebesülttel együtt az oroszok.)

Itt a Papnevelde vastag falai között vesztettem el utolsó emberemet ebben a háborúban. Glávics örvezetőt, a zárt udvarra bezuhanó akna ölte meg, a zárt ajtón keresztül a földszinten. A hidakat felrobbantották. Így én végleg Pesten maradtam, sebesülésem miatt félig civilben. A háború utolért, illetve bekerített. Sok emlékezetes esetet láttam, hallottam. A legerősebb ellenpropaganda sem elég élethű ezek visszaidézésére Nyugaton.



Máriássy László (Budapest)

APÁM * 1914-BEN KEZDTE, ÉN 1944-BEN AZ OROSZ FRONTON

Édesapám első világháborús, stojanovi rohamát szeretném ismertetni. Ehhez tudni kell, hogy a stojanovi roham volt az egyetlen, sikeres huszár lovasroham 1914-ben, az első világháborúban. Többé-kevésbe az apám háborús naplójából fogok idézni és leközlöm a rohamáról szóló hadtörténeti véleményt, majd a saját háborús élményem következik. Mielőtt elkezdeném, a rohamban résztvevő ezredekéről is szólni szeretnék.



Vitéz Márkus- és Batizfalvi
Máriássy László
huszárezredes (koronaőr)
(1888-1974)

A m. kir. 28. honvéd lovasdandár két ezredből állott. A m. kir. kassai 5. honvéd huszárezredből és a m. kir. marosvásárhelyi 9. honvéd huszárezredből. A dandár parancsnoka Jóny tábornok volt, az 5. huszárezred parancsnoka pedig Hegedűs ezredes.

A roham azoknak a hadműveleteknek a sorába tartozott, amelyek az első világháború során, a legelején, augusztus folyamán Galíciában (a mi Gácsországunk. Szerk.) az Osztrák-Magyar Monarchia és a cári Oroszország határán zajlottak. Itt kerültek szembe egymással a két ország katonái.

A lovas hadosztályok, lovasdandárok feladata volt a határok biztosítása és a hadászati távolfelderítés. És itt most következék édesapám hadinaplója.

„1914. augusztus 15-én hajnali 3 órakor indult az ezred északkelet felé, 35 kilométeres menet után, délután 2 órakor Stojanovra érkeztünk, ahol zaboltunk és átnyergeltünk. Éppen a dandárparancsnokkal beszélgettem, amikor oda vágta az egy lovas tábori csendőr és jelentette, hogy Torki községben kozákok vannak. Kérésemre Jóny kirendelt engem szakaszommal ellenük. Így beválthattam embereimnek tett ígéretemet, hogy az én szakaszom kerül először tűzbe.

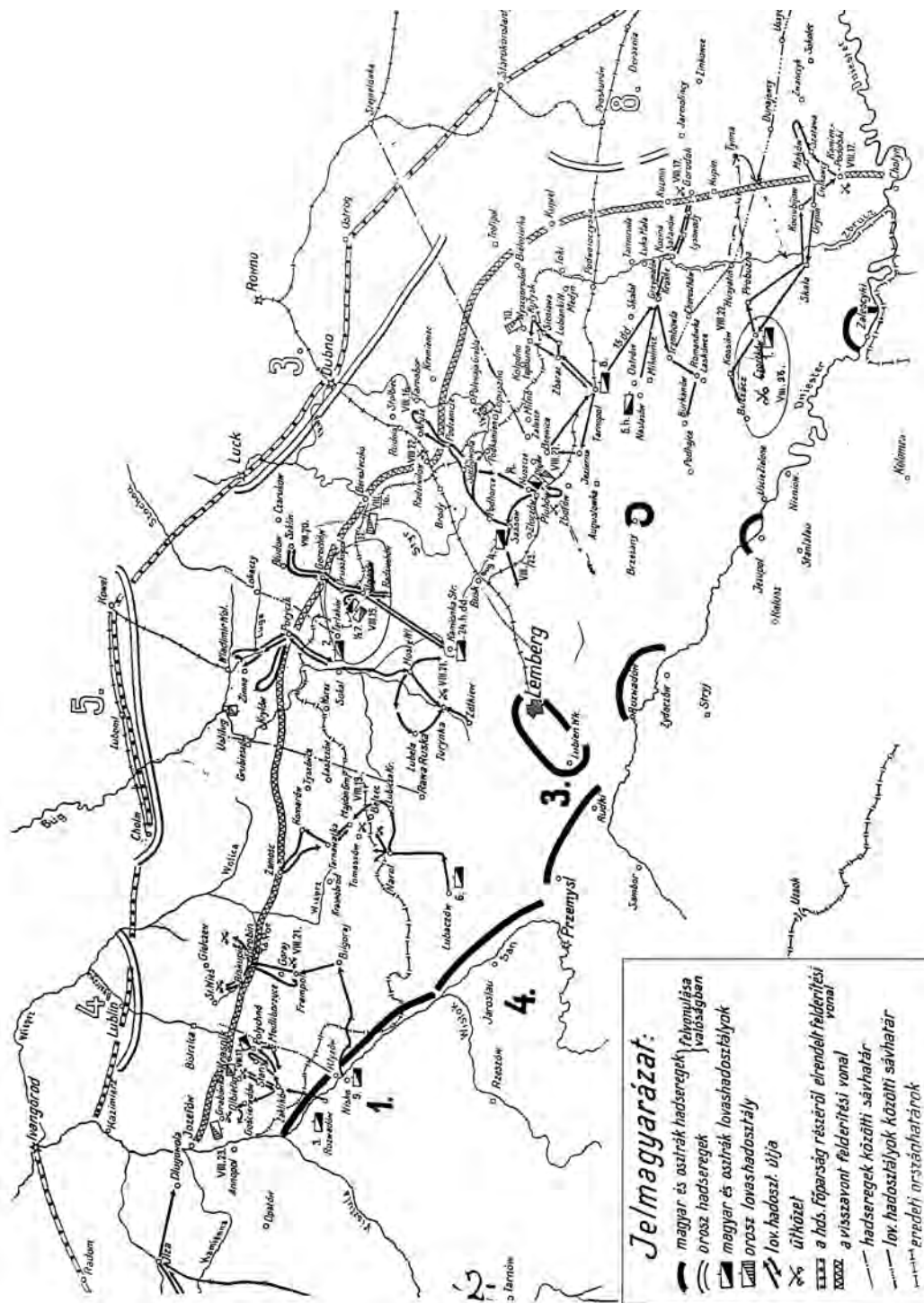
Torkiban nem találtunk ellenséget, de kb. egy orosz gyalogszázad nyomult elő Torki felé. Megrohamoztuk őket és visszafutottak. Bevonulási parancsot kaptam és visszamentem a dandárhoz. Menetközben egyes lövéseket és tüzérségi tüzet kaptunk, s így megtörtént szakaszomban az első sebesülés. A Stojanovon hagyott tréninget lőtte a muszka tüzérség és a géppuskák. Nem tudtuk pontosan, hol vannak. Jóny tábornok azonnal intézkedett; az 5. huszárezred nyíregyházi osztálya és a 9. huszárezred marosvásárhelyi osztálya – roham a tüzérségre! Sűrű aljfás erdőben alig lehetett előjutni. Az eső esni kezdett, ezért a panyókára vetett mentémet felhúztam. A muszka észrevette a közeledésünket és tüzérséggel, meg géppuskával kezdett bennünket löni.

Furcsa is ez. Semmi különöset nem éreztem, legfeljebb egy kis bizsergést a gerincemben, hogy végre rohamozni fogunk. Tréfálkoztam az embereimmel, mutassa meg az első szakasz, hogy tényleg az első és este gatyá vizsgát tartok! Akié sárga lesz, azt elkergetem a szakasztól.

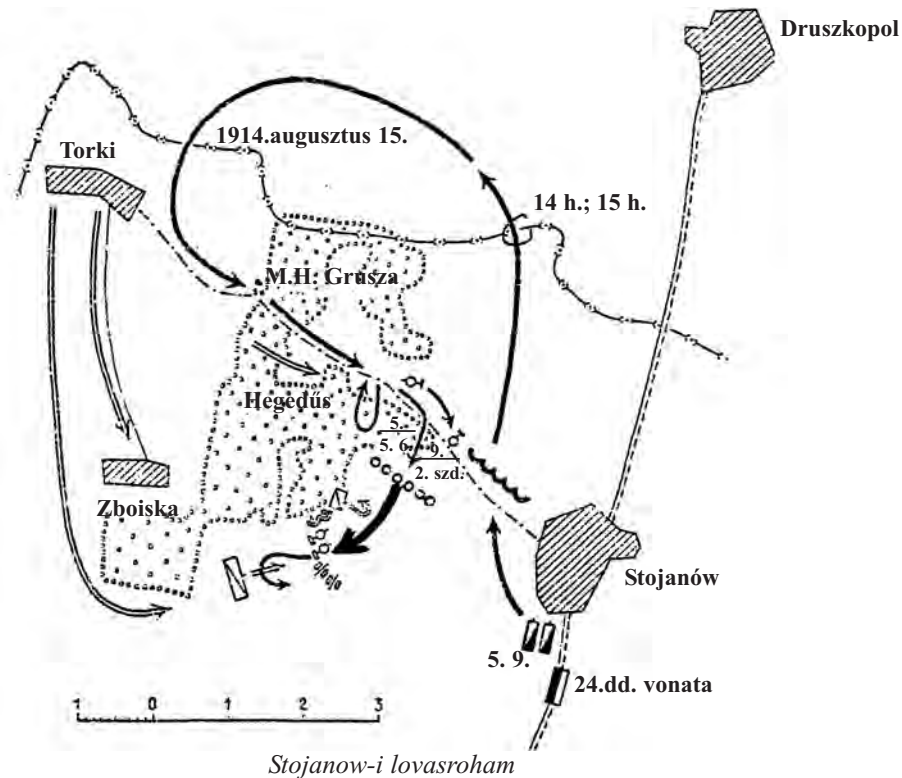
Közben elértük a ritkás erdő szélét, onnan láttuk, hogy a muszka már várt ránk. Kb. 2000 m-re előttünk ránk irányítva állott 4 ágyú és két géppuska, melyekből rögtön ránk is zúdította az áldást.

* Vitéz nemes Márkus- és Batizfalvi Máriássy László koronaőr, huszárezredes

Hadműveleti lovas felderítés 1914 augusztusában



Felhangzott a vezényszó: „Roham, kardot ránts, markolatszíj!” Felharsantak a trombiták, egetverő rajta rajta kiáltásunk még a muszka ágyuk bömbölését is túlharsogta. Felfohászkoztam: Isten segíts! És ezzel az az érzés vett rajtam erőt, hogy előre, minél több ellenséget levágni. Spion versenyló volt és azt hitte, megint versenyben van, éreztem, hogy megnyúlik alattam. Amikor egy huszár, úgy, ahogy festik, szabályos támadásba vett karddal, „rajta!” kiáltással elszáguldott mellettem, a Spion valósággal megveszett. Nem bírta, hogy valaki megelőzi, valósággal repült, legázolva mindent maga előtt. Úgy elhagyott mindenkit, mintha kilőtték volna. Nem láttam, hogy a kartácsok és a géppuska golyók, hogy ritkítják sorainkat, hogy hullanak szegény embereim.



Stojanow-i lovasroham

Nem láttam mást, csak a tüzelő ellenséget. Hogy hogy vitt át a lovam a muszka ágyúkon, ugrott-e, repült-e, igazán nem tudom. Azt tudom csak, hogy az egyik ágyú mögött vágtam az elsőt. Egy sapka nélküli vöröshajú muszka tüzér, rám akart löni, de ordítva rogyott össze a sikerült fejbágásomtól.

Az orosz ágyúk és géppuskák még egy utolsót löttek, azután elhallgattak, mert a huszárok lekaszabolták a legénységet. Ekkor hátulról a lőszerkocsik mögül orosz ulánusok törtek előre. A Spion három vágtaugrása után már köztük voltam. Közre is kaptak a hosszú pikás muszkák. A legközelebbi három lovasra tisztán emlékszem. A szemben lévő fekete hajúnak fejest utalványoztam ki, hogy mentén lefordult a lováról. Vérbe száradt fekete haja a vörös hajúval együtt kardomra van tapadva. (Az oroszok fölszabadítottak ettől az emléktől 1945 áprilisában.) A bal oldalsó orosz egy tiszt volt és tőle a balkaromon éreztem egy csúnya lökést. Mint később megvizsgáltuk, a mentén 21 cm-es vágás volt. De ezt az oroszot az odaérkező kis tizedes levágta. A jobb oldalsótól egy pikaszúrást kaptam a

mellembé. Beleköptem a kezembe, hogy nem véres-e, de alig volt egy kis vér és így tovább vágattam, csépelve a már futni kezdő muszka lovasokat.

Micsoda hangzavar volt ebben a rohamban. A mieink: „Rajta, üsd-vágd! Jézus, ne kíméld“ kiáltásaiba belevegyült a ruszki „Uri, Uri“ ordítása. Sebesültek jajgattak, pisztolyok durrogtak. Még beszélgettem is roham közben, mikor megláttam Serli főhadnagyot csákó nélkül. Odakiáltom neki: Hol a csákód, Kicsi? Leütötte egy muszka, válaszolta ő, azzal vágta tovább a menekülő muszkák után.

Ekkor nagy baj történt, mert Virányi alezredes a 9. ezredbeli századok parancsnoka gyülekezőt fúvatott. Igaz, hogy a menekülő muszkák mögött egy igen nagy, zárt rohamra kész lovastömeg tűnt föl. Annak pedig nekünk is zárt tömegben kellett nekimenni. De az előrevaló gyülekezés helyett a kürtösök vágatában hátrafelé gyülekezést kürtöltek. Ez pedig minden lovas szellem legegységesebb követelményével is ellenkezik. Az embereknek meg kellett fordulni és hátra, vagy 500 m után gyülekezni. Ez pedig nagy baj, mert a huszár bármilyen bátor is, ha szemben áll az ellenséggel, ha vágatában megfordítják egy győztes roham után és nem tudja, hogy miért, hátában érezve az ellenséget, nem fog megállni. Így is történt, hiába ordítottam, veszekedtem, vezényeltem, kardlapoztam őket, nem használt semmit. Végre a Spionnal sikerült elibük vágni és így meg tudtam őket állítani és megint az ellenség felé kanyarodtunk. Ezt látva a többi század is hamarosan gyülekezett. Átkanyarodva az ellenség felé megkezdtek megint az előre nyomulást. De akkor már 2 ágyút sikerült az oroszoknak elvontatni.

Körülnéztünk, bizony igazi halálroham volt. Nem kis dolog szembetüzelő ágyukra és géppuskákra rohamozni. Szerencse, hogy a muszka idegességében rosszul lőtt, mert ha jól lő, hírmondó sem marad közülünk. A veszteségek óriásiak voltak. A szakaszomból rohamra indult 37 emberem közül a gyülekezésnél 18 olyan huszárom volt, akik nem sebesültek meg. Ez egy fél óra alatt 50%-os veszteség. Gróf Csáky és Ivánka hadnagy, valamint Daday önkéntes elesett a rohamban, azonkívül sok derék altiszt és legény. Magunk kötöztük be sebesültjeinket, borzalmas sebek voltak közöttük. Némelyik szerencsétlen huszárnak egész testrészét vitte el a közelről lőtt, kartácsra időzített srápnél. Némelyik halottat a szó legszorosabb értelmében lovával együtt darabokra tépett a kartács!

Mivel balkezemmel már nem tudtam tartani a szárat orvoshoz küldtek, ahol egy törzsorvos Lembergbe irányított. Egy autóban mentem gróf Vanowsky altábornaggyal, a támadó muszkák parancsnokával. Ha időközben orosz járőr állított meg, akkor a tábornok kíséretében lévő orosz törzsorvos, ha pedig magyar huszár járőr jött, akkor én beszéltem velük. Apja hadügyminiszter volt, ő pedig aranykardot kapott a cártól az orosz-japán háborúban. Ő a velünk szemben álló Sárga-gárda lovashadosztálynak volt a parancsnoka. „Habet ihr viele solche rote Teufel“? „Sok ilyen vörös ördögük van?“ kérdezte egyszer tőlem kötözés alatt a lengyel kórházban. Tehát ő volt az első, aki a magyar huszárokat vörös ördögnek nevezte. Egy kis jóakarattal apámat lehetett az első vörös ördögnek nevezni!

Apám sebesüléséről: a kardvágás 21 cm volt a mentén, 14 a zubbonyon és 12 a karján. A pikaszúrás egy medalliont talált és így azt benyomva, eltörte egy pár bordáját.

A magyar hadtörténetírás nagyjai is megemlékeztek a rendkívüli sikeres stójanovi magyar huszárrohamról.

Vitéz Pécely László, a MAGYAR HUSZÁR című, 1933-ban kiadott hadtörténeti műben a következőképpen méltatta a csata részleteit és sikerét (a könyv 207-209. oldalán):

„Tüztámogatás nélkül, az ellenségtől kb. 1800 lépés távolságról, nyílt terepen kezdték meg vitéz huszárjaink a híres stójanowi lovasrohamot, amelyet sem a szembetüzelő orosz

gyorstüzű ágyúk és géppuskák, sem a rohamozók oldalába tüzelő orosz gyalogság, sem a huszárok ellen rohamhoz fejlődő orosz lovasság nem tudott feltartóztatni.“

Az oroszok nem számítottak arra, hogy van olyan lovasság, amely a gyorstüzelő gépek ellen mer rohamozni. Elvesztették a fejüket. Gépeikkel elsietve, aránylag kevés eredménnyel lőttek, s a harci zajt messze túlharsogó Rajta! Rajta! kiáltásra egyáltalán el is hallgattak. A kiszolgáló legénység közül kevesen védekeztek, a többiek elszaladtak, vagy hasrafekve halottnak tették magukat.

Az orosz kardok, pikák és pisztolyok fő célpontja a ragyogó ruházatú tisztek és a körjük tömörülő legderekabb huszárok voltak. Egy résztvevő tiszt naplója szerint egy huszár, amikor az orosz ágyúk lövedéke széttépte lovát, gyalog szaladt társai után és karabélyából lövöldözött az oroszokra. Egy orosz törzstisztet lelőtt, lovára pattant és résztvett a kézitusában. Egy másik huszár pedig, miután kilőtték alóla a lovat, viszonzásul lelövöldözte az orosz tüzerek lovait. Az orosz lovasság géppuskáit már nem tudta visszaszerezni, de az esti sűrűületben őrizetlenül hagyott ágyúit mégis elvontatta.

A harctér a dandár kezében maradt. Egy orosz törzstisztet és sok oroszot elfogtak, két géppuskát, sok fegyverzetet és lovat zsákmányoltak. A huszárkard egy orosz alezredest, sok tisztet és legénységet levágott. A hősi harcban azonban a négy század is sokat veszített.

A fényesen sikerült lovasrohamnak a lengyel nemzetiségű 30-as bakák örültek a legjobban. Ezek mindent jól láttak s azt is tudták, hogy a legjobb időben érkezett huszárok kemény harctól kímélték meg őket. Szorongatták is a huszárok kezét és ha egymás nyelvét nem is értették, megérezték azt, hogy a különféle fegyvernemeknek egymást támogatniok kell; hogy dicsőséget, győzelmet csak együttműködéssel és összetartással arathatnak. Ez a roham még fokozta a huszárok jó hírét.

Dr. Berend Miklós, kiváló orvos és író, aki később hosszú ideig az 5. honvéd huszárezred orvos-főnöke volt, a stojanowi lovasrohamról a következő verset írta:

*„Valahol messze dübörög a föld
Valahol messze zúg a vihar.
Most mennek rohamra a honvédhuszárok
Trombita riasztó hangja rival.*

*Paripák robaján sír a mező,
Kardok acélján csurog a vér.
Most mennek rohamra a honvédhuszárok,
Fejükre hull ma minden babér.*

*És fut az ellen. Távolság falu ég.
Bús őszi mezőn alkonyi szél
- Most mennek sírba a honvédhuszárok,
Róluk az ellen riadva regél.*

*... Hazafelé őszi felhők szállnak,
Vigyetek hírt az édesanyánknak...
Fölöttünk már vad virágok nyílnak
S alkonyatkor összegúyva sírnak.“*

Mindehhez hozzá kell tennem, hogy az 5. honvéd huszárezred utóezredének – a magyar királyi Hadik András 4. honvéd huszárezrednek –, ahol én szolgáltam, az első százada hajtotta végre az utolsó lovasrohamot. Kilenc olyan huszárom volt, akiknek az apját édesapám vitte az első háborúba.

1944. július 3-án este az ezred tartalékba föllált, a 4. német páncélos hadosztály és a 4. német lovasdandár mögött. Az első háborúból való térképek a két fent említett hadosztály között járhatatlan mocsarat mutattak. A kiküldött német járőrök megállapították, hogy a terület nemcsak gyalog, hanem harckocsival is járható. Ezredparancsnokunktól páncélelhárítást kértek, a két hadosztály közötti 3 km-es lyukba. Makay ezredes báró Stipsicz századost, a páncéltörő ágyú parancsnokát küldte és az első karabélyos századot, Ibrányi László parancsnoksága alatt, utasította a páncéltörő ágyúk fedezésére. Éjjel kettőkor Stipsicz századost ágyúival együtt visszavonták.

Rövid idő múlva hivattak a századparancsnokságra és közölte velem Ibrányi százados, hogy megbeszélésre visszahívták, vegyem át a századparancsnokságot. Ekkor volt kb. 3/4 3 hajnalban. Gyenge aknavető és tüzérségi tűz volt rajtunk, én úgy gondoltam, hogy a ruszki belövi magát. Hajnal fele a tűz erősödött és egy nem nagyon erőteljes támadást kaptunk, amit kb. 200-250 m-re a vonal előtt lefektettünk. Legnagyobb meglepetésemre sem a jobb oldalról, sem a baloldalról nem tüzeltek a támadókra.

A járőrök, akiket kiküldtem, azzal a hírral jöttek vissza, hogy mindkét oldalon a németek már elfüstöltek és mi ott lógtunk egyedül a levegőben. Ahogy világosodott, láttam a két oldalon hátunk mögé nyomuló oroszokat. A tüzérségi tűz felerősödött.

Elrendeltem a nyergelést és rajonként hátraküldtem a karabélyos csatlásokat. A golyószórós és géppuskás vezetéklovakat pedig előre parancsoltam. Közben oldalról, a lóraszálló huszárok közé már oroszok keveredtek. A nehézfegyvereket felmálházva láttam, hogy már teljesen körül vagyunk véve. Kb. 3 km-re, amerre ki kellett volna törnünk, orosz gyalogság és harckocsik jöttek az irányunkba. Két oldalról és a hátunk mögül részint gyalogsági, részint tüzérségi és aknavető tüzet kaptunk. Lóra szállva vágta szétbontakoztunk és amerre ki kellett törnünk, a harckocsikkal támogatott gyalogság felé, megindultunk. Közéjük érve én a géppisztolyomból lőttem rájuk, mire egyes huszárok karabélyukból lövöldöztek, mások pedig megpróbálták főképp a gyalogsági ásóval fejbe ütni az orosz gyalogosokat. A körülöttünk nyüzsgő ruszki igen erősen tüzeltek. Ugyanúgy a harckocsik is. De nagyon sokan a gyalogosok közül megfutamodtak! Kb. félperc-egyperc alatt keresztülvágtuk magunkat az oroszokon. De akkor jött a neheze. Ugyanúgy, mint apámnak Stojanovnál, nekem is meg kellett állítani a vágató huszárokat. Lassan ügetésbe mentünk, a szemben velünk jövő Schell ezredes (becenevén Seki) harccsoport-parancsnok és századparancsnokom, Ibrányi századosnál (Ibunál) jelentkezni tudtam. Seki rettenetesen letolt (leszidott), hogy parancs nélkül elhagytam a helyemet. Jelenttem neki, hogy az oroszok nincsenek messzebb, mint egy km, vagy még annyi sem. Nem hitte el és Ibrányi századossal elvágta az oroszok irányába. Perceken belül visszajöttek. Ibrányi mondta, hogy jól csináltam, hogy eljöttem, de Schell ezredes egy szót sem szólt, hogy enyhítse a leszidást. Ami a legcsodálatosabb, hogy a századom vesztesége egy huszár comblövés és egy ló orrlövés volt.



Vitéz Márkus- és Batizfalvi
Máriássy László
huszárhadnagy
(1922-)

Ugody Alajos (Adelaide)

NÁDASDY FERENC HOLTTESTÉT NEM HAGYTUK MUSZKA KÉZEN

1944. október 25.

Az október 15-i események, Horthy fegyverletételi parancsa után Alpárt orosz nyomás nélkül otthagytuk, hogy a rendezetlen helyzetben ütőképeseink maradjunk. A kettes huszárok nagyon nehéz helyzetében segítségükre siettünk. Fricska és Szabó tanya a kiskunfélegyházi út mentén feküdt. Onnan lóról szállva vertük ki az oroszokat. Ez után Gróf Nádasdy Ferenc főhadnagy a szakasszal hátraküldött tartaléknak pihenőbe egy gazdaságba, körülbelül 1-2 km távolságra. Ő ott maradt, és mások leírásából tudom, hogy aknatűzben elesett. Maradék szakasza szétverve hátrajött hozzám.

Október 26.

Hajnalban, még sötétben felköltöztek. Tudatták, hogy mi történt. Azonnal mozgósítottam szakaszomat, Feri bácsi embereiből is párat és pirkadatkor már úton voltunk a buckás krumpliföldeken. Az oroszok csak egy géppuskás rajt küldtek a tanyák előtti terepre. Mikor odaértünk az alvásból felébredt társaság megpróbált ránk löni, de Sántha József tizedesem a német villámgéppuskájával lekaszálta őket. Gyorsan elértük a félegyházi műút mellett lévő, felénk eső tanyát, minden baj nélkül. Nem vettek észre bennünket. Beszállingóztunk az első kertbe, onnan hirtelen át a műúton és a mellette lévő két árkon óriási hajrával kézi-gránát dobásával és lövéssel az út másik oldalán álló páncéltörő ágyút lerohantuk azt megfordítva tüzelni szeretnénk volna a menekülő oroszokra.

Itt történt egy humoros eset. Egy cigány, nyilván Feri bácsi emberei közül, mert én nem ismertem, kezdte biztatni az embereket. A csövet akarta lejobb hozni mondván „Emeld a talpát, homokot álája?“. „Te süket,“ – mondtam én – „azt lehet egy szerkezettel állítani.“ Ebben a pillanatban egy lövedék hátulról a zárózatba csapott a kézfejtől kb. 20-30 centiméterre. Szerencsére pancél-, és nem repeszgránát volt. A cigány orrcimpájából egy kicsi darabot letépett és rettentő üvöltéssel kiabálta: "Hárcsolok a házáért és a sajátok lelövi az orromat!"

Ekkor tudtam meg, hogy nem vagyunk egyedül. Hajnalban az egész ezred támadásba lendült, és közvetlen mögöttem értek a helyszínre. Én erről eddig semmit sem tudtam. A páncélgépkocsik aztán nagy büszkén elvontatták az általam elfoglalt ágyút. Természetesen villámgyorsan továbbfutottunk és végigfésültük a tanyarendszert, biztosítva az orosz ellen. Azok többet tudtak a támadásról, mint én és elfutottak.

Mire én ezzel készen lettem és visszakerültem, már elvitték Feri bácsi holttestét. Mint ahogy később megtudtam, az épületek között pár méterre feküdt onnan, ahol én a páncéltörőt lerohantam. Hála Istennek! – nem kellett őt holtan látnom. Nagyon jó ember volt, úgy szeretett és törődött velem, mintha a fia lettem volna.

Olvastam leírásokban olyanoktól, akik csak irányították az ellentámadást, hogy szakasza őt otthagya, elfutott. Próbált volna valaki egy aknavető osztályban ott maradni! Ők hozzám jöttek, aki legtöbbször voltam velük együtt, hogy segítsék, ...és én ezt meg is tettem. Nevetséges azt állítani, hogy ők elszégyelték magukat és visszamentek. Pánik helyzetben az emberek nem alkalmasak ilyen cselekedetre. Ezt mindig egy másik rendezett egység-

nek kell megtennie. Hálás vagyok az Úristennek, hogy megadta nekem azt a lehetőséget, hogy 60 év után még erről szólhatok.



Vit. Ugody Alajos

Méghis Feri bátyám!
Ola a Jó Isten megörökit és még haza jövöl, hogy egy
csóros virágot kuszákkal szórda. Hát adot a
Jóistennek hogy megismertél, hogy együtt kerülhettünk,
a sor, hanem megijedt, megdöbbent, jóvágytadot.
Te voltál az egyetlen aki megértette mit jelentett nekem
hogy a Ludovikától igazságszolgáltatásról beszéltem. Ege-
dül be gúllal szellett - hogy mi leg a rehabilitációnal
működés most az egyik legértékesebb fiatal katonák mi-
ri mozgását. Horvát fűződés az a maradt és mint
Klára mellett Tinszifalvánál az ifjalmi nyugaton mondhat
hosszút főtől bá-mit az ország elismerésével megvezetett
az ő hivatásponyját hogy "Személyi nyelven a Lapsit" Szó-
lalt a zsebe leírte karmalón ut karmalón minél a zsebe az
volt az ország névvel után hogy 50 Nagybányai zsebe nem
akart az alakulatához ragaszkodni. Hát az a maradt és az
Nagyos zsebe karmalón megörökit, tegül nyelven.
Nagyos Nagybányai zsebe karmalón karmalón lett zsebe,
a 19-2 zsebeben nyelven. Hát az a zsebe karmalón főt
karmalón karmalón karmalón.
Hát az a 15 év virá az az mellett karmalón az alakulat
a karmalón mit volt az karmalón. Te let övére karmalón - most a
karmalón karmalón karmalón karmalón - amit zsebe nem karmalón
karmalón. Karmalón a karmalón karmalón -

Amirellé Lapsi

'Sóldos László (Budapest)

"HUSZÁRELET – GYÖNGYÉLET?"

KÖNYVBEMUTATÓ

ASárvári Huszár Múzeum Baráti Kör huszár vonatkozású könyveket is megjelentet a huszár hagyományok ápolása céljából.

Most megjelent könyvem címe: „Huszárellet – Gyöngyélet?” Visszaemlékezések. Fölmerült a kérdés, hogy meg kell őrizni azokat a huszár-emlékeket, amelyek még „elsőkézből” megszerzhetők. Életrajzomban miután életem javarészét mundérban töltöttem, katonai életem eseményeiről is beszámoltam.

Az 1935-1947 évet felölelő, tizenkét éves időszakban nyolc alkalommal kaptam katonai behívót, összességében hét évig voltam katona. 1945. január 11-től 1947. július 22-ig pedig mintegy két és fél évig üdültem a szovjet lágervilágban. Így aztán huszáremlék is akad benne bőven, meg egyéb!

Szükségesnek látszott, hogy ne csupán a huszáremlékeket emeljük ki, hanem kerüljön a kiadványba életrajzomnak az a része is, amely a kezdetektől a hadifogságból való hazatérésig tart. Hiszen az 1920-1930-as évek nem csupán a fiataloknak, de a korosabb nemzedéknek is történelem, méghozzá ismeretlen, vagy meghamisított formájú. Ezért ez az írás valamiféle korrajznak is tekinthető.

Az eddig megjelent kiadványok legnagyobb része a huszár hadosztály, részben a lovasdandár második világháborús szerepével foglalkozik, katonai pontossággal. Ezek a művek hadtörténeti forrásul szolgálnak.

Az én visszaemlékezésem eltér ezektől, úgy írom le az eseményeket, köztük a háborús élményeket is, ahogy megéltem.

Írásom három évtizedet ölel fel, két részre osztható. Az első rész – életem „habos oldala”, ide sorolnám a családról írt néhány oldalt, az iskolai és az önkéntes éveket. A Felvidék déli részének visszacsatolását, amikor bevonulhattam a jász-kun huszárokkal szülővárosomba, Rimaszombatba! Kárpátalját, ahol átestem a tűzkeresztségen, Erdély visszatérését, a délvidéki eseményeket. Ezek között vannak az egyetemi évek, a polgári élet eseményei.

A második rész: a front. A Pripjaty mocsarak, harcok, bevetések, sebesülés, műtét, kórház, hadifogság. Epilógus, utóiratként hozzáfűztem a háború utáni ötven év néhány eseményét, erősen tömörítve, mindössze 3 és fél oldalon.

Az előadás módjára a tényyszerűség a jellemző. Vagyis az egyes történéseket, a hadifogság alatti helyzeteket sem túpíroztam fel, nem dramatizáltam.

Kedvcsinálónak idézek néhány részt a könyvből.



*Dr. 'Sóldos László
frontra indulás előtt
1944 május*

Huszárönkéntes kori epizódok

„Jellemzésül két olyan esetet említek, amelyek más fegyvernemnél nem történhettek volna meg. Egy alkalommal kimenőn voltunk és nem kértünk kimaradást, de úgy alakult a helyzet, hogy jó volt a hangulat és tovább maradtunk. A társaságban ott volt Bobrovniczky is, akitől – előzőleg – a kimaradást kérni kellett volna. A szórakozás befejeztével valahogy be kellett jutni a laktanyába az őrség megkerülésével. Nem volt más mód, mint a falon bemászni. Meg is kerültük a laktanyát, hogy valahol hátul jussunk be. Bobrovniczky* is velünk volt és tenyereit összekulcsolva segített a felkapaszzkodásban. Pechünkre pont belebotlottunk a belső őrségbe, amely akkor járőrözött. Természetesen feljelentettek. Másnap kihallgatásra rendelték, amelyen Bobrovniczky ordított: „hogyan képzelik maguk, mi ez? Kupleráj?, ahová akármikor be lehet sétálni?‘ És kiosztott mindnyájunknak három nap fogdát, amit mi természetesen tekintettünk. Iskolapéldája, hogyan kell a szolgálatot a privát élettől elválasztani.

Szintén kimenő alatt történt: a Pannónia étteremben vacsoráztunk, de nem is akartunk kimaradni. Kilencre kellett volna a laktanyába bemenni. Nyolc óra körül megjelent Paulay iskolaparancsnok feleségével egy másik házaspárral. A cigány, szokása szerint asztalunkhoz jött és elhúzott néhány nótát. Nemsokára megjelent a pincér és egy tányéron egy papírszalvétát hozott. Erre ceruzával a következő szöveget írták: „A szomszéd asztalnál diszkrétan mulató karpok (értsd: karpaszományosok) részére 24h-ig kimaradást engedélyezek. Paulay Györgyné“. Ennek birtokában tovább maradtunk és a „kimaradási jegyet“ az őrségen leadva tértünk vissza a körletünkbe.

A kiképzésről nem érdemes sok szót veszíteni, mivel az a szokásos volt. Talán az érdemel említést, hogy első nap a társaságot kivitték lóháton a terepre, persze csak lépésben, hiszen jórészt akkor ült életében először lovon. Az útvonalba beleesett egy meredek rész, mintegy 6-8 méter hosszú meredek lejtő. Ezt hívták „önkéntes hágatónak“. Ezek az első ilyen lovas séták hagyományosak voltak, ide minden évben kivitték az újoncokat. A „hágatón“ lemenni nem nagy dolog, de azok, akik akkor ültek először lovon, bizony kapaszkodtak ahogy tudtak.“

Másodikként egy, a harctérre való érkezés utáni helyzetet emelek ki. Ellenségnek, partizánnak még semmi jele: „Utunk Vác, Galánta, Érsekújvár, Zsolna, Katowicze, Kielce, Brest-Litowskon át Luniniecbé vezetett. Ott rakodtunk ki.

Az első napok nyugalomban teltek. Minden előírászerűen történt. A felállított géppuska-fészeket kigyéptégláztuk, az őrségek – külső és belső szállásőrség – felállt. Az árkász szakasz *Barsváry Sándor* hadnagy vezetésével a folyón egy nagyon szép hidat épített, amelyet a lakosság örömmel fogadott. Lakosságon gyerekeket, asszonyokat és öregeket kell érteni. (Thomka Emil naplójában látható egy általam készített fotó, amint Sanyi szakaszával elsőként átkel a hídon). Az egyik család házának teteje nagyon rossz állapotban volt. Szakaszom emberei megjavították. A partizán veszély miatt elrendelték, hogy körletünk körül a még zöld vetést 100 m. körzetben le kell kaszálni. Lett nagy sírás-rívás az asszonyok között, hiszen egész évi megélhetésüket jelentette. Megsajnáltam őket és csak 20-25 m-t vagy még annyit sem kaszáltattam le. Tulajdonképpen nem jártam el helyesen, mert egy esetleges partizán támadás esetén az embereim kerültek volna veszélybe. De talán éppen ezért maradtak nyugton a partizánok.

Az egyik lovasszázad körletében történt: gyönyörű holdvilágos éjszaka volt, jóformán

*Bobrovniczky Tamás (ekkor) főhadnagy, a parancsnokunk volt

újságot is lehetett volna olvasni. Az arcvonala mögötti tiszt, *Tertyánszky* „Tesza“ ellenőrizni ment a külső szállásorséget. Amikor megközelítette, az őrszóló: „Állj! Ki vagy?“ „Vizsgáló előjáró!“ „Jelszó?“ Megmondta. „Jelhang?“ Megmondta, „Előre!“ Erre előre lehetett menni, de az őrs izalmában belelőtt. Szerencsére a lövedék Tesza vállizmát fúrta át, csontot nem ért, el sem hagyta a századot. A századparancsnok, Szunyogh Gyurka kikötötte az őrt. Ezt a napi parancsban közzé kell tenni és ki kell hirdetni. Az indoklás így szólt: „XY huszárt két óra kikötésre ítélem, mert őrszolgálatban fegyverét használva három lépésről sem tudott agyonlőni egy embert.“

Maga a kikötés háborús körülmények között engedélyezett büntetés. Végrehajtása a következő: a büntetettnek összekötik a lábát és háta mögé a kezét. Az összekötött kézhez hosszabb kötelet erősítenek és egy rögzített karikán, vagy egy fa ágán átvetve az illetőt néhány centiméterrel felhúzzák. Az előírás szerint a talpnak a földön kell maradnia, csak a saroknak szabad a föld felett 2-3 cm-re lennie. Így eltölteni két órát nem nyaralás, de nem kibírhatatlan. Viszont ha a kötelet annyira meghúzzák, hogy a pacáknak csak a cipőorra éri a földet – persze ez nem megengedett – akkor rövidesen ájulás a vége.

Néhány nap múlva – gondolom június 15-20 között – az ezredet bevetették partizán-tisztogatásra. Nem volt valami felemelő „katonás“ ténykedés. Egy kb. 100 x 80 km-es területet kellett átfésülni az erdős, mocsaras terepen. Állítólag 10-15 ezer partizán veszélyeztette a német csapatok hátát.

Egy fronttörténetet is idézek.

Sebesülésem (1944. VII. 24.)

Július 10-től zajlott a pinszki csata. Elérkeztünk július 24-hez. Az ezred akkor már Kobrin térségében harcolt, egy Dubow nevű községnél kellett védelmi vonalat kialakítani. Azt a tájékoztatást kaptuk, hogy nemsokára egy megvert magyar zászlóalj fog rajtunk visszavonulni, majd őket követi egy intakt német zászlóalj, amely beáll a mi vonalunkba. Nehézfegyver század lévén, mi csak három uralgó pontot szállunk meg, a németek majd a köztük lévő űrt töltik ki.

A század balszárnyán északon a II. géppuskás szakasz, ettől mintegy 8-900 méterre – a faluban – a két aknavető szakasz ment állásba és ott volt a századparancsnokság is. Ettől kb. 300 m-re délre, de 4-500 m-re előre kelet felé, egy kis magaslaton az én szakaszom foglalt állást.

Megjelent egynéhány munkaszolgálatos. Azt a feladatot kapták, hogy az én szakaszom géppuskáinak ássanak fedezéket és nekem egy lövészgödört. Előzőleg már dolgoztak a másik géppuskás szakasznál és az aknavetőknél is. Akkor már rendezetlenül vonult rajtunk keresztül a jelzett magyar baka (gyalogos) zászlóalj. Bizony szomorú képet mutattak. Nem tudom miért nem kaptunk parancsot, hogy fogjuk fel és állítsuk hadrendbe őket. Tisztet nem láttam, de néhány bakával beszéltem, meglehetősen be voltak ijedve.

Az én munkaszolgálatosaim – ahogy telt az idő – egyre idegesebbek lettek, de még mindig ástak, pedig már a visszavonuló gyalogosok is elfogytak. Az én lövészgödöröm még a felénél sem tartott. Ez egy függőleges gödör, amiben az ember áll. Viszonylag a legjobb védelmet nyújtja, jobb, mint a lövészteknő. Méreteimet tekintve még elég sok volt hátra, de megsajnáltam az egyre többet kelet felé tekingető munkaszolgálatost és elengedtem.

Ezután megjelentek a németek. Vonultak szépen, rendezetten nyugatnak. A dombról úgy láttam, hogy nem állnak meg a faluban, ezért lementem az útra és elkezdtem kiabálni: „Bataillonschef! Bataillonschef!” Zászlóaljparancsnok! Jött is, ahogyan elő van írva: visszavonulásnál a parancsnok az utolsó ember. Megszólítom, kérdem milyen parancsot kapott? Hogy Dubownál álljon be a magyar védelmi vonalba. Végre egy egybehangzó intézkedés! A pacák előveszi a térképét, amikor mondom neki, hogy ez Dubow. A térképen az áteresz, az erdő és más támpontok alapján ezt nem lehet eltéveszteni. A németem azonban megjátszotta, hogy elnézte a térképet.

„Különben is – mondja – ezt a vonalat sem kell tartani, vissza kell vonulni, ez a parancs. Maga is jobban teszi, ha visszavonul.” „Nézze – mondom – nekem megvan a parancsnokom, aki majd megmondja mikor kell visszavonulnom”.

A német tisztelgett és sietett az emberei után. Mi meg ott maradtunk – az egész nehéz-fegyver század – a levegőben lógva. Tőlem jobbra kb. 600 méterre az erdőben állítólag *Szunyogh Gyurka* századának kellett állásban lennie, de belőlük nem láttam semmit. Helyzetünk nem tűnt rózsásnak.

Kelet felől váratlanul megjelent *Bodó Tihamér* százados, az ezredközvetlen páncéltörő szakasz parancsnoka. Tanktámadás elleni bevetésen volt. Hét szovjet páncélosból ötöt kilőttek, kettő visszavonult. Bodóék minden lőszerüket kilőtték, egyetlen repeszgránátjuk maradt. Ezt – egy páncéltörő ágyúval – ott hagyta nekem. Egy lövés nem sok, de több a semminél. A vontatókkal és többi ágyúval Tihamér bement a faluba. Géppuskáimat belőttem az átereszre, ahol az oroszoknak nyilván át kell majd jönniük, ha nem akarnak vízben korzózni. Kiadtam a parancsot: „Tüzelést sípjelre megkezdeni!”

Nem sok idő múlva feltűntek a ruszkik. Csúrhéban jöttek. Az embereim egyre idege-sebbek lettek: „hadnagy úr! Lőjünk már!” Amikor az él – minden biztosítás nélkül – elérte az átereszt, sípoltam. Megszólalt három géppuska és a páncéltörő ágyú is kilőtte egyetlen repeszgránátját, amely a tömegben robbant. A nyomjelző lövedékekből láthattam, hogy a géppuskáim is jól aratnak. Fejveszett menekülés, az úttesten és az átereszen rengeteg heverő test. A páncéltörő ágyú – lőszer híján – bement a faluba.

Tőlünk délre, az erdőig egy hatalmas tábla rozs volt, amikor meglátom, hogy velünk egymagasságban, sőt már kissé mögöttünk, katonák húznak nyugatra, tehát a falu házai felé. Akkor ment le a nap, laposan a szemünkbe sütött. A katonáknak csak a sziluettjét láthattuk, de a körvonalakból is megérzi az ember, hogy ruszkik.

A három géppuskából kettőt az erdő – helyesebben a ruszkik – felé irányítottam és erősen tüzeltem. Az alakok eltűntek, lefeküdtek a vetésben és nyilván behúzódtak az erdőbe. Az erős tüzelés inkább ijesztésül szolgált: a vetésbe csak vaktában lőttünk.

Feltételezem, hogy a századparancsnokságról is látták a behúzódo oroszokat, és nehogy azok a hátamba kerüljenek, egy hírvivőt küldtek, hogy a falu széléig – tehát kb. 400 m-t – vonuljak vissza az első házakig.

Kiadtam a parancsot: két géppuska visszavonul, a harmadik velem marad fedezni a kettőt. Amikor ezek elérték a házakat, indítottam az utolsót. Én az egyik visszavonulótól elkértem a karabélyát és egy Székely nevű fiúval még maradtam, majd mi is megkezdünk követni a többieket. Kb. 50 métert mehettünk vissza. Most már nem volt kilátásunk az áteresz – az oroszok – felé, innen csak a dombvonulat felső széléig láthattunk 50-60 méterre. És ekkor a dombvonulaton, az út árkában feltűnt az első ruszki.

Úgy látszik a nagy tűzcsapás elszenvedése után valamelyest rendeződtek és most már

felderítőt küldtek előre. A ruszki lekushadva megállt, bizonyára fel akarta mérni a helyzetet. Feltételezhetően mögötte volt még egy felderítő, mert egy embert nem küldenek. Mi, Székellyel ugyancsak az árokban feküdtünk, de a magas fű eltakart, a nap már lement és hirtelen sötétedni kezdett, de még elég jól lehetett látni, főleg az orosz, akinek a háttere a világosabb égbolt volt. Mondom Székelynek: „célozd meg, egyszerre lövünk“ Mondja: „megvan!“, „Tűz!“ Szinte teljesen egyszerre lőttünk. Hallani lehetett a lövedék becsapódását a testbe, mint amikor az ember „blatton“ lövi az őzbakot. Az orosz felbukott. Egy kis ideig vártunk még, de társa jobbnak látta nem követni a bizonytalanba.

Hogy melyikünk talált, vagy mind a ketten, azt persze nem tudhattuk. Most utólag is csodálkozom magamon, hogyan lehetett, de egy pillanatra sem ötlött az agyamba: Istenem, én embert öltem! Akkor az volt a lényeg: mi lőttünk előbb!

Megindultunk csúszva visszafelé. Utolértük a géppuskákat és elértük az első házakat, amikor az udvarokból, közvetlen közletről belénk géppisztolyoztak. Nálunk ott a szétszerelt géppuska, géppisztoly egy darab sem. Ehelyett voltak 1898-as típusú karabélyaink, amelyeknek gyors tüzelésnél a dugattyúja a hőtől beragad, úgyhogy azt csak csizmával lehet minden lövés után hátra rugdosni.

Nem volt mit tenni, elő a kézigránátokat! Vagy tíz-tizenkettőt a lövések irányába dobunk. A sötét háttér miatt alakokat nem láttunk csak torkolattüzet, de az első kézigránát robbanása után a ruszki elszellek. Nagyon félték a magyar – Vécsey – gránáttól. Ez más volt, mint az övék. A ruszki kézigránát kibiztosítása után jó néhány másodperc után robban, így még a kidobott gránát elől is el lehet esetleg ugrani. A magyar még kibiztosítás után is – megfelelő fogással – hosszabban is kézben tartható, viszont kidobás után a legkisebb érintésre – akár egy gallyacska is legyen – robban.

Gondolom az ijedség volt nagyobb és ezért a kézigránátdobásokat nagy ordítózással kísértük, amivel inkább magunkat bátorítottuk, de a ruszkiakra is jól ráijesztettünk. Feltételezem, hogy azok közül voltak, akiket naplementekor a vetésben és az erdő szélén láttunk. Mint kiderült, a Szunyogh század nem – vagy akkor már nem – volt az erdőben, így a teljes jobb szárnyunk – ami én voltam – védtelen volt.

Beérkezve a faluba, jelentkeztem Oehm Tutyinál (Vitézi Dienes-Oehm Tivadar huszár-örnagy – hősi halált halt). Azt a parancsot kaptam, hogy a falu bejárata közelében menjek tüzelőállásba, kapjam oldalba az aknavetőket már erősen megközelítő ellenséget és biztosítsak dél felé is. Közben a századparancsnoki rádió áramfejlesztője ott duruzsolt melletttem és állandóan ismételte: „Halló sólyom, itt vércse; közelharcban állunk, erősítést kérünk!“ Futottam hát a géppuskáimhoz, hogy a parancsnak eleget tegyek. A másik géppuskás szakaszt is aláam rendelték, így hat puskám volt. Lőszerünk azonban nagyon fogyott. A nélkülözhető embereket a századparancsnoksághoz vezényeltem és egy sátorlapra ömlesztett lőszert kézzel dugdosták a géppuska-hevederekbe. Ahogy egy megtelt, hozták ki a tüzelőállásba. Egy trágyadomb mögött dolgoztak, ez szolgált fedezékül a ruszki lövedékek ellen.

A hevederezéshez nem volt sötét, mert az ellenséges tűz felgyújtotta a mellettünk és távolabb levő házakat. Szépen kivilágítva, jó célpontot mutattunk az oroszoknak, akik akkor már erősen megközelítették az aknavetőket. A helyzet kritikussá vált. Géppuskáim egy idő után már nem segíthettek, mert az aknavetősök már közelharcban álltak a ruszkiakkal, akik ki is vetették őket állásaikból.

Én a hátrébról előre nyomuló ellenséget löttem. Az aknavető szakaszbelieknek

rövidesen sikerült rohammal visszafoglalni az aknavetőket. A ruszki nyomás átmenetileg csökkent.

Végre rádión megjött a parancs a visszavonulásra. Oehm ismét hivatott: „Fedezd a század visszavonulását!“ Eligazítás után rohanok ismét a géppuskáimhoz, amikor az orosz ezrekre hat aknavetővel gyorstűzet ad le. A sötétben a torkolattűzek alapján jól be tudtak minket mérni. Egy perc alatt nagyon kis területen 70-80 aknabecsapódás. Futás közben ütést érzek a jobb alsó karomon és az oldalamon. Fájdalom nincs. Futok tovább. A géppuskák körül rengeteg a sebesült. Megpróbálom áttekinteni a helyzetet és az egészségeket egy-egy puskához csoportosítani, hogy az tüzelhessen. Magam is leguggolok az egyikhez és leadok három-négy sorozatot: hagy lássa az a büdös ruszki, hogy megvagyunk. A rendeződés után a parancsnokságot átadom a II. szakasz parancsnokának.

Mindez alig pár perc. A könyököm nem fáj, de béna, csak ha mozgatni akarom, érzek kegyetlen fájdalmat. A géppuskák körül 20-22 ember, közülük – nem emlékszem pontosan – kb. 8-10-en sebesültek. Óriási szerencse: Bodó Tihamér lőszer nélkül is ott maradt a páncéltörő ágyúival. Most a sebesülteket teszik fel, vagy másznak fel a vontató gépkocsikra. Én is felkapaszodom az egyikre. Megindulunk visszafelé.

Számomra véget ért a háború.

Könyvemből az utolsó bekezdés

„Magas kort értem meg. 87-ik évemet taposom. Várom az utolsó behívót. „Apartmanom“ a családi sírboltban előkészítve. Megéltem vidám, kellemes, boldog napokat, de nehéz, küzdelmes és szinte elviselhetetlen időket is. Mégis azt kell mondanom, hogy szerencsés életem volt. Szerencsés, mert az Úristen akkor is mellettem volt, amikor már azt hittem, hogy elhagyott. Schillert idézem: „Des Lebens ungemischte Freude ward keinen indischen zuteil“ – vagyis: Az élet zavartalan öröme egyetlen halandónak sem adatik meg!“

Ezt tudomásul kell vennünk.



Szent György szobor Prágában

Nagy Kálmán (Budakeszi)

A HÁBORÚBAN CSODÁK IS VOLTAK...

Nézhetnek csodálkozó szemmel, akár gúnyosan is, mindegy, tudom, hogy...mit állítok. Mert voltak a háború forgatagában valóban szerencsés emberek, szerencsés helyzetek, de voltak olyanok is, amelyekre, kevés a szerencse kifejezés, megtörténtük a csodával határos, ha nem csoda volt!

Tizenöt havi, elsővonalbeli frontszolgálatom alatt, mint huszárszázad-parancsnoknak rendkívül sok élményben volt részem, személyemet illetően és másokkal kapcsolatban is, amikre mind jól emlékezem. Hogy ezek közül mi volt csodálatos és mi volt szerencse, az olvasóra bízom.

A saját élményeimmel és emlékeimmel kezdem.

A tűzkeresztségem (1939. március 15. Kárpátalja)

(A tűzkeresztség az első tűzharcban való részvétel)

Kárpátalja déli része az 1938-as terület-visszacsatolással került vissza. Állítólag, amikor a határvonalát húzták, Ciano olasz külügyminiszter a határmenti magyar városokat egy kis karikával a magyar oldalra rajzolta. Így ezek csak egy keskeny sávval, úttal voltak kapcsolatban az országgal. Ez volt Munkácsnál is. A határ a városszéli házaknál húzódott, s január 6-án már visszavertünk egy cseh támadást.

Ebbe az „egérfogóba“ került a Nádasy huszárezred 1939. január végétől és februárra bevonultak az újoncaink. Vitéz Bély Alajos, akkor vezérkari ezredes, volt a helyőrség parancsnoka, lovasdandár parancsnok. S elképzelhető, a helyzet miatt, hányszor volt riadó. Ilyenkor a lovászom kihozta a lakásomra a lovamat és lovagoltunk a laktanyába.

Így volt ez március 13-án is. Késő este volt, már hálóingben voltam, arra kaptam föl a zubbonyt, köpenyt. Csak gyakorló riadó lesz, gondoltam. De Fazekas Mihály, a legényem út közben újságolta; élesriadó van, főhadnagy úr! Pongrácz kapitány úrék, az első századal már el is indultak.

– Hát akkor siessünk! És sebesebb vágta ugrattunk.

Géppuskás félszázadom már útra készen állt, rövidesen el is indultunk, persze csak gyalog, az újoncok miatt. Az ezred zöme a malom körül gyülekezett, Beregszász felé. Itt tudtam meg, hogy a helyzet komoly. Távolról már puskalövések is hangzottak, s délfelé már megdördültek a huszárüteg ágyúi is. Ennek érdekessége az volt, hogy a tüzelőállása közvetlenül a laktanya mögötti réten volt és a tűzparancsokat a munkácsi vár bástyájáról vezényelte élőszóval az ütegparancsnok. A gránátok pedig már a Klastromalja előtt robbantak, a támadó gyalogosok támogatására.

Itt aztán megtudtuk, hogy Bély ezredes elrendelte a támadást, előbb az úttorkolat kibővítését, ide ment Pongrácz és százada, most pedig a környező magaslatokat vesszük birtokba. Utána pedig megindulunk az ősi föld, a drága föld: Kárpátalja visszafoglalására.



Nagy Kálmán
huszárszázados 1942-ben

Lelkesedésünk határtalan volt. Közel két évtized óta készültünk erre, mi magyar fiatalok, hogy egyszer megindulunk és ez most nekünk, magyar huszároknak beteljesedett! Alig vártuk, hogy megkapjuk a parancsot.

Március idusán, tizenötödike hajnalán gyalogmenetben haladtunk át Munkács elsötétített utcáin és a podheringi sörgyár irodájában megkaptuk a támadási parancsot:

„A 3. huszárezred zömével a Latorca völgyében, a műút mentén, jobbról biztosítás a folyóparton, balról a II. osztály, az 5. huszárszázad, fél géppuskás század(ommal) támadás! Első cél Beregszentmiklós, majd Szolyva birtokbavétele, a Latorca völgyének biztosítása, a Vereckei szoros visszafoglalása céljából! A támadás kezdete 5 óra 30 perckor.“

Kölcsényből indultunk, a völgy bal szélén, erdős domb oldalán. Géppuskásaimmal kb. 60 fő, 4 géppuskával és 2 nehézpuskával, a huszárok hátulról támogatása helyett itt a bal-szárnyon az ezred elé kerültünk, s szinte vezettük őket.

Középen, az út felől már erős géppuska- és ágyútűzet hallottunk, de még sötétség volt, szembe még nem kaptunk tüzet. Terepkutatónak két huszárral Szévald hadnagyot küldtem előre. (Szévald Oszkár 1944-ben hősi halált halt.) Ekkor egy szürke málhásló, épp egy géppuskás, elszabadult az egyik újonc kezéből, azt kergettük, végül én kaptam el, még szidtam is őket, hogy a századparancsnoknak kell a lovak után futni! Amikor gránátok vágtak felénk, szerencsére mögöttünk csapódtak be, egy sziklafalba, senki se sebesült meg. Két géppuskát és nehézpuskát tüzelőállásba rendeltem és jó irányzóim egykettőre kilőtték őket. (Később tudtam meg, hogy a főerőink előtt ezek befészkeltek magukat egy major, házai közé, s ágyú, meg géppuskatűzzel feltartották a támadókat.)

Hatásunkra az ellenség elhallgatott, s mi folytattuk a támadást. Ekkor jelentették, hogy az egyik, majd a másik terepkutatónk a sisakon át fejlövessel hősi halált halt. Még óvatosabban nyomultunk hát előre, balra kissé felhúzódva a dombra, amikor esni kezdett a hó. Előttünk magaslott egy malomféle épület és hirtelen az ablakából géppuskával tüzeltek ránk. Ott porzottak előttünk a becsapódások, de nehézpuskánk, tűzkész állapotba hozva, azonnal válaszolt. A géppuska elhallgatott és amikor betörtünk az épületbe, az állvány ott hevert egy vértócsában. Az ellenállást leküzdöttük. Ettől kezdve folyamatosan sikerrel haladtunk előre. Bély ezredes másnap, 1939. március 16-án 13 óra 30 perckor csapataink élén felért s elfoglalta az ősi magyar VERECKEI SZOROST, összeölelkezett az oda felvonult lengyel testvérekkel.

A mi csoportunk pedig Szolyváról, mindenféle összeszedett gépkocsikon, taxi, teherautó, személygépkocsikkal 16-án délután a Turja patak völgyén át Perecsénybe tört előre. Kiűztük onnan a cseh csapatokat, amelyek ungvári gyalogságunk támadását akadályozták. És miután Ungvár felől semmiféle mozgás nem volt, egy autón, egy fehér zászlóval elküldtem feléjük egy lelkes tartalékos zászlósomat – aki meghallva a munkácsi eseményeket, azonnal, taxival bevonult az ezredhez – ez volt gróf Széchényi Miklós, hogy szólítsa fel őket, itt már nincs ellenség! Jöhetnek.

Utóbb vált tudomásomra, hogy a kiváló diplomáciai értesülésekkel és érzékkel bíró Bély Alajos, – később vezérezredes, a leventék főparancsnoka, mivel irányítása alatt sok katonaköteles magyar ifjú, levente az orosz fogságot, malenkij robotot elkerülte azzal, hogy kitelepült, – az Andrássy út 60-ban behalt sérüléseibe, – saját felelősségére rendelte el már március 13-án a támadást; pedig hivatalosan csak másnap, március 14-én bomlott fel először az összetákolts Csehszlovák Köztársaság.

Első harcom (1941. július 11. Zwanczyk)

1941-ben, a mi számunkra is megkezdődött a háború. Az 1940-ben a visszakerült Nagyváradról indult a 3. huszárezred 1941. június végén. Irány: Körösmező. A 2. század parancsnoka voltam és az a szerencse ért, hogy az ezredből én kaptam az első, nagyobb, önálló feladatot.



Tulcsin, 1941. július 29.

A Tatár-hágót átlépve a gyors-hadtest két gépkocsizó dandára között, főleg a terepen meneteltünk, több mint egy héten át, állandó esőben, felázott utakon, pihenők nélkül. Július 10-én a gépkocsizók elakadtak, s közben a huszárokat rendelték előre.

Ekkor kaptam a parancsot, hogy a lovasdandár élén századommal, megerősítve 2 géppuskával és két ágyúval, törjek előre, derítsem föl, vegyem birtokba a kb. 50 kilométerre lévő, fontos

útcsomópontot, Zwanczykot és tartsam a főerők beérkezéséig.

A főcél az volt, hogy az ellenséget hatásosabban üldözzük és visszavonulását megakadályozva lehetőleg be tudjuk keríteni.

Menetteljesítményeinket az jellemezte, hogy lovainkkal a gépkocsizókkal egy ütemben nyomultunk előre. Ez a gyorsaság volt sikereink titka.

Július 11-én a déli órákban elsőként keltünk át a Monarchia egykori határát képező Zbrucs folyón. Kb. 50 km után, amikor megálltunk, az utolsó átnyergelésre, olyan kimerültek voltak a lovaim, hogy mint egy vezényszóra, az összes ló, egyszerre lefeküdt a földre, sohasem láttam még ilyet! Nagyon sajnáltam őket, de most nem lehettünk tekintettel az állapotukra, kiválogattuk a legerősebb lovakat és félerővel, de folytattuk az utat. Az előző átnyergelésnél történt, hogy a legsebezhetőbb helyzetben, a lóraszállásnál, egy orosz repülőgép bukkant föl mélyrepülésben a domb mögül. Kinézett ránk, de a hozzájuk hasonló ruhánk miatt valószínűleg nem ismert föl bennünket és továbbrepült.

Két tiszti járőrt küldtem előre, Flandorffer Tamás hadnagy és Szabó István zászlós vezetésével, akik merész előretörésükkel közelítették meg Zwanczykot. Gyalogtámadással kiverették a biztosító csapatokat és birtokba vették a fontos útkereszteződés területét. Harc közben hősi halált halt egy huszáruk. Eltemetése idején harckocsival megerősített erős gyalogos egység oldalbatámadta a járőröket, akik tűzharc után visszavonultak a falu széléig és ott elrejtöztek a házak között.



Átkelés egy folyón

A felderítő osztagunk maradék erőivel rövidesen megközelítettük a községet, néhány lövés eldőrdült még a házak közül, de veszteség nélkül jutottunk az útelágazáshoz.

A tiszteket azonban nem találtuk. Keresésükre küldtem Kállay törzsőrmestert, aki nevetve jött elő egy nagyobb házból. A tisztek elmondták, hogy a minden irányból rájuk törő oroszok elől, az ott álló ház nyitott ajtaján befutva az ott levő asztalok alá bújtak, amelyeken selyemhernyó tenyészet volt és kibiztosított kézigránáttal várták az üldözőket. Aztán, lám, még néha egy őrmesteri „-ba...am a! Itt sincs senki!” – kiáltásnak is megvan a hatása, nem dobták oda az asztal alól az előkészített kézigránátot. – “Hát magyarok?!“ – És boldogan másztak elő búvóhelyükről.

A két járőrrel megerősödve, azután néhány, kisebb támadási kísérletet vertünk vissza és biztosan tartottuk az útkereszteződést a lovasdandár előcsapatainak másnapi beérkezéséig. Ezzel itt megakadályoztuk a szovjet erők visszavonulását és kedvező helyzetet teremtettünk a lovasdandár részére a másnapi harcokhoz.

Részemre az eredmény, az ezredből elsőnek megkaptam a signum laudis kitüntetést.

A légi célpont (1941. augusztus 15. Novo Danzig)



1941. augusztus 15.

Bent állok az egyik bombagödörben

Életem legcsodálatosabb helyzete, eseménye – a lovasdandár nagy umanyi sikere után – egy emlékezetes napon, 1941. augusztus 15-én reggel 7 és 8 óra között zajlott le. A lovasdandár a Bug folyó mögött, Nikolajev fekete-tengeri kikötőváros irányában harcolt. Mi, a Nadasdy huszárok 2. lépcsőben, második napja egy óriási tarlón, 40 fokos melegben, árnyék és víz nélkül sínylődtünk. A hosszú lovas menetoszlop állt, lóról szállva a huszárok.

Én kimentem vagy 30-40 méterre, egy kis szalmakupacra leülni. De alig hogy letelepedtem, motorzúgást halloam. Felnéztem az égre, hát pont a fejem felett zúgott egy repülőgép. No, ha ez ledob egy bombát, éppen a fejemre esik! – ötlött az eszembe.

De alig, hogy ezt végiggondoltam, már süvítve zuhant, repült is lefelé a bomba. Azonnal fedeztem magam, belefűrtam a fejemet a szalmába. Pillanat alatt végigsuhant előttem az egész életem. De már robbant is a bomba és jött lefelé a

másik, kissé közelebb. Éreztem a robbanás légnyomását, tele lettem homokkal, s már jött, még közelebb a harmadik is. Nem éreztem semmi ütést, bombaszilánkot és süvítve jött lefelé a negyedik. Már mindenre el voltam szánva. Ám ez nem olyan hangot adott, mint a többi és robbanás nélkül belefűródott a tarló földjébe. Három térdig érő bombatölcser vett körül, feltápázkodtam, leráztam a rám hullott homokot.

Semmi bajom nem történt.

Rohantak felém a tisztjeim és szolgálatvezetőm Somogyi törzsőrmester, ők csak a

bombákat hallották, a robbanás füstjét. Azt hitték, eltaláltak. A muzsika se a hatalmas lovaszlopot, se engem nem talált el. Húzott is gyorsan el!

De a legnagyobb meglepetés otthon ért, Nagyváradon, mikor novemberben a sikeres harcok után hazaszállítottak bennünket.

„Augusztus 15-én volt? – Hiszen az Mária-ünnep, a Szűzanya mennybe menetele! És reggel 7 és 8 között? – Akkor meg éppen a Szt. László templomban, a reggeli misén, Szűz Mária oltára előtt értem imádkoztam!“ – mondta az én azóta eltávozott, drága feleségem, ahogy elbeszéltem az esetet.

Szerintem ez egy csodálatos imameghallgatás és egy csodálatos megmenekülés volt! (Hogy a felém közeledő negyedik bomba nem robbant fel!)



*A m. kir. Nádasdy Ferenc 3. honvéd huszárezred bevonul Nagyváradra
1941. november 20-án*

Szoboravatás-vádirat (1943. X. 6. – 1959. III. 19)

1943. májusában értek haza a doni harcokban hőiesen harcolt 19. és 20. huszárszázad harcosai, a Mária Terézia rend kitüntetésére felterjesztett Szilágyi Dezső őrnagy vezetésével Rimaszombatba. Ünnepelesen fogadtuk őket az egykori magyar város derék lakosaival együtt, majd kezdeményezésemre október 6-ára a szabadka-pusztai huszárlaktanyában huszár hősi emlékművet építettünk. 5 m magas, gömöri terméskőoszlopot, tetején ég felé mutató



1943. október 6. bronz karddal, elől fehér márványlapon a 31 hősi halott huszár nevével. A felirat. „Hősi halottaink (1942- 1943).

Azóta újra elszakították tőlünk és szlovákokkal betelepítették a várost. Sokféle Magyar emlékmű rombolásáról is tudunk. De ez a hősi emlékmű, boldog szívvel jelenthetem, hogy kissé megroggyanva, de áll. A képek mutatják.



A történethez tartozik, hogy az 1943. október 23-i Magyar Katonaújságban megjelent a szoboravatás története. Az elmondott beszédemet később 1959. március 19-én a budapesti Katonai Bíróság a Mindszenty József bíboros, hercegprímás 1956. november 4-én reggel, az országházból a szovjet támadó harcok között kereszttülhaladva, az amerikai követségre menekítése miatt ellenem indított koncepció perben a vádirat egyik pontjaként felvett.

A vádpont így szól: „A vádlott lázított a Szovjetunió ellen“. Igaz, azt mondtam: „Ezeréves nemzetünket kelet felől olyan borzalmas veszély fenyegeti, amellyel szemben nincs más védelem, csak a fegyver és nincs más lehetőség, csak a harc!“ De az is igaz, hogy ezt, mint huszárszázad-parancsnok, a hősi emlékmű avatásán, 1943-ban mondtam!

Utána az ítélet 15 évi börtön. (Ez is illett a 15 havi, elsővonalbeli frontszolgálatomhoz!) De ahogy ezt, minden halálos veszélye ellenére, egy karcolás nélkül átéltem, túlélttem a hatvankét havi börtönt is a szigorított, osztályidegen fegyházban, a márianosztrai kegyhely ősi falai között is épségben! Még a halálos veszélyt jelentő büntető perben is szinte túlvilági védelem alatt álltam, hiszen Pálinkás-Pallavicini őrnagy miniszteri utasításra szabadította ki a hercegprímás urat a fogságából. Igaz, hogy ő még hozzá örgróf is volt, de én a saját elhatározásomból vittem biztos helyre, ahol nem tudták többé elérni!

Mindez ugyan nem háborús élmény volt, de úgy gondolom, a körülményeit és következményeit tekintve, felér egy háborús élménnyel, amellet volt benne egy kis huszárhagyomány, no meg orosz harcokosikon mentünk át, bár ekkor nem lóháton! Az ítélet-szövege jellemző, hű képet ad a kor és bírói lelki alkatáról.

Kötelességeimet tekintve mindig úgy éreztem, hogy katonai, harci feladataimat igyekezzem mindig, a lehető legjobban teljesíteni, de közben mindig arra gondoljak, hogy a rám bízott század huszárjait a lehető legkisebb veszteség érje, messzemenően kíméljem őket és szeretett lovaikat. Ez talán az ítéletem után következő élményekből kiderül!

Dnyesztertől a Kárpátokig (1944. július 20-tól augusztus 3-ig)

1944. május 15-én vettünk búcsút szeretett városunktól, Rimaszombattól. Nem tudtuk, hogy ez végső elválást jelent. Akik ott éltünk, soha nem felejtjük „Batyit, mármint Rimaszombatyt. Drága magyar város, örökre fáj a szívünk érte!“

A Kárpátokon kívül a Dnyeszter partján védett a 20. hadosztály az 1. hadsereg északi szélén. Huszárszázadom tartalékban volt a Dnyeszter-kanyar mögött. A leMBERGI orosz áttörés után, a visszavonuló gyalogság utóvédjeként a védőállás mögé vonultunk. Visszamenni csak parancsra lehetett, de parancs nem jött.

Szembe nem kaptunk támadást, de messze délen már az oroszok hadtápjá menetelt, ott mindenki vonult vissza. Második napja vártunk tétlenül. Ekkor saját felelősségemre elindultunk hátra. Dacolva az esetleges hadbírói vizsgálattal, a lefokozás szégyenével, a gyávaság vádjával. De úgy éreztem, 300 magyar huszár életéért vagyok felelős, mert hátha nem kaptuk meg a parancsot? Igazam volt, harmadnapra elértük csapatainkat és dicséretet kaptam a vezérkari főnöktől, valóban nem ért utol a hírvivő.

Koropiec a hasonló nevű folyó mély völgyében fekszik, annak nyugati oldalán egy mélyútban foglaltam védőállást, biztosítandó az északabbról jövő gyalogos utóvédet. Kis epizód volt, hogy hátramentem szemrevételezni a vezetéklovakhoz vezető utat, amikor a kukoricásban óriási süvítéssel vijjogással zúgott el körülöttem a túloldalról lövő géppisz-

1959

BUDAPESTI KATONAI BÍRÓSÁG

M á s o l a t !

B. II. 014/1959. szám.

A NÉPKÖZTÁRSASÁG NEVÉBEN !

I.r. Nagy Kálmán vádlott azon cselekményével, hogy 1956. október 30-án mint a Néphadsereg főtisztje, ellenforradalmi beállítottságánál fogva, mint volt Horthy-tiszt vállalta és végrehajtotta az ellenforradalom hadtörténelmi dokumentációs anyagának összegyűjtését, az ellenforradalom helyességének igazolására és az

ellenforradalomnak, mint szabadságharcnak igazolására a Szovjetunió ellen, az ellenforradalom alatt ellenforradalmi sajtótermékeket és rüplapokat gyűjtött össze, jegyzetbe foglalta az ellenforradalmi irányító, vezető személyek neveit az ellenforradalmi fegyveres góccok objektumait, feljegyezte, előkészületeket tett, hogy az ellenforradalmi góccok színhelyén további dokumentációs anyagokat gyűjt össze, önként vállalkozott és végrehajtotta Mindszenyinek az ellenforradalom egyik legveszélyesebb irányítójának november 4-én a szovjet felmentő csapatok megérkezésekor, az ellenforradalom fegyveres felszámolásának időszakában a kimentését, és biztonságba helyezését a Parlamentből az amerikai követségre,

ezzel napi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedésben való tevékeny részvétel büntetését valósította meg a BHÖ. 1.pont /2/ bek.szerint.

I.r. Nagy Kálmán vádlott a Néphadseregbe befurakodott horthy tiszt az ellenforradalom kitörésekor magasabb parancsnokságon, majd a minisztériumban mint szellemi irányító működött, és alátámasztotta néphadseregbeli főtiszt mivoltával az ellenforradalmat, majd ráhatásával a megtorpant, tanácstalan munkáskáder tiszteket belevonta az ellenforradalmi cselekménybe.

I.r. vádlott, mint a Horthy hadsereg volt tagja, a horthy fasizta rendszerhez való hűségét a rimaszombati lázító beszédén keresztül, újságba rögzítve bebizonyította, és az ellenforradalom alatt tovább bebizonyította azt, hogy véglegesen kitart a horthy-fasizmus mellett. Jellemző egyéniségére, hogy a Szovjetunió elleni, a bolsevizmus elleni lázító beszédét tartalmazó újságot még azután is ereklyeként őrizte lakásán, amikor a Néphadsereg főtisztje volt és

demokráciánkban megbecsülték, munkáját elismerték, népi demokrácia és a kommunizmus ellenes beállítottságát nem tudta elnyomni. Az első adódó alkalommal igyekezett az ellenforradalom alatt érdemeket szerezni, hogy az általa remélt fasizmus visszaállítása esetén magának a megfelelő helyet biztosítani tudja. Hadtörténelmi adatok gyűjtésével s a mű elkészítésén keresztül az ellenforradalmat akarta szolgálni. Mindszeny biztonságba helyezésével pedig lehetetlenné tette, hogy népi demokráciánk, a szocialista tábor, a kommunizmus legelszántabb, legsötétebb ellenségének-egyike a kiérdemelt elbírálás alá kerüljön, s lehetővé tette, hogy ez a személy népi demokráciánk ellen tovább is lázítson.



Nagy Kálmán bírósági ítéletének
fejléce és 3. oldala

tolsorozat. No, ha ez itt eltalálna, végem van, elvérzek, meg se hallják a hangomat. Rohantam vissza és épp idejében értem oda, amikor szemben, a domb tetejéről az utóvéd több száz bakája menekült, bukdácsolt lefelé a lejtőn. Az összes sorozatfegyveremet odairányítottam, ahol ezek feltűntek és mikor az utolsó is lerohant, talán 50-60 méterre utánuk kibukkantak az üldöző, géppisztolyozó, hurrizó oroszok. De tovább nem jutottak.



Golyószóró állás

Összpontosított tüzzel megszüntettem a „vadászatot“!

Sikerült gyalogos bajtársainkat megmenteni. De utána siettünk vissza, a Nizniiov-i hidat robbantották.

A Nizniiov-i híd után árterületi úton este 10-ig feltartottuk az első átkelőket. Itt csak az volt tragikus, hogy Ujj Gyula géppuskás tizedesemet hozták hordágyon a sebesültvivőim és a takaró alatt hiányzott a fél lába „A lábam, kapitány úr, a lábam!“ – nyöszörgött a sápadt, kedves arcú huszárom a hordágyon. – „Három kis családom maradt otthon! Meglátom még őket?“

Megpróbáltam megnyugtatni, – Azonnal hazaszállítjuk a kórházba, majd az orvosok rendbe hozzák! Megittam a kulacsomból, égő cigarettát nyomtam a szájába, szívott belőle

néhányat, de a szeme a távolba meredt, kiesett a cigaretta a szájából. Lezártam a szemhéját, keresztet rajzoltam a homlokára. Századom első hősi halottja! (1944. július 24.)



Hősi halottak sírjai a Dnyeper mellett

Borzasztó érzés így szembeke-
rülni a megmásíthatatlan sorssal.

Miért kellett éppen ennek a háromgyerekes, szegény magyar huszárnak itt a messzeségben meghalnia? Feltettük a szénásszekérre, felette a csillagos égbolt volt a szemfedő.

Este tízig kellett védeni itt. Ez is bekövetkezett. –Lóra! És elindultunk a messzi Stanislaufelé.

Talán egy órát meneteltünk, mikor utolértük a mi megmentett gyalogosainkat. Alig húzták a lábukat, szegények. Mi pedig áldottuk a sorsunkat, a lovainkat, azt, hogy huszárok vagyunk!

De milyen is a huszársors! Majdnem beértünk Stanislauba, a környék legnagyobb városába, jött a parancs: Vissza, megint vagy húsz kilométert! És persze a Dnyeszteren átkelő ellenséget kellett feltartani, késleltetni, ha tudjuk, felváltani a németeket Olszanicánál.

A hosszú menet után, amikor engem két oldalra rendelt két huszár segített a lovon maradásban – oly fáradt voltam a több napi éjjelkezés után, a célhoz érve a leváltandó póttartalékos öreg német bakák úgy néztek ki, hogy arcvonal mögötti tiszttem rájuk nézve, felém fordulva így szólalt meg:

„Wir alte Affer, wir sind die neue Wunder Waffen!“ Ami azt jelenti, hogy „mi öreg majmok, mi vagyunk a csodafegyverek!“ Mindjárt feledtük a fáradtságot!

Július 25-én Olszanicánál bekövetkezett legvéresebb harcunk! Volt benne hősiesség, példamutató, önfeláldozó bajtársiasság, sok veszteség, sok szerencse és itt már, talán csodáról is lehetett szó! Rendkívüli élmény volt, hogy az orosz hadvezetés hogyan dobta oda embereit tömegével a halálnak, csak hogy métereket is előrehaladjon, minden emberi hadijogot megcsúfolva, mindenáron győzzön a szovjet, a bolsevik világhatalmi akarat!

Egy huszárszázad, 250 karabély, néhány pisztoly-géppisztoly, 9 golyószóró, 2 géppuska, 2 gránátvető. Vele szemben, két erdő közt, nyílt mezőn, emelkedő lejtőn, zászlóaljanként egysoros vonalban, az emberek egymás mellé, aknavető tűztámogatással 2-300 méterre egymás mögött a zászlóalj vonalai. Négynél többet számoltam meg, egymás után, ahogy összes tűzfegyverem tüzeiben megállíthatatlanul meneteltek felénk. Ahol valakit kilőttünk a sorból, a többiek összezárkóztak. Mikor közelebb értek, láttam meg, hogy magyar egyenruhában vannak – nyilván a doni raktárakból!

Már szinte tüzesek voltak a géppuskacsövek, fogyóban a lőszer, de a zárt rajvonalak csak jöttek. Már lóra ültettem a századot, csak a géppisztolyosok tüzeltek, – Melegh tizedes 50 méterre tüzelj! Oda, az erdő sarkára! Ez a gránátvető volt, végül is kezelője megmentette!

A végén azt vettem észre, hogy magam maradtam Farkas Alajos zászlóossal és már a muszkák felém kapdostak. Valahogy kissé elmaradtam. Köztük futottunk hátra. Szerencsémre egy kiálló gyökérbe megbotlottam, elvágódtam, mellém zuhant Farkas is. Mozdulatlanul hevertünk ott, s közben elszaladt mellettünk az egész orosz ezred, vagy hadosztály, nem tudom.

Azán csend lett. Óvatosan körülnéztem, a ruszók már messze jártak. –Lojzi, elmentek! Gyerünk a század után. Elindultunk. És aztán megtörtént megint egy csoda. Egy bokros mélyedésben két ló legelészett, egy vezető ló pár volt, talán nem jött vissza a gazdájuk. –Hát nem kell gyalogolni?! Megmenekültünk, egy óra múlva utolértük a századot!

Előzőleg, a támadás megindulásakor volt, hogy egyszer csak felugrott állásunk előtt Váradi András szakaszvezető, s elfulladva kiáltotta, Zmeskáll zászlós urat idáig hoztam, – de nem bírtam tovább a hátamra kötve. Megsebesült egy aknától!

Rögtön felugrott három huszár, hogy menjenek érte, de akkor indult meg az óriási akna és géppuska zárótűz! Mozdulni se lehetett, Szegény Ali ott maradt 50 méterre, az állások előtt. Halálos sebe volt.

Váradi András, később csepeli munkás példamutató, önfeláldozó, hősiességű bajtársi szeretettel követendő példájú, igazi magyar huszár volt!

A század letört, szomorú és reménytelen volt, ahogy utolértük, de néhány: Lóról! Lóra! vezényszó, díszmenet trombitaszóra, majd. –“Nótára!” – helyrehozta a hangulatot.

Két nap múlva Stanislau után, már a Kárpátok előerdeiben a körülzárt 20. hadosztály és a 4. német páncélos hadtestparancsnoki törzse, harckocsik, fogatolt vonat, a kocsik tucatjai, meg több száz gyalogos, kétszeri visszavert kitörési kísérlete után jött a parancs, „Mindenki ássa be magát, utolsó töltenyig ellenállás!” Ez a biztos halált jelentette!

Letörtem először én is, de imakönyvemből – (mindenkinek volt kincstári imakönyve) – az a sor került eléem a miatyánkból: „Legyen meg a te akaratod!“ Erre felébredt bennem a huszár: amíg lovad van, se fogság, se megadás!

Az erdőben a fél századdal dél felé elváltattunk, óriási zajt csaptunk, aztán vissza. Üzentem Vasváry vezérőrnagynak, hogy kitörünk! Jöjjenek utánunk. És egy erdő átvágáson át vágásban, a német kitörési úttól távolabb, megindultunk kifelé az erdőből, Legázoltuk, kézigránátot dobálva a tüzelő oroszokat és sikerült a szabadulás. Itt tovább már nem utóvédek voltunk, hanem áttörő, a határ felé minden ellenállást leküzdő huszárok. Közben történt Majdan előtt, hogy a közletről géppisztollyal tüzelő partizán szembe vágázó lovammal sem tudott eltalálni, de kézigránátom a derékszóján érte. Csoda? Nem csak szerencse!

Augusztus első napjaiban elértük a nekünk szent Kárpátok vonalát, a Vereckei szorost. Aggasztó gondolat volt, hogy mögöttünk jönnek az orosz tömegek. Mégis mulatságosnak találtuk, amikor egyszer csak egy domb mögöl megjelent egy hucul szekérkaraván és fehérgatyás emberek ugráltak le róla, hát a mi felderítő kerékpárosaink voltak, „ingben-glóriában.“ Egy hegyi úton az ukrán nemzeti partizánok, az UPA fogságába estek, azok kérték, hogy maradjanak velük, persze a határ közelébe senki se vállalkozott erre: harcolni a németek, lengyelek, meg az oroszok ellen, ott a hegyek között. Így hát elvették a fegyvereiket, ruhájukat, de őket békésen felszállították a határra. Sokáig neveltünk rajtuk.

Még egy utolsó lovasroham (1944. október 6. Békés dél)

A címben azért írom, hogy „még egy utolsó“, mert az 1941-es nikolajevi csatában a Hadik huszárok egyik ragyogó lovasrohamáról írt lelkes sorokat egy német író, Erich Kern: *Der grosse Rausch* c. regényében, megörökítve így Mikecz Kálmán huszárezredes haditettét. Máriássy hadnagy is utolsó rohamnak titulálja az orosz bakákon, lóháton, kézigránátot dobálva, történt áttörését. Tudunk róla, hogy Nagy Dániel százados a Hadik huszárok egyik századával Tiszakécskénél a Holt-Tiszába kergette az átkelt románokat, lovasrohamával. Az önálló századok orosz tüzéséget úztek el a Tim-i áttörésnél és még lehetne felsorolni néhányat. A ló, a vágázó lovas még a harcokcsik korában is félelmes fegyver volt!

Ezek után én is előjövök még egy utolsó huszárrohammal. Már a feltétel: lóháton harcokcsikat megrohamozni nevetségesnek tűnik, pedig megtörtént, sőt az éppen álló harcokcsiban álldogáló géppisztolyos orosz rémületében feltartotta a kezét megadásra!

Az én Galiciában sokat próbált rimaszombati huszárjaimmal volt egy hasonló helyzetű és kivitelezésében nem lebecsülhető lovasroham. Azt is kifejtem, hogy századommal, már tulajdonképpen 1944. július 22-től, a Dnyeszter menti utóvéd-bevetéstől, úgy harcoltam, mint egy önálló szabadcsapat, egyedül, minden segítség nélkül. Szembe, vagy a hátam mögött ellenség, de se hátul, se oldalt tőlem semmi saját erő.

Így következett ez október 6. után is.

A 20. hadosztályt a 3. hadsereg megerősítésére akarták felhasználni.

A 20. F. huszárszázad szeptember 19-én Uglyáról Husztra menetelt, ott berakodott és onnan Szatmárnémeti, Nagykároly, Biharpüspökin át Békéscsabára szállították. Az állomás leromboltsága miatt Gyulán kellett kirakodni, szeptember 23-án.

Szeptember 24-én Gyuláról Kétegyháza, Medgyesegyházán át Mezőkovácsházára,

Arad felé mentünk, de közben megváltozott a hadi helyzet. A 3. m. hds. visszavonulása miatt a mi feladatunk is megváltozott. A 20. hadosztályt Nagyszalonta, Gyulavári, Kétegyháza vonalában a déli magyar határon védelembe, illetve határmegfigyelésre és biztosításra rendelték.

A huszár század feladata volt Gyula-Kétegyháza között sűrű járőrözéssel megfigyelés alatt tartani a magyar-román határszakaszt. Szeptember 25/26-tól október 4-ig a század a Szent Benedek tanyák területén helyezkedett el, a szd. pk. harcálláspontja a Gyula-Kétegyháza közti műút mentén a Szt. Benedek csárdánál volt. Ezen idő alatt gyakori és sűrű járőrmenetekkel állandóan a határon jártunk. Csekély erőinkkel védelemlől szó sem lehetett. Ezzel az erővel csupán egyes szovjet felderítők betöréseit akadályoztuk meg a tanyavilágban. Egy alkalommal például egy Ogyeszából származó volt fegyenc szovjet felderítő garázdálkodását szüntettük meg.

A huszárszázadot október 4-én berendelte Vasváry vezérőrnagy hadosztály parancsnok Gyulára, hadosztály tartalékként. A 20. hadosztály ekkor a Békéscsaba-aradi vasútvonal két oldalán volt védelemben (kb. 40-45 km kiterjedésben) a határ közelében, az útvonalak, lakott helyek szélén ritka támpontszerű, kiépítetlen védőállásokban. Ez a védelem még gyengébb volt, mint a Don mentén. Október 5-én a szd. német fegyverzetet kapott, 4-6 úgynevezett „villámgéppuskát“, néhány automata roham-karabélyt és távcsőves puskát. De ezek kezelését gyakorolni épp csak megkezdtük.

A német hadvezetés a Debrecen, Nagyszalonta, Nagyváradszeg területén összevont 4 páncélos, 1 páncélos-gránátos és 3 gyalogos hadosztálllyal október 12-i kezdettel támadást tervezett az Aradnál összpontosított szovjet erők ellen, hogy azokat a Déli-Kárpátok mögé viasszaszorítsa.

A 2. Ukrán Front azonban megelőzte a német terveket és október 6-án főerőivel támadásba kezdett Arad körzetéből Debrecen irányába. Ebben a főszerepet Plijev lovasgépésített csoportja (a VI. gárda lovas hadtest és a VII. gépésített hadtest) játszotta. Támadási iránya: Békéscsaba, Püspökladány (389 harckocsival). A támadás fő irányában km-ként 20-30, helyenként km-ként 50-60 harckocsi sűrűségben.

A 20. F. huszárszázad Gyula város közepén, a házak között éjjelre, amikor október 6-án a hajnali órákban, kb. fél ötkor erős aknavető- és sorozatvető-tűz alá vették félórás időtartamban a várost az oroszok.

A huszárszázadot ekkor Gyula dél-keleti szegélyére utóvédnek rendelték a Gyulavárihoz vezető híd közelébe, azzal a feladattal, hogy 11,30-ig tartson ki, akadályozza meg az ellenség előretörését, s utána vonuljon vissza Békés irányába Gerla majorhoz, ahol a ho. védőállásában további parancsot kap. A szd. a város szélén, a házak között foglalt védőállást a híd és a Körös (Fehér-) irányában. A közelben helyezkedett el a ho. kisebb műszaki alakulata egy tiszteltyettes parancsnoksága alatt. Sem a tüzérségi előkészítés, sem az utóvéd feladat közben nem érte veszteség a századot. Ezen a területen eddig az ideig az ellenség nem mutatkozott.

Az elrendelt időpont bekövetkezett, s elrendeltem a lóra szállást a házak mögött. A közelemben tartózkodó utász törm. parancsot kért tőlem, hogy az aláaknázott gyulavári hidat robbantsa-e fel és visszavonulhat-e? Nem voltam tájékoztatva a helyzetről, sem a híd helyzetéről és miután erre ellenség se támadott, természetesen nem utasítottam a híd felrobbantására. Visszavonultunk Gerla majorhoz.

A híd felrobbantása ilyen körülmények között teljesen értelmetlennek tűnt előttem és örömmel értésültem róla, hogy épen is maradt. 25 évvel az események után a Lobogó

című képes újságban „Lovasok – páncélosok ellen“ címmel F. F. Kuc szovjet vezérőrnagy, az ott harcoló VI. gárda lovashadtest egykori parancsnoka visszaemlékezésében olvastam, az ő előosztága akadályozta meg, hogy felrobbantsák a Körösökön átvezető hidat. Kis veszteségekkel áttörték a front vonalát és bevették Gyulát.

Gyula elfoglalása harc nélkül történt, századom hagyta ott utolsóként a várost d.e. 11 és 12 óra között.

Gerla major 12-13 km-re észak-nyugatra esett Gyulától. Nyugodt menetben, kb. egy óra múlva értünk oda. Vonatunkat már kora hajnalban útba indítottam Békés, Mezőtúr, Szolnok irányába. A szolgálatvezető elővigyázatosan irányította a század szekereit, néhány alkalommal behajtatott a kukorica táblákba, amíg elrobogott az úton a tömérdek harckocsi. Örömmel talákoztunk vele a szolnoki úton harmadnap. A gyulai családok közül többen megkértek, hogy vigyük magunkkal a gyermeklányaikat Budapestre a rokonokhoz, hogy megmeneküljenek a garázdálkodó ellenséges katonáktól. A vonatunk elvitte őket az első induló vasúthoz.

Nem is kell mondanom, hogy se Gerlánál, sem a közelben nem volt semmilyen parancsnokság, de még egy száll katona sem. Persze minden irányban biztosítva tartottuk meg az átnyergelést, zabolást. Eközben jelentik a figyelők, hogy a tőlünk északra talán 1 km-re levő, Békéscsabáról Dobozra vezető úton lovasok mennek kelet felé.

– A huszárhadosztály! – kiáltották reménykedve a tisztek, de hamar lecsihadt a kedvük. Az úton minden biztosítás nélkül négyesével menetelő hatalmas lovasoszlop katonái oroszul kezdtek énekelni. Tehát ilyen volt az az erős ellenállás, amiről Kuc vezérőrnagy mesélt! Kb. egy lovas hadosztály menetelt el mellettünk – tizenkétszer annyian, mint mi voltunk –, természetesen teljes fedezést rendeltem el, nehogy észrevegyenek bennünket, hiszen reggelire megehettek volna. Csinálhattunk volna ott egy tűzzel való rajtaütést, az igaz, de egyikünk se úszta volna meg épen! Nem is beszélve arról, hogy 1941 után elvették a kardunkat!

Az eredmény nem állt volna arányban a veszteséggel. Valószínűleg a VI. gárda lovashadtest 8., vagy 13. lovas-hadosztálya vonulhatott ott Dobozon át Püspökladány vagy Nagyvárad irányába.

Amikor az ellenséges lovasok eltűntek a Fehér-Körös felé, a huszárszázaddal harcrendi alakzatban átvágtáztunk a dobozi úton, a sík területen át a Fácános kert nevű erdő felé. Előbb azonban elővigyázatosságból járőröket küldtem, de most már Békés felé. Emlékszem, hogy vágta közben hátranéztem, s mögöttem ott lovagolt az egész, teljes létszámú huszárszázad. Csodálatos érzés volt!

Azután Békéshez közelebb érve utolértük a járőröket is. Közben ellenséggel nem találkoztam. De balra, a Békéscsabáról Békés felé vezető út irányában erős motorzúgás, harckocsik zaja hallatszott, óvatosan haladtunk előre a gyümölcsös, fás területen. Jó is volt rejtőzni, mert közben német repülőket jelentek meg és már az előttünk fekvő Békés községet bombázták, nyilván az ott levő szovjet csapatokat.

Az Élővíz csatorna magas töltése mentén nagy lopakodva léptettünk. Az egyik házból egy rémült asszony jött ki, csapkodta a kezét. „Jaj, vigyázzanak! Már itt vannak az oroszok!” – kiabálta, alig tudtuk lecsendesíteni. Egész közletről orosz beszéd hallatszott.

Felemelkedtem a nyeregben és átnéztem a töltés fölött. A túlsó oldalon a Körös csatorna húzódott, 4 méter széles, tele vízzel. Mögötte egy kövesút vezetett, rajta 20-30 m-es távközzel egy hosszú harckocsi oszlop állt, T-34-es tankokkal, mellette fogatolt tüzérség

és az út túloldalán még hucul lovak, megrakott szekerek, a vonat. Hajam szála is égnek állt. Ezek közül is kilóhtenék néhányat, ha volna páncélelhárító fegyverünk, de géppuskával, vagy golyószóróval? Eközben gyalogosok is előkerültek a házak közül és egy őrnagy is jött velük. Mondom neki, van-e páncéltörő fegyverük? – Van, de ő nem meri itt használni. Amíg így tanakodtunk, hátulról vágásban jött egyik őrmesterem. – Kapitány úr! Hátulról orosz tankok jönnek!

Nem várhattam, míg az őrnagyot meggyőzhetem. Itt nincs veszteni való idő. A töltesen át vezetett egy út, egész közel pedig a Körös csatornán egy zsilip volt, mellette szekérnyi széles földcsáv. Attól kissé hátrább állt egy harcokcsi. A felső nyílásban meg egy orosz, nyakában géppisztollyal. Csak itt lehet áttörni! Villant át rajtam egy pillanat alatt. Vagy a hátulról jövő harcokcsik eltaposnak.

A század ott tömörült körülöttem. Félhangon odaszóltam, – „Áttörünk az úton, a harcokcsik közt, kézigránátot kézbe“.

Beugrattam vágatába Hímest, a lovamat, át a zsilip töltés útján és már vágtam hozzá balra a harcokcsihoz a kézigránátot. Fent a tank tornyában álló szovjet katona irtózatosan ijedt arccal kapta föl a kezét megadásra. Utánam nagy hajrázással vágatott a század, robbantak a kézigránátok, a harcokcsikból messze elől a házaknál gyülekező („zabraló“?) oroszok megdermedve néztek.

A századnak több mint a háromnegyede sikeresen áttört ezen a szűk átjárón. Mire észbekaptak, már messze jártunk, akkor küldtek utánunk egy-egy „szalvét“ (üdvözlötet). Veszteség azért itt is volt, sajnos. Egy vasúti megállóhelynél lyukadtunk ki. Ott is állt fél tucat ruszki, de velük most nem törődünk. Csak minél távolabb legyünk az úttól.

Egy tanyacsoport mögött gyülekeztettem a századot. A nehézfegyverszakasz nagy része hiányzott. Elindultunk észak-nyugat felé a tanyák között. Éjfél tájt kimerészkedtünk a jobboldali úthoz. Lovasok jöttek felénk. A nehézfegyverszakaszunk volt! Kevesen hiányoztak. Egy ideig kergetőztek a hátulról jövő harcokcsikkal, de aztán mikor a harcokcsioszlop továbbment, ők is utánunk eredtek.

Lóháton megrohamozni a harcokcsikat! Azt hiszem, az 1939-ben harcokcsikkal szembeálló lengyel lovasok is hasonló helyzetben lehettek, mint mi voltunk!

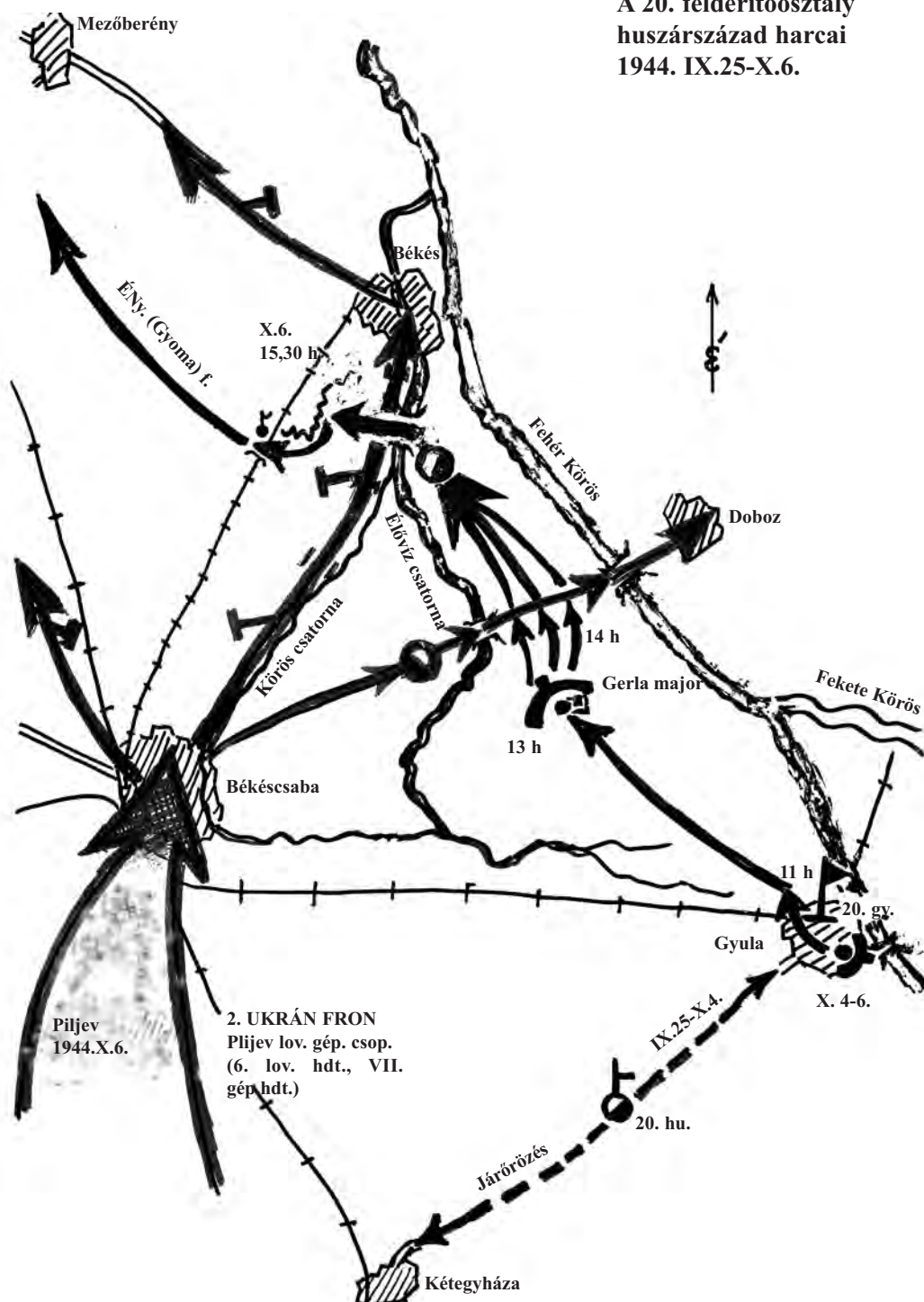
1944. október hatodikán a nagy szovjet támadás Arad környékéről indult és ezzel megkezdődött a harc a Nagy-Alföldön.

Reggel négy óra után értünk Gyomára, ami tele volt visszavonuló csapatrészekkel, szekerekkel, tüzerekkel. A visszavonulás célja Szolnok volt.

A Körös hídján nagy torlódás volt. Orosz légitámadás után néhány lovat kilóhtek és a menet megakadt. Az újabb repülőket közeledtére pánikhangulat kezdődött a századnál. Át akartak egyesek vágatázni a hídon. Pisztolyt rántottam. Megállítottam a századot. Néhány, „lóról-lóra“ vezényszó után gyalog, lépésben vezettük át a lovakat.

Visszatérve a csatornák akadályai közt, a szovjet harcokcsioszlopon való áttörő lovasrohamhoz, azt kell mondanunk, hogy szerencsénk volt! De ezt vehetjük már, égi ajándéknak is! Az október 6. körüli események erre mutatnak. Az, hogy nem kaptunk Gyulán közvetlenül gyalogsági támadást a feladatunk idején, nyugodtan eljuthattunk Gerla majorba, a szovjet támadó főerők közvetlen közelében, ott nem vettek észre a hatalmas túlerejű, karddal felszerelt orosz lovasok. A főnyeremény pedig az volt, hogy amikor már hátulról veszélyeztettek a harcokcsik, szembe, a csatornák mögött a többiek éppen pihenőt tartottak, álltak. Közelemben a töltesen egy könnyen átjárható útmélyedésen könnyen átmehet-

A 20. felderítőosztály
huszárszázad harcai
1944. IX.25-X.6.



tünk. Szemben, a túlsó vizes csatorna fölött épp egy híd volt a töltés felé, s azon átvághattunk, egy harcokosi pedig úgy állt, hogy a hídnál szabadon volt keresztbe az út.

Tehát az átjutás éppen lehetséges volt. A harcokosok álltak, a motorok nem működtek, így se a tornyot forgatni, se az ágyúval, géppuskával nem lehetett tüzelni. A legénység elől zabrált, járművenként egy fő maradt helyben, s az se sejtette, hogy nem orosz lovasság vagyunk, hisz hasonló volt az egyenruhánk színe, velük pedig nagyon sok lovas jött.

Végül az, hogy a harcokosiban álló orosz, nyakában géppisztollyal a meglepetéstől annyira megijedt, hogy rémületében feltartotta a kezét, megadta magát. Ha lekapja nyakából a fegyverét, senki se jutott volna át előtte.

Íme, a meglepetés, a huszár harcmódjának egyik fontos eleme.

Lovasrohamunk a szovjet óriási harcokosi-oszlopon át tökéletesen sikerült. Kezdetben a közelben álló harcokosizók is meglepve álltak, nem jutott az eszükbe, hogy ránk lőjenek, üldözni se indulhattak, még a motort se indították be, csak a végén lőttek utánunk egy gránátot, de az már csak egy üdvözlés volt, mi már árkon-bokron túl voltunk.

Mindezen feltételek meglétében Isten segítségét kell meglátnunk! Saját személyes élményeim után olyan haditettek, különleges események és személyek kerülnek sorra, amelyek, főleg a huszárokkal kapcsolatosak.

A huszárok dicső haditettéről a magyar közvélemény is tud. Ne merüljön feledésbe tehát a fegyvernem utolsó harcosainak a helytállása, teljesítménye, kiemelkedő huszárszelleme.

A második világháború az előzőektől lényegesen eltérő körülmények között zajlott. A huszárok szerepe, jelenősége, aránylag kis létszámuk ellenére mégis kiemelkedő volt, amit a háború mozgó jellege magyarázhat meg.

Az első világháború a kezdeti mozgó harcok után hamar állásharcokba merevedett. Tartós védelem a második világháború során viszont csak néhány hónapig tartott.

A huszárok haditettei fegyvernemük sajátosságaiából adódtak. A háború kezdeti szakaszában a hatalmas előnyomulások, támadások, bekerítő csaták a lovasság nagy meneteljesítményeit, gyorsaságát, támadó szellemét követelték, majd az állandó visszavonulásokban a huszárok szerepét a rövid védelmi harcok, gyors tartalékként való alkalmazások, utóvédfeladatok, bekerítésekből való gyors kitörések, a páncélos előretörések kísérése és kiegészítése, végül a gyalogharcot is a hagyományos huszárszellemben megvívott küzdelmek jellemezték.

A következőkben felsorolt haditettek sorrendje nem meghatározó, inkább csak időrendileg és típusaik szerint.

Hadik huszárok a nikolajevi csatában (1941. VIII. 16)

Umantól délre, Pervomajszk körzetében végrehajtott lovasrohamot, mint a magyar huszárvirtus megnyilvánulását egy német szemtanú a háború után visszaemlékezéseiben így rajzolta meg.

„Reggel óta kemény harcban álltunk egy magas vasúti töltés oldalába beásott és szívósan védekező ellenséggel szemben. A nap folyamán már négyszer támadtuk őket, de mind a négyszer visszavertek minket. A zászlóaljparancsnok minden hangnemben ordította, a századparancsnokok tehetetlenek voltak. A sürgős tűzértségi tűztámogatást hiába kértük, az egyre késett. És ekkor egyszer csak megjelent a színen egy magyar huszárezred, lóhá-

ton. Mind neveltünk. Ugyan mit akarnak itt ezek a magyarok? Kár lesz azokért a pompás, elegáns lovakért.

Ekkor szinte kővé dermedtünk. Ezek a fickók megőrültek! Huszárszázad huszárszázad után robogott felénk. Elhangzott a vezényszó. A barnára sült arcú, karcsú lovasok úgy ültek a nyeregben, mintha belenőttek volna. Parancsnokuk, egy magas, fénylő aranygaléros huszárezredes kirántotta a kardját. Négy-öt könnyű páncélkocsi kanyarodott elő a szárnyakra és már vágatott is át a széles, sík mezőn a huszárezred. Kivont kardjuk csillogott a lemenő nap fénylő sugaraiban. Talán Seydlitz rohamozott így egykoron. Minden elővigyázatról megfeledkezve ugrottunk föl állásainkból. Olyan volt az egész, mint egy nagyszerűen megrendezett lovasfilm. Eldördültek az első lövések a töltés felől, aztán mind ritkábban hallottuk őket.

És ezután szinte kidüledt szemmel, hitetlenkedve néztük, amit láttunk, hogy a szovjet ezred katonái, akik a mi századaink támadásait olyan hevesen és elkeseredett ellenállással verték vissza, most sorra ugrálnak föl és szinte eszelősen futnak, menekülnek, a diadalmasan száguldó magyarok pedig üzik, hajtják maguk előtt az oroszokat és fénylő kardjukkal gazdag, nagyon gazdag aratást végeznek köztük.

A fénylő huszárkardok csillogását az orosz muzsikok idegei egyszerűen nem bírták elviselni. Ez a primitív fegyver most a primitív tömeg ellenállását zúzta szét. (Erich Kern: *Der grosse Rausch*. Zürich, 1948. 54-55. old.). Azonosításom szerint a 4. Hadik huszárezred II. osztálya hajtotta végre a leírt rohamot, vitéz Mikecz Kálmán huszárörnagy vezetésével. A 4/5., 4/6. hu.sz.d., 3 gp. raj, 3 pct. á. és a hu. üteg vett részt benne.

Az umanyi hőstett (1941. VIII. 6-8)

Az I. lovasdandár 1941. évi hadműveleteiben az egyik kiemelkedő esemény volt az umanyi hőstett.

Merész László tartalékos zászlós, a lovasdandár páncélgépkocsi szakasz parancsnoka, hősiesen végrehajtott felderítése során, a lovasdandár-parancsnokság előrelátó intézkedése alapján, hadműveleti fontosságú helyzetet teremtett, a körülzárt a 6. és 12. szovjet hadsereg kitörési kísérletét megakadályozta.

Merész rajtaütéseivel befolyásolta az ellenség kitörési szándékait és közben szétverte az orosz lovasságot, a gépkocsizó gyalogságot, a támadásra szétbontakozott zászlóaljokat, kilőtt egy harckocsit, kettőt visszavetett, foglyokat ejtett és saját sebesültjeit is visszaszállította.

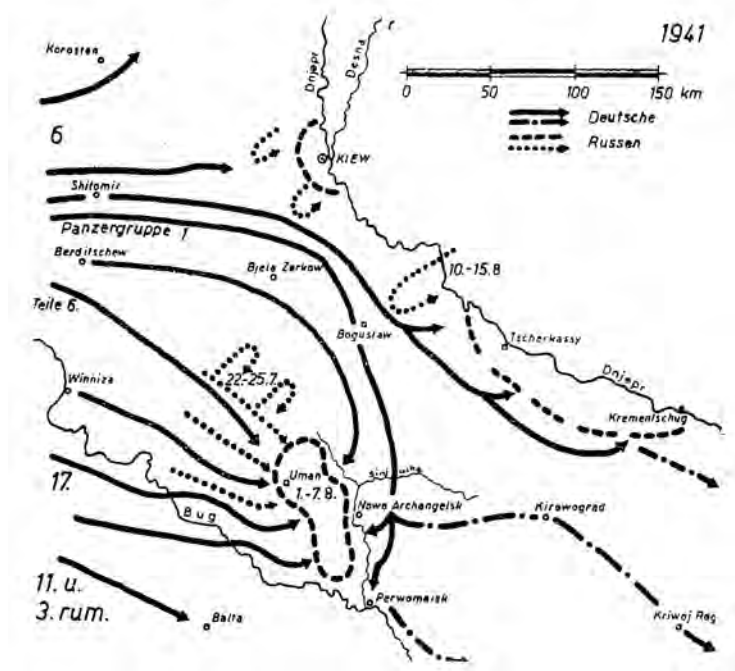
A kaposvári születésű Merész László magával ragadó somogyi virtussal megállította az umanyi acélgyűrűből kitörő szovjet seregtesteket és pontos felderítési eredményeivel elősegítette, hogy az I. lovasdandár csapatai bezárhassák a katlan száját, s ezzel megpecsételték a körülzárt ellenség sorsát.

Az umanyi katlanban körülzárt két – a 6. és a 12. – orosz hadsereg kitörési kísérletét az I. lovasdandár csapataival Vattay tábornok saját elhatározásból indított felderítésével, páncélgépkocsijaival megtorpantotta és ezzel sikerült megakadályoznia.

A kitörés elsöpörte volna a német és magyar erőket, s ezzel az egész addigi eredményeket megsemmisítette volna. A mellékelte német vázlat mutatja a nagy hadászati bekerítő hadműveletek méreteit, a következő vázlatok pedig a lovasdandár tevékenységét ábrázolják.

Az eredmény: két tábornok, 103'000 hadifogoly, 317 harckocsi és 858 rohamlöveg.
Ez a magyar huszárság 1941. évi legnagyobb teljesítménye volt!

Az Uman-i katlan



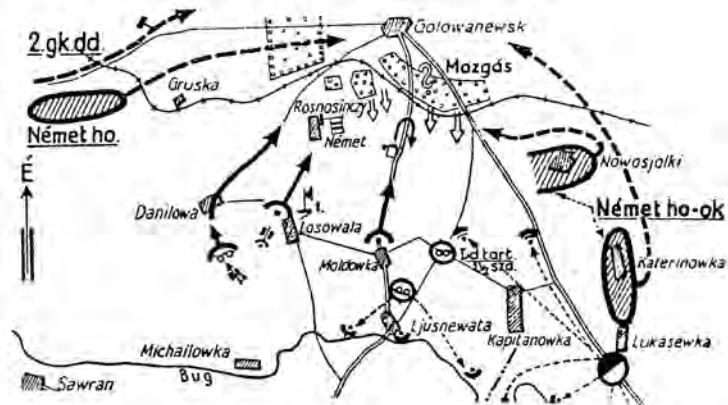
„Áldozatkészség és önfeláldozás (Korotojak, 1942. VIII. 8)

A korotojaki hídfő ellen indított támadásokban részt vett a IV. hadtest közvetlen 18. debreceni önálló huszárszázad is. 1942. augusztus 7-én a 18. gyalogezred és a VIII. kp. zászlóalj támadása sikerrel járt. A huszárok a sztorozsevojei erdőben harcoltak. Másnap hajnalban a szovjet ellentámadásba kezdett. Az erős aknavetőtűz igen sok sebesültet okozott. A huszárok közül is sok sebesült maradt az erdőben. Az elfoglalt terület visszavétele és a sebesültek kimentése céljából Varjassy István tart. főhadnagy összeszedte a környéken lévő huszárokat és támadásra vezette őket. A kezdeti sikerek után sikerült kihozni néhány vérző harcost, de a bokros területre visszatérő tiszt egy rejtett géppuska sorozat tüzetől eltalálva hősi halált halt. (1942. augusztus 8)

Tudtommal az egyetlen olyan tiszt volt, a hivatásos tiszteket is beleértve, akit halála után léptettek elő posthumus tartalékos huszárszázadossá, a Honvédségi Közlöny méltató szavai szerint „Az ellenség előtt tanúsított áldozatkészség és önfeláldozás teljes elismerésül.“



1.lov.dd.pk. intézkedésének lényege
1941. aug. 6. 11^h30'-kor és a ném.hdt.pk. terve (--->)

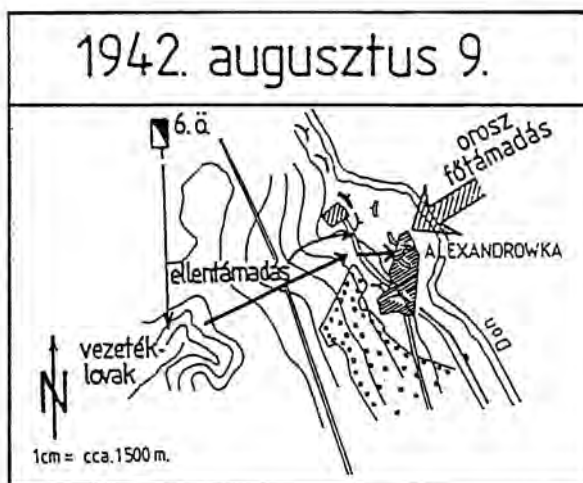


Gyorsaság, váratlan támadás (Alexandrovka, 1942. VIII. 9)

1942. augusztus 9-én a Don egyik kisebb kanyarulatában fekvő Alekszandrovka községnél – a III. hdt. védőkörletében –, a hajnali szürkületben meglepetésszerűen átkeltek a Don folyón az orosz csapatok. A 6. könnyűhadosztály tartaléka a hadosztály közvetlen, 6.ö. huszárszázad volt. Miután a néhány raj erejű ezredtartalék ellenlökése eredménytelen volt, a hadosztályparancsnok az arcvonal mögött 6 km-re elhelyezett huszárszázadát riadóztatta.

A huszárszázad a legrövidebb úton előrevágta az áttörés helyétől mintegy 2-3 km-re levőombok mögé, ott lóról szállt és az odahívott egyik gyalogos parancsnoktól tájékozódva, támadásba kezdett. Erélyes előnyomulás után az ellenséges csapatot a község északi szélén oldalba támadta és megrohanta, ők sebesülteiket visszahagyva menekültek vissza a Don túlsó partjára.

A század parancsnoka Somorjay Miklós százados volt.



Az 1. lovashadosztály ragyogó tűzkeresztsége első harca (1944. VII. 2-4)

1944. nyarán a 9. német hadsereg Bobruiszknál 200 km szélességben megsemmisült. Az orosz páncélos és lovas erők Varsó felé törtek előre. A Pripjaty-mocsarakban vívott partizánharcok után a lov.ho-t a szovjet páncélos erők fő támadási irányába vetették be a németek.

Az 1. lov.ho-nak a Timkovice-Kleck között tizenkétszeres túlerővel (3 páncélos és 9 lövész hadosztállal) szemben vívott harci teljesítményei felülmúlnak minden képzeletet és a hadtörténelem legragyogóbb lapjaira valók!

1944. július 2. és 4. között 48 órán belül a hadosztály 100-120 km. menetet tett meg, 20-24 órán át tartó, szünet nélküli harcot vívott állandó tűzharcban, étlen-szomjan, pihenés és alvás nélkül.

Ez volt a lovashadosztály első harca, tűzkeresztsége. Nem csoda történt, hanem a parancsnokokban és a csapatokban élő ősi harcos szellem kerekedett felül és ezt sem az ellenség túlereje, sem a válságos harci helyzet, sem a véres anyagi és személyi veszteség nem tudta megtörni.

A huszárok helytállása különösen azért volt jelentős siker, mert a keleti arcvonal nagy nyári áttörése után először itt sikerült nagy veszteségeket okozva megtorpantani, megállásra kényszeríteni a nyugat felé hömpölygő szovjet áradatot.

Akárcsak 1941-ben Limanovánál. Itt is a Nádasy-huszárok harcoltak vállvetve a Hadik- és az Árpád-fejedelem huszárokkal.

A magyar királyi honvéd huszárhadosztály dícsérete

A lovashadosztály hősiességének, vitézségüknek és harci szellemüknek méltó elismerése volt az a hadparancs, amelyet a hadosztálynak a keleti frontról való kiválása és hazaszállítása alkalmából a német vezérkar főnöke, Guderian vezérezredes adott ki és küldött el a magyar vezérkar főnökének.

... *“A m. kir. 1. honvéd lovashadosztályt a mai nappal kivontuk a varsói arcvonalból és szeptember 23-án kezdődő berakásával a magyar haza földjére való szállítása is megkezdődött.*

A lovashadosztály bátor csapatainak sorainkból való kiválása alkalmából a vezetés és a csapat iránt érzett különös megbecsülésel köszönetemet fejezem ki. A hadosztály a német bajtársak oldalán megvívott ütközetek támadásai alatt és a legnehezebb elhárító harcokban különösen példát mutató készséggel tüntette ki magát. Bátorsága, keménysége és kitartása a legjobb német hadosztályokkal tette egyenértékűvé. A hagyományos magyar lovasszellem a nehéz elhárító harcokban is megadta a túlerő visszavetéséhez szükséges lendületet. A szeptember 14-i német hadijelentésben történt kiemelés óta pedig a m. kir. 1. honvéd lovashadosztálynak Varsó előterében vívott hősi harcai már nemcsak a német hadsereg, hanem az egész német nép előtt fogalomná tették.

A hazájába visszatérő hadosztályt a mostani napokban az egész német hadsereg és ehhez csatlakozva az én személyes jókívánságaim kísérik.

Kívánom, hogy az összehasonlíthatatlan magyar katonai erényeket minden másnál jobban megtestesítő bátor hadosztály hősi és dicsőséges lobogóit további győzelmi babérok illessék a csatatereken és a német bajtársakkal szoros fegyverbarátságban teljes sikerrel működjék közre a magyar haza határain a végső győzelem kivívásában.

*Hű bajtársiassággal
44. 09. 19.*

Guderian vezérezredes s.k. “

Ez a hadparancs a lovashadosztály csapatainak és parancsnokainak olyan történelmi elismerése volt, amelyet német csapat is ritkán, szövetséges pedig soha nem kapott.

Az elismerést betetőzte Magyarország kormányzójának 1944. október 2-án kelt rendelete, amellyel a lovashadosztályt, teljesítményeinek méltánylásaként összes alakulatával együtt átkeresztelte huszárhadosztálynak, s így a fegyvernem minden alakulatát és személyét ugyancsak a huszár elnevezés illeti. A huszár elnevezést nagy lelkesedéssel fogadta minden érintett huszár. Ezzel kapta legméltóbb elismerését a huszár szó, a huszár fogalom és minden magyar huszár, akiben élt tovább az az erő, amelyet ez fejez ki: HUSZÁRSZELLEM!

A Vattay Antal által megteremtett huszárhadosztály és az összes többi magyar huszár-, alegység-, alegység a haza földjét az utolsó pillanatig védte.

Ez volt a legmagyarabb fegyvernem, a huszár utolsó nagy történelmi súlyú haditette: HATTYÚDALA!

Wack Géza (Budapest)

A CSÁKVÁRI HUSZÁRKALAND

Bevezetőnek dr.Troykó György tartalékos huszárszázados „Huszárvirtus példaképe“ címén Sao Paulo-ban, Braziliában írt elbeszélés kezdő sorait idézzük. „A történet hőse Wack Géza tartalékos huszárhadnagy, Wack Károly huszárezredes, a m. kir. Hadik András 4. honvéd huszárezred egykori parancsnokának unokaöccse.



Wack Géza
tartalékos huszárhadnagy

Wack Géza a 4. huszárezred 2. századában teljesített szolgálatot, amikor 1945 januárjában a többi összevont huszár csapattal azt a feladatot kapták, hogy a német felszabadító hadjárat keretében, a Budapestet körülfogó szovjet gyűrűt feltörjék és ezáltal a bent rekedt német és magyar egységeknek a kimenekülést biztosítsák.

Csákvár már orosz kézen volt, amikor Wack Géza kis rohamcsapatával együtt éjjeli felderítésre indult. Ez egy hihetetlenül hősi akció volt, példája a magyar huszárvirtusnak és hagyománynak.

Éjszaka indultak a bevetésre. Nyakukba akasztottak egy csomó páncélöklöt, géppisztolyt és kézigránátokat vittek magukkal. A sötétségben, a fehér hólepel alatt észrevétlenül elérték és behatoltak Csákvár házai közé.

Itt jutottak egy házig, amelynek udvarában ott állt egy tank és az orosz őrség. Jóval éjfél után hirtelen tüzet nyitottak, kilőtték az ott talált orosz páncélost, majd kihasználva a nagy kavarodást, amikor is az oroszok mindenre lőttek, ami mozog és ezek ott mind oroszok voltak, ők pedig sértetlenül visszavonultak az erdőben tartózkodó egységükhöz.

Az oroszok még órákon keresztül lőtték egymást.“

Ezen elismerő bevezetés után következék Wack Géza huszárhadnagy írása:

„Az 1945. év január végén a huszárhadosztály megmaradt részei a Vértesben tartózkodtak. Az én ezredemet az I. osztály címszó alatt egy kb. 300 főt kitevő, vegyes, nagyrészt volt méneskari huszár alkotta. A 2. századnál voltam szakaszparancsnok, egy éppenhogy rajnyi rohamszakasz élén. Századparancsnokom Koltay Zoltán százados volt, akiről csak a legjobbakat tudom mondani.

Január 29-én Bakonysárákányban éltük a tartalékok kényelmes életét, amikor azt a parancsot kaptuk, hogy az „osztály“ foglalja el a hegység legkeletibb részét, a Kotló-hegy nevű magaslatot. Itt most a harcéri napló idevonatkozó részével folytatom.“

„Bármilyen feladatot kapott az osztály, természetes volt, hogy az én szakaszom legyen az elővéd. Meg kell jegyeznem, hogy ez a szakasz, amelynek a létszáma alig volt több mint egy raj, de nagyszerű, kimondottan vagány, sokat próbált huszárból állott, akiket sikerült még a Csallóközben kiválogatnom.

Január végén kaptuk a parancsot, hogy az osztály foglalja el a Kotlóhegyet, ami meg is történt. Csákvár felé az utolsó domb volt részben erdővel borítva.

Csákváron már egész komoly orosz erő volt, páncélosokkal, egy hadosztályparancsnok vezetésével. A mi erőnk viszont nagyon kevés volt az ellenséghez képest és elképzelhetetlen gondolat volt, hogy esetleg még Csákvárt is el akarjuk foglalni.

A Kotlóhegy elfoglalására a támadást természetesen én vezetem a szakaszommal. Ez simán ment, ellenállással nem találkoztunk a térden felül érő havon kívül, amivel nekünk kellett megbirkóznunk.

Fent voltunk a Kotlóhegyen. Hamarosan besötétedett. Meleg ételről, sőt a parancsnoksággal való komolyabb kapcsolatról nem lehetett szó, egy telefonvonalon kívül. A hideg nemsokára -20° alá süllyedt. Szóval a helyzet meglehetősen vigasztalan volt.

A magam részéről még hozzájött, hogy egy ronda gyomorgörcsrel kínlódtam. Összegömbölyödve ültem egy összehányt hótorlasz mögött. El kell mondanom, hogy egy „ukrajnának“ nevezett, még a fronton szerzett fertőzés következménye volt mindannyiunkban, egy olyan gyomornyavalya, ami a leghetlenebb időpontokban jött elő és akkor teljesen kiütötte az embert.

Este az osztaályparancsnokságról telefonparancsot kaptunk, hogy egy önként jelentkező tiszti járőr menjen Csákvára és derítse fel. Koltay volt az osztaály kotlóhegyi részlegének a parancsnoka, Mihályi alezredes Kőhányáspusztán maradt.

Koltay összehívta a tisztikart és felszólította, hogy jelentkezzenek önként erre a feladatra. Én még mindig összegörnyedve gubbasztottam a hócsomó mögött.

A felhívásra senki se jelentkezett – talán, mert annyira kilátástalannak látszott a helyzet? – És erre Koltay az én szakaszon legjavát jelölte ki egyenként ebbe a felderítő járőrbe.

Biztos voltam benne, hogy valami vagány-hülyeséget fognak csinálni, ami egy oroszokkal teli faluban nem volt ajánlatos. Ez már nekem is sok volt. Nem engedhettem el kedvenc embereimet egyedül, egy ilyen kockázatos vállalkozásra!

Felkászálódtam a hótorlasz mögül, nagy nehezen és jelentettem Koltaynak, hogy vállalom a feladatot. Térkép csak egy volt. Szerencsére tiszta, csillagos éjszaka volt és Koltay az egyik csillagot jelölte meg irányként Csákvár felé.

Mint már említettem, térden felüli hó volt és mínusz 20 fok körüli hőmérséklet.

Elindultunk. Az utolsó pillanatban Koltay még egy rajnyi erőt adott mellém, egy szakaszvezető parancsnoksága alatt, biztonsági tartalékként. Hófehér öltözetünkben alig ütöttünk el a környezetünkötől. Egyenruhánk felett fregoli – belül zöldes, kívül fehér- paplanruhánk volt, afelett pedig kétrészes, fehér vászon leplező felsőruha, az ún. hólepel. Olyanok voltunk a hófehér környezetben, mint a kísértetek.

Alig mentünk 100 métert, megállítottam a társaságot és addig nem mentünk tovább, amíg mindent, ami a legkisebb zajt is okozhatta volna, a géppuska-hevedereket – mivel német villámgéppuskánk volt –, az egyéb fegyverzetet annyira le nem kötöttük, hogy mikor újra elindultunk, semmi zajt se lehetett hallani. Most már teljesen olyanok voltunk, mint egy libasorban haladó kísértetsapat.

Feltételezhető volt, hogy az oroszok Csákvár körül legalább egy figyelő láncot tartanak, amin át kellett csúsznunk, ha be akartunk jutni a községbe. Az oroszok aktivitására jellemző volt, hogy a hátra vezető telefonvonalunkat is, ami az egyetlen összeköttetést jelentette, elvágták.

Az erdőből feltűnés nélkül értünk ki a Csákvár fölötti szőlőhegyre. Elöttünk egy országút, mögötte egy magaslaton orosz ütegállás látszott tisztán, a csillagok fényénél. Balra tőlünk, a szőlőhegy mögött húzódott Csákvár.

A tartalékrajt a szakaszvezető parancsnoksága alatt az erdő szélén hagytam, hogy majd biztosítsa a visszajövetelünket, a rajnyi rohamszakaszzal pedig elindultunk a falu felé. Itt emelem ki újból, hogy ez a maroknyi huszár a legnagyobb társaság volt, akikkel a fronton, valaha is együtt dolgoztam. Magamról pedig annyit, hogy a sok hótaposással velejáró, nehéz testi munka a kínzó gyomorgörcsöt teljesen elmulasztotta.

Húzódtunk, mentünk a faluba. Időnként szembe jött velünk néhány orosz katona, de nyugodtan elmentünk egymás mellett, a fehér lepel alatt mind egyformák voltunk. Szerencsénkre egyik se próbált beszédbe elegyedni velünk, hiszen akkor egészen másként alakult volna a helyzetünk. Késő éjszaka volt és istentelen hideg! Egyszerre csak egy nagy ház elé érkeztünk. A nagy udvar első részén egy szekér állt, mögötte egy őrszem, hátán valamiféle löfegyverrel. Az udvar hátsó felében valami nagy, sötét tárgy feketélt, ami lehetett egy tank is, de hogy valójában mi volt, nem volt időnk megállapítani.

Az jutott az eszembe, hogy nem ártana egy foglyot is vinni magunkkal. Hirtelen felegyenesedtem az orosz előtt és rákiabáltam: „hore ruki!“ Apám harctéri meséiből emlékeztem arra, hogy ez valami olyat jelent, hogy „kezeket föl!“ Az orosz, érthető módon, halálosan megijedt, de ahelyett, hogy felemelte volna a kezét, hatalmasat ordított és a hátán levő fegyvere után kapkodott. Kénytelen voltam, a most kitűnően működő géppisztolyomból, egy sorozattal elhallgattatni.

Erre a lármára persze elszabadult a pokol, különösen, amikor Selettye nevű huszárom is kilőtt egy páncélöklöt a háttérben álló, sötétlő valamire, ami óriási robajjal azonnal fel is robbant. Az robbanás zaja persze már messze, az egész faluba elhangzott, mire az oroszok nagy lármával riadóztattak. Nekünk pedig ideje volt gyorsan, „olajra lépni“!

Az álmukból felriasztott oroszok hirtelen azt se tudták, hol keressenek bennünket. A lényeg az, hogy mi mindenféle mellékutakon, kerítéseken, udvarokon át, bántatlanul elértük kiindulási helyünket, az erdő szélét. Az otthagyt biztonsági tartalékkal együtt, a kitaposott úton már gyorsabban haladva, hamarosan visszatértünk a Kotlóhegyre.

Koltay nagy örömmel fogadott, különösen, amikor jelentettem, hogy az egész vállalkozást egyetlen karcolás nélkül megúsztuk.

Nekem az egész olyannak tűnt, mintha egy alvó oroszlán pofaszőreit húzogattuk volna. A hatás viszont mégis megvolt. Utólag tudtuk meg, hogy az oroszok egész éjjel, órákon keresztül lötték egymást.

Már előbb említettem, hogy az oroszok elvágták a távbeszélő vezetéket s nem volt összeköttetés az osztályparancsnoksággal. Így én kaptam a parancsot, hogy menjek vissza Kőhányáspusztára, Mihályi alezredeshez, jelentsem az éjszakai vállalkozás eredményét és menet közben kössem össze a telefonvezetéket, aztán maradjak ott pihenőben.

Mire beértünk a pusztára, az oroszok újból elvágták a telefonkábelt. Estére pedig már teljesen körülvárták Kotlóshegyet, ahová a bejutás lehetetlenné vált és ezzel az osztály sorsa megpecsételődött.

Január 30-án reggel volt, amikor jelentkeztem az alezredesnél, mondanom se kell, hogy embereimmel együtt holtfáradtak voltunk, s az egy-két házból álló Kőhányáspusztán pihenésre se volt lehetőség. Este újból parancsot kaptam, az összeköttetés megszakadván, embereimmel kíséreljem meg a visszavonulási parancsot osztályomnak eljuttatni.

Koromsötét éjszaka volt, térdig érő hó, mint előző napon. Megpróbáltuk megközelíteni az osztályt, már az oroszok közt jártunk, közvetlenül hallottuk az orosz beszédet, de úgy körül volt zárva az egész magaslat, hogy teljesen lehetetlen volt továbbmenni.

Másnap kora hajnalban megindult a megsemmisítő orosz tömeg támadása, felszámolták az ellenállókat, aki élve maradt, vagy megsebesült, orosz fogságba került. Egyedül Kenessey Miklós méneskari százados 3. százada 12 emberével tudott kitörni.

Idáig tart hadinaplóm. Az esetről pedig az a véleményem, hogy nincs benne semmi hősiesség, ez lehet, hogy csalódást okoz, de garantáltan őszinte.“

Ehhez a szerénységhez azt lehet mondani, hogy túlzottan szigorú önmagához és tettei értékeléséhez, mert amit tett, a veszélyes vállalkozásra való jelentkezés, beosztottjai szeretete, a vállalkozás módja, végrehajtása, mind egyéni bátorságáról, kiváló harcképességéről, igazi huszárszellemről tanúskodik.

Hozzátartozik még elbeszélése arról a találkozásról, amikor két csákvári öregember elmondta neki, milyen hatása volt az ő vállalkozásának. Erről a következőket halljuk:

„Egy hétvégén elindultam a Vértesbe, az 1945-ös „emlékhelyem“-re. A csákvári szőlőhegyen találkoztam két helybelivel, akik borozgatás közben elmesélték, egymás szavába vágva, hogy a Vértesben '45 elején huszárok voltak és az oroszok úgy féltek tőlük, mint a tüztől. Képzelm el, egy éjjel egy huszár bejött az oroszokkal zsúfolt faluba és pillanatok alatt fejreállt az egész helyőrség, olyan riadalmat csináltak. Az orosz tábornokot majd megütötte a guta a méregtől. Én persze nem árultam el, hogy valami közöm nekem is volt a dologhoz. És jólesett hallani mindezt és egy kis elégtétel is volt benne, hogy talán mégse volt minden hiába!“

A befejezéshez Troykó végső szavait idézzük:

„Áldott az a nemzet, amely ilyen hősi katonákat tudhat a magáénak, akik ügyességükkel, hazafiasságukkal és merészségükkel ilyen tettekre képesek.

Legyen követendő példakép a harmadik évezred, a 21. század magyar fiataljainak!“

Szerkesztette Wack Géza hadinaplója és elbeszélése alapján:
Nagy Kálmán



Huszárok Eperjenél
(1916)

K. Hassman pasztellja
(részlet)

Melegh Antal (Budapest)

ÖNKÉNT JELENTKEZTEM HUSZÁRNAK

Heves megyei, egerbocsi, 23-beli születésű vagyok. Apám Melegh Bertalan, édesanyám Balogh Marika. Gazdálkodó családjukban nevelkedtem, magam is velük dolgoztam.

Édesapám végigharcolta az első világháborút és sokat mesélt róla. Ma is büszkén őrzöm kitüntetéseit, 2 db Kisezüstöt, 1 db Bronz Vitézségi érmet, 1 db Károly-csapatkeresztet és 1 db Vaskereszt kitüntetést hagyott rám. Nem csoda, hogy 18 éves koromban önként jelentkeztem katonának. Csendőr, vagy katona akartam lenni, ami meg is történt. Előzőleg, éppen Rimaszombatban, egy háromhetes levante-segédoktatói tanfolyamot végeztem Rajhádi Sándor alezredes alatt.



Melegh Antal huszártizedes

1942. október 5-én bevonultam a VII. önálló huszárszázadhoz, innen kiképzésre, Nagyváradra, a 3. huszárezredhez, onnan pedig Munkácsra vittek, a II. osztályhoz. Ott részesültem az első kiképzésben, de jól indultam, három hét után a honvéd-próbát kiválóan teljesítettem és jutalmul hét nap szabadságot kaptam.

1943. május közepén kerültünk vissza Rimaszombatba, ahol *Nagy Kálmán százados úr* volt a századparancsnokom. Első alkalommal bizalomgerjesztő hatással volt rám, nem tudom, miért, de a háború folyamán megbizonyosodott, amit jóindulatával és bátorságával tanúsított.

Az idő telt-múlt, de eljött az is, amikor a haza harca szólított bennünket. Közben, 1944. március 19-én riadót rendeltek el, mert Szlovákiából németek vonultak a városba, megszálltak bennünket. De nem történt semmi. Át is szerveztek bennünket, 20-as felderítő huszárok lettünk.

Az 1944. április végi mozgósításkor Jánosiba vonultunk, oda jöttek a lovak, meg a tartalékosok. Itt próbáltuk ki a fegyvereket, jól sikerült éleslövészet és harcászati bemutató volt, amit a város népe is láthatott.

Az én beosztásom a nehézfegyver-szakaszba volt, báró Podmaniczky Frigyes zászlós volt a parancsnokom. Én gránátvető irányzó és rajparancsnokhelyettes voltam, a Don-kanyart megjárta Debrei József tizedes alatt. Én meg csak kis őrzető voltam, másodéves katona, így indultam a frontra. Megpróbáltuk belovagolni az akkor behívott lovakat, már amennyire ilyen kis idő alatt lehetett. Május 15-re a század menetkész lett.

1944. május 15-én indulás!

Kora reggel ébresztő, felkészülés, elbúcsúztunk a háziaktól, a szállásadóinktól. A lovak felvirágozva ...így indultunk vissza a laktanyába.

Szabatka pusztán a század egyesült, majd tisztelegtünk az Országzászló előtt, fővetés-

sel búcsúztunk a hősi szobortól. Pillanatra eszembe jutott, hogy tavaly, amikor avattuk a hősi emléket, kihúztam magam a lovas díszszakaszban. Majd elvonultunk onnan, ott, ahová többé nem térhettünk vissza.

A pályaudvaron délig tartott a vasúti berakodás, szinte az egész város kint volt. Terített asztalokon megvendégelték bennünket. Délben napos-tizedesi szolgálatba léptem, s én jelentettem, hogy kész a berakodás. Vigyázz! Lóra! Fújta a trombitás. Búcsút vettem drága édesanyámtól, a nők felvirágozták a vagonokat, elindult a mi hosszú katonavonatunk, a Rákóczi induló hangjai mellett.

A Vereckei szoroson át lengyel földön haladtunk a Dnyeszter felé, Stanislau után egy városban kirakodtunk. Útközben a kéregető gyerekeknek dobáltuk ki az ajándéku kapott lekváros buktát.

Tartalékban, egy erdőben voltunk, ahol tábort építettünk, beásott loállásokkal. Mire elkészültünk, elkezdődött a visszavonulás, július 20-án. Mi vettük át a gyalogság állásait, s éjjel mindjárt bőrig áztunk. Onnan visszavonultunk a százados úr parancsára. Koropiec-en a hadosztály raktárában már csak citromot, no meg sok lőszert sikerült kimenteni a tűzből.

Délután itt a dombon foglaltunk tüzelőállást. Az első összecsapásnál a tüzünkkel sikerült az oroszoktól leválasztani a visszavonuló gyalogságot. A Dnyeszter híd után tüzelőállást foglaltunk és estig tartottuk az utat. Itt sebesült és halt meg Szij Gyula géppuskás.... Innen csendben távoztunk, hosszú menet volt Stanislau felé, miközben találoztunk Szabó alezredes úrral, az osztályparancsnokunkkal, vissza kellett fordulni és a németeket felváltani, ez volt Olszanica!

Július 25-én reggel 4 óra tájban foglaltunk tüzelőállást. A levegő párás volt, nem volt jó a kilátás, csend volt. Én a gránátvetővel a peremvonal mögött helyezkedtem el. Beástuk magunkat, még szerencse volt, mert hat óra tájban nagy méretű aknavető-tűz zúdult ránk. Egy óra, vagy félóra telt el, de mint az eső úgy hullott ránk az akna. Végeztével megindult, a gyalogság. Az irányítótól 300-350 m-re kaptam tűzparancsot. Tüzeltünk teljes erővel, mikor a legnagyobb tűzharcban kb. 30 m-re előttem, keresztben, lóháton elvágott Nagy Kálmán százados úr, s odakiáltott, – Melegh! 100 m-re lőjj! Farkas zászlós úr követte.* Kétkedtem a parancsban, előre futottam megnézni, rémülten láttam, hogy előttem rajvonásban, kb. 100-150 m-re, magyar ruhás katonák jönnek és lönek felém. Vissza a gránátvetőhöz és még előttem azt a pár darab gránátot.

Körülnéztem, egyedül voltam, mindenki visszafutott a vezetéklovakhoz. A gyalogsági ásóval fellazítottam a földbe süppedt gránátvetőt, felkaptam a vállamra és futottam visszafelé, amerről jöttünk. Jó pár száz méterre feketeruhás németek jöttek, majd találoztam Szabó alezredessel, aki felírta a nevemet, hogy a nehéz gránátvetőt megmentettem. De akkor már teljesen kimerülve a földre estem. Úgy szállítottak el egy autóval Stanislauba. Másnap bevonult a század, csatlakoztam hozzájuk.

Nagyon jól emlékszem a stanislaui erdőből való kitörésre. Ha rá gondolok, igen merész dolog volt. A németek már többször megpróbálták, de hogy nem sikerült nekik, azt mutatták az út mentén álló harckocsik és az árkokban heverő német halottak. Aztán amikor harmadnap délelőtt két szakaszunkkal elvágattott a századparancsnokunk, mi meg ottmarad-

* A szerző itt nem jól emlékezik, vagy valamit összekever, az semmiképp nem volt így, nem is lehetett volna a támadó csapatok előtt 300 m-re az arcvonal előtt elvágatni, s mint leírtam, gyalog és utolsóként hagytam ott a védőállást Farkas Alajos zászlóssal együtt. (Nagy Kálmán)

tunk, a két utolsó szakasz, nem értettünk semmit. Azt se tudtuk, hogy hajnalban már kiadták a parancsot, hogy vége a kitéréseknek, ássuk be magunkat, mert ezt nem továbbította nekünk a százados úr, csak amikor valami nagy zajt hallottunk, amerre elment a fél-század, meg utána amikor visszatértek és megindultunk kifelé az erdőből, kézbevert géppisztollyal, meg kézigránáttal – hiszen kardunk nem volt! –akkor éreztük, hogy itt mi most valamire készülünk.

Az erdőben jókora darabon kettesével vágattunk a homokos úton, s amikor az első szakasz felől eldőrdültek a fegyverek, akkor szorítottuk meg keményebben a lovunk oldalát. Hát most kezdődik!

Az erdő széle felé már világosodott, felénk is szákláltak a ruszki sorozatai, de alakokat még nem láttunk, csak mire a mi negyedik szakaszunk is kiért a sűrűből, akkor már láttuk a részben már álló ellenséges vonalat, mert felugrottak a tüzelőállásból, vagy a fekvésből, keményen tüzeltek mintegy 20-25 méterről. Bizony volt találat – sajnos.

Én is éppen eldobtam a kézigránátom az irányomtól balra álló, legközelebbi orosz felé, amikor a lovam ledőlt jobb felé és én is a földre zuhantam. Szegény állat a nyakán kapott egy lövést. Én félig alá kerültem, még a karabélyom csöve is elgörbült, de valahogy kikecmeregtem alóla. Szerencsére a szarát a kezemben szorítottam és sikerült hamarabb felugranom mint a lovamnak, így bár nagyot rántott rajtam és húzott a többi ló után, mégis fel tudtam ugrani a nyeregbe.

Így megmenekültem a fogságtól, de már nem értem utól a századot. Ha az erdőben maradunk, közülünk egy se került volna haza. Itt láttuk még, hogy a váratlanság, a meglepődés milyen hatást vált ki. Félelmet keltett, hogy az erdőből lovasok vágattak feléjük. Egy század lovas szinte egy kis ménes! Ott lovagolt közöttünk Szabó József alezredes is, az osztályparancsnokunk, jutott már nek is a lovainkból. Az autója az erdőben maradt.

A belső bekerítő gyűrűt hát áttörtük, de hátra volt még a külső bekerítő vonal. Ez ellen már németek is harcoltak köztünk.

A sebesült lovammal nem bírtam követeni a gyorsan haladó századot, így kerültem megint abba a kisebb lovas csoportba, amely lemaradva Szabó alezredes úr körül verődött össze. Bízunk a tisztjeinkben, hiszen ők jobban voltak tájékozódva és igyekeztek ők is hazafelé, rajtuk pedig segítettek.

Így volt ez, amikor a gránátvetőt menekítettem hátra az olszanicai véres ütközetből, s ezen tettemért felírta a nevemet, majd látva kimerültségemet, gondoskodott rólam és egy gépkocsival hátra szállítottak. Ekkor Sztaniszlaunál tudtam csatlakozni a rimaszombati huszárokhoz. Itt is körülötte haladtunk. Ő vezette az irányt Kalusz felé.

Este felé járt az idő és a nagy köves úton megállítottak a biztosító németek, hogy Kaluszban már oroszok vannak. Így a közelben, egy kisebb házcsoport körül éjjelezve másnap nagy ívben megkerültük Kaluszt. Sokfelől tüzeltek ránk, házak közül, fákról. Itt történt egyszer, hogy egy falu szélén erősen lőttek ránk, de sehol se láttuk a tüzelőket. Végül Debrei szakaszvezető, aki már 1943-ban a Donnál is harcolt, észrevette, hogy időnként az egyik háztetőről leadnak egy-egy sorozatot. Mikor legközelebb kidugták a géppuska csövét, odapörkölt egyet és vége lett az ellenállásnak.

Végül egy Bolechov nevű falunál utólértük a századot. Egy szélesen csordogáló patakon kellett áthaladni, boldogok voltunk, mert tudtuk, hogy ez már a Kárpátok oldalából folyik, s a nagy hegyeken túl, az már a mi Hazánk. Mintha még a lovaink is

vidámabban habzsolták volna a kristálytisztá, friss, hazai vizet! A házakat, ahol a század beszállásolt, egy nagy körtöltés vette körül, azon figyeltek a biztosítóink.

Beérkezésünket követően korán reggel riadóztunk. Mint megtudtuk, a százados úr észre vette, hogy nagy gékocsi-mozgás zaja hallatszik, odaküldte Erődy főhadnagy urat. Hát a németek minden értesítés nélkül otthagytak mindet. Riasztottuk a hadosztályparancsnokságot, akik nem vették észre, hogy a németek „olajra léptek“. Azonnal intézkedtek. Menet az innen vezető völgyúton át a határ, valami Csisov nevű falu felé.

Természetesen elővéd a mi századunk volt, a terepkutatók egyike én lettem. Nem tudok németül, de gyanús volt nekem a faluból kivezető úton egy nagy németnyelvű tábla, ami mintha tiltotta volna az úton a közlekedést, mert rajta a partizán szó is szerepelt. Gyanúm nem volt alaptalan, mert ahogy mentünk a gyengén emelkedő hegyi úton, s elértük az egyik községet, a falu teljesen néptelennek látszott. Amikor a közepe tájára értünk, lövéseket hallottunk, majd mintha felénk is irányult volna a tűz, hátrább húzódtunk. Ekkor már balról, az erdős hegyoldalról géppuska-tűz hallatszott, s mi ketten kaptuk a jelet, hogy vonuljunk vissza. Jobbról lefelé lejtett a domb. Egy nagy kukoricatáblában fedezésbe mentünk, majd egy híd következett, utána egy nagy sziklafal volt a jobboldalon, ott az útszűkületben átvágtáztunk és végül elértük a század élet. Tehát gyanúm beigazolódott, itt partizánok tanyáztak. A századot visszavonták, felvonult egy üteg két ágyúja, odalőtt a géppuskákhoz. El is hallgattak!

A partizánveszély miatt nem volt érdemes kockáztatni a hadosztály maradék erejét a rövidebb úton. Visszafordítottak bennünket, tettünk egy harminc kilométeres kerülőt Stryj városán keresztül, majd rátértünk a Vereckei-szoroshoz vezető régi nagy útra. Ezen mehetek régen a honfoglaló magyar őseink.

Ez már egy partizánoktól mentes, biztos út volt és itt már minden további veszélytől távol voltunk. Néhány napot pihentünk is még a határ előtt az egyik helységben. Itt leadtam a lovamat a lókorházba. Végül – pontosan emlékszem a napra és még az órára is – 1944. augusztus 6-án déli 12 órakor értünk föl és haladtunk át az ősi, magyar Vereckei-szoroson és vonultunk be az első faluba, Volocra. Kis, ruszinok-lakta falu volt, de bizony úgy éreztük, hazaérteztünk!

Pedig utána még mennyi minden történt! Sajnos újra elszakították ezt a legrégebbi magyar földet is és legázolták népünket, országunkat.

Innen messze kelet felé meneteltünk azután a Kárpátok vonulatával párhuzamosan vezető úton Királyházára. Ott is pihentünk néhány napig, hisz épp elég fáradtság, veszély, baj volt már mögöttünk. Ekkor a századot felvezényelték a Toronyi-szoros elé védőállásba. A szoroshoz vezető utat a munkaszolgálatosok javították, szélesítették. Később rá gondoltam, hogy az oroszoknak könnyebb legyen átjönni rajta? Néhány napig, hétig ott volt a század a felvezető völgy lezárásán, de még nem volt harc.

Innen aztán Uglyára kerültünk, néhány hét pihenőre, átszervezésre, megerősítést kaptunk. A 25. huszárszázad felét hozzánk csatolták, majd a vasúti szállítással levittek a déli román határra, s ott határvédelmi megfigyelést hajtottunk végre járőrözéssel, kb. szeptember 23-tól kezdve, Gyulától Kétegyházáig. Járőrözés közben október 4-ig semmilyen komolyabb harci esemény nem történt.

Október 4-én bevonultunk Gyula városába, ott modern német fegyvereket kaptunk, azzal kezdtük a kiképzést, de másnap a hadosztály kiürítette a várost, mi maradtunk ott utolsó utóvédnek. Október 6-án hajnalban hatalmas szovjet akna- és sztálin-orgona-tűz

zúdult a város délkeleti felére. Szerencsére mi a város túlsó részén, a házak közt, dufartos kapubejáratok alatt tartottuk lovainkat, így senki se sebesült meg közülünk. Reggel védőállást vettünk föl a gyulavári hídnál, egészen 11 óráig ott voltunk állásban. Azután parancs szerint visszamentünk Gerla-majorba, ott zaboltunk, valamit ettünk is.

Mikor a század Békés alatt lovasrohammal áttört a Fehér-Körös és az Élőviz-csatorna közötti hídon, a szovjet nagy harckocsi-oszlopon, mi a IV. nehézpuskás szakaszban lévén, utoljára tudtunk volna a század után áttörni, de ekkor máz az oroszok észbe kaptak, lezárták előttünk az utat, a hidat, s nekünk a hátulról jövő néhány harckocsi, lovasok és gyalogosok közt kellett a gyümölcsös kert és a Fácános erdő területén megkísérelni az átjutást a sűrű csatornahálózaton. Eközben történt, hogy szembe találoztunk egy személyautóval, benne tábornokok ültek, odakiáltották, hogy: „magyarok?” Feltartották a kezüket, de közben messze elrobogtak, azután bakák támadtak ránk. Már a dobozi út hídjánál voltunk, amikor az én lovamat megint eltalálták, de most a lábán kapott egy súlyos lövést. Megint lebuktunk a földre, most kevésbé ütöttem meg magam, de a lovam három lábonsántikálva elballagott. Közben a mi szakaszunk is Podmaniczky zászlós úrral messze elvágtatott. Hát most itt fekszem a földön, egyedül, magamra hagyatva, mindenki eltávozott. Most mit csináljak, itt az oroszok között? Ezek, ha rámtalálnak, biztosan agyonlőnek. Ilyen mozgóharcban nem ejtenek hadifoglyokat. Azonnal határoztam. Mivel éppen a Körös közelében voltam, gyorsan beugrottam a sás-nád közé a vízbe. Október hatodika volt, elég szép napsütéses volt a délután, de már a későbbi órákban egyre hidegebb lett. Hideg, de mégse a halál, gondoltam magamba, ahogy ott kuksoltam néhány méterre a hídtól. Ha valaki közeledett, beszélgetés zaja hallatszott, már a hideget se éreztem olyan nagyon, behúzódtam a víz alá. Itt és így töltöttem el a fél éjszakát. Nem kívánom senkinek! De a szabadság, az életöszton leküzdötte a nehézségeket. És ekkor számomra, természetesen véget ért a háború.

Nem tudtam utolérni a századot, hiába is akartam volna. Azok, ha az Isten megsegítette őket, lóháton már biztosan messze jártak – gondoltam.

Nekem pedig elkezdődött a millió veszéllyel fenyegető bujdosás az ellenséges csapatok mögött, a véresen zajló harci események forgataga közelében, hiszen haza akartam kerülni a szüleimhez Heves megyébe, Egerbocsrá.

De ezek már nem harci élmények voltak. A lényeg az volt, hogy fiatal voltam, szabadon akartam hazakerülni, és ezt sikerült is elérnem, Isten segítségével.

Büszke vagyok rá, hogy édesapám példájára én is igyekeztem Hazám iránti kötelességemet teljesíteni. Tiszta a lelkiismeretem, a szándékom becsületes volt. Így neveltek a szüleim. Sose bántam meg, hogy katonának jelentkeztem és az is örömmel tölti el öreg éveimet, hogy a híres és utolsó magyar huszárok között voltam és kivettem a részemet abból, hogy huszárélet! Huszár tizedes voltam, magyar huszár!

Spányi Béla (Johannishof)

A TÁBORNOK KÖPENYE

Atörténet kezdetekor a nyíregyházi 4. honvéd huszárezred 6. századának arcvonal mögötti tisztje voltam. 1944 tavaszán, június közepén indultunk a messzi Pripjaty mocsarak területére.

Ekkor már az oroszok széles sávban áttörték a front közép-szakaszát és már-már a sztalingrádihoz hasonló katasztrófa képe rémlett fel. Tábornokunk, végre szabadkezet kapott arra, hogy addig elvetett javaslatait megvalósíthassa. Ez abból állt, hogy a merev védekezés helyett utóvéd harcokkal késleltesse a túlerő ellenséget. Mielőtt ez megtörténhetett volna 1944. június 2-án Kleck városát birtokba vettük és egy ott berendezkedő ellenséges csoportot rajtaütés szerűen megtámadva három órás harcban sikerült visszavetni.

Közelharc közben felső karomat géppisztoly sorozat érte, legényem egy huszár segítségével elkötötte a vérző sebet. A beérkező szomszédos század helyzete rövidesen válságossá vált, tisztjei is megsebesültek amikor beérkezett hozzánk Szabadhegy alezredes osztályparancsnokunk a rohamszakasszal és nehézfegyver századdal. A beérkező erővel sikerült a Fallon század helyzetét rendezni, majd délután gyors átcsoportosítással egy közeledő menetoszlopot két tűz közé szorítani és érzékeny veszteségekkel visszaverni.

Éjjel járőr csetepaték voltak, másnap fokozódott az ellenséges nyomás, majd parancsra sikerült leválni az ellenségtől és hátra szivárogni körülbelül három kilométerre a vezeték-lovainkhoz. Mindezt az osztályparancsnok higgadt, bátor, ruganyos vezetésével tisztjeink és huszárjaink kemény szellemével tudtuk elérni.

A visszavonulás közben erős tűzrajtaütést kaptunk, két huszárom elesett, jobb válamon aknaszilánktól megsebesültem, az izületmet szétroncsolta, sőt még tudóm jobb csúcsa is megsérült. Szemsérülés érte egyik tizedesemet és hírvivőm lába is meg oldala tele lett szilánkkal. Huszárjaim azonban nem hagytak cserben, visszacipeltek a vezeték-lovakhoz, egy éppen oda érkező lőszeres szekérre feltettek. A század elindult rendben, a mi szekérünk pedig elindult nyugat felé. Hozzá kell tennem, hogy a mocsaras vidék nappal fullasztó hőséget, éjjel hideg levegőt árasztott. A nyári melegben ingben harcoltunk, a zubbony, a köpeny a nyeregbe volt málházva, mikor harcba indultunk. Mindez rajta maradt a lovon, így ingben maradván kegyetlenül fáztunk.

Kínos éjszaka volt, rázott a szekér, fájtak a friss sebek, állandóan fuldoklási rohamokat kaptam, utána pedig aludt vért, véres habot köptem, beállt a sebláz mindnyájunknál, mert harmad magammal voltam a két huszárommal. Rázott a hideg.

Hajnalodott mikor szembe velünk egy terepjáró gépkocsi közeledett. A kocsis megszólalt: a tábornok urunk. Valóban ő volt, Wattay Antal tábornok úr, aki odalépett a kocsihoz, rám ismert és megkérdezte, hogy miért nem takaródtok be? Nincs mivel, válaszoltam. Nos ő köpenyben volt a hűvös reggelen. A nyitott gépkocsin még hidegebb volt, de ő lecsatolta derékszíját, levette a köpenyét és ránk terítette. Rászólt a kocsisra, siessen, mert a kötözőhelyet is ki fogják üríteni. Azután felénk fordult és megszólalt: huszár szerencsét fiaim! A köpenyemet meg személyesen hozzátok nekem vissza. Isten veletek!

Mire beértünk, ott voltak a tehergépkocsik, ott ültünk hárman a teherkocsi falához támaszkodva a tábornoki köpennyel betakarva. Azután Baranovicéről tehervonat marhavagonjaival utaztunk, bennük csak szalma meg egy kancsó ivóvíz volt. Beértünk Bresztlitowszkba, majd Varsóba. Innen mintaszerű volt a szervezet: magyar hadikórház, komoly sebellátás, tetanusz oltás, kórház vonat, – a tábornok úr köpenye batyuba összefűzve. Vittem magammal mert a tüdő sérülésem miatt német kórház-vonatba helyeztek. Így értem Drezdába. Ott megoperáltak, helyrehoztak. A köpenyt egy ápolónő segítségével elküldtem Klagenfurtba a nagynénémhez.

1952-ben kerültem Klagenfurtba, a köpeny kitisztítva megvolt. A história pedig igen jellemző volt a világtörténelem talán egyik legutolsó huszártábornokára, aki a harcok mezején mint lovasdandár és huszárhadosztály parancsnok kiválóan vezette husárjait. *A huszár tehát huszár maradt a tábornoki köpeny alatt is.* Joggal el lehet mondani, hogy az életünket mentette meg, mert megfázás elvitt volna bennünket.

Mi legyen a köpennyel? Tekintettel arra, hogy Wattay tábornok úr eredetileg nyíregyházi k. u. k. huszár regiment Nr. 14. hadnagya volt, mint dandár és hadosztály parancsnok, végül mint lovassági szemlélőnk Nyíregyházán székelt. Onnan keltünk hadra.

Utolsó szavai hozzánk ezek voltak: "Személyesen hozzátok ám vissza a köpenyemet." Ami alatt tréfásan azt értette: heverjétek ám ki, el ne patkoljátok!



A tábornoki köpeny a nyíregyházi Jósa András Múzeum huszár gyűjteményét díszíti.

Meleghy Gyula (*Bergisch-Gladbach*)

AZ ÉLET — KALAND

1935-ben behívtak a négyes huszárezredhez Nyíregyházára, majd onnan a Budapesti első ezredhez, tisztiiskolára. Én igen lelkes, nagy huszár voltam, kisgyerek korom óta lovagoltam. Mindig a huszár-szellem volt előttem. Minden évben nagy-gyakorlaton voltam. Egyszer részt vettem a huszárönkéntesek távlovaglásában, ahol elég jól végeztem, s a Tiszán való átúsztatásban első lettem. Nagy élvezet volt!

1938 szeptemberében Bély Alajos 4-es huszárezredes közvetlen közelében, mint karpaszományos őrmester, bevonultunk Munkácsra. Novemberben, Bély engedélyével jelentkeztem és felvettek a térképhelyesbítő különleges csoportjába. A kiképzés Munkácson, a Mitrát utca 15-ben történt. Kemény volt.

1939. január 6-án a munkácsi Csillag Szállóban ünnepeltük az orosz karácsonyt, szmokingban, 14-en voltunk. Akkor Munkácson alig volt katona. Karácsonyi szabadságon voltak. Riasztó legényeink géppisztolyainkat hozva közölték, hogy betörték a csehek és jönnek a Latorca hídjá felé, páncélosaikkal is. Mi erre – ahogy voltunk, de géppisztollyal – rohantunk a Latorca hídon keresztül a másik oldalon szétszórva az árok szélén. Hóban feküdtünk és vártuk a cseheket. Tényleg jött egy páncélos nagy csörömpölve, de fönt egy kereken forgó géppuskával. Mellettem feküdt Bíró Lali hadnagy, s fölugrott a páncélosra és elől, a figyelő lukon lenyomta a géppisztolyát és utána visszaugrott. A páncélos a másik oldalon az árokba fordult. Lali mellettem feküdt és azt mondtam neki: „Ez a hősi tettet?” Óriási! Akkor – miután nem mozdult – fejét felém fordítottam. Láttam, hogy hiányzik a fél arca. Meghalt. Akkor láttam életemben először ilyesmit.

Közben megérkezett a második kerékpáros zászlóalj Beregszászról, segítségével visszavertük a cseheket, borzasztó áldozattal. Abból a térképhelyesbítő iskolából ma élő csak én vagyok. Én is megsebesültem, de nem súlyosan úgy, hogy két hét múlva jelentkeztem újra szolgálatra, s Nagyszőlőssel szemben a határon lettem helyszíni parancsnok, mint zászlós. Közvetlen parancsnokom Aykler Domokos, akkor százados volt, s egy felderítés alkalmával kettőnket elcsíptek a csehek Nagyszőlősen és tudni akarták, miért vagyunk itt. Mi mindig civilben jártunk. Deresre húztak minket. Domi bácsinak szakálla volt. Ütötték a fenekét. Ő nem szólt egy szót sem. Énrám rámhúztak egyet, s úgy ordítottam, mint a sakál. Undorral abbahagyták és tovább verték Domi bácsit, majd azt is abbahagyták, mert látták, hogy nem lehet belőle semmit kiszedni. Véres fenékkal távoztunk.

Március 15-én, ez alkalommal mi törtünk be a csehekhez és a magyar hadsereg előtt mi tisztáztuk a helyzetet. Ezért később ennek a csoportnak minden tagja kitüntetésben részesült. A január 6-i munkácsi eseményért sajnos már csak egyedül én kaphattam kitüntetést, a többiek nem éltek. Számos kitüntetést kaptak viszont a beregszászi kerékpáros zászlóalj tagjai is.

Ezután Aknaszlatinára kerültem, szemben Máramaros-szigettel, egyedül egy legény-nyel. Feladat: felderíteni a szemben lévő Romániának ezt a részét, s erről kellett jelentéseket tenni kiváló főparancsnokunknak, Csics György alezredesnek. Egy vasúti hidat is fel kellett robbantani.

1939 végén leszereltem. Visszamentem állomáshelyemre, a Pénzügyi Központba és folytattam tanulmányaimat az egyetemen.

1940-ben újra behívtak, de most, mint huszárt, a négyes huszárezredhez, mint zászlóst, és úgy vonultunk be Nagyváradra, Kolozsvárra és Marosvásárhelyre. Ezután megint saját kérésemre leszereltem és 1941-ben doktoráltam.

1942 áprilisában behívtak az első haditudósító századhoz, mint hadnagyot, Kievebe. Mint haditudósítónak, fő feladatomban nem annyira a haditudósítás, mint inkább az volt, hogy be kellett ugrani olyan helyre, ahol a parancsnok kiesett, amíg a váltás megérkezett. Így kerültem Szeredina-Budára, a Brjanszki erdőbe, a négyes huszárok egy századához, ahol a parancsnok kiesett. A fiúkat majdnem mind ismertem és rögtön az első nap mesélték, hogy az előttünk lévő kétkilométeres tisztás másik oldalán orosz partizánok vannak és pontosan a tisztás közepén minden reggel áthalad egy hatalmas vaddisznó egy csomó kismalaccal. Szépen elsétáltak előttünk, majd visszajöttek, másnap újra csinálták ezt a cirkuszt. A vaddisznót lelőni nem érdemes, mert csak megdöglik és semmi hasznunk belőle, s akkor a partizánok is rögtön lőnének, mihelyt valaki kidugná a fejét. Így a vaddisznó azoknak se kellett. Nekem akkor egy ragyogó ötletem támadt. Azt mondtam a szakácsunknak: „Jóska, te felveszel egy fehér kucsmát, kezvedbe veszel egy fehér kis zászlót és fölállsz ide a védfalra és lobogtatod a fehér lobogót.“ Talán erre a partizánok is észbe kapnak. „Hohó!“ – mondta a Jóska – „ha a hadnagy úr is feljön, akkor én is felmegyek“. Igazat adtam neki és másnap reggel – péntek volt – fölálltunk és integettünk, mialatt a vaddisznó elmasírozott előttünk. Mi történt? Tényleg: az oroszok is reagáltak, ők is fehér zászlóval és fehér kucsmaszerű fejfedővel jelentkeztek.

Volt egy munkácsi fiú nálunk, aki tudott valamit oroszul. A szakáccsal odamentünk, és amikor látták, hogy az oroszok is ketten jönnek, én fenn maradtam állva, hogy lássák békés szándékunkat, megbeszéltük, hogy másnap reggel lelőjük a disznót, megfelezzük és szombat-vasárnap nincs háború. Ez másnap tényleg megtörtént, nagy késekkel és bődönökkel felszerelve megfeleztük a disznót – a kismalacok szétszaladtak – majd vodka és barack-cserélés után visszamentünk a helyünkre és szombat, vasárnap valóban nem dörögött el egy lövés sem.

Emiatt természetesen a hadosztály-parancsnokunk, Abt Ottó elé rendelték, aki dorgálás helyett nevetett és azt mondta, hogy remek ötlet volt, csak ilyen nem szabad csinálni, s ezért megfedett.

Szeretném még életem legnehezebb tíz méterét megemlíteni. Egy vállalkozás alkalmával meg kellett szakítani az előnyomulást a túl erős orosz tűz miatt. Lefújta a vállalkozást és mindenki egyre gyorsabban kezdett rohanni vissza. Amikor egyszercsak hallom, hogy valaki hív: „Hadnagy úr, hadnagy úr, ne hagyjon itt, hadnagy úr!“ Nézem és látom, hogy ott fekszik egy fiú sebesülve, jó tíz méterre tőlem. Én visszamentem, felvettem, s szidtam, hogy milyen nehéz. Közben szegény kapott még egy lövést a fenekébe. Felhoztam őt a mi állásunkig.

1944. március 19-én – miután a németek bevonultak Magyarországra – több kitüntetés, sőt lovagkereszt után megint visszamentem a Pénzügyi Központba, mint revizor-palánta. Itt történt még valami, amit érdemes elmesélni: Csikszeredán voltam, Del Medico főrevizorral és augusztus 23-án, ami egy vasárnapi nap volt, a csikszeredai tiszti kaszinóban bridzseztünk, amikor bejött egy katona táblával, hogy „Meleghy főhadnagy azonnal jelentkezzen a parancsnokságon!“ Miután én nem vagyok Meleghy főhadnagy, hanem dr.

Meleghy PK. revizor, nem vettem tudomásul ezt a felszólítást, de miután már ötször is jött a katona, azt mondta nekem a főrevizorom: „Gyuszi, ebből baj lesz, ajánlom, jelentkezzi!” Jelentkeztem. Rettenetesen leszidtak. Azonnal mennem kellett a parancsnokságra. Akkor tudtam meg, hogy a románok kiugrottak. Kaptam egy zubbonyt, főhadnagyi csillagokkal és egy feladatot: a Szent Anna tónál lévő üdülőből kellett 110 várandós anyát egy vasúti szerelvényvel – román mozdonyvezető/fűtővel és öt géppisztolyos katonával az alsó vasúti úton (a felső fel volt robbantva) elszállítani. Ez azt jelentette, hogy először Aradra kellett mennünk (ami román volt), majd Szegeden és Dunaföldváron keresztül – át a Dunán – Pápára. Pontosan egy hónapig tartott az út, 9 gyereket szültünk útközben. Az asszonyok remekek voltak, semmi veszekedés nem volt, segítettünk mindenkinek. Miután én doktorátussal rendelkeztem – nem érdekelte őket, hogy nem medikusi doktorátusom volt – kértek: „Doktor úr, segítsen!” Úgy, hogy a kilencedik gyereknél már nagy tudós voltam.

1944. október 10-én azt a parancsot kaptam, hogy 16-án, hétfőn, jelentkezem a Várban a Testőrségen. Közbejött, hogy 15-én teljes díszben a Gellért-hegyen a Búsuló Juhászban ebédeltem, amikor meghallottam kormányzónk fegyverszüneti kérelmét az oroszokhoz.

Én mindig száz százalékosan hű katonája voltam a kormányzónak. Erre autómba vágtam magam és azonnal fel akartam menni a Várba. Ez sajnos nem sikerült, mert a németek már az összes felfelé vezető utat lezárták. Én – miután közismerten háborúellenes voltam – a KABSZ (Keleti Arcvonal Bajtársi Szövetsége) elnökénél, Ney Károlynál találtam helyet, mint segéd tisztje és így megúsztam mindenféle nehézséget. December 9-én nyílt parancscsal Berlin mellé, Oranienburgba vezényelt Ney Károly egy robbantó tanfolyamra. Ennek végeztével, karácsonykor hallottam, hogy Budapest körül van zárva. Erre én befejeztem a háborút. Becsomagoltam és vonattal Bécsbe mentem. Tudtam, hogy apám, családjával együtt valahol ott van. Bécsben – bár egyenruhában, de parancs nélkül – apámmal és öcsémmel együtt január 19-én elfogott a Gestapo. Február 12-én halálra ítélték, de egy amerikai légitámadás megakadályozta az azonnali végrehajtást. Rohantunk le a pincébe, engem is lökdösve levittek.

Mindenki a boltívek alá menekült, de engem és néhány hasonló elítéltet kilöttek onnan. Ekkor telitalálat volt és a többieket elvitte a másvilágra. Mi, hárman-négyen megmaradtunk. A papírok és minden egyéb elégtek, senki se tudta, ki kicsoda. A biztonság kedvéért bevittek a Gestapo börtönébe, az Elisabeth-Promenádra. Április 7-én az oroszok szabadítottak ki, én 42 kg voltam és kórházba vittek. Először osztrák kórházba, ott már teljesen rendbe jöttem. Ezután a biztonság kedvéért egy orosz kórházban helyeztek el, mint a Szovjetunió hőst. Ez volt a címe mindenkinek, akit a Gestapótól szabadítottak ki a szovjetek. Ott egy ápolónőtől megtudtam, hogy másnap jön egy magyar bizottság minket átvenni. Kaptam egy fürdőköpenyt, papucsot és meglógtam. Akkor tudtam meg, hogy március 3-án apámat agyonverték a Gestapón. Öcsém, mostohaanyám, két kis gyermekével a Bristol szállóban lakott. Haza akartak menni és haza is mentek, én kint maradtam. Beiratkoztam a bécsi egyetemre. 1946 végén diplomáztam és akkor értesültem, hogy engem, mint háborús bűnöst, ki akar kérni a magyar kormány az osztrák kormánytól. Az amerikai CIC-hez mentem, ahol rögtön segítettek. Egyszeri sikertelen kísérlet után egy csodálatos fényképem lógott az orosz őrszobában. Másodszorra aztán teherautóval – pokrócba takarózva – megérkeztem Münchenbe, majd Münchenből Innsbruckba mentem a franciákhoz. Itt jelentkeztem a franciáknál és mihelyt megtudták, hogy huszár vagyok, azonnal bevettek a lovas alakulatukba és az Innsbruck-i Egyetem diákjainak lettem

lovagló tanára. A franciák főleg inkább pólóztak és mivel én itthon is tűrhetőleg lovas-pólóztam, bevettek a csapatukba.

1947 húsvétján Rómában volt a nemzetközi lovas-póló verseny, amit az angolok nyertek, az argentinok voltak a másodikok és *mi, franciák*, a harmadikok.

Minket a találkozó után fogadott XII. Piusz pápa. Le kellett adni az adatainkat. Én a sor legvégén térdeltem. A pápa mindenkihez odament és megnézte a céduláját, s az illetőt megáldotta. Nálam a sor végén megállt, rátette a kezét a fejemre és mosolyogva mondta: „Kedves fiam, minket valami nagyon szép dolog köt össze“. Én unitárius vallású vagyok, nem tudtam, mire gondol. Ekkor hozzátette: „Mind a ketten március 2-án születtünk“.



Kocsiverseny Lexingtonban, Kentucky állam
(Szamosszegi Bodó Sándor festménye)

Studinka Elemér (Budapest)

A HUSZÁR AKKOR IS HUSZÁR, HA NÉMET, VAGY AMERIKAI

A II. Világháború végén a magyar huszárság zömét magában foglaló 1. magyar huszár hadosztály és így a magyar huszárság ezen időre eső története nem volna teljes az alábbi két idegen nemzetiségbeli katona (huszár) emlékezetének megörökítése nélkül, akik – talán nem túlzás mondani – huszárbajtársi magatartásukkal mindenképpen megörökítésre méltó érdemeket szereztek a magyar huszárság szempontjából.

Az egyik Max Huck szőke, karcsú német huszárszázados, aki két bátyjával együtt, mint kiváló versenyző a német katonai ugrató csapatnak Momm, Hasse, Brinkmann, Caminesi mellett, kiváló tagja. Történetünk szempontjából a magyar huszárhadosztály mellé a német hadvezetőség által szervezetszerűen alkalmazott Deutsche Verbindungs Khor (DVK) nagyjából a hadosztály 1944. őszi és téli hadműveleti időszaka alatti parancsnoka volt. (Német összekötő tiszt.)

A másik Georg ezredes az amerikai fegyveres erőknek a háború befejezésekor a későbbi demarkációs vonalnak az Enns folyónak Enns és Steyer város közötti szakaszát elérő és megszálló erőinek (légi deszant hadosztály vagy ezred?) parancsnoka volt. Az idő távlatából sem Georg ezredes keresztnévét, sem az általa parancsnokolt alakulat pontos megnevezését (békebeli állomáshelyét stb.) megnevezni sajnos nem tudom, mert akkori, alább elmondandó kapcsolat során ennek ismerete sem lehetséges, sem fontos nem volt a történések szempontjából. (A pontosítás amerikai hivatalos helyen, de személyére tekintettel indokolt és méltó is volna.)

Időrendi sorrendben HUCK százados volt az, aki a magyar huszárság iránti állandóan nyilvánított és még inkább meg is nyilvánuló megbecsülése és huszárbajtársi szelleme folytán a kötelemét képező feladatát, így a huszárhadosztály felsőbb parancsnokságához intézett állomány létszám, harcihelyzetet megítélő és közlő jelentéseit a maga részéről és mindenkor a hadosztállyal egyezően megerősítette és jelentette német parancsnoksága felé, ami az akkori súlyos hadi helyzetben a hadosztály szempontjából nem egyszer életfontosságú és az életek sokaságát megmentő ténykedésnek bizonyult. Ennek a ténynek a huszár hadosztály parancsnok teljes mértékben tudatában is volt a kapcsolat egész ideje alatt. Ugyanez a magas szintű segítőkészség jellemezte helyettesét a parancsnokságban Buzás huszárhadnagyot. Az események logikája szerint sajnálatos módon kapcsolatunknak az vetett véget, hogy a 8-10 főből álló altiszti és híradós légénységi törzsük valamely beépített vagy esetleg elkötelezett náci tagjának feljelentése folytán, 1944. december vége felé a hadosztálytól mindkettőjüket azonnali hatállyal elvezényelték. Buzás hadnagy páncélos alakulathoz kerülve napok múlva a Tata környéki harcokban halt hősi halált. Huckról értesülést csupán egy jó évtized múltán sikerült szereznem, midőn ausztriai lakhelyén felhívva, felesége közölte, hogy néhány napja meghalt.

Illő, hogy nevét és személyét a magyar huszárság hálás emlékezetében megtartsa.

A másik idegen nemzetiségű hadseregbeli katona, akinek neve a magyar hadosztály vésnapjaiban 1945. májusában betöltött szerepével arany betűvel örökítendő meg, az amerikai Georg ezredes. Ő, mint az később baráti közléséből tudomásunkra jutott az USA déli

államai valamelyikének szülötte volt. Az észak-dél elleni amerikai háború hagyományai még elevenen éltek a földbirtokos családbeli szülőházában. Hivatásos katona huszárcsapatnembeli lett, ízig-vérig lovas ember, lovas póló játékos, aki északi honfitársait még 1945-ben is jenkinnek nevezte.

1945. áprilisában a hadosztály leharcolva, Salaberg alsó ausztriai-községben Enns-től délre kb. 15 km-re volt elhelyezve a hadosztályhoz csatlakozott mintegy 1000 főt kitevő huszárezredbeli KIK FEK és VMK-kal és velük részben saját járműveiken nyugatra távozni szándékozó huszár hozzátartozók és egyéb civil menekültekkel együtt.

Összesen a harcos állománnyal együtt mintegy 4-5000 fő.

A fenti elhelyezési körletben május elejére nemcsak keletről, az orosz vonalak felől, Bécs irányából, de a Linz felőli amerikai hadszíntérről mind erősebben volt hallható és észlelhető az ágyúzás hangja.

Ebben a helyzetben jutottam arra az elhatározásra, – mivel az angol nyelvet meglehetősen bírtam – megkísérlem átjutni az amerikai vonalához és az ottani felső parancsnokságon a huszár hadosztálynak amerikai megszállási területre való áttelepülését kieszközölni. Erre kértem és kaptam engedélyt a huszár hadosztály parancsnokságot ellátó Makay Attila ezredestől és Szakvári János vezérkari őrnagytól, vezérkari főnöktől, előterjesztett szándékom kivételére. Ez az elhatározás 1945. május 3-án az esti órákban fogant meg azzal, hogy másnap május 4-én a kora reggeli órákban egy oldalkocsis hírvívő motorkerékpáron kísérlem meg az átjutást. Itt ismét a gondviselés irányította elhatározásunkat, mert mint később kiderült május 4. lett a fegyverszünet (armistic day) napja, olyan határozmánnyal, hogy a német, illetve szövetséges csapatok annak a győztes hatalomnak a hadifoglyai, melynek megszállási zónájában 1945. május 4-ének 24 órájkor állanak. Mint később köztudottá vált körzetünkben ez a határ az Enns folyó vonala lett.

Itt nem részletezett viszontagságos módon jutottam el Enns város volt hadapród iskolájába, az ottani harcállás pontján Georg ezredes színe elé. Kijelentésemet íróasztala mögött felállva hallgatta: parancsnokságom amerikai zónába történő áttelepülésének kérését. Meglepetésemre azt közölte, hogy tudomása van a magyar huszár hadosztály hősi harcairól (sic!) s bár ő személyére a kérést szívesen teljesítené, de a súlyos élelem ellátási helyzetre való tekintettel is felsőbb parancsnokságának engedélyét ehhez be kell szereznie. Amit ígér, hogy minden erejével szorgalmazni fog. Mintegy két óra elteltével sikerült távbeszélőn a felsőbb parancsnokságtól (hadsereg)? Achenben az engedélyt elnyernie, amit velem látható örömmel közölt és kérdésére, mennyi idő alatt menetkész a hadosztály? – közöltem, hogy 1 óra alatt, mire kissé csodálkozott ugyan, nem tudván, hogy menetkészzen várják visszatértemet a kiadott parancs szerint.

Ezt követően 5 jeeppel egész törzsével és összezsavart csapatzászlóit feltűzve a járművekre indultunk útnak. Érkezésünket az utunkba eső saját tábori telefonvonalunkon saját parancsnokságommal közölve, amely a salabergi kastély hátsó várudvarán már fogadásunkra készen felsorakozva – elől a huszár hadosztály parancsnokával – várt a parancsnokság teljes tiszti törzsével együtt.

Az ellenkező oldalon felsorakozott jeepek és kibontott amerikai zászlók elé, szemben a mi parancsnokságunkkal, sorakozott fel Georg ezredes mögött a kísérő kb. 10-11 főnyi amerikai tiszti törzs és hangzott el Georg ezredes emelt hangon elmondott nyilatkozata, miszerint örömmel járul hozzá a magyar huszárok kéréséhez és biztosítja részünkre az amerikai övezetbe történő áttelepülést. Ezt követően indult el az amerikai jeepek után a

hadosztály menete az Enns folyón át vezető töltés hídon, (melynek elérése előtt szomorú jelenetként fegyvereinket a két őrt álló Sherman páncélos elé dobáltuk).

Georg maga jelölte ki elhelyezésünk körletét, ami egy mintegy 10 km átmérőjű körben elhelyezkedő kisebb település és osztrák parasztgazdaság területén történt.

Így vészelte át a hadosztály e területen hadifogságát, augusztus végi hazaszállításáig emberveszteség nélkül, szabad mozgást élvezve, ami egyedül és kizárólag ennek a nemes huszárbajtárs páratlan lojalitásának volt köszönhető. A huszárhadosztály hazaszállítása előtt Schell és Makay ezredes parancsnokkal tolmácsi közreműködéssel az amerikai parancsnokság steyeri parancsnokságán, valamennyi tisztje részvételével, tiszteletükre adott ebédjén teljes katonai díszben adtuk át Georg ezredesnek a magyar huszárság háláját kifejezendő, a hatalmas Hadi Seregnek nevezett lovas póló vándordíjat és Makay Attila külön személyes ajándékként édesatyja, az ugyancsak huszárezredes ereklyeként őrzött, remekbe készült kardját, amit Georg ezredes ünnepi beszéd keretében megköszönt azzal, hogy e tárgyakat nem a maga, hanem ezredének otthoni amerikai őrizetére veszi csupán át.

Fentiek megörökítésére, mint az események talán utolsó szereplője atyai jó barátomnak Makay Attilának életében előttem több ízben nyomatékosan tett felhívására neki tett ígéretemnek megfelelően tettem eleget, aki e két külföldi huszár emlékezetének kötelező megőrzését a magyar huszárok becsületbeli ügyének tartotta.



Vattay Antal (Budapest)

MILYEN ÉRZÉS VOLT A ROHAM ALATT? EMLÉKEK NAGYAPÁMRÓL

Nagyapámra, vitéz Vattay altábornagyra mindig szeretettel gondolok, a róla szóló leírások rendkívül érdekelnek. Sok érdekes dolgot megtudtam róla, s igen eredeti az a visszaemlékezése, amit még fiatal huszárhadnagy korában vetett papírra, az oroszok ellen 1914-ben vérgelhajtott első lovasrohamáról.

Ismertetem a róla leírt méltatással együtt.

Vattay (akkor Vetter) Antal Nyíregyházáról, 1914. július 30-án a cs. és kir. 14. huszárezreddel vonult a frontra, mint huszárhadnagy szakaszparancsnokként (1912-ben avatták fel a Wiener Neustadt-i Akadémián) azonban rövidesen kiemelték ebből a beosztásából, a magasabb parancsnokok mellett parancsörtszti és lovasdandár vezérkari tiszti szolgálatot látott el.

A kérdéses időben, 1914. augusztus 23-án is a 6. lovasdandár parancsnok báró Apor Samu tábornok parancsörtszti volt.

1914 augusztusában az oroszokkal kialakult háborús helyzetben a monarchia nagyszámú lovasságát Galícia keleti határán hadászati felderítésre alkalmazta. Így került bevetésre a dandár a határ déli sávjában.

Már augusztus 10-től harcban álltak a hasonlóan lovas, kozák csapatokkal. A Zbrucz határfolyón túl is felderítési eredményeket értek el, s az I. lovas hadosztály részeként, elfoglaltak fontos területeket a határfolyón túl, így Kamenyec Podolszkij városát is. De vissza kellett vonulniok, mert tőlük északra az 5. lovashadosztály Gorodok-Satanovnál súlyos veszteségeket szenvedett.

Így e napon, augusztus 23-án Czortkov közelében az ezred bal szárnyán délután 14 órakor az igen erős ellenséges támadás következtében válságos helyzet alakult ki. A hadosztályparancsnok azonnal elrendelte, hogy Apor tábornok, a lovasdandár parancsnoka vesse be az északi szárny tartalékát a támadó orosz zöm oldalába. 15 óra körül, midőn erős tüzérségi tűz feküdt a két lovasütegen, mintegy két kilométer távolságból rohamra indult egyezrednyi cserkesz lovas a védőállások ellen. Mayer Béla alezredes, a II. osztály parancsnoka, a tartalék egy és fél lovasszázd és egy utászszakasz erővel megindult az állások mögül.

Az ezred tűzkeresztségének, első rohamának története nagyapám hadnagykori leírásában így hangzik.

(A dandárparancsnok ugyanis a roham előtt felküldte parancsörtsztijét a dombra a védőállásokhoz, állapítsa meg pontosan az oroszok helyét és adja meg a roham irányát.)

„Az oroszok, legalább 4-5 század, javában, több sorban, nyugati irányba vágta támadtak. Valószínűleg az állás közepét akarták áttörni, abban a hiszemben, hogy az már az északi szárny. Mikor pillanatok alatt tiszta képet nyertem, kirántott kardommal irányt mutattam. Az oroszok közben észrevehették a közeledő veszélyt és bámulatos gyorsasággal, a vágásban közeledő huszárokkal szemben arcvonulat alakítottak.



Vitéz Vattay Antal

De ekkor már a dombra érkeztek a vágótűző 14. huszárezred részei. Magam az első vonalhoz csatlakoztam pisztollyal a kezemben, azt többször is elsütöttem. Nekilovagoltunk a lándzsafalnak. Az összeütközés hatalmas volt, az orosz lándzsafal szétmállott és most az egész harc, aránylag szűk téren, kis csoportokra oszlott. Ebbe az összetömörített lovas zömbe úgy a saját, mind az orosz tüzéség és géppuska is belelőtt. Magam két tányérsapkás lándzsás orrossal kerültem össze. Két oldalról jöttek, de ebben a pillanatban egy huszár jött segítségemre, közben azonban az egyik orosz pikájával oldalba ütött. Az orosz látva sikertelenségét, megfordult, eleresztette a szarát és lándzsájával nyergében hátrafordulva hadonászott. Szerencsére gyors és fordulékony lovammal sikerült elébe jutnom és egy hatalmas vágást fejére és kezére mérnem; amire lefordult a lováról. Szabad voltam, visszatértem a harcoló huszárokhoz... Vagdostam ide-oda, de nem tudom mit. Közben gyülekező jelet hallottunk fűjni, mire, miután az oroszok is visszamentek, a gyülekező irányába vágattam...

Az emberek gyülekeztek, s egy volt huszárom odajött hozzám és kérdezte: „Hadnagy úr, jól verekedtünk?” - megdicsértem...



Vattay Antal tábornok egy honvédalakulatnál
1941-ben a fronton

Apor tábornok, fűvatta a gyülekezőt, mert a harcoló részek oldalában új, hatalmas lovastömeg jelent meg... közben a tüzéséget a mocsár mögé rendelte, ez gyorstűzzel belelőtt a közeledő lovaságba és azt megállította. Az oroszok nem követtek, még járőrök se mutatkoztak...

Személyes benyomások. Majd mindenki, akinek volt pisztolya, avval igyekezett a lándzsafalba rést lőni. A huszárok a túlerővel szemben bámulatos lelkesedéssel küzdöttek. Az időérzést teljesen elvesztettem, fogalmam se volt, mennyi

ideig tartott a harc. A roham után nálunk győzelmi hangulat uralkodott. Az oroszok tényleg nem merték újra felvenni a harcot... ez volt a világháború alatt első és utolsó lovasrohamunk.“

A fiatal parancsőrtszt tehát nemcsak az irányt mutatta a rohamozóknak, őt is elragadta a huszárvirtus. Az igazi tiszt nem azt kiáltja, hogy „Előre!“, hanem azt, hogy „Utánam!“

Azt szokták mondani, hogy a történelem soha nem szokott megisméltődni. Ennek itt ellent kell mondani, mert a II. világháborúban 1941. július 11-12-én, ugyanazon a helyen, ugyanolyan felderítő feladatot kellett a huszároknak végrehajtaniok, mint 1914. augusztus 17 és 20 között és most a parancsot kiadó lovasdandár parancsnok, tábornok az volt, aki huszárhadnagy korában ilyen feladat közben még lovasrohamban is részt vett.

Ezek a közel azonos események helyileg is ugyanott következtek be, vagyis a Buczec, Kamenyec-Podolszkij, Zwanczyk közötti területen. Mindkét alkalommal előbb Kamenyec-Podolszkijt foglalták el.

Hány ilyen érdekes megisméltődés lehet még történelmünkben?

Domokos Sándor (USA)

HUSZÁROK ÉS AZ USA LOVASSPORTJA

Az Egyesült Államokban megjelenő színvonalas lovasfolyóiratban, a "Horseplay"-ban "The Hungarian Connection" címmel egy igen érdekes és nekünk magyaroknak értékes cikk jelent meg. A cikk elismeréssel adózik a magyar lovassportnak és azoknak a magyar lovas tiszteknek, akik szaktudásukkal nagymértékben hozzájárultak az amerikai lovassport jelenlegi színvonalához. A lovaglósport Amerikában a második világháború után a magyar lovas-tisztek megjelenésével egyszerre olyan rohamos fejlődésnek indult, amelyre alig van példa a sport történelmében.

A magyar lovassport története

Nekünk magyaroknak nem az a meglepő, hogy a magyar lovas hagyományok ekkora elismerést kaptak, hiszen mi tudjuk, hogy a magyar huszár világviszonylatban egyedülálló múltra tekint vissza. A meglepő az, hogy a cikk írója - Paula Rodenas – felismeri ezt a kiváltságot, amelyet elsősorban a Ludovika Akadémia kiemelkedő kiképzésének tulajdonít. Általában a tisztképzést a Ludovikán az amerikai West-Point tisztképzővel egyenrangúnak ismerik el, sőt lovas szempontból még afölé is emelik. Ebben látja az okát annak, hogy a magyar lovas-tisztek olyan jó módszereket és sportágakat vezettek be az itteni lovas életbe, melyek addig ismeretlenek voltak az Egyesült Államokban.

Kiváló magyar oktatók

A kiemelkedő oktatók között a cikk kiemeli Buttykay Béla, Foltényi Gábor, Kunffy Károly, Némethy Bertalan, Szilágyi Dezső, Szinay András, Valkó Károly, Visy István és Vedlik Csaba nevét. Mind megörökítették nevüket, mint az amerikai lovassport fellendítői, de köztük is világviszonylatban kiemelkedő érdemeket szerzett Némethy Bertalan, akit elvitathatatlanul a közelmúltban történt visszavonulásáig az aktív sporttól, a világon a legnagyobb ugrató-lovas kiképzőnek ismerték el.

A magyar huszártisztek számára az a tény adott alkalmat az elhelyezkedésre, hogy a valamikor híres United States Cavalry – mint idejét múlt fegyvernem – a második világháború után megszűnt. Ezzel a lovasképzés és tradíció elvesztette legfőbb forrását az Egyesült Államokban. Az így keletkezett űrt töltötték be a kivándorolt magyar huszár- és tüzértisztek.

A honvéd huszárság az Osztrák-Magyar Monarchiában Európa legkiválóbb lovassága volt, egy szinten a Német- és az Orosz Birodalom hasonló fegyvernemével. Ez a hagyomány nálunk magyaroknál sokkal mélyebb gyökerekből táplálkozott, mint a Német Birodalom lovasságára és csak a kozák hagyományokra támaszkodó orosz lovasság jöhetett egyidőben számításba a magyar huszárság mellett. Nem lehet véletlen az, hogy a második világháború után kivándorló más lovas tiszték megközelítőleg sem tudtak olyan befolyást gyakorolni ezen sportban, mint a magyarok. Ők ezen a területen messze nagyobb szerepet vittek és visznek az Egyesült Államokban, mint bármely más nemzet lovasai. Ezzel nem csak új hazájuknak elismerését vívták ki, de egyben az összmagyarságnak is nagy szolgálatot tesznek azzal, hogy a világ rajtuk keresztül ismeri meg a magyarságot.

Somlyói Nagy Sándor (Budapest)

„TANKOT ROBBANTOTT!“ Egy huszár alezredes hőstettei

A fővárosi "vérbíróság" 1959. március 15-én, nemzeti ünnepünk vasárnapján hirdetett ítéletet az Újpesti Forradalmi Bizottság 33 vádlottja ügyében. A 33 vádlottból 10-et halálra, 23-at pedig összesen 337 év megosztott börtönrre ítélt. A 367 oldalas ítélethől a kivégzett Somlyói Nagy Sándor huszár alezredes kivégzésének indoklása:

„S. Nagy Sándor huszár alezredes, annak ellenére, hogy betegálmányban volt, egészségét nem kímélve nyomban talpra ugrott, amikor elérkezettnek látta az időt a szocialista rendszer megdöntésére. 1956-ig betanított munkás, majd csoportvezető és munkástanács tag lett az októberi események alatt. Nagy Imre bejelentésére azonnal jelentkezett szolgálattételre. Tiszti múltjára tekintettel november 5-én már ő lett az újpesti fegyveres erők főparancsnoka. A mintegy 2000 fegyverest (katonát, rendőrt és nemzetőrt) századokra és szakaszokra osztotta és az élükre tiszteket állított. A fegyvereseit kioktatta, hogyan kell benzines palackkal megsemmisíteni a tankokat. November 8-ra az egész kerületet védőképessé tette.



Somlyói Nagy Sándor huszár alezredes, 1901-1959

Fegyveres egységet helyezett a Kilián Tanoncotthonba, az Öregtemetőhöz, a Texfához, a Vágóhídhöz, az összekötő-hídhöz, a Víztoronyhoz, a palotai sorompóhoz és több helyen a kerületben. A Víztoronymnál lezajlott ütközetben a szovjetektől zsákmányolt harci eszközöket a főparancsnokságra, a Könyves Kálmán Gimnáziumba vitette és felállította (három páncéltörőt és különböző nehézfegyvereket). Fegyvereseivel elfoglalta november 5-én a rendőrkapitányságot, elvitte onnan a fegyver- és a lőszerkészletet. Várszerűen megerősítette a főparancsnokságot, amelynek alagsorát feltöltötte fegyverrel, lőszerrel és ruházattal. Amikor a szovjet egységek betörték Újpestre, minden fegyveres egységet ellenállásra szólított fel, mire a késő estig tartó harcoknak sok halottja, sebesültje és épületkára keletkezett. Amikor a főparancsnokságot (gimnáziumot) szovjet tankok vették körbe és löni kezdték, S. Nagy Sándor „bátorításul“ az erkélyre rohant és egy lánggránátot dobott az alatta tüzelő parancsnoki tankra, amely felrobbant, darabokra hullott. A menekülésre csak akkor adott parancsot, amikor az épület földemje az emeletre omlott. Az épületből menekültekkel a késő esti órákig utcai harcokban vett részt.“

A vérbíróság ítéletében kimondta, hogy S. Nagy Sándor ezen súlyos bűneivel, cselekményeivel megvalósította a Bhö. 349 pontban felvetett többrendbeli gyilkosság büntetését, ezért öt kötél általi halálbüntetésre ítéli és kegyelemre nem ajánlja. A Legfelsőbb Bíróság az ítéletet helybenhagyta, Somlyói Nagy Sándort 1959. július 30-án 15 óra 5 perckor felakasztották. Sírhelye a 301/21/24.

Somlyói Nagy Sándor egy percig sem tartotta illetékesnek a vérbíróságot olyannyira, hogy még a nevét is tagadta, semmit sem ismert be. *Igazi hős volt.* Ezt mondták róla az életben hagyott volt halálraítéltek is, tanúságuk szerint forradalmár tiszthez méltóan, "Éljen Magyarország!" kiáltással ment a bitófa alá."

Kegyelet és hála hős bajtársunknak!

Hornyák Tibor leírása alapján. Megjelent: Igazunk '56. III. évf. 12. sz. 37. o.

Muhr Albert (Budapest)

A LIMANOWAI HUSZÁRROHAM 1914. DECEMBER 11-ÉN

Az első világháború német győzelmek jegyében indult, a nyugati front és a keleti front északi szakaszán. Az Osztrák-Magyar Monarchia katonai helyzete azonban nem alakult ilyen kedvezően. Az osztrák tábornokok, akik 1914. júliusában fegyveres megtorlást követeltek Szerbia ellen, 1914. decemberében a Monarchia mindkét arcvonalán visszavonulóban voltak. Délen Szerbiában iszonyú veszteségek után megakadt Potiorek tábornok büntetőhadjárata, észak-keleten a Monarchia lengyel tartományaiban szintén tragikus volt a helyzet. A Brussilow orosz tábornok vezette "GŐZHENGER" mélyen benyomult a Monarchia területére Galíciába és a magyar észak-keleti felvidékre. A Monarchia hadvezérei központi védelmi terv hiányában helyi ellentámadásokkal próbálták megállítani a győzedelmesen előnyomuló orosz túlerőt. Ezek közül a rögtönzött ellentámadások közül csak egy járt sikerrel: a magyar huszárok limanowai rohama.

*"Lakásuk volt paripájok háta,
Vetett ágyok kemény nyeregkápa:
Ették és aludtak vérmocskolta nyergen,
Jártak éjjel-nappal sok nehéz fegyverben.*

*Nem kérdezték: sok-e az ellenség?
Olvasatlan próbáltak szerencsét;
Tudták, a szerencse mindig ahhoz pártol,
Kinek szíve még a halálban is bátor".*

Ezeket a sorokat Arany János „Az örökség“ című költeményéből idéztem. Gyönyörű gondolatok a magyar huszárságról.

MUHR OTTMÁR ezredes 1914. december 8-án reggel átvette a császári és királyi 9-es számú huszárezred parancsnokságát. Az ezred Limanowától dél-keletre fekvő, a Jabloniec-hegyhátat a Golcov-val összekötő magaslatokat szállta meg. Az ezredet délelőtt 10 órakor felváltották népfelkelő osztagok. Délután Muhr ezredes parancsot kapott, hogy a 9-es huszárezred Starawiestől délre fekvő magaslatokig előnyomul és a népfelkelő csapatokkal együtt a magaslatokat, megszállja. A megszállást a huszárok végrehajtották. Az éjszaka nyugodtan telt el. 9-én reggel két gyalogszázad és egy géppuskás osztag Golcowra került, hogy az ott tartózkodó Bernolák kapitány csapataink jobb szárnyát biztosítsa. Az oroszok 11 órakor nagy erővel megtámadták a jobb szárnyat, ágyúzni kezdték és gyalogsági rohamot indítottak. Csapataink visszavonultak, parancsnokaik részben elestek, részben súlyosan, megsebesültek. A 9-es



Muhr Ottmár

huszárezred heves puskatűzzel fogadta az előnyomuló oroszokat, mire az oroszok az ezred irányába fejlődtek. Az ezredet délután 4 óra 30 perckor gyalogsággal váltották le. A 9-es huszárezred Limanowán keresztül Krolewskiére és Slopnicére menetelt és az éjszakát ott töltötték. December 10-én este 8 órakor a hadosztály parancsnokság kiadta a parancsot, hogy a 9-es és a 13-as huszárezred december 11-én reggel 6 óráig felváltja a 10-es és a 3-as huszárezred századait, amelyeket Baintner alezredes vezet. Az ezred december 11-én éjjel 3 órakor megindult Limanowa felé. Limanowa főterénél ellenséges gránátok csapódtak be az ezredbe és veszteségeket okoztak. A falu déli szélére érve a magaslatok felől vad csatazaj hallatszott. Muhr ezredes megparancsolta, hogy a lovakat Sulkowski herceg őrnagy és Fekete báró kapitány vezetésével hátravigyék. A gyalog sorakozó huszárok ellenséges tűzben a Jablonieci-dombok felé széles rajvonalban fejlődtek. Muhr ezredes a sáros úton nagy lendülettel vezette ezredét. Bal szárnyunk a nyírfás hegyoldal megmászásánál ellenséges golyózáporba került. Az orosz csapatok hatalmas túlereje kiszorította Baintner alezredes leváltandó csapatait és 5 órakor elfoglalták a Jablonieci magaslatot. A visszavonuló Baintner alezredes tájékoztatta Muhr Ottmár ezredest a helyzet súlyosságáról és jelentette, hogy a leváltás lehetetlen és állásaink csak azonnali támadással menthetőek meg. Muhr ezredes saját felelősségére és felsőbb parancs nélkül elrendelte a támadást. Az ellenségtől száz lépésre gyilkos puska és gépfegyvertűz fogadta a támadó huszárokat. Muhr ezredes rövid tüzelés után rohamra adott parancsot "ELŐRE FIÚK ÉLJEN A KIRÁLY!" kiáltással ezrede élére állt és a Soproni-Nádasdy huszárok a többi alakulat huszárjaival együtt rávetették magukat a túlerőben lévő ellenségre. Vad kézitusaiban hős huszárjaink, tisztjeik bátor vezetésével emberfeletti munkát végeztek. A huszárok, akik eddig felderítésben és lovasharcokban a Monarchia legkiválóbb fegyvernemének bizonyultak, most a számukra szokatlan gyalogharcban, a közelharcra alkalmatlan fegyverekkel karddal, karabéllyal, vagy csak egy gyalogsági ásóval indultak rohamra. A huszárok vad elszántsága és szokatlan harcmódoruk meglepte az oroszokat, akik vitézül harcoltak, de a huszárököl előtt nem tudtak megállni. Muhr ezredes huszárjai visszafoglalták a védelmi állások kulcsát a Jabloniesci magaslatot.

Drága győzelem volt!

Csupa nemes bátor és vitéz huszár esett el. Közöttük Muhr Ottmár ezredes halálos lövéstől találva összeroskadott. Szántai százados a géppuskás osztag parancsnoka, gróf Thon-Hohenstein százados Bauer Ottó hadnagy lelték hősi halálukat. Nedeczky zászlós és Odescalchi herceg megsebesült. A merészen előretörő Péterffy huszárhadnagy az ellenség kezére került. A géppuskásoknál Cserhalmi százados és Babics hadnagy megsebesült. A kilences huszárezred 4. százada az ellenséges tűzhatás és kézitusa során jóformán felmorzsolódott. Az 5. századnak is súlyosak voltak a veszteségeik. Az oroszok veszteségei: 800 halott és 240 emberük a huszárok fogságába került. *Ezzel a dicső császári és királyi 9. számú gróf Nádasdy huszárezred az első orosz tömegbetörést a jablonieci kis-nyírségben halálra sebzett vitéz ezredesük örök dicsőségére is – rendkívüli áldozatok árán, de teljes eredménnyel hősiiesen kivédte.*

Ő Felsége I. Ferenc József MUHR OTTMÁR ezredest példás vitézségéért és sikeres öntevékeny vezetésének legfelsőbb elismerésével, haló poraiban a Lipót-rend lovagkeresztjével tüntette ki és Limanowai előnévvel magyar nemességet adományozott.

A Limanowai csatában résztvevő összes tisztünk kitüntetést kapott. Palásty őrmester, aki hősi halált halt, arany vitézségi érmet kapott. Filipovics fegyvermester és Juhász

káplár a gépfegyverosztagnál szintén. Ezen kívül még sok nagy és kis ezüstérem került kiosztásra. Nedecky és herceg Odeschalchi zászlósokat nagy ezüst vitézségi éremmel tüntették ki.

Utólag még meg kell említenem a győzelem kivívásában Pilsudsky ezredes-dandárnok nevét, aki a lengyel légió hős parancsnokaként Marcinkovicénél kis csapatával késleltette a délről Limanowa felé tartó orosz csapatokat, hogy a csatadöntésre odaérjenek.

Elesett tisztjeinket Arz altábornagy, gróf Bissinger és gróf Herberstein tábornokok jelenlétében a Tymbarky temetőben helyezték örök nyugalomra. Folba tábori lelkész szívhezszóló, mélyen megrendítő szavakkal búcsúztatta az utolsó útjukra induló hősöket.

Egyben itt köszönöm meg önök előtt a lengyel népnek és Limanowa egyházi és világi vezetőinek, hogy nagyapám és hős huszár halottaink békében és rendezett ápolt helyen alusszák megérdemelt örök álmukat Limanowán.



*A Nadasdy huszárok és
Muhr ezredes emlékműve Limanowán*



*Muhr Ottmár huszár ezredes mauzólauma
Limanowán*

Nagy Kálmán (Budakeszi)

A LEGTÖBBET SZENVEDETT MAGYAR HUSZÁR, TABÓDY ISTVÁN EMLÉKEZETÉRE

Volt egyszer egy huszárszázados, igazi, beleváló vidám, kemény magyar katona, társaságok kedvence, a huszárélet gyöngye, aki gyerekkorától a katonaiskolák neveltje volt és a sorsa úgy hozta, hogy az embertelen megpróbáltatások, gyötrelmek és üldöztetések közt nem a kétségbeesés szakadékába zuhant, hanem minden egyéni ellenszegülése ellenére a túlsó oldalt választotta, a felsőbb hatalmak akaratából.

Isten huszára lett!

1944 júliusától a Nádasy huszárok soraiban, mint nehézfégyver század parancsnoka elszántan küzdött a súlyos harcokban a Pripjaty mocsarak pusztító levegőjében, a legválságosabb körülmények között is hű harcos huszáraival.

Varsó előtt, ahol a huszárhadosztálynak sikerült 1943 óta először megállítani a szovjet páncélos erőket, 1944. szeptember 17-én Lemberovnál, géppuskái és nehézfégyverei tüzét hatásosan vezetve igen súlyosan megsebesült. Félkarját majdnem elvesztette.

Szerencsére megmentették a karját a katonakórházakban, s végül az érsekújvári kórház kitelepítése elől otthagya a kórházat, nem akarta elhagyni a hazáját.

1945-től az új honvédségben a Lőügyi osztályon szolgált, a lovakat szedte össze az országban. 1947-ben azonban végeszakadt katonaéletének, mivel Horthy egyik leányunokájával levelezett, ezt kémkedésnek minősítették és megkezdődött az üldöztetési korszaka.

Előbb Kistarcsán, a zárt részben működött, mint „házi“, s itt már közvetített a papok és a hívek közt. Majd megpróbált megszökni, mire a büntető „toronyba“ zárták augusztus 20-tól öt és fél hónapig.

Itt a hosszú éhezés és dermesztő hideg hatására egyszer földhöz vágta a magánál rejtetett kis bibliát és felkiáltott: „Hát így eteted te az ég madarait?“ Alighogy kimondta, nyílt a zárka ajtaja: „Csomagot kaptál hazuról!“ Sírva fakadt a válaszra. Két hét múlva újra jelet kért, hogy meggyőződjék róla, nem véletlen volt-e, ami vele történt. Alig mondta ki, a házi munkás hozott neki egy darab kenyeret, egy kiszabadult társa küldte neki a kenyéradagját. *Isten megtalálta a módját, hogy magához szelidítse.*

1950-ben a recski hírhedt táborba került. Itt is keményen küzdött, de helyt állt. Itt lett próbára téve, hogy melyik az erősebb, a szeretet, vagy a gyűlölet? ...Egy kegyetlen verőember, miután bottal alaposan összeverte, gúnyolódva megkérdezte tőle: Ugye, Tabódy, ha most megtehetné, elvágná a torkomat? Tabódy erre azt felelte, ő keresztény ember és minden embertársát szereti, eszébe se jut bosszút állni! Erre iszonyúan megverte a dühtől fuldokló őt és ismét megkérdezte, szereti-e még őt? A válasz: igen, őrmester úr! Harmadszor még dühödtebben, még kegyetlenebbül elverte, s a válasz ugyanaz volt: igen, szeretem önt! De belsejében érezte, hogy ha még egyszer hozzányúl ez a pribék, ha Isten



Tabódy István
Isten huszára

nem segít, megöli ezt az alakot... Am erre már nem került sor, az őt eldobta a botját és káromkodva, a méregtől fulladozva elrohant veresége helyéről.

Recskről 1953-ban szabadult és az egykori Zala megyei főispán, országgyűlési képviselő, ősi magyar család fia, kinek bérmaapja Shvoy püspök és atyai pártfogója, apjának jó barátja a későbbi bíboros, hercegprímás, Mindszenty József volt, természetesen rakedómunkásként dolgozott, de már a budapesti Központi Szeminárium hallgatójaként!

1955-ben azonban innen is kitiltották. Indoka: nincs remény, hogy a demokrácia hű papja legyen! 1956 október elején aztán kemény levelére visszavették.

1956. november 3-án Mindszenty kérésére néhány kispappal biztosították az Állai Egyházi Hivatal iratait, de másnap bejöttek a szovjet tankok. Ezért a „súlyos ellenforradalmi cselekményért“ hét hónapot kellett ülnie.

1958. július 13-án Shvoy püspök Székesfehérvárott pappá szentelte. Az ÁBH (Állambiztonsági Hivatal) megbízottja későn érkezett a letiltással. Tabódyt éppen akkor szentelték pappá.

Ellenállhatatlan erő rejtőzött ebben az emberben: a szeretet! Szeretettel beszélt kínzóiról, elárulóiról. Istennek tulajdonította, hogy úrrá tudott lenni a gyötrelmeken, nem a saját testi-lelki erejének. Őszintén elmondta, hogy bensejében tiltakozott az ellen, hogy pap legyen, de Isten ezt akarta! „Énrám a Jóisten annyi kegyelmet pazarolt, hogy attól már egy egész kolostor apácáról lebegő szent lehetett volna...“ – mondotta.

Felszentelése után két évig működött papként. Itt is megtette a magáét. Bojkottálták a kispapok az un. békegyűléseket. Felkarolta a 85 kispapból a 75 eltávolítottat, állást, lakást szerzett nekik, megszervezte tanulásukat, megszerezte pappá szentelésük engedélyét és titokban Zadravetz volt tábori püspök felszentelte őket. 1960. március 19-én volt az első titkos pappászentelés Tabódy István, Károly krt. 10. szám alatti lakásán.

Tabódy természetesen állandó megfigyelés alatt állott, lakásán megfigyelő készülékeket állítottak, 1971-ben őt is újból lefoglalták, számos más társával. Felszámolták az „illegális“, lakásokon, táborokban tartott hitoktatást. (Márianosztrán 42 katolikus, 2 református és 1 unitárius papot számoltunk a hatvanas években, akik ott „nyaraltunk“. Mikor Tabódyt megláttam, tréfásan megkérdeztem: mi az, Pista, Te Nagyvárad után ide is követsz? A 3. huszárezrednél 1941-ben találkoztam vele először.)

A nagy perben ő volt a főszereplő, 12 évet kapott. Le is ülte! 1972. november 30-án szabadult. Székesfehérváron, Csabdin volt káplán. A rendszerváltás után megbízták a Honvédség Tábori Püspökségének a megszervezésével. Bár jól végezte munkáját, az egyházi főhatóság mégse őt nevezte ki tábori püspökké. Kárpótlásul katonai szolgálataiért tábornoki rangot kapott.

Mint bicskei plébános, magas kora ellenére őt helyen végezte lelkész munkáját. Ahol szolgált, mindenütt szerették. Bicskén személyesen is érdeklődtem felőle, mindenki csak a legnagyobb tisztelet és elismerés hangján emlékezett meg róla.

Bár voltunk néhányan, akiket megpróbált a sors, hiszen a lakás-eltétel, a szörnyű helyekre kitelepítés majd minden tiszt család sorsa volt, de 19 év üldözés, internálás és börtön a huszártisztból katolikus, hitbuzgó pappá formálódott nemes Tabódi és Fekésházi Tabódy István, volt huszár századoson kívül talán senkit sem próbált meg úgy az élet, mint őt.

Kegyelettel és szeretettel emlékezünk meg róla. Igaz huszár volt!

Zachar József (Budapest)

A MAGYARORSZÁGI HUSZÁREGYSÉGEK TULAJDONOSAI ÉS VEZÉNYLŐI

I. Császári, császári-királyi, császári és királyi huszárezredek alapítási időrendben:

- 1672: Pálffy Károly János gróf ezredes, tulajdonos és vezénylő, 1675-től vértesezred
1673: nemes Káldy Mátyás ezredes, tulajdonos és vezénylő, 1678 felosztatva
1673: id. Barkóczy István gróf vezérőrnagy, tulajdonos és vezénylő, 1680 felosztatva
1675: Kéry Ferenc gróf ezredes, tulajdonos és vezénylő, 1685 felosztatva
1683: ifj. Barkóczy Ferenc gróf ezredes-vezérőrnagy, tulajdonos és vezénylő, 1688 felosztatva
1685: Gombos István báró ezredes, tulajdonos és vezénylő, 1692 felosztatva
1685: nemes Petneházy Dávid ezredes, tulajdonos és vezénylő, 1686-tól Csáky László gróf ezredes, tulajdonos és vezénylő, 1692 felosztatva
1685: Horváth János ezredes, tulajdonos és vezénylő, 1692 felosztatva
1688: tulajdonos: II. Miksa Emmánuel bajor választófejedelem, 1689 felosztatva, vezénylő: Borbolyai Lidl János György ezredes
1688: tulajdonos: Czobor Ádám gróf vezérőrnagy, 1691-től Kollonits Ádám gróf ezredes-altábornagy, 1714-től Nádasdy Ferenc gróf altábornagy-lovassági tábornok, 1721 felosztatva, vezénylő: 1688-től Kollonits Ádám gróf ezredes, 1700-tól Esterházy János gróf ezredes, 1710-től Kollonits János gróf ezredes, 1714-től nemes Liphay András ezredes
1688: tulajdonos: Czobor Ádám gróf vezérőrnagy, 1689-től Pálffy János gróf ezredes-vezérőrnagy, 1700-tól Ebergényi László báró ezredes-tábornagy, 1724-től Csáky György Imre gróf vezérőrnagy-tábornagy, 1741-től Nádasdy Ferenc gróf vezérőrnagy-tábornagy, 1769-ben 11. Nádasdy-huszárezred, 1783-tól Erdődy János gróf altábornagy-lovassági tábornok, 1798-tól 9. huszárezred, 1806-tól Frimont János gróf lovassági tábornok, 1832-től Wieland György gróf altábornagy, 1833-tól I. Miklós orosz cár, 1849-től Liechtenstein Ferenc herceg altábornagy-lovassági tábornok, 1887-től Thurn und Taxis, Lamoral herceg altábornagy, 1888-től örökösen Nádasdy Ferenc gróf nevét viselő, 1833-1849 közt másodtulajdonos: Wieland György báró altábornagy, vezényelte: 1688-től Pálffy János gróf ezredes, 1693-tól Forgách Simon gróf ezredes, 1694-től Esterházy Gáspár gróf ezredes, 1700-tól nemes Ebergényi László ezredes, 1704-től Miháldi Splényi János László ezredes, 1706-tól nemes Gyulai Ferenc ezredes, 1707-től Csáky György Imre gróf alezredes-ezredes, 1723-tól Csonkabég Ferenc báró ezredes, 1730-tól Ghillányi János báró ezredes, 1735-ben Simonyi Imre alezredes, 1735-től Lomnitzai Skerlecz Gábor alezredes, 1739-től Nádasdy Ferenc gróf ezredes, 1742-től Lomnitzai Skerlecz Gábor ezredes, 1745-től Széchényi Antal gróf ezredes, 1752-től nemes

Beleznay Miklós ezredes, 1755-től Sinzendorf, Philipp Carl gróf ezredes, 1762-től Andrassy Károly báró ezredes, 1766-től Graeven, Martin von ezredes, 1771-től Szörényi József báró alezredes-ezredes, 1784-től nemes Fábry Mihály ezredes, 1788-től Kosztolányi László báró ezredes, 1793-től nemes Piacsek Károly Kristóf ezredes, 1797-től Stephaics Ferenc báró ezredes, 1801-től Ettinghausen, Constantin ezredes, 1808-től Wrede György ezredes, 1809-től Bretschneider, Friedrich ezredes, 1815-től Callot, Anton ezredes, 1829-től Wrba, Ladislaus gróf ezredes, 1837-től Liechtenstein Ferenc herceg ezredes, 1844-től Deym, Franz ezredes, 1849-ben Wallemore, Franz lovag alezredes, 1850-től Sauer, Georg ezredes, 1854-től Zaitsek, Karl ezredes, 1859-től Baselli, Wilhelm báró ezredes, 1864-től Pejacevich Miklós gróf ezredes, 1871-től Thurn und Taxis, Lamoral herceg ezredes, 1878-től Patisszei Czvetits Sándor lovag ezredes, 1883-től Földváry István báró ezredes, 1889-től nemes Keönczöll József ezredes, 1895-től Ottó főherceg ezredes, 1897-től nemes Szmercsányi István ezredes, 1899-től Nagylónyai és Vásárosnaményi Lónyay Albert, 1903-től nemes Korda Ignác, 1909-től Henriquez, Heinrich lovag ezredes, 1910-től Herberstein, Herbert gróf ezredes, 1916-től Schaumburg-Lippe, Friedrich herceg ezredes, 1917-től Lütze, Emmerich von der ezredes, 1918-ban Dálnokfalvi Bartha Imre

1695: Botyán János ezredes, tulajdonos és vezénylő, 1697 felosztatva

1696: tulajdonos: Mihályi Deák /Nesztorovics/ Pál ezredes-vezérőrnagy, 1706-ban nemes Viszlai András ezredes, 1706-tól Splényi János László báró ezredes-lovassági tábornok, 1730-tól Csonkabég Ferenc báró ezredes-altábornagy, 1735-től Dessöffy Imre báró ezredes-vezérőrnagy, 1739-től Bodorfalvai Baranyay János vezérőrnagy-lovassági tábornok, 1766-tól Nauendorf, Carl Wilhelm báró vezérőrnagy-altábornagy, 1769-ben 30. Nauendorf-huszárezred, 1775-től Wurmser, Dagobert Sigmund gróf altábornagy-tábornagy, 1798-től 8. huszárezred, 1799-től Nauendorf, Friedrich gróf altábornagy, 1802-től Kienmayer, Michael báró altábornagy-lovassági tábornok, 1828-től Ferdinánd, Szászország, Coburg és Gotha hercege, lovassági tábornok, 1851-től Frigyes Vilmos, Hessen-Kassel nagyhercege, 1875-től Koller Sándor báró lovassági tábornok, 1890-től Pálffy András gróf altábornagy-lovassági tábornok, 1903-tól Esterházy Alajos herceg altábornagy-lovassági tábornok, 1913-től Nádasdi Tersztyánszky Károly lovassági tábornok, másodtulajdonos 1852-1875 Lichtenberg-Schneeberg, Nicolaus gróf altábornagy, vezényelte: 1696-tól Mihályi Deák Pál ezredes, 1703-tól nemes Viszlai András alezredes-ezredes, 1706-tól Splényi János László báró ezredes, 1716-tól Terlotti /?/ ezredes, 1719-től Ivána /?/ alezredes-ezredes, 1720-tól Dessöffy István báró alezredes-ezredes, 1727-től Dessöffy Imre báró alezredes-ezredes, 1735-től Nádasdy Ferenc gróf ezredes, 1739-től Tolnai Festetics József ezredes, 1742-től nemes Babocsay Farkas alezredes, 1743-től Ratkovics /?/ alezredes, 1744-től Szapáry Péter gróf alezredes-ezredes, 1754-től nemes Újházy Ferenc Ferdinánd ezredes, 1758-től nemes Palásthy Ferenc István alezredes-ezredes, 1761-től Graeven, Martin von ezredes, 1767-től nemes Palásthy Ferenc István ezredes, 1771-ben Graeven, Martin von ezredes, 1771-től Farkas József alezredes-ezredes, 1773-től Németi Magyary István ezredes, 1777-től nemes Borsiczky Ferenc Ignác ezredes, 1784-től Rákosi Boros Ádám ezredes, 1790-től Nauendorf, Friedrich August gróf ezredes, 1793-től Wachenheim,

- Franz báró ezredes, 1795-től Klenau, Johann ezredes, 1797-től Schustekh Emmánuel ezredes, 1800-től Kerekes Timót ezredes, 1801-től Tevalle, Joseph ezredes, 1802-től Kerekes Timót ezredes, 1808-től Vécsey Ágost báró ezredes, 1809-ben Bánffy Ferenc gróf ezredes, 1809-től Bubna Ferenc ezredes, 1812-től Lilien, Philipp báró ezredes, 1820-től Luzsénszky Károly báró ezredes, 1827-től Esterházy Vince gróf ezredes, 1833-től Szerelem Ferenc ezredes, 1834-től Legedits Ignác ezredes, 1842-től Ther, Peter ezredes, 1844-től Barcó József báró ezredes, 1848-tól Settele, Joseph lovag ezredes, 1851-től Jablonowsky Móric lovag ezredes, 1858-től Kövér János ezredes, 1863-től Csalmai Jankovics Antal ezredes, 1865-től Wachter, Ludwig von ezredes, 1867-től Greiner Gusztáv ezredes, 1872-től Drandler János ezredes, 1877-től Binder Frigyes ezredes, 1879-től Koltai Vidos Alexius, 1885-től Hübner, Alexander báró ezredes, 1891-től nemes Szakonyi Gusztáv ezredes, 1896-től nemes Sándor Sándor, 1902-től Várkonyi Albrecht Emil ezredes, 1904-től Kunzl, Liborius ezredes, 1908-től Bissingen und Wippenburg, Ferdinand gróf ezredes, 1912-től Fluck von Roggemb, Adalbert ezredes, 1917-től Velencei Ambrus Antal báró ezredes, 1918-ban Czerchówi Benes Viktor ezredes
- 1697: tulajdonos: Bercsényi Miklós gróf vezérőrnagy, 1698 felosztatva, vezénylő: Rátkay Zsigmond József ezredes
- 1697: Zichy István gróf vezérőrnagy, tulajdonos és vezénylő, 1698 felosztatva
- 1702: Esterházy Gábor gróf ezredes, tulajdonos és vezénylő, 1704-től Esterházy József Simon gróf ezredes, tulajdonos és vezénylő, 1714-től Esterházy József Antal gróf ezredes, tulajdonos és vezénylő, 1721 felosztatva
- 1702: tulajdonos: Forgách Simon gróf vezérőrnagy, 1704-től nemes Lehoczky Márton ezredes-vezérőrnagy, 1712-től nemes Babócsay Pál ezredes-vezérőrnagy, 1727-től Dessőffy István báró vezérőrnagy-altábornagy, 1742-től Festetics József báró vezérőrnagy-lovasági tábornok, 1757-től Széchényi Antal gróf altábornagy, 1767-től nemes Újházy Ferenc Ferdinánd vezérőrnagy, 1768-tól Esterházy Imre gróf altábornagy-lovasági tábornok, 1769-ben 32. Esterházy-huszárezred, 1794-től Estei Ferdinánd Károly főherceg altábornagy-tábornagy, 1798-tól 3. huszárezred, 1850-től Károly bajor trónörökös, majd III. Károly bajor király, 1866-tól Folliot de Crenneville, Ludwig gróf altábornagy-lovasági tábornok, 1876-től Thurn und Taxis, Emmerich herceg lovasági tábornok, 1888-től örökösen Hadik András gróf nevét viselő, másodtulajdonos 1794-től Otto, Rudolph lovag lovasági tábornok, 1814-től Neipperg, Adam Albert gróf altábornagy, 1829-től Vécsey Ágost gróf lovasági tábornok, 1857-től Barco József gróf altábornagy, vezényelte: 1702-től Forgách Simon gróf vezérőrnagy, 1703-tól Csáky Tamás gróf alezredes, 1704-től nemes Lehoczky Márton ezredes, 1711-től nemes Lehoczky Imre ezredes, 1712-től nemes Babócsay Pál, 1721-től Dessőffy István báró alezredes, 1723-tól Francisc Péter alezredes-ezredes, 1732-től nemes Pestvármegyey József alezredes, 1733-tól Tolnai Festetics József alezredes-ezredes, 1739-től Cziráky László gróf ezredes, 1742-től Erdődy Antal gróf ezredes, 1744-től Teleki Sámuel gróf ezredes, 1747-ben Erdődy János gróf ezredes, 1748-tól Schreger Ferenc ezredes, 1753-tól Luzsénszky György báró ezredes, 1757-től Nauendorf, Carl Wilhelm báró ezredes, 1758-tól Hajnáskeői Vécsey István ezredes, 1759-től Petrovszky Ferenc ezredes, 1763-tól Batthyány Fülöp gróf ezredes, 1767-től Erdődy János gróf ezredes, 1773-tól

-
- Splényi Mihály báró ezredes, 1779-től nemes Palásthy József ezredes, 1784-től Keglevich István gróf ezredes, 1790-től nemes Dévay Pál ezredes, 1794-től Szentkereszty László báró ezredes, 1797-től Lötter, Franz lovag ezredes, 1801-től nemes Andrássy János ezredes, 1804-től Vécsey Péter báró ezredes, 1809-től Fedinánd, szász-gothai herceg ezredes, 1810-től Wesselényi István báró ezredes, 1813-től nemes Gosztonyi József ezredes, 1820-től Auersperg, Karl herceg ezredes, 1831-től Zahn, Johann ezredes, 1836-től Otto, Karl von ezredes, 1844-től Kolowrat-Krakowsky, Leopold gróf ezredes, 1849-ben Mallaguzzi de Valeri, Franz gróf alezredes, 1850-től Schönberger, Adolph ezredes, 1851-től Jósika János báró ezredes, 1858-től Rupprecht Friedrich von ezredes, 1866-től Gradwohl, Julius von ezredes, 1870-től Attems, Johann gróf ezredes, 1875-től Liechtenberg-Mordax-Schneeberg, Arthur gróf ezredes, 1880-tól Galántai Galgóczy Tivadar ezredes, 1886-től Görger, Otto lovag ezredes, 1891-től Rövidi Maxon Lajos ezredes, 1892-től Gaudernak, Joseph ezredes, 1897-től Kaffka Ignác ezredes, 1901-től Lázár Frigyes ezredes, 1906-től Arnold Péter ezredes, 1910-től Ostermuth, Johann ezredes, 1914-től Kirsch, Friedrich Edler von ezredes, 1918-ban Fugger-Babenhhausen, Karl herceg ezredes
- 1702: Gombos Imre gróf ezredes-vezérőrnagy, tulajdonos és vezénylő is 1705-ig, új vezénylő nemes Liphay András ezredes, 1706 felosztatva
- 1702: Csonkabég Lipót József ezredes, tulajdonos és vezénylő, 1706 felosztatva
- 1702: nemes Loósy János Péter ezredes, tulajdonos és vezénylő, mindkettő 1703-tól Esterházy Antal gróf ezredes, 1704-től Csáky Tamás gróf ezredes, 1706 felosztatva
- 1708: tulajdonos: Nádasdy Ferenc gróf altábornagy, 1714 felosztatva, vezénylő: nemes Szentmiklósi /?/ ezredes, 1711-től Francsics Péter ezredes
- 1708: Esterházy József Antal gróf ezredes, tulajdonos és vezénylő, 1714 felosztatva
- 1733: tulajdonos: Hávor János Miklós gróf ezredes-altábornagy, 1744-től Dessöffy József báró vezérőrnagy-altábornagy, 1768-től Újházy Ferenc Ferdinánd gróf vezérőrnagy, 1769-ben 34. Újházy-huszárezred, 1773-től Graeven, Martin von báró vezérőrnagy-altábornagy, 1791-től Vécsey Siegbert báró vezérőrnagy-altábornagy, 1798-től 4. huszárezred, 1803-tól Frigyes, Hessen-Homburg hercege altábornagy, 1829-től Geramb Lipót báró altábornagy, 1839-től Sándor nagyherceg, orosz trónörökös, 1849-től Schlik, Franz gróf lovassági tábornok, 1862-től Szentkatolnai Cseh Viktor altábornagy, 1867-től Edelsheim-Gyulai Lipót báró altábornagy-lovassági tábornok, 1893-től Arthur, Connaught és Straethern hercege lovassági tábornok, másodtulajdonos 1839-től Geramb Lipót báró lovassági tábornok, 1845-től Lamberg Ferenc gróf altábornagy, vezényelte: 1733-tól Hávor János Miklós gróf ezredes, 1739-től Bornemissza János báró ezredes, 1744-től Viszeki Tallián Ignác ezredes, 1751-től Pallini Inkey Gáspár ezredes, 1758-ban Vajai Vay László ezredes, 1758-ban Nauendorf, Carl Wilhelm ezredes, 1758-től Hintzmann, Johann Georg von alezredes-ezredes, 1768-től Splényi László báró ezredes, 1773-től Szentkirályi Pletrich János Gábor alezredes-ezredes, 1776-től Bethlen Pál Ádám gróf ezredes, 1784-től Otto, Rudolph von alezredes-ezredes, 1788-tól Poulet, Carl báró ezredes, 1790-től Spiegelberg József ezredes, 1796-től Skaritz János ezredes, 1798-től Esterházy Pál gróf ezredes, 1800-től Tevalle, Karl Johann ezredes, 1801-ben Kerekes Timót ezredes, 1801-től Kinsky Ferenc gróf ezredes, 1804-től Mohr János

gróf ezredes, 1808-tól Kisielewsky, Severin ezredes, 1809-től Gusztáv, Hessen-Homburg hercege ezredes, 1813-ban Spiegel, Raban ezredes, 1813-tól Vitézvári Simonyi József báró ezredes, 1825-től Fackh József alezredes--ezredes, 1830-tól Souvent, Wolfgang ezredes, 1836-től Parrot, Jacob ezredes, 1848-ban Apponyi Károly gróf ezredes, 1849-től Vopaterny, Joseph von alezredes-ezredes, 1857-től Schloissnigg, Theodor Franz báró ezredes, 1864-től Gontard, Heinrich Ludwig ezredes, 1868-től Ottinger Gusztáv Adolf báró ezredes, 1874-től Krenosi, Carl ezredes, 1880-től Benesovszky Vince ezredes, 1883-től Apadiai Georgevits György ezredes, 1889-től Bourgeois, Ernst báró ezredes, 1891-től Lederer Artúr báró ezredes, 1896-től nemes Szilvinyi Géza ezredes, 1902-től Swaty, Franz ezredes, 1904-től Szontágh Artúr ezredes, 1911-től Burka Antal ezredes, 1916-től Bulcsi Jánky Gotthard

1733: tulajdonos: Splényi Gábor Antal báró ezredes-altábornagy, 1762-től Esterházy Imre gróf vezérőrnagy, 1768 feloszlatva, vezényelte: 1733-tól Splényi Gábor Antal báró ezredes, 1737-től Újterebesi Bergh Adolph alezredes-ezredes, 1743-tól Barkóczy Imre báró ezredes, 1749-től Berzeviczy Miklós báró ezredes, 1756-től Vásárosnaményi Eötvös Miklós ezredes, 1762-től Splényi László báró ezredes

1734: tulajdonos: Károlyi Sándor gróf lovassági tábornok-tábornagy, 1738-tól Károlyi Ferenc gróf ezredes-lovassági tábornok, 1759-től Pálffy Rudolf gróf altábornagy, 1768-től Hadik András gróf lovassági tábornok-tábornagy, 1769-ben 16. Hadik-huszárezred, 1791-től Blankenstein, Ernst gróf altábornagy-lovassági tábornok, 1798-től 6. huszárezred, 1814-től Vilmos, Württemberg trónörököse, 1817-től királya, 1864-től I. Károly, Württemberg királya, 1891-től II. Vilmos, Württemberg királya, másodtulajdonos 1814-től Blankenstein, Ernst gróf lovassági tábornok, 1819-től Hadik András gróf lovassági tábornok, 1840-től Serbelloni, Ferdinand Duca altábornagy, 1858-től Bersina, Eduard báró altábornagy, vezényelte: 1734-től Bodorfalvai Baranyay János ezredes, 1737-től Károlyi Ferenc gróf ezredes, 1739-től Forgách Ferenc gróf alezredes-ezredes, 1742-től Szluha György gróf ezredes, 1751-től Haller Gábor gróf ezredes, 1753-tól Revisnyei Reviczky János ezredes, 1761-től Sennyey Imre báró ezredes, 1773-tól Gombos György báró ezredes, 1775-től Kisterenyey Terenyey János Miklós ezredes, 1784-től nemes Szerelem József ezredes, 1790-től Hadik Károly gróf ezredes, 1794-től Szent-Kereszty Zsigmond báró ezredes, 1797-től Vogel Antal ezredes, 1800-től Prohaska, Joseph ezredes, 1805-től Wartensleben Ferdinánd gróf ezredes, 1809-től Giller, Vinzenz ezredes, 1812-től Wieland György báró ezredes, 1819-től Frigyes, Reuss-Köstritz hercege ezredes, 1830-tól Schlik, Franz ezredes, 1835-től Haller Ferenc gróf ezredes, 1837-től Burits János báró ezredes, 1838-tól Breuner, Johann gróf ezredes, 1846-től Paar, Alfred gróf ezredes, 1849-től Szentmiklósi Pongrácz Ferenc báró ezredes, 1851-től János, Hoditz és Wolframitz grófja ezredes, 1858-től Taxis von Bordogna et Valnigra, Joseph gróf ezredes, 1866-től Wattmann, Ludwig báró ezredes, 1867-től Smagalski, Ladislaus von ezredes, 1874-től Wojnarovits István ezredes, 1877-től Pálffy András gróf ezredes, 1881-től Kodolitsch, Alphons Edler von ezredes, 1882-től Wrede, Nikolaus herceg ezredes, 1883-től Gábor Antal ezredes, 1885-től Mecsery Imre báró ezredes, 1887-től Almási Francke Lajos ezredes, 1889-től Nechwalsky, Joseph ezredes, 1895-től Mouillard, Viktor von ezredes, 1897-től

-
- Breda Lajos ezredes, 1903-tól Jovanovics János ezredes, 1906-tól Felsőkubini és Nagyolaszi Kubinyi Tivadar ezredes, 1909-től Márkusi és Batizfalvai Máriássy Attila ezredes, 1912-től Kollowratnik, Joseph ezredes, 1916-tól Dichtl, Alois Edler von Jörgenroth ezredes, 1918-ban Blaschke, David ezredes
- 1734: tulajdonos: Ghillányi János báró ezredes-vezérőrnagy, 1753-tól nemes Hadik András vezérőrnagy-lovassági tábornok, 1768 felosztatva, vezényelte: 1734-től Ghillányi János báró ezredes, 1737-től Csáky /?/ gróf ezredes, 1740-től Barkóczy Imre báró ezredes, 1743-től Móroczi Imre báró ezredes, 1744-től Esterházy Miklós gróf ezredes, 1747-től Babocsay Farkas báró ezredes, 1753-tól nemes Komáromy József ezredes, 1761-től Sprung Ferenc ezredes
- 1734: tulajdonos: nemes Pestvármegyey József ezredes-vezérőrnagy, 1743-tól Újterenyey Bergh Adolph ezredes, 1748 felosztatva, vezényelte: 1734-től nemes Pestvármegyey József ezredes, 1741-től Benyói Benyovszky Sámuel ezredes, 1744-től Bodorfalvai Baranyay Farkas ezredes
- 1735: tulajdonos: Jovanovics Vince szerb metropolita, "illir" huszárezred, 1739-ben felosztatva. Vezényelte: 1735-től Helldorf, Magnus Gottlieb báró ezredes, 1736-tól Cantacuzano, Rudolf herceg ezredes.
- 1741: tulajdonos: nemes Belezna János Miklós ezredes-altábornagy, 1754-től Móroczi Imre báró ezredes, 1759-től Bethlen József Ádám gróf vezérőrnagy, 1769-ben 35. Bethlen-huszárezred, 1773-tól Barcó Vince báró altábornagy-lovassági tábornok, 1797-től Mészáros János báró altábornagy, 1798-tól 10. huszárezred, 1802-től Stipsicz József báró altábornagy, 1814-től III. Frigyes Vilmos porosz király, 1840-től IV. Frigyes Vilmos porosz király, 1861-től Lederer Károly báró altábornagy, 1873-tól I. Vilmos német császár és porosz király, 1888-tól örökösen III. Frigyes Vilmos porosz király nevét viselő, másodtulajdonos 1814-től Stipsicz József báró lovassági tábornok, 1832-től Bretschneider, Friedrich báró altábornagy, 1846-tól Auersperg, Carl gróf altábornagy, 1848-tól Appel Krisztián báró altábornagy, 1854-től Lederer Károly báró altábornagy, vezényelte: 1741-től nemes Belezna János Miklós ezredes, 1744-től nemes Hadik András ezredes, 1747-től Teleki Sámuel gróf ezredes, 1751-től nemes Belezna Miklós, 1752-től Czobel József Krisztián ezredes, 1759-től Barcó Vince báró ezredes, 1768-tól Somogyi Ferenc báró ezredes, 1770-től nemes Vrancsics Pál alezredes-ezredes, 1779-től nemes Filó József ezredes, 1788-tól nemes Képiró Sámuel ezredes, 1790-ben Graffen Antal báró ezredes, 1790-től nemes Quietowsky Tóbiás ezredes, 1793-tól Kienmayer, Michael báró ezredes, 1794-től Levachich József ezredes, 1796-től Keglevich János gróf ezredes, 1798-ban Schauroth, Karl ezredes, 1798-tól Mecséry Dániel báró ezredes, 1800-ban Harsányi Mihály ezredes, 1800-tól Schneller András ezredes, 1808-tól Fröhlich Ferenc ezredes, 1809-től Starhemberg, Anton gróf ezredes, 1811-től Paumgartner, Maximilian ezredes, 1812-től nemes Genchy Ferenc ezredes, 1820-tól Lang, Philipp ezredes, 1830-tól Liechtenstein Károly herceg ezredes, 1834-től Czik Vince ezredes, 1839-ben Haas, Franz ezredes, 1839-től Graeser, Michael ezredes, 1846-tól Petrichevich Horváth János ezredes, 1848-tól Földvári és Bernátfalvi Földváry István ezredes, 1849-től Folliot, Ludwig von Crenneville gróf ezredes, 1852-ben nemes Karajan Demeter ezredes, 1852-től Vetter, Johann, Edler von Doggenfeld ezredes, 1857-től Edelsheim-Gyulai Lipót báró ezredes, 1861-től

-
- Hunyady Kálmán gróf ezredes, 1862-től Edelsheim-Gyulai Lipót báró ezredes, 1863-tól Hunyady Kálmán gróf ezredes, 1867-től Jaeger, Alexander, Edler von Weideneck ezredes, 1870-től Ramberg, Viktor báró ezredes, 1878-től Gabriányi József ezredes, 1882-től Wense, August von der ezredes, 1889-től Teinzmann, Viktor ezredes, 1895-től Fontaine von Felsenbrunn, Heinrich ezredes, 1900-tól Vértesi Weiss Ernő ezredes, 1906-tól Koch Lajos ezredes, 1910-től Merhal, Ernst ezredes, 1911-től Klepsch-Roth, Alois lovag ezredes, 1916-től Markovich Kálmán ezredes
- 1742: tulajdonos: Esterházy Pál Antal herceg vezérőrnagy-tábornagy, 1762-től Luzsénszky Gábor báró altábornagy, 1773-tól Wurmser, Dagobert Sigmund gróf, vezérőrnagy, 1775 feloszlatva, vezényelte: 1742-től Handley Ádám alezredes-ezredes, 1752-től Barkóczy Mihály báró ezredes, 1760-től Csedő Antal ezredes, 1771-től Kisterenyei Terenyey János Miklós alezredes, 1773-tól Bethlen Ádám gróf ezredes
- 1742: tulajdonos a Császári /1745-től Császári-királyi/ Udvari Haditanács, "erdélyi huszárezred", 1749-től Kálnoky Antal gróf vezérőrnagy-lovassági tábornok, 1769-ben 47. Kálnoky-huszárezred, 1784-től Sándor Lipót főherceg ezredes-lovassági tábornok, 1795-től József Antal főherceg lovassági tábornok-tábornagy, 1798-tól 2. huszárezred, 1847-től Ernő Ágost, Hannover királya, 1852-től Miklós orosz nagyherceg, 1893-tól Lipót Frigyes porosz herceg, másodtulajdonos: 1784-től Splényi Mihály báró altábornagy, 1810-től Mecséry Dániel báró altábornagy, 1823-tól Splényi János báró lovassági tábornok, 1840-től Zichy Ferdinánd gróf altábornagy, 1849-től nemes Legedits Ignác altábornagy, 1866-től Jósika János báró altábornagy, vezényelte: 1742-től Kálnoky Antal gróf ezredes, 1745-től Macskásy Farkas ezredes, 1753-ban Csedő Pál ezredes, 1753-tól Jósika József báró ezredes, 1757-től Bethlen Ádám József gróf ezredes, 1759-től nemes Simonyi György Ferenc ezredes, 1771-től Bethlen Pál Ádám alezredes, 1773-tól Kisterenyei Terenyey János Miklós ezredes, 1775-től Bodorfalvai Baranyay János ezredes, 1784-től Hildebrandt Antal ezredes, 1789-től Bátorkeszi Ott Károly ezredes, 1794-től Szentkereszty András báró ezredes, 1797-től Knesevich Vince báró ezredes, 1800-tól Szabó Ferenc ezredes, 1804-től Splényi Ignác báró ezredes, 1809-től Geramb Lipót báró ezredes, 1814-től Bretfeld zu Kronenburg, Emmanuel báró ezredes, 1819-től Serbelloni, Ferdinand ezredes, 1828-től Thalherr Mihály ezredes, 1833-tól Sándor, Württemberg hercege ezredes, 1839-től Kristóffy Ambrózius ezredes, 1845-től Eleméri és Ittebei Kiss Ernő ezredes, 1849-ben Waldstein-Wartenberg, Albert gróf alezredes, 1849-től Szentkatolnai Cseh Viktor ezredes, 1855-től nemes Forster Ignác ezredes, 1858-től nemes Fratricsevics Ignác ezredes, 1867-től Schemel, Heinrich, Edler von Kühnrich ezredes, 1875-től Gaffron-Oberstraden, Rudolf báró ezredes, 1880-tól Dubsky, Viktor gróf ezredes, 1884-től Hügel, Alexander von ezredes, 1887-től Saffin, Wilhelm, Edler von Corpon ezredes, 1890-től Hagyárosi Zalay Tamás ezredes, 1893-tól Baumgartner Pál báró ezredes, 1900-tól Jámborffy Kálmán ezredes, 1903-tól Mylius, Heinrich báró ezredes, 1906-tól Riegler, Joseph von ezredes, 1911-től Rainer, Julius lovag ezredes, 1913-tól Velencei Ambrus László báró ezredes, 1916-től Szadai Zábrátzky Imre ezredes, 1918-ban Duka Aladár báró ezredes

-
- 1746: tulajdonos a Császári-királyi Udvari Haditanács, "károlyvárosi határőr huszárezred", 1769-ben 40. lovasezred, 1780 feloszlata, vezényelte: 1746-tól Mittrowsky, Max alezredes-ezredes, 1757-től Knesevich Márton alezredes-ezredes, 1773-tól Quasdanovich Péter alezredes, 1779-től Kulnek András alezredes
- 1747: tulajdonos a Császári-királyi Udvari Haditanács, "varasdi határőr huszárezred", 1769-ben 41. lovasezred, 1780 feloszlata, vezényelte: 1747-től Mannhardt /?/ alezredes, 1749-től Kukez, Anton alezredes, 1760-tól Schröckinger, Franz őrnagy-alezredes, 1766-től Wallisch, Christoph őrnagy-alezredes, 1772-től Gosseau, Franz alezredes, 1774-től Chernell Mihály alezredes
- 1747: tulajdonos a Császári-királyi Udvari Haditanács, "szerémségi határőr huszárezred", 1750 feloszlata, vezényelte: 1747-től Ratkovics Athanász alezredes
- 1747: tulajdonos a Császári-királyi Udvari Haditanács, "szlavóniai huszárezred", 1769-ben 43. lovasezred, 1780 feloszlata, vezényelte: 1747-től Petrándi Sándor alezredes, 1753-tól Brunyan, Conrad ezredes, 1762-től Belcredi /?/ gróf ezredes, 1772-től Wallisch, Christoph ezredes, 1779-től Quasdanovich Péter ezredes
- 1750: tulajdonos a Császári-királyi Udvari Haditanács, "báni huszárezred", 1769-ben 42. lovasezred, 1780-ban feloszlata, vezényelte: 1750-től Skerlecz Gábor alezredes, 1761-től Voikovics Zsigmond ezredes, 1772-ben Wallisch, Christoph ezredes, 1772-től Vitéz /?/ őrnagy-alezredes, 1775-től Bethlen Ádám gróf alezredes
- 1756: tulajdonos a mindenkori német-római, 1804-től osztrák császári méltóságviselő: 1756-tól I. Ferenc, 1765-től II. József, 1790-től II. Lipót, 1792-től II. /1804-től I./ Ferenc, 1835-től I. Ferdinánd, 1848-tól I. Ferenc József, 1916-tól I. Károly, "császár-huszárezred", 1769-ben 2. császár-huszárezred, 1798-tól I. huszárezred, másodtulajdonos 1767-től Almásy Ignác gróf lovassági tábornok, 1804-től Esterházy Pál gróf vezérőrnagy, 1808-tól Szent-Kereszty Zsigmond báró lovassági tábornok, 1825-től Mensdorff-Pouilly, Emanuel gróf lovassági tábornok, 1852-től Ottinger Ferenc báró altábornagy, vezényelte: 1756-tól nemes Almásy Ignác ezredes, 1763-tól nemes Kiss Ferenc ezredes, 1773-ban Rappolt Ferenc ezredes, 1773-tól Hajnáskeői Vécsey Siegbert ezredes, 1783-tól nemes Fábry Mihály alezredes, 1784-től Szoboszlói Mészáros János ezredes, 1789-től Blaskovich Pál báró ezredes, 1794-től Felsőöri Nagy Ferenc ezredes, 1798-tól Keglevich János gróf ezredes, 1799-ben Keszler János ezredes, 1799-től Graffen Antal báró ezredes, 1805-től Neipperg, Adam gróf ezredes, 1809-től Szentgyörgyi Horváth Antal báró ezredes, 1812-től Jünger Vince ezredes, 1815-től Legedits József báró ezredes, 1828-tól Derra, Jacob ezredes, 1833-tól Wachenheim Ferenc báró ezredes, 1840-től Ottinger Ferenc ezredes, 1846-től Castiglione József gróf ezredes, 1849-től Pálffy Móric gróf ezredes, 1854-től Schaffgotsch, Hugo ezredes, 1859-től Bakalovich, Plato von ezredes, 1861-től nemes Tóth Sándor ezredes, 1867-től Skrebistjei Rigyitsky Sándor ezredes, 1870-től Bethlenfalvai Erős Sándor ezredes, 1875-től Merolt, Heinrich ezredes, 1877-től Wussin, Viktor ezredes, 1879-től Dreihann, August von ezredes, 1880-től Baccarchich Sándor lovag ezredes, 1885-től Vilmos nassauai trónörökös herceg ezredes, 1890-től Felsőöri Farkas Sándor ezredes, 1897-től Littke, August ezredes, 1903-tól Unterrichter, Ernst báró ezredes, 1908-től Peteani, Arthur lovag ezredes, 1913-től Mouillard, Viktor von ezredes, 1916-től Szentmiklósi és Óvári Pongrácz Artúr ezredes, 1918-ban Peremartoni Nagy Acházus ezredes

- 1756: tulajdonos Batthyány Lajos gróf nádor, "nádor huszárezred", 1765-től Török András Mihály báró vezérőrnagy-altábornagy, 1769-ben 36. Török-huszárezred, 1775 feloszlatva, vezényelte: 1756-tól Orczy Lőrinc báró ezredes, 1758-tól Szendrői Török András Mihály ezredes, 1763-tól Szentkirályi Pletrich Gábor János alezredes-ezredes, 1772-től Wimpffen, Franz Georg báró ezredes, 1773-tól Gvadányi József gróf ezredes
- 1762: tulajdonos a Császári-királyi Udvari Haditanács, "székely határőr huszárezred", 1769-ben 44. lovasezred, 1798-tól 11. huszárezred. 1850-től, szerezredé átszerveve, tulajdonos Sándor, württembergi herceg, altábornagy-lovassági tábornok, 1887-től Windisch-Grätz József herceg altábornagy, 1907-től Ferdinánd bolgár fejedelem, 1914-től I. Ferdinánd bolgár cár, vezényelte: 1762-től Ernst, Joseph von alezredes, 1770-ben Wimpffen Franz Georg báró ezredes, 1771-ben Gombos György báró ezredes, 1772-ben Bodorfalvai Baranyay János ezredes, 1773-ban Hajnáskeői Vécsey Siegbert ezredes, 1774-től Rappolt Ferenc ezredes, 1778-tól Benyói Benyovszky Móric ezredes, 1779-től Bbuzimi Jellasics János ezredes, 1783-tól Knesevich György ezredes, 1786-tól Schulz, Johann ezredes, 1793-ban Nemes György gróf ezredes, 1793-tól Borra József alezredes-ezredes, 1797-től nemes Babarczy József ezredes, 1801-től Soproni Geringer Gábor ezredes, 1808-től Rakovszky Márton ezredes, 1812-től Fickweiler, Ernst ezredes, 1820-tól Kálnoky János gróf ezredes, 1830-tól Haller László gróf ezredes, 1836-tól Dobsa Mihály ezredes, 1844-től Hegedűs Mihály ezredes, 1845-től Magyar- és Nagysombori Sombory Sándor ezredes, 1849-től Suini, Paul von alezredes-ezredes, 1854-től Schiller, Ludwig von ezredes, 1859-től Aggteleki Bujanovics Ágost ezredes, 1867-től Erdődi Török József ezredes, 1874-től Nagyrónai Szveteney Antal ezredes, 1877-től Scotti, Georg báró ezredes, 1879-től Baraczházi Capdebo Géza ezredes, 1882-től Hann von Hannenheim, Joseph ezredes, 1884-től Wallis, Franz gróf ezredes, 1887-től Norman, August báró ezredes, 1889-től Katz, Wenzel báró ezredes, 1894-től nemes Barkassy Béla ezredes, 1898-tól Schrenk, Ernst báró ezredes, 1903-tól Froschnair, Carl lovag ezredes, 1908-től Bánhorváti Horváth Lajos ezredes, 1911-től Ulm, Franz ezredes, 1913-tól Krivet, Franz ezredes, 1916-tól Bunyai Szívó Sándor lovag ezredes, 1918-ban Alberti d' Enno, Arthur gróf ezredes
- 1795: tulajdonos a Császári-királyi Udvari Haditanács, "horvát-szlavon határőr huszárezred", 1798-tól 12. huszárezred, 1801 feloszlatva., vezényelte: Uz, Christian alezredes, 1798-tól Dávid László ezredes
- 1798: "I. új huszárezred", még az évben 5. huszárezred, tulajdonos a Császári-királyi Udvari Haditanács, 1801-től Ott Károly báró altábornagy, 1809-től Radetzky, Joseph gróf altábornagy, 1814-től György angol régens, 1820-tól IV. György angol király, 1830-tól Radetzky, Joseph gróf lovassági tábornok, 1831-től Károly Albert, Szardinia királya, 1848-tól Radetzky, Joseph gróf tábornagy, 1858-tól Vilmos Albert, Montenuovo hercege altábornagy-lovassági tábornok, 1888-tól örökösen Radetzky, Joseph gróf nevét viselő, másodtulajdonos: 1814-1830 és 1831-1848 Radetzky, Joseph gróf tábornagy, vezényelte: 1798-tól Révay Antal báró ezredes, 1800-tól Szörényi András báró ezredes, 1808-tól Fulda, Wilhelm ezredes, 1809-től Rákosi Boros Lajos ezredes, 1812-től Starhemberg, Anton gróf ezredes, 1813-tól Prohaska, Adolph ezredes, 1815-től Gavenda, Matthias ezredes, 1818-tól Schmid,

Anton ezredes, 1825-től Németh István ezredes, 1832-től Frigyes, Fürstenberg tartománygrófja ezredes, 1838-tól Pálffy János gróf ezredes, 1845-től Mészáros Lázár ezredes, 1848-tól Pejacsevich Sándor gróf ezredes, 1849-től Schantz, Johann ezredes, 1854-től vizeki Tallián Ignác ezredes, 1855-től Koller Sándor gróf ezredes, 1859-től Simonyi és Varsányi Simonyi Móríc alezredes-ezredes, 1867-től Woher, Ludwig von ezredes, 1868-tól Ősvári Sály László ezredes, 1877-től Merolt, Heinrich ezredes, 1888-tól Németfalvai Némethy Ágost ezredes, 1886-től nemes Rohonczy György ezredes, 1892-től Esterházy Alajos herceg ezredes, 1893-tól Krauchenberg, Ludwig ezredes, 1897-től Schmidt János ezredes, 1900-tól Wernhardt, Paul báró ezredes, 1906-tól Pallavicini Antal örgróf ezredes, 1911-től Moldener, Rudolf ezredes, 1913-től Kirchmayr, Ludwig lovag ezredes, 1914-től nemes Vetsey Eduárd ezredes

1798: "2. új huszárezred", még az évben 7. huszárezred, tulajdonos a Császári-királyi Udvari Haditanács, 1801-től Liechtenstein János herceg altábornagy-tábornagy, 1836-tól LXIV. Henrik, Reuss-Köstritz hercege, altábornagy-lovassági tábornok, 1857-től Simbschen Károly báró altábornagy, 1864-től Frigyes Károly porosz herceg, 1875-től Vilmos porosz herceg, 1888-tól II. Vilmos német császár és porosz király, másodtulajdonos 1864-től Simbschen Károly báró altábornagy, vezényelte: 1798-tól Schaurroth, Karl báró ezredes, 1801-től Meskó József ezredes, 1807-től Vlasits Ferenc báró ezredes, 1813-től Zichy Ferdinánd gróf ezredes, 1823-től Woyna, Felix gróf ezredes, 1831-től Castiglione Henrik gróf ezredes, 1837-től Feuerstein, Anton gróf ezredes, 1840-től Liechtenstein Frigyes herceg ezredes, 1848-tól Török Sándor gróf ezredes, 1849-től Festetics Tasziló gróf alezredes-ezredes, 1858-tól Fischer Sándor ezredes, 1859-től Belcredi, Edmund gróf ezredes, 1866-tól Degenfeld-Schonburg Kristóf gróf ezredes, 1872-től Salamonfai Rátky Sándor ezredes, 1879-től Mecséry Károly báró ezredes, 1885-től nemes Pokorny Hermann ezredes, 1890-től Kézdi-sárfalui Benkeő József ezredes, 1895-től Stöhr, Adolph ezredes, 1900-tól Felső- és Alsóruttkai Ruttkay János ezredes, 1906-től Zedtwitz, Alfred ezredes, 1909-től Schönberger, Bruno ezredes, 1914-től Klingspor, Guido báró ezredes, 1916-től Berzeviczi és Kakaslovnici Berzeviczy Béla ezredes, 1918-ban Batthyány Gábor gróf ezredes

1801: "nádor huszárezred", még az évben új 12. huszárezred, tulajdonos József főherceg nádor, tábornagy, 1847-től István főherceg nádor, altábornagy, 1850-től Haller Ferenc gróf altábornagy-lovassági tábornok, 1875-től nemes Fratricsevics Ignác altábornagy-lovassági tábornok, 1888-tól Albert Edward walesi herceg, 1901-től VII. Edward, Nagybritannia és Észak-Írország királya, 1914-től nincs, vezényelte: 1801-től Hertelendy Gábor ezredes, 1808-tól Csanády József ezredes, 1809-től Illésy Sándor ezredes, 1815-től Ignác, Hoditz és Wolframitz grófja ezredes, 1828-tól Győröki Edelsbacher Mátyás ezredes, 1834-től Szezelem Antal ezredes, 1841-től Teleki Ádám gróf ezredes, 1848-tól Dömötöri Németh József ezredes, 1850-től Ripp, Carl von ezredes, 1851-től Koller Sándor gróf ezredes, 1855-től Zichy Adalbert gróf ezredes, 1859-től Soltyk, Roman gróf ezredes, 1866-tól Marburg, Friedrich báró ezredes, 1871-től Windisch-Grätz József herceg ezredes, 1877-től Dukafalvi Duka Konstantin ezredes, 1881-től Wallis, Franz gróf ezredes, 1883-tól Thomkaházi és Falkusfalvi Thomka Vilmos ezredes, 1887-től Foresti, Julius lovag ezredes, 1890-től Kowalski, Stanislaus lovag ezredes, 1892-től Sylori Anderle

-
- Róbert ezredes, 1898-tól Jovanovics György ezredes, 1900-tól nemes Belnay János ezredes, 1906-tól Worafka, Theodor lovag ezredes, 1912-től Strobl von Ravelsberg, Rudolf ezredes, 1916-től Csalmai Jankovics Károly ezredes
- 1848: 13. "bandériális" huszárezred, tulajdonosa nincs, vezényli Jellasics Antal báró ezredes, 1851-től 5. ulánusezred, 1859: 13. jász-kún önkéntes huszárezred, 1861-től 1. önkéntes huszárezred, 1862-től 13. jász-kún huszárezred, tulajdonos 1861-től Liechtenstein Frigyes herceg lovassági tábornok, 1895-től Galánthai Galgóczy Tivadar altábornagy, 1900-tól Vilmos német és porosz koronaherceg, vezényelte: 1859-től Esterházy Sándor gróf ezredes, 1860-tól Zahn, Johann ezredes, 1862-től Szapáry László gróf alezredes-ezredes, 1870-től Suchodoli Suchodolski Ferenc ezredes, 1872-től Pfisterer Rudolf ezredes, 1876-től Bunyai Szívó János ezredes, 1881-től Bárthfai Szabó József ezredes, 1883-tól nemes Gyömörey Antal ezredes, 1889-től Illyés Miklós ezredes, 1891-től nemes Kovách István ezredes, 1892-től Jenő főherceg ezredes, 1894-től Galántai Bessenyei Ferenc ezredes, 1897-től Tschurl, Franz ezredes, 1898-tól Feigl, Eduard ezredes, 1905-től Prévost, Ferdinand ezredes, 1910-től Altorjai Apor Sámuel báró ezredes, 1913-től Ziegler, Franz ezredes, 1914-től Nagybányai Horthy István ezredes, 1918-ban Tótprónai és Blatniczai Prónay Gyula ezredes
- 1859: 14. önkéntes huszárezred, 1861-től 2. önkéntes huszárezred, 1862-től 14. huszárezred, tulajdonos 1861-től Pálffy Móric gróf altábornagy, 1872-től Vlagyimir orosz nagyherceg, 1913-től Kolossvári Kolossváry Dezső lovassági tábornok, másodtulajdonos 1872-től Pálffy Móric gróf altábornagy, vezényelte: 1859-től Inkey Edward ezredes, 1860-tól Wallis, Olivier gróf ezredes, 1868-től Aszódi és Harkályi Kövess Arnold ezredes, 1873-től Schönberger Béla báró ezredes, 1879-től nemes Varga Emil ezredes, 1884-től Zaitsek von Egbell, Carl ezredes, 1890-től Lenk von Treuenfeld, Albert ezredes, 1895-től Kisjókai Ágoston Alex ezredes, 1903-tól Gemmingen Hermann báró ezredes, 1906-től Kahler, Johann ezredes, 1911-től Tinkovai Matskásy Ferenc ezredes, 1916-től Peremartoni Nagy Achatius ezredes, 1918-ban Calm, Oskar von ezredes
- 1873: 15. huszárezred, az addigi 10. dragonyosezred átalakításával, tulajdonosa Pálffy Móric gróf altábornagy, 1898-tól Ferenc Szalvátor főherceg ezredes-lovassági tábornok, vezényelte: 1873-tól Pokorny Alajos alezredes-ezredes, 1880-tól Hertlein, Michael ezredes, 1886-től nemes Czernin Márkus ezredes, 1891-től Ballács Vince ezredes, 1894-től Remitz, Alfred Edler von ezredes, 1900-tól Henike, Richard lovag ezredes, 1906-tól Henriquez, Carl lovag ezredes, 1911-től Schwer, Emil, Edler von Schwartenegg ezredes, 1916-től Sloat, Alfons van der ezredes, 1918-ban Csáfford-jobbaházi Bolla Gedeon ezredes
- 1873: 16. huszárezred, a 10. dzsidásezred átalakításával, tulajdonosa Clam-Gallas, Eduard gróf altábornagy-lovassági tábornok, 1891-től Üxküll-Gyllenband Sándor gróf altábornagy-lovassági tábornok, 1917-től Zita császárné és királyné, vezényelte: 1873-tól Dukafalvi Duka Konstantin alezredes, 1875-től Lederer Károly báró ezredes, 1879-től Klein Ottó ezredes, 1881-től Schivetz, Franz ezredes, 1886-től Eisenstein, Richard lovag, ezredes, 1892-től Pitroff Tódor ezredes, 1897-től Antosch, Eduard ezredes, 1898-tól Boldogfalvai Bartl Károly ezredes, 1901-től Hauer, Leopold báró ezredes, 1907-től Cappy, Albert gróf ezredes, 1912-től Cnobloch, Friedrich báró ezredes, 1916-től Anker, Leopold ezredes, 1918-ban nemes Horváth László ezredes

II. A Rákóczi-szabadságharc lovasezredei:

Béri Balogh Ádám, Galántai Balogh István, id. Barkóczy Ferenc gróf, ifj. Barkóczy Ferenc gróf, Berthóty István, Berthóty Zsigmond, Bessenyei György, Bezerédy Imre, Bík ? , Bíró Kristóf, Blaskovics ? , Bokros Pál, Boné András, Bossányi János, Bottyán János, Csáky László gróf, Csáky Mihály gróf, Deák Ferenc, Draguly Farkas, Ebeczky István, Esterházy Antal gróf, Esterházy Dávid gróf, Forgách Simon gróf, Garamszegi Géczy Gábor, Garamszegi Géczy Zsigmond, Goda István, Gosztonyi József, Guldenfinger János, Illosvay Bálint, Kárándy ? , Kisfaludy György, Kisfaludy László, Komlósy Sándor, Kókay Márton, Krucsay István, Luzsénszky Sándor, Máriássy Ádám, Mihály György, Győri Nagy János, Nádaskay Ferenc, Nyúzó Mihály, Ocskai Ocskay László, Ordódy György, Palocsay Ferenc, Paur Ferenc, Pápay János, Petróczy István, Pongrácz György, Rác András, Salamonfai Rátky György, Réthey György, Réthey János, Révai Gáspár, Révai Imre, Sándor László, Semsey Miklós, Sennyey Ferenc, Somodi Ferenc, Somogyi Ádám, Sötér Tamás, Sréter János, Szalay Pál, Szekeres István, Szemere László, Szent-Pétery Imre, Székely Zsigmond, Szűcs János, Teleki Mihály, Thúróczy Gáspár, Török István, Vajda András, Vas Sándor, Vass Pál, Vay László

III. Az 1848/49-es szabadságharc huszárezredeinek vezénylői:

1. /császárr/ huszárezred: szeptembertől Lázár Zsigmond alezredes-ezredes, decembertől Bárczay János ezredes, januártól Kazinczy Lajos alezredes, márciustól Mesterházy István alezredes- ezredes
2. /Hannover/ huszárezred: Kiss Ernő ezredes, októbertől Vécsey Károly gróf ezredes, januártól Pikéty Ágoston ezredes, júliustól Galvagni Cézár alezredes
3. /Ferdinánd/ huszárezred: októbertől Esterházy Sándor gróf ezredes, decembertől Vojnits Lajos ezredes, januártól Kászonyi József ezredes, áprilistól Puchly János alezredes
4. /Sándor/ huszárezred: szeptembertől Schweidel József őrnagy-ezredes, decembertől Karger Ferdinánd alezredes, januártól Poeltenberg Ernő alezredes, áprilistől Zsámbelly Lajos alezredes-ezredes, júliustól Horváth János ezredes
5. /Radetzky/ huszárezred: decembertől Zichy-Ferraris Manó gróf őrnagy, márciustól Vajda Ferenc őrnagy-alezredes
6. /Württemberg/ huszárezred: szeptembertől Répásy Mihály őrnagy-ezredes, november-től Vécsey Ágost gróf ezredes, januártól Hertelendy Miklós alezredes-ezredes, májustól Mándy Ignác alezredes-ezredes, augusztustól Prihoda János alezredes
7. /Reuss-Köstritz/ huszárezred: decembertől Paulovits Imre őrnagy-ezredes
8. /Coburg/ huszárezred: november-től Bersek József őrnagy-ezredes
9. /Miklós/ huszárezred: októbertől Békeffy József alezredes, november-től Szegedy Imre alezredes, decembertől Gáspár András ezredes, áprilistől Berzsényi Lénárd alezredes, májustól Markovich Adolf alezredes
10. /Vilmos/ huszárezred: októbertől Zichy Lipót gróf őrnagy-ezredes, januártól Mezey Károly őrnagy-ezredes, áprilistől Lenkey Károly ezredes, júniustól Zsurmay Lipót alezredes

11. /székely/ huszárezred: Sombori Sándor ezredes, februártól Kiss Sándor alezredes-ezredes, júniustól Botár Károly őrnagy
12. /nádor/ huszárezred: októbertől Sréter Lajos őrnagy-alezredes, februártól Üchtritz Lipót alezredes-ezredes, júliustól Farkas Károly ezredes
13. /Hunyadi János/ huszárezred: Lo Presti Lajos báró szabadcsapatából, októbertől Lenkey János alezredes-ezredes, májustól Lenkey Károly ezredes, júniustól Kupa Hümér alezredes
14. /Lehel vezér/ huszárezred: decembertől Bárczay János ezredes, februártól Ferenczy Albert ezredes, májustól Rákótzty-Parcsetich Zsigmond alezredes-ezredes
15. /Mátyás király/ huszárezred: Berzenczey Lajos önkénteseiből, októbertől Mikes Kelemen őrnagy-ezredes, februártól Gál Sándor ezredes, áprilistól Bethlen Gergely ezredes
16. /Károlyi/ huszárezred: Károlyi István gróf címzetes ezredesként, mint felállító és eltartó, vezénylő: decembertől Gosztonyi Imre alezredes, februártól Rohonczy Lipót alezredes-ezredes, júniustól Salamon Elek alezredes
17. /Bocskai István/ huszárezred: januártól Szathmáry Mihály alezredes-ezredes, júliustól Kürthy István ezredes
18. /Attila hun nagykirály/ huszárezred: májustól Majthényi Kálmán alezredes-ezredes

IV. A Magyar királyi honvéd huszárezredek vezénylői, 1874-1918

1. m. kir. honvéd huszárezred /Budapest/: Dőry Lajos báró őrnagy-ezredes, 1885-től Csepei Zoltán Elek ezredes, 1889-től Szentgyörgyi Jablónczy Sándor ezredes, 1894-től Dévaványai Halasy Pál, 1895-től Zgórski Zsigmond ezredes, 1897-től Fajta József ezredes, 1899-től Balta Béla alezredes-ezredes, 1904-től Adai Pászthy Kálmán alezredes, 1905-től József Ágost főherceg alezredes-ezredes, 1908-tól Yull Alfred őrnagy-ezredes, 1913-tól Deybachi Zech Colbert báró ezredes, 1917-től Érkeserűi Fráter Jenő ezredes
2. m. kir. honvéd huszárezred /Debrecen/: Vay László báró alezredes-ezredes, 1876-tól Gyulafalvi Bulyovszky Károly őrnagy-alezredes, 1879-től Csáky Kálmán gróf alezredes-ezredes, 1887-től Szenttornyai Bobory György alezredes-ezredes, 1892-től Viczián Antal alezredes, 1893-tól Bíró Kálmán alezredes-ezredes, 1900-tól Lothárdi és Törteli Lősch József alezredes, 1903-tól Nagy Géza alezredes-ezredes, 1908-tól Czitó Károly alezredes-ezredes, 1913-tól Flóhr János alezredes-ezredes
3. m. kir. honvéd huszárezred /Szeged/: Komlósy Lajos alezredes, 1875-től Lubinác Ede őrnagy, 1877-től Svaiczter Gábor őrnagy, 1878-tól Kubinyi János ezredes, 1881-től Hubert Andor őrnagy, 1894-től Svaiczter Gábor ezredes 1886-tól Szentgyörgyi Jablónczy Andor alezredes, 1890-től Cordon Gyula báró alezredes, 1892-től Szemere Pál alezredes-ezredes, 1894-től Deybachi Zech Arnold báró ezredes, 1898-től Topori Rácz Béla alezredes, 1901-től Bartavári Bartuska Miksa ezredes, 1903-tól Allram Lothar lovag alezredes, 1905-től Adai Pászthy Kálmán ezredes, 1911-től Terey József alezredes, 1912-től Jamniki Jóny László alezredes-ezredes, 1917-től Gyergyószent-Miklósi Gergely Miklós alezredes, 1918-tól Brókes István ezredes
4. m. kir. honvéd huszárezred /Szabadka/: de Pottere Jakab őrnagy, 1878-től Lendvay Dezső ezredes, 1880-tól Wojnárovics Sándor őrnagy-ezredes, 1890-től Dévaványai

-
- Halasy Pál alezredes-ezredes, 1895-től Fajta József ezredes, 1897-től Tesléry János alezredes, 1902-től Boroviczény Gyula alezredes-ezredes, 1908-től Zwicker Ferenc őrnagy alezredes, 1911-től Hricsóvári Hricsóváry Béla alezredes-ezredes, 1913-től Jeszeniczei Jankovich Miklós alezredes-ezredes
5. m. kir. honvéd huszárezred /Kassa/: Rakusz Lajos őrnagy-alezredes, 1881-től Cserei Zoltán Elek alezredes, 1885-től Schlippenbach István gróf alezredes, 1888-től Szent-erzsébeti Forster Béla őrnagy-ezredes, 1895-től Pazonyi Elek Mihály alezredes, 1897-től Taxis József báró alezredes-ezredes, 1900-től Csicseri Csicsery Géza alezredes-ezredes, 1907-től Vizeki Tallián András ezredes, 1910-től Nagyjósai Tantossy Sándor alezredes-ezredes, 1914-től Hegedűs Pál ezredes, 1918-től Zimmer Alajos ezredes
 6. m. kir. honvéd huszárezred /Zalaegerszeg/: Csemeki Markovics Adolf ezredes, 1877-től Szarvaskendi Sibrik Antal őrnagy, 1884-től Palkovics József őrnagy-ezredes, 1893-től Viczián Antal ezredes, 1897-től Gyöngyösi Somogyi Ödön alezredes, 1899-től Dobiecki József lovag alezredes, 1901-től Marschall Gyula báró ezredes, 1907-től Töböréthei Nagy Gyula báró ezredes, 1911-től Szakácsi Csorba József alezredes-ezredes, 1914-től Szent-erzsébeti Forster László alezredes, 1917-től Csenkeszthelyi és Lugosi Sívi Gyula alezredes, 1918-től Reich Árpád ezredes
 7. m. kir. honvéd huszárezred /Pápa/: Kutassy Ignác őrnagy-ezredes, 1882-től Svaiczter Gábor alezredes, 1884-től Huberth Andor őrnagy-ezredes, 1891-től Bonyhádi Perczel József alezredes-ezredes, 1897-től Molnár Ákos alezredes, 1901-től vitéz Sokolyradai Gyurits Belizár alezredes, 1903-től Frohreich-Szabó Ernő alezredes-ezredes, 1910-től Vizeki Tallián András ezredes, 1913-től Lubiensky János gróf ezredes, 1916-től Mitroviczai Spaics Sándor alezredes-ezredes
 8. m. kir. honvéd huszárezred /Pécs/: Csáky Kálmán gróf őrnagy, 1879-től Bulyovszky Károly alezredes, 1883-től Nickilaki és ondódi Laky Károly őrnagy-ezredes, 1891-től Kálmán Frigyes alezredes-ezredes, 1898-től Eckensberger György alezredes-ezredes, 1904-től Bothmer Béla báró alezredes-ezredes, 1908-től Kopacseli Boér Sándor alezredes-ezredes, 1913-től Alsó-malatinai Malatinszky István ezredes, 1914-től Konkoly-Tege Elek alezredes-ezredes
 9. m. kir. honvéd huszárezred /Marosvásárhely/: Lendvay Rezső alezredes, 1878-től Bulcsi Janky Lajos őrnagy-ezredes, 1887-től Márialaky József alezredes-ezredes, 1891-től Zgórski Zsigmond alezredes-ezredes, 1895-től Bóldai Gyertyánffy Kálmán ezredes, 1897-től Győrvári Stupka Tivadar ezredes, 1901-től Marientsik Ármin alezredes-ezredes, 1905-től Kendefi Adolf alezredes-ezredes, 1907-től Ötvös Imre ezredes, 1912-től Garamszegi Géczy Kálmán alezredes-ezredes, 1917-től Virági Ferenc ezredes
 10. m. kir. honvéd huszárezred /Varasd/: Czertjen Márk őrnagy, 1877-től Lukinác Ede alezredes, 1882-től Klobucsár Vilmos őrnagy-alezredes, 1888-től Schlippenbach István gróf alezredes-ezredes, 1891-től Mandics Pál alezredes-ezredes, 1894-től Kristóf Béla alezredes, 1897-től Szentiványi Skrinjár Mátyás alezredes, 1903-től vitéz Sokolyradai Gyurits Belizár ezredes, 1906-től Kendefi Adolf ezredes, 1908-től Bothmer Béla báró alezredes, 1911-től Zwicker Ferenc alezredes, 1912-től Vas Sándor alezredes, 1913-től Hacker Alajos alezredes-ezredes

V. A Magyar Népköztársaság Hadserege, 1918-1919:

Nincs huszáregység-szervezés

VI. A Vörös Hadsereg huszárainak összevonás utáni vezénylői, 1919:

Szervezés szerint csak hadosztályközvetlen és dandárokba osztott huszárosztályok léteztek (gyalog-hadosztályonként négy), bevetés esetén ezek közvetlen magasabb előljárói a gyaloghadosztályok parancsnokai voltak:

1. gyaloghadosztály: Sípos Gyula, május 15-től Kerekes József
2. gyaloghadosztály: Tóth Sándor
3. gyaloghadosztály: Szabó Tibor
4. gyaloghadosztály: Békéssy Károly
5. gyaloghadosztály: Szakall Kálmán
6. gyaloghadosztály: Rab Ákos
7. gyaloghadosztály: Werth Henrik
8. gyaloghadosztály: Gajer Jenő

VII. A Nemzeti Hadsereg huszárezredesei, 1920-1921

Dobokai és Jenői Dobokay Béla, Nemestóthi Szabó Béla, Kistoronyi Denk Gusztáv, Hannseni Deschán Jenő, 1921-től Dienes Oehm Tivadar, Havassy Jenő

VIII. A Magyar Királyi Honvédség huszárezredeinek vezénylői, 1922-1945:

1. Ferenc József jáász-kun honvéd huszárezred: vitéz László Miklós ezredes, 1924-től vitéz Újfalussy Gábor ezredes, 1925-től Dálnoki Miklós Béla ezredes, 1926-től Szunyoghi Szunyogh Albert ezredes, 1928-től vitéz Perczel Olivér ezredes, 1932-től vitéz Solymossy János ezredes, 1936-től Jekelfakussy-Wolnhoffer Emil ezredes, 1941-től Dépold Miklós ezredes, 1942-től Schell Zoltán ezredes, 1942. okt. 1-jével feloszlata, jogutódja az I. önálló honvéd huszár-osztály, élén Auerhammer József alezredes, 1944-től Kricsfalussy Ferenc alezredes
2. Árpád fejedelem honvéd huszárezred: vitéz Abonyi Endre ezredes, 1924-től vitéz Perczel Móríc ezredes, 1928-től Szarvaskendi és Óvári vitéz Sibrik Sándor ezredes, 1932-től Hager Ottó ezredes, 1935-től Király András ezredes, 1938-tól vitéz Fáy Elemér ezredes, 1943-tól Schell Zoltán ezredes, 1944 vitéz Németh Lajos alezredes, 1944-től Auerhammer József ezredes
3. Nádasdy Ferenc honvéd huszárezred: Roskoványi Ernő ezredes, 1925-től Fluck Kálmán ezredes, 1926-től Köhler József ezredes, 1929-től vitéz Havassy Jenő ezredes, 1931-től Malanotti Lajos ezredes, 1938 Veniczey (Wenisch) Károly ezredes, 1938-tól vitéz Pongrácz Pál ezredes, 1942-től Marton Dénes ezredes, 1944-től Baintner László ezredes, 1945 Németh Dezső alezredes, 1945 Schmertzing Egon báró alezredes

-
-
4. Hadik András honvéd huszárezred: Dienes Oehm Tivadar ezredes, 1923-tól Skerlecz Gyula báró ezredes, 1928-tól Wack Béla ezredes, 1932-től vitéz Gorondi Novák Elemér ezredes, 1934-től vitéz Rády József ezredes, 1936-tól vitéz Bély Alajos ezredes, 1937-től Bezerédj Tibor ezredes, 1940-től vitéz Ireghy Imre ezredes, 1941-től vitéz Makay István ezredes, 1942-től Makkay Attila alezredes, 1945 Darnay Hubert alezredes
1. honvéd táborigád pót-huszárezred, 1944 augusztus-november: Auerhammer József alezredes
- huszár-gyorscsoporthoz, 1945 január-május: vitéz Ireghy Imre ezredes

IX. A Magyar Néphadsereg lovasezredeinek vezénylői, 1952--1955:

22. lovasezred: Bárkányi Frigyes őrnagy, 1953-ban felosztatva
51. lovasezred: Horváth Ferenc őrnagy, 1953-ban felosztatva
60. lovasezred: Eke János őrnagy, 1953-ban felosztatva
1. önálló lovasezred, a felosztatott előbbi háromból 1953-ban létrehozva: Vígh Illés őrnagy, 1955-ben felosztatva



Részlet Vágó Pál: A huszárság története 1853-1928 c. művéből

Zachar József (Budapest)

SZAMOSSZEGI BODÓ SÁNDOR FESTŐMŰVÉSZ KIÁLLÍTÁSA



A rendezvényt párhuzamosan Szamosszegi Bodó Sándor festőművész alkotásainak tematikus válogatásával Bercsényi László (1689-1778) marsall, a francia huszárság főfelügyelője és Kovács Mihály (1724-1779) az amerikai függetlenségi háborúban hősi halált halt huszárezredes emlékére időszaki kiállítás nyílt a nyíregyházi Jósza András Múzeumban. A múzeumvezetés a konferencia résztvevőire tekintettel hosszabbított nyitvatartással lehetővé tette az esti órákban is a megtekintést. A kiállítás megnyitására a művész jelenlétében július 25-én, vasárnap került sor. Először Dám László megyei múzeumigazgató köszöntötte a nagyszámú megjelentet. A huszártörténeti válogatás jelentőségének kiemelését követően Zachar József egyetemi tanár, nyugalmazott honvédezzredes ismertette az Ó- és Újvilágban egyaránt neves és nagysikerű festő-, szobrász- és éremművész életútját. Kiemelte, hogy az 1920-ban született parasztfiú östehetségére a szamosszegi tanító, lelkes és falubíró egyaránt felfigyelt és továbbtanulásra őket juttatták el Budapestre. Közép- és felsőfokú tanulmányait kényszerűen félbeszakította a második világháborús katonai szolgálatteljesítés és az amerikai hadifogság. A hazatért és végzett művészt világnézeti és művészi felfogásáért a diktatúra előbb mellőzte, majd börtönbe vetette. Az 1956-os forradalom nyitotta meg számára a börtön kapuját, a kibontakozó szabadságharc pedig a határt. Családjával az Egyesült Államokban Tennessee állam székvárosában, Nashville-ben talált új otthont és művészi kibontakozási lehetőséget. Pályája csúcsára és nemzetközi hírnévre érkezve elismerései közepette sem tudta feledni és feladni szülőföldjét. Miután már 1986 óta haza-hazatérhetett és itthon is kiállíthatott, 1999-ben végleg hazatelepült. Azóta a 2002-ben elhunyt feleségével és egy életen át művésztársával, Fábíán Ilonával közösen kialakított budapesti Bodó Művész Szalon a magyar művészeti élet egyik központjává vált, Szamosszegi Bodó Sándor pedig keresett kiállítóvá. Nyíregyházi huszártematikájú válogatásának sikerét jelzi, hogy az egy hétre tervezett kiállítást kéthavi további nyitvatartásra kellett meghosszabbítani.

HŐSÖK ... MÁRTÍROK ... ÁLDOZATOK

Meg kell emlékeznünk azokról az áldozatul esett huszártiszt bajtársakról, akik a háborút végigharcolva, részben sebesülve is, becsülettel hazatértek, hogy kivegyék részüket népünk országépítő munkájából, majd vétkesen áldozatul estek az önkény nemtelen bosszújának.

Hármat közülük:

FÁBRY ZOLTÁN huszárszázadost (1911-1951.II. 22),
MARTINOVICH GYÖRGY huszárhadnagyot (1923-1949. X. 24)
MIHÁLYI ISTVÁN huszárezredest (1901-1954. II.9) és

kémkedés és hűtlenség koholt vádjával elítéltek és kivégeztek.

SOMLYÓI NAGY SÁNDOR huszárezredest (1901-1959.VII. 30) pedig mint aki az 1956-os forradalom és szabadságharc hősi harcaiban, Újpest védelmében, 1956. november 4-én a fegyveres felkelők által megválasztott parancsnokként egészen november 8-ig eredményes ellenállást fejtett ki a szabadságot vérfelfojtó szovjet csapatokkal szemben, előbb felmentették, majd újabb eljárás során halálra ítélték és kivégezték.

Az önkény áldozatául esett, mártírsorsú magyar huszártisztek emlékét minden igaz magyar szívében őrzi.

20 Jahre Ungarisch Historischer Verein Zürich

Der Ungarisch Historische Verein Zürich, ein gemeinnütziger Schweizer Verein, wurde 1985 gegründet, gemäss Art. 60 ff. des Schweizerischen Zivilgesetzbuches, mit Sitz in Zürich.

Zum Verein gehören 134 Mitglieder, aus vier Kontinenten (Amerika, Asien, Australien, Europa) und neunzehn Ländern (Argentinien, Australien, China, Dänemark, Deutschland, England, Griechenland, Irland, Kanada, Österreich, Rumänien, Schweden, Schweiz, Slowakei, Serbien und Montenegro, Thailand, Tschechien, Ukraine, Ungarn, USA). Das jüngste aktive Mitglied ist 10 das älteste 95 Jahre alt. Das Durchschnittsalter der Mitglieder dürfte bei vierzig Jahren liegen. Die Forscher aus dem gesamten Karpatenbecken beteiligen sich, seit Anfang an, an der Vereinstätigkeit.

Drei Komitee in Ungarn stifteten eine Vereinsfahne, die von dem Erzbischof von Veszprém und von dem reformierten Bischof von Pressburg feierlich geweiht wurde.

Der Verein organisierte in 6 Ländern 18 Treffen zur Frühgeschichte der Ungarn und selbst in Ungarn 12 Ungarisch Historische Schule (beide jeweils eine Woche lang), in dem Karpatenbecken 10 Regionaltreffen der Historiker (jeweils 3 Tage lang). An diesen Veranstaltungen hielten 448 Experten 976 Vorträge für 6'796 Teilnehmer. Darüberhinaus, organisierte der Verein während 20 Jahren, mehr als 1'200 Vorträge für etwa 16'000 Teilnehmer, in mehr als zweihundert Ortschaften, in vier Kontinenten und 22 Ländern. Die Gesamtzahl aller Teilnehmer an die Veranstaltungen des Vereins überstieg die Zahl von 22'000. Die tatsächlich gehaltenen Vorträge sind, in der Tat, etwas mehr, da einige Vorträge wiederholt wurden, und andererseits konnten von uns nicht alle Vorträge die in vielen Ländern vorgetragen wurden erfasst werden. Der Verein beteiligt sich am Geschichtsunterricht an der Militärakademie „Zrínyi Miklós“ in Budapest.

Der Verein hat 47 Bücher in 54'768 Exemplaren herausgegeben, die überall in der Welt, wo Ungarn leben und lernen zu finden sind.

Mit der Bewilligung des ungarischen Unterrichtsministers, in Zusammenarbeit der Hochschule „Kodolányi János“ in Székesfehérvár, sind wir berechtigt für die Weiterbildung der ungarischen Geschichtslehrer.

Der Verein ist der Eigentümer der Encyclopaedia Hungarica, eines Lexikons, mit ungarischer Prägung. Dieses vierbändige Lexicon wurde in Canada redigiert und erstellt, unter der Mitwirkung von 844 Personen aus der ganzen Welt, während 18 Jahren. Dies ist die wichtigste gemeinsame und unabhängige Geistesschöpfung des gesamten Ungarntums in den letzten Jahrzehnten.

Der Verein für den „René Descartes Prize“ der Europäischen Union nominiert wurde.

Zürich, November 2004

Ungarisch Historischer Verein Zürich
Präsidium



A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 20 éve

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület svájci közérdekű intézmény, alakult 1985-ben a svájci polgári törvénykönyv 60. pontja szerint. Székhelye Zürich.

Jelenleg 134 tagja van, akik négy világrész (Amerika, Ausztrália, Ázsia, Európa) húsz országában (Anglia, Argentína, Ausztrália, Ausztria, Csehország, Dánia, Görögország, Írország, Kanada, Kína, Magyarország, Németország, Románia, Svájc, Svédország, Szlovákia, Szerbia és Montenegro, Thaiföld, Ukrajna, USA) tevékenykednek. A legfiatalabb aktív tagja tíz, a legidősebb kilencvenöt éves; a tagság átlagos életkora negyven körül lehet. A kutatók az egész Kárpát-medencéből, megalakulása óta résztvesznek tevékenységében.

Az egyesületnek 1994-ben három megye zászlót adományozott, amelyet a veszprémi érsek szentelt és a pozsonyi református püspök megáldott.

Az egyesület eddig rendezett 6 országban 18 magyar őstörténeti találkozót, Magyarországon 12 alkalommal magyar történelmi iskolát (1-1 hétig) és a Kárpát-medencében 10 övezeti történetstálalkozót (3-3 napos). Ezekben a rendezvényeken 448 szakember 976 előadást tartott 6'796 résztvevő előtt. A fentiek túl, az egyesület 20 évi fennállása alatt, négy világrész 22 országában, további több, mint 200 településen, 1200-nál több előadást tartott, mintegy 16'000 résztvevő előtt. A hallgatóság összlétszáma így, a 20 év alatt meghaladja a 22'000 főt. A ténylegesen elhangzott előadások száma jóval több, mivel egyes előadások több alkalommal is elhangzottak, továbbá, a számos országban tartott előadások nem mindég jelentek meg nyilvántartásunkban.

Az egyesület részt vesz a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen a történelem oktatásban. A Magyar Köztársaság oktatási minisztere engedélyével, a Kodolányi János Főiskolával együttműködve, jogosultak vagyunk a történelemtanárok továbbképzésére.

Kiadott az egyesület 47 könyvet 54'768 példányban – mindenütt megtalálhatók a világban, ahol magyarok élnek vagy tanulnak.

Az egyesület tulajdonosa lett a magyar nemzeti lexikonnak, az Encyclopaedia Hungarica-nak. Ez a négykötetes mű Kanadában készült, 18 éven át, 844 személy munkája eredménye. A négy világrészen élő, tizenötmilliónyi magyar legjelentősebb közös és független szellemi alkotása az elmúlt évtizedekben.

Az egyesületet jelölték az Európa Tanács „René Descartes 2002“ tudományos díjára.

Zürich, 2004. november hó

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület

Elnökség



IV.

A RENDEZVÉNY KERETÉBEN ELHANGZOTT EGYÉB ELŐADÁSOK

Szenti Ferenc (Hódmezővásárhely)

Dr. Csihák Györgynek, mert ezt a verset egyik nyíregyházi előadása ihlette

KÍVÁNTAM

Kívántam egy nyarat,
egy tüzes patájú tomboló nyarat,
mely jéghegyet olvaszt, hogy kizúdulna a dermedt vér
tagjaim ereiből, hol már a végesség
szele kószált a Semmi miatt;
hiába lant, száz fegyverek,
és mindama roham, mi eltöltötte inaim,
hogy leszakadtak a csontokról, nem állva
szívem örült kiáltásait;
nyelvemből marjult szavak fényt vetve
pörögtek alá a
mondhatatlan, roppant anyagra.
A létnek ezer arca elé kivetettük, itt húnyjon ki az ige,
ezen a kopár síkon, hol talpon állt
valaha az élet és szőlőlugasából
a nemes oltvány ősi génje
versenyre kelt a Nap tüzével...

Kívántam egy nyarat,
a léthez párosultan, hogy én a tied, te
az enyém - magas hegyeink kar-körében;
örök nász és örök munka
jutna hű gondolatra,
kinek nem csak foga tárul szerelemre,
hogy holtom forrása legyen,
de Hazám és Szerelmem romhalmazán
kinyílna a szív virágzó bokrok
rejtekében hívón dobogva; nem véráldozatul
mit a hősi dísz beborítna jövő századok
ünnepein, hol továbböröklött hazugságokkal
leterítenék a honi föld hallgatag humuszát,
s e fojtó paplan alatt a titkos ismeret
félne kitudódni.

Arcod, mit a föld megvilágít.
Arcom, mit a föld megvilágít.
És látom szemeink elrohadni.
Van-e értelme még a szónak:
Az arc világít. Rezzenéstelen.
Távoli ködből kar mered, ökle buzogány.
A tets buja füveké lett,
régész sem leli, de más okos elme
szemeit az örök hordozóra veti.
Ordasok torokdísze a múlt,
s nem az kiáltja, ami volt,
teremt más rokont,
a tudatba fúr lopni titkon
az emlékezetből és akaratból.

De lám,
fölmerülök én oda, ahonnan az öröm eltűnt,
eszélős-szilaj a szüntelen-szülő szomjúságom.

Vajda Gábor (Szabadka)

A MAGYAR IRODALOM ÉS KULTÚRA ESZMETÖRTÉNETE A DÉLVIDÉKEN TRIANONTÓL NAPJAINKIG

(részlet)

A SZABAD VAJDASÁGTÓL A MAGYAR SZÓIG

A pálfordulások okai

Az utóbbi években többen töprengtek rajta: miképpen lehet az, hogy míg 1944 végén és 1945 elején a vajdasági magyarok részben vérbosszún alapuló, részben fölsőbb rendelkezésre történő irtása folyt, addig a Szabad Vajdaság újságíró kommunistái egy új világ számára igyekeztek átmenteni a magyarságot. Hogyan lehetett megmentőként, jóisteni hatalomként dicsérni azt a társadalmi osztályt és nemzetet, amelynek politikai és katonai exponensei évekig dilemmában voltak: vajon a magyarság nem ugyanazt a sorsot érdemli-e, mint a németek?

Kalapis Zoltánnak a Magyar Szó történetét feldolgozó monográfiája (*A Magyar Szó fél évszázada*, 1994) több mindent föltár a Szabad Vajdaság című lap születésének körülményeiről és magáról a lapról, annak munkatársairól is, de tárgyából következően nem tartalmazhat alaposabb elemzést, mivel a szerző nem időzhetett el a korszak és a cikkanyag összefüggéseinek kutatásán. Ez pedig rendkívül fontos, minthogy itt a világháború utáni vajdasági magyar értelmiség első és legmélyebb tapasztalatrétegéről van szó. S ezt akkor is meg kell vizsgálnunk, ha Kalapis Zoltán említett könyvének minősítései – a maguk általánosságában – pontosak. Juhász Géza is e vállalkozás fontosságára céloz, amikor *Rendhagyó élet – és közéleti pálya* c. cikksorozatában (MSZ, 1995. dec. 24., 25., 26.) Kek Zsigmond pályája kapcsán a következőket írja az újság Szabadkáról Újvidékre irányított szerkesztőiről: „A négy tagú expedíció tagjai – Kek Zsigmond, Gál László, Majtényi Mihály, Lévay Endre – politikai tevékenységének föltárása, jelentőségük fölmérése a mindinkább kiöregedő és mindegyre ritkuló kortársak után a következő irodalom-, sajtó- és kultúrtörténész nemzedékre marad. Ez a nyilvánvaló adósság azonban feltétlenül törlesztendő, mert a négyek pályája és munkássága fontos fejezete az itt élő magyar kisebbség politikai, kulturális és irodalomtörténetének.” Hadd jegyezzük meg, hogy rövid ideig – ötödikként – Laták István is tagja volt az „expedíciónak“.

Mind a mai napig – Lévay Endre *Holnapvárók* c. emlékezéseiben (2003) is – elhallgatott, csupán néhány értelmiségi előtt ismeretes tények teszik emberivé azt az emberfeletti küzdelmet, amelyet a nevezettek a második világháború után folytattak Újvidéken – zsarolt helyzetükben – mindenekelőtt a saját létükért, ezzel együtt pedig azokért, akik fölött ekkor született meg a titói ítélet: ha megtizedelt formában is, de – nem úgy, mint a németeknek – lesz helyük a kommunista jugoszláv társadalomban. Hogy az akkori hatalom – az érintett összefüggéseknek megfelelően, tehát logikusan – büntetésnek is szánta a fölkínált nagy lehetőséget, az abból látszik, hogy a Szabad Vajdaság szerkesztői az akkori embertelen körülmények között egy újvidéki református pap (Póth Lajos) családjára voltak kénytelenek támaszkodni létfenntartásukban. Míg ők a reakcióval való paktálás lát-

szatának vállalására kényszerültek, addig a Slobodna Vojvodina munkatársai a németek elűzésének hónapjaiban aligha szorultak a pravoszláv egyház segítségére...

Miként ismeretes, a Szabad Vajdaság a második világháború befejeződése előtti hónapokban a Jugoszláv Kommunista Párt magyar nyelvű szócsöveként Kek Zsigmond szerkesztésében indult, s a cikkeit kezdetben szerbről fordították. A szó legszorosabb értelmében tehát az új hatalom propagandaeszköze volt ez az újság (az Agitpropnak is szerepe volt az indításában), s meghökkent bennünket, hogy éppen Gál László, Kek Zsigmond, Lévai Endre és Majtényi Mihály voltak az első munkatársai.

Gál László, aki már a harmincas években „kispolgári“ Sztálin-ellenességével tűnt ki, s a baloldali beállítottsága dacára sem volt töretlen mozgalmi múltja.

Kek Zsigmond, aki annak ellenére, hogy a Híd munkatársa, forradalmárok rejtegetője és megmentője volt, megjelent 1943-ban a magyarság szárszói találkozásán, s a református egyház szokásrendjének megfelelően köszöntötte a Szabadkára ellátogató Horthy kormányzót, majd fölkereste a börtönben és elbúcsúztatta az élettől a fölakasztását váró Mayer Ottmárt.

Lévay Endre, aki a Híd születésénél bábáskodott, viszont a *Dél kapujában* c. publicisztikai művében (1944) Nagy-Magyarország keretébe illesztette Szabadkának és környékének főleg magyar regionális jellegzetességeit. S akinek a Vajdasági Magyar Kultúrszövetség főszervezőjének tisztjét is el kellett vállalnia, hogy majd a túlbuzgóságáért megróják és Goli otokon vezekeljen.

Majtényi Mihály, aki nem sokkal azelőtt, az osztályöntudat jele nélkül Szabadka hagyományos magyar nyelvi dominanciájának visszaállítását ünnepelte a Kalangyában, s a mezőgazdasági kultúrát megalapozó nagy magyar egyéniségnek (Kiss Józsefnek) állított emlékművet *Császár csatornája*, címe szerint is reakciós regényében. S a tetejében még a harmincas években Markovicsról Majtényira magyarosította a nevét.

A nevezett írók egzisztenciális kényszerhelyzetükben vállalták a rájuk szabott feladatokat, amelyeket aligha mindig meggyőződésből végeztek el. Tehát a bizonyítás, sőt a túlbizonyítás szándéka is befolyásolta tetteiket. E feltevés valószínűleg még Kek Zsigmond esetében is helytálló. Akkor is, ha arra gondolunk, hogy a Tájékoztató Iroda föllépésétől kezdve öt évet (!) töltött Goli Otokon, mert nem volt hajlandó elfogadni a szakadár délszláv pártszempontot.

Ez megerősíti azt a föltevést, hogy Kek Zsigmondot a magasrendű baloldali erkölcsiség irányította a Szabad Vajdaság szerkesztésében. Annál is inkább, mert református lelkészként indult, s ahhoz a Krisztushoz érezte magát közel, aki egy ízben fizikai erővel távolította el a kufárokat Isten háza környékéről. Mi több, mint rendkívül művelt, európai egyetemeken iskolázódott értelmiségi nem csupán természetesen tartotta közte, a pap és a vajdasági magyar szegénység közötti harcos szövetséget, hanem – miként a harmincas években a Hídban megjelent *Édes anyanyelvünk* és *Évi mérleg* c. cikkei tanúsítják – a maga teljességében, kisebbséglélektani összefüggéseiben látta a kismizmizett magyarok életét.

Mindezt tudva, Kek Zsigmond számos ekkori írása mégis meghökkent bennünket. Azt még valahogy megérthetjük, hogy a pártdirektíva ellenében nem állt ki azok mellett, akiket, miután a királyi Jugoszlávia és a hadviselő magyar államrend alaposan kizsákmányolt, a partizánok módszeresen irtottak is. A szerkesztő ugyanis aligha lehetett meggyőződve azoknak nemzettársainak a teljes ártatlanságáról, akiket az általa legfeljebb hír-

ből, hivatalos forrásokból és bizonyítékot nélkülöző névtelen levelekből ismert táborokban embertelen körülmények között tartottak fogva. A büntetés balkáni formáját viszont minden bizonnal ellenezte, ha azok között a magyar elvtársak között lehetett, akik – Jovan Veselin Žarkónak *Az autonóm Vajdaság* születése c. műve (1975) szerint – tiltakoztak a magyarok elleni megtorlások ellen. Ha volt is módja Keknek a fölsőbb hatalom előtt tiltakozni, ebből a beszélgetésből semmit sem hozhatott nyilvánosságra.

A bűnbánat mint a megmaradás lehetősége

Juhász Gézának *A fordulat* forгатagában c. könyvéből (1987) tudjuk, hogy Kek Zsigmond a perbe fogott, bebörtönzött kommunistákon a lehetőség szerint segítve, mind a jugoszláv megszállás, mind pedig a magyar időben kockázatos életet élt, tehát tiszta lelkiismerettel, a politikai cselekvés taktikájához alkalmazkodva igyekezhetett érvényt szerezni az új rendszert alapozó törekvésnek. Ez akkor a vajdasági magyarság szempontjából létfontosságú volt, mivel Mészáros Sándor kutatása szerint (*Holtta nyilvánítva*, 1995) Edvard Kardeljnek „köszönhetően“ még 1947-ben is volt szó Párizsban arról, hogy legalább 40'000 jugoszláviai magyart ki kellene telepíteni. Más dokumentumok szerint Kardelj a párizsi tárgyalásokon elképesztő rágalomokkal igyekezett a magyarokat és történelmük egészét bemocskolni, hogy Jugoszlávia legalább a trianoni döntéssel kisajátított területeket visszakaphassa. (Vö. Domonkos László: *Magyarok a Délvidéken*, 1992.)

A Szabad Vajdaság tehát eleve nem emelhetett szót a kommunista politika által átmenetileg támogatott vérbosszú ellen, amely mintegy huszad részét sújtotta az itt élő magyarságnak. Viszont nyomatékosan kiállt annak jövője mellett. Leegyszerűsítések, naivitások, taktikázás árán. Abban a hitben, hogy a szovjetekkel együtt a jugoszláv katonai egységek az itt élő magyaroknak is fölszabadítói, s ha esetenként durván tévednek is, az ilyesmi nem csupán az emberi gyarlóságnak, hanem a történelmi időnek is következménye.

A világmegváltás hite és demagógiája teljesen összemosódott. Az adott körülmények között a funkciót vállaló baloldali értelmiségiek közül többen elhitték, vagy legalábbis kisebb rossznak tartották, amit a Szabad Vajdaság közölt: „A magyarországi események ismételtlen igazolják, hogy Szovjetország célja kizárólag a fasizmus legyőzése és kiirtása, valamint a népek felszabadítása.“ S a győztes számára az is természetesnek látszott, hogy a háborúban vereséget szenvedett nemzet egyedei is bűnösök. Így aztán még a nagylelkűség látszata is szuggerálható: „Mégis Szovjetország alkalmat adott Magyarországnak arra, hogy megbánja bűneit. Remélhető, hogy a magyar nép kihasználja a kínálkozó lehetőséget.“ (SZV, 1945. febr. 14.)

Tévedés lenne azt gondolni, hogy az adott körülmények között a bűnbánatnak, a jóvátételnek e lehetősége a magyar érdekeket sértette. Annál is inkább, mert Hitler és csatlósai gonoszterveit követően a magyarságot, kis nemzet lévén, a teljes megsemmisülés fenyegette. A megmaradáshoz vállalni kellett a bűnbánatot vagy annak látszatát! A végleges megsemmisülés ellen védekezve az önleszámolást, az áldozatvállalást kellett mímelni akkor, amikor – az 1942-es zsablyai és újvidéki genocídium viszonzásaként – nem csak egy társadalmi rendszer fenntartói (katonasága és rendőrsége) számítottak kiirtandó ellenségnek.

Sokak szemében a sztálini-titói erőszak az emberiség sorsán lendíteni igyekvő materia-

lista vallás érvényesítésének egyetlen lehetséges eszköze volt. Viszont Kek Zsigmond sajtósági bibliaértelmezése alapján egyszerűen lelkipásztori kötelességének tarthatta azt, amit mások leegyszerűsítéssel és öntudatlanul a monoteizmus szekularizált formájaként éltek meg. Hogy miként függ össze ezzel a predestináción és teleológián alapuló gondolkodással a Szabad Vajdaságban, majd 1946-tól a Magyar Szóban és általában a kommunisták szótárában mind a mai napig viszonylag gyakran emlegetett „demokrácia“ kifejezés? Úgy, hogy a demokratikus véleményalkotást a történelem törvényszerűnek tartott mozgásirányát támogató megnyilatkozásokkal azonosították. E logika szerint az osztályharcon alapuló társadalmi átalakulás ellenében gondolkodó ember nem lehetett demokratikus, mivel magánérdeket, illetve egy pusztulásra ítélt osztály érdekeit képviselte. Az volt demokratikus, akinek állásfoglalása a kötelező győzedelmeskedésében emberiségi hivatást betöltő nép, elsősorban a munkásság forradalmárok által elképzelt jövőjét szolgálta.

Így aztán a retrográdnak minősített erők (a mi tájunkon elsősorban a magyarok), állítólag az emberiség- és emberségeszmény tagadói lévén, örülhettek, ha testileg nem semmisítették meg őket. Szerencséjükre a napi politika propagandája szerint rajtuk múltott a jugoszláv társadalmi közösségnek s ezen belül saját maguknak a boldogulása. Ám nem csupán a vérbosszú ösztöne vagy a felső rendelkezés fenyegette őket, hanem a másságtól való viszolygás s ezzel együtt a kezelhetőségük nehézsége is. Mivel jórészt nemzetközi okok miatt néhány hónap múlva le kellett állítani a már megkezdett likvidálásuk folyamatát, egy ideig az áttelepítésükkel látszott megvalósíthatónak a hatékony központi irányítás. A hatalom gyakorlása ugyanis csupán az állam nyelvén, s csak a délszláv egység iránt legalább közömbös közegben látszott a legkönnyebben megvalósíthatónak. Az átnevelés kényszermegoldásként jöhetett tekintetbe, nagy türelemmel és sok munkával.

Ennek az emberségesebb viszonyulásnak a Vajdaságban uralomra jutott szerb kommunisták között kezdetben csak akkor lehettek hangadói, amikor már két hónapja tartott a magyarság fölötti véres terror. A Szabad Vajdaság megindítása a magyarok átnevelésének vállalását jelentette: a számukra egy bizonyos formában fölkinált élet lehetőségét. Kek Zsigmondék tisztában voltak vele: az általuk vállalt kommunista eszménytől eltekintve is, a magyarság számára egzisztenciális fontosságú a bűn és bűnhődés tényének-feladatának elfogadása. Ha a pártközpont nem tájékoztatta is a szerkesztőséget a nemzettársaik ellen fogatosított genocid műveletekről, a szerkesztőségbe érkezett névtelen levelekből aligha maradhattak ki a magyarságirtó akciók rémhírei.

A vezetésre hivatottak és a szolgállelkűek

Mindezt tekintetbe véve politikai színjátéknak kell tartanunk a Szabad Vajdaság gondolkodásban és viselkedésben korlátozott szerkesztőinek a feladatteljesítését. Kényszermunkájukat akkor is vállalniuk kellett volna, ha nem reménykednek az új rend jobb jövőt teremtő erejében. Tisztában voltak vele ugyanis, hogy a jugoszláv kommunistáknak és azok közül sokban öntudatlanul is benne élő nacionalistának, illetve hozzájuk csatlakozó csetnik-gondolkodásúaknak: kapóra jött a magyar uralom veresége, az itt maradtak bizonytalankodása, többségük beállítottóságának kispolgári és rejtetten még mindig nemzeti jellege. Ha a Vajdaság etnikai homogenizálása nem sikerült is, az alá- illetve fölérendelt viszony – a következő fél évszázadra vonatkozóan – állandósulhatott. Egyfelől

az erősebbek, előrelátóbbak, fölszabadítók és vezetésre hivatottak, másfelől pedig a gyöngébbek, múltjukba süllyedtek, szolgálalelkűek és útmutatást igénylők – hosszú időn át ez volt a kimondott vagy kimondatlan lényege a többség és kisebbség (nemzet és nemzetiség) viszonyának a titói Jugoszláviában.

A Szabad Vajdaság munkatársainak ezt a politikai képletet kellett valóságos tényként hirdetniük. Jól tudták, hogy a kisebbségvédelmi érdekük szerint is minél keményebben meg kell róniuk nemzettársaikat vélt és valóságos hibáikért. Azon túl, hogy a nemzeti önkritika a párterkölcsből következett. A vajdasági magyarságnak ugyanis sürgősen bizonyítania kellett, hogy beleillik az újulni kezdett országba. Még akkor is, ha nem volt bűnös. De vajon háborús körülmények között lehet-e egy nemzet ártatlan?

A lelkipásztor és politikus Kek Zsigmond szerint: nem, minthogy az ember eleve bűnös lény. Annak ellenére is, hogy úgyszólván minden helységben voltak magyarok, akik az 1941-es bevonuláskor szavatolták szerb szomszédjaik, illetve ismerőseik ártatlanságát. Viszont a hatóság erőszakos cselekedeteire nem emelték fel a szavukat, hiszen örültek, ha nem vitték ki őket a frontra, vagy munkaszolgálatra. Csak magukra gondoltak, mikor az irredenták abba az illúzióba ringatták őket, hogy a magyar nemzeti hegemonia az ő személyes, illetve családi anyagi gondjaikat is megoldja. S ha csalatkoztak is a magyar összefogásban, nem volt lelki erejük és anyagi föltételük egy nagyobb és mélyebb testvériesülésre, az egyeden és a nemzeten túli érdekegyeztetésre. Engedték magukat félrevezetni azon téveszme által, amely a pannón medence minden nyomorúságát az első világháború utáni országcsönkítással igyekezett magyarázni. Hogy e mögött a hibák mindenkor másra kenésének primitív önzése rejlik, arról még papjaik sem világosíthatták föl őket.

Túl szigorú, helyzet diktálta megítélése ez a Magyarország és a déli hódítók közé szorult, az egzisztenciáját féltő vajdasági magyarságnak. Ekkor, a Szabad Vajdaság szerkesztése idején viszont nem csupán lehetett, hanem szükséges is volt érvényt szerezni annak a protestáns gondolatnak, hogy „...azt bünteti kit szeret, másként ő nem is tehet“. Föl kellett tehát függeszteni azt a szociális empátiát, amely hat évvel korábban Kek Zsigmond tolla nyomán még a vajdasági földmunkás iszonyú anyagi kiszolgáltatottságát tárta a nyilvánosság elé. 1944 legvégén és 1945 első hónapjaiban legkevésbé a pszichológiának volt helye és az értelmiséginek szerepe az emberi magatartások befolyásolásában. Az igazságokat ekkor nem bizonyítani, hanem sulykolni kellett, annak alaposabb vizsgálata nélkül, hogy mit igazol a valóság.

Ekkor a „Szent István-i magyar birodalmi rögeszme bűneit“ volt ildomos a vajdasági magyarság nyakába varrni. Kek Zsigmond hinni akart a földi élet folytonosságában, a haladásban, s a történelmet ismerve azzal is tisztában volt, hogy az átalakulások rendkívüli áldozatokkal járnak. Meg aztán Horthy is református volt, akit ő kellő tisztelettel fogadott... És Mayer Ottmár is, akit ő kivégzése előtt meglátogatott. És az újvidéki szerkesztőségig nem hallatszott el a bosszúból halálra kínozott magyarok jajszava. Az együttérzést, a nyomorultak nevében a gyilkosok irányítóihoz intézett emberi és lelkipásztori szót ugyanakkor féken tartotta a szükségszerűséget ismerő, nagy távlatokban helyezkedő tudat: a sok ezer magyar mártír – testvéreinek, utódainak fennmaradása, sőt jobb sorsa (!) érdekében pusztul el. S ez egyúttal a magyar nemzet vezeklése is, amiért az őt 1920-ban és azt követően ért erőszakért a második világháborúban erőszakkal, vagy legalábbis az erőszak fölötti szemet hunyással válaszolt. Viszont győztes logikájának értelmében a szol-

galelkűség is bűn, ha vakon követi a mások ellen uszító parancsszót. Hogy már az ősapákat is arra tanították a szülei, hogy a hatalom szavára a haza érdekében fegyvert kell fogniuk, s hogy ennek következtében a rossz lelkiismeret inkább a katonaszökevényeket terhelte, mint a csatamezők tömeggyilkosságaiban akár lelkesen vagy gyűlölettel, akár közönyösen, undorodva részt vevő katonákat, – ennek figyelembevételéből az adott körülmények között több kár lett volna, mint haszon. Kek Zsigmond és munkatársai legalábbis így gondolták.

Az adott körülmények között elhallgatni volt ajánlatos azt a tényt, hogy a vajdasági magyarok nagy többsége is megszenvedte a háború poklát: akár a nélkülözésben, akár a frontokon. Azt kellett mondani és írni, hogy csak a kommunisták és a bombakárosultak szenvedtek (V. I.: *Visszhang*. SZV, 1945. V. 1.). Méghozzá azért, hogy a viszonylag nagy munkakultúrával rendelkező magyarok dolgozzanak meg az életükért, a megbecsülésükért. Ugyanúgy, mint régen, csak más (ekkor minőségileg újnak gondolt) formában. „A fasiszta megszállás az egész magyarságot fasiszta gyanúval feketítette be, minden magyaron rajta van egy kicsit ez a bélyeg. Mi mással lehetne az általános gyanúnak alaptalanságát megmutatni, mint lelkes önkéntes munkavállalással az új demokratikus ország felépítésében.“ (*A magyarság helye*. SZV, II. 27.)

Az igazság és az emberi méltóság a túléléshez (főleg egy jövődő boldogsághoz) képest jelentéktelenné válik. Kek Zsigmondék a lehető legjobb szándéktól vezérelve a háborús veteránok, vagyis az új nemesség erkölcsének tiszteletét igyekeznek belenevelni a vajdasági magyar parasztok, munkások és kispolgárok tömegeibe. A háborúvégi, a magyarok többsége által reménytelenként megélt helyzetet egy magasabb rendű élet kezdetének szuggerálják, amiért csak a partizánharcosok hoztak áldozatot. A magyarok, minthogy a vád szerint nem csupán passzívak, hanem valamiképpen a sommásan fasisztának mondott magyar uralom haszonélvezői voltak, egyenrangúvá válhatnak, ha most ők hoznak áldozatot: kapával, kalapáccsal a kezükben. A harcok már megtették a magukét, most már pihenhetnek, illetve irányíthatnak, hiszen „Három évig harcolták értünk déli testvéreink az aránytalan küzdelmet, három évig túlórázunk, ha kell, mi is értük ebben az aránytalan munkában. Az öntudat, amivel ők harcoltak és mi dolgozunk, egy és ugyanaz.“ (*Hősi arányú munka*. SZV, 1945. V. 5.) Ez a hazugságig fokozódó túlzás a háború végén életfeltétel volt. Akkor, amikor már Vajdaság-szerte hozzálátott a kommunista hatalom a gyárak leszereléséhez, hogy 57-et (köztük malmokat) is az országnak főleg a szerbek és montenegróiak által lakott elmaradott vidékein helyezze üzembe.

A saját népét ostromozva ébresztő Ady juthat eszünkbe, amikor Kek Zsigmond a találékonyabb macedónokkal szemben marasztalja el nemzettársait: „A magyarság... még nem tudja, nem látja, hogy új ország, új világ van körülötte. Még mindig nem látja, hogy színt kell vallani és zárt sorokban felsorakozni a szabadság és demokrácia mögé. Még mindig húzódozik, aggályoskodik, duzzog és kételkedik.“ (*Zárt sorokban*. SZV, 1945. III. 17.) Ekkor még csak kevesen lehettek teljesen tisztában azzal, hogy a délszláv kommunista társadalom hasonlóképpen fogja kizsákmányolni a vajdasági magyarokat, ahogyan azt a második világháborúban a magyar birodalmi eszmétől fűtött nacionalista hadigépezet a németek mellett, vagy a két háború közötti nyíltan nagyszerb uralom cselekedte velük, s hogy a délszláv emberfeletti ember mítosza van megszületőben.

Lévay Endre, noha a nemzeti bűnök okozóiként a németeket említi, egyoldalúan bélyegzi meg a magyar nemzeti tudatot, nem különböztetve meg benne a nacionalista ele-

meket a nemzeti identitás életfontosságú ismerveitől. Lévay a magyaroknak a Szabad Vajdaság szerkesztőségét elárasztó névtelen panaszáradatáról azt mondja, hogy ami mögötte van, az a „fasiszta mótely, amelyet évtizedeken keresztül könyvek, újságok, iskolák, filmek, színházak, szónoklatok, egyházi beszédek, tanítások és a nevelés legrejtettebb eszközei loptak be a lelkekbe. Egy magyarnak hazudott német világ tanítása és propagandája ez...” (*Panasz*. SZV, 1945. ápr. 1.) Ebben a figyelmeztetésben a vajdasági magyar kommunisták között akkor legálisan népszerű (!) Szabó Dezső szelleme is üzen. Az eredetileg népi rokonszenvű, polgári-demokratikus beállítottságú Lévay mindenestre meg van róla győződve: erősítheti a kitelepítés rémével viaskodó magyarság pozícióját, ha csak közvetve teszi felelőssé könnyen megváltoztatható passzív magatartásáért. – Bújjatok ki a fasiszmus árnyékából! – sugallja ma már mosolyt keltő módon, a korra jellemző voluntarista könnyedséggel.

A testvériség-egység kétes alapjai

Kek Zsigmond családiról és lelkeszként olyan vidékekhez kapcsolódott, ahol a partizánok a petőfistáknak köszönhetően senkit sem gyilkoltak le (Bácsfeketehegy), vagy éjjel titokban (Szabadka) számoltak le a magyaroknak egy nagy csoportjával. Mít hallhattott ő akkor a délvidéki vérengzésről? A szerkesztőségbe érkező tiltakozó levelek föltehetően a Tisza déli szakaszának környékén végrehajtott tömeges kivégzésekről, kitelepítésekről is beszámolhattak. Annak ellenére, hogy ezek a rémhírek már 1945 közepén a Szabad Vajdaság főszerkesztője számára is jórészt tényértékűek lehettek, a magyarság ostromozása még szükségszerűbbnek látszott.

Annál is inkább, mert Kek *A magyar demokrácia legfőbb kötelessége a sovinizmus elleni harc* c. cikkében (SZV, 1945. VII. 15.) arra hivatkozhat, hogy Péterrévén „több száz feljelentés történt a magyar fasiszta megszállás vétkesei ellen.” Kek másik (immár abszurd) példája: „Csantavéren a magyar milicionisták egy kocsmában a szerb nótázókat sértegették.” Vajon nem duhaj provokátorokat próbáltak óvatosan rendre utasítani azok, akik boldogok voltak, hogy uniformisaik által kiemelkedhettek szorongó nemzetársaik közül? Vajon a hatalom nem tartotta-e célszerűnek meggyőződni arról, hogy a „fasiszta” nemzet rendteremtőként alkalmazott származékai maradéktalanul megtisztultak-e a szerbesség iránti gyűlöletüktől?

A főszerkesztő mindezt azzal tetézi, hogy soviniztának minősíti azt, aki a jogegyenlőségre hivatkozva tiltakozott, amikor sorban állaskor egy szerb néptársa soron kívül megelőzte. Kek szerint a tiltakozó a fontosabb dologról: az egységről és a békéről feledkezett meg. Hogy nem jutott eszébe három és fél éven át a jogegyenlőség a tiltakozónak? – kérdezi. A következő fél évszázadban az egység és a béke lesz az az elv, amely jog-sérelmeik esetében oly sokszor parancsolt hallgatást a magyarokra. Mindazonáltal ekkor még nem az érvényesülés és a gyarapodás érdeke teszi kötelezővé a beletörődést, hanem – ahogyan mondtuk is már – a vérbosszú folytatásának, a kisajátításnak, a kitelepítésnek a réme.

Ekkor létérdek a szólások szajkózása. Az olyanoké is, hogy a magyar sovinizmust „gyökerestől ki kell irtani”. Annak ellenére, hogy a marxizmus szerint a tudat a társadalmi viszonyoknak a függvénye, tehát csak akkor változhat meg lényegesen, ha elsősorban a szociális körülmények, a „termelő viszonyok” alakulnak át. Erről ebben az időben aján-

latos megfeleledkezni. Más kérdés, hogy az életgyakorlatban e feledékenység, vagyis a nemzeti sajtóságoknak előítéletből fakadó meghatározása időnként jó eszköznek bizonyul a többség számára, hogy féken tarthassa a kisebbséget. A háború utáni egzisztenciális fontosságú szolgálalkúság (amelyet Kek esetében a Biblia diktálta etika is támogatott) állandósult tulajdonságává vált a vajdasági magyarságnak. Folytatásaként a távolabbi múltból örökölt szervilizmusnak, a németek és a szerbek szorításában félelem formálta magatartásnak.

A Szabad Vajdaság főszerkesztőjének az adott körülmények között nem juthat eszébe, hogy megkülönböztesse a másságtól való kulturálatlan viszolygást az elnyomottak ösztönös és többnyire jogos tiltakozásától. Az a tárgyilagos gondolat nem vetődhet föl, hogy a panasztevő szerbek között is biztosan voltak nem kevesen, akik kapzsiságból vagy sovinizmusból jelentgettek föl a módosabb és a nemzeti műveltségükhöz ragaszkodó magyarokat, ahogy ezek is néhány évvel korábban számos szerbet, akik aztán – pusztán azok nemzeti hovatartozása, vagyionossága miatt – fegyver elé állítottak. Hogy a hegyvidékről harcosokként idetelepítettek között nem volt ritka az etikátlan haszonleső, aki a „fasiszta“ magyarok munkáján akart élösködni (miként a háború idején ideirányított magyarországi hivatalnokok között is volt kalandor), ezt lehetetlen volt szóvá tenni. Annál kevésbé, mert elsősorban a telepések (akik számára minden tekintetben idegen, szokatlan volt a mi vidékünk) voltak hivatottak vezetni tájunk embereit a boldog jövő felé. Mindennapi megnyilatkozásaikban ezt nem is rejtették véka alá.

A mélyebb és eredetibb gondolkodás tiltott volta abból is kitűnik, ahogy a Magyar Szó (a Szabad Vajdaság örököse) 1946-ban az egyik bácsfeketehegyi embert beszélgeti: „Jött a felszabadulás. Ekkor éreztük csak igazán, hogy szabadok lettünk. Most is dolgozunk éjjelnappal, de magunknak dolgozunk. (...) Sokat segítettünk a telepeseken. Elvégeztünk minden munkát idejében. (...) Megértjük egymást a telepésekkel.“ (1946. XII. 20.) Az ideológiai és a vallásos logika szerint a magunknak és a másoknak dolgozás nem zárhatja ki egymást, mert egyrészt az etika, másrészt az utópia elsimítja az ellentmondásokat. Ezek azonban Lőrinc Péter riportjában még kirívóbbak. A szövetkezeti elnök „Vidán arról beszél, hogy ők hegyi pásztorok voltak, és nem értettek sem a földműveléshez, sem az istállós, takarmányozó, intenzív állattenyésztéshez. A magyarok már első naptól segítettek nekünk. Szóval és tettel. Még anyagilag is. Pedig nemigen volt maguknak sem.“

Biztosan volt vallási szellemből fakadó segítőkészség a magyar szegénységben, s talán többen hitték is, hogy a telepések révén az új rendszerben valamivel jobb lesz a sorsuk. Hogy azonban nem voltak túlzott illúzióik, arra az elnök által vázolt groteszk körülményeikből lehet következtetni: „Sok béresnek nem volt lakása, „más hátán lakó zsellér“ volt.“ Ezeket viszont ők, a telepések fogadták magukhoz, adtak nekik szállást. (*A Fekete Hegyektől Fekete hegyig*. 7N, 1947. IV. 29.) Más szóval a kommunista Nagy-Jugoszlávia a trianoni egyezmény ellenére az elmenekült bűnösök és az elüldözött, jórészt ártatlan németek és magyarok házaiba harcos, vagy a zavaros helyzetet kihasználó hegyvidéki embereket telepített, akik nagylelkűen lakást adtak a nekik segítő, legalább százötven éve e tájon robotoló szegényparasztoknak. Szép kis kommunizmus-kezdet!

A magyarok, a politikai passzivitásuktól eltekintve, megfelelő módon viselkedtek. Többségükben ártatlan nemzettársaik tömeges lemészárlásának híre mellett a kitelepítés vagy a teljes kisemmizés lehetősége is megfélemlítette őket. Azok is fasiszmust voltak kénytelenek rájuk fogni, akik az ő nyelvüket beszélték, s akik a harmincas évek Híd

folyóiratának munkatársaiként náluk is jobban tudták: ők, a parasztok, munkások és iparosok miért hittek egy ideig a magyar nacionalizmusnak, s ahelyett hogy (leginkább kénytelen-kelletlen) bevonultak honvéddnek, miért nem viselkedtek a fegyvert elutasító s ezért a súlyos büntetést is vállaló szektások módjára. Vagy, ami a hatalom szerint helyesebb lett volna, miért nem szöktek ki a kukoricásba, a folyóparti nádasokba: azok közé a partizánok közé, akiknek a nyelvét nemigen beszélték, a szokásaikat, céljaikat nem ismerték. Csupán a munkakerülő hajlandóságukat, izgága természetüket gyanították.

A külföld félrevezetése

A körülmények minden oldalról szorították a délvidéki magyarságot. Olyannyira, hogy akik védhették volna őket, azok is ellenségeseknek látszottak. Ezeket a magyar irodalomnak olyan tekintélyei is támogatták, akik nem tudhattak a háborút követő, magyarok elleni vérbosszúról. Mindenesetre kételyeink támadhatnak, hogy vajon Zilahy Lajos egy írócsoport (Csathó Kálmán, Darvas József, Illyés Gyula, Gergely Sándor, Heltai Jenő, Kárpáti Aurél, Márai Sándor, Tamási Áron és Veres Péter) nevében szó szerint (állítólag annak deklarációjaként) jelentette ki a következőket: „...a felszabadulás után a demokratikus Magyarország felé az új Jugoszlávia nyújtotta legelőször a legőszintébb baráti jobbot és a területén élő magyar kisebbség sorsában olyan helyzetet teremtett, amely teljesen felszámolta a múltat s a magyarság felé a megértés és megbocsátás olyan szellemét mutatta, amelyre alig van példa a világtörténelemben.“ (*Zilahy Lajos a magyar--jugoszláv kapcsolatokról*. MSZ, 1946. III. 10.)

S ennek néhány hónap múlva folytatása is van: „Csak egy boldog fiatal nép tudja ennyire elfelejteni azt a sok gazságot, amit a magyar fasiszták vittek végbe ezen a földön. (...) Az új demokrácia nem határookban, hanem a legtisztább népi egyenjogúságban gondolkodik. Ez volt a leghatalmasabb benyomásom Jugoszláviában és Vajdaság földjén, amelyek a legnagyobb világtörténelmi fordulat korszakát élik. Ez a fordulat hozott az itteni magyarságnak is szabad és békés jövőt! (...) Nálunk iszonyú erkölcsi romok is vannak: egy útját vesztett nemzet lelki csüggedése...“ (*Magyarországi kultúrmunkások látogatása Jugoszláviában*. Zilahy Lajos nyilatkozott a Szabad Vajdaságnak benyomásairól. SZV, 1945. VIII. 19.)

Ha e szövegek nem autorizáltak is, akkor sem lehetnek teljességgel hamisítványok. A háborúvégi megtorlások híre Magyarországra is eljutott (Illyés Gyula 40'000 magyar áldozatról tudott), ám ahhoz képest, amire az 1942-es razzia és a vesztes háború után lehetett számítani, nem volt túl nagy a szám. És a jugoszláv partizánok a háború végén még egy ideig garázdálkodhattak az ismét megszükkült Magyarország területén. A háborús bűnösök ügye viszont éppen ekkor került terítékre. Ezzel szemben ha fájtak a nemzet délvidékre szakadt tagjainak a begyógyíthatatlannak látszó újabb sebek, a kínjaikat csillapították az anyagi és szellemi haladásnak azok a szép reményei, amelyeket az akkori jugoszláv politika kínált a halálfélelmükből lassan ocsúdóknak. Ez részben külpolitikailag hasznosítható gesztus volt, részben pedig kísérlet a szorgalmas, nagy munkatapasztalattal rendelkező magyarság megnyerésére az országépítés sürgető feladata számára.

A magyarság tömeges irtását követő hónapokban olyan, a kisebbségek sorsára vonatkozó célkitűzések és kezdeményezések hallattak magukról, amelyek közül néhány a későbbi évtizedekben javaslatként sem igen hangzott el. Úgy látszott, hogy a legkevesebb

20'000 magyar vértanú halálára volt szükség ahhoz, hogy nemzettársaik és leszármazottaik emberhez méltóbb életet élhessenek. A szédületes perspektíva előtt a szemenszedett hazugságokat is meg kellett bocsátani: „Katona Lajos, az ipartestület elnöke is megszólalt a Bácskában szerzett tapasztalatairól, amelyek mind azt igazolták, hogy Jugoszláviában mindig nagy becsülete volt a magyar népnek.“ (*Megalakult a Magyar-Jugoszláv Társaság Szegeden*. SZV, 1945. III. 1.) Természetesen, ha jó cselédre, munkabíró kubikusra vagy ügyes mesterre volt szükség. S ezt Kek Zsigmondéknál senki sem tudta alaposabban, átfogóbban.

Ellenünk, aki nem velünk

A Szabad Vajdaság munkatársai a világtörténelmi korforduló tudatában végezték dolgukat. Egyeseket a naiv hit, másokat a taktikus dogmatizmus készítetett a fölülről érkezett parancsok továbbítására, a délszláv kommunizmus érdekeinek képviseletére.

Ennek az időszaknak a tárgyilagosságra s a teljességre való törekvés teljes hiánya volt az alapjellemzője. A jelszavak uralma idején kizárólag féligazságok érvényesülhettek mind a történelmi múlt értékelése, mind pedig az emberi cselekedetek megítélése tekintetében. A domináns szerephez jutott Jugoszláv Kommunista Párt a fekete-fehér elvű gondolkodást és cselekvést tette kötelezővé. Mindent az idealista materializmus mércéje szerint kellett elbírálni. Állást foglalni csak vagylagosan lehetett. A balkáni törzsi gondolkodás szerint egyébként is az irántunk közömbös ember már ellenségnek számít. Amit a magyar, az angol, a francia és a német külön szóval jelöl (ellenség, enemy, ennemi, Feind), azt a szerbben csupán „nem barát“-nak (neprijatelj) mondják. E logika szerint tehát, aki nem támogat bennünket, az már ellenségünk.

Vagyis liberálisabb időben is összeszorított foggal engedték meg a kivülállás semlegességét. (Miként egyébként az oroszított Magyarországon is.)

A háború végén azonban a legkevésbé juthatott szerephez az árnyalatok iránti érzékenység. A Zágrábi Magyar Újság szerkesztője, Walter Emil pusztán azért kapott húsz évi kényszermunkát, kémnek és a nép ellenségének bizonyulván (állítólag a Magyar Kisgazda Párttal tartott kapcsolatot, vagy legalábbis rokonszenvezett vele), mert „Fel akarja emelni szavát ott és ahol, akkor és amikor kisebbségi életünk érdekeit veszélyeztetve látja.“ Dobos János, noviszádi vasmunkás jelentette föl a Magyar Szóban Walter Emilt, mondván, hogy aki a Nyugathoz húz és a múltat szabadabbnak tartja a jelennél, az nem apolitikus, hanem fasiszta (1945. X. 16.-XI. 17.).

Hogy népellenesnek számít az, aki kultúrközpontúságában bírálni merészeli a tudatlan és erőszakos uralmi struktúrát, arra Uzon Miklós esete is kiváló példa. Egy ismeretlen –y F- Subotica – faszizmussal gyanúsítja Uzont, mert az szárnak titulálja a műveletlen új bürokráciát s apolitikusnak tartja az ifjúságot (*Politikamentes kultúrmunka*. 1945 XII. 20.). Lőrinc Péter is hasonlóképpen vádaskodik a Hídban, amikor Uzon cikke kapcsán a kultúra és a politika elválaszthatatlanságáról beszél. Szerinte aki „a kultúramentes politika mellett tör lándzsát, az persze, hogy szintén politizál, csak éppen rosszul politizál. Fasiszta politikát csinál. Az tagadja a mi politikánkat: a népi politikát, a földosztó politikát, az emberrelválás politikáját, a hazateremtés politikáját...“ (1946. 138.). Hogy a művelődés politikájának olykor szükségképpen ellentétben kell lennie a napi politikai érdekekkel, ez a gondolat akkor nem merülhet fel.

Az ilyen szélsőséges vádaskodásokra a költő Gál László ad példát, aki ebben a korszakában képtelen megszabadulni indulatai szemellenzőjétől. Hogy Herceg János túlbuzgón csatlakozott az új rendszerhez, a szocialista realizmus tanait is vállalva, az Gál vádjain is múltott. Ezek szerint ugyanis „A Kalangya és a napilapok köré csoportosult írók (...) hallgatásukkal, félreállításukkal, sőt mellébeszélésükkel súlyosan vétkeztek népünk és a világ valamennyi népe ellen...” (SZV, 1945. VIII. 26.). Nem, senki ellen sem vétkeztek, csupán a saját bőrüket féltették. S ez azt jelenti, hogy nem volt korszakalkotó egyéniség közöttük. Gál szempontjából azonban ez is bűn. Különben aligha rágalmazná meg a magyar értelmiség egészét, hogy az mindenütt a kapitalistákhoz húzott, szemben a parasztokkal.

A propaganda tehát mereven alkalmazta az osztályérdeket kifejező előítéleteket, elvont képleteket. Naiv vagy demagóg képzetek uralkodtak ekkor az emberről. Azt hitték, vagy legalábbis azt akarták elhitetni, hogy az új ember a napi politikai igények szerint megteremthető, átformálható, vagy ha nem, akkor megsemmisítendő. A pszichológiai és az erkölcsi igazságok eltörpültek ekkor a megemberiesült ember elérhetőnek látszó valóságához képest. A sulykolt dogma szerint a nagy dolgokhoz elengedhetetlenek az áldozatok. A második világháború végén viszont (a fizikai szenvedések megszűnése vagy legalábbis mérséklődése örömeinek hatására is) a nagy utópisták (köztük elsősorban Marx, főleg Lenin, de még inkább Sztálin) földi paradicsomról szőtt álmai látszottak elérhetőeknek. S ehhez képest mit számított az, hogy néhány ezer vagy tízezer – legalábbis objektív okoknál fogva: bűnös – ember esik áldozatul akkor, amikor már százazrek és milliók pusztultak el?

A tömeggyilkosságok a háború végén még csak mennyiségi kérdések lehettek. Ahhoz képest, hogy a magyar irredentizmus hány szerbet likvidált, illetve telepített ki, s hogy a királypárti szerbek hány kommunistát gyilkoltak meg, különösen a vajdasági magyaroknak az a száma nem volt túl nagy, amelyről legfeljebb a genocídium irányítói tudtak. A bírósági tárgyalások ekkor polgári kicsinyeskedéseknek (a bosszúszomjas tömeg indulatai elkerülendő fokozásának) számítottak. Ezért érthetjük meg Jovan Veselinov telepítésügyi minisztert, aki a következőket nyilatkozta: „Ha Drázsa került volna hatalomra..., a magyarság körében borzalmas tömegmészárlást rendezett volna. Kezdetben magyar néptársaink nem értették meg egyes elgondolásainkat és azokat az intézkedéseinket, amelyeket azok ellen hoztunk, akik a megszálló hatalommal, a faszizmussal együtt dolgoztak. Mi szükségesnek tartottuk, hogy ezeket kiküszöböljük a társadalomból; elismerem, hogy kezdetben voltak tévedések is ezen a téren. Ma már mindezeket jóvátettük, mert a nemzetiségi kisebbségek egyenjogúakká váltak az országban.” (MSZ, 1945. XI. 2.)

Mítoszok sulykolása és remények élesztése

Mínt hogy a harmincas évektől a bácskai és a bánási német férfiak nagy százalékban fasizálódtak, a németiség teljes egészében a rosszal, a megsemmisítendővel egyenlített ki. A magyarok jövője bizonytalan volt. Sorsukat a hatalom úgy oldotta meg, hogy a lehetőségekhez képest bel- és külföldön minél kevesebb győztes egyed legyen elégedetlen. Vagyis először engedélyezte a tömeges katonai vérbosszút, amely a magyarkérdés végleges megoldását is magában foglalta, majd pedig, a nemzetközi visszhangtól tartva, leállította azt. Ezzel egy időben – megváltoztatva a stratégiáját – a Petőfi brigád megalakulását is jóváhagyta. Miért ne hagyta volna, ha a partizánok soraiban kezdettől fogva kommunista magyarok is voltak, s ha a jugoszláv vezetők között a magyarokkal rokonszenvező elvtársak

is akadtak? Ha az 1942-ben a Sajkás-vidéken és Újvidéken kivégzett szerbek rokonságának fájdalmait 1946-ban hónapokon át a járeki gyűjtőtábor létezésének tudatával lehetett közömbösíteni (s ezzel a szerb királyi propagandától is távol tartani), akkor a magyarok száját nemzeti újjászületésük programjával fogták be. A demokráciának olyan csíráit engedték megmutatkozni, amilyenre legfeljebb Nyugaton, ám ott is csupán később volt példa. S így a vidékünkre ellátogató magyarországi írókat is orruknál fogva vezethették.

Ez azért sem volt nehéz, mert a magyar uralom idején részint a háború miatt, részint pedig a hagyományos társadalmi osztálytagozódás (és a bolsevizmustól való félelem) következtében a művelődés és az iskoláztatás ügye háttérbe szorult. A háborúvégi rezsimváltás a jobboldali giccset baloldallal váltotta föl, ám a magába roskadt vajdasági magyarságot csupán meggyőző látszatok megteremtésével sikerült a jugoszláv hatóságnak úgy-ahogy megnyernie.

Először is a Petőfi brigádhoz való csatlakozás mítoszát kellett megteremtenie. Ebben a magyarok bűneinek önkéntes jóvátétele (s a délszláv kommunista vezetőség atyai jósága) a legfontosabb. Hiszen „Nekünk magyaroknak ki kell érdemelniük azt a bizalmat, amelyben a demokratikus, federatív Jugoszlávia többi népei részesítettek bennünket. Mi csak úgy igazolhatjuk ezt, ha mindannyian, akik erre alkalmasak vagyunk, belépünk a Néphadsereg soraiba.“ (*Bácstopolyai önkéntesek a Petőfi brigádban*. SZV, 1945. II. 14.) Lényeges azonban az a hazugság is, hogy a németek végső visszaszorítására jelentkezők lelkes és elszánt önkéntesek (tehát nem a családjuk és nemzetük lehetséges pusztulása miatt aggódók), ahogyan azt Varga István, a volt spanyolországi harcos szuggerálni igyekezett: „A csatakos úton hideg, őszi szél csapkodta az esőt a menetelő ifjak arcába, de mindannyian fölemelt fővel néztek előre, új embereknek érezték magukat; bátor, kitartó és fáradtságot nem ismerő szabad harcosoknak. Menetközben egyik harci dal a másikat követte, messzire elhallatszott a daluk a sáros országutak felett.“ (*A Petőfi brigád*. H, 1947. 17.) Hogy milyen nagy erővel sulykolták az emberekbe ezt a féligazságot a háborút követő években, azt Fehér Ferenc *Bácskai szimfónia* c. elbeszélő költeménye tanúsítja, amely – a politikai kényszernek engedve – évtizedeken át nagy-nagy írói jó szándékkal vezette félre a tanuló ifjúságot.

Ezután meghökkentően gyorsan épült a vajdasági magyar művelődés Potyemkin-falva. Brindza Károly a nemzeti kérdéstről megtartott topolyai előadást ismertetheti. Noha még hónapokon át időnként a magyar háborús bűnösök tettei kapcsán hozott ítéletekről számolt be a Szabad Vajdaság, majd utóda, a Magyar Szó (ítéletekről, amelyek mai szemmel ritkán voltak jogilag megalapozottak), s az ártatlan magyarok sínylődése még nem fejeződött be, a már viszonylagos biztonságban levők ezt olvashatják: „Az előadó az asztal előtt a szabadság és testvériség zászlói, a szovjet, a jugoszláv és a magyar zászló hirdette szimbolikusan azt, amit az előadók szavukkal kíséreltek meg elmondani. (...) Jellemző a testvériség megnyilvánulására, hogy Topolyán először a sebesült szerb katonák tűzték ki az ötágú csillaggal díszített magyar zászlót a kórházunkra.“ Brindza szerint a magyarság ekkor úgy érezte: „...belső érzéseinek és szimbólumainak megtagadása nélkül élheti az összes jugoszláv népek között a saját népi és nemzeti tradícióin tovább haladva egészséges népi és nemzeti életét.“ (SZV, 1945. VI. 17.).

A „legbátrabb“ magyar férfiak hőstettei után (a jóval később szabadon emlékezők szerint valóban kénytelenek voltak engedni s belehajtani magukat a Duna túloldalán jól beásott németek golyózáporába) a jutalom sem maradt el. Így tehát alig múlt el néhány hónap

azután, hogy Herceg János meggyőződött a bezdáni (isterbáci) partizánvérengzés eredményéről, s visszautasította a fölszólítást, hogy menjen Újvidékre s vegyen részt a Szabad Vajdaság szerkesztésében, már beszédet mondhatott a zombori Közművelődési Közösség megalakulásakor. Hihetetlenül hangzik, de tény, hogy arra a Szenteleky Kornélra hivatkozott, akinek az eszméi szerinte politikai téren is megvalósultak, hiszen a „Vajdaság önrendelkezési jogot kapott és benne a magyarság jogainak biztosítását is.“ A fasisztagyanús Herceg, aki már a húszas és a harmincas évek fordulóján egy kisebbségvédő (azaz nemzetvédő, azaz fajvédő) beteg orvos tanításának vált a hívévé, azt meri kijelenteni, hogy „másik feladatunk a fejlett és európai színvonalon álló magyar irodalom terjesztése, a dalkultúra, a zenei élet ápolása...“ És csak ezután teszi hozzá: „S végül kapcsolataink erősítése a többségi népekkel.“ (SZV, 1945. V. 29.) Szenteleky ezt így 1929-ben a Vajdasági Írás bevezetőjében nem merte leírni!

S Herceget is visszakozerásra kényszerítették a következő hónapok. A más vidékeken is megalakult s ekkor Újvidéken összegyűlt művelődési egyesületek képviselőinek és a politikusoknak pl. azt mondja Szenteleky mozgalmáról, hogy az romantikusan regionális és – a Híddal szemben – vertikális jellegű volt. Az ő koncepciójával szemben a Híd nem lekötöni, hanem fölszabadítani igyekezett az erőket. Ennek ellenére Herceg részben még mindig védi Szenteleky igazságát, a táj érdekeit, amikor Vasa Stajícra hivatkozva kiemeli a Vajdaság önállóságának fontosságát.

Ugyanez a cikk (*Megalakult a Vajdasági Magyar Kultúrszövetség*. SZV, 1945. VII. 23.) az új intézmény hihetetlenül merésznek tűnő (valójában kompenzációként, kirakatként) főntről támogatott programját is ismerteti. Ebben ugyanis a kötelező frázisok mellett a Duna menti népek összefogásának feladata is szerepel. S ennél sokkal alapvetőbb is!: „Együtt akarjuk szolgálni a Magyarországon és szétszórortan élő magyarság demokratikus haladását, és ezért nemcsak az egyetemese magyar kultúra részének, de figyelő szemének is tekintjük magunkat, hogy iránya mindig a magyar demokratikus és emberi haladás szolgálata maradjon. Magyarországgal, az erdélyi, szlovenszkói és egyéb kisebbségi magyarsággal szoros kapcsolatokat építünk ki és igyekszünk megtartani a magyar kultúra egységét.“ Megmosolyogtató naivítás, hogy a nyugati demokratikus kultúrák mellett „Kelet felé is“ tájékozódni akar. Vagyis hisz a kultúra szempontjainak viszonylagos függetlenségében.

A gyorsan megalakult Vajdasági Magyar Kultúrszövetség keretében az ősz elején Laták István vezetésével már a Vajdasági Magyar Színház is működik s állandó székhelye Szabadka (!). Ugyanebben az időben az anyanyelvhez való jogot illetően akkora engedményt tesz a kommunista jugoszláv hatóság, amelyet soha többé azt követően. Miközben ugyanis a vajdasági magyarok a lehetséges kitelepítésük miatt rettegetek, a Szabad Vajdaságban (1945. IX. 21.) a következőket olvashatták: a vajdasági szkupstina elnökségének belügyi osztálya közli, hogy a „helyi, a járási és kerületi népbizottságok és más közigazgatási szervek kötelesek összes felirataikat mindazon nemzetiségek nyelvén feltüntetni, amely nemzetiségek a szóban forgó népbizottság területén laknak és pedig első helyen azon nyelven és írással, amely az illető népbizottság területén többségben van.“ Mi több: a magánszemélyek saját anyanyelvükön is megszővegezhettek cégtábláikat. Ezt a hírt nem sokkal később Gyetvai Károly a bíróságra, az oktatásra és a sajtóra vonatkoztatva is megerősíti (MSZ, 1945. X. 7.). A kulturális autonómiaának ez a (deklarált) foka Nyugat-Európában és Skandináviában is csak később valósult meg.

Mit takart az optimizmus?

Ezekkel az illúziókkal egyidejűleg a realitás is hallatta a szavát. A Szabad Vajdaság ugyanis már az év elején, a fegyverek dörgése közben kilátásba helyezte a Vajdaságnak Szerbiához való csatolását (1945. IV. 12.). A megokolás természetesen csak faramuci lehet, hiszen érvként a tartomány lakosságának vegyességét hozza fel, azt tehát, ami éppen a Vajdaság szuverenitása mellett szól. Miközben a szerbek relatív többségét hangsúlyozza, a tősgyökeres szerbek s a kisebbségek véleménye nem érdekli, a referendum pedig eszébe sem jut. Ennek ellenére a rövidesen bekövetkező kész tények elé állítást eleve „szabad, egységes társulás“-nak nevezi.

Mindazonáltal az élet egyelőre más irányban folyik. Aligha függetlenül attól, hogy a kommunista hatalom, ha időközben a magyaroknak egy több tízezres csoportját kitelepi-thetné is, az itt maradtakat – nem utolsó sorban – mint szavazó polgárokat, meg akarja nyerni a saját programjának. A részint még mindig rettegő, részint reménykedő magyarok tömegesen jelennek meg a pártbürokrácia koreográfiája szerint lefolyt választáson, s ez a Szabad Vajdaságot is föllekesíti (1945. VII. 29.). Akkor is, ha a szavazást jórészt meghamisították.

A vajdasági magyaroknak az új országhoz és rendszeréhez való csatlakozását, valamint a Vajdasági Magyar Kultúrászövetség optimizmusát, az anyanyelv érvényesülésének lendületét Tito marsallnak az a nyilatkozata is visszaszorította, amely szerint „A kisebbségeknek saját nyelvükön kell megismerniük mai való tényeinket és saját történelmükből csak azt tanulják, ami pozitívum és haladószemléletű, nem pedig azt a történelmet, amely a sovinizmust szítja. Nem engedhetjük meg nálunk más nemzetiség sovinizmusának kifejlődését.“ (SZV, 1946. I. 17.) Tito sem az iskolázottsága, sem pedig a történelmi sorsa miatt nem tehetett szert alaposabb műveltségre. Ennek következtében a haladó és a reakciós hagyomány fogalmát említve csupán a napi politikai pártérdekeket tarthatta szem előtt. Ha konkrétan beszél, csupán a frázisokat szaporíthatta volna, amiként évtizedeken át tette is. Beosztottjain, a magasabb, illetve alacsonyabb politikai szintek pártemberein múltott, hogy mikor mi számíthatott haladásnak vagy reakciónak a múltban, illetve mit és hogyan kellett adagolni a kommunikációs eszközökön át s az iskolában az embereknek.

Hogy a formális lehetőségek óriásiak voltak, azt az a körülmény is tanúsítja, hogy olyasmit is szóba lehet ekkor hozni, ami később évtizedeken át többnyire tabu téma volt. A Magyar Szóban bíráló cikk jelenik meg arról, hogy az újvidéki telepi földmunkások közgyűlésén, annak ellenére, hogy a megjelentek kilencven százaléka magyar volt, szerbül beszéltek.

A meggyőződéses kommunisták között érthetően a pedagógiai optimizmus is határtalan. Lőrinc Péter a Hídban (1947. 37.) arról cikkezhet, amire annak idején már Szenteleky is javaslatot tett. Szerinte ugyanis eljött az idő, amikor a szerb a magyar történelmet, a magyar pedig a szerb történelmet ismerheti meg. A többség értékfelfogására vigyázva azonban Jovan Nenadot, „a szuboticiai Fekete embert“, a híres martalócvezért Dózsa Györggyel, a parasztlázadóval egyenlíti ki, s biztos, ami biztos, „Pérót“, a kuruclázadót is megemlíti, akinek „vezérkarában egyként voltak szerbek, szlovákok és magyarok.“ Az abszolút materialista-idealista történész más tekintetben is több szerb nevet említ, mint magyart, ám ez ekkor még a Horthy-éra egyoldalúságaira való visszahatásként is

értelmezhető. (Később viszont az arányok további romlása mellett kötelező gyakorlattá állandósul – mint a lényegében politikai jellegű délszláv kultúrfölény kifejeződése.)

Lőrinc Péter jó szándékához mindenesetre aligha férhet kétség. Különben aligha kelne Zrínyi Miklós védelmére, akiben a dogmatikusok csupán az önzésből lázadó főurat látják, megfélelvezvén a néppel szövetkezőről, a hódító hatalom elleni harcban a saját életét sem sajnáló harcosról (H. 1948. 17.). S ugyanebben az írásában nem határozná meg a kommunista pedagógia lényegét a következőképpen: „Új világnézetű, új erkölcsű, elmélyültebb, nagyobb tudású, tudásukat a gyakorlatban alkalmazni tudó, alkotó képességű és alkotókedvű embert akarunk teremteni és teremtünk meg, olyan embert, aki kifejleszti egyéniségét, de nem lát különbséget egyéni érdekei és a közösség érdekei között, aki levetkőzte már a „lenni“ és „bírní“, a „mindenáron kitűnni“ akarást és meghunyászkodást.“ Miként ismeretes, e nemes szándékot megcsúfolta az idő. Már akkor is, amikor megfogalmazódott. Hiszen ezek a beszolgáltatások szörnyűségeinek, a parasztság újabb meghurcoltatásának évei. A kolhozosítás meg-megújuló erőfeszítéseie. A gyáripár szovjet mintájú fejlesztéséé – a mezőgazdaság elhanyagolásával szemben.

*

Rövidítések: SZV – Szabad Vajdaság, MSZ – Magyar Szó, H – Híd



Csapó I. József (Nagyvárad)

A SZÉKELYEK HADSZERVEZETE ÉS HATÁRŐRSÉGE

A székelyek eredete

Béla király névtelen jegyzőjének könyve a magyarok tetteiről (Pais Dezső: Magyar Anonymus, Bp. 1926) a következőket tartalmazza: „A székelyek, akik előbb Attila népei voltak, meghallván Öcsüb (Usubuu) vezér hírét, mindnyájan békességben elébe mentek... Usubuu serege előtt az első sorban kezdenek Menoumorout (Ménmarót) ellen harcolni. Öcsübék, élükön a székelyekkel, Ménmarót ellen kezdenek lovagolni.“

Anonymus szerint a székelyek Atilla király népei voltak, a honfoglaló magyarokhoz itt az új hazában (Szentés vidékén) csatlakoztak, s honfoglalásban nekünk segédkeztek. Szerinte nem csak a székelyek voltak Atilla népei (a hunok ivadékai), hanem a magyarok is. A honfoglaló Árpád vezér pedig – Anonymus szerint – egyenes ivadéka volt a nagy hun királynak. Kézdiszéken Árpád korából származó településeket találtak!

A legkeletibb végekre a hun-kabar származású székeliel több alkalommal és több irányból érkeztek, nevet adtak a népnek és a földnek, amely hasonló életmód és jogi viszonyok között a történelem folyamán külön egységes székely nemzetté és Székelyföldre formálódott.

A székelyek, mint őshonfoglalók, nemek és ágak szerint telepedtek Erdély keleti részén, amelyet azóta róluk Székelyföldnek – Terra Siculorumnak – neveznek. A nemzeti és törzsszervezet, amelyet a királyság intézménye Szent István alatt megszüntetett, a székelyek között továbbra is megmaradt. Verbőczy törvénykönyve szerint a székelyek körében a hivatalok viselése a 16. században is nemek és ágak szerint változott.

A székelyek hadszervezete a 16. századig

A székely nemzetet a harc teremtette, élte és emelte történelmi magaslatra.

IV. Béla király a 13. század derekán vitézségükért dicséri a vágvölgyi székelyeket.

V. István az Aranyos-földjét adta a kézdi székelyeknek vitézségük jutalmául.

Verbőczy Hármaskönyve „a hadi dolgokban igen jártasoknak (rerum bellicarum expertissimi)“ nevezi a székelyeket.

Báthory Zsigmond 1601. kiváltságlevelében kimondja, hogy „az 1595. havaselvi hadjáratban nemcsak ő csodálta meg a székelyek vitézségét, hanem azok az idegen nemzetbeliek is (németek), akik a vitézség és hadi fegyelem babérkoszorúját magoknak vitatják. (Szabó Károly: A régi székelység. Kolozsvár, 1890)

Lipót császár-király 1691. Diplomájában a legharciasabb népnek (genus hominum bellicoissimum) nevezi a székelyeket.

A székely nép – amióta történelmét ismerjük –, mindig általános hadkötelezettséggel tartozott. „A székelyek, mint mindnyájan egyaránt szabadok, fegyverrel tartoztak az országot védelmezni, s mint az ország nemesei, fejenként kötelesek, voltak a királyi sereg-

ben szolgálni“. (János minorita krónikája. Gombos F. A.: Középkori krónikások XI. 62). Külön önálló sereget alkottak, amelynek élén, mint vezér, a székely ispán állott.

A székelyeknek már a 14. században önállóan szervezett külön hadseregük volt, amely nevezetesebb hadműveletekre is sikeresen vállalkozhatott. A 15. századig nincs részletesebb adatunk sem a hadkötelezettségnek módjáról, sem a székely hadsereg szervezetének formájáról. Annyit tudunk, hogy a vagyonosabbak lóháton, a szegényebbek gyalog teljesítettek hadi szolgálatot.

Zsigmond király honvédelmi szabályzata 1429-ből a székelyekről annyit mondott, hogy a törökök ellenében a székelyek ispánja két bandériummal állt ki, a székelység tehetősége (cum potencia) szerint. A székelyekre 3500 fő esett a védelmi háborúban. Zsigmond 1435-ben rendezte a hadszervezetet.

Mátyás 1463. április 26.-án a székelyekről a következőképpen rendelkezett:

- „a székelyek az ő régi szokásuk szerint az ország hadseregébe haderejük kétharmadát tartoznak küldeni, harmada minden eshetőségre otthon hagyatván;
- a hadfölkelésre a felhívás felmutatott karddal, vagy a székely ispán levelével, vagy a vajdáéval – ha ő egyszersmind székely ispán – történjék;
- ha a szükség hirtelen való általános felkelést kíván (tumultum excitare cogit), a székek kapitányai dobokkal és száldobokkal (Jakab E. és Szádeczky L.: Udvarhelyvm. története, 217.1.) és a Tűzhalom nevű helyeken meggyújtott máglyákkal hívják fegyverre a népet és aki fel nem kel, az fejét veszítse;
- hogy hiány ne legyen a mozgósításban vagy a hadjáratban, a székek kapitányai kötelesek béke idején és nem éppen ritkán a fegyverek és egyéb hadiszerek felett hadiszemlét (lustratio) tartani;
- ha valaki az idő folyamán ezeknek a hadi szabályoknak vakmerően ellenszegülne és lázadást szítana: nemcsak javait veszítse el, hanem feje vágassék le, vagy felekasztassék.“ (Székely Oklevéltár, Thuróczy Chron. Hung. p. IV. c. V)

Mátyás király 1473-ban a székely lófőket és gyalogosokat az egész székelységen külön-külön lajstromba íratta (Mechowski históriája után Szamosközi hist. III. 221.).

II. Ulászló Kiváltságlevele 1499. július 13-án megerősítette a székelyek régi szokásjogait és a hadszervezetről, a hadakozásról szólva a következőket mondja:

- „midőn a királyi felség Kelet felé, azaz Moldva ellen személyesen hadat vezet, akkor az összes székelynek fejenként, lovasok és gyalogosok, tartoznak harcosok módjára ő felsége egész serege előtt járni, azután visszajövet a királyi sereg mögött járni;
- midőn ő felsége eme keleti részek felé a maga helyettesét (suam personalem praesentiam) küldi hadakozni, akkor a székelyeknek éppen a fele tartozik vele menni, a fennebb említett módon (előhad és utóhad alakjában);
- midőn ő felsége déli irányban, azaz a havaselvi részek ellen személyesen megy hadba, akkor az összes székelyeknek, lovasoknak és gyalogosoknak, éppen fele ... menet a sereg előtt, visszajövet hátul járván;
- midőn pedig a havasalföldi részek ellen a királyi felség helyettese vezeti a hadat, akkor a székelyek éppen ötödrészüikkel tartoznak szolgálni és harcolni;
- midőn ő királyi felség Nyugat felé személyesen megy hadjáratra, akkor a székelyek tartoznak minden tíz telkes székely részéről egy-egy zsoldost küldeni ő felsége szolgálatára;
- ha ő felsége személyesen indul Észak felé háborúba, akkor a székelyek huszadrészenként tartoznak egy-egy zsoldost küldeni. (Székely Oklevéltár, I., 134.)

- Az 1536-os Marosvásárhelyi Országgyűlés (midőn Szapolyai János egész Erdélyt meghódította) úgy határozta meg a hadfelszerelés módját, hogy a székelyek között: a főbbek és a tisztviselők tartsanak jó lovakat, páncélt, sisakot, dárdát, pajzsot és kardot, a lófők lovat, sisakot, dárdát, csákányt vagy buzogányt, vagy íjat nyilakkal;
- a közsékelyek, kiknek két ekefeldjük van, hasonló módon fegyverkezzenek fel;
 - akiknek nincs két ekefeldjük, de van hat ökrük, tartsanak páncélt, lándzsát, sisakot, csákányt, vagy íjat nyilakkal;
 - a szegényebbek sisakot, tört vagy kaszát;
 - akik cséplésből élnek, baltát vagy dárdát és pajzsot.

A székelység hadrakelésének módja a régi formában maradt a 16. század első feléig, egészen 1562-ig, a székely felkelésig (Székely Oklevéltár, I., 219).

Hogy mit értettek régi szokás alatt, azt az 1554. júniusi Medgyesi Országgyűlés körülírja: főnépek, lófők és szabad székelyek jó és megfelelő lóval, lovas hadi felszereléssel, a többiek pedig gyalogsági fegyverzetten legyenek jól ellátva.

A 16. század derekán a székelyek általános hadkötelezettsége átalakult: a köznép adót és zsoldpénzt fizetett, csak ritkán kelt fel fejenként. A főnép, a lófejek azonban többnyire személy szerint, lóháton vonultak ki.

A székelyek hadszervezete a fejedelemségek korában

Az 1562. székely felkelést követően a Segesvári Országgyűlés megállapította a székelyek hadi kötelezettségének módját.

1562-ben a felkelést előidéző sérelmek között szerepelt a székelység fokozottabb megadóztatása, a tizedadóval (déz mával) való visszaélések, zsarolások, – „most ötből felet ró, hétből egyet ró és a szegény emberre reája küld, erővel elvéteti, esztendeig eltartja köztük“. Az is panasz volt, hogy „bárának hat pinz, az süldőnek négy pinz“ volt a vált-sága (Székely Oklevéltár, II. 180. I.).

A Segesvári Országgyűlés a történeti fejlődés alapján maradt, kimondván a lófők és a főrendek állandó hadköteleességét lóháton való fegyveres szolgálatra, de a harmadik rend, a „kincstári jobbágyokká“ tett közsékelyek hadköteleességét „hallgatással mellőzi“!

A fenti rendelkezést azonban nemsokára kiegészítették: megszervezték a közsékelyekből alakított gyalogságot, a vörös drabantokat és a kék drabantokat.

Báthory Zsigmond 1592-ben Áron moldovai vajda segítségére rendeli fővezérét, Sibrik Gáspárt, mellé rendel 200 udvari lovast, 800 háromszéki lovast és 446 háromszéki-, 345 csiki-gyergyói veres drabantot, valamint 200 brassai fekete drabantot.

1599-ben, Mihály vajda betörésekor az ország védtelen volt, a fejedelemnek a hirtelen és váratlan támadás alkalmával alig volt néhány ezer embere. A háromszéki székelyek pedig Mihály vajdához pártoltak. A vajda kiverése után a székelyek fegyverviselését megtiltották.

Báthory Zsigmond 1601. december 31. szabadságlevele visszaállította a székelyek régi általános hadkötelezettségét. Kimondja, hogy a nyert felszabadítás fejében, a szabad székelyek jól felfegyverkezve, hűségesen szolgáljanak minden táborozásban.

Bocskay különös tekintettel volt a székelyek érdekeinek előmozdítására. 1606. július 20-án arra inti Petki Jánost, a székelyek generálisát, hogy „úgy igyekezzék igazítani és viselni a dolgokat, hogy a székelyek szabadságokban meg nem háborgattatván, abban

éppen megtartassanak“. Tovább erősödött és fejlődött a jogszokás, hogy a székelyek mindhárom rendje általános hadkötelezettséggel tartozzon. (Erdély Története, Ad. IV. 341, 343.)

A székelyek általános hadkötelezettsége fennmaradt a következő fejedelmek idejében is.

A székely határőrség

Mária Teréziának, trónja és országa védelmére, erős hadseregre volt szüksége. Az anyaország déli határain levő határőrség mintájára Erdély keleti részén is határőrség szervezéséről döntött. A székely határőrséget a régi hadkötelezettség jogcímén akarták előkészíteni.

1761 elején a bécsi kormány, katonai főparancsnokként, br. Buccow Adolf Miklós lovassági tábornokot küldte Erdélybe. A határőrség szervezését Radnán és Naszód vidékén kezdték meg és sikeresen be is fejezték.

Buccow felhatalmazást kért a székely határőrség megszervezésére is. Elhallgatva, hogy a királynő önkéntesség alapján, minden kényszer nélkül kívánt a székelyek között határőrök toborozni, a katonai biztosok fő- és jószágvesztéssel fenyegetve gyűjtötték össze a népet. A nép mindenütt azt felelte, hogy ők mindig szabadok voltak és katonáskodni saját nemzetbeli tisztjeik alatt, törvényeik és kiváltságaik szerint szoktak, s most is csak így hajlandók a fegyvert felvenni!

A határőrségbe való kötelező besorolás nagy ellenkezést váltott ki a székelyek között. A bécsi haditanács fegyvereket küldött, megtörtént a katonai szervezés és felfegyverkezés. Buccow 1762. október 24-én ment Gyergyóba de az összegyűjtött székelyek, régi szabadságaik megerősítése és feltételeik, teljesítése nélkül, nem akart felesküdni!

Csikszeredában a nép szintén nagy felháborodással fogadta az esküre felhívást.

Háromszéken hasonló kudarc érte a generálist.

A panaszok eljutottak Bécsbe. Mária Terézia visszarendelte Buccowot, helyette a magyarországi származású Siskowicz altábornagyot küldte Erdélybe.

A székely jogok, kiváltságok és hadikötelezettség alapos tanulmányozása után, 1763. október 8-án Mária Terézia rendeletet adott ki, amelyben kötelezővé teszi a székelyek számára a határőrségben való részvételt. A székelyek között egy lovas (huszár) ezredet kellett felállítani 8 századból, összesen 1500 főből és két gyalogezredet, 3-3 zászlóaljjal, 1000-1000 fővel.

A 15'000 főre tervezett erdélyi határőrségből 7500 fő székely lett volna!

A királyi rendeletet 1763. november végén és december elején hirdették ki a székely falvakban. A székelyek azt felelték, hogy ők a fegyvert a múlt évben kényszer alatt vették fel, most erre sincs kedvük és hajlandóságuk és inkább adót fizetnek. Ám, parancsra, 1763. december 4-15 között a gyergyói falvakban végrehajtották az összeírást.

A sorozóbizottság december 26-án Csikba ment, ahova jött a hír, hogy Madéfalva lakossága a határszéli (szépvízi) erdőbe menekült. Őket követte Madaras, Rákos, Taploca, Szentmihály, Szépvíz népe.

A sorozóbizottság felszólította a bujdosókat, térjenek vissza falvaikba. Madéfalváról pedig, csikorgó télben, a gyermekeket, asszonyokat úzték ki a férfiak után.

A bujdosók Alcsik- és Felcsikszék lakosai nevében tiltakozást küldtek a bizottságnak, amelyben kijelentették, hogy ragaszkodnak régi kiváltságaikhoz, s erővel határőrök nem lesznek.

“Időközben Háromszékről és Kászonból 500 fegyveres székely érkezett a csiki határhegyek alá, majd 1764. január 5-én átmentek Madéfalvára.

A bizottság január 6-án felhívást küldött Madéfalvára, hogy jelenjenek meg az összeíráson, s felszólította az ott levő háromszékieket, hogy azonnal menjenek haza. A madéfalviak azt üzenték, hogy Vízkereszt ünnepe van, s ezért kérvényüket csak másnap terjesztik elő.

Báró Siskowicz altábornagy rendeletet adott Carato alezredesnek, hogy a falut 1764. január 7-én hajnalban az Okelli-ezred négy századával (1000 ember), 30 Kálnoky-huszárral és két ágyúval vegye körül és a benne levő 2500 embert verje szét.

Carato, a székely határőrség parancsnoka, az éjszaka leple alatt körülvette a falut, s hajnali 4 órakor megtámadta. Az ágyúlövedékek a falut felgyújtották, az álmából felriadt, menekülő népet pedig a katonák lekaszabolták: 300 székelyt megöltek, sokat megsebesítettek, 400-at elfogtak. A támadó katonák közül csak kettő sebesült meg könnyebben.

A sorozóbizottság elnöke, gróf Lázár János naplójába egyetlen számsort írt be: SICVLICIDIVM, római számokkal az évet – 1764. A betűket összeolvasva: Siculicidium, azaz, székely népirtás! Ennek emlékére, a madéfalvi veszedelem áldozatainak emlékére emeltek kőpiramist, tetején a kiterjesztett szárnyú turulmadárral.

2004. január 7-én, a madéfalvi vérengzés 240. évfordulóján megrendezett megemlékezésen Madéfalva polgármestere kijelentette, hogy ő akkoriban a bécsi hatalmat képviselte volna, amiképpen most a bukaresti kormányt képviseli! A Magyar Köztársaság Határon Túli Magyarok Hivatalának elnöke, aki történész, beszédében a madéfalvi veszedelem üzeneteként a megalkuvásra, a tárgyalásra való készségeget dicsőítette, s a mának ezt a tanulságot látta: azok cselekszenek jól, akik a hatalommal egyezkednek, s nem azok, akik jogaikhoz ragaszkodva, határozottan közképviselnek!

Így lehet megalázni a múltat, így lehet büntetlenül arcul csapni a kiszolgáltatottságot visszautasítókat.



A madéfalvi veszedelem emlékműve Madéfalván

Csaláné Erdélyi Kornélia (Kassa)

A CIVIL SZERVEZETEK SZEREPE A SZLOVÁKIAI MAGYARSÁG KULTURÁLIS ÉLETÉBEN, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL KELET-SZLOVÁKIA ÉS KASSA TÉRSÉGÉRE

A 19. század derekán felgyorsuló polgárosodási folyamat következményeként fejlődésnek indult az egyesületi élet is. Az eddig főleg foglalkozások szerinti szociális vagy felekezeti alapon működő társulások mellett megjelentek a polgári értékeken alapuló egyesületek. A növekvő kulturális igényeket kielégítendő tömegesen alakultak a színjátszó körök, a dalárdák, valamint a turista és sportegyletek. A századfordulón Kassán már több mint 100 bejegyzett, alapszabályzattal rendelkező egyesület működött. Hasonló volt a helyzet Eperjesen, Iglón, Rozsnyón, valamint a Felvidék és Kárpátalja többi városában is. Ezt a folyamatot szakította félbe az I. világháború kitörése és az azt követő geopolitikai változások, vagyis az Osztrák-Magyar Monarchia széthullása, amelynek romjain alakultak meg az utódállamok. A magyar nemzet nagy hányada az ország határain kívül rekedt. Az elszigeteltségben jelentős megtartó erőt jelentettek a különböző egyesületek, társaságok. Bár a Csehszlovák állam megalakulása után újra be kellett jegyeztetni magukat és jóváhagyatni az új alapszabályzatukat, vagyis működésüket lényegében állami ellenőrzés alá vonták, az egyesületek vezetői bátran kiálltak céljaik mellett és nem egy társulás túllépve a régió határait, országos jelentőségűvé vált. Ilyen volt pl. a Kazinczy Társaság.

Mint ismeretes, a Felvidék keleti részének városait többnyire háromnyelvű lakosság – magyarok, németek és szlovákok – lakták, a nemzetiségi alapon működő társaságok szerepe mégis csak a húszas években vált jellemzővé és nyert jelentőséget. A működési engedély megszerzése, valamint annak megtartása számukra nehezebbé vált, de ennek pozitív hatása is volt, mivel a tagság tudatosítani kezdte az egyesületi élet küldetését és annak fontosságát. A kialakult helyzetet és a munkakörülményeket tökéletesen megvilágítja Pfeiffer Miklós kassai kanonok visszaemlékezése: „Nem akarom magamat mint a gyanánt feltolni, de engedjétek meg, hogy itt papírra vethessem, hogy a két évtizedes csehszlovák uralom alatt egy cikket sem írtam, egy előadást sem mondtam el anélkül, hogy ezt előbb a következő retortákon bocsássam át: mit szól ehhez a cseh rendőrség, mit a szlovák püspökök, mit a csehszlovákiai magyarok, mit Budapest és – ez a legfontosabb – mit szól hozzá saját meggyőződésem és lelkiismeretem?“.

Az 1919-1938-as időszakban Kassán kb. 300 szervezetet jegyeztek be. Sok közülük meg sem kezdte működését, vagy nagyon rövid időn belül életképtelenné vált. A megmaradtak közül kb. 30-40 fejtett ki kizárólag magyar jellegű, vagy a magyarság szempontjából is értékelhető tevékenységet. Ezek közül is leginkább kiemelendő a Kassai Polgári Társaskör, a Kassai Keresztény Társadalmi Kör, a Kassai Zenekedvelők Dalegylete, de leginkább a több irányú tevékenységet kifejtő Katolikus Legényegylet és a felvidéki magyar kulturális élet szempontjából legjelentősebb Kazinczy Társaság, az országos hálózattal is rendelkező Szlovákiai Magyar Kulturális Egyesület és a Magyar Cserkészszövetség.

Az említett egyesületek vezetői országos szinten is komoly szerepet tölthettek be a magyar kulturális élet szervezésében. Ilyenek voltak a már említett Pfeiffer Miklós és Konrády Lajos kanonokok, Sziklay Ferenc, Gömör János, Grosschmid Géza, Simkó Gusztáv, Haltenberger Ince.

1938-1944 között az egyesületi élet újra változásokon ment át. Tevékenységük a Kassa Város Népművelési Bizottsága felügyelete alá került. Az eddig bár egymással kitűnő kapcsolatokat fenntartó, de lényegében önállóan működő egyesületek nehezen találtak önmagukra az új körülmények között. 1939 márciusában megalakították Kassán a Társadalmi Szervezetek Regionális Szövetségét. Egy éven belül 27 egyesület vált a szövetség tagjává. A Kazinczy Társaság is *megőrizte kontinuitását* és továbbra is kezdeményezőként lépett fel a kultúra legjelentősebb területein. Elnöke ekkor a nyugdíjba vonuló Sziklay Ferenc helyett Gömör János lett, legaktívabb tagjai pedig Pfeiffer Miklós mint alelnök, továbbá Pausz Gizella, Fényes Andor, Dobossy László és Haltenberger Ince.

A második nagy világháború után a helyzet merőben megváltozott. Már nem csak a nemzetiségi elnyomás nehezedett a magyar ajkú lakosságra, de az ideológiai változások következményei is, ami nemzetiségi hovatartozásra való tekintet nélkül mindenkit sújtott, de a kisebbség duplán érezhette hatását. A benesi dekrétumok következményeként a felvidéki magyarságot ellehetetlenítették nem csak gazdaságilag és erkölcsileg, de megfosztották anyanyelvétől és az értelmiségiek túlnyomó részétől is.

Az 1948-as események nemzetiségi szempontból ugyan hoztak fontos eredményeket, de átfogó változás nem következett be. A megfélemlített lakosság csak nagyon nehezen reagált az ú.n. engedményekre. Az egyetlen államilag engedélyezett és támogatott civil szervezet, a Csemadok, főleg ideológiai céllal alakult, u.i. a Csehszlovák Kommunista Párt vezető szerepét volt hivatott belesulykolni a magyar lakosság tudatába, *segítségével mégis újraéledt a magyar kulturális élet*. Nem a hivatalosan kiválasztott és jóváhagyott vezetőknek köszönhetően, de a százával megalakult helyi szervezetek lelkes tagjai jóvoltából, akik képesek voltak összefogni a lakosság nagy részét és fokozatosan átadni értékes hagyományainkat a fiatalabb generációnak. E tevékenység értéke megsokszorozódik azokban a térségekben, ahol nem élt tömbmagyarság.

Újabb magyar szervezetek megalakítására a 60-as években történtek próbálkozások. Ifjúsági klubokba tömörültek a diákok. Lásd a mai napig működő Prágai Ady Endre Diákkört, a Pozsonyi József Attila Ifjúsági Klubot, a Kassai Új Nemzedéket, vagy a nagyon sikeres Batsányi Kört Kassán, stb. Önállóságuk azonban csak kérész életű volt. A mindenható ideológia a Csemadok keretén belül tudta csak elképzelni működésük ellenőrzését, közben a legsikeresebbek, mint pl. a Batsányi Kör, a 70-es évek konszolidációs törekvéseinek áldozatává váltak. Tevékenységük részben megváltozott vagy megszűntek működni.

Az 1989-es közép-európai események a felvidéki magyarság életére is nagy hatással voltak. Nem kívánok politikai változásokra kitérni, hisz az és annak következményei mindannyiunk számára ismert és hasonló egész térségünkben. A gazdasági és társadalmi körülmények egyelőre különbözőek, de a legnagyobb különbség a kulturális lehetőségekben mutatkozik.

A változások után a Csemadok gazdasági támogatottsága a minimálisra csökkent és ez által a fizetett alkalmazottak létszáma is. A kulturális élet stagnálni kezdett. Kevesebb pénz jutott a hivatalos intézmények, így a magyar színházak számára is. Kiutat az egyre

sűrűbben alakuló civil szervezetek és a külföld által támogatott alapítványok rendszere jelentett. Sajnos, a Csehszlovák, illetve később a Szlovák Köztársaság nem építette ki saját alapítvány-rendszerét, s ez legnagyobb mértékben a nemzetiségeket sújtja. Az újonnan jóváhagyott adótörvény rendelkezik ugyan a jövedelmi adó két százalékának a civil szervezetek, vagy az egyházi intézmények számára való átutalás lehetőségéről, de a szörványban élők számára ez nem jelent komoly megoldást. Ha továbbra is meg akarjuk tartani hagyományainkat és gazdag kulturális örökségünket, megint az önkéntes munka lesz a meghatározó. Bár hosszú távon ez, ha a gazdasági körülmények nem javulnak, semmiképpen sem tartható fenn. Hála Istennek, vagyunk még néhányan, akik előnybe helyezzük a szellemi értékeket és mindent megteszünk, hogy a következő nemzedék számára is támaszt jelentsen a magyar kultúra és ők is megismerhessék népünk valódi történelmét. Az eddig elmondottak jobb megértése érdekében egy kis helyzetelemzést szeretnék adni szűkebb régiókról, vagyis Kassa megyéről:

A megye területe	6'750 km ²
A lakosság száma	766'000 fő
A városok és községek száma	441

Jelentős számú magyar lakosság a 11 járás közül 4 járásban és a 4 járásra osztott Kassán él

Település	Magyar lak. sz.	%-aránya	munkanélküliek %-a
Kassa 4 járása	8'600	3.70	16.80
Kassa-vidék	14'000	13.20	29.60
Nagymihály	13'000	11.70	30.60
Rozsnyó	19'000	30.60	32.00
Tőketerebes	29'000	29.30	31.90
Összesen	85'000	11.10	25.55

A munkanélküliek szlovákiai aránya a vizsgált időszakban két évvel ezelőtt 18% volt. Mindezekből kitűnik, hogy a legmagasabb munkanélküliség a magyarok által bővebben lakott járásokban van, ahol az infrastruktúra hiánya gátolja az ipar és a gazdaság fejlődését. Nagy az elvándorlás a régióból és ezzel felhígul a községek nemzetiségi aránya. E folyamat megállítása nehéz, de itt is sokat jelent a civil szervezetek felvilágosító munkája, ráadásul, ha az átképzési tanfolyamok szervezésével is párosul. A munka sok, de sajnos, a munkás az ilyen jellegű munkára paradox módon egyre kevesebb.

Néhány szót még Kassáról, a magyar kultúra egykori erős bástyájáról.

Ma Kassán, a negyedmilliós nagyvárosban csupán 8'600-an vallják magukat hivatalosan magyarnak. Bár Kassán két magyar középiskola, egy magyar színház és több mint 20 különböző magyar civil szervezet van bejegyezve, érdemi munkát nagyon kevesen végeznek. Rendszeres támogatást az államtól, illetve a megyétől csak az iskolák és a Thália Színház kap. A civil szervezetek közül fizetett alkalmazottja csupán a státusztörvény jóváhagyása után jogi személyek társulásaként alakult Szövetség a Közös Célokértnek és a Csemadoknak van, mivel ezek a szervezetek a Szlovák Kulturális Minisztérium és a magyarországi alapítványoknál is külön elbírálás alá esnek. Az összes többi szervezet a pályázatok sikerességétől és az önkéntesek munkabírásától függ, beleértve az általam vezetett Kassai Polgári Klubot és a Magyar Közösségi Házat is. Mindkét említett szerve-

zet munkája kihat az egész térségre, ennek ellenére hivatalosan nem hajlandók elismerni tevékenységünk fontosságát. Sikereinket, amik szép számmal vannak, irigykedve és gyakran gáncoskodva szemlélik azok, akiktől inkább segítséget várhatnánk. Támogatást eddig főleg a Phare programok keretében és a Kárpátok Alapítványtól kaptunk, valamint az anyanyelvapoló és hagyományörző programjainkra a Pozsonyi Magyar Kulturális Intézettől. Óriási segítség volt számunkra a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület és a Székesfehérvári KJF által megvalósított történelemtanári továbbképző tanfolyam. Hála az előadók jóakarátának be tudtuk vonni Kassa szélesebb közösségét is, mivel az előadók készségesen tartottak ottlétükkor külön előadást is. Köszönet minden ilyen előadói tevékenységért, hisz történelem-tudásunkban rajtunk kívül álló okok miatt sok a fehér folt.

A nehézségek ellenére töretlenül dolgozunk, tesszük a magunkét. A Kassai Polgári Klub leginkább felnőttek számára szervez különböző előadásokat, képzéseket, helytörténeti kiállításokat és publikációs tevékenységet is folytat. Adatgyűjtő és adatmentő tevékenysége az egyetemes magyarság szempontjából is fontos.

A Magyar Közösségi Ház a gyermekeket és a fiatalokat célozza. Óvodás kortól kezdve, de korhatár nélkül is szervezünk identitástudat-erősítő, anyanyelvapoló és hagyományörző rendezvényeket. Sikeres a képzőművészeti és kézműves szakkörök tevékenysége, mivel ezek egyben előkészítőként is szolgálnak a tehetséges fiatalok felsőoktatási intézményekbe történő felvételéhez. Jelenlegi legnagyobb és tekintettel a jelhagyás fontosságára, a legjelentősebb tevékenységünk Márai Sándor emlékművének felállítása érdekében végzett szervezői munkánk, ami szintén önkéntes alapon történik. Ezt a tevékenységet közadakozás, a Szlovák Kormányhivatal, valamint a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma jóvoltából ez év októberében reményeink szerint sikeresen befejezhetjük.

Az igazság kedvéért meg kell említenünk még azoknak a magyar civil szervezeteknek a nevét, amelyek tényleges és hasznos munkát folytatnak Kassán, de munkájuk kihat az egész térségre. Ilyen a Csermely Kórus, a Márai Sándor Gimnázium és alapiskola mellett működő Csengettyű Kórus, az Árvácska gyermektáncsoport, a Henszlman Imre Helytörténeti Társaság. A megye többi helyszínén működő egyesületek közül nézetünk szerint legsikeresebbek a Gombaszög Fejlesztéséért Alapítvány, a Rozsnyó és Szepesi, vagyis Kassa-vidék Csemadok szervezete, a Gömöri Ifjúsági Társaság, a Nagykaposi Erdélyi János Magyar Ház és még néhány, inkább csak helyi, mint regionális jelentőségű itt fel nem sorolt szervezet. Nem hagyható ki az országos hálózat keretében működő Pedagógus Szövetség, Katedra Társaság, Szlovákiai Magyar Cserkészek Szövetségének munkája sem.

Hisszük és reméljük, hogy e szervezetek áldozatkész és kitartó munkájának köszönhetően van jövője a keleti térségekben is a magyar kultúrának.

Csámpai Ottó (Pozsony)

ÖSSZEESKÜVÉS A FELVIDÉKI MAGYARSÁG NEMZETTUDATA ELLEN

Akét háború közötti nagy pedagógus Karácsony Sándor, aki az egyik legjobb ismerője volt a magyar lelki alkatnak és a magyar észjárásnak, egyik könyvében leírt egy megrázó mondatot: „Magyarnak lenni lélek dolga és sajátos feladatunk következménye“. Sajnos, ennek azonban a fordítottja is működik, hiszen ellenfeleink, ellenségeink a történelem folyamán ugyancsak sajátos feladatokat láttak el azzal a céllal, hogy ne tudhassuk magunkat magyarnak. Ezért bár ha a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tudományos dolgozataiban nincs is helye a politikai közleményeknek, a történelem, s főleg a legújabb kori, sajnos mindinkább a politika történelme.

* * *

Az első világháború után létrejött Csehszlovák Köztársaság egyik fájdalmas következménye volt, hogy a történelmi Magyarországból 63'004 négyzetkilométer területet csatoltak az új államalakulathoz és 1'084'000 magyar nemzetiségű lakosnak teljesen idegen politikai és társadalmi berendezkedésben kellett hazát keresnie. Senki nem kérdezte meg tőle, hogy melyik ország területén kíván élni – népszavazás ebben a kérdésben soha nem volt. Az itt élő magyarság kiszolgáltatott helyzetbe került, működését biztosító megfelelő önkormányzati rendszerek nem jöttek létre. Ellenben létrejött egy nemzeti közösség, amely arra lett utalva, hogy azóta szüntelenül az ezer éves elnyomás vádjával illessék őt.

* * *

Csehszlovákia létrejötte három személlyel van összekötve: T. G. Masaryk, E. Beneš és M. R. Štefánik. Ha esetleg összeesküvés elméletet akarnánk létrehozni, akkor ezt könnyen megtehetnénk, hiszen mindhárman a francia Grand Orient szabadkőműves páholy tagjai voltak. Naivság azonban mindenben összeesküvést keresni. Ennél azonban már csak az nagyobb naivság, ha mindent pontosan úgy fogadunk el, amilyennek az látszik, illetve ahogy azt nekünk mondják. Ehhez hozzáadhatjuk, hogy ugyancsak naivság elfogadni mindazt, amit a történelemkönyvekben leírtak, s még nagyobb naivság azt gondolni, hogy ha valami nincs leírva, az meg sem történt.

Csehszlovákia első elnöke Tomáš G. Masaryk volt. Annak ellenére, hogy Masarykot demokratikus államférfinak minősítik pozitív viszonyal a magyarokhoz, tudnunk kell, hogy ő volt az egységes csehszlovák nemzeteszmé egyik megalapozója. Masaryknak ehhez a gondolathoz vezető útja bonyolult fejlődésen ment keresztül. 1905-ben még ezt írja: „Kétmillió cseh a Magyar Királyságban él!“¹ Itt még a szlovákokat nyelvükben, kultúrájukban, etnikailag azonosítja a cseh nemzettel. Nagyon hamar kibontakoztak azonban

1. Masaryk, T. G.: Problém malého národa. In: Vybrané spisy T.G.M. 1. kötet. Praha 1990, 87. old.

történetfilozófiai elmélkedései a „kétágú“ csehszlovák nemzetről. Elméletében fontos szerepet játszott a csehszlovák politikai nemzet eszméje, amelynek szerinte nemzeti-emancipációs jelentősége van. A tízmillió csehszlovákkal főleg a három millió német ellen akart számbeli fölényt létrehozni, másfelől pedig Csehország és Szlovákia politikai és közigazgatási egységével lerombolni a magyar államot. Ehhez a koncepcióhoz tartotta magát egészen élete végéig.

1935. december 18-án, korára hivatkozva, lemondott Csehszlovákia első elnöke Tomáš G. Masaryk. Utóda Edvard Beneš lett. Beneš a csehszlovák nemzetelmélet következetes szószólója és egyben megvalósítója. Ez azt jelenti, hogy egyfelől a szlovákokat is csak a csehszlovák nemzet egyik ágának tekintette, másfelől politikája a más etnikumok (főleg németek és magyarok) eltüntetésére irányult.

Mivel a szlovákok elvárásai Csehszlovákiában nem valósultak meg, törekvéseik kezdetől az autonómia felé irányultak. Az Amerikai Szlovák Liga pittsburgi szervezete még 1925-ben egyik kiáltványában így ír: „Azok, akik Szlovénia a mai vészterhes uralmat meghonosították, nem riadnak vissza semmiféle anyagi áldozattól, semmi gonoszagtól vagy erőszaktól, hogy a szlovák nemzeti öntudat küzdelmét végképp letörjék.“ Andrej Hlinka, az 1907-es Csernovai sortűz kiprovokálója, majd a Szlovák Néppárt vezére, lapja (Slovák) 1929-es év karácsonyi számában ezt írja: „Te szlovák nemzetem! Ezer évig evezte a magyar trikolor alatt, alkalmazkodnod kellett a magyar kultúrához, nyelvhez, iskolához – de azért volt kenyered a jóllakásig!“ A cikk folytatását a cseh cenzor törölte, amelynek lényege ez: Ti szlovákok, most is idegen (értsd cseh – Cs.O.) nyelvhez, kultúrához kell alkalmazkodnotok – de éhezve!

A helyzet a cseh területeken élő német etnikummal hasonló volt. 1938. február 23-án Hitler a birodalmi gyűlésen kijelentette, hogy Németország nem tűrheti a 3 millió német csehországi elnyomatását. Szeptember 27-én ennek nyomtatékot adott azzal, hogy amennyiben Beneš nem fogadja el a német ultimátumot és nem üríti ki a Szudéta-földet, elrendeli a mozgósítást. Ez a bejelentés hozta létre szeptember 29-én a müncheni konferenciát, amelyen megjelent Chamberlain, Daladier, Hitler és Mussolini. A müncheni egyezményben elhatározták, hogy a szudéta területek kiürítése 1938. október 1-én megkezdődik és október 10-én befejeződik. A végleges határokat nemzetközi bizottság állapítja majd meg. Ehhez hozzá kell tenni, hogy Csehszlovákiának – létezése első húsz esztendejében – több német nemzetiségű lakosa volt mint szlovák. Október 5-én Beneš elnök önként lemondott tisztségéről és Londonba emigrált, október 6-án a szlovákok Zsolnán kikiáltották a szlovák autonómiát. Még azelőtt, október 2-án a lengyelek bevonultak Teschenbe (Český Těšín). 1938. november 22-én Csehszlovákia hivatalosan föderatív állammá alakul (Česko-Slovenská Republika), majd november 30-án új köztársasági elnököt választanak Emil Hácha személyében. Beneš elismerte az elnökválasztás tényét, sőt Londonból gratulált is utódjának.

1938. november 2-án Ribbentrop és Ciano külügyminiszter Bécsben döntőbíróági ítéletet hoztak a magyar-csehszlovák határkérdésben. Magyarországnak ítélték Érsekújvárt, Komáromot, Lévát, Losoncot, Rimaszombatot, Rozsnyót, Kassát, Ungvárt, Munkácsot és Beregszászt, ami a volt Szlovákiából összesen 10'390 km² területet jelentett. November 4-én megjelent Horthy kormányzó hadparancsa, egy nappal később kiáltványt intézett a Felvidék népéhez. November 6-án a magyar csapatok bevonultak Komáromba, 11-én pedig Kassára. Nagyobb katonai ellenállásba nem ütköztek. 1939. januárjában ugyan a cseh

katonák megtámadták Munkácsot, de a magyar honvédek visszaverték őket.

1939. március 10-én Hácha csehszlovák elnök elmozdította az autonóm Tiso-féle kormányt és Karol Sidort (aki ekkor az ú.n. Hlinka gárda parancsnoka) nevezte ki szlovák miniszterelnöknek. De mivel ő nem akart Hitlerrel tárgyalni, Hitlernek újból a lemondott Tisohoz kellett fordulnia. 1939. március 14-én kikiáltották az önálló Szlovákiát, amelynek később Jozef Tiso lett az elnöke. Csehszlovákia megszűnt létezni. Március 15-én a magyar csapatok bevonultak Kárpátaljára, a németek pedig Prágába. Németország protektorátus alá helyezte Cseh- és Morvaországot és átvette a Szlovák állam védelmét. Szlovákia területe ekkor 38'000 km², 2'600'000 lakossal. Az akkori „hivatalos” adatok szerint 140 ezer német, 65 ezer magyar és 70 ezer ruszin élt a szlovák állam területén.

Beneš, amikor értesült Prága német megszállásáról, mint a „Csehszlovák Köztársaság volt elnöke” tiltakozó táviratokat küldött a világ politikusainak azzal a kéréssel, hogy ítéljék el a megszállást. Csak később, Lengyelország megszállása után, reaktiválta magát mint a Csehszlovák Köztársaság „második” elnöke.

Ugyanakkor 1939. március 19-én a Szovjetunió, Franciaország, Anglia és az USA kijelentette, hogy nem ismeri el Csehország annektálását. Bár később, amikor „Szlovenszko” létező államalakulat lett, a nagyhatalmak részéről diplomáciai elismerésben részesült. Elsőként Magyarország még a kikiáltása első napján, 1939. március 14-én elismerte a szlovák államot (a magyar katonai attasé rövid ideig Kéri Kálmán volt). Az ezt követő éjszakán ugyanezt tette Lengyelország, majd március 16-án Németország. A későbbiekben Szlovákiát diplomáciai elismerésben részesítették még a jelentősebb államok közül Vatikán, Olaszország, Svájc, Spanyolország, Japán, Jugoszlávia, Belgium, Svédország, Románia, Bulgária, Kína és még többen. A Szovjetunió Pozsonyban mindjárt a kezdetben követséget hozott létre. A diplomáciai dokumentumok szerint 28 állam ismerte el a Szlovák köztársaság létezését.² Igaz, ezek közül többen később felmondták a diplomáciai kapcsolatokat, ill. Szlovákia megszakította velük.

Szlovákia mindjárt a kezdetén bekapcsolódott Németország mellett a háborúba. Míg Teleki Pál miniszterelnök megtagadta, hogy a németek Magyarországról hadműveleteket indítsanak és az ország területén át csapatokat szállítsanak Lengyelország ellen, Szlovákia 1939. szeptember 1-én a Wermacht oldalán megtámadta Lengyelországot. 1941. június 22-én megszakította diplomáciai kapcsolatait a Szovjetunióval és a szovjet követségnek kiáltmányt adott át arról, hogy hadiállapot van a két ország között. Június 24-én ezt nyilvánosan is közreadták (rádióon keresztül) és a szlovák „Gyors egység” június 25-én átlépte a szlovák-orosz határt. A keleti frontra két szlovák hadosztályt küldtek több mint 40 ezer katona részvételével. 1941. december 12-én Szlovákia hadat üzent az USA-nak és Nagy-Britanniának. Ezek azonban arra sem méltatták Szlovákiát, hogy tudomásul vegyék a hadüzenetét.

Ugyanakkor Szlovákia belépésének a háborúba az egyik diplomáciai következménye, hogy a Szovjetunió 1941. július 18-án elismerte az emigráns londoni Beneš-féle csehszlovák kormányt, három nappal később ugyanezt tette Nagy Britannia és az USA.

Tudni kell, hogy Beneš kihasználva a tapasztalatait, ismeretségeit a nyugati politikusok között, a háború alatt intenzív tárgyalásokat folytatott a nyugati szövetségesekkel, de ugyanakkor Sztálint is megkörnyékezte. Mivel azonban politikája a harmincas években

2. Az adatok különbözőek - 26-tól 30-ig - az szerint, hogy az elismerést "de iure" vagy "de facto"-nak minősítjük. Mindenesetre az akkori kb. 50 szuverén állam közül ez jelentős szám

Münchenhez vezetett, és ezért a felelősséget nem akarta felvállalni, ezt mindenáron a német és a magyar etnikumra igyekezett hárítani. A nyugat már 1943-ban elfogadta Beneš igényeit a háború utáni erőszakos nemzetiségi rendezésre, de csak a németekkel kapcsolatban. A magyar kérdés erőszakos megoldását azonban a nyugati hatalmak elutasították. Ezért Sztálinhoz fordult, hogy a magyar etnikum kérdését „rövid úton való elintézés” formájában oldja meg a magyar hatalom és haderő összeomlásának pillanatában.³ Ez azt jelentette volna, hogy a szovjet csapatok előrenyomulásával a felvidéki magyarok dél felé menekültek volna. Ebben az elképzelésében Beneš szövetségesére talált Titóban is, aki ugyanígy szerette volna „kisöpörni” a magyarokat Jugoszlávia (főleg Bácska) területéről. Ez volt az egyik fő oka annak is, hogy Sztálin nem engedélyezte a fegyveres ellenállás megszervezését a Szovjetunió területén a magyar hadifoglyokból. Ugyanúgy elleneztek a magyar légió felállítását az emigráns csehszlovák szövetségeseiknek elkötelezett angol-szász hatalmak⁴ (ebben az időben már formálódott szovjet segítséggel az első csehszlovák hadtest Ludvík Svoboda vezetésével).

Ezzel kapcsolatban meg kell említeni, hogy ha esetleg sikerül Magyarország kiugrási kísérlete a háborúból, akkor valószínűleg megvalósul a felvidéki magyarok „rövid úton való elintézése” és „kisöprése” a területről. De Beneš, Sztálin és Tito elképzelése nem teljesült, többek között azért is, mert a magyar tábornoki kar többsége ragaszkodott a további küzdelemhez és így a front nem északról dél felé irányult, hanem fordítva. Samuel Cambel szlovák történész még 1972-ben is sajnálkozva említi, hogy a magyarok „kisöprése” nem következhetett be, mert a szovjet-román csapatok dél felől hatoltak Szlovákia területére és így a magyaroknak nem volt hová futniuk.⁵

Paradox módon a második világháborút Csehszlovákia a nyertesek oldalán fejezte be, holott valóságban a háború alatt egységes államként nem létezett. A Tiso-féle Szlovák Köztársaság, amely a szövetségesek ellen harcolt, valójában a mai napig jogi értelemben nem fejezte be a második világháborút. Magyarország pedig mint a világháború egyik vesztese és Hitler utolsó csatlósa vonult be a szovjetbarát és angolszász történetírásba.

* * *

A második világháború végén a szlovákiai magyarságot a kollektív bűnösség elvének alkalmazásával megfosztották minden polgári és emberi jogtól. Az 1945 áprilisában elfogadott kassai kormányprogram, amelynek eszmei szerzője a Moszkvában székelő CSKP vezetősége, névszerint Kl. Gottwald volt, bűnösnek mondott ki minden kollaboránst, németet és magyart.⁶ Félreértés ne essék – nem a német és a magyar kollaboránsokat! Ennek eredményeként folytatódott a magyarok kollektív büntetése – ez már ugyanis 1944 őszén elkezdődött, amikor ezrével vitték a magyar férfiakat a Szovjetunióba, „málenkij robot”-ra. A magyarellenes politika tehát nem a kassai kormányprogrammal kezdődött és nem is ezzel fejeződött be. A program csak az első törvényesítő lépés volt, amit követtek a Beneš-féle dekrétumok és további határozatok. Ehhez hozzá tartozik, hogy a többségi nemzet intoleranciáját a magyar etnikummal szemben nemzetközi egyezmények, köztük az 1946-os

3. Janics K.: Eltévedtünk Európában? Publicisztikai írások 1989-1993. Pozsony 1994, 18. old.

4. Szakály S.: Hadsereg, politika, társadalom. Budapest 1991, 128-129. old.

5. Cambel, S.: Slovenská agrárna otázka 1944 - 1948. Bratislava 1972, 99. old.

6. Lásd közelebb Janics K.: A kassai kormányprogram és a magyarság "kollektív bűnössége". Pozsony é.n.

párizsi „békekedkrétum“ cikkelyei is legitimálták. A párizsi konferencia szellemét is a győztesek nemzeti érdekeinek érvényesítése határozta meg, így magyar vonatkozásban logikus következménye lett a magyar etnikum törvényen kívül helyezése. A magyarsággal szemben folytatott szlovák nemzetiségi politikát részletesen elemezte munkáiban Janics Kálmán és Vadkerty Katalin⁷, ezért összegzésként csak néhány tragikus tényre szorítkozunk.

A kassai kormányprogram első megnyilvánulása az volt, hogy rendeletileg elbocsátották a magyar nemzetiségű közalkalmazottakat, majd a magánalkalmazottakat is. Az 1938-ban Magyarországhoz visszacsatolt területek 1945-ben Csehszlovákia részévé lettek, Kárpátalja kivételével, amelyet a Szovjetunió kebelezett be. A visszacsatolt magyarlakta területeken a Szlovák Nemzeti Tanács és a helyi nemzeti bizottságok vették kezükbe a hatalmat. A magyarok tulajdonában lévő kis- és középüzemeket, beleértve a kisiparosok műhelyeit is, nemzeti gondnokság alá vették.

Párhuzamosan ezzel elkezdődött a magyarok kitoloncolása, amelynek kezdetben kb. 20 ezer magyar esett áldozatául. A magyarokat sújtó rendeletek egésze emberi méltóságában aláta meg a szlovákiai magyarságot. 1945. augusztus 2-án nemcsak az 1938-ban Magyarországhoz visszacsatolt területeken élő, de a többi magyar nemzetiségű is elvesztette csehszlovák állampolgárságát és „hontalanná“ vált. Jogfosztottságuk következtében nem élveztek semmiféle jogi védelmet, s így ki voltak szolgáltatva bárki kénye kedvének. A csehszlovák kormány azonban korántsem érte be ennyivel. 1946. február 27-én egy lakosságcsere egyezmény értelmében a kormány jogot szerzett arra, hogy kitoloncolja azokat a magyar etnikumhoz tartozó személyeket, akik egy 1945-ben hozott rendelet alapján fasisztának minősültek. Továbbá az volt az igyekezete, hogy áttelepülésre kényszerítsen ugyanannyi magyart, ahány magyarországi szlovák nemzetiségű állampolgár önként Csehszlovákiába költözik. Ennek értelmében 73 ezer magyar kényszerült elhagyni eredeti szállásterületét, s helyükre 71 ezer magyarországi szlovák költözött. Már akkor nyilvánvaló volt, hogy itt nem lakosságcsereéről, hanem „vagyoncsereéről“ van szó, hisz míg a Magyarországról kitelepülésre jelentkezett szlovákok vágták a disznókat, sütötték a zsírt, hordókba rakták a zsírral leöntött húsokat, szekrényekbe rejtették a liszttel teli zsákokat, s vitték magukkal⁸, addig a Felvidékről kitelepített magyarok teljesen nincstelenül távoztak, maguk után hagyva ingó és ingatlan vagyonukat, amit az áttelepült vagy északról betelepített szlovákok elfoglaltak. Kb. 6 ezer főre tehető azon felvidéki magyar értelmiségiek száma, akik a meghurcoltatástól félve elmenekültek szülőföldjükéről. A csehszlovák hatóságok 1946. június 17-én kiadott rendelete értelmében megkezdték az ún. reszlovakizációt. A magyarokat választás elé állították: vagy szlováknak vallják magukat, s akkor megkapják az állampolgárságot, vagy nem, s akkor vállalniuk kell a további bizonytalanságot és üldöztetést. A létfeltételeiben megingott magyarság – minthogy segítséget sehonnan sem várhatott – eleget tett a hatóságok követeléseinek, s így a reszlovakizáltak száma 327 ezerre rúgott. Ezeknek a helyzete tragikus volt – vagy a kigúnyolással kellett számolniuk, vagy árulóknak minősítették: „a magyarok közé nem akar, a szlovákoktól fél“. *A további 200 ezer személy a hatalmas nyomás ellenére is nyíltan vállalta magyarságát.* Ezekben még frissen élt a szülőktől „örökölt“ identitás, akik nem voltak még olyan

7. Janics K.: A hontalanság éve. Budapest 1989, Vadkerty K.: A reszlovakizáció. Pozsony 1993, Vadkerty K.: A deportálások. Pozsony 1996, Vadkerty K.: A belső telepítések és a lakosságcsere. Pozsony 1999.

8. Szobek András - 1946-ban Békés megye főispánját idézi Vadkerty, K.: A belső telepítések és a lakosságcsere. Pozsony 1999, 277. old.

nagy mértékben megfertőzve a kisebbség érzésével és számukra még magától értetődő volt magyarnak lenni⁹. *Mindezen túl 1947-48-ban további 50 ezer magyart deportáltak csehországi munkatáborokba a kitelepített németek helyére.*

A magyar pedagógusok elbocsátásával megszűnt az összes magyar iskola. A szlovákiai magyar iskolakérdésnek jogi kuriózuma, hogy a magyar iskolákat törvényesen nem tiltották be. A pedagógusok elbocsátásával azonban az egész magyar nyelvű iskolarendszer összeomlott, sokszor a helyi hatóságok túlkapásai következtében. A teljes iskolanélküliség 1945 tavaszától 1949 tavaszáig tartott, a magyar iskolakötelesek négy évig voltak kirekesztve a kötelező oktatásból, de még 1950-ben is az iskolaköteles magyar tanulóknak a fele sem járt magyar iskolába. Ennek máig ható következménye, hogy Szlovákia területén ebből a korosztályból nem termelődött ki életképes értelmiségi réteg, amely hatékonyan tudta volna befolyásolni környezetét.¹⁰ Nem beszélve arról, hogy az ebben a korban képviselt generáció tagjai közös sorsát az idő előtti biológiai és pszichikai elhasználódás jellemzi, ami bizonyára nagymértékben játszhatott szerepet abban, hogy számosan korán, 50-60 éves korukban távoztak az élők sorából. Ehhez hozzá kell fűzni, hogy még az 1989 után végzett szociológiai vizsgálatok is felszínre hozták azokat a félelmeket, amelyek szerint Szlovákia területén a nemzetiség szerinti megkülönböztetés sokáig negatív kihatással lesz a magyar etnikum további sorsára.¹¹

Vladimír Clementis Csehszlovákia képviselője a párizsi konferencián a kollektív bűnösség elvének érvényesítése érdekében olyan adatokkal érvelt, hogy a kortárs, de a kései politikusok is elhitték, hogy az 5%-os magyar kisebbség sikeresen szétvert egy olyan modern államot mint Csehszlovákia volt (Clementis azonban itt is ködösített, mert a magyarok számarányába nem számította azokat, akik különböző oknál fogva, mint pl. vendégmunkások, katonák, diákok, stb., Csehországban éltek). A Hlinka-féle Szlovák Néppárt autonómia törekvéseit, amely valójában destruktív szerepet játszott Csehszlovákia szétverésében, meg sem említette. Ez a háború utáni bírósági ítéleteknél is megnyilvánult. Anton Rašla tábornok szerint, aki a háború utáni népbíróságok egyik ügyésze volt, a szlovák nemzetiségűekből 2295 személyt (28,49%) ítélték el, 4'812 magyart (59,74%), németet és más nemzetiségű 950 személyt (11,7%). Az összlakosságból ez 0,085%-ot, illetve 0,5%-ot tett ki. *Tehát a magyar nemzetiségűek fölött tízszeres szigorúsággal ítéltek.* A szlovák állam belügyminisztere Alexander Mach is azzal védekezett a bíróság előtt, hogy a zsidókról, akiknek az elhurcolásáért a megsemmisítő táborokba¹² ő volt a felelős, azt hitte hogy 90%-ban magyarok. Sikerült is neki megmenekülni a halálbüntetéstől, míg *Esterházy Jánost, a két háború közötti felvidéki magyarság szellemi és politikai vezetőjét halálra ítélték azzal a megdöbbentő indoklással, hogy „hát hiszen ő magyar”*¹³.

* * *

9. Csámpai O.: Viharvert nemzettudat. Pozsony 1994, 45. old.

10. Ennek kihatásairól a mai helyzetre lásd közelebb Csámpai O. - Barsiné Pálmai É.: Az 1945-1949 közötti szlovákiai magyar iskolanélküliség társadalmi következményei. In: Társadalomkutatás 1999/1-2, 121-131. old. (A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Erdélyi Övezeti Történeztalálkozói 1995-1999. Csikszereda - Budapest - Zürich 2000, 200-209. old.)

11. Lásd ugyancsak Csámpai O. - Barsiné Pálmai É.: Az 1945-1949 közötti szlovákiai magyar iskolanélküliség társadalmi következményei. In: Társadalomkutatás 1999/1-2, 131. old.

12. Szlovákia területéről kb. 60 ezer zsidó esett ennek az áldozatául

13. Rašla, A.: Proces s dr. J. Tisom. Bratislava 1990, 62. old.

Nem kell sokat foglalkoznunk a háború utáni évek további fejleményeivel. Azonban az 1948-as kommunista hatalomváltás sem kedvez a szlovákiai magyarságnak és nemzeti-etnikai azonosságtudata formálásának. A nemzetiségi problémák megoldása más alapokon indult – az osztályszempont szerinti megközelítés és a párt vezető szerepének, valamint az imperializmus veszélyének szüntelen hangoztatása nemhogy nem segített az itteni magyarságon, de sokban csorbította nemzeti tudatát is. Az itt élő magyarságot a hatalom osztályellenséggel, fasizmussal és reakcióval vádolta, kollaboránsként kezelte, ami továbbra is a büntudatot, kishitűséget és a cselekvésképtelenséget táplálta. Továbbra is érvényben maradtak a Kassai Kormányprogram cikkelyei. Így az internacionalizmus elvének hangoztatása mellett, a hatalom a gyakorlatban továbbra is az „erős szláv nemzetállam” megvalósításán fáradozott, amelyben a magyaroknak ismét csak a nemzet árulója szerepet ítélték. A „nemzetállami” eszméből fakadó asszimilációs program a magyarság továbbélését igyekezett akadályozni. Igaz ugyan, hogy több pozitív elem is megjelent a szlovákiai magyarság életében: fokozatosan újra megindult a magyar tanítás, szerveződtek a magyar tannyelvű középiskolák is. A statisztikai adatok szerint 1957-ben a magyar általános iskolák száma elérte az 566-ot, ami a szlovákiai magyar oktatásügy történetében a legtöbb. Már 1948 decemberében megjelent az Új Szó, ami ugyan a Szlovákiai Kommunista Pártja napilapja, de az egyetlen magyar nyelvű újság. 1949-ben megalakult a Csemadok, ami a kulturális tevékenységre összpontosította figyelmét. 1953-ban létrehozták az önálló Csehszlovákiai Magyar Könyvkiadót, 1958-ban megindult az Irodalmi Szemle, mely irodalmunk legtekintélyesebb fóruma lett, majd több magyar nyelvű hetilap, illetve időszakos kiadvány jelent meg. A Csehszlovák Rádió rendszeresen sugárzott magyar nyelvű műsorokat. Tehát a tudatformálás lényegében intézményes keretek között működött még akkor is, ha ezen intézmények magatartása sokszor valós, vagy álcázott formában konformista és lojális az állampárt iránt.

De nálunk is voltak koncepciós perek és volt erőszakos kollektivizálás is. Főleg ez változtatta meg a felvidéki magyarság társadalmi szerkezetét és alapvonásaiban átformálta a magyarlakta területek teljes arculatát. Az urbanizációval együtt járó társadalmi mobilitás megváltoztatta a lakosság életmódját, viszonyait. Ma sem számít ritkaságnak, hogy a távolabbi falvakból naponta ingáznak a városba munkalehetőség után. Az igényesebb élet és az új lehetőségek megismerése sok esetben a gyökerektől való elszakadáshoz, tömeges elmagányosodáshoz és az egymás iránti közönyösséghez vezetett. A 60-as évek végére ugyan a társadalmon belüli megújítási folyamatok a jellemzők, de ugyanakkor éppen ebben az időben kezdtek élesebb formában megnyilvánulni a felgyülemlett megoldatlan nemzetiségi kérdések okozta viszályok is. Volt egy 68-unk is, amikor valami felvillant, de az orosz tankok ezt is lehengerelték. És amiről 68-al kapcsolatban nem beszélünk, volt egy visszacsatolási lehetőség is. De ezt a világ talán sosem bocsájtotta volna meg.

A 70-es évekkel elkezdődött az ún. normalizáció kora, amely szigorúan a „szocialista nemzetköziség” alapjaira épült, teljesen mellőzte a nemzetben való gondolkodást. A tudatformálás ezekben az években intézményesen ugyanúgy működött, mint az előző években, azonban ilyen keretek között nem volt lehetséges eredményeket elérni. A magyar iskolák ugyan működtek, de már 1977-ben határozat készült némely tantárgy szlovák nyelvű oktatására, úgymond a „szlovák nyelv hatékonyabb elsajátítása érdekében”. Ezek a próbálkozások később többször megismétlődtek. Ez annak ellenére történt, hogy a magyar tannyelvű iskolák a szlovák tannyelvű iskolákkal tartalmi szempontból egyenértékű isme-

reteket adtak. A 70-es és 80-as évek „konszolidációs“ politikája magával hozta a közigazgatás és az iskolák körzetesítését, aminek következtében nemcsak felbomlott a társadalmi szerkezet, de fokozatosan megszűnt a közösségi élet is. Ezért aztán mindenki türelmetlenül várta a változást, amely 1989-ben be is következett. Azonban az 1989 utáni események a kezdeti lelkesedés után inkább tudatzavart okoztak, mintsem elősegítették volna a nézetek tisztulását. Torz formában, de azért megváltoztak a politikai körülmények, ám a belső, szellemi tényezők nem mutattak lényeges változást. Mítosznak bizonyult az az elgondolás, hogy a társadalom megtisztulásához elég a politikai szerkezetváltás, és hogy a politikai változások élményében „átlényegülő“ emberek körül automatikusan megváltozik majd a szellemi-kulturális környezet is. Sok tabu ugyan összeomlott, de a változásban maradt némi állandóság. A felvidéki magyarság a forradalom elérkeztevel a nemzetiségi szorítás kötelekeinek lazulását várta, de ezeket a kötelekeket a hatalom mindinkább szorosabbra húzta. 1993. január 1-én Csehszlovákia kettészakadt és ténylegesen létrejött a Szlovák Köztársaság. Az önálló Szlovákia megalakulása után ez még sokszorozódott, bár az új államalakulat minden kilencedik lakosa magyar. Tovább folyik a harc a kétnyelvű iskolai bizonyítványokért, az anyanyelvi iskolák helyett a kormányzat az ún. alternatív iskolákat szorgalmazza, a területfelosztás mennyiségileg és kulturájában majdnemhogy felmorzsolta a magyar etnikumot. A „Matica slovenská“ ügynökei sokszor házról-házra járnak célkitűzéseik megvalósítása érdekében, s emellett a magyargyűlölet magvait is sikerült elszórniuk. Negatív példaként kell megemlíteni a követeléseket a szlovák nyelv, mint egyedüli állam- és hivatalos nyelv használatáért a Szlovák Köztársaság területén és ezeknek törvénybe iktatását.

A magyarellenés szellem összefonódott az államhatalommal, sőt a katolikus egyházban, beleértve a legfelső köröket is, pártfogóra talált. Míg a református egyház történelmi hagyományainak köszönhetően viszonylag jelentős önállósággal bír, püspökét is maga választja, *368 ezer magyar katolikusnak ez nem adatott meg.* Évről-évre megismétlik követelésüket egy magyar ügyekkel foglalkozó (magyar nemzetiségű) püspök kinevezésére, aki döntési jogkörrel képviselhetné a felvidéki magyar katolikus hívők érdekeit. *A szlovák püspöki kar e kérdés megoldását a mai napig hátráltatja.*

Csehszlovákia felbomlásával a trianoni békediktátum udódállamai fokozatosan megszűntek létezni. De az új korszak másfajta változásokat is hozott. Nemcsak a hagyományos kommunista eszmék bukását, nemcsak a trianoni szerződést aláíró országok helyzetében történt változásokat (Jugoszlávia korábbi formájában megszűnt létezni, ugyancsak megszűnt a Szovjetunió mint egységes állam) már kevesen tudták, hogy ez a változás nemcsak a hagyományos kommunista eszmék bukása, hanem *egy újfajta veszélyforrás, a globalizáció előretörése.*

Az értékek síkján olyan zavarok keletkeztek, amelyekből fakadóan nem egészen alaptalanul panaszoljuk, hogy míg a múltat, a tegnapot a bölcsesség, a megbízhatóság, az elvek és a kötelességek eszményesítése jellemezte, addig ma az élet „helyes“ alakításához nemcsak szellemi és erkölcsi ügyesség, rugalmasság és alkalmazkodóképesség kell, hanem sokszor erőszak, csalás és más régebben deviáns módszernek véltek alkalmazása. A valós tudást megelőzte a diploma megszerzése, a közösség helyett az egyén került a gondolkodás középpontjába, a munka, amely régebben az önmegvalósítás eszköze volt, ma esetleg profitcsináláshoz jó, sőt annak sem. De a *legszenbetűnőbb, hogy az erkölcsöt helyettesítette a jog, ami sajnos nem egyszer legitimálja az erkölcstelen tettet.*

Az 1989-es politikai változások és főleg Szlovákia önállósulása óta jelentős mértékben változott a gazdasági helyzet és ezzel együtt fokozódott a társadalmi egyenlőtlenség. Egyfelől megnőtt azon lakosok száma, akik olyan anyagi eszközökkel rendelkeznek, hogy nem kell „spórolniuk“, s lényegében saját elképzelésük szerint élhetnek. Másfelől, ezzel a felfelé való kilengéssel a lakosok további része olyan (periferiális) helyzetbe került, amit létminimumnak, sőt több esetben szegénységnek és ínségnek is nevezhetünk. *A nagyvállalatok magánosítása szigorúan politikai szempontok alapján ment végbe, s a magyarok ebből teljesen kiszorultak.* Aránylag nagy a munkanélküliek száma. A falvakban századokon át szinte kizárólag földművelésből éltek az emberek. A kollektivizáció alatt létrejött mezőgazdasági üzemek, sok más viszontagság ellenére, viszonylagosan elfogadható életfeltételeket biztosítottak számukra. Azok után, hogy a sok közös gazdaság a csőd szélére sodródott, tagjaik zöme munkanélkülivé vált. Az újrakezdéshez, a magángazdálkodáshoz vagy nincsenek meg az anyagi feltételek, vagy a legtöbbjük (főleg a fiatalabb korosztály) egyszerűen nem ért az önálló gazdálkodáshoz, nem beszélve arról, hogy *a földhivatalok sok esetben hátráltatják a földtulajdon visszaadását.*

Szlovákiában a 90-es évek első felében ehhez társultak a politikai elit magyarságnomorító törekvései, amelyek főleg VI. Mečiar kormányfő politikájával voltak fémjelvezve. Félreértés ne essék, Mečiar nem volt nacionalista. De eredményesen ki tudta használni a kisebb nacionalista pártok által szított közhangulatot, sőt ha szükségét látta, a kormányzásban helyet is adott nekik.

1988-ban Mikuláš Dzurinda került a kormány élére és a kormányzásban társult vele a Magyar Koalíció Pártja (MKP) is. Ezzel lényegében legitímálta az első és második világháború után kialakult helyzetet. Lecsitultak ugyan a magyarellenes kirohanások, ellenben erre az időszakra a gazdasági pangás lett jellemző, a magas munkanélküliség, az inflációs spirál növekedése, s így a szlovák választópolgár is visszakívánta VI. Mečiar.

A 2002-es évnek Szlovákia bel- és külpolitikai fejlődésében, ugyanúgy mint a felvidéki magyarság életében, kiemelt jelentősége volt. Utolsó éve az 1998-2002 választási időszaknak, akárcsak Mikuláš Dzurinda első kormánya tevékenységének, ugyanakkor ebben az évben kellett eldölnie, hogy Szlovákia meghívást kap az európai és az északatlanti közösségbe. Ez volt az oka, hogy sokan, a határokon túl is érdeklődve figyelték Szlovákia belpolitikai fejleményeit. Az egyik előadásom során egy hallgató aggódva azt kérdezte, hogy a szlovákiai választások után Mečiar visszakerül-e a hatalomra? Azt választam, hogy igen, ha valami nagy csoda nem történik. Hát ez a csoda megtörtént.

A 2002 parlamenti választásban a legtöbb szavazatot – 19,5% – ekkor is a Mečiar-féle Demokratikus Szlovákiáért Mozgalom (HZDS) kapta. Ez 36 mandátomot jelentett. Ezzel kapcsolatban térek vissza az említett „csodára“. Néhány hónappal a választások előtt ugyanis megtörtént az, amivel csak kevesen számoltak. Mečiar-tól elpártolt néhány jelentős személyiség, Ivan Gašparovičsal az élen, aki sértve érezte magát, hogy nem került megfelelő helyre a választási listán és önálló pártot alapított Mozgalom a Demokráciáért (HZD) néven. Ez csak 3,28%-ot vitt el Mečiar-tól, de a további potenciális szavazók bizonytalansága, akik más pártra adták voksukat, vagy el sem mentek szavazni legalább 8-10%-kal csökkentették Mečiar esélyét. Meg is kapta a jutalmát, hisz 2004-ben köztársasági elnök lett belőle. Szakadás történt a Szlovák Nemzeti Pártban (SNS) is, amely Mečiar egykori koalíciós partnere volt és potenciónalis szövetségese lehetett volna. Ebből kiszakadt a Ján Slota nevével fémjelzett csoport, amely Valódi Szlovák Nemzeti Párt

(PSNS) néven indult a választáson. A magyarellenességre épített programjuk nem tudott megfelelő szavazatokat szerezni a parlamentbe jutáshoz, de az egységes Szlovák Nemzeti Párt mindenképpen elvitt volna legalább 10-12%-ot. Mečiar pártja ezáltal olyan helyzetbe került, hogy valószínűleg kisebbségi kormányt sem tudott volna alakítani. Legnagyobb meglepetésnek számított a Szlovák Demokratikus és Keresztény Únió (SDKÚ) eredménye, amely a 15,09%-kal a parlament második legerősebb pártja lett.¹⁴ Azért számít ez meglepetésnek, mert Mikuláš Dzurinda pártelnök (és kormányfő) hosszú időn keresztül a közvéleményben a legnépszerűtlenebb politikus volt. De az emberek a múlt kormányának és személyszerint Dzurinda kormányfőnek megbocsátották minden bűnét és hibáját. Ellenben az egyik legnépszerűbb politikus, Robert Fico pártja, a Smer (Irány), amely a „harmadik út” politikájához való tartozását hangoztatta, a 13,46%-kal valószínűleg ráfizetett a túlzottan konfrontációs és agresszív hangnemre. A kereskedelmi Markíza TV egykori tulajdonosának, Pavol Rusko pártjának, az Új Polgár Szövetségének (ANO) ugyan a választás előtt magas volt a népszerűsége, de a 8,01%-kal alulmaradt az eléggé népszerűtlen Kereszténydemokrata Mozgalomnak (KDH).

Kemény vereséget szenvedett a nemkommunista baloldal, amelynek vezető politikusai a választási kampány során nem tudtak egymással kellőképpen kommunikálni. Ez végetül a szerényen kampányoló kommunista párt győzelméhez vezetett, amely átlépte az 5%-os küszöböt és 11 képviselőt juttatott a parlamentbe. Már ekkor nyilvánvaló volt, hogy a M. Dzurinda vezette kormányzó többség a maga 78:72-es arányával nem eléggé meggyőző és veszedelmesen törekeny. Az ellenzéki pártok képviselői nagyon kemény és rafinált ellenfelei lettek a kormánykoalíciónak, s így feltételezhető volt, hogy a szlovákiai politika tartogat még a jövőnek egy-néhány meglepetést.

A Magyar Koalíció Pártja a 2002-es választásokban több szavazatot kapott mint az összes magyar párt az előző választásokban. Ez nemcsak a szlovák, hanem a magyar politikusokat is meglepte, hiszen a 2001-es népszámlálási adatok a magyar lakosság csökkenésére utaltak.¹⁵ A legmagasabb növekedést az MKP a két nagyvárosban érte el: Pozsonyban 8,3 ezerről 15,8 ezerre, Kassán 4,8 ezerről 9,8 ezerre növekedett az MKP-ra szavazók száma. De még olyan járásokban is növekedést ért el, ahol a magyarok számára elenyésző. Ellenben csökkent az MKP támogatottsága olyan hagyományosan magyarlakta járásokban, mint a dunaszerdahelyi vagy a komáromi.

Mečiar nem tudott megfelelő koalíciós partnert találni a kormányalakításhoz. Az elbizakodott Robert Fico, aki a miniszterelnöki bársonyszékben látta magát, már régebben kizárta az együttműködést Mečiarral (ezt a választások után már vissza is vonta volna, ha ez csorbát nem üt a tekintélyén), ugyanúgy mint Dzurindával. Így megint Mikuláš Dzurinda volt az, aki megfelelő koalíciós partnereket tudott magának találni. Ezek pedig nem lehettek mások, mint a Kereszténydemokrata Mozgalom, a liberális Új Polgár Szövetség és az előző kormány „legerősebb láncszeme”, a Magyar Koalíció Pártja.

Új, jobboldali kormány alakult tehát, amelynek programja és prioritásai megfeleltek a

14. A Szlovák Demokratikus és Keresztény Únió az ún. városi pártok közé tartozik, tehát a választói támogatást túlnyomórészt a nagyobb városokban kapta

15. Az 1991-es népszámláláshoz képest 2001-ben a magyar nemzetiségűek száma 47 ezerrel csökkent. A radikális csökkenés okát több tényező befolyásolta. Ezek főleg a fiatalság külföldre (főleg Magyarországra) való elvándorlása, a magyarság viszonylagosan alacsony natalitása, az asszimilációs tendenciák folytatása, a magyarul beszélő romák öntudatosodása és nem utolsósorban az adminisztratív tévedések a népszámlálási adatok felvételénél

társadalmi és gazdasági reformtörekvéseknek és az integrációs folyamatok betetőzése szükségleteinek. Bár ezzel kapcsolatban meg kell jegyeznünk azt, amit nemegyszer a külföldi elemzők is megemléstettek, hogy a kormánykoalíció valójában szokszínű konglomerátum, amelyben a politikai irányzatok majdnemhogyminden eleme megtalálható. Hisz Dzurinda pártjában is hemzsegnek mind konzervatívok, mind liberálisok, szocialisták vagy akár a szlovák nemzetiek. De a nemzetiek ott vannak kereszténydemokratáknál is. Nem titok, hogy az Új Polgár Szövetsége egy kereskedelmi TV csatorna támogatásával jött létre, melynek eddigi tulajdonosa a párt elnöke, az eddigi alkalmazottak pártfunkciókat töltenek be és a TV most is megfelelő anyagi és főleg manipulációs és közvéleményt befolyásoló háttérrel biztosít tevékenységének. És az is ismert tény, hogy bár a magyar nemzetiségű választópolgárok szemében az MKP homogén nemzeti-etnikai pártként működik, valójában benne is megtalálható mind az az irányzat, amelyből a párt annak idején eszmeileg és szervezetenként építkezni kényszerült. A liberális Magyar Polgári Pártnak, amely az MKP egyik összetevője, nem volt sose kellő támogatottsága, azonban mindig rendelkezett olyan anyagi eszközökkel, hogy a múltban is képes volt és manapság is képes befolyásolni a más eszmerendszerekhez tartozó személyeket és tömörüléseket mind a párton belül, mind az őt körülvevő külső környezetben.

Tudvalevő, hogy M. Dzurinda ugyanúgy mint az 1998-as választás után, 2002-ben is csak a Magyar Koalíció Pártja segítségével tudott kormányt alakítani. Míg Vladimír Mečiar harmadik kormánya idején, 1994 és 1998 között a hivatalos kormánypolitika a nemzeti és az etnikai közösségekkel¹⁶ szemben a bizalmatlanságra és a konfrontációra volt alapozva, Mikuláš Dzurinda kormányzása idejében a magyar politikai reprezentáció a szlovák kormány részét alkotta, s így lehetőség nyílt a legalapvetőbb magyarellenes deformációk eltávolítására Szlovákia politikai életéből. Azonban a kormány nem volt képes következetes nemzetiségi politikát folytatni. Ez a politika az én meglátásom szerint inkább koncesszív (megengedő vagy elismerő) jellegű volt, tehát engedélyezte azt, amit a Mečiar-féle restriktív politika annak idején tilalmazott, vagy legalább is nem jó szemmel nézett – nyelvhasználat, helységnevtáblák stb. Természetesen Dzurinda kormánya idejében az elismerési fok többféle volt, aminek az volt az oka, hogy a felvidéki magyar politikai elitnek nem volt kellő akarata és ereje, hogy követeléseit véghez tudja vinni, illetve a választóknak tett ígéreteit teljesíteni. Nem beszélve arról, hogy a kormányban való részvétel érdekében nemkívánatos engedményeket tett és kompromisszumokat kötött. 1998-ban ígéretet kellett tenni, hogy a kormányzati időszak alatt az MKP nem fogja feszegetni az autonómia kérdését, a beneši dekrétumokat, nem fogja követelni a magyar egyetem létrehozását és nem teszi előtérbe Duray Miklós személyét.

Az MKP a választási kampány idején többször hangoztatta, hogy a jövőben nem kíván kompromisszumot kötni a felvidéki magyarság létkérdéseit illetően. Sikertelenül kialkudni

16. A szlovák hivatalos politikai dokumentumok, ugyanúgy mint a tudományos publikációk, a felvidéki magyarsággal kapcsolatban következetesen a "nemzetiségi kisebbség" fogalmat használják, nem véve figyelembe a tényt, hogy őshonos közösségekről van szó. Nem veszik tudomásul, hogy ezekre a „kisebbségi” megnevezés sértő lehet, nem beszélve arról, hogy kihangsúlyozása olyan lélektani állapothoz vezet, amelynek eredménye a *kisebbségi érzés, a múlt feledése, a nemzeti mivolt lényegének elvesztése*. Igaz ugyan, hogy a közép-európai földrajzi terület közösségeinek megnevezésére, amelyek fölött többször került sor a legkülönbözőbb államhatár-igazításokra, a nemzetközi szervezetek dokumentumai ezt a fogalmat használják, mivelhogy *számbeli kisebbségben* vannak. Azonban már ezek is megkülönböztetik a "történelmi" kisebbségeket a "bevándorolt" kisebbségektől

négy miniszteri¹⁷ és hat államtitkári posztot, valamint néhány elnöki tisztséget a parlamenti bizottságokban. A felvetést, hogy Bugár Béla lehetne a parlament elnöke, a koalíciós partnerek eleve elvetették, s így újra csak a pozsonyi törvényhozás egyik alelnöke lehetett. Ígéretet kaptak, hogy egy éven belül létrejöhet a magyar egyetem, ami előrelépést jelenthet az eddigi egy helyben topogáshoz viszonyítva. Azonban semmi esetre sem szabad hiú reményeket fűzni sem a szlovákiai magyar politikai elit kormányban való részvételéhez és az ország irányításában, sem hamis illúziókat táplálni a határok megszűnésével kapcsolatban. Bár az ország EU-ba való felvételével véget ér egy korszak, elporlad Trianon fizikai emléképe, megszűnnek a határok, de Trianon szellemét és történelmi gyalázatát valószínűleg még sokáig mesterségesen fogják szítani és élesztgetni.

A kormánykoalícióban a bonyodalmak rövid időn belül a választások után elkezdődtek, ami természetes. Azonban, hogy ezeknek újra lesznek, ha nem is magyarellenes, de a magyarok mellőzését célirányozó vetületei, azzal az elbizakodott magyar politikai reprezentáció nemigen számolt. Időrendi sorrendben, az első komoly súrlódás a magyar kedvezménytörvénnyel kapcsolatban volt. Ez már rég szálla a szlovák politikai elit szemében. A kifogások a kezdet kezdetétől folyamatosan megfogalmazódtak és ebben az előző és a mostani kormánykoalíció minden szlovák tömörülése egybehangzóan vélekedett: a magyar jogszabály diszkriminatív jellegű. Nem beszélve az ellenzékéről, amely vehemensen hangoztatta, hogy mindenfajta pozitív megnyilvánulás a magyarok irányába, az állam szuverenitásának a veszélyeztetése. Az egész odáig vezetett, hogy minden szlovák politikus magáévá tette a miniszterelnök nézetét, miszerint Szlovákiában nem léphet életbe olyan törvény, amely etnikai alapon különbözteti meg az állampolgárokat. Dehát mi értelme van olyan kedvezménytörvénynek, amely nem ilyen alapon működik? Mert minden ilyen jellegű törvény lényege éppen az etnikai megkülönböztetés, a pozitív diszkrimináció a többséggel szemben. Végül is az MKP elnöke lett volna az, aki közvetít a szlovák és a magyar kormány között. De csöbe húzták őt, és 2002. november 26-án, a budapesti találkozón Dzurinda miniszterelnök tudtára adta a világnak és a szlovákiai magyaroknak, hogy a módosított kedvezménytörvény sem elfogadható Szlovákia kormánya számára. A szlovák miniszterelnök nem tárgyalni, vagy megegyezni ment Budapestre, hanem az önkormányzati választások előtt – üzeni akart a szlovák választóknak. Jó szlováknak akarta mutatni magát, és ez bejött neki. Ugyanakkor megerősítettnek látta pozícióját a NATO-ba való felvétel biztos tudatában. Ebben az esetben is megmutatkozott a megértés és a jó szándék hiánya a magyarokkal szemben s természetesen az is, hogy az új kormány lakosságot sujtó intézkedéseiről eltereljék a figyelmet.

Hiányosságok mutatkoztak az igazságszolgáltatás biztosításában is. Ján Čarnogurský volt igazságügyminiszter, aki a múltban az egyik legkövetkezetesebb hirdetője volt az emberi jogok érvényesítésének, képtelen volt a szlovákiai jogrendszernek érvényt szerezni. Mi több, az igazságszolgáltatást hirdető és érvényesítő jogi tudata volt a legalacsonyabb szinten: a legtöbb botrány ugyanis a bíróságok tevékenységét érintette. Leállították az ifj. Michal Kováč külföldre hurcolásának ügyében folyó vizsgálatot, a dél-afrikai bujkálásából előkerített Ivan Lexát, a Szlovák Információs Szolgálat volt igazgatóját szabadon kellett bocsátani és csak nagyon kicsi esély van rá, hogy ügyében a bíróság igazságos ítéletet fog hozni. De ugyanúgy szabadon sétál a szlovákiai alvilág több

17. Csáky Pál miniszterelnökhelyettes, Simon Zsolt mezőgazdasági miniszter, Gyurovszky László építésügyi és régiófejlesztési miniszter, valamint Miklós László környezetvédelmi miniszter

közveszélyes személye, akik a bíróságok fondorlatos adminisztratív hibái következtében kerültek szabadlábra. Az igazságszolgáltatásban dolgozó személyek körében eluralkodott a félelem, a tehetetlenség és a korrupció. Ezek arra utalnak, hogy az alvilág összefonódott az bűnüldöző és igazságszolgáltató szervekkel és hatást gyakorol a politikai hatalomra is.

A magyarelles közhangulat továbbra is ott lappang a tudatalattiban és nem kell különösebb képesség ahhoz, hogy az ember észrevegye. A magyar sikereket a médiák szándékosan elhallgatják. A TV csatornák híradóiban a Nobel-díj átadásakor csak Jimmy Carter volt megemlítve, de a Szlovákiával szomszédos Magyarország szülöttje Kertész Imre nevét említésre se méltatták. Amikor az idegen nyelvismeret mindennapos követelmény, a közszereplők néhány alapvető magyar szót nem képesek megtanulni. Szavakat annak a népnek a nyelvéből, amely hosszú évszázadokig sorsközösséget vállalt velük.¹⁸ Hozzá kell azonban tenni, hogy Pavol Hrušovský házelnök beszéde 2003. január 1-én, a Szlovák Köztársaság megalakulásának 10. évfordulója alkalmából rendezett ünnepi ülésen, sokban eltért a hagyományos beszédektől. Kiemelte, hogy Szlovákia történelme nem szakítható el Magyarország történelmétől és hogy „olyan birodalomnak voltunk (mármint Szlovákia – Cs.O.) a része, amelyben jelentős uralkodók uralkodtak mint Szent István, Károly Róbert, Korvín Mátyás vagy Mária Terézia. Ők a mi királyaink is voltak és Szlovákiának uralkodásuk alatt sikerei voltak. Ne fosszuk meg tőlük magunkat, ne hagyjuk elvenni őket A szlovák-magyar viszony lezáratlan kérdéseivel kapcsolatos párbeszédhez a mi hozzájárulásunk az a készség, hogy szembenézzünk a magyar kisebbség elleni, második világháború utáni megtorlások és diszkrimináció problémájával. A szlovákokkal szembeni megtorlásokkal és diszkriminációval kapcsolatos hasonló elszámolást magyar kollégáink belső döntésének tekintjük. Ez segít, hogy jövőnket tehermentesítsük a múltbeli traumák ismétlődő megidézésétől.“ Valóban bátor, államférfihoz illő beszédnek lehet minősíteni, amint ezt néhányan a politikusok közül meg is tették. Azonban ebben is benne foglaltatik Szlovákia általánosan használt megjelölése, amelyet metafizikai és nem történeti fogalomként használ. Tehát, hogy a mai Szlovákia területének a kezdetektől fogva az a rendeltetése, hogy Szlovákia legyen, teljesen mellőzve a fogalom újkeletű voltát.

Az említett ünnepi beszéd is bizonyítja, hogy a választási eredmények új szellemet, más mozgásirányt és megfelelő politikai keretet hoztak létre azoknak a fejlődési trendeknek a folytatására, amelyek Szlovákiát közelebb hozták az európai integrációs folyamatokhoz és egyben a magyarsághoz is. Az 1998-as parlamenti választás alapirányának kontinuitását jelentették, s így Szlovákia az első olyan közép-európai ország, amelyben újraválasztották a reformokra törekvő politikai reprezentációt. Az ország előtt így megnyíltak a kapuk a teljesjogú NATO és EU tagság elnyerésére.

Mikuláš Dzurinda kormányának tehát elsősorban teljesítenie kell az ígéreteit és megoldani a tömérdék gondot az ország életében. A szociális bizonytalanság, a magas infláció és munkanélküliség a lakosok körében azt a hamis illúziót kelthetik – és ezt néhány politikus mesterségesen is táplálja -, hogy a NATO és az EU tagság automatikusan megoldja ezeket a gondokat.¹⁹ És ebből az is következhet, hogy ugyan a külpolitika lesz az

18. A médiákban Soros György neve következetesen Sörösként jelenik meg, kihangsúlyozva magyar származását. Ennek a tetőfoka és a letragikomikusabb megnyilvánulása akkor volt, amikor 2002 december közepén hozott ítélet után, a Markiza kereskedelmi TV bemondónője Szörös-nek mondta a nevét

19. Míg 2001-ben a havi átlagbér 256 USD volt, 2002 első felében 270, a becslések 2003-ra már 340 USD mutattak, ami azonban egyáltalán nem volt reális

elsődleges, illetve az lesz a fő feladat, de ehhez hozzájárulhat a látszat, hogy ez a kérdéskör „problémamentes“ lesz, fényes eredményekkel koszorúzva és majd elég learatni a dicsőséget. Dzurinda volt az, aki az országot bevitte a NATO-ba és ő vitte át az EU kapuján keresztül is.

A kormányban levő politikai elitnek tudatában kell lennie annak, hogy szerepet kell vállalnia az USA és a többi tagállam fegyveres erővel együtt akárhol a világon. Az MKP igennel voksolt az iraki katonai részvétel mellett. Magyar érdekeket védve? Tudvalevő, hogy Szlovákia meghatározó biztonságpolitikai szerepet csak az európai kontinensen gyakorolhat. Saját biztonsága csak a létező európai biztonsági szerkezetből eredhet, amely ugyanúgy változásokon megy keresztül. És itt biztonságpolitikai integráció mellett, nagy jelentősége van a gazdasági integrációnak az EU-n belül.

Szlovákia a NATO és az EU-ba való belépte után egyik napról a másikra, számára egy teljesen idegen és bonyolult környezetben találta magát, amilyenben még soha a történelme során nem került. Egyúttal lehetősége nyílik aktívan belépni ezekbe a folyamatokba és alakítani is őket. Úgy tűnik azonban, hogy Szlovákiának még nincs megfelelő politikai képe kialakítva arról, hogy milyen szerepet fog vállalni a NATO-ban és az egyesült Európában.

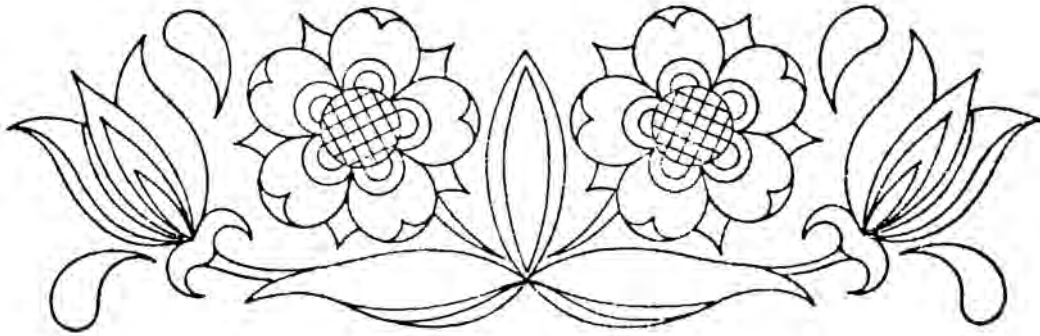
* * *

Az alapvető változásokkal kapcsolatban a kormány mellett gyakran esik szó a nyilvánosság és a különböző érdekcsoportok és személyek (pozitív vagy negatív) hatásáról. Ezeknek a léte természetesen nem képes megváltoztatni a valóságot, de befolyásolhatja annak menetét, meghatározhatja a módját annak, miképpen fogja a társadalom ezt a valóságot elfogadni. Az országnak minden esetben számot kell vetnie a költségvetési hiánnyal a közpénzek terén. De olyan környezetben, ahol felelőtlen politikusok is ténykednek, ahol a nyilvánosságot ferdítésekkel és hazugságokkal lehet manipulálni, ahol emberellenes érdekcsoportok tevékenykednek, nem lehet optimális társadalmi és gazdasági következményekkel járó irányított folyamatokról beszélni, hanem inkább spontán, kaotikus, a társadalomra negatív hatást gyakorló folyamatokról.

* * *

Visszatérve dolgozatunk tárgyához: ha pillanatnyilag nem is lehet nyílt összeesküvésről beszélni a felvidéki magyarság ellen, az „összeesküvések“ sora ott búj meg a tudatalattiban. A szlovák történetészgárda egy része és a politikai elit több csoportja átvette a beneši politika módszereit, bár ezt burkolt formában gyakorolja. Ennek következményeképp továbbra is eredményesen tudja befolyásolni a szlovák lakosság közvéleményét, hogy a magyarok a szlovákság örök ellenségei. Egyfelől igyekeznek saját bűneiket elhallgatni, másfelől tudatosan felnagyítják a más nemzetek (köztük a magyar) bűneit. A már idézett Janics Kálmán történész erről ezt írja: „... az elmúlt években a szlovákiai magyarok sorsában is előfordult néhány üldözést és nyomort bizonyító esemény; összegezni lehet az áldozatok egy részét, kezdve az 1919-es februári pozsonyi sortűz tizenhárom halottjával

val, a csucsomi²⁰ bányába élve behajigált másfél tucat fegyvertelen magyarral, az 1947-ben Ligetfalun²¹ kiásott kilencven magyar fiatalember esetével,²² a kamenicai²³ százötven fegyvertelen magyar legyilkolásával. Ezekről roppant bölcsen hallgat a kettős ködösítés erkölcssei szerint megnémuló történetírás. Ha mindehhez hozzáadjuk a háború utáni négy év alatt lakhelyéről elűzött százhuszezer magyart, az ötvenezer kirabolttal és deportálttal együtt, négyéves, nyomtatott betű nélküli életet, esetleg kiderülhetne, hogy a szlovákiai magyar nyomornak több és nagyobb áldozatai vannak, mint a szlovák népnek az ezeréves magyar elnyomás alatt. Pedig mindezek ellenére szlovákiai magyartól még nem hallottam, hogy a szlovák nép a magyarok „örök ellensége“.²⁴



20. Szlovákul Èuèma - Rozsnyó mellett

21. Szlovákul Petržalka - ma Pozsony része

22. A tömegsirt 1947-ben véletlenül találtak meg, amikor egy törvénytelenül legyilkolt pozsonyi polgár temét keresték, de helyette kilencven magyar levante holttestét találták meg. Ezeket a nyilas kormány háborús tartalékként szállította Drezda környékére. A háború után Csehszlovákián keresztül igyekeztek hazajutni, de Pozsony környékén feltartóztatták őket és a ligetfalui magyar gyűjtőtáborba vitték. A belügyminisztérium tisztjei azonban 1945 júliusában, a táborparancsnok közreműködésével, kifosztották őket, majd kivitték az osztrák határ menti erdőségbe és valamennyit agyonlőtték

23. Magyarul Tarkó - Eperjes mellett

24. Janics K.: Eltévedtünk Európában? Publicisztikai írások 1989-1993. Pozsony 1994, 54. old.

IRODALOM

1. A NATO és az Európai Unió kapujában. Szabad Újság. Pozsony 2002. december 18
2. Cambel, S.: Slovenská agrárna otázka 1944-1948. Bratislava 1972
3. Csámpai O. – Barsiné Pálmai É.: Az 1945-1949 közötti szlovákiai magyar iskolánélküliség társadalmi következményei. In: Társadalomkutatás 1999/1-2, 121-131. old. (A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Erdélyi Övezeti Történészalálkozói 1995-1999. Csikszereda – Budapest – Zürich 2000, 200-209. old.)
4. Csámpai O.: Slováci – Česi – Maďari – odsun. In: Sociologické aktuality (Praha) 1991/7, 6-7. old.
5. Csámpai O.: Viharvert nemzettudat. Pozsony 1994
6. Čierna-Lantayová, D.: Podoby česko-slovensko-maďarského vzťahu 1938-1949 (Východiská, problémy a medzinárodné súvislosti). Bratislava 1992
7. Gyönyör J.: Határok születtek. (A csehszlovák állam megalakulása és első törvénye). Pozsony 1992
8. Gyönyör J.: Közel a jog asztalához. (A csehszlovák állam kezdeti nehézségei, területi gyarapodása, ideiglenes alkotmánya, alkotmánylevele és annak sorsa). Pozsony 1993
9. Gyönyör J.: Mi lesz velünk magyarokkal? (Fejezetek a csehszlovákiai magyarság történetéből 1918-tól napjainkig. Pozsony 1990
10. Gyönyör J.: Terhes örökség. (A magyarság lélekszámának és sorsának alakulása Csehszlovákiában) Pozsony 1994
11. Hrušovský volá po novej kultúre. SME. Bratislava 2.1.2003
12. Janics K.: A hontalanság évei. Budapest 1989
13. Janics K.: A kassai kormányprogram és a magyarság „kollektív bűnössége“. Pozsony é.n.
14. Janics K.: Eltévedtünk Európában? (Publicisztikai írások 1989-1993). Pozsony 1994
15. Kaplan, K.: Pravda o Československu 1945-1948. Praha 1990
16. Korček, J.: Slovenská republika 1943-1945. Bratislava 1999
17. Masaryk, T. G. M.: Problém malého národa. In: Vybrané spisy T.G.M. 1. kötet. Praha 1990
18. Popély Gy.: Népfogyatkozás. (A csehszlovákiai magyarság a népszámlálások tükrében 1918-1945). Budapest 1991
19. Programové vyhlásenie vlády SR. Bratislava, Úrad vlády SR, 4.11.2002.
<http://www.government.gov.sk>.
20. Rašla, A.: Proces s dr. J. Tisom. Bratislava, 1990
21. Sčítanie Obyvateľov, domov a bytov 2001. Bratislava, Slovenský štatistický úrad 2001
22. Slovensko 2002 – Súhrnná správa o stave spoločnosti I, II. (Ed. Kollár, M., Mesežnikov, G.). Bratislava, Inštitút pre verejné otázky 2002
23. Szakály S.: Hadsereg, politika, társadalom. Budapest 1991
24. Tehermentesíteni a jövőt. Új Szó. Pozsony 2003. január 2
25. Vadkerty K.: A belső telepítések és a lakosságcsere. Pozsony 1999
26. Vadkerty K.: A deportálások. Pozsony 1996
27. Vadkerty K.: A reszlovakizáció. Pozsony 1993

Csihák György (Zürich)

EMIGRÁCIÓNK RÖVID TÖRTÉNETE ÉS CÉLJA

Az emigráció latin szó, annyit tesz, mint *főleg politikai okokból való kivándorlás*.

Ennek megfelelően az emigráns: kibujdosó. Szóhasználatunkban általában azt jelenti, hogy *hazánkból idegenek által külföldre üldözött magyar*.

A történelem során eltűntek birodalmak, népek azáltal, hogy idegenek betelepedtek, akik a helybeliekkel keveredtek is, de leginkább elűzték őket. Így tűntek el például a régi egyiptomiak, a szumérek, a kelták, a kazárok, az avarok. Így tűnnek el napjainkban Észak-, Közép- és Dél-Amerika indiánjai, egy sor ázsiai és afrikai nép – jószerevel népnevüket se tudjuk, az közös bennük, hogy mind mind igen ősi nép. És *így pusztulunk mi, magyarok is*.

A trianoni látványos csökkentés után, lassabban, de igen biztosan fogyunk. Ha hinni lehet néhány magyarországi sajtótermék jelentésének, akkor *valami hatalmak elhatározták, hogy értelmiségünk javát külföldre kell küldeni, az országban legfeljebb hatmillió ember maradhat, valami töltelékfélének*.

Nemzeti történelemírásunk jóvoltából régmúltunkról éppoly zavaros híradást kapunk, mint közelebbi múltunkról. Egy nemzeti királycsaládunk volt, pontos történelmét nem ismerjük. Gyakran idegen forrásból nyerünk egy-egy gyermekükről híradást. Magukat Atilla királytól származtatták, mint a bolgár cárok, de nekünk tilos ezt elfogadni – a bolgároknak nem.

Mivel korai történelemírásunk megmaradt részei főleg a vezetőkről szólnak, azért ismereteink szerint első emigránsaink is, nemzeti királyaink leszármazottai és – feltehetőleg – kíséretük. Tehát ők az első emigránsaink és tudjuk, hogy idegenek üldözték el őket hazánkból.

Történelmünkben Thököly és Rákóczi kurucjai jelentették az első népesebb emigrációt, majd következett a kossuthi. Amíg sok más nép esetében a kivándorlók általában azok, akik otthon nemigen tudnak megélni, addig *az már hagyomány a mi esetünkben, hogy az emigrálás következtében a nemzet legjobb hazai ereje gyengül*. Rákóczi Európa leggazdagabb földesura volt. Bujdosótársáról, Bercsényiről Franciaországban huszárezredet neveztek el, amelynek tisztelgő egységei nemrégiben jártak hazánkban.

Magyar negyvennyolcas honvédtiszt irányította Garibaldi legveszélyesebb rajtaütéseit, szervezte Isztambul tűzoltóságát és vezette Észak számos lovasalakulatát. Az amerikai polgárháborúban a magyarság olyan számarányban vett részt, amelyet az Amerikában élő nemzetiségek közül egy sem ért el. Jóllehet az amerikai magyarság száma ez időben alig volt több négyezernél, mégis mintegy nyolcszáz magyar szolgált az Unió hadseregében; közöttük kb. 80-100 tiszt. A résztvevő magyarok vitézségét semmi sem mutatja jobban, minthogy közülük kettő – Asbóth Sándor és Számvald Gyula – altábornagyi, öt tábornoki, tizenöt ezredesi, kettő alezredesi, tizennégy őrnagyi és tizenöt századosi rangban szolgált.

Széchenyi szétugrasztott mérnökkara szervezte meg Európa legtöbb országában a vízszabályozást, a térképészeti munkákat. Amelyik országban ezek a mérnökök nem szer-

vezték meg a fix alappontra való mérnöki mérést, ott ma is hiányzik. A Manhattan Asbóth Sándor tervei alapján épült fel. Faragó Ödön, magyar tengerészkapitány – kínai császári mandarin lett.

A 19. század végén és az első világháború kezdetéig 1,4 millió ember kivándorolt az országból, különösen Amerikába. Az első világháború kezdetéig pedig kb. háromszázezer visszavándorolt. Az első világháború után számos kommunista menekült külföldre, a két világháború között pedig néhány magyarországi zsidó. A Trianon által elszakított magyarok, persze, nem emigránsok, viszont akik onnan emigrálnak – néha vegyes házasságban élők – a magyar emigrációt tovább színezik.

A második világháború alatt és után először azok menekültek, akiknek volt mitől félniük. A háború után többen hazatértek: ki tévedésből, ki örömeiben.

Akik abban az időben kerültek Nyugatra, vagy már ott is voltak, azok magukat a kommunizmus áldozatának vallották. Akik az 1948-as, úgynevezett „fordulat éve“ körül mentek Nyugatra, azok elődjeiket – többnyire – fasisztának tartották, magukat pedig – többnyire – polgári demokratának. A következő nagyobb hullám 1956 kapcsán került Nyugatra. Ezek magukat többnyire szabadságharcosnak, a már kintlévőket elmaradottnak, horthystáknak, netán fasisztának tartották. A kintlévők viszont az új jövevényeket kommunistának, de legalább fertőzöttnek tekintették – nem minden alap nélkül. Ez után ment mindenféle ember – őket már nemcsak az emigránsok, de a befogadó ország hivatalos szervei is a legnagyobb gyanakvással fogadták és általában a kommunisták kicsempészet embereit gyanították bennük – gyakran nem minden alap nélkül.

Egyetlen magyar társadalmi réteg volt, amely 1933 óta, szinte egyáltalán nem ment sehová: a parasztság. Külön szót érdemelnek az emigrációban a volt katonatisztek, részint nagy számuk okán, részint azért, mert az emigráció egyetlen, aránylag jólszervezett rétegét alkotják. Természetesen hivatalból jó káderek, többségükben általában az egyik legjobb magyar népanyagból származnak: földműves, vasutas, postás, pedagógus stb. Azt csak kevesen tudták, hogy ez a réteg általában, egyúttal a magyar társadalom egyik legszegényebbje volt, aminek következtében a körükből származó tiszték a házasságukhoz szükséges kauciót nemigen tudták letenni, ezért igen sokan zsidó származású leányt vettek feleségül, amiből később sok bonyodalom származott – az emigrációban különösen. A tiszték hivatalból jól tudtak szervezni, ezért az emigrációban sokan vezető szerephez jutottak. Előbb-utóbb kiderült feleségük és gyermekeik származási háttere, ami – egyebek közt – sok gyanúsítgatás forrása lett.

A kintlévők szemében az újonnan jöttek mindig gyanúsak voltak, viszont általában fiatalabbak is, akik sok esetben lenézték az idősebbeket, akik tényleg a harmincas években végezték tanulmányaikat, az emigrációs élet felemésztette szellemi és fizikai erejüket, s így tényleg, sok tekintetben hátrányban voltak a jövevényekkel szemben – akik viszont nem voltak olyan megbízhatóak mint ők, szakmai és főleg hazafias nevelésük hiányos. Ugyanis, minél tovább éltek a jövevények kommunista hatás alatt, annál gyengébb nemzetudattal érkeztek.

Az emigráció egyedüli, aránylag jól kereső tisztségviselői a papok, akiknek megérkezésüktől kezdve, nemigen vannak megélhetési gondjaik. Az mindig teljesen az adott pap egyéni beállítottságától függ, hogy erősíti azt az emigráns közösséget, amelybe került, vagy igyekszik leválasztani a maga részét a többitől.

Hivatalosan is a helyi püspök alá rendelik az emigrációs papokat, akik anyagi helyzete

a püspöktől és nem attól a közösségtől függ, amelyik gyakorlatilag eltartja, és amelyet szolgálnia tartozik.

Noha kivétel mindig akad, de nagyjából ez volt az összkép – amikor megindult Kádárék hazacsalogatási áradata. Ettől kezdve csendben, vagy hangosan – és nem minden alap nélkül – az emigráció árulónak tekintette, aki „hazajárt” – függetlenül hazajárása okától.

Az emigrációban is ebben az időben jelentek meg az eurókommunisták. Gondolatmenetük a következő volt: mi Nagy Imre követői vagyunk. Nagy eurókommunista volt, tehát mink is azok vagyunk.

Tegyük mindehhez, hogy a befogadó ország hatással van az ott élő emigrációra, továbbá, az emigrációs intézmények jelentős része a helyi hatóságok közreműködésével jött létre. Mivel az emigrációs kenyér mindig keserű, így a helyi hatóságoknak játszi könnyedséggel sikerült az emigrációs vezetők között elegendő kollaboránst találniok, miközben a kommunisták se tétlenkedtek. Mivel a legjobb kém az, aki nem tudja, hogy ő kém, így önhibáikon kívül is, egész ártatlanul váltak – erre, vagy arra – ügynökké.

A hazai fordulat előkészítésében az emigrációnak semmi szerepe nem lehetett. Noha a Nyugaton élő magyarok számát úgy hárommillióra tehetjük, egyik országban sem játszanak jelentős szerepet, befolyásuk nincs. Nincs, mert – egyebek közt – minél több magyar él egy országban, annál több, mindenféle szervezetet hoznak létre – nemegyszer egymás ellenébe is. A Nyugaton élő magyar származású zsidók, még a hatvanas években is gyakran fölszóltak nagy, magyar összefogásról álmódzó magyar emigráns összefogoteleken. Fölajánlották sok ezeréves emigrációs tapasztalataikat, amit „illet” elutasítani.

A hazai fordulat közeledtével, majd annak folyamán, az emigrációban is kialakult mára a közel kétszáz, Magyarországon hivatalosan bejegyzett párt közönsége.

Az átmeneti időszak magyar kormányai mindent megtettek az emigráció további megbontására. Egyre-másra kitüntetésben részesítettek érdemtelen személyeket is, nemegyszer a helyi rendőrség besúgóit, vagy a kommunisták korábbi kiküldötteit és igyekeztek kihasználni saját céljaikra az emigráció erejét.

Mert – noha nehezen érthető – de van az emigrációnak ereje is és hasznos teljesítménye is. Mindig akad tehetséges, önfeláldozó ember, aki szinte egész életét a magyarság ügyének szenteli – gyakran jelentős eredménnyel. Fenntartanak és működtetnek óvodákat, iskolákat, egyesületeket. Kiadnak, terjesztenek könyveket, folyóiratokat. Ez különösen jelentős, mert így fönmarad, sőt fejlődik a nemzeti irodalom és általa a nemzeti gondolat, ami még a Hazára is hat.

Külön kiemelendő a történészek tevékenysége, akik nyelvtudásuk, a nyugati szakirodalom ismerete, a nyugati kollégákkal való kapcsolatuk stb. folytán átmentették és továbbfejlesztik nemzeti történelemírásunkat. Amíg a Hazában egyetlen, a nagyközönség számára kiadott történelmi szakfolyóirat jelent meg – az is csak néhány éve, de rendszeresen – *addig az emigrációban, közel negyven éven át, több nagy példányszámú és színvonalas magyar történelmi szakfolyóirat jelent meg havonta: A Nap Fiai (Argentína), a Magyar Múlt (Ausztrália), az Északi Vártán (Svédország) és az Ősi Gyökér (Argentína).* Amíg pár évvel ezelőtt még több ilyen lap is volt – mára ezek elnémultak.

Az emigráció óriási teljesítménye – hogy megvan. Csak aki már volt idegenbe szakadt, hazájából elűzött menekült, az tudja mint jelent ez. A valódi emigránsok mindig segítettek egymást. Az első: otthon és munkahelyet teremteni. Idegen – és rövid időközöket

leszámítva, mint az 1956 utáni rövidéletű lelkesedés – ellenséges, idegengyűlölő környezetben. Nincs olyan valódi emigráns, aki ne gondolna szeretettel néhány másik, régebbi emigráns családra, a továbbéléshez nyújtott önzetlen segítségéért.

Minden emigráns tudja, hogy abban a környezetben, amelyben él, nincs jövője egy magyarnak. Ha meg akarja őrizni a maga és a családja magyarságát, akkor az ó-hazához kell folyamodjon segítségért. Az utóbbi időben igen sokan megtették ezt. Közben felnöttek az emigránsok gyerekei, akik többsége nem tartja magát magyarnak, viszont köztük igen sok derék és jó helyzetű ember, sőt néhány jó magyar-érzelmű ember akad. Az ó-haza tudomásul kellene vegye, hogy a világ tele van ilyen magyarokkal, akik ó-hazájuknak nagy segítségére lehetnének, hiszen – lakva ismerték meg a Nyugatot, többen igen jó helyzetűek.

Eddig az ó-haza mostohának bizonyult. A hazaiak többé, vagy kevésbé nyíltan az emigránsok tudomására hozták, hogy övéké a torta, és nem osztoznak – főleg nem azokkal, „akik hazájukat elhagyták, miközben ők megszenvedtek mai boldogságukért“. *A kollaboránsok ilyen-olyan hazahozatala, meghívása, kitüntetése még messze nem jelenti az egyetemes magyarság céltudatos összefogását. Az átmeneti időszak kormányai időnként adtak és adnak kisebb-nagyobb tisztséget is Nyugaton élő embereknek. Ezek többségét azonban, az elmúlt ötven év alatt hiába kerestük volna a nemzeti emigráció, előbb említett önzetlen, áldozatos munkásai körében.*

Az embert egyéni teljesítménye, a magyart az minősíti, hogy mit tesz önzetlenül magyar hazájáért. A magyar emigrációt Thökölytől Kossuthig összekötötte a nemzeti függetlenség gondolata, amelyben a főellenség a Habsburg-német volt. Az 1867-es kiegyezés megbontotta ezt az egységet. Az emigráció egy része helyeselte a kiegyezést. Az utóbbi idők egyes kutatói is a kiegyezést nemzeti elbukásunk kezdeteként értékelik, mondván, hogy ez a kiegyezés tette lehetővé a Habsburgoknak, hogy bukásukkal minket a mélybe rántsanak. Itt bizony hiányzik a magyar történészek válasza arra a kérdésre, hogy miért tudta Ausztria ezt a sorsot elkerülni, mi pedig nem? *Valamely oknál fogva egyedül mi vesztettünk két világháborút – a németességgel – szövetségben. Történelemírásunkban nemzeti metafizikánk eme fordulatára sem találunk magyarázatot.*

Nemzeti emigrációról az első világháború után nem beszélhetünk, de a második után – egészen máig – igen. A legutóbbi időnkig ez az emigráció következetesen szovjet- és kommunistaellenes. Napjainkban sokan úgy vélik, hogy az emigráció megszűnt, a többség – beleértve a nemzeti emigrációt is – keresi szerepét az új helyzetben. Maradt, ami volt: az „ezerfejtű emigráció“. *Viszont az emigráció – tapasztalatai alapján – szenvedélyesen és eléggé egységesen tiltakozik hazánk egyoldalú, németbarát és nyugatimádó elkötelezettsége ellen. Aki nem tudja, mit jelent a nemzeti haderő idegen parancsnokság alá helyezése, az szíveskedjék tanulmányozni Zrínyi Miklós munkáit.*

Ezek az emigránsok tudják, hogy mi ellen tiltakoznak és mitől féltik a magyart. A hazaiak pedig alig tudják miről ábrándoznak és mit remélnek, amikor hazánkból NATO-, MacDonald- és CocaCola-országot engednek csinálni.

Az emigráció állandó gondja az egység, sőt az összefogás másnemzetiségű emigrációkkal is. *Ez a vágy abból a történelmi tapasztalatunkból táplálkozik, hogy Magyarország a több mint ezeréves fennállása alatt, csak akkor virágzott, amikor erejét az együtt élők összefogásából vette.*

Végül fogalmazzuk meg a jelenlegi magyar emigráció két súlyos baját, ami lehetetlen teszi, hogy a magyar jelenben és jövőben számottevő szerepe legyen:

1) noha több magyarszármazású személy nyugaton jelentős szerephez jutott, a magyar emigrációnak, mint közösségnek, a nyugati világban súlya nincs;

2) ha a ma még aránylag nagy létszámú magyar emigráció a hazából nem kap utánpótlást, akkor kihal. Szerény kivételtől eltekintve, a szervezetek vezetősége előregedett, a fiatalok nem kívánnak magyarok lenni.

Mindezek ellenére hangsúlyozandó: ma a magyar emigráció, főleg a nemzeti szellemben élő része, a Hazát sokban segíti és megfelelő kapcsolatrendszere segítségével jóval többre is képes lenne. Sőt, talán a jövőben is több lehetne, mint elszálló gondolat.

Napjainkban, ha felmerül a kérdés, hogy *emigrációnknak mi a feladata*, akkor a sajátos, helyi feladatokon túl, *nincs külön emigrációs és nem emigrációs magyar feladat*. Ma, ha összesen tizenötmillióan vagyunk, akkor *közös és legfőbb feladatunk: ennek a tizenötmillió magyarnak a hosszú- és rövidlejáratú közös érdekei és céljai meghatározása. A továbbiakban minden részfeladatot és részcélt az egyetemes magyarság hosszú- és rövidlejáratú a céljának és érdekének kell alárendelni, illetve abból kell levezetni.*

A célok és feladatok között első helyen áll a mai magyar állam alkotmányjogi és közjogi hiátusának rendezése, mivel 1944. március 19-én a Harmadik Birodalom katonai erői megdöntötték maradék területén is az önálló magyar államot, más szóval teljes mértékben megszűnt nemzeti önállóságunk, megszűnt nemzeti önrendelkezésünk; továbbá az 1946. évi I. törvény: A Magyar Köztársaság Alkotmánya életbeléptetésével máig kiható hatállyal megszakadt történelmi jogfejlődésünk. Innen egyetlen kivezető út van: 1) helyre kell állítani teljes nemzeti függetlenségünket – mert csak ez után lehet közjogi érvénnyel csatlakoznunk bármely szövetséghez, b) rendezni kell közjogi helyzetünket a Corpus Juris Hungarici (Magyar Törvénytar) korszerűsítésével és végül hatályossá tételével. Talán nem felesleges hangoztatnunk, hogy mindehhez egyedül a szeretetteljes, békés út vezet.

További feladat, a céljaink eléréséhez szükséges és a rendelkezésre álló erő és eszköz fölmérése és céljainkkal való összhangbahozatala. Ha erőnk kevés, akkor keresni kell újabb erőforrásokat és *saját céljaink megvalósításához szövetségeseket*. S, ha eszközeink még így se elégségesek, akkor meg kell vizsgálnunk, hogy hol lehet céljainkon úgy módosítanunk, hogy elérhetők legyenek. És fordítva: ha eszközeink bőségesebbek, akkor kitűzhetünk merészebb célokat is. *Ezt jelenti a célok és az eszközök összhangbahozatala. De a cél és az érdek sajátosan magyar kell legyen. Ezt a feladatot a többiek már régén megoldották és helyettünk senki nem végzi el. Amíg ezt mi magunk el nem végezzük, addig Hazánk kormány és kormányos nélküli hajó marad a világ háborgó tengerén.*



HŐSÖK ... MÁRTÍROK ... ÁLDOZATOK

Meg kell emlékeznünk azokról az áldozatul esett huszártiszt bajtársakról, akik a háborút végigharcolva, részben sebesülve is, becsülettel hazatértek, hogy kivegyék részüket népünk országépítő munkájából, majd vétkesen áldozatul estek az önkény nemtelen bosszújának.

Hárman közülük:

FÁBRY ZOLTÁN huszárszázadost (1911-1951.II. 22) 40 évesen;
MIHÁLYI ISTVÁN huszárezredest (1901-1954. II.9) 54 évesen és
MARTINOVICH GYÖRGY huszárhadnagyot (1923-1949. X. 24) 26 évesen

kémkedés és hűtlenség koholt vádjával elítélték és kivégezték.

SOMLYÓI NAGY SÁNDOR huszárezredest (1901-1959.VII. 30) pedig 59 évesen, mint aki az 1956-os forradalom és szabadságharc hősi harcaiban, Újpest védelmében, 1956. november 4-én a fegyveres felkelők által megválasztott parancsnokként egészen november 8-ig eredményes ellenállást fejtett ki a szabadságot vérbefolytató szovjet csapatokkal szemben, előbb felmentették, majd újabb eljárás során halálra ítélték és kivégezték.

Az önkény áldozatául esett, mártírsorsú magyar huszártisztek emlékét minden igaz magyar szívében őrzi.



V.

FÜGGELÉK

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 20 éve

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület svájci közérdekű intézmény, alakult 1985-ben a svájci polgári törvénykönyv 60. pontja szerint. Székhelye Zürich.

Jelenleg 134 tagja van, akik négy világrész (Amerika, Ausztrália, Ázsia, Európa) húsz országában (Anglia, Argentína, Ausztrália, Ausztria, Csehország, Dánia, Görögország, Írország, Kanada, Kína, Magyarország, Németország, Románia, Svájc, Svédország, Szlovákia, Szerbia és Montenegró, Thaiföld, Ukrajna, USA) tevékenykednek. A legfiatalabb aktív tagja tíz, a legidősebb kilencvenöt éves; a tagság átlagos életkora negyven körül lehet. A kutatók az egész Kárpát-medencéből, megalakulása óta résztvesznek tevékenységében.

Az egyesületnek 1994-ben három megye zászlót adományozott, amelyet a veszprémi érsek szentelt és a pozsonyi református püspök megáldott.

Az egyesület eddig rendezett 8 országban 18 magyar őstörténeti találkozót, Magyarországon 12 alkalommal magyar történelmi iskolát (1-1 hétig) és a Kárpát-medencében 10 övezeti történész-találkozót (3-3 napos). Ezekben a rendezvényeken 448 szakember 976 előadást tartott 6'796 résztvevő előtt. A fentiekben túl, az egyesület 20 évi fennállása alatt, négy világrész 22 országában, további több, mint 200 településen, 1200-nál több előadást tartott, mintegy 16'000 résztvevő előtt. A hallgatóság összlétszáma így, a 20 év alatt meghaladja a 22'000 főt. A ténylegesen elhangzott előadások száma jóval több, mivel egyes előadások több alkalommal is elhangzottak, továbbá, a számos országban tartott előadások nem mindég jelentek meg nyilvántartásunkban.

Az egyesület részt vesz a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen a történelem oktatásban. A Magyar Köztársaság oktatási minisztere engedélyével, a Kodolányi János Főiskolával együttműködve, jogosultak vagyunk a történelemtanárok továbbképzésére.

Kiadott az egyesület 47 könyvet 54'768 példányban – mindenütt megtalálhatók a világban, ahol magyarok élnek vagy tanulnak.

Az egyesület tulajdonosa lett a magyar nemzeti lexikonnak, az Encyclopaedia Hungaricának. Ez a négykötetes mű Kanadában készült, 18 éven át, 844 személy munkája eredménye. A négy világrészen élő, tizenötmilliónyi magyar legjelentősebb közös és független szellemi alkotása az elmúlt évtizedekben.

Az egyesületet jelölték az Európa Tanács „René Descartes” tudományos díjára.

Zürich, 2004. november hó

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület

Elnökség



20 Jahre Ungarisch Historischer Verein Zürich

Der Ungarisch Historische Verein Zürich, ein gemeinnütziger Schweizer Verein, wurde 1985 gegründet, gemäss Art. 60 ff. des Schweizerischen Zivilgesetzbuches, mit Sitz in Zürich.

Zum Verein gehören 134 Mitglieder, aus vier Kontinenten (Amerika, Asien, Australien, Europa) und zwanzig Ländern (Argentinien, Australien, China, Dänemark, Deutschland, England, Griechenland, Irland, Kanada, Österreich, Rumänien, Schweden, Schweiz, Slowakei, Serbien und Montenegro, Thailand, Tschechien, Ukraine, Ungarn, USA). Das jüngste aktive Mitglied ist 10 das älteste 95 Jahre alt. Das Durchschnittsalter der Mitglieder dürfte bei vierzig Jahren liegen. Die Forscher aus dem gesamten Karpatenbecken beteiligen sich, seit Anfang an, an der Vereinstätigkeit.

Drei Komitate in Ungarn stifteten eine Vereinsfahne, die von dem Erzbischof von Veszprém und von dem reformierten Bischof von Pressburg feierlich geweiht wurde.

Der Verein organisierte in 8 Ländern 18 Treffen zur Frühgeschichte der Ungarn und selbst in Ungarn 12 Ungarisch Historische Schule (beide jeweils eine Woche lang), in dem Karpatenbecken 10 Regionaltreffen der Historiker (jeweils 3 Tage lang). An diesen Veranstaltungen hielten 448 Experten 976 Vorträge für 6'796 Teilnehmer. Darüberhinaus, organisierte der Verein während 20 Jahren, mehr als 1'200 Vorträge für etwa 16'000 Teilnehmer, in mehr als zweihundert Ortschaften, in vier Kontinenten und 22 Ländern. Die Gesamtzahl aller Teilnehmer an die Veranstaltungen des Vereins überstieg die Zahl von 22'000. Die tatsächlich gehaltenen Vorträge sind, in der Tat, etwas mehr, da einige Vorträge wiederholt wurden, und andererseits konnten von uns nicht alle Vorträge die in vielen Ländern vorgetragen wurden erfasst werden. Der Verein beteiligt sich am Geschichtunterricht an der Militärakademie „Zrínyi Miklós“ in Budapest.

Der Verein hat 47 Bücher in 54'768 Exemplaren herausgegeben, die überall in der Welt, wo Ungarn leben und lernen zu finden sind.

Mit der Bewilligung des ungarischen Unterrichtsministers, in Zusammenarbeit der Hochschule „Kodolányi János“ in Székesfehérvár, sind wir berechtigt für die Weiterbildung der ungarischen Geschichtslehrer.

Der Verein ist der Eigentümer der Encyclopaedia Hungarica, eines Lexikons, mit ungarischer Prägung. Dieses vierbändige Lexicon wurde in Canada redigiert und erstellt, unter der Mitwirkung von 844 Personen aus der ganzen Welt, während 18 Jahren. Dies ist die wichtigste gemeinsame und unabhängige Geistesschöpfung des gesamten Ungarntums in den letzten Jahrzehnten.

Der Verein für den „René Descartes Prize“ der Europäischen Union nominiert wurde.

Zürich, November 2004

Ungarisch Historischer Verein Zürich

Präsidium



**A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTENELMI EGYESÜLET
ŐSZINTE TÖRTÉNETE
XIX**

Számunkra ez az év azzal kezdődött, hogy az előző év végén oklevelet osztottunk. Két és félévi oktatás után Marosvásárhelyen 41 és Kassán 13 fő bizonyult érdemesnek arra, hogy latin és magyar nyelvű oklevelet kapjon a Kodolányi János Főiskolától (Székesfehérvár) és a Zürichi Magyar Történelmi Egyesülettől.

Az oktatásra a Magyar Köztársaság oktatási minisztere T 300730-1676/1999 sz. alapítási és T 302460-780/1999. sz. indítási engedélye alapján került sor. Az oktatás címe: „*A magyar történelem tanításának tartalmi és módszertani megújítása.*“

A rend az, hogy az ílymódon akreditált továbbképzésre egy magyarországi felsőoktatási intézmény jogosult. A fenti engedélyek birtokában az oktatási tárcától az oktatók költsége lehívható, a feltétel, hogy legalább 20 jogosult fő vegyen részt a továbbképzésben. A korábbi években magyar tanárok keresték az ilyen továbbképzést, mert előmenetelük attól is függött, hogy továbbképezték-e magukat, iskolájuk pedig részben vagy egészben átvállalta költségüket. Ez a rendszer mára megszűnt, aminek az is eredménye, hogy a tanárok nem keresik a szervezett továbbképzést. Felesleges hangsúlyozni, hogy ez milyen veszéllyel jár az oktatásban résztvevők szakmai színvonalára. A mi tanártovábbképzésünk címe sem véletlen. Erre minden helyen rámutattak, ahol az engedélykérelmünk járt. *Jól tudta a miniszter, hogy mire adott nekünk jogosítványt.*

Azaz, a jogosítványt a Kodolányi Főiskola kapta – így akarja ezt a jog. A beadványban azonban szerepeltetni kellett a tantervet, a hozzá tételesen besorolt oktatók jegyzékét és az irodalmat. Mivel a Kodolányi János Főiskolán történelemtanár képzés nincs, a Főiskola együttműködési megállapodást kötött velünk. A tantervet mi készítettük, az oktatók csak az egyesület tagjai lehetnek, az irodalom gerincét az egyesületünk kiadványai képezik, miáltal *kiadványaink a magyarországi történelemtanár továbbképzés tankönyvei.* Így a két miniszteri engedély.

A 2001. október 24-től 2003. december 13-ig tartó továbbképzésben húsz alkalommal harminc fő oktatott három világrész hét országából: 3 akadémikus, 12 kandidátus, 7 egyetemi doktor és 8 más, egyetemet végzett személy. Egy-egy előadáson a résztvevők legkisebb száma 16, a legnagyobb 136 fő, átlagban 26 fő volt a látogatottság, a legtöbb tanár, pap és diák volt. A résztvételért senki nem fizetett. Az egyesülettől ingyen kapott minden résztvevő több egyesületi könyvet, egyebek mellett oktatási segédkönyvünket. Ez a kiadványunk huszonkilenc szerző negyvenkét dolgozatát tartalmazza négy világrész tizenegy országából: Magyarországon 6500 forintért árusítják, megtalálható költségünkre 300 magyarországi könyvtárban is.

Ez a magasszínvonalú szakmai továbbképzés – egyesületünk húsz évi munkája eredményeként jöhetett létre. Szervezése iskolavezetőségünkben kezdődött, tizenhárom évvel ezelőtt dr. Pandula Attila C.Sc. ELTE docens vezetésével. Az Iskolavezetőség 1999-ben átalakult, azóta Tudományos Tanács és vezetője dr. Zachar József D.Sc egyetemi tanár. Ez a társaság tizenhárom éve, évente hat alkalommal ülésezik – mindég ugyanazon a helyen,

napon és időben. Egyesületünkben tevékenységéért soha senki semminemű juttatásban nem részesül.

Kivételt képez ez az oktatás. A Kodolányi János Főiskola saját erejéből fedezi az oktatók költségét. Egyenkénti összegében szerény, összességében mégis nagyvonalú segítség ez, hiszen az oktató például Marosvásárhelyen ha oktat, az neki háromnapi elfoglaltság, Kassán is legalább kettő.

Az oklevélosztás napján a résztvevők felszólalásából kitűnt, hogy melyek a leginkább sikeres témák: küldetésünk (Rókusfalvy), Szent Korona (Csihák), kelta (Tímár), írástörténet (Szekeres), gyepű (Herényi), viselet, tánc (Tímár), (Faragó), nyelvészet (Dudás), régészet (Költő), hadtörténet (Zachar, Szabó József). Az értékelő felszólalók kivétel nélkül elismeréssel szóltak az oktatás magas színvonaláról és köszönték a Főiskolának, az Egyesületnek és azon belül természetesen az előadóknak áldozatvállalásukat. Valamennyien hangsúlyozták, hogy pont ott kapták a legtöbb segítséget, ahol legnagyobb az ínség: erősödött egészséges nemzettudatuk.

Az oktatási miniszter által megbízott szervezője dr. Darai Lajos C.Sc. főiskolai tanár. Marosvásárhelyen a helyi szervező egyesületünk két kitűnő tanárházaspár tagja Sipos Anna és Lajos. Az oktatásnak otthont adott egyesületünk régi barátja Csató Béla kanonok főesperes, aki házába fogadta a Sapientia Egyetemet is és az ő megbízásából Molnár József egyetemi titkár sokat segített. Kassán a Kassai Polgári Klub vállalta a helyi szervezést élén a nagyszerű Csala házaspárral: Kornélia és András. Magyarok Istene bizonyára rájuk mosolyog!

Mindkét helyen továbbra is igénylik egyesületünk előadásait.

Ezt az oktatást 2004. szeptemberében Szabadkán kezdjük az ottani Városi Könyvtár és az Észak-Bácskai Magyar Pedagógusok Egyesülete helyi szervezésében. A kezdeményező dr. Vajda Gábor D.Sc. egyesületünk alelnöke, az Aracs folyóirat főszerkesztője és Mr. ph. Slavity Magdolna szervezőnk, akiket szabadkai asztaltársaságunk is segít, Szabó Lajos tanfelügyelővel az élen.

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem följajlanotta, hogy a résztvevők legjobb dolgozatait beveszi tudományos kiadványaiba. Megjelenhetnek ezek a dolgozatok mi könyveinkben is és a legjobb résztvevőket bevonjuk oktatási tevékenységünkbe.

Az év folyamán számos városban voltak előadásaink. Budapesten ismét az Arany János utca Arany Ifjúsági Központ gyönyörűen átépített épületében, ahol Lányi Ernő és Sancz Klára Lujza fogadja a vendégeket. Hódmezővásárhelyen sorozatunkat áttették a könyvtárból a Művelődési Központba, ahol Somogyi Rózsa a ház „üdvöskéje“ és Szalkai László történelemtanár a vendégek szíves fogadója. Előadás után asztaltársaságunk hajnalig vígad az „öszöm-iszom“-ban.

*Az év nagyrendezvénye Nyíregyházán volt július 25-től augusztus 1-ig. Östörténeti találkozónk főtárgya a lovasműveltség, iskolánk tárgya a magyar huszár volt. A rendezésben társunk volt a Magyar Huszár és Lovashagyományőrző Társaság, Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye, valamint Nyíregyháza. Ez volt az *Első Magyar Huszártörténeti Konferencia*. A rendezvényen résztvett 58 előadó, akik az összesen 135 résztvevővel 3 világrész 14 országából voltak. Mivel a résztvevők költségére idén első ízben sehonnan sem kaptunk pénzt, így véreink a szomszédos országokból csak igen gyéren voltak jelen. Szép lovasbemutató és huszárfelvonulás zárta a rendezvényt.*

A konferenciát egyesületünk dísztagja, a 95 éves Nagy Kálmán huszárezredes tisztele-

tére rendeztük, aki az egyetlen igazán jelentős olyan hadtörténészünk, aki fegyverrel a kezében, sőt loháton végigharcolta az egész világháborút Nyíregyházától Voronyezsig és vissza Sopronig.

A rendezvény első napján volt szokásos évi taggyűlésünk, ahol beszámoltunk – nagyjából – a fenti eseményekről. Elbúcsúztattuk két igen kiváló tagunkat: Mikó Jenő püspököt Pozsonyból, valamint Ochsenbein Petert St. Gallenből, aki az ottani apatsági könyvtár igazgatója volt. Pénzügyeink nem állnak jobban, mint annakelőtte: ismét hiánnyal zártunk, amit én fedeztem.

Eredményeink közül kiemelkedik, hogy az év folyamán ismét kiadtunk öt kötetünket, miáltal kiadott könyveink száma 43 volt, közel 60'000 példányban. A naptári év végéig további 7 kötetünk készül. Az év folyamán Bergou Gizella ny. történelemtanár tagunk Budapesten személyesen elvitt 6-6 kötetünket, mintegy száz személyiséghez: államfőhöz, miniszterekhez, pártvezetőkhez, országos lapokhoz.

A taggyűlés újabb három évre megválasztott két ellenőrt: Mátyus Gyulát (Kecskemét) és dr. Szalmay Györgyöt (St. Gallen). Megválasztotta az elnökséget. Elnök: Csihák György (Zürich); az elnökség tagjai: Aerni Agathon (Bern), Almási Gábor (Ofersheim), Beke Zoltán (Rozsnyó), Bergou Jánosné (Budapest), Csámpai Ottó (Pozsony), Cser Ferenc (Sydney), Darai Lajos (Kápolnásnyék), Faragó József (Kolozsvár), Juba Ferenc (Bécs), Kovács Veronika (Helsingborg), (Költő), László (Kaposvár), Lányi Ernő (Budapest), L'Eplattenier Yvett (Zürich), Loewengreen Iréne (Zürich), Lindegger Peter (Winterthur), Lukács György (Koppenhagen), Marinka Ludwig (Unterengstringen), Sancz Klára Lujza (Budapest), Sántha Pál Vilmos (Csikszereda), Sipos Anna és Sipos Lajos (Marosvásárhely), Slavity Magdolna (Szabadka), Sándorfői György (Budapest), Szederkényi Tibor (Szeged), Tímár Sándor (Ingelheim), Tüttő György (London) és Vajda Gábor (Szabadka).

Ma még kevesen tudják, de a magyar történelemtudományban az utóbbi évek legjelentősebb eseménye a Science 2000. novemberi számában olvasható: „The Genetic Legacy of Paleolithic Homo Sapiens sapiens in Extant Europeans: A Y Chromosome Perspective“, magyarul: „A Paleolitikus Homo sapiens sapiens származási hagyománya a meglévő európaiakban: Az Y chromosoma áttekintése.“ (Science vol. 290. 10. November 2000, www.sciencemag.org)

A tárgyat így a magyar tudományban elsőként dr. Szabó István Mihály a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, az ELTE ny. tanszékvezető egyetemi tanára, az MTA Általános Mikrobiológiai Bizottsága társelnöke dolgozta fel és vetítette a korai magyar történelemre.

A Science cikkét aláírta a világ élvonalába tartozó 17 génkutató az USA-tól Ukrajnáig – magyar nincs köztük. Tudósításuk szerint a legrégebb európai gén (az M45 leszármazási vonalból eredő Eu19 haplotípus) 40-35'000 éves – mint az Istáloskő-Szeleta műveltség.

A régészek már régen megállapították, hogy ezzel kezdődött a Kárpát-medence rendszeres emberi betelepülése. Legnagyobb előfordulása (60 %) a magyarországi mintában van. Kiseb mértékben található a lengyel (56.4), az ukrán (54), az udmurt (37.2 és a mari 13.0), a macedón (35), a horvát (29.3), a cseh és a szlovák (26.7) mintában míg a nyugat-európai mintában szinte egyáltalán nincs jelen. A jelentés szerint a magyarok elődei délről, az első csoportban hozták. Ezzel szinte egyidőben megjelent az ugyancsak M45-ből eredő M3-as egyes helyeken Szibériában és később Amerikában is.

A mai magyarság, embertani felmérése egyesületünk tagja (Henkey 2000) szerint,

54.3%-a a törökös típusokba sorolható. Így a természettudomány két ága (embertan és genetika) szükséges és elégséges egybehangzó megállapítása ügyefogyottá teszi a százötven éves vitát. Ezek a biológiai jellemzők év tízezrek során alig változnak. A korai történelmet illetően új kérdéseket kell fogalmazni.

Összefoglalólag megállapíthatjuk, hogy noha a magyar műveltség gyökerei behálózzák a világot, a Kárpát-medencében itthon vagyunk 40-35'000 éve. Nem mi mondjuk, hanem a világ 17 első genetikusa.

Írásos forrás alátámasztja a fentieket: a Tarih-i Üngürüş ősgesztánk – fordítója egyesületünk alapító tagja Blaskovics József. Cser Ferenc D.Sc. egyesületünk ausztráliai alelnöke, már évekkel ezelőtt „Gyökerek“ című munkájában az egyes tudományágak eredményeit összefoglalva kiállt a magyar nép és nyelv kárpát-medencei eredeztetése mellett. Ezek az eredmények a kutatás új formáit és irányát igénylik.

Egyesületünk eddig is a korai magyar történelem kutatásában élen járt. Hagyományaink helyes folytatásának tűnik, hogy a génekből leírt, soktízezer éves történelmet is olvassuk és kritikus kutatásunkban erre is figyelmezzünk. Ezt a célt szolgáló előző kötetünkben közreadtuk a cikk teljes szövegét és magyar fordítását. Jelen kötetünkben – miként az előzőben is: – több dolgozat foglalkozik ezzel a tárggyal. Novemberben pedig szűkkörű szakmai tanácskozásunkon meghatározzuk további tevékenységünk fő irányát és formáit.

Továbbra is bízva főleg egyesületi tagjaink áldozatos és eredményes munkájában kérjük a Teremtő támogatását.

(folytatás a következő kötetünkben)

Zürich, 2004. Magvető hava

Csihák György

JEGYZŐKÖNYV

Az I. Magyar Huszártörténeti Konferencia keretében a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület (ZMTE) 2004. július 25-től augusztus 1-ig Nyíregyházán közösen rendezte a XVIII. Magyar Őstörténeti Találkozóját és XII. Magyar Történelmi Iskoláját a Magyar Huszár és Lovashagyományörző Társasággal (MHLHT) és Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Önkormányzati Hivatalával. Szakmai előkészítését a ZMTE Tudományos Tanácsa végezte Zachar József, az MTA doktora vezetésével. A helyi szervezés a Megye és a Társaság feladata volt, dr. Bene János Phd., a Jósa András Múzeum osztályvezetője, illetve dr. Pál János címzetes egyetemi docens, ügyvezető elnök irányításával. A megnyitón a résztvevők elfogadták az Egyesület "Nyilatkozat"-át és "Házirend"-jét (mellékelve), s a rendezvény ezek tiszteletében, teljes rendben folyt le.

A Találkozó főtárgya "A lovasműveltség sajátosságai" volt. Ennek keretében meghallgattuk és megvitatuk három világrész 12 országából 25 szakember 23 dolgozatát.

Az Iskola tárgya "A magyar huszárság fejlődéstörténete" volt. A résztvevők meghallgatták és megbeszélték a két világrész 9 országából jött 27 előadó 25 előadását és 11 élménybeszámolóját, s megnézték 3 magyar huszártörténeti filmet.

Volt egy egésznapos kirándulás Vásárosnaményba a Beregi Múzeumba, a Kölcsey-síremlékhez Szatmárcsekére és Vajára a Vay Ádám Múzeumba. A rendezvény alatt nyitottuk meg a Jósa András Múzeumban Szamoszegi Bodó Sándor kiállítását Kováts Mihály huszárezredes és Bercsényi László huszármarsall tiszteletére, kiállítottuk dr. Nagy Ákos történelmi tablóit és a Heraldika Kiadó szakmai könyveket árult. A Jósa András Múzeum három este 22 óráig tartott nyitva.

A nyolcnapos rendezvénysorozat első napja huszárüdvözléssel és ünnepséggel kezdődött, a Megye és a Város szalagot kötött a ZMTE zászlajára, este a megyei közgyűlés elnöke fogadást adott a résztvevőknek. Az utolsó előtti napon délután és este lovasbemutató, huszáros műsor és sajtótájékoztató volt a sóstói Múzeumfaluban. Ebből az alkalomból a Város polgármestere adott fogadást. Ökumenikus Istentisztelettel, ünnepséggel zárult az I. Magyar Huszártörténeti Konferencia.

A szereplők díjazást nem kaptak - fizetésük legyen a nemzet hálája!

A résztvevők 3 világrész (Amerika, Ausztrália, Európa) 14 országából (Anglia, Ausztrália, Ausztria, Dánia, Kanada, Németország, Magyarország, Románia, Spanyolország, Svájc, Szerbia és Montenegró, Szlovákia, Ukrajna, USA) összesen 123 fő, 42 %-ban 30 éven aluli voltak (statisztika mellékelve). Szakképzettségük igen különböző. Résztételéért senki sem fizetett, viszont költségtérítést sem tudunk adni. A rendezvény költségeit elsősorban a társrendezők fedezték – ki-ki a sajátját (lásd melléklet). Minden résztvevő ingyen kapott helyi buszjegyet, strandbelépőt, kitűzött, diplomát, ezt a jegyzőkönyvet mellékleteivel és az Egyesülettől öt szakkönyvet, személyenként mintegy tizenötezer forint értékben. Minden elhangzott szöveget szalagon rögzítettünk (összefoglalója mellékelve), tervezzük könyv alakban való megjelenítését.

A rendezvényről beszélgetés volt a Duna Televízióban július 2-án és július 14-én és sajtótájékoztató a Nemzeti Lovardában.

Nyíregyháza, 2004. augusztus 1.

Nagy Kálmán sk.
(Budakeszi)
az Iskola vezetője

Barabási László sk.
(Csikszereda)
az Őstörténeti Találkozó
elnöke

dr. Dám László sk.
(Nyíregyháza)
a Jósa András Múzeum
igazgatója

dr. Pál János sk.
(Budapest)
MHLHT ügyvezető elnök

dr. Csihák György sk.
(Zürich)
a titkárság vezetője

(Az eredeti aláírások az Egyesületnél és a 2005. évi rendezvényen megtekinthetők)



NYILATKOZAT

Emberi szeretet, szakmai tisztaság, tárgyi tudás és önzetlen, becsületes gondolkodásmód jellemezzék bennünket, akik a magyar nép és a haza történelmének kutatásában együttesen munkálkodunk.

Baráti kézfogásra nyújtjuk kezünket minden irányban. Tevékenységünk politikától mentes, tisztán tudományos, baráti és ismeretterjesztő. Nincsenek sem anyagi, sem társadalmi céljaink szerelmünk a magyar nép és történelme, valamint nyelve. Mélyen tiszteljük tagjaink, barátaink és az érdeklődő egyének elkötelezettségeit, amelyek azonban semmiféle következménnyel nem járnak sem egyesületünkre, sem a többi tagjára.

Minden célunk pozitív. Külső nyomástól mentesen, a legtisztább tudományos szellemben akarjuk tanulmányozni és kideríteni - mindenek előtt - a magyar nép, vagy népek igazi eredetét, őshazánkat vagy őshazáinkat, valamint a magyar nyelv eredetét, ma élő nyelvünk és népünk rokonait.

Nem utasítunk eleve vissza semmiféle elméletet, azonban elvárjuk, hogy a bizonyítékok és az érvek szigorúan tudományos alapon álljanak. Nem egyezünk bele, hogy bárki bármiről kijelentse, hogy az már megoldott és ezért mindenki köteles magáévá tenni.

Teljes tisztelettel vagyunk úgyszintén az emberiség nagy családjának többi tagja iránt, miközben elvárjuk tőlük ugyanezt a tiszteletet a mi népünkkel szemben. Meggyőződésünk szerint, jövőnk új, dicső temploma csak a tiszta erkölcs alapjára építhető; ennek előfeltétele egymás kölcsönös tiszteletben tartása és az erőszak minden formájának és következményének eltüntetése.

A jelen és a jövő kérdéseinek a történelmekutatással való összefüggésével tisztában vagyunk. A mi álláspontunkat ezennel teljes terjedelmében nyilvánosságra hozzuk.

Kelt Zürichben az 1986-os esztendő február havának 10-ik napján.

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület



HÁZIREND

1. Az elhangzott és írásban közölt dolgozatok kizárólagos tárgya a magyar történelem és a magyar nyelv, valamint a szorosan kapcsolódó témakörök, különösen hangsúlyozandó, hogy semmiféle politikai, filozófiai vagy vallási közleménynek itt helye nincs.
2. Az itt elhangzott és/vagy ide küldött dolgozatok közlési joga kölcsönösen az Egyesület és a szerző tulajdona. Az Egyesület hasznot nem kereső társaság, így közleményeit önköltségi áron, vagy ingyenesen adja át az érdeklődőknek. Ugyanez vonatkozik a hangszalagra, filmre és minden egyéb információra.
3. Az Elnökség kéri a résztvevőket, hogy tárgyilagosságukat őrizték meg és jóhiszeműen hallgassák végig a legellentmondóbb nyilatkozatokat is és semmiféle személyi kérdést ne vessenek fel. Az előadókat, a hozzászólókat semmi módon ne zavarják.
4. Az előadók előadásukat az elnöknek mondják, illetve olvassák. A hallgatóság részéről közbeszólásnak, hangos megjegyzésnek helye nincs. Kérdések írásban feltehetőek és kiigazítások ugyancsak írásban átadhatók az elnöknek. Az elnök csoportosítja mind a kérdéseket, mind a helyreigazításokat és a beszélgetés alkalmával felveti.
5. A vezetés a mindenkori elnök kezében van; megszólítása: Elnök Asszony! Elnök Úr! Az elnök a saját legjobb belátása szerint vezet.
6. Szerelmünk a magyar történelem és a magyar nyelv!

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület
Elnökség

**A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET XII. MAGYAR
TÖRTÉNELMI ISKOLÁJA**

Tárgy: A magyar huszárság fejlődéstörténete

Műsor (tervezet)

25. vasárnap

Levezetőelnök: Csihák György

9.30-ig **Beiratkozás**

9.30 Kürtjel. Zászló behozatala, huszárüdvözlés: v. Cserhalmi Pál huszárezredes
Ünnepélyes megnyitó. Védnökök házigazdák. Szalagkötés. Himnuszok
Házirend 150'

A nyíregyházi Dongó együttes műsora

12.00 *Előadás:* **A magyar huszár története, jelentősége** 60'
Előadó: **Nagy Kálmán**

Az előadás tiszteletére a szöveg felkerült a Jósa András Múzeum honlapjára

<http://jam.nyirbone.hu/rendez/husartortenet/NagyKalmanHuszarsagTortenete.html>

14.00-17.00 A ZMTE taggyűlése. Helyszín: a Kollégium különterme

Levezetőelnök: **Pál János**

14.00 *Előadás:* **A Szabolcs-Szatmár megyei lótenyésztés és lófajták** 60'
Előadó: **Novotni Péter**

15.10 Filmvetítés: Rákóczi hadnagya 90'

16.40 A film megbeszélése 80'

19.00 Fogadást ad a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Közgyűlés elnöke
Meghívott valamennyi beiratkozott résztvevő.
Helyszín: Jósa András Múzeum

26. hétfő

Levezetőelnök: **Pandula Attila**

14.00 *Előadás:* **A 16-17. század magyar huszársága** 40'
Előadó: **Veszprémy László**

14.40 *Előadás:* **A huszárság a Rákóczi szabadságharcban** 40'
Előadó: **Czigány István**

15.30 *Előadás:* **Magyar huszárok idegen hadakban** 40'
Előadó: **Zachar József**

16.10 *Előadás:* **Magyar huszárok a II. világháborúban** 40'
Előadó: **Szabó Péter**

17.10 *Beszélgetés az előadókkal* 40'

Függelék - Műsor

27. kedd			
Levezetőelnök: Zachar József			
14.00	Előadás:	A huszár a magyar népművészetben (diavetítő)	40'
	Előadó:	Gráfik Imre	
14.40	Előadás:	A Mária Terézia Rend és a huszárok (diavetítő)	40'
	Előadó:	Pandula Attila	
15.30	Előadás:	A huszár viselet (diavetítő)	40'
	Előadó:	Ságvári György	
16.10	Előadás:	A lovasság és a hajózás	40'
	Előadó:	Juba Ferenc	
17.10	Beszélgetés az előadókkal		40'
28. szerda			
Kirándulás Vajára. Részletes műsor a falitáblán!			
19.00	Megegyezik az Őstörténeti Találkozó műsorával.		
29. csütörtök			
Levezetőelnök: Csámpai Ottó			
14.00	Előadás:	A magyar huszár alakja az irodalomban	40'
	Előadó:	Martyné Vágó Stefánia	
14.40	Előadás:	Széchenyi I., mint huszártiszt, a napóleoni háborúban	40'
	Előadó:	Sancz Klára Lujza	
15.30	Előadás:	Adalékok Görgey 1849-es téli, felvidéki tevékenységéhez	40'
	Előadó:	Pintér István	
16.10	Előadás:	A huszár hagyományörző bandériumok története	40'
	Előadó:	Győrffy Villám András	
17.10	Beszélgetés az előadókkal		40'
30. péntek			
Levezetőelnök: Dám László			
Huszárelmények, évfordulók			
14.00	Előadás:	Lóversenyzés - vagy huszár rohamszakasz	20'
	Előadó:	Gencsy Tibor (67)	
14.20	Előadás:	Apám 1914-ben kezdte, én 1944-ben az orosz fronton	20'
	Előadó:	Máriássy László (81)	
14.40	Előadás:	Nem hagytuk a muszka kezében Nádasdy Ferencet	20'
	Előadó:	Ugody Alajos (81)	
15.00	Előadás:	Önként jelentkeztem huszárnak...	10'
	Előadó:	Melegh Antal (81)	
15.10	Előadás:	A háborúban még csodák is voltak...	10'
	Előadó:	Nagy Kálmán (95)	

Függelék - Műsor

15.20	Előadás:	Milyen érzés volt huszárrohamban résztvenni	20'
	Előadó:	Vattay altábornagy emlékeit Vattay Antal mondja el	
15.40	Előadás:	Hogyan látta egy német író az 1941-es huszárrohamot	20'
	Előadó:	Mikecz László nagyapja emlékeiről	
16.00	Előadás:	Méneskari huszárok hősi harcai a Vértes hegységben	20'
	Előadó:	Kenessey Csaba	
16.20	Előadás:	A limanovai csata 90. évfordulója és emléke lengyel földön	20'
	Előadó:	Muhr Albert Ottmár	
16.40	Előadás:	"Huszárélet - Gyöngyélet"- Könyvbemutató	20'
	Előadó:	'Sóldos László (86)	
17.00	Előadás:	A legtöbbet szenvedett huszár emlékére - Tabódy István	20'
	Előadó:	Nagy Kálmán (95)	
17.30	Filmvetítés:	<i>Huszárok találkozása (Duna TV részlet)</i>	20'
		Az esti műsor azonos az Őstörténeti Találkozó műsorával.	

31. szombat

14.00	Lovasművelő Szövetség Sóstófürdő. Részletes műsor a falitáblán.	30'
-------	------------------------------------------------------------------------	-----

1. vasárnap
Levezetőelnök: **Csihák György**

09.00	Ökumenikus Istentisztelet.	60'
10.00	A Találkozó és az Iskola iratainak elfogadása és aláírása. A résztvevők kiértékelő felszólalásai. Ünnepélyes befejezés: elnökök, védnökök. Zászló elvitele. Szózat. Magyar takarodó (kürtjel).	150'

**ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET XVIII. MAGYAR
ŐSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓJA**

**Főtárgy: A lovasműveltség sajátosságai
Műsor (tervezet)**

25. vasárnap
Azonos a Történelmi Iskola műsoráva 1

26. hétfő
Levezetőelnök: Csámpai Ottó

8.30	Előadás:	Őstörténetünk - Összefoglaló áttekintés (írásvetítő)	50'
	Előadó:	Csihák György	
9.30	Előadás:	A lovastemetkezésekről (írásvetítő, diavetítő, projektor)	50'
	Előadó:	Költő László	

Függelék - Műsor

10.30	Előadás:	A Kárpát-medencei etnogenezis története	30'
	Előadó:	Mesterházy Zsolt	
11.10	Előadás:	A kőkor szava: kép	40'
	Előadó:	Varga Csaba	
11.50	Előadás:	Lerövidült időrend, újragondolt történelem	30'
	Előadó:	Tóth Gyula	
12.20	Beszélgetés az előadókkal		40'
<hr/>			
Levezetőelnök: Csala Kornélia			
<hr/>			
19.00	Előadás:	A magyar lótenyésztés múltja és jövője	60'
	Előadó:	dr. Pál János	
20.10	Filmvetítés:	<i>A királyné husárja</i>	90'
20.40	Az előadás és a film megbeszélése		20'
<hr/>			
27. kedd			
Levezetőelnök: Mesterházy Zsolt			
<hr/>			
8.30	Előadás:	Magyar előnépek Belső-Ázsia és a Kárpát-medence között	
	Előadó:	Dolnicz Zoltán	
10.40	Előadás:	A lovasnépek technikai tudásáról (diavetítő)	40'
	Előadó:	Barabási László	
11.20	Előadás:	Az úgynevezett kalandozó háborúk jellege	50'
	Előadó:	Dani Pál	
12.20	Beszélgetés az előadókkal		40'
<hr/>			
Levezetőelnök: Ormosné Hornyák Mária			
<hr/>			
19.00	Előadás:	A lovasműveltség művészete és a matematika (írásvetítő)	60'
	Előadó:	Bérczi Szaniszló	
20.10	Filmvetítés:	<i>Rákóczi induló</i>	90'
21.40	Az előadás és a film megbeszélése		20'
<hr/>			
28. szerda			
Kirándulás Vajára. Részletes műsor a falitáblán!			
<hr/>			
29. Csütörtök			
Levezetőelnök: Barabási László			
19.00	Előadás:	A magyar irodalom és kultúra eszmetörténete a Délvidéken Trianontól napjainkig	120'
	Előadó:	Vajda Gábor	
21.00	Beszélgetés az előadóval		60'

Függelék - Műsor

29. csütörtök			
Levezetőelnök: Barabási László			
8.30	Előadás:	A sumer-akkád-magyar szó- és jeltár újdonságai	40'
	Előadó:	Záhonyi András	
9.10	Előadás:	A Vízözön és a Gilgames eposz	40'
	Előadó:	Marton Veronika	
10.10	Előadás:	Nemzetünk "hétmagyar" nevezetéről	40'
	Előadó:	Dudás Rudolf	
11.00	Előadás:	Egy elfelejtett törzstöredék, a herények őrserege	30'
	Előadó:	Herényi István	
11.30	Előadás:	Árpádkori forrásaink magyar zárványai	40'
	Előadó:	Marton Veronika	
12.10	<i>Beszélgetés az előadókkal</i>		40'
Levezetőelnök: Tóth Tibor			
19.00	Előadás:	A felvidéki magyarok nemzettudata	35'
	Előadó:	Csámpai Ottó	
19.35	Előadás:	A civil szervezetek szerepe a szlovákiai polgárság kulturális életében	35'
	Előadó:	Csala Kornélia	
20.20	Előadás:	Magyarok Kárpátalján	35'
	Előadó:	Ormosné Hornyák Mária	
20.55	Előadás:	A "Másik Magyarország" népéről	25'
	Előadó:	Fejes Rudolf Anzelm	
21.30	<i>Beszélgetés az előadókkal</i>		30'
30. péntek			
Levezetőelnök: Záhonyi András			
8.30	Előadás:	A nikolsburgi ABC keltezése	50'
9.30	Előadás:	Három jel a nikolsburgi ABC-ből	50'
10.30	Előadás:	Ismét termékenység szimbólumainkról az Urál-hegység és a Sárga-folyó (Huang-ho) között	50'
11.00	Előadás:	Ismét az uráli Irbit-parti sziklarajzokról	50'
	Előadó:	Szekeres István	
12.30	<i>Beszélgetés az előadóval</i>		30'
Levezetőelnök: Csapó József			
19.00	Előadás:	Újra kell írni a történelmet?	120'
	Előadó:	Csihák György	
21.10	<i>Beszélgetés az előadóval</i>		

31. szombat			
Levezetőelnök: Csámpai Ottó			
8.30	Előadás:	Kárpát-medencei őshonosságunk	25'
	Előadó:	Radics Géza	
8.55	Előadás:	Magyar - nép - nemzet - kisebbség - autonómia, magyarul: önigazgatás, önkormányzat, önrendelkezés	35'
	Előadó:	Csihák György	
9.40	Előadás:	A „burgenlandi“ magyarok	25'
	Előadó:	Kelemen László	
10.05	Előadás:	A magyar emigráció rövid története és céljai	35'
	Előadó:	Csihák György	
10.50	Előadás:	A székelyek hadszervezete és határőrsége. A Székely Nemzeti Tanács	60'
	Előadó:	Csapó József	
12.00	Beszélgetés az előadókkal		60'
A délutáni és az esti műsor azonos az Iskola műsorával.			

1. vasárnap

Azonos a Történelmi Iskola műsorával.

Beküldött előadás:

Cser Ferenc (Sydney): A mellérendelő szemléleti mód

Sugár Dénes (Benidorm): Baszk-magyar összehasonlító nyelvtan

Vámos-Tóth Bátor (Mukilteo): Tamana beszámoló

A rendezvény ideje alatt:

Nagy Ákos (Adelaide) történelmi tablói kiállítva

A Heraldika Kiadó magyar történelmi tárgyú könyveket árusít.

Szamosszegi Bodó Sándor festőművész kiállítása a nyíregyházi Jósa András

Múzeumban Kováts Mihály huszárezredes és Bercsényi László huszármarsall emlékére.

A Jósa András Múzeum 27-én és 29-én 23 óráig tart nyitva.

Tudnivalók:

1. Az estleges műsorváltozást csak a falitáblákon jelezzük.
2. Reggeli 7.00-8.00, ebéd 13.00-14.00, vacsora 18.00-19.00.
3. A rendezvényen minden elhangzó szöveget rögzítünk.

A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET XII. MAGYAR TÖRTÉNELMI ISKOLÁJA

AZ ELŐADÁSOK TARTALMA

Czigány István (Budapest)

Huszárok a magyar szabadságharcban

A Rákóczi-szabadságharc hadseregének gerincét a könnyűlovasság, vagyis a huszárság alkotta, amelyet viszonylag csekély létszámú rosszul felfegyverzett könnyűgyalogság támogatott. Velük szemben a kor élvonalába tartozó Habsburg haderő állt, ütőképes modern gyalogsággal, nehéz- és könnyűlovassággal és jól képzett tiszttal. Bár a magyarországi hadszíntér igen sokáig csak periférikusnak számított a birodalmi hadvezetés számára mégis e rosszul felfegyverzett, fegyelmi és vezetési problémákkal küszködő kuruc haderő igen kellemetlen ellenfélle vált.

A könnyűlovasság létszáma az átlagosan 40-50 ezer főnyi haderő kétharmadát alkotta. A kuruc hadseregen belül a lovas megnevezés könnyűlovast takart, de a huszár szót nem használták. Vértés lovasságot nem szerveztek és viszonylag kevés volt a gyalogos harcra is kiképzett lovasok szám. Egy 1706. áprilisában készült kimutatás összesen négy dragoonyosezredet említ.

A lovasságon belül mezei és reguláris ezredeket különböztettek meg, de ez korántsem a képzettségben és fegyverzetben megjelenő különbségeket, hanem általában az ellátás eltérő módját takarta. Míg a reguláris ezredek felszerelését élelem és zsoldellátását a kincstár fedezte, addig a mezei alakulatok katonái saját fegyverükkel és lovukkal vonultak hadba, ellátás és zsold gyanánt a portyák alkalmával szerzett zsákmány szolgált. A hadellátás e magyar változata rövid távon ugyan jelentős erőket mozgósított, s olcsó volt az állam számára is, de később tarthatatlanná vált. Így 1705-től elvben már a hadsereg egészét fizették, de az elmélyülő pénzügyi válság a központi hadseregellátás szabályszerű működését lehetetlenné tette.

A lovasság alapvető taktikai egységét a tíz századból álló, ezer fős ezred alkotta, melynek létszáma a valóságban igen tág határok közt ingadozott. Az ezredek élén fő, vagy ezredes-kapitány állt, aki az ezredtörzsszel együtt vezérelte katonáit.

A kuruc lovasság mozgékonyaságán és ügynevezett „aprólék” harcmódozának köszönhetően, gyakorlatilag a gerillataktika révén sikereket ért el a gyalogos tömegei miatt nehézkesen mozgó császáriakkal szemben. Azok a kuruc tisztek, akik virtuóz ügyességgel hajtották végre a portyázásokat, a reguláris ütközetekben csődöt mondtak, éppen úgy, mint a regulárisan képzett császári tisztek fordított esetben. A kuruc huszárság mesteri fokon alkalmazta a portyázó hadviselés eszközeit, a rajtaütést, a leseket, a martalékot. Meglepetés és gyorsaság volt a fegyverük, eredménye az ellenfél utánpótlásának megbénítása, hátországának feldúlása. Jellemző erre Bezerédj Imre portyázó alakulatainak akciója 1706 nyarán, amikor másfél nap alatt több, mint 150 kilométert tettek meg Felső-Ausztriában. Réthey János brigadéros, aki később a császári hadsereg tábornoka lett, alig kétszáz emberével jelentős mennyiségű élelmet jutatott az ostromgyűrűn keresztül Érsekújvárba. Visszafelé pedig az árulással gyanúsított Ordódy György brigadérost vitte Károlyi Sándor Vác melletti táborába.

Dolnics Zoltán (Miskolc)

Magyar előnépek Belső-Ázsia és a Kárpát-medence között

Akiket érdekel népünk eredete, őstörténete és bővebben foglalkozik ezzel a jeles és igen nehéz, bonyolult témával, azok tudják csak igazán, hogy közel 230 éve – (1770-es évek) – dül egy „Háború“, amelyet jóval később az 1870-es évek után neveztek el „ugor-török háború“-nak, amely fű alatt, – fű felett, de azóta is tart napjainkig. A régi történészek Pray György, Katona István és a többiek, amikor látták, – (1750-70-es évek) –, hogy a külföldi Johann Eberhard Fischer, August Ludwig Schlözer, majd ennek nyomán hazai „nyelvészek“ is mint pl. Sajnovics János – (aki matematikus, csillagász volt) – milyen könnyen, pár száz szó „egyeztetése“ után kimondják, hogy a magyar nyelv és ez alapján a magyarság finnugor eredetű, akkor ők, a történeti hagyományok, a régi geszták és a krónikák nyomán, újabb kutatásaik és tanulmányaik, majd a francia tudós Deguignes legújabb Kínából származó írott forrásai alapján megírt könyvei, a magyarság „szittyahun“ és törökös eredetét – hun-avar-magyar) – erősítette meg bennük. Számos tudós nevét és műveiket kellene megemlítenünk napjainkig, ki ide, ki oda tette le megírt munkájával a „voksát“! A magyarság belső-ázsiai őshazájától a Kárpát-medencéig, – címmel – azt hiszem, hogy előadásom rövideje miatt sem lesz kétséges, hogy a honfoglaló magyarság eredetében hová teszem le a voksomat. Igyekszünk lehetőségeink szerint kellően rámutatni arra, hogy: kik voltak a honfoglaló magyarok?

Gencsy Tibor (Budapest)

Lóversenyzés vagy rohamcsapat?

Rövid leszek, mert olyan emberekről, magyarokról szólok, akik ma már ismeretlenek. Kun Béla idejében láttam meg a napvilágot. Azután mulatságos gyermekkor, falusi élet, falusi gyerek-játszótársak. Az abban az időben gyakorolt labdajátékot – „kerekvár – hosszúvár“ – egy homokkal vagy kavicsal töltött, kócba csavart, „kótyának“ nevezett labdával játszottuk. Az ettől kapott ütéseket ma kevesen viselnék el. Kemény kis pajtasok voltak azok!

Játszótársaimhoz hasonló emberekkel találkoztam katonakoromban. Rengeteg mozgósítás – okkal vagy ok nélkül, – feledhetetlen kárpátaljai, felvidéki, erdélyi bevonulás, folyton ezredemhez szólított.

1941-ben Ukrajna már felnyitotta a szemem. Itt már „élesben ment a játék“. Hazatértünk után nagyon kedvezőtlenül ítélt meg az ott tapasztaltakat. 1919-es kiképzés, 1919-es fegyverzet. Ezredünknek 43, – a Hadtörténeti Múzeum nyilvántartása szerint csak 31 – elesettje volt. Főtishti tanfolyam után, 1942-43-ban a hadsereg versenyzőjéhez vezényeltek. Sikeres évek voltak, az élen végeztem.

1943 őszétől már a 4/1-es rohamfélszázad parancsnoka voltam. Remek emberek – még magyar katonák! 1944 tavaszán eltávozást, szabadságot kaptam néhány verseny lelovaglására. Hat futamból négyet megnyertem, hivatásos lovasok ellen is. A versenylovaglás céljából áthelyeztek Budapestre az első önálló századhoz. Elbúcsúztam embereimtől, minden századtól, kijelentkeztem és készültem Pestre utazni.

Ekkor azonnali mozgósítási parancs érkezett. Indulás a frontra! Embereim körülálltak, és kértek, ne hagyjam el őket. Mellettük döntöttem. Éjszaka Budapest, – reggel már a

minisztériumban a törzstisztek gratuláltak elhatározásomhoz. Visszautaztam rohamfélszázadomhoz. Hogy a háború embertelen világában mit jelent a legénység és parancsnoka közti bajtársi kapcsolat, kölcsönös hűség és helytállás, azt csak az tudja, aki maga is megélte ezt a fronton. Embereim végig kitarítottak velem. Az utolsók Budapest ostromakor a Prohászka Ottokár utcai papneveldeben, ahol maroknyi egységünket az utolsó veszteség érte. Ilyen emberekkel azóta már nem találkozik az ember!

Gráfik Imre (Budapest)

A huszár alakja a népművészetben

A könnyűlovasság sajátos magyar válfajaként kialakult huszárság hadi sikerei révén Európa-szerte ismertté vált, s a Rákóczi-szabadságharc bukása után a huszárok mindenütt szívesen látottak voltak. Ez a magyarázata annak, hogy a XVII. század elejétől kezdve a világ harmincnégy országban terjedt el a könnyűlovasság e jellegzetesen magyar megjelenési formája. Történeti tény, hogy a huszárság mintájára Európa-szerte létrehozott könnyűlovas fegyvernem általános elterjedésével a magyar típusú nyergek évszázadokon át, nélkülözhetetlen kellékei voltak a hadifelszereléseknek.

A magyar s azon belül a füredi nyereg és a huszárnyergek összefüggéseit vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy a XVIII-XIX. század fordulójáig lényegében azonos típusról beszélhetünk. Ezt követően figyelhető meg a huszárnyereg olyan jellegű és kisebb-nagyobb mérv* átalakításra, fejlődésre, illetve fejlesztésre, mely már több ponton eltérést mutat a magyar s legfőképpen füredi nyergektől. Ennek egyik jele, hogy 1832-től a huszárnyergeknél elhagyták – a felbukás alkalmával sok szerencsétlenséget okozó első kápafejeket, s csak a hátsót tartották meg, a málna célszerű elhelyezésére. Más kisebb változtatásokkal együtt, „tehát 1832-ben már az alsó hevedert (terhelő), a csattal ellátott felsőheveder, a vasalással erősített kápák és hátsó kápán megmaradt kápafej különböztetik meg az ősi magyar nyergektől huszárnyergeinket.“

A huszárnyergekkel kapcsolatos kutatásaink jó lehetőséget kínáltak áttekinteni azokat a néprajzi vonatkozású, tárgyalható népművészeti alkotásokat, melyek ló, lovas alakok, huszár megjelenése során – ha korlátozottan, de – bizonyos értelmezési lehetőséget nyújtanak a nyergekre vonatkozóan is.

Egyetértően idézzük fel a magyar népművészet kutatásának az emberábrázolással kapcsolatos megállapítását. „Valamennyi műfajban megjeljük a katona alakját: hímzésen, faragáson, mézeskalácson vagy cserépedényen. A felföldi pásztorok a bútorok áttört tábláin egész alakulatok tudtak felsorakoztatni: elöl lóháton a tiszt, utána a zászlótartó, nyomában puskával a gyalogosok, hátul a trombitás és a dobos. Különösen a lovas katona, a huszár volt közkedvelt. A lovasok általános motívuma az Európai paraszti művészetnek, de Magyarországon különleges érzelmi vonatkozások fűződtek hozzá. A lovon hazájukba érkező ősöktől kezdve a török háborúk és a nemzeti szabadságharcok lovon harcoló hősei-ig lovas alakok egész sora követte egymást a magyar emberek történelmi tudatában. Nemesek és kiváltságos vidékek előjoga volt, hogy lovon katonáskodtak. A népdalokban és az ábrázolásokban is a huszár testesítette meg a büszke és vitéz katonát.“

Juba Ferenc (Bécs)

Lovasság és hajózás

Az emberiség történetében két tényező játszik jelentős szerepet. Amikor kasszu őseink megismerték a lovat és a lovaglást, megötszörözték az emberi gyaloglás sebességét. Ezáltal vált lehetővé a világrészek óriási, belső területeinek a megismerése. Az ember legelső vizi közlekedési eszköze, az úszófa továbbfejlesztése után tudta kialakítani csónakját, hajóját. A hajó tette lehetővé földgolyónk felületének teljes megismerését. Mondhatjuk, hogy civilizációnk e két pillérrel épült ki: a lóval és a hajóval. A ló az embernek mind a békés építésben, mind a háborúk során a legjobb segítséget tudta nyújtani. Emiatt az ember nemcsak a szárazon, hanem a vizen is mindig vitte magával. Történelmünk során látjuk, hogy már a szumirok, egyiptomiak is szállítottak lovat. A felfedezők ló nélkül az új világrészek belsejét nem is ismerhették volna meg. A dunai hadihajózásnak is fontos volt a ló: ellátta őket élelemmel, megismertette velük a folyam környezetét. A ló tehát mind kereskedelmi-, mind hadi életünkben rendkívül fontos szerepet játszott.

Kenessey Csaba (Svájc)

Méneskari huszárok hősi harcai a Vértes hegyégben

Nagybátyja, Kenessey Miklós bábolnai kisbéri méneskari százados emlékét kutatva foglalkozott a huszárokhoz a háború végén a harcba beosztott méneskari huszárok történetével.

Megörökítésre érdemesnek találta elmondani azokat a veszteségeket hozó, de hősi bátorsággal vívott harcokat, amelyeket azok a kevés kiképzésen átesett méneskari huszárok a háború legvégű időszakában, 1945 január és március folyamán a dunántúli Vértes hegységben végigküzdöttek. Szó volt itt a körülfárt, ostromlott város felmentéséről, a kétségbe esett harcoknak igen sokan áldozatul estek, de a Vértesben egészen annak keleti feléig előretörték. Kenessey százados is ott harcolt hős századával szinte az utolsó emberig. A körülfarásból több nap után sebesülten tört át Marjay hadnagy; Wack Géza Hadik-huszárhadnagy még egy utolsó bravúros huszár rajtaütést hajtott végre a behavazott Csákvárott az ott bezúfolódott szovjet páncélosokon. Hármat kilőtt az ún. páncélököllel, és ahogy jött, el is tűnt. Az oroszok viszont egész éjjel lötték egymást.

Ez volt a magyar huszárok utolsó bevetése nemcsak a II. világháborúban, de a történelemben is. A haditechnika fejlődése miatt a huszár fegyvernemet megszüntették.

Csákvárott 2001. május 27-én méltó, szép hősi emlékművet állítottak fel. Az emlékművet Fodor Lajos vezérezredes, a Magyar Honvédség vezérkari főnöke a Magyar Huszár és Lovas Hagyományörző Egyesület kezdeményezésére avatta fel.

Máriássy László (Budapest)

Apám 1914-ben kezdte, én harminc év múlva, 1944-ben folytattam a harcot!

Édesapám, mint huszárőhadnagy a nyíregyházi császári és m. kir. 5. huszárezreddel vonult el 1914. augusztusában az Osztrák-Magyar Monarchia északkeleti határára Galíciába, a támadó cári csapatokkal szemben.

Hadinaplójában sorra leírta az egész háború alatt vele történt eseményeket. Ennek a

becses emlékeknek a legizgalmasabb részét adják azok az események, lovasrohamok, lovas csatározások, amelyek itt játszódnak le a Kárpátok túlsó oldalán.

Nevezetes volt az az első és igen sikeres lovasroham, melyben apám is aktívan részt vett, a hadtörténeti irodalom is részletesebben megemlékezett róla, ez volt a híres stójánovi lovasroham, ahol kozákok géppuska és tüzérségi állásokat vertek vissza és foglaltak el. (1914. augusztus 17.)

Az emlékek másik része már személyemhez kötődik. Ez a m. kir. I. lovashusár hadosztály 1944. júliusi harcaihoz kötődik. A korábban legjobban felszerelt, ellátott és felfegyverzett lovas magasabb egység a neki meg nem felelő Pripjaty mocsarak dorongútjaira, 12000 partizán elleni erdei harcra kényszerült, majd még rosszabb helyzetbe sodródott, huszárokat a szovjet páncélos főerők berlini támadási irányába vetették be.

Július 2-án Klecnél történt meg a hadosztály legvéresebb harca, ahol 26 szovjet magasabb egység vette körül az egy magyar hadosztály csapatait

Sok volt a vérveszteség, sok volt a felesleges áldozat, de a magyar huszár helyt állt itt is. Áttört a hatalmas túlerőn, kemény csapásokat mért a támadókra. Itt is megmutatkozott a magyar huszár hősi szelleme. Ha kellett, lovas rohammal törtek át kézigránátot dobálva a muzsik seregen.

Bebizonyosodott, hogy a lovas katona a magyar huszár még a II. világháború sok harci technikája ellenére is, megfelelő terepen, neki való harci feladatokat más fegyvernem nem tudott, vagy csak nagyobb veszteségekkel megoldani.

Különösen jellemző volt ez az orosz síkságon, ahol kevés és rossz volt az úthálózat, mert a terepen ma is csak a ló az, amely a leghasználhatóbb.

Martyné Vágó Stefánia (Budakeszi)

Magyar huszár a népdalban és költészetben

Magyar őstörténeti kutatások (Julianus barát 1247)

Károly Róbert hadjáratai (nápolyi hadjáratok / Vékony Gábor)

Magyar őstörténet (112-113 oldal)

Cronica Carrares: (Itáliában harcoló magyarok / őstörténeti találkozó)

Thuróczi krónika; Mátyás kora 1484-86 latinul; 1978-ban magyarra fordította Horváth János

Bárczi Zoltán: Királyért és hazáért

Földi Pál: A magyar lovasság története

Balassi Bálint: Egy katonaének / Hét évszázad magyar versei I/311. oldal: Csínom Palkó: 1060

Huszárdalok (népdalfeldolgozás). Édesanyám, ki a huszár, ha én nem... Huszár vagyok, nem bakancsos katona...

Költők és írók a huszárokról.

Kodály: Hány János

Garay: Obsitos

Kacsóh Pongrác: János vitéz

Kisfaludy Stróbl Zsigmond: Kardja élet próbáló huszár

Vastagh György szobrász: Hadik András lovas-szobra (1936)

Melegh Antal (Budapest)

Önként jelentkeztem huszárnak

Heves megyei magyar családból származtam, már fiatal koromban katona szerettem volna lenni. Korengedéllyel huszárkatona lettem. A rimaszombati önálló huszárszázaddal 1944 májusától egészen október 6-ig harcoltam, ekkor Békésnél orosz harcokosikon át rohamozott a század, de a lovamat kilőtték alólam. A Körös csatornába rejtőzve sikerült a fogságot kikerülni.

Mégis sohase bántam meg, hogy huszár lettem, sőt büszke vagyok rá.

Az egri hadosztály a Dnyeszter partján védett, ahol apáink harcoltak. Ott kezdődtek harctéri emlékeim. Még előbb a doni csaták után 1943. X. 6-án a század egy hősi emlékművet avatott, 31 hősi halottunknak. Mögötte a díszszakaszban ott húztam ki magamat.

Századunk utóvéd-harcokat folytatott július 21-től augusztus elejétől a Vereckei-szorosig. Magam gránátvető kezelő voltam, részt vettem a július 22-én Koropiecnél. Megállítottunk egy zászlóaljzat üldöző muszkákat, estig feltartottuk a Dnyeszteren átkelt csapatot.

A legvéresebb harcok Olszanicánál voltak július 25-én. Sztaniszlau védelméből idejében kikerültünk, áttörtük a körülzáró szovjet csapatok vonalát Kalusznál, Bolechovnál már partizánok ellen harcoltunk.

Aztán a Kárpátokban voltunk védelemben. Uglynál kipótolták a század ember- és lóvesztését, és vonattal elvittek délre. Itt Gyulavárostól Mezőhegyes felé a határon járőröztünk.

Könnyű volt a szovjet páncélos csapatoknak itt betörni, hiszen csak határmegfigyelő erők voltak elszórta a hosszú nagy határvonalon.

Október 5-én a 20. hadosztály gyalogsága visszavonult a Körösök, majd a Tisza mögé. Gyulát biztosítottuk, míg a nemzeti gyásznapon 10 órakor parancsra visszavonultunk, orosz akkor ott nem jött, csak a Sztálin-orgonával lőtte a várost, így a századparancsnokunk nem engedte az aláaknázott hidat Gyulavári felé felrobbantani.

Aztán jött a harcokosik elleni lovasroham, a század kevés veszteséggel sikeresen túljutott rajtuk, én pedig előbb elrejtőztem, majd bujdokolva hazajutottam szülőfalumba.

Mikecz László (Zürich)

Hogyan látta egy német író az 1941-es huszárrohamot?

A m. kir. 1. Honvéd lovasdandár 1941. évi ukrainai hadműveletei közben történt, már augusztus 15-én, midőn előzőleg a dandár hős huszárjai sikeresen áttörtek a Sztálin erőd-vonalon, birtokba vették a gépkocsizók előtt három órával a Bug folyó hídjait, visszaverték az umanyi körülzárásból kitörő két orosz hadsereg elővédjeit, és ezzel sikerült biztosítani a nagy kijevi csata sikerét.

A huszárok már a Fekete-tenger felé, Nyikolajev kikötőváros elfoglalásának megsegítésére nyomultak előre dél felé – 50-60 km napi teljesítménnyel – már napok óta 40 fokos melegben, tűző napon, ivóvíz nélkül. Valahol az Ingul folyó mentén kapta vitéz Mikecz Kálmán őrnagy a parancsot, hogy a Hadik huszárezred II. osztályával törjön előre Mihajlovka és Grejga irányába, vegye birtokba a vasútvonaltól nyugatra eső terepszakaszt, és biztosítsa a németek balszárnyát.

Az ezred sík területen, az ellenség tüzeiben, lóháton, haláltmegvető bátorsággal tört

előre égő búzatáblák között. A roham sikeresen végződött. Ezt a rohamot látta meg Erich Kern német tiszt, később író, és 1948-ban Zürichben kiadott „Der grosse Rausch“ című könyvében leírta a látványt. Ennek 54-55. oldalain leírtakat ismertetem.

Nagy Kálmán (Budakeszi)

A magyar huszár születése, dicső múltja és történelmi jelentősége

A magyar huszár népünk egyik legdicsőbb történelmi alakja, kinek nevéhez szinte kizárólag győzelmi, hírnév, elismerés tartozik. Ő népünk legszebb tulajdonságainak, bátorság, leleményesség, támadó szellem, emberség és lovagiasság, méltó képviselője.

A huszár a török elleni harcokban vált szükségessé és ekkor visszatért ősei lovas hadművészetéhez, harcmódjához, még fegyverzetéhez is, és újjászületett, csak a nevét ismerjük leírva azóta, hogy Mátyás királyunk levelében így nevezte huszárjait. Elit fegyvernemét biztosan nem nevezte a szerb lovas rablót jelentő gusar szó után! Ezek ide menekülve szolgáltak a nagy király seregében.

A török után huszárjaink a magyar történelem változatos hadieseményeiben fegyvernemét töltötték be. Így volt ez a császáraik közt, a nagy fejedelem, II. Rákóczi Ferenc szabadság harcosai soraiban, ahol 52 lovasezredben verte a „kontyos“ után a labancot.

Legkimagaslóbb korszaka volt a magyar huszárnak a 18-19. század melyben egész Európa a magyar huszár dicsőségétől zengett. Olyan nagyon sikeres volt minden csatájában, hogy Európa és a világ országai sorra vették át harcmódjait, fegyverzetét, próbálták szellemét is, próbáltak, de ez csak ott sikerült, ahol magyar huszárok is szolgálatot vállaltak. Ma is Bercsényi László, egykor Franciaország marsallja viseli pl.: a Tarbes-i első ejtőernyős huszár ezred, hagyományát tiszteli! Amerikában Kováts Mihály huszárezredesünk emléke áll országos, állami tiszteletben.

A magyar huszár emléke csak tiszteletet, szeretetet, elismerést érdemel, s ezt valósítják meg az egyre szaporodó magyar huszár bandériumok.

A magyar huszár nevét, hírét, dicsőségét büszkén vihetjük Európa elé, ez világszerte elismert magyar érték, ezzel is mi gazdagítottuk azt a földrészt, de még Amerikát is! Magyar fiatalok ismerjétek, tiszteljétek és legyetek büszkék rá, dicső emléke ez és legyen követendő példáját is minden magyar nemzedéknek!

Nagy Kálmán (Budakeszi)

A lovas népek technikai tudásáról

A nagytestű állatok tartásához elengedhetetlenül szükséges a fajnemesítési, állattenyésztési, állattartási tudás. A fennmaradt régészeti leletekből egész eszköztárát találjuk a Kárpát-medencében és az attól keletre a fenti tevékenységnek. A rideg állattartás mellett a lovak gyomrában talál zab és a számukra emelt épületek romjai komoly istálló állattartást is bizonyítanak. Elsősorban az állattulajdonosok munkája volt. A leírásokból ismerjük a szakaszos legeltetést (nomadizálás), és régészeti leletekből a szénacsinálás és abraktermesztés létét, Már nagyon korai szakaszban. Szakosodott tevékenységek bizonyítékaival is rendelkezünk, mint: állatgyógyászat, bőr-, fémfeldolgozás mely a tárkányok, tordák (a táltosok szakosodott rendje) hatáskörébe tartozott.

A lovasember ruházata megköveteli a gatyát, nadrágot, inget, mellényt, zekét, csizmát,

kucsmát, Zsákot, tarisznyát, tarsolyt. Ezért erős háziipar jelenlétét kerestük az elmúlt korokban, melyre konkrét bizonyítékokat találunk a bronzkortól napjainkig.

A lovas élelmezésének bizonyítására alakult a hús tartósítása szárítással, pácolással, füstöléssel, őrléssel. A tejből tartós termékeket készítenek. Elsősorban túrót, sajtot, ordát. Ezek tárolására az állatok gyomrát, vízhólyagját használták. Az így tartósított dúsított élelmiszerekből egy vezetőkló hátán akár fél évi élelmet is szállíthatott a lovas.

A hosszú távok megtételéhez földrajzi, hidrológiai, de elsősorban csillagászati ismeretekre volt szükségük.

A lovas anyagi kultúra fejlettségében és külsőségeiben meglepően hasonlít a tengeri népek kultúrájához, de erősen eltérő a görög vagy a latin, esetleg bármely más, aránylag helyhez kötött népesség gyakorlatától.

<http://jam.nyirbone.hu/rendez/husartortenet/NagyKalmanHuszarsagTortenete.html>

Nagy Kálmán (Budakeszi)

A legtöbbet szenvedett huszár emlékére – Tabódy István

A m. kir. Nádasdy Ferenc 3. honvéd huszárezred főhadnagya volt Tabódy István. Ősi, magyar Zala megyei családból származott; apja főispán, majd képviselő volt. Tíz éves korától katonai iskolákban nevelkedett, ízig-vérig katona volt, igazi huszártiszt.

1941-ben avatták hadnaggyá a Ludovika Akadémián, és Nagyváradra vonult be. 1944 júniusától huszárhadosztályával vonult a Pripjaty-mocsarakba, mint géppuskás, nehézfegyver század parancsnoka. Szeptember 17-én súlyosan megsebesült, majdnem elvesztette fél karját. Az érsekújvári hadikórházból illegálisan eltávozott, nem akarta hazáját elhagyni, és az új hadseregbe jelentkezett.

Ekkor kezdődött tragédiája. Horthy unokájával levelezett, ezért bevádolták kémkedéssel, így Kistarcsára, majd Recskre került. Ezalatt papi hivatást érzett, és elindult az egyház útján. 1957-ben újból letartóztatták. 1958-ban pappá szentelték, de a szemináriumból is kizárták, majd 1961-ben ismét kémkedés címén elítélték 12 évre, amelyet ki is töltött. Végül is mintegy 19 évet töltött börtönben, közben kegyetlenül bántalmazták, kínozták, már szinte kétségbe esett, de Isten jeleit mindig felismerte, s így megerősödött hitében és hivatásában.

1972 december 30-án kiszabadult, Székesfehérváron, Csabdíban és Kislángon káplán volt, végül Bicskén plébános. A Honvédelmi Minisztérium megbízásából megszervezte a tábori püspökséget a honvédségben, de az egyházi főhatóság végül mást nevezett ki vezetőnek. Amíg élt, ő mondta a limanovai hősökért a gyászmisét a pesti ferencieknél a Nádasdy huszárok részvételével. A rendszerváltás után tábornokká nevezték ki. Papként és plébánosként akkor is huszár maradt.

Elismeréssel és szeretettel emlékezünk meg róla.

Nagy Kálmán (Budakeszi)

A háborúban csodák is voltak...

Hadd mondjak el néhány különleges haditettet és más huszárkülönlegességet. A régebbi huszáremlékek mellé állítsuk oda a mieinket is!

1941-ben a lovasdandár harcaiból megemlíthetem a zwanczyki felderítést, az umanyi

bekerítésből kitört két orosz hadsereg visszaverését Merész László zászlós két huszárpáncélgépkocsijának valóban merész, háromszor megismételt támadásával. Vagy a 9. Önálló huszárszázad timi merész, sikeres támadását; a doni harcok hőseit, a Mária Terézia rendre felterjesztett Szilágyi Dezső huszárőrnagyot, aki utolsónak hagyta ott a Don menti védőállását, majd összefogva az ellenállókkal kemény csapásokat mérve tört át a szovjet harcokosi oszlopokon a 40 fokos hidegben, övig érő hóban. Majd visszahozta bátor 19. és 20. százada önálló huszárszázada derék katonáit.

Szóljunk Varjassy István főhadnagyról, aki sebesült huszárjait hozta vissza az uryvi harcokban (1942. augusztus 6.), míg a harmadik újtjáról nem tért vissza. Hősi halált halt. Ő volt az egyetlen, akit halála után posztumusz századossá léptettek elő önfeláldozó bátorságáért.

Azt a huszár tizedest is kiemelhetjük, aki a doni csata után összegyűjtött 47 huszárt, 27 járművet, 110 lovat, és azokat a frontról 1100 kilométert megtéve hazahozott egészen Budapestig.

Saját élményeimet is elmondhatom. Olszenica: Várady András szakaszvezető hőstette, a stanislai erdőből való kitörés az egyik csoda, amikor 10 lépésről vágta közben nem fogott rajta a géppisztolysorozat. Vagy az október 6-i lovasroham a harcokosi oszlopon át, ahol a ruszki felemelt kézzel adta meg magát a harcokosiban állva, nyakában a géppisztollyal, miközben 250 huszár száguldott át utánam bántatlanul.

De az igazi csoda, amikor 1944. augusztus 15-én a közvetlenül rám dobott negyedik repülőbomba nem robbant fel. Feleségem éppen ekkor a Mária-ünnepen a nagyváradi Szent László templomban a Szűz Mária oltár előtt imádkozott értem reggel 7 és 8 között. Elmondhatom még, hogy 15 hónapos elsővonalbeli harctéri szolgálatom alatt ezer veszély ellenére egyetlen karcólást sem szenvedtem.

Mert velem volt az Isten!

Novotni Péter (Nyíregyháza)

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye lótenyésztésének múltja és jelene

Szabolcs megye mindig híres volt lótenyésztéséről, az elegáns, nyalka magas félvérek és arab hátterű lovak keresettek voltak mind a hazai, mind a külföldi piacokon.

A lótenyésztés különböző tulajdonviszonyok között folyt, illetve folyik. Az előző századforduló környékén meghatározó volt a magánmésesek szerepe, ahol 15-35 kancás állományokkal, elsősorban angol félvér lovat tenyésztettek. A lovakat nyereg alatti használatban, vadászatokon, kocsiban (jukker fogatok), vagy a mezőgazdaságban próbálták ki. A lazább homoktalajokon (Nyírség) a könnyebb félvér lovak megfeleltek mindenfajta használatban, míg a kötöttebb talajú tájakon (Nagyecsed környéke) a Furioso North Star tömegesített lovait kedvelték.

A jobb mésesek ún. egyezményes mésesek voltak, amelyek az állam számára méncsikókat értékesítettek a köztenyésztés ellátására. A jelentős köztenyésztést Kisbéri félvér, Furioso North Star, Angol telivér és Arab fajtájú ménekkel látták el.

Feltétlenül meg kell említeni a megye lótenyésztésének néhány kiemelkedő egyéniségét:

Vitéz kismányai Micsky Imre, méneskari ezredes, a Debreceni Méntelep parancsnoka,
Nyitrai Mihály megyei lótenyésztési felügyelő 1962-1976,
Kádár Sándor törzskönyvező,

Czap Sándor lovasiskola-vezető, edző Kisvárdán,
Juhász Imre, Juhász István, Lakatos József, Farkas Tibor tsz-elnökök – és még sokan
mások, utánuk jövőök is. Köszönet nekik.

Pál János (Budapest)

A magyar lótenyésztés múltja és jelene

Megtisztelő feladat számomra, hogy Nyíregyházán, az I. Magyar Huszártörténeti Konferencia alkalmából beszámolhatok a magyar lótenyésztés múltjáról és jelenlegi helyzetéről. Ha nem is tartjuk Nagyváthy Jánosnak azon feljegyzését szó szerint igaznak, hogy: „Eleink gyalog nem is tudtak járni, szépapáink pedig királyt is lóháton választottak és lóháton tartották az országnak gyűlését“. Azonban kétségen kívül áll, hogy a magyar ló véghetetlen fontos szerepet játszott Magyarországon történetében. Villámsebes lovaival foglalta el a hont és oltalmazta fennállását. A honfoglalás még nem volt befejezve, már nyomaira akadunk az első magyar ménesnek, Csepel szigetén.

A magyar lótenyésztés a múltban és a legújabb korban egyaránt nívós, nemzetközileg elismert volt. Lovaink különösen kitűntek szépségükkel, nemességükkel, intelligenciájukkal, edzettségükkel és munkabírásukkal. A századok folyamán elsősorban katonai háttér és hámos célokra, gyors kocsiszolgálatra, mezőgazdasági munkára és egyéb teherhúzásra egyaránt alkalmasak voltak.

A magyar ember több mint ezer év óta szorosan kötődik a lóhoz, a leghűségesebb bajtársához a csatákban és a leghűségesebb segítőtársához a föld megművelésében. Az évszázadok során kitűnő, nemzetközileg is elismert lovas szakemberek irányították, szervezték a magyar lótenyésztést, Széchenyi, Wesselényi, Csekönics József, Pettkó Szandtner Tibor, Kozma Ferenc, stb.

Világviszonylatban híresek voltak állami méneseink, Mezőhegyes 1785, Bábolna 1789, Kisbér 1853, Fogaras 1874.

Világhírű lovaink voltak, Kincsem a „csodakanca“, Kisbér, Imperiál, stb. A II. világháború nagy veszteséget okozott a magyar lótenyésztésnek. Lóállományunk 60%-a elpusztult, vagy elhurcolták. 1944-ben 859.976 lovunk volt, 1945-ben mintegy 350.234 ló maradt. Jelenleg 85 ezer lovat számlálunk az országban. A lótenyésztés célja és iránya nagymértékben megváltozott az utóbbi évtizedekben. A tulajdonviszonyok is megváltoztak, jelenleg a magyar lóállomány 95%-a magán- és kistenyésztők tulajdonában van.

Dinamikusan növekszik a lósporthoz és a lovassport. Egyre többen érdeklődnek a lóversenyek iránt, galopp és ügetőversenyek. Növekszik a lovasiskolák száma, jelenleg több mint 500 lovasbázis van az országban, egyre több külföldi vendég veszi igénybe az öt-hatnapos lovastúrákat.

A magyar mezőgazdaságban a lótenyésztés nemes hagyományokra támaszkodó ágazat. Ezek a hagyományok értékükben ma is előre mutatnak. A magyar történelem nagy hazafia, közigazdásza és lótenyésztője, Széchenyi István szelleme másfél évszázad távlatából is szilárd alapja haladó hagyományainknak. A „legnagyobb magyar“ szava nem halványult öt emberöltő alatt – célt jelöl a hálás, megértő utókornak.

Pandula Attila (Budapest)

A katonai Mária Terézia Rend huszár tulajdonosairól

A Habsburg birodalom (Osztrák-Magyar Monarchia) legmagasabb katonai elismerése a Katonai Mária Terézia Rend volt. Ennek három osztályát 1243 személynek adományozták. (I. -III. – nagykereszt, középkereszt, lovagkereszt – az 1757-es alapítástól 1918-ig.

A kitüntetettek között mindig voltak huszártisztek, illetve magyar huszártisztek. Az előadásban foglalkozom a jeles Rend huszár tulajdonosaival, különösen pedig egyes rendvitézekkel.

gróf Fogarasi Nádasdy Ferenc lovassági tábornok – Kolinért – 1757 – nagykereszt (1758)

báró Vitézvári Simonyi József hadnagy – Neeresheimért – 1800 – lovagkereszt (1802).

Sédeni Ambrózy György főhadnagy – Zbrucz melletti Skalkaért – 1914 – lovagkereszt (1929)

Bulcsi Janky Kocsárd ezredes – Stry melletti harcokért – 1916 – lovagkereszt (1922)

Pintér István (Hódmezővásárhely)

Adalékok Görgey 1849-es téli tevékenységéhez

A szerző az 1849. január 1. és 1849. február 27. között történt események Görgeyt érintő részével foglalkozott. Három kérdésre keresett választ.

1. Mi volt Görgey téli hadjáratának igazi célja?
2. Ki volt elsősorban felelős Schlick hadtestének a megmeneküléséért?
3. Volt-e szerepe Görgeynek a kápolnai csatavesztésben?

Görgey a 1849. január 2-án tartott haditanács határozatát hajtotta végre akkor, amikor hadtestével Vác után Lipótvár felé fordult. Innen a bekerítéssel és túlerővel fenyegető ellenség miatt volt kénytelen a bányavárosokba visszavonulni. Erre a visszavonulásra azonban akkor került sor, amikor a fő célt, tehát az ellenség erejének megosztását és a Tiszától való elvonását már elérte. Az északon tevékenykedő Schlick osztrák tábornok febr. 5. és 23. között 5 alkalommal megmenekült a csapatok gyűrűjéből.

A források tanúsága szerint erre 4 alkalommal Dembinski helytelen parancsai következtében került sor. A tanulmány végén a szerző a kápolnai csatával foglalkozott. A tények alapján nyilvánvaló, hogy a kápolnai csatavesztés nem Görgey aknamunkájának, hanem a főparancsnok határozatlan, kapkodó hadvezetésének volt a következménye.

Radics Géza (Chicago)

Kárpát-medencei őshonosságunk

Nagy fordulatot jelentett az ember életében a gabonatermesztés és az állatok háziásítása. Az őskorban egy ember megélhetését általában 10 km² biztosította. Az újkőkorban, miután az ember már maga is meg tudta termelni az élelem egy részét, az arány tízszer kedvezőbbre változott, vagyis 1 km² már – átlagban – eltartott egy embert. Ez eredményezte az újkőkori népesedési robbanást. A népsűrűség lehetővé tette, hogy a gondolatok és a tapasztalatok egyre szélesebb körben cserélődjenek.

A gabonatermesztés legrégebbi lelőhelyét Palesztinában találták, jó 11 ezer évvel ezelőttről. E tudomány innen terjedt a szélrőzsa minden irányába, de főleg a Tigris folyamtól

északkeletre a Zagros-helység déli vidékeire, északra Anatóliába, valamint az Égei- és Földközi-tenger szigetein át nyugatra, majd a Balkánra, onnan pedig a Kárpát-medencébe.

Az újkőkor földművesei Anatólián és az Égei-tenger szigetein át jutottak el a Balkánra, a mai Görögország délkeleti csücskére. Innen északra terjeszkedve a Morava és mellékfolyóinak völgyeiben 8 ezer évvel ezelőtt értek el a Nagy-Alföld déli részeire és Erdélybe. Ezt nevezik Körös-műveltségnek. A Kárpát-medence északi és nyugati vidékeit ezer évvel később telepítették be, amit a régészet alföldi és dunántúli műveltség névvel illet.

A délről északi irányba terjeszkedő földművesek egy része, amikor elérte az Al-Dunát, a Duna mindkét partján keleti irányba haladva betelepítette a Kárpátoktól délre és keletre eső vidékeket. Innen pedig keleti irányba terjeszkedtek.

A Kárpát-medencéből pedig a Duna vonalán nyugatra haladva benépesítették Közép-Európát és Európa távolabbi vidékeit.

(HANNIND Concise Atlas of World History. 2000. 6. kiadás)

A különböző nyelvek kialakulását döntően befolyásolják a környezet adottságai és az emberi létfeltételek. Ezek közül a legfontosabbak: *a. népsűrűség, b. elszigeteltség, c. távolság, d. idő.* Vagyis, (*a*) egy adott területnek mekkora az eltartó képessége, (*b*) e területet milyen természetes határok övezik, (*c*) ezen elszigetelt terület mekkora távolságra van egy másik hasonló tulajdonságú területtől, (*d*) e sajátos területek népessége mikor vált ki az ősközösségből.

A Kárpát-medence e feltételeknek maradéktalanul megfelelt/megfelel, ami lehetővé tette az újkőkor földműveseinek és nyelvüknek továbbélését.

Nyelvi szempontból figyelmen kívül hagyjuk az őskor emberének nyelvét, bár a lapok nyelve – akik valószínű a jégkor vadászainak utódai – arra enged következtetni, hogy a földművesekkel azonos alapnyelvet beszéltek. Kiindulópontnak tekintjük tehát Palesztínát, ahol a legkorábbi népesedési robbanás megtörtént. Az ember szellemi fejlődésének az egyik fontos ismérve a zárt közösségek kialakulása, amelyet a termelő életforma tett lehetővé. Eme zárt közösségek nyelvi szempontból is sajátos módon fejlődtek, ami a különböző nyelvek kialakulásához vezetett.

A Kaszpi-tenger alatt keleti irányba terjeszkedők miután elérték a Turáni-alföldet, folytatták útjukat az ujugurok mai hazájáig. Egy másik ág a Keleti-Kárpátok és a Fekete-tenger közötti alföldi folyósón keresztül nyomult keleti irányba. A két ág a Turáni-alföldön találkozhatott, bár az északiak lényegesen később érkeztek. Nos, nem lehetetlen, hogy e népességben kell keresni a hunok, avarok, stb. őseit, bár már jelentős mongol beütéssel tértek vissza mint hódítók. Útjuk innen a Kárpát-medencébe már jól követhető.

Ságvári György (Budapest)

A huszárviselet

Kosztümtani meghatározásban a magyar könnyűlovas viselet a Délkelet-európai területet különleges jegyekkel rendelkező hagyományos viseleti kultúrája. E megállapítás tényszerűségét jobbra török-korban az ellenféllel való kényszerű együttélés során kiformalódott, majd a XVIII. század közepére kiteljesedett könnyűlovas (huszár) viseletnek a korszak megszokott európai katonai viseletéhez képest szokatlan különlegességei szemléltetik. A magyar könnyűlovas viseletről ekkor kialakult sztereotípiák, különböző műfajú krónikák, útleírások, történeti és szépirodalmi művek, ikonográfia jóvoltából lényegében tovább élnek. Ebben a

felfogásban viselő és viselet azonosul, az így megformált jellege pedig alkalmassá válik akár divatos néplélektani meghatározásokhoz is. Túl azonban minden pompáján, díszén, eleganciáján, a huszárviselet ízig-vérig gyakorlatias harci viselet is, egyes elemei formálódásában évszázados harci tapasztalatok, gyakorlati katonai tudás és hagyomány öltött testet.

Az előadás a magyar huszáregyenruha XVIII-XIX. századi történetéről, a huszáros-magyaros katonai egyenruha állandósulásáról, a huszárviselet egyetemes elterjedéséről ad összefoglaló áttekintést

Sancz Klára Lujza (Budapest)

Gróf Széchenyi István tevékenysége a 7., az 5. és a 4. huszárezredben a 19. század elején

Gróf Széchenyi István, születésénél és neveltetésénél, valamint érzelmeinél fogva, a haza szeretete és védelme iránti elkötelezettségben nőtt fel. Elhivatottságát a Haza érdekében való cselekvésre már fiatal korában bebizonyította.

1809 áprilisában bátyjaival együtt jelentkezett a francia seregek ellen harcba induló magyar nemesi felkelő seregbe. A hivatásul választott, ám csak 17 esztendeig tartó katonáskodásnak ideje 1826. április 15-ével, a katonai szolgálatból való kilépésével ért véget. Szolgálati éve alatt három huszárezredben, a 7., az 5. és a 4. Huszárezredben is teljesített szolgálatot. A katonai pályán kiemelkedett pályatársai közül magatartásával. Kitűnt bátor haditetteivel, a megoldandó hadifeladatok határozott végrehajtásával. Elkötelezett hazaszeretetét, parancsnoki rátermettségét, a katonai és gazdasági kérdések megoldásának szervezésével bebizonyította. A birodalmi hadügy reformjának előmozdítására tett javaslataival a legmagasabb szintű hadszervezés kérdéseivel is foglalkozott.

Széchenyi István katonai szolgálatának kezdetekor fényes katonai pályáról álmodott, de minden igyekezete ellenére sem jutott kapitányi rangnál magasabbra. A sérelmezett, személyére nézve sértő mellőzések következményeként döntött úgy, hogy rendfokozatáról lemondással kilép a hadseregből. Ezen elhatározásával a hadsereg elvesztett egy jó katonát, kitűnő huszárt, de a Haza nyert egy jól képzett, sokoldalú érdeklődésű, a katonáskodása idején szerzett tapasztalatait a polgári életben kamatoztató vezéregyéniséget.

A polgári életben végrehajtott tetteit ismerve, arra a következtetésre juthatunk, hogy a Haza talán többet nyert nemzetjavító tevékenységével, mint amennyit katonaként használhatott volna a Hazának.

'Sóldos László (Budapest)

Huszárélet – gyöngyélet? (Könyvbemutató)

A szerző ismerteti, milyen körülmények között született meg önéletrajzi ihletésű könyve, mely nemcsak a huszárélet szépségeit vagy nehézségeit tárja az olvasó elé, de a 20-as, 30-as évek történelmére is rávilágít. E kort a fiatalság nem ismeri, s könyvében képekkel is szemlélteti életét.

Időben mintegy három évtizedet ölel fel a könyv anyaga, mely lényegében két részből áll. Bemutatja családját, iskolai és huszárönkéntesi éveit, a kárpátaljai tűzkeresztséget, a terület-visszacsatolások lelkesítő élményeit, miközben szülővárosába, Rimaszombatba a jász-kun huszárokkal vonult be. A könyv második része a „front“-ról szól. A Pripjaty-mo-

csarak, harcok, bevetések, sebesülés, műtét, kórház, hadifogság állomásokkal. Az elbeszélő jelleg és ténszerűség jellemzi írását, melyben számos jellemző részletet olvas fel – köztük fronttörténetet – végül a hadifogság eseményeit ismerteti, ahol bátyjával együtt voltak. A könyvet mintegy 50 eredeti saját fénykép teszi hitelesebbé.

Szabó Péter (Budapest)

Magyar huszárok a második világháborúban

Az első világháborút lezáró trianoni békediktátum Magyarországra nézve súlyos katonai rendelkezései a honvédség lovas fegyvernemét is érzékenyen érintették. Az 1922. évi hadseregszervezési rendelkezések szerint csupán 4 huszárezred, s a vegyesdandárok közvetlen huszárszázadai képviselték e tradicionális fegyvernemet. A vegyesdandár közvetlen huszárszázadok a honvédség csapatlovasság képezték. 1938-ig a trianoni békediktátum megkötése miatt fedőnév alatt, mint „csendeslovas alosztályok“ működtek. A huszáralakulatok fegyverzetébe ezen időszakban a 96 M Mannlicher karabély, a 7,65 mm-es Frommer pisztoly, a 06 M vízhűtéses Schwarzlose géppuska és a 04 M lovassági kard tartozott. A huszár tisztikar szakismereteinek és képességeinek továbbfejlesztését több tanfolyam és iskola szolgálta, ilyen volt az örkénytábori „magyar királyi honvéd Lovaglós és hajtótanárképző iskola“ és a lovas kiképzőtábor is. A kiképzés, a gyakorlatok és a katonai élet mindennapi teendői mellett a társadalmi és kulturális megmozdulások, illetve a huszárhagyományok ápolását szolgáló lovasversenyek, pólómérkőzések és Hubertus-napi falkavadászatok jelentős eseményeknek számítottak a huszáralakulatok életében.

Az 1938-as év eseményei-Magyarország fegyverkezési önállóságának elismerése és a haderő fejlesztéséhez külön hitelt biztosító ún. győri program -fordulópontot jelentettek a lovassági fegyvernem szerkezeti fejlesztése tekintetében is. A sereglövasság két lovasdandárának hadrendjébe a huszárezredekén kívül ekkortól állítottak be több más fegyvernemi csapatot, s a huszárszázadok fegyverzetét is ekkortól alkotta 12 golyósóró. A honvédség csapatlovasságát a hadtestközvetlen önálló huszárszázadok, illetve mozgósításkor az általuk felállított hadosztályközvetlen huszárszázadok és gyalogezred-közvetlen huszárszakaszok jelentették. A tüzérségben megerősödött lovasalakulatok 1938 és 1941 között valamennyi terület-visszacsatolás eredményezte „bevonulásban“ részt vettek, s 1941. július 1-től a 2. lovasdandár kivételével érintve voltak a gyorshadtest ukrain hadműveleteiben is. Az 1. lovasdandár két haditette maradt örökké emlékezetes. Az egyiket 1941 augusztus első hetében Uman térségében hajtotta végre, mely során a gyűrűbe zárt ellenséges csapatok golovanevszki kitörésének elhárításában vett részt. A másik a Pervomajszkhoz közeli, 1941. augusztus 16-i lovasroham volt, amellyel a német 79. gyalogezred oldalába támadó szovjet erőket verte vissza. A sereglövassági alakulatok utolsó átszervezése folytán 1942-ben a két lovasdandár megszűnt, az 1. huszárezred feloszlott, a többi háromból pedig Nyíregyháza központtal „páncélos, tüzér, utász, felderítő csapatokból megalakult az 1. lovashadosztály. A csapatlovasság javarésze 1942/43 folyamán a keleti hadszíntéren tevékenykedett. A 2. hadsereg kötelékébe 3 hadtestközvetlen, s 9 hadosztályközvetlen huszárszázad, illetve 3 lovas ágyús üteg és 18 gyalogezred-közvetlen huszárszakasz tartozott. A megszállt ukrán területen működő magyar megszálló erőkhöz pedig 1943 májusáig 10 önálló huszárszázad került ki. Változatos, gyakran harcértéküket figyelmen kívül hagyó feladatok hárultak rájuk, állományuk egy része síkalakulatok

katonáiként vett részt az 1943. januári doni védelmi harcokban. A magyar viszonylatban jól felszerelt 1. lovashadosztály 1944. júniusában került a keleti hadszíntérre, a dél-belorusz Pripjat mocsarak körzetébe. A Luniniec térségéből való visszavonulása után, a szovjet csapatok ellen Kleck területén vívott ütközetben súlyos veszteségeket szenvedett. Július 13-án, az utóvédharcokat követően vesztesége elérte a 2500 főt. Júliustól szeptemberig előbb a Bug folyó mentén, majd Varsó környékén vetették be. Románia 1944. augusztus 23-i háborúból való kiválása után a huszáradosztályt is magyarországi hadszíntéren vetették harcba, az 1. póthuszárezreddel egyesülve előbb a Duna-Tisza közén, majd a Vértesben harcolt. Ezt követően osztrák területre irányították, ahol állományaúra rövid amerikai hadifogság várt.

Ugody Alajos (Adelaide)

Nem hagytuk a muszka kezében Nádasy Ferencet

A huszáradosztály, és benne ezredünk, a Nádasy Ferenc 3. honvéd huszárezred a Pripjat mocsarak poklában és a szovjet páncélosok fő támadási irányában keményen küzdött 1944 júniusa óta. Magam az ezred 3. századának arcvonal mögötti tisztí teendőit láttam el. A veszteségeket okozó harcokban Klecknél, majd a védőharcokban, és Varsó előtt küzdöttünk az orosz túlerővel. Végül október elején, amikor a románok augusztus 23-i kiugrásával hazánk is hadszíntérre változott, a Duna-Tisza-közébe kerültünk. A vasúti szállítás után megkaptuk a kirakodó állomásról közvetlenül megkaptuk a támadási parancsot, mert már a Tiszán innen voltak a románok is és az oroszok is.

Az átkelt csapatokat több helyen sikerült visszavetni a folyón túlra. Nagy Dániel százados például a románokat kergette lovasrohamával a Holt-Tiszába.

Századparancsnokom gróf Nádasy Ferenc főhadnagy volt, kedves, vidám, de bátor huszár – mint annyi őse! – és épp a kettes huszárokat segítettük. Amikor találkoztunk velük, vidáman, tréfásan leszólt hozzájuk: -Na ugye kihúztunk benneteket a ... bajból? A végzet azonban őt is utolérte, kemény harcok után október 30-án ki kellett üríteni a Fricska-majort, ahol súlyos aknatámadás következtében Nádasy Ferenc holtan maradt a tanya földjén. Éjjel elkeseredetten tapasztaltuk, hogy nincs sehol, s volt aki látta, hogy aknátólálattól összeesett. Összedugtuk a fejünket s elhatároztuk, hogy Ferit, kedvelt századparancsnokunkat – az ezred névadójának utódját – nem hagyjuk a muszka kezében.

Korán reggel saját elhatározásunkból rejtve megközelítettük Fricska-majort, rajtaütöttünk az ellenségen, kivertük belőle, és megtaláltuk Nádasy Ferenc holttestét. Kihoztuk onnét és gazdag hadizsákmánnyal vonultunk hátra. Öccse – Nádasy Pál huszár főhadnagy – vette át testvérét, és temettél el nádasdladányi kastélyuk kertjében.

Kegyelet és hála szeretett Bajtársunk emlékének!

Vattay Antal (Budapest)

Milyen érzés volt huszárrohamban részt venni?

Nagyapám, vitéz Vattay Antal altábornagy huszárhadnagy korában, 1914. augusztus 1-én lovasrohamban vett részt. Leírásában részletesen feltárta, miként is zajlott le e huszárroham, milyen érzései voltak közben. Saját írását olvasom fel, utána pedig elmondom saját gyerekkori élményeimet szeretett és tisztelt nagyapámról.

Az ő hadvezetői tevékenysége, érdemei a hadtörténelem lapjain már megtalálhatóak. Büszke és boldog vagyok, hogy nagyapám is huszár volt!

Zachar József (Budapest)

Huszárok a nagyvilágban

Az ősi lovas kultúrájú magyar nép sajátos magyar harceljárásait a korábbi őshazákat védő harcokat követően elsődlegesen 892 és 900 közt a Kárpát-medencei végleges honfoglalás során, majd ezt követően 973-ig a birtokba vett felségterületen való államépítést biztosító, legkevesebb ötvenhét sikeres európai hadjáratban ismerték meg a közelebbi és távolabbi népek. A Magyar Nagyfejedelemségnek az akkori államhatalmi rendszerbe való szerves beépülése, majd a keresztény világtörténelem egyetlen ilyen jellegű államaként az Apostoli Magyar Királyságnak az első milleniumi esztendőben való megszületése háttérbe szorította a távolba vezető könnyűlovas hadjáratokat. Közel három évszázadnyi időre a gyepűrendszerre, továbbá a határ- és vármegyékre épülő honvédelem került előtérbe. A szent királyok nemzetségének feltételezett fiági kihaltával a 14. századtól fokozatosan ismét az ősi harceljárások szükségessége merült fel a távolból érkező leányági leszármazottak háborús fellépései következtében. A lovasíjászok újólagos meghatározó harceljárási szerepét végül is a Balkánon a magyar felségterület felé előrenyomuló oszmán hatalom ellen szükséges gyorsan mozgó könnyűcsapatok helyezték középpontba. E törökellenes harcok sorozata során született meg a máig világszerte ismert, előbb kopjával, majd szablyával közelharcot vívó kötelék, végül szervezetszerűen Mátyás király által létrehozott sajátos magyar csapatnem: a huszárság.

A mohácsi tragédiával párhuzamosan Európa távolabbi szerencsésebb sorsú népei is megismerték a magyar huszárt; német, majd angol nyelvű híradást követően már az 1546-47-es német földön vívott schmalkaldeni háborúban is bevetésre kerültek a császári segélyhadak között. A kettős királyválasztást követően sorozatossá vált európai háborúkban azután a 16-17. század során hol a Habsburg-királyok, hol a nemzeti királyságbeli erdélyi fejedelmek haderejében kerültek velük szembe más népek fiai. Miután megismerték a magyar huszár harcértékét, egyúttal igyekeztek is, hogy a zsoldoshadseregnek ebben a korában minél többet tudjanak közülük saját szolgálatukba állítani. Ez azután a későbbi korokban is folytatódott. Ezúttal előadásunkban ezt a folyamatot kísérik figyelemmel.

A magyar huszárok első jelentős, máig ismert idegenbeli alkalmazása a Francia Királysághoz kötődik, a harmincéves háború forgatagában hozatta létre a nagyhatalmú Richelieu bíboros az 1635-1656 közt fennállt három „magyar lovasezredet“. A további, sorozatossá vált Bourbon-Habsburg háborúk során 1692 és 1705 között további négy, majd a Rákóczi-szabadságharcot követő magyar emigráció segítségével a 18. század első felében még újabb nyolc, immár neve szerint is huszárezredet hoztak létre. Ezeket a század második felében, még mindig magyar tisztek által irányított további öt alapítása követte. E tizenhat egységben az évszázad során mintegy tízezer magyar huszár öregbítette hírnevét.

A franciaországi alkalmazással párhuzamosan a német-római birodalmi államokban is megjelentek magyar huszárok, legkorábban egy teljesen magyar kiállítású ezred a törökellenes közös harc jegyében a bajor választófejedelem haderejének kötelékében, majd a badeni örgrófóban is. A bajor hadseregben a császárral való szembe fordulás idején újabb

magyar ezredszervezés következett be, más német területeken erre még várni kellett. Míg a korai bajorországi magyar huszárok francia szolgálatba kerültek, onnan egyes köteleket egyenesen a spanyol hadseregbe helyeztek át. Ezzel párhuzamosan rövid időre 1705-ben még a portugál hadseregben is felbukkantak magyar huszárok. A Rákóczi-szabadságharcra párhuzamosan folyt északi háború két szembenálló nagyhatalmánál, az orosz és a svéd haderőben is sor került az 1710-es években huszárezredek szervezésére, sőt – mivel háborújuk lényegében lengyel felségterületen folyt – a szembenálló két lengyel hadseregben is bekövetkezett ez. Egyes magyar huszárkötelek pedig az e háborúból viszonylag hamar kiváltak Dániába kerültek és ott vállaltak szolgálatot.

A 18. század további dinasztikus háborúiban ezek az említett hatalmak ismét követték a korai francia példát a magyar huszárok befogadása terén, sőt újabbak csatlakoztak hozzájuk, így főleg Németalföld, továbbá egyes itáliai és németföldi államok is. Legjelentősebbé azután a szövetségi rendszerek átrendeződését követően a század második felében bekövetkező poroszországi huszárszervezés bizonyult, döntően magyar protestánsok bevonásával nyolc ezredben szolgáló tízezres katonatömeget szolgáltattak e sajátos csapatnem belül fegyverbe. Mivel e háborúk már gyarmatosító jellegű összecsapásokat is jelentettek, megjelentek magyar huszárok igazi távoli vidékeken is, így Indiában és – ez lényegesen fontosabb – az amerikai függetlenségi háborúban mind az önkéntesek között, mind az angolelleses háborúban szövetséges francia segélyhadak kötelékeiben.

Igazi, máig élő világhírnévre a huszárok a nagy francia forradalom előbb ideológiai, majd Napóleon idejében már nagyhatalmi háborúi során jutottak. A francia haderő sorozatosan tizennégy ezredet vetett be a régi világbeliként ellenségeinek tekintetekkel szemben és e nagyságrendben a sajátos magyar csapatnem a század végéig továbbélt. A francia vazallusállamokban is sorozatos szervezés történt, így spanyol földön két, Svájcban egy, német területeken hét, itáliai területeken négy, Németalföldön három, a Varsói Nagyhercegségben ugyancsak két ezredé. A szembenálló orosz haderőben nyolc, a svédben ugyancsak nyolc, a poroszban tíz, a vele szövetséges német államokban hat, a franciák ellen harcoló spanyol haderőben szintén hat ezred vitézkedett.

A viharos 19. században a huszárság szervezése túllépett az öreg kontinensről, a japán haderőben 10, Kanadában 9, míg a polgárháborús Egyesült Államokban 12 északi és 8 déli tűnt fel, ezen utóbbiak közül összesen 7 élt tartósan tovább. Még az argentin hadseregben is 9, a brazilban 11, a csilleiben 10 rövidebb-hosszabb ideig fennálló huszárezredet állítottak fel, sőt a perui, a kolumbiai, a venezuelai, equadori, uruguayi és paraguayi haderőben is feltűntek kisebb huszárkötelek. A Mexikóban létrehozott huszárezred csendőrfunkciót kapott, míg a Hawaii-ban meghonosított huszárok királyi testőrségként szolgáltak. Egy igazi magyar huszárcapitány pedig svadronja élén a dél-afrikai búr szabadságharcban tanúsíthatta a 19. század végén, mit is jelent igazi huszárnak lenni.

Akkoriban az európai huszárság léte szinte mindenütt szilárdnak bizonyult, bár az egyes ezredlétszámok erős változásokat mutattak, volt egy időszak, amikor egy időben tizennégy országban 181 huszárezred létezett. Végül a világméretű kettős összecsapás vérzivataros korát, a gépi háborúk idejét a francia haderőben 14, a spanyolban 2, az oroszban 20, a svédben 8, a Német Császárságban egyesült kisebb-nagyobb államok haderejében összesen 21, a britben 12, a hollandiaiban 4, a belgiumiban 2, az olaszban 1 valódi huszárezred élte meg. Erre az időre Kelet-Európa mindeddig nem említett területein is bekövetkezett a magyar huszárok honosítása, 4 szerbiai, 11 bulgáriai és 20 romániai huszárezredet alapítottak. Sőt e

kedvelté vált magyar csapatnem elterjedésének további tanúságaként még az oszmán haderejben is felállításra került 1-1 kurd és cserkesz huszárezred.

A 20. században a huszáregységek szerte a világban páncélos vagy gépesített alakulatként éltek tovább, mára lényegében már ezt a szerepét is eljátszották, csupán díszelgő alakulatok. Ám e sajátos könnyűlovas csapatnemnek nemcsak az emléke él az egykor e harcosokat hadrendbe állító 35 mai államban, azok utódegységeiben. Elevenen ápolják magyar eredethagyományukat is, ünnepi alkalmakkor a korábban rendszeresített, magyaros jellegű díszöltözetet öltik fel, emlékeztetnek a meghonosítókra és főleg a hagyományos huszár szellemiségre. Sehol sem felejtik, hogy a magyar huszártiszt szerte a világon minden nemzetiségű legényének nemcsak előljárója, hanem atyja, papja, orvosa és valódi bajtársa volt.

Barabási László (Csikszereda)

Mit hoztak a lovasnépek Európába

A lovasműveltség kialakulásának és egyáltalán a lótartásnak, nagyon sok előfeltétele van. Aki a lovat társaként fogadja, annak értenie kell az állattenyésztéshez, -gyógyászatához. Szakaszos legeltetéshez (nomadizálás), bőrfeldolgozáshoz, legalább a szíjak készítésének szintjén. A télire való élelem előkészítéséhez, tárolásához.

A kialakult lovasműveltség haszonélvezői épp olyan csillagászati, földrajzi ismeretekkel kellett rendelkezzenek, mint a hajósok. Ellenben sokkal sűrítettebb tápértékű ételmezt vittek magukkal, mert a hajó és a ló szállítási képességei nagyon eltérőek.

A lovasember öltözéke nem lehetett egy lenge tunika, de még tóga sem. Ezért a szabásvarrás művészete egész magas szintre emelkedett a ló megjelenésével egyidőben.

A fém felhasználása számára is könnyű, hatékony módszereket, eszközöket kellett kialakítaniuk. Ezért sokkal felsőbbrendű a keleti népek fémfeldolgozása a középkor végéig, mint a nyugatiaké.

Csaláné Erdélyi Kornélia (Kassa)

A civil szervezetek szerepe a szlovákiai magyarság kulturális életében

Az 1989-es események előtt az egyetlen államilag is elismert és támogatott országos magyar kulturális szervezet a CSEMADOK volt.

A 60-as években történtek próbálkozások helyi vagy regionális jellegű kisebb csoportosulások megszervezésére (pl. Kassán a Batsányi Kör, Új Nemzedék, Prágában az Ady Klub, Pozsonyban a József Attila Ifjúsági Klub). Az 1968-as események után ezek a körök csak a CSEMADOK keretén belül működhettek.

1989 után megszűnt a CSEMADOK intézményes támogatása, a nemzetiségi kultúrára csak pályázatok útján lehetett pénzt szerezni. Fokozatosan megalakultak a CSEMADOK-tól független magyar civil szervezetek.

Kassán az állami támogatás híján a CSEMADOK munkája stagnált. Néhányan a Batsányi Kör és az Új Nemzedék tagjai közül, főleg akik a 60-as években a klubban, vagy az irodalmi körökben működtek, aktivalizálódtak. Megalakult többek között a Kassai Polgári Klub, a Magyar Közösségi Ház, a Csermely Kórus, a Henszlmann Imre Helytörténeti Társaság.

A Kassai Polgári Klub főleg a felnőttek számára szervez előadásokat, képzéseket,

kiadói tevékenységet is folytat főleg a régió és Kassa történetéhez kapcsolódó írásokat készít elő kiadásra.

A Magyar Közösségi Ház szerepe a fiatalok felkarolásában nyilvánul meg. Óvodás kortól próbálja formálni identitástudatukat, hagyományőrző és anyanyelvapoló foglalkozások keretében. Sikeresen működnek a táncsoportok, kézműves- és képzőművészeti szakkörök, valamint a gyermek színjátszó csoport.

A Magyar Közösségi Ház jelenlegi legnagyobb akciója a Márai emlékmű felállításának a megszervezése.

A Kassán működő civil szervezetek tevékenysége kisugárzik a megye egész térségére és így a két magyar iskola és a színház mellett pótolhatatlan szerepet töltenek be a magyarságtudat ápolásában. Erre annál is inkább szükség van, mivel a keleti régió nem csak kilométerekben van távol Pozsonytól.

Csihák György (Zürich)

Újra kell írni a történelmet?

Az Egyesült Államokban megjelenő és a tudományos világban mértékadónak tekintett Science folyóirat 2000. évi novemberi számában a genetikai szakterület nemzetközi élvonalának 17 elismert képviselője az európai népek származásának és őseik európai betelepődése idejének felderítésére indított közös genetikai kutatásaik első eredményeit ismertette. Közleményük a magyar nép eredetének és őstörténetének megismeréséhez is döntő fontosságú új adatokkal és teljesen új szempontokkal járul hozzá. A mai európai uráli (uráli nyelvet, így a magyart beszélő) népek és azok az uráli eredetűek is, amelyek a holocén folyamán uráli nyelvüket már szlávra cserélték (lengyelek, ukránok, horvátok stb.) fel, ma is a rájuk jellemző (genetikai önazonosságukat igazoló és a nyugat-európai népekben legfeljebb alacsony gyakorisággal, ha egyáltalán előforduló) ősi genetikai markert (Eu19 jelzésű haplotípus) hordozzák. Ennek a magyar populáció tagjai között 60%, a lengyelekben 56,4%, az ukránokban 54%, az udmurtokban 37,2%, a macedónokban 35%, míg a horvátokban 29,3%-os gyakorisággal előforduló markernek a létezése mintegy 40-35 ezer éves múltra becsülhető. Ez az időtartam megfelel a Homo sapiens sapiens első európai betelepődése óta eltelt időnek, melynek kezdetén (a felső paleolitikum elején) a neandervölgyi ember által benépesült Európába Kis-Ázsia és a Balkán felől a modern ember első csoportjai hatoltak be. Következésképpen megállapítható, hogy kontinensünkre az európai uráli népeknek, közöttük a magyaroknak az ősei is ezekkel az első betelepülőkkel érkeztek. A legrégebb európai gén tehát (az M45 leszármazási vonalból eredő Eu19 haplotípus) 40-35 ezer éves – mint az Istállóskő – Szeleta műveltség. A régészek már régen megállapították, hogy ezzel kezdődött a Kárpát-medence rendszeres emberi betelepülése. Ezzel szinte egyidőben megjelent az ugyancsak nagy M45-ből eredő M3-as egyes helyeken Szibériában és később Amerikában is.

E genetikai munkaközösség kollektív véleménye szerint az europid típusú népcsoportoknak volt még Európába egy második bevándorlási hulláma is, mintegy 25 ezer éve, elsősorban Közép-Európa térsége felé. Végül az europidek (a „kaukázusi ember“) harmadik bevándorlási hullámát az újkőkori idején, a pleisztocénvégi klímaváltozásokat követően az ú.n. neolitikus farmerek Közel-Keletről indult európai terjeszkedése jelentette. Ezt azonban Európa teljes térségében radikális társadalmi-gazdasági és nyelvi-kulturális átalakulás (a növénytermesztés és az állattartás kibontakozása ill. az indo-európai nyelvek térfoglalása)

kísérte („Új-Európa“ a régi „Ó-Európa helyén). A mai magyarság, embertani felmérése (Henkey 2002) szerint 54, 3 %-a a törökös típusokba sorolható. Így a természettudomány két ága (embertan és genetika) szükséges és elégséges egybehangzó megállapítása ügyefogyottá teszi a 150 éves vitát. Ezek a biológiai jellemzők évtízezredek során alig változnak. Korai történelmünkkel kapcsolatosan most tehát új kérdéseket kell fogalmaznunk.

Egy népet meghatároz külső testi megjelenése, valamint szellemi és tárgyi műveltsége. Miután külső megjelenésünk dolga tisztázott, az előadásban bő képanyaggal bemutatjuk szellemi és tárgyi műveltségünk gyökereit, ami térben és időben kapcsolódik az embertan, valamint a genetikusok ténymegállapításához, és az eurázsiai nagy lovasműveltségekhez vezet. Ebben az összefüggésben különleges jelentőséget nyer Rawlinson és Lenormant bizonyítása, mely szerint a kutatók által szumirnak nevezett nyelv az ún. szkíták nyelve.

Összefoglalólag megállapíthatjuk, hogy noha a magyar műveltség gyökerei behálózzák a világot, a Kárpát-medencében itthon vagyunk 40-35 ezer éve.

Csihák György (Zürich)

Emigrációnk rövid története és céljai

Az emigráció latin szó, főleg politikai okokból való kivándorlást jelent. Ennek megfelelően az emigráns: kibujdosó. Szóhasználatunkban általában azt jelenti, hogy hazánkból külföldre üldözött magyar.

Mivel korai történetírásunk megmaradt részei főleg a vezetőkről szólnak, ezért ismereteink szerint első emigránsaink is, nemzeti királyaink leszármazottai és – feltehetőleg – kíséretünk. Tehát ők az első emigránsaink és tudjuk, hogy idegenek üldözték el őket hazánkból. Történelmünkben Thököly vagy Rákóczi kurucjai jelentették az első népesebb emigrációt, majd következett a kossuthi. Amíg sok más nép esetében a kivándorlók általában azok, akik otthon nemigen tudnak megélni, addig a mi esetünkben már hagyomány, hogy emigrálás következtében a nemzet legjobb ereje gyengül. Rákóczi Európa leggazdagabb földesura volt.

A 19. század végén és az I. világháború kezdetéig 1,4 millió ember vándorolt ki az országból. Az I. világháború kezdetéig pedig kb. 300 ezer visszavándorolt. Az I. világháború után számos kommunista menekült külföldre, a két világháború között pedig néhány zsidó. A II. világháború alatt és után először azok menekültek, akiknek volt mitől félniük, az azt követő események során pedig részint azok, akik féltek, részint pedig azok, akik a gazdasági helyzettel elégedetlenek voltak hazánkban.

Emigrációink legnagyobb teljesítménye – hogy megmaradt. Minden emigráns tudja, hogy abban a környezetben, amelyben él nincs jövője egy magyarnak. Ha meg akarja őrizni maga és családja magyarságát, akkor az ó-hazához kell forduljon. Közben felnőttek az emigránsok gyermekei, akiknek többsége nem tartja magát magyarnak. Az ó-haza eddig mostohának bizonyult.

Jelenlegi emigrációink két súlyos baja, ami lehetetlenné teszi, hogy magyar jelenben számottevő szerepe legyen:

1. Noha a magyar emigráció több magyar származású tagja nyugaton jelentős szerephez jutott, mint közösségnek, a nyugati világban súlya nincs;
2. Ha a ma még aránylag nagylétszámú magyar emigráció hazánkból nem kap utánpótlást, akkor kihal.

Emigrációink fő feladata ma ugyanaz, mint a 15 millió magyaré:

1. Meg kell határozni az egyetemes magyarság (a 15 millió) hosszú és rövid lejáratú érdekeit és céljait és minden egyéb tevékenységét ebből kell levezetni, ill. ennek kell alárendelni;
2. kezdeményezni kell a magyar állam közjogi hiátusának megszüntetését az alkotmányjogi rendezés keretében.

Csihák György (Zürich)

Őstörténetünk (Összefoglaló)

A tudomány két fő ága a természettudomány és a társadalomtudomány, mindkettőnek az ember a főszereplője. A tudomány fő feladata az adatgyűjtés és adatrendezés, ezek alapján tudományos világgép felvázolása és tanítása.

Egy népet külső testi megjelenése és szellemi-tárgyi műveltsége határoz meg.

Külső testi megjelenésünk szerint 54,3 %-ban törökös típusúak vagyunk. A legrégebb európai gént 40-35'000 évvel ezelőtt déli irányból hoztuk Európába és ma a Kárpát-medencében 60 %-ban van jelen, ami Európában a legnagyobb előfordulási gyakorisága. E gén a felvett nyugat-európai mintákban nincs meg.

Szellemi és tárgyi műveltségünk része a nagy eurázsiai lovasműveltségnek, gyökerei Közép- és Belső-Ázsiába, valamint a „Termékeny Félhold“-ra vezetnek. Ugyanígy sajátos zenei anyanyelvünk, írásunk betűi és teljes szakrális népművészetünk; koronázási jelvényeink, a Szent-Korona-eszme, történelmi alkotmányunk alapelvei és írott emlékeink.

Csihák György (Zürich)

Magyar – nép – nemzet – kisebbség – autonómia, magyarul önigazgatás, önkormányzat, önrendelkezés

A mai magyar élhet Magyarországon és élhet nemzetiségként. Ez utóbbi lehet saját akaratából, és élhet így kényszerből, továbbá mindkét csoport élhet tömbben és szórványban. Magyar a Kárpát-medencében nem kisebbség, hiszen egyfelől hazája a Szent Korona országa, másfelől ma már a nemzetközi joggyakorlat a kisebbség fogalmán a bevándorlókat érti (török vendégmunkás Németországban, orosz betelepülő a balti államokban stb.). Őstelepes sehol sem kisebbség (baszkok, frizek, katalánok, dél-tiroliak stb.), hanem – ha kell külön fogalom rájuk – nemzeti közösség.

A kérdés magyar szakértői – ilyenek jelenleg csak Romániában és Szlovákiában vannak – ezt folyamatosan hangsúlyozzák. Kisebbségi megnevezésük ellen következetesen tiltakoznak és csak bizonyos körülmények között tartják elfogadhatónak a „számszerű“ kisebbséget.

Dani D. Pál (London)

Az úgynevezett kalandozó háborúk jellege

A kalandozásoknak nevezett preventív katonai akciók jól szervezett, diplomáciailag kellően előkészített vállalkozások voltak. A magyar uralkodó indította megakadályozandó a magyarság számára nyugaton veszélyes erögóc létrejöttét. A megtámadott fél mindig a császár, vagy császársjelölt, a megsegített fél pedig ellenlábasai voltak.

Dudás Rudolf (Vancouver)

Nemzetünk „hétmagyar“ nevezetéről

„Magyar“ elnevezésünk megoldásához elő kell vennünk sok ezer éves történelmünk során létezett népcsoportjaink tájszólásait. A mai magyar hogyan értelmezné például SAXO GRAMMATIKUS-nak azt a nagy őszinteséggel lejegyzett állítását, hogy: „... a meggyőzetett Kúnok Lapponiába és Estoniába is által tétettek?“ – Egy bős finnugorista kapva-kapna az alkalmon, hogy bizonyosságul vegye Sajnovics és Schlözer elméletét, mondván, hogy íme: a Lappföldi, Esztoniai és Finnlandi nyelvek egyeznek a magyar nyelvvel. Sok elfogult magyar meg ezeket visszhangozná. Tüstént kapóra jönne kiteríteni De l'Isle Atlaszát, ami Párizsban 1780-ban adódott ki, – valószínűleg elnyomó hatalmunk készsége áldásával – amelyen a Laponie d' Angermanie (Magyar Lapponia), Laponie Kimi (Kún Lapponia, Pays d' Enare (Palótz Tartomány), Waranger és Mer de Waranger (Jász Tartomány és Jásztenger) feliratok vehetők észre. Mi tagadás benne? Norvégia déli részén és északi tengerpartja mentén erős „A“ vércsoportjelenlét mutatkozik. Van ott Pors-Anger felett Maggeroe. Norvég hagyományok azt tartják, hogy oda 3-4000 évvel ezelőtt Közép-Európából erős földművelő (?) bevándorlás érkezett. Vagy tényleg „meggyőzetett Kún menekültek voltak-e? Létezik Finnországban egy Kymenegard (Kumánváros) is. A mai térképeken.

Herényi István (Budapest)

Egy elfelejtett törzstörődék, a herények őrserege

Harminc évvel ezelőtt jelent meg Herény című dolgozatom a Savaria Múzeum Közleménye között. Akkor 24 Herény települést határoztam meg. Miután ezek a települések kizárólag a határvármegyékben voltak, önként adódott a tanulság, hogy ezek örtelepülések voltak, körül az ország mezsgyéjén, gyeplőjén. Egy oklevél a 14. századból Herényorról szól, jelezve a Herény település ör jellegét. Megállapítható volt, hogy oklevelesen a 12. században fordult elő Herény Alsófehér megyében. A sopronmegyei Herény patak mellett a 11. században volt Herény erőssége. Megállapítható volt az is, hogy a herények alánok lehettek. Az újabb régészeti adatok szerint az alsófehérmegyei Herényben honfoglaláskori leletek vannak. Az is megállapítható volt, hogy a Kárpát-medencén kívül is, Törökországban főleg a Kaukázusban Eren (Heren) települések voltak. Az 5. században pedig e tájról vándoroltak a harinai kultúra lakói a Káma mellé. Antropológiai adatok a kaukázusi alánok és jászok azonos származását húzzák alá. Nem zárhatjuk ki annak a lehetőségét, hogy a Heren törzstörődék a Haran név magashangú változata.

Marton Veronika (Győr)

A Vízözön és a Gilgames eposz

Előadásomban nem a német szövegfordítás alapján közismert, Assurbanipál asszír király könyvtárából származó 12 táblás Gilgames eposz cselekményét, hanem annak kultúrtörténeti hátterét szeretném bemutatni, különös tekintettel a 11. táblán megőrződött vízözön történetére. E történet az eposznak nem szerves része. A vízözön eseményének leírását a Kr. e. 12. században Szin-leqe-unnini asszír írnok szerkesztette egybe a Gilgames eposszal.

A vízözön történetének rövid kivonata után tájékoztatást adok az egyetemes vízözön történetéről, továbbá a Bibliában, a sumir hagyományokban, a Gilgames eposzban megmaradt történetekről, a babiloni Atram-hasis eposzról, az egyes népek (egyiptomiak, görögök stb.) hagyományairól és nem utolsósorban Berossos beszámolójáról. Ezt követően felvázolom az egyes történetek azonosságait és különbözőségeit.

A 12 táblás Gilgames eposz nem a teljes történet. Sin-leqe-unnini a Gilgames személyéhez fűződő sumir és óbabiloni történetekből kettőt nem illesztett bele az eposzba. Felvázolom a Gilgames személyével kapcsolatos két kevésbé ismert történetet, a Gilgames és a Kis-i Agga, valamint Gilgames halála ismertetését is. A Gilgames személyéhez fűződő különféle történetek több, túlnyomórészt töredékes, sérült táblán maradtak fenn. Korunk kutatói az olvashatatlan vagy hiányzó részek pótlását, kiegészítését más korok és más népek történeteiből, vagy saját képzelőerejükre hagyatkozva pótolták.

Mesterházy Zsolt (Budapest)

A Kárpát-medencei etnogenezis története

A korábbi kutatásokat kiterjesztve áttekintő képet láthatunk a Kárpát-medence népeinek egyesüléséről. A Kr. e. 43'000-től induló összegzés igyekszik felsorolni mindazon népmozgásokat, amelyek egyrészt a Kárpát-medencébe irányultak, másrészt onnét kifelé vezettek. Egy táblázatba szerkesztett vázlat segítségével láthatóvá válik e hosszú folyamat, amelynek eredménye a magyar nép kialakulása.

Jelentősen leszűkül a számításba veendő népek száma, amelyek részvételével megtörtént az egyesülés. Végeredményben két nagy összetevőt ismerhetünk fel a felvázolt folyamatban: az őslakosok meghatározó szerepét és a keleti szteppékről 29 hullámban érkező bevonulók megjelenését.

A kialakuló képet tovább árnyalja két újabban előkerült tényező. Az egyik a hun nyelvről szerzett ismereteink, míg a másik Mario Alinei nyelvészprofesszor kutatási eredményei. Előbbi az eddigi ismereteink szerint nyelvtani szerkezetében erősen hasonlít mai nyelvünkhöz, míg szókincse felerészben tűnik rokoníthatónak a magyarral. Alinei a Kárpát-medencét a sztyeppe legnyugatabbi részének nyilvánítja, ahol egy nagy nép élt és egy nyelvet beszélt. A magyar honfoglalást a Kr. e. 2000 táján bekövetkező első szkíta betelepüléstől számítja, és ebben egyetért vele.

Ugyanakkor térképeken szemléltetem a Kárpát-medencét elhagyók sorsát is, akik az itteni műveltséget vitték magukkal Európa kiterjedt területeire, és nagyban hozzájárultak a földrész későbbi egységesüléséhez.

Szekeres István (Budakalász)

A nikolsburgi ábécé keletzése

Az írás nyelve az államalapítás, a keresztény hitre térés után latin lett. A különböző oklevelekbe és adománylevelekbe magyar szavak is kerültek, amikor a neveket, birtokok határait: földrajzi neveket, helyneveket kellett feljegyezni. Kezdetben a hittérítő papok által több féle: németes, olaszos, franciás hangjelölés létezett úgy, hogy az ezeken a nyelveken nem létező magyar hangokat a hozzá közel álló hang betűivel jelölték. Például az ny hangot n – el, gn – el; a gy -t g-vel, az ü -t v -vel, ew-el, az sz hangot z-vel, s-el, stb. Egy-egy betűnek olykor több hangértéke volt: u – betű jelölte az u, ú, ü, ű, w hangot is.

A székely rovásírás kutatói körében már régebben felmerült a gondolata annak, hogy a székely ábécé olyan „humanista felújítás“, amelyhez régebbi rovásírás ábécét, vagy ábécéket használhattak.

És valóban: a jelek történeti összehasonlító vizsgálata során feltárt ideográfikus jelenségeinek szókezdő hangjai (akrofoniái), és írásmódjuk korabeli egyezése a nikolsburgi ábécében jelölt hangértékek írásmódjával – nem más, mint az ábécé felújításának meghatározó időpontja. Amennyiben az egyezés időpontja több jel esetén is rendre ismétlődik.

Az egyező írásmódok legkorábbi és legkésőbbi időpontjait elhagyva 1372 és 1448 közé keltezhetjük a nikolsburgi ábécét. Ezen belül is van egy sajátos „pontosító“ adatunk: a Königsburgi Szójegyzék 1380 körüli keltezése.

Erre az időpontra keltezhetjük a nikolsburgi ábécé másolásának, vagy felújításának időpontját is. Ez utóbbit azért tartjuk valószínűnek, mert a jelentések és hangértékek írásmódjának egyeztetetőségéből, nyelvünk korabeli hangtörténeti állapotából kitűnik, hogy az ábécé alkotója még ismerte a jelek piktogram, vagy ideogramma jelentését és a korban használatos betűkkel és betűkapcsolatokkal rögzítette a jelek akrofoniás, vagy véghangzó hangértékét.

Szekeres István (Budakalász)

Ismét az uráli Irbit-parti sziklarajzokról

Az uráli irbit-parti sziklarajzok vizsgálata, megismerése, több mint egy évtized után sem fejeződött be. Az időszámításunk előtti 4. évezred végére, vagy harmadik elejére keltezett sziklarajzok újabb részleteinek megismerése döbbsentette rá a kutatót, hogy itt a szikla három rajzmezőjéből kettőn az emberiség emlékezetének legősibb története, Mózes I. könyvéből a teremtéstörténet egy-egy jelenete van képekben megrajzolva. A harmadik rajzmező képei még ma is titkokat rejtnek.

Az időrendből, a rajzok tartamából – a sumér kultúrát megelőző teremtéstörténet rajzait látjuk. Bizonyosságát adva, hogy az ősgesztában (s így Anonymusnál) volt, vagy lehetett valamilyen szájról-szájra adott, évezredek átívelő ősi hagyománya a teremtéstörténetnek. („Magóg volt, a Jáfet fia“)

Az ágyékháromszög és a rombuszfej nemjelzők Dél-Szibérián és Mongólián át eljutottak a kínai piktografiába. („Termékenységi szimbólumaink az Urál-hegység és a Sárgafolyó között“) Meggondolandó, hogy az uráli szimbólumok – évezredek mélységéből – máig élnek néprajzi kultúránkban. Jelezve, hogy népünk – történelmének ősmúltjában – korának nagy műveltségű igen nagy időmélységbe emlékező, nagy lélekszámú népe volt, hogy szimbólumaiban is tovább élő, ősi identitását máig megőrizte. Így akaratlanul is fel-tolul a kérdés: milyen identitású népcsoport volt, – vagy inkább: milyen identitású népcso-

portokból jöttek létre az „uráliak“? – amennyiben ragaszkodunk az „uráli“ terminushoz.

A rajzok tartalma, időrendje és írástörténeti eszközei alapján: – magas kultúrájú „sajátosan nagy időmélységbe emlékező gyökerekkel rendelkeztek. De nem voltak sumérek. Ezt a nyelv genetikus eltérései (nyelvtan, hangtörténet) is bizonyítják. Viszont „presumér“ előzményű kultúrtörténeti összefüggés a női nemet jelző ágyékháromszög és a teremtéstörténet alapján feltehető.

Nemjelzőink széles körű összehasonlító kutatása, nép- és nyelvtörténeti szempontból – nyelvrokonságon belül, de azon kívül is – nagy jelentőségű, önálló tárgykörű kutatási program lehetne a népek (népünk) kapcsolatrendszerének feltárásának szempontjából. Az újkőkori, és az azt megelőző időkből olyan ismereteket adhatna a kutatók számára, amivel népmozgásokat, kultúr- és néptörténeti összefüggéseket lehetne feltárni.

Szekeres István (Budakalász)

Három jel a nikolsburgi ábécéből

A három jel: az 'anya', az 'aty(a) ('at') és a 's'eng >zseng-e, s'eng-ül < zsendül piktogramja.

Az első kettő szemlélteti és képi előzményét ott látjuk a mai Mongóliában, csulúti kőrajzokon. Így követni tudjuk e két jel alkotásának szemlélteti előzményét é átvételét, képi fejlődését a kínai írástörténetben. S onnan útját a székely-hun és az ótürk jelrendszerbe is.

A „seng“ zsend-e seng-ül „zsendül“ piktogramját ott látjuk az Okojolma mentén az egyik „feliratos kőrajzon“. Ám e szó kínai jövevény magyar nyelvünkben.

Az uráli, irbit-parti sziklarajzoktól Szibérián és Mongólián át az írástörténetig, egy-egy nagy-ívű, rajzos történeti (történelmi) képet kapunk népünk kialakulásáról, műveltségéről és társadalmi tagozódásáról. E három jel írástörténeti levezetésével pedig látványos „összekapcsolásukat“ a kínai írástörténettel és történelemmel.

Szekeres István (Budakalász)

Ismét termékenységi szimbólumainkról az Urál-hegység és a Sárga-folyó (Huangho) között

Az Urál-hegységben lévő irbit-parti sziklarajzok ismételt áttanulmányozása után szükségessé vált termékenységi szimbólumaink végigkövetése is az Urál-hegységtől Dél-Szibérián és a mai Mongólián át, a Bajkálon túl az Oljokma mentén egészen a Sárga-folyóig. Ismételten áttanulmányozva e sziklarajz-irodalmat a kutató olyan rajzokat is észrevételezett, amelyek régen elkerülték a figyelmét, vagy nem tartotta fontosnak említésüket.

Ezek közé tartoznak a „feliratos kőrajzok“ is, ahol az egykor „történelmet író“ rajzoló a rajzok közé ideogramákat is közbeiktatva tette teljesebbé ábrázolását. Később ugyanilyen szemlélettel készültek a hun és az avar „feliratos csontraajzok“ is.

A mongóliai és Oljokoma-menti kőrajzokon látjuk azokat a „kapcsolódási pontokat“, amelyek már az újkőkori összekötnek bennünket a kínai írástörténet kezdeteivel. Néhány kínai piktogram szemlélteti és képi előzményeit itt látjuk e sziklarajzokon. Innen kísérnek át bennünket a kínai írástörténetbe.

Tóth Gyula (Debrecen)

Lerövidült időrend, újragondolt történelem

A kitalált középkor néven ismertté vált elmélet, amely szerint a koraközépkor három évszázada minden valóságálapot nélkülöző betoldás csupán, páratlan lehetőséget nyújt történelmünk teljes újragondolására, s a honfoglalásunkat megelőző korszakot körülölelő sűrű homály elosztatására.

Heribert Illig és a holdudvarában gyülekező német kutatócsapat nyíltan történelemhamisítással vádolja VII. Bóriszuszületett Konstantin bizánci császárt, aki nem más, mint a honfoglalás előtti magyar történelem mindeddig leghitelesebbnek tartott kútfője. Ezzel szemben a koholmányok és tudálékos kitalációnak minősített középkori krónikáink közléseiről egyre-másra kiderül, hogy valódi történelmi események emlékét őrzik, mégpedig helyes időrendben! Krónikásaink pontosan tudták, hogy Atilla halála és a magyarok második bejövetele között nem 442, hanem mindössze 104 év telt el. Pontosán tudták, hogy Atilla és Álmos között mindössze ötgenerációnyi időtáv húzódott. Súlyos hiba volt tehát számítani Kálta Márk és Kézai Simon krónikáit a megbízhatónak tartott történelmi kútfők sorából! Mert vajon valóban hiányos ismereteiről tesz-e tanúbizonyosságot az a magyar krónikás, aki Honorius császárt görög, azaz kelet-római császárnak titulálja? Vajon hogyan menekülhetett Csaba az Atilla halála után kitört hun beháborút követően ahhoz a Honoriushoz, aki ekkor már 30 éve halott volt? S miért épp 13 évet töltött Görögországban? A rekonstruált időrend szerint vajon küldhetett-e csapatokat Atilla a Hispániába betörő arab csapatok ellen? Vajon a Pireneusi-félsziget földrajzi elnevezéseiben megtaláljuk-e a nyomát a krónikáinkban említett hispániai hun letelepedésnek? Igen kellemetlen kérdések ezek, amire az Illiget cáfolni szándékozó hivatásosok még csak kitérőválaszokat sem hajlandóak adni!

Mindeddig senki sem számolt annak a lehetőségével, hogy duplikált korok, duplikált események és duplikált történelmi szereplők szennyezik történelmünket, pedig a szóban forgó három évszázad valósággal hemzseg az ismétlésektől! A pannóniai Avar Birodalom bukása kísértetiesen emlékeztet a Hun Birodalom Atilla halála utáni felbomlásához. A kuturgurok és avarok beköltözése a Kárpát medencébe az 500-as évek derekán, mintha a magyar honfoglalás korát látszana ismételni. Vajon kinek a történetét másolja Kuber, a Pannóniába beköltöző, majd Görögországba menekülő onogur-bolgár fejedelem? És kinek a története jut eszünkbe a Bizáncban túszként tartott, majd megkeresztelt, és Szkítiába hazaengedett Kuvrátról? De Alarikról, e nagy keleti gót fejedelemről is hamar kiderülhet, hogy valójában nem más, mint Atilla elgermánosított másodpéldánya, akinek a története a legapróbb részletekig ismétli a hun király dicső tetteit. Az Alarik, Athalarik, Athanarik, Aldarik, Ardarik illetve Attalusz név mögött pedig valóban nem nehéz megsejteni a plagizálásra mindig kapható nyugati krónikások azon igyekezetét, hogy gyökértelen népeiknek dicső múltat kreáljanak.

Az európai középkor több párhuzamosan futó időszámítási rendszert örökölt az ókortól, s a koraközépkor eseményeit teljesen önkényes módon datálták hol az egyik, hol a másik időszámítási rendszer szerint, mindig az aktuális hatalmi elvárásoknak megfelelően. A formálódóban lévő keresztény világegyház hatalmi törekvései azt eredményezték, hogy minden egyes dátum, függetlenül attól, hogy keletkezése pillanatában

eredetileg mely időszámítási rendszer szerint volt értelmezve, végül Krisztus szerinti dátumként hagyományozódott ránk, s éppen ebben áll a család lényege! Meggyőződésem, hogy e nagy naptárhamisítási akciót az egymással párhuzamosan futó időszámítási rendszerek közötti különbségek kihasználása által lehetett észrevétlenül végrehajtani.

Vajda Gábor (Szabadka)

A magyar irodalom és kultúra eszmetörténete a Délvidéken Trianontól napjainkig

A szabad Vajdaságtól a magyar szóig (1944-47)

A pálfordulások okai – A vezetésre hívatottak és a szolgálalkúek – A testvéri egység kétes alapjai – A külföld félrevezetése – Ellenünk, aki nem velünk – Mítoszok élesztése és sulykolása – Mit akart az optimizmus?

Új intézmények, szellemi frissülés (1956-62)

A magyar forradalom hatása – Az indulás lendülete – Újvidék megerősített vezető szerepe

A nemzetté válás dilemmája (1967-74)

A horvátok példájára – A „mindent“ átfogó koncepció és a szellemtörténeti alap (Bori Imre) – Csekély támogatás, sok kifogás – Az anyanyelv erősödő vára – A romba döntés.

A felszínen a nemzeti ellentmondások (1966-71)

A szerb nacionalista front – Megalkuvás – Görcsös önvédelem – A politika visszamerevedése (Az új Symposion két számának elkobzása)

Autonómiai formájú restauráció (1971-73)

Ítélet és önkritika (Rózsa Sándor- és Tolnai-ügy) – Az autonómia elkészítésének politikai szükséglete – kötelező egyvéleményűség – a kultúra lényege, mint tabu téma – (Bori-Kiss vita).

Varga Csaba (Piliscsaba)

A kőkor szava: kép

1. Európa lényegileg nem változott, legalább 45'000 év óta itt lévő ősnyelvét ma magyar nyelvnek nevezzük. (Talán az 1200-as évek óta nevezik csak magyarnak. Súlyos következtetési hiba tehát ezen összegző elnevezés általános kivetítése ennél régebbi időkre, habár akkor is voltak magyarok.)

2. Az az európai ősnyelv, amelyet ma magyarnak nevezünk, kitalált nyelv, s 45'000 évvel ezelőtt már „készen volt.

3. Kitalálására vonatkozóan pedig azt állítom, hogy nem szótárnyi szókincset találtak ki – vajon hogyan lehetett volna bevezetni egyszerre 30-50'000 (mi több, egymillió) szót a teljes nyelvtannal együtt? -, hanem csak 40, vagy annál kevesebb szót hoztak létre.

4. A szavakat azonban nem „csak úgy“, hanem e nyelv leendő írásbeliségével együtt találták ki. Tehát nem véletlenül összeverődött, szélhordta nyelv ez (gyanítom, kezdetét tekintve egyik sem az), hanem nagyon mélyen átgondolt rendszer véglegesült egykoron, egy adott napon, legalább 45'000 évvel ezelőtt.

5. Az írásjeleket és az alapszavakat pedig oly módon találták ki egyszerre, hogy minden egyes kitalált írásjelhez egy-egy fogalmat jelölő szót (gyököt) rendeltek. Ekként a rendszer eleve nem lehetett parttalan, hanem csak annyi szó és jel született, amennyi feltétlenül

szükséges és elégséges.

6. A gyökök összessége nem más, mint egy igen mély elgondolás alapján felépített axióma rendszer.

7. Ez a nyelv teljes egészében képi nyelv, a hangok képeket közvetítenek. Úgy is mondhatjuk, hogy „a kőkor szava: kép“. Már csak ennek alapján is visszafejthető a magyar nyelvből a kezdet.

8. Több mint 32'000 évvel később, azaz 8-6000 (vagy tán 6-4000) évvel ezelőtt új nép jelent meg Európa földjén. E „későn“ jövő telepések – a ma összefoglaló néven indoeurópaiaknak nevezettek – kisebb-nagyobb foltokban az ősnépre, vagy azok mellé telepedtek. Szükségszerűen sokat átvettek Európa akkori egységes nyelvéből és nyilván műveltségéből is.

Ebből következik, hogy az „indoeurópainak“ nevezett nyelvek közös rétegének legalább egy számottevő része onnan ered, hogy ugyanabból a nyelvből, a ma magyarnak nevezett nyelvből merítettek mind. Még a latin áttétel is ide sorolandó, mert a latin is az európai ősnyelvet magába szíva terebélyesedett ki, mint ahogy az ógörög is.

E réven tettek szert a szanszkrit nyelvvél való rokonságra is.

9. A kőkor minden nagyszerű eredménye, a ma ismert háziállatok, nemesített növények, az írás is: az e nyelvet beszélők teremtették meg.

Mert ez a nyelv a tudás nyelve, e célra hozták létre.

Záhonyi András (Budapest)

Egy jól áttekinthető sumer-akkád-magyar kisszótár bemutatása

Miért van szükség egy újabb sumer-akkád-magyar szótárra? Hiszen már számos sumer szógyűjtemény látott napvilágot, köztük több magyar nyelvű is.

Előadásom erre a kérdésre kívánja megadni a választ. Kitér azokra a problémákra, amelyek az eddigi szótárkészítők figyelmét elkerülték, majd megoldást kínál rájuk. Ennek kapcsán röviden áttekinti a fogalom- vagy szóírás, a szótagírás és a betűírás kérdéskörét.

Szó- és jeltáram -- a kínai fogalomjeleket tartalmazó szótárak ligatúra-kezelését felhasználva -- a mezopotámiai képjeleket formai hasonlóságaik alapján áttekinthető rendszerbe foglalta. Ezzel a jelkeresés és a biztonságos jelazonosítás munkáját kívánja jelentősen meggyorsítani.

Röviden kitér Labat Epigráfiai Kézikönyvének (szó- és jeltárának) erős és gyenge pontjaira. Átjárást biztosít Deimel szakszótáraihoz (négykötetes ideogramma-gyűjteményének jeleihez, a más számozási rendszerű Pantheon Babylonicum és Planetarium Babylonicum jelzeteihez), így a szakszótárak együttes használatát jelentősen megkönnyíti.

Az elkészült szó- és jeltár példát mutat arra, hogy a rendszerszemlélet a bölcsészettudományban is jól alkalmazható. Mindazok számára hasznos eszköz, akik a mezopotámiai nyelveket és azok kapcsolatát más nyelvekkel – köztük a magyarral – precíz, tudományos alapokon kívánják vizsgálni.

A RENDEZVÉNY SZEREPLŐI

<i>Bálint Réka</i>	Művészeti Líceum Csikszereda
<i>Barabási László</i>	ny. múzeumigazgató, ZMTE, Csikszereda
<i>Csaláné Erdélyi Kornélia</i>	író, klubvezető, Kassa
<i>dr. Csámpai Ottó</i>	etnopszichológus, a szociológiatudomány kandidátusa, habilitált egyetemi docens, tanszékvezető, Trencsényi Egyetem, ZMTE, Pozsony
<i>dr. Csapó József</i>	a biológiatudomány doktora, ny. szenátor, ZMTE, Nagyváradi
<i>dr. Cser Ferenc</i>	az MTA (kémia tudomány) doktora, ZMTE, Melbourne
<i>dr. Csihák György</i>	a ZMTE elnöke, Zürich
<i>dr. Czigány István</i>	alezredes, a történelemtudomány kandidátusa, HM. Hadtörténelmi Intézet, igazgatóhelyettes, Budapest, ZMTE
<i>Dani Pál</i>	történész, ZMTE, London
<i>Dám László</i>	megyei múzeumigazgató, Jósza András Múzeum, Nyíregyháza
<i>Dolnics Zoltán</i>	történész, ZMTE, Miskolc
<i>Dudás Rudolf</i>	nyelvész, ZMTE, Vancouver
<i>Fejes Rudolf Anzelm</i>	apát, prépost-prelátus, Váradhegyfok
<i>Gencsy Tibor</i>	ny. huszárfőhadnagy, Budapest
<i>dr. Gráfik Imre</i>	néprajzkutató, Magyar Országos Néprajzi Múzeum, Budapest
<i>Győrffy-Villám András</i>	a Magyar Huszár és Katonai Hagyományőrző Egyesületek Szövetségének elnöke
<i>vitész dr. Herényi István</i>	jogász, a történelemtudomány kandidátusa, ZMTE, Budapest
<i>Hornyákné Ormós Mária</i>	tanár, Beregszász
<i>vitész dr. Juba Ferenc</i>	tengerészkapitány, hajóorvos, jogász, történész, ZMTE, Bécs
<i>Mag. Kelemen László</i>	intézményigazgató, Alsóőr
<i>Kenessey Csaba</i>	közíró, Thalwil, Svájc
<i>dr. Költő László</i>	vezető régész, ZMTE, Kaposvár
<i>v. Máriássy László</i>	ny. huszárhadnagy, Budapest
<i>Marton Veronika</i>	nyelvtanár, Győr
<i>dr. Martyné Vágó Stefánia</i>	kutató, Budakeszi
<i>Melegh Antal</i>	ny. huszártizedes, Budapest
<i>Mesterházy Zsolt</i>	magyar ókor-kutató, Nemzeti Széchenyi Casinó elnöke, ZMTE, Budapest
<i>Mikecz László</i>	apja rohamáról Erich Kern: Der grosse Rausch. (Zürich, 1948, 54-55. old.)
<i>v. Limanovai Muhr</i>	
<i>Albert Ottmár</i>	Muhr Ottmár huszárezredes unokája, Budapest

<i>dr. Nagy Ákos</i>	vérfutató, ZMTE, Adelaide
<i>Nagy Kálmán</i>	ny. huszárezredes, hadtörténész, ZMTE, Budakeszi
<i>Novotni Péter</i>	lótenyésztési felügyelő, Nyíregyháza
<i>dr. Pandula Attila</i>	a történelemtudomány kandidátusa, ELTE BTK docens, ZMTE, Budapest
<i>dr. Pál János</i>	c. egyetemi docens, ny. igazgató, a MHLHT elnöke, Budapest
<i>Pintér István</i>	tanár, Hódmezővásárhely
<i>Radics Géza</i>	magánkutató, Chicago
<i>Sancz Klára Lujza</i>	ny. muzeológus, ZMTE, Budapest
<i>'Sóldos László</i>	huszárfőhadnagy, magánzó, Budapest
<i>dr. Szabó Péter</i>	őrnagy, a hadtudomány doktora, kutató főtiszt, HM. Hadtörténeti Intézet, Budapest
<i>dr. Ságvári György</i>	történész, muzeológus, a hadtudomány kandidátusa, HM. Hadtörténeti Múzeum, Budapest
<i>dr. Szederkényi Tibor</i>	az MTA (földtudomány) doktora, egyetemi tanár, ZMTE, Szeged
<i>Szekeres István</i>	írástörténetkutató, ZMTE, Budakalász
<i>Tóth Tibor</i>	tanár, Luzern
<i>v. Ugody Lajos</i>	ny. huszárhadnagy, Adelaide
<i>dr. Vajda Gábor</i>	az irodalomtudomány doktora, ZMTE, Szabadka
<i>Varga Csaba</i>	íráskutató, Pilisszentiván
<i>Vattay Antal</i>	vállalkozó, nagyapja, Vattay altábornagy képviselőjében
<i>dr. Vámos-Tóth Bátor</i>	magánkutató, ZMTE, Mukilteo
<i>dr. Veszprémy László</i>	alezredes, könyvtárigazgató, a történelemtudomány kandidátusa, HM. Hadtörténeti Könyvtár, Budapest
<i>dr. Zachar József</i>	az MTA (történelemtudomány) doktora, egyetemi tanár, Eszterházy Károly Főiskola, BTK, Eger, ZMTE, Budapest
Záhonyi András	magánkutató, ZMTE, Budapest

Megjegyzés

AJK = Állam- és Jogtudományi Kar,

BTK = Bölcsészettudományi Kar,

ELTE = Eötvös Lóránd Tudományegyetem,

HM = Honvédelmi minisztérium

MHLHT = Magyar Huszár és Lovashagyományörző Társaság,

MTA = Magyar Tudományos Akadémia

ZMTE = Zürichi Magyar Történelmi Egyesület



Nemzetközi rendezvény **FELHÍVÁS**

Szeretettel meghívjuk a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, a Magyar Huszár és Lovas Hagyományörző Társaság és Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Önkormányzati Hivatalának közös szervezésében megrendezésre kerülő **ZMTE XII. Magyar Történelmi iskolájába - A magyar huszárság fejlődéstörténete rendezvényére** Nyíregyháza, 2004. július 25-augusztus 1

Védnök:

Csabai Lászlóné polgármester, Nyíregyháza Megyei Jogú Város; **dr. Csapó József**, a biológiatudomány kandidátusa, ny. szenátor, ZMTE (Nagyvárad); **dr. Cser Ferenc** az MTA (kémiatudomány) doktora, ZMTE (Melbourne); **Csere Sándor** kanonok, ZMTE (Tapolca); **Csontos János** országgyűlési képviselő, a Nemzeti Lovasprogramot előkészítő eseti bizottság elnöke (Budapest); **dr. Darai Lajos** főiskolai tanár, kandidátus, Kodolányi János Főiskola (Székesfehérvár); **dr. Faragó József** a néprajz- és nyelvtudomány doktora, az MTA tiszteleti tagja, ZMTE (Kolozsvár); **dr. Frisnyák Sándor** egyetemi tanár, az MTA (természettudomány) doktora, ZMTE (Nyíregyháza); **Gazda László** elnök, Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Közgyűlés (Nyíregyháza); **Györffy-Villám András** elnök, Magyar Huszár és Katonai Hagyományörző Szövetség; **dr. Gyulay Endre** r.k. megyéspüspök (Szeged-Csanád); **dr. Holló József Ferenc** vezérőrnagy a HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum főigazgatója; **dr. Hiller István** miniszter, Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma; **Juhász Ferenc** miniszter, Honvédelmi Minisztérium; **dr. Magyar Bálint** miniszter, Oktatásügyi Minisztérium; **dr. Mikó Jenő** t.b. ref. püspök, ZMTE (Pozsony); **Nagy János** vezérőrnagy, a Magyar Huszár és Lovas Hagyományörző Társaság elnöke (Budapest); **Nagy Kálmán** ny. huszárezredes, ZMTE (Budakeszi); **Pál Béla** politikai államtitkár, GKM; **dr. Szabó Miklós** ny. vezérőrnagy, az MTA I. tagja, rektor, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (Budapest); **Tüttő György** pápai prelátus, ZMTE (London); **Rudolf Weiersmüller**, Svájc nagykövete (Budapest).

1. **Általános tudnivalók:** Az Iskolára szívesen várunk minden jelentkezőt, aki tud magyarul és elmúlt 16 éves. Az Iskola előkészítői és vezetői számítanak diákok, szakemberek és érdeklődők jelentkezésére. Az Iskola célja magyar szempontú történelmi ismeretek tanítása tisztán tudományos alapon az egészséges nemzettudat elemzése és fejlesztése céljából. A résztvevők megismerkednek a magyar történelem tárgyában folytatott kutatások legújabb eredményeivel. Az Egyesület és a Társaság politikamentes, vallási kérdésekben toleráns, az Egyesület svájci közhasznú intézmény. Tisztán tudományos szempontok alapján tárgyilagosan kezeli a történelmi témákat. Az oktatók többsége az Egyesület és a Társaság tagja, valamennyien a magyar történelem jeles kutatói. Közreműködésükért díjazást nem kapnak, költségeiket maguk fedezik. Az Iskolát minden nyáron - részlegesen módosuló, kibővített tematikával - megismételjük. Az Iskola látogatásáról az Egyesület és a Társaság közös oklevelet ad. Könyv vagy tanszer vétele nem kötelező. Minden Iskola teljes előadási anyagát könyv formájában kiadjuk. Az iskolához és a könyvek kiadásához a kulturális kormányzat, valamint néhány alapítvány hozzájárul. A rendezvényen a ZMTE házirendje érvényes.

2. **Az Iskola tárgya: A magyar huszárság fejlődéstörténete.**

3. **Az Iskola helyszíne:** Nyíregyházi Zeneiskola, (4400 Nyíregyháza, Kürt u. 5-11., T/F.: 42/314-881) Nyhisk@chello.hu

4. **Az Iskola vezetése** az Egyesület Tudományos Tanácsa kezében van Zachar József irányításával.

5. **Napirend.** Kezdet: 2004. július 25-én, vasárnap 9.30-kor. Naponta előadások, illetve az előadások megbeszélése. Befejezés augusztus 1-én, vasárnap 13.00 órakor. Délelőttönként részt lehet venni az Egyesület Magyar Őstörténelmi Találkozóján. Esténként közös műsor. A szervezők változatos, szabadon választható kulturális elfoglaltságról is gondoskodnak, amelynek esetleges költségeit mindenki maga fedezi. Hangszerét, aki tudja, hozza magával. Részletes műsort a helyszínen bocsátunk rendelkezésre.

6. **Jelentkezés.** Aki az Iskolán részt kíván venni, az szíveskedjék legkésőbb 2004. május 31-ig az előírt adatok közlésével írásban jelentkezni. Az Iskolát csak jegyzékünkbe felvett résztvevők látogathatják. Bejegyzés az előzetes írásbeli jelentkezés alapján 2004. július 24-én délután vagy július 25-én 8.00-tól 9.30-ig a helyszínen. A jelentkezési lapot az alábbi címre szíveskedjenek elküldeni: **Dr. Bene János múzeumi osztályvezető, Jósza András Múzeum, H-4400 Nyíregyháza, Benczúr tér 21.**

Tel./Fax: 0036/42/315722. E-mail: benejan@jam.nyirbone.hu

7. **Szállás, ellátás, költségek. Résztvételi díj nincs. Nyíregyházára érkezéskor jelentkezés a Zrínyi Ilona Gimnázium Kollégiumában** (H-4400 Nyíregyháza, Széchenyi u. 35-39. Tel.: 0036/42/318091, 42/315618. Fax: 42/318091. E-mail: zrinnyi@pc1.zrinnyi-nyh.sulinet.hu Szállás a kollégiumban (1100 Ft/nap/fő), egyénileg szállodában (6-14000 Ft/nap/fő). Reggeli és vacsora a kollégiumban 1100 Ft/fő/nap. Ebéd a Helyőrségi Klubban napi 550 és 700 Ft-os áron. Az igényt a jelentkezéssel együtt kérjük az alábbi számlára átutalni vagy a **helyszínen beiratkozásakor fizetni.** A szomszédos országokból érkezők jelentkezésükkel kérhetnek írásban költségtérítést. Az ellátás 2004. július 24-én vacsorával kezdődik és augusztus 1-én ebéddel végződik. Ezeket a feltételeket a rendezvény előtt és után egy nappal még biztosítjuk, ha azt időben (május 31.) kéri.

8. **Az utazás** egyénileg történik. A MÁV 50 %-os kedvezményt biztosít. Baleseti és betegségi biztosításról mindenki maga gondoskodik. A szomszédos országokból jövők anyagi támogatásért forduljanak testvérmegyéjükhez, testvérvárosukhoz vagy alapítványokhoz. A rendezvény költségeinek fedezésére adományokat szívesen fogadunk. Minden átutalást az alábbi számlára kérünk: OTP Bank Rt. 11744003-15403337-00000000.

Felkérjük a magyar szervezeteket, személyeket, lapokat, rádió és tévéadókat, hogy kezdeményezésünket támogassák, meghívóinkat terjesszék. Ezt a meghívót kérjük továbbítani érdeklődőknek, a sajtó, a rádió és a televízió részére.

Budapest, 2004. május 22.

Dr. Csihák György

ZMTE elnöke

Dr. Pál János

Magyar Huszár és Lovas Hagyományörző Egyesület ügyvezető elnöke

Dr. habil. Zachar József D.Sc.

ZMTE TT elnök

Tájékoztató: www.kitalaltkozepek.hu/nyiregyhaza1.html www.zmte.inf.hu www.heraldikakiado.hu



Nemzetközi rendezvény **MEGHÍVÓ**

Szeretettel meghívjuk a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, a Magyar Huszár és Lovas Hagyományőrző Társaság és Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Önkormányzati Hivatalának közös szervezésében megrendezésre kerülő

I. Magyar Huszártörténelmi Konferencia keretében a ZMTE XVIII. Magyar Őstörténelmi Találkozóra Nyíregyháza, 2004. július 25-augusztus 1.

Védnök:

Csabai Lászlóné polgármester, Nyíregyháza Megyei Jogú Város; **dr. Csapó József**, a biológiatudomány kandidátusa, ny. szenátor, ZMTE (Nagyvárad); **dr. Cser Ferenc** az MTA (kémiatudomány) doktora, ZMTE (Melbourne); **Csere Sándor** kanonok, ZMTE (Tapolca); **Csontos János** országgyűlési képviselő, a Nemzeti Lovasprogramot előkészítő eseti bizottság elnöke (Budapest); **dr. Darai Lajos** főiskolai tanár, kandidátus, Kodolányi János Főiskola (Székesfehérvár); **dr. Faragó József** a néprajz- és nyelvtudomány doktora, az MTA tiszteleti tagja, ZMTE (Kolozsvár); **dr. Frisnyák Sándor** egyetemi tanár, az MTA (természettudomány) doktora, ZMTE (Nyíregyháza); **Gazda László** elnök, Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Közgyűlés (Nyíregyháza); **Györffy-Villám András** elnök, Magyar Huszár és Katonai Hagyományőrző Szövetség; **dr. Gyulay Endre** r.k. megyéspüspök (Szeged-Csanád); **dr. Holló József Ferenc** vezérőrnagy a HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum főigazgatója; **dr. Hiller István** miniszter, Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma; **Juhász Ferenc** miniszter, Honvédelmi Minisztérium; **dr. Magyar Bálint** miniszter, Oktatásügyi Minisztérium; **dr. Mikó Jenő** t.b. ref. püspök, ZMTE (Pozsony); **Nagy János** vezérőrnagy, a Magyar Huszár és Lovas Hagyományőrző Társaság elnöke (Budapest); **Nagy Kálmán** ny. huszárezredes, ZMTE (Budakeszi); **Pál Béla** politikai államtitkár, GKM; **dr. Szabó Miklós** ny. vezérőrnagy, az MTA I. tagja, rektor, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (Budapest); **Tüttő György** pápai prelátus, ZMTE (London); **Rudolf Weiersmüller**, Svájc nagykövete (Budapest).

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, a Magyar Huszár és Lovas Hagyományőrző Társaság és a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Önkormányzati Hivatala, mint rendező, hívja a találkozóra mindazokat, akiket érdekel a magyar őstörténet és kutatásának helyzete. A találkozó célja, hogy a külföldön élő és a hazai szakembereket, valamint az érdeklődőket - akik a találkozón valamennyien magánszemélyként vesznek részt - összehozzuk, lehetőséget adjunk a nyílt vitára, amelynek során a nézetek barátságos keretek közt formálódhatnak és terjedhetnek.

Az előadások a következő fő témák köré csoportosulnak. FŐTÁRGY: A LOVASMŰVELTSÉG SAJÁTOSÁGAI. További tárgya: 1) a magyar őstörténet; 2) a magyar nyelv történelmi fejlődésének egyes állomásai; 3) a magyar koronázási jelvények; 4) adalékok az előző tárgyakhoz, pl.: a régészet, az embertan, a népművészet stb. tárgyköréből. A történelmi eseményeket 1301-ig követjük.

Tisztelettel kérjük a szakembereket, hogy jelentkezzenek előadásra, hozzászólásra! Írásbeli jelentkezésüket, mondanivalójuk rövid összefoglalását (max. 30 sor) és időtartamát (lehetőleg nem több mint 25 perc) szíveskedjenek a Titkárság címére eljuttatni, ahol részletes felvilágosítás kapható. Szereplést kívánunk biztosítani a jelentkezés sorrendjében minden szakembernek, ha szabályosan és időben jelentkeznek, a témakörben legalább egy tudományos munka nyilvános közlését bizonyítja és elismeri őstörténetünk több százból való összefonódásának lehetőségét. Hivatalos és munkanyelv a magyar, érvényes az Egyesület Házirendje. Dia-, írás-, könyv- és videóvetítő, valamint projektor van. Aki június 30-ig nem kap elutasító választ, az a találkozón előadhat a kért időben. A rendezők a meghirdetett ügyben személyüket, nézetüket és anyagi helyzetüket tekintve függetlenek és kézfogásra nyújtják kezüket minden irányban. Sem személyi, sem politikai ügyekkel nem foglalkoznak és csak a jelen meghívóban foglaltakért kezkeskednek, a résztvevőktől pedig elvárják, hogy a találkozón a jelen meghívóban körvonalazott elveket tiszteletben tartsák. Az előadás szövegét könyv formájában való kiadásra a találkozón készen le kell adni papíron és floppy lemezen. Az elhangzott előadások az Egyesület, a Társaság és az előadók közös tulajdona. A résztvevők (előadók és vendégek) saját költségeiket és a kiegészítő rendezvények költségét maguk fedezik, a szokásos biztosításokról maguk gondoskodnak. A Titkárság kívánságra gondoskodik szállásról és ellátásról. Részletes műsor a helyszínen.

Szállás, ellátás, költségek. Részvételi díj nincs. Nyíregyházára érkezéskor jelentkezés a Zrínyi Ilona Gimnázium Kollégiumában (H-4400 Nyíregyháza, Széchenyi u. 35-39. Tel.: 0036/42/318091, 42/315618. Fax: 42/318091. E-mail: zrinyi@pc1.zrinyi-nyh.sulinet.hu Szállás a kollégiumban (1100 Ft/nap/fő), egyénileg szállodában (6-14000 Ft/nap/fő). Reggeli és vacsora a kollégiumban 1100 Ft/fő/nap. Ebéd a Helyőrségi Klubban napi 550 és 700 Ft-os áron. Az igényt a jelentkezéssel együtt kérjük az alábbi számlára átutalni vagy a helyszínen beiratkozáskor fizetni. A szomszéd országokból érkezők jelentkezéskor kérhetnek írásban költségtérítést. Az ellátás 2004. július 24-én vacsorával kezdődik és augusztus 1-én ebéddel végződik. Ezeket a feltételeket a rendezvény előtt és után egy nappal még biztosítjuk, ha azt időben (május 31.) kéri.

A találkozó helye és címe: Nyíregyházi Zeneiskola, (4400 Nyíregyháza, Kürt u. 5-11., T/F.: 42/314-881), Nyhzisk@chello.hu

A találkozó ideje: Kezdés: 2004. július 25-én, vasárnap 9.30-kor. Befejezés augusztus 1-én, vasárnap 13.00 órakor.

A Titkárság címe: Ungarisch Historischer Verein Zürich, CH-8047 Zürich, Postfach 502, világszöttek: znte@freemail.hu - az előadók itt jelentkezzenek.
Jelentkezési határidő: 2004. május 31. Minden levélre válaszolunk, ha nemzetközi postai kuponnal van ellátva (minden postahivatalban kapható). Felkérjük a magyar szervezeteket, személyeket, lapokat, rádió és tévéadókat, hogy kezdeményezésünket támogassák, meghívóinkat terjesszék. A költségek fedezésére adományokat szívesen fogadunk. Minden átutalást az alábbi számlára kérünk: OTP Bank Rt. 11744003-15403337-00000000. Ezt a meghívót kérjük továbbítani érdeklődőknek, a sajtó, a rádió és a televízió részére. Budapest, 2004. május 22.

Dr. Csihák György
ZMTE elnöke

Dám László
igazgató
Jósa András Múzeum, Nyíregyháza

Dr. Költő László
vezető régész, Kaposvár
ZMTE

Tájékoztató: www.kitalaltkozepekpor.hu/nyiregyhaza2.html www.znte.inf.hu , www.heraldikakiado.hu

**A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET
MAGYAR TÖRTÉNELMI ISKOLÁI**

- 1) *Szeged, 1992*, augusztus 23-29.
Szervező: Fejes Pál
A Magyar őstörténet-kutatás és irott forrásai, nemzeti szimbólumaink (ISBN 963 8465 00X)
- 2) *Tab, 1993*, augusztus 15-21.
Szervező: Darai Lajos
A történelemkutatás módszertana, magyar őstörténet, magyar ősműveltség.
Műveltségünk keleti kapcsolatai, középkori és újkori történelmünk (ISBN 963 04 44135)
- 3) *Tapolca, 1994*, augusztus 13-20.
Szervező: Pandula Attila
Helyünk és szerepünk a Kárpát-medencében, Közép-Dunántúl, Veszprém megye, Balaton-felvidék (ISBN 963 85 274 12)
- 4.) *Tapolca, 1995*, augusztus 13-20.
Szervező: Pandula Attila
A Kárpát-medence népei (ISBN 963 85274 8 X)
- 5) *Tapolca, 1996*, augusztus 11-18
Szervező: Pandula Attila
A keresztény egyházak és történelmi szerepük a Kárpát-medencében (ISBN 963 85684 1 0)
- 6) *Tapolca, 1997*, augusztus 10-17.
Szervező: Pandula Attila
A nemzetállamtól az övezetek Európájába a 20. században
- 7) *Tapolca, 1998*, augusztus 1-8.
Szervező: Pandula Attila
Az 1848-1849-es magyarországi polgári forradalom és szabadságharc (ISBN 963 86100 5 0)
- 8) *Tapolca, 1999*, augusztus 1-8.
Szervező: Pandula Attila
Az első világháború és magyar történelmi következményei (1914-1921) (ISBN 963 9349 02 X)
- 9) *Felsőőr-Oberwart, 2000*, augusztus 6-8.
Szervező: Pandula Attila
Az 1930-as évek magyar műveltsége (ISBN 963 86100 3 4)
- 10) *Szentendre, 2001*, augusztus 5-12.
Szervező: Pandula Attila
A második világháború és történelmi következményei Magyarország szempontjából (ISBN 963 86100 6 9)
- 11) *Budapest, 2003*, augusztus 3-9.
Szervező: Boda József
A magyar polgári rendvédelem a 19. és 20. században (magyar csendőrség, rendőrség, büntetés-végrehajtás, határőrség, vám- és pénzügyőrség, koronaőrség) (ISBN 963 9349 06 2)
- 12) *Nyíregyháza 2004*, július 25 - augusztus 1.
Szervező: Bene János, Nagy Kálmán, Pál János
A magyar huszárság fejlődéstörténete (ISBN 963 9349 07 0)

AJÁNLÓ

A KODOLÁNYI JÁNOS FŐISKOLA (KJF)
és a
ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET (ZMTE)

ajánlja, szervezi és lebonyolítja

A MAGYAR TÖRTÉNELEM TANÍTÁSÁNAK TARTALMI ÉS MÓDSZERTANI MEGÚJÍTÁSA c. programot

*a Magyar Köztársaság oktatási minisztere
T 300730-1676/1999 sz. alapítási és
T 302460-780/1999 sz. indítási engedélyével*

általános- és középiskolai történelemtanárok számára.

Megszervezhető bármely településen, ahol megfelelő hely és legalább 20 hivatalos jelentkező van. A szomszédos országokban az oktatók költségének egy részét a két szervező intézmény vállalja.

A legjobb vizsgázók bekerülhetnek oktatóink közé, előadhatnak a ZMTE iskoláiban, történelmi találkozóin, előadásuk rangos kiadványba kerülhet.

**A továbbképzés időtartama 120 óra, díja 58.600,- Ft/fő.
Előfeltétel: főiskolai vagy egyetemi végzettség.**

Kérje ingyenes, részletes tájékoztatónkat és tantervünket:

DR. DARAI LAJOS PH. D.,
főiskolai tanár, a továbbképzés felelőse

KODOLÁNYI JÁNOS FŐISKOLA
*Cím: H-8000 Székesfehérvár, Szabadságharcos út 59.
Telefon: 00 36 (22) 543-311, Fax: 00 36 (22) 312-288
E-mail: lmdarai@mail.kodolanyi.hu – Internet: www.kodolanyi.hu*
A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tudományos Tanácsa
az oktatási miniszter által jóváhagyott tanterv és tananyag összeállítója.

**Ungarisch Historische Schule
A Magyar Történelmi Iskolán résztvevők száma**

Ort Helyszín	Total Teilnehmer Összesen			davon Referent Ebből oktató			% in Total Összesenből %-ban		Vorträge Elhangzott előadások száma
	Total fő	aus Kontinent világrészből	aus Land országokból 1	Total fő	aus Kontinent világrészből	aus Land országokból 1	Frauen nők	unter 30 Jahren 30 éven alu- liak	
Szeged 1992	124	3	11	20	3	7	61	72	24
Tab 1993	178	4	13	28	4	7	65	66	41
Tapolca 1994	184	4	10	19	4	6	58	78	23
Tapolca 1995	186	2	12	12	2	7	38	70	10
Tapolca 1996	225	4	15	16	1	4	67	72	15
Tapolca 1997	298	3	15	18	1	5	57	79	16
Tapolca 1998	246	3	9	21	2	3	69	81	16
Tapolca 1999	289	4	13	21	1	6	62	68	23
Felsőőr 2000	47	4	12	21	4	12	26	15	20
Szentendre 2001	294	4	13	25	1	5	63	79	23
Budapest 2003	123	4	14	25	4	13	36	20	16
Nyíregyháza 2004	135	1	14	33	3	12	48	42	36

Nach Ländern - Országoként

Land Ország	Szeged 1992	Tab 1993	Tapolca 1994	Tapolca 1995	Tapolca 1996	Tapolca 1997	Tapolca 1998	Tapolca 1999	Felsőőr 2000	Szentendre 2001	Budapest 2003	Nyíregyháza 2004	Nyíregyháza 2004		
	Total összesen	Total összesen	Total összesen	Total összesen	Total összesen	Total összesen	Total összesen	Total összesen	Total összesen	Total összesen	Total összesen	Total összesen	Teilnehmer részlevezni	Expert Oktat	Total összesen
Anglia	1	-	-	-	4	6	3	2	1	1	-	4	3	1	4
Ausztrália	1	1	1	1	2	6	-	1	3	5	1	2	-	2	2
Ausztria	2	2	2	-	4	2	-	1	12	2	1	1	-	1	1
Csehország	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dánia	-	-	-	1	2	2	2	1	1	1	1	4	4	-	4
Jugoszlávia	-	-	-	2	-	1	-	1	-	-	-	9	8	1	9
Kanada	1	1	-	2	1	-	-	-	1	2	1	2	1	1	2
Kína	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lengyel/Poland	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Magyarország	61	118	88	121	124	183	172	140	16	111	74	65	48	17	65
Németo./Deutschl	6	-	1	4	7	6	6	4	2	5	3	5	5	-	5
Olaszo./Italia	1	1	-	2	2	5	-	-	-	-	2	-	-	-	-
Románia	20	14	36	22	50	44	45	57	2	107	3	16	13	3	16
Svájc	5	2	2	2	4	5	1	1	2	4	1	3	1	2	3
Svédország	-	1	1	4	1	3	2	1	-	-	-	-	-	-	-
Szerb. M.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	23	9	8	1	9
Szlovákia	23	29	51	21	19	28	14	61	5	29	11	13	11	2	13
Szlovénia	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Thaiföld	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	-	-	-	-
Ukrajna	-	1	-	2	3	3	-	15	-	24	1	1	-	1	1
USA	3	3	1	-	-	-	-	3	1	2	1	1	-	1	1
Összesen	124	178	184	186	225	298	246	289	47	294	123	135	102	33	135

**Treffen zur Frühgeschichte der Ungarn
A Magyar Őstörténeti Találkozókra résztvevők száma**

Ort Helyszín	aus Ungarn Magyarországról				aus anderen Ländern Más államokból				Total Összesen				Vorträge Előadások	
	Expert szakember	Gast vendég	Total összesen	davon gratis eből ingyen	Expert szakember	Gast vendég	Total összesen	davon gratis eből ingyen	Expert szakember	Gast vendég	Total összesen	davon gratis eből ingyen	persönlich személyesen	ingesandt beküldve
Benidorm 1986	4	1	5	3	9	4	13	-	13	5	18	3	15	3
Zürich 1987	8	5	13	8	13	22	35	-	21	27	48	8	35	3
London 1988	20	14	34	23	19	28	47	1	39	42	81	24	56	13
Felsőőr 1989	26	36	62	19	25	24	49	1	51	60	111	20	38	9
Altenberg 1990	13	4	17	13	11	12	23	4	24	16	40	17	23	8
St. Gallen 1991	20	14	34	12	21	44	65	5	41	58	99	17	32	8
Szentendre 1992	21	52	73	-	10	8	18	-	31	60	91	-	23	4
Kaposvár 1993	11	84	95	-	12	1	13	6	23	85	108	6	30	4
Tapolca 1994	24	31	55	-	15	2	17	9	39	33	72	9	30	5
Tapolca 1995	18	104	122	-	8	35	43	1	26	139	165	1	18	4
Tapolca 1996	12	121	133	-	13	32	55	2	25	153	188	2	15	2
Tapolca 1997	28	136	164	1	19	81	100	12	47	217	264	13	19	-
Tapolca 1998	11	67	78	1	15	153	168	1	26	220	246	2	19	3
Tapolca 1999	14	126	140	1	25	124	149	134	39	250	289	135	22	8
Felsőőr 2000	9	5	14	1	13	20	33	-	21	26	47	1	14	6
Szentendre 2001	21	84	105	-	35	154	189	82	56	238	294	82	34	12
Budapest 2003	18	60	78	•	2	43	45	•	20	103	123	•	28	5
Nyíregyháza 2004	16	49	65	•	9	49	58	•	25	98	123	•	20	3

Regionaltreffen der Historiker – Övezeti Történetstálalkozók

Ort Helyszín	Vorträge Előadások száma		Teilnehmer - Résztvevők száma				
	persönlich személyesen	ingesandt beküldve	Expert szakember	Gast vendég	aus Kontinent világrész	aus Land ország	unter 30 Jahre in % 30 év alattiak %-ban
Székelyudvarhely-Hofmarkt 1994. május	10	6	24	214	2	6	78
Komárom 1994. szeptember	14	-	23	133	1	5	65
Csikszereida - Szeklerburg 1995. június	22	5	25	112	3	7	71
Székelyudvarhely-Hofmarkt 1996. május	9	1	16	151	3	7	42
Csikszereida - Szeklerburg 1997. május	12	-	21	84	1	5	38
Csikszereida - Szeklerburg 1998. május	15	1	18	270	2	5	82
Csikszereida - Szeklerburg 1999. május	18	2	16	62	2	6	35
Dees 2000. április	22	3	24	231	2	4	62
Rozsnyó - Rosenau 2000. június	19	1	27	111	2	5	39

MAGYAR TÖRTÉNELEM – TÍZEZER ÉV EZER OLDALRÓL

Oktatási segédkönyv a magyar történelem tanításához

Zürich-Budapest, 2003

ISBN 963 86 100 18

TARTALOM

I. TÍZEZER ÉV ...

DARAI LAJOS MIHÁLY (Kápolnásnyék): EGY TUDOMÁNY – EGY TÖRTÉNELEM	11
FRISNYÁK SÁNDOR (Nyíregyháza): A KULTÚRTÁJ KIALAKULÁSA A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN	33
FODOR ISTVÁN (Budapest): EURÓPAI LÉTÜNK KEZDETE	45
CSIHÁK GYÖRGY (Zürich): A MAGYAR NEMZET MÚLTJA	55
CSIHÁK GYÖRGY (Zürich): A MAGYAROK ŐSTÖRTÉNETE	67
CSÁMPAI OTTÓ (Pozsony): A MAGYAR NÉP FEJLŐDÉSE A NEMZETSÉGEKTŐL A MODERN NEMZETIG (ETNOSZOCIOLÓGIAI ÖSSZEFOGLALÁS)	79
CSAPÓ I. JÓZSEF (Nagyvárad): AUTONÓM NEMZETI KÖZSSÉG, VAGY ÖNFELADÓ NEMZETI KISEBBSÉG	105
RÓKUSFALVY PÁL (Budapest): MAGYAR KÜLDETÉS: A NEMZET MÚLTJA, JELENE ÉS JÖVŐJE	109

II. ... EZER OLDALRÓL

HENKEY GYULA (Kecskemét): A MAGYAR NÉP ETNIKAI-EMBERTANI KÉPE	119
NAGY ÁKOS (Adelaide): A VÉRCSOPORT JELENTŐSÉGE A MAGYAR ŐSTÖRTÉNET GENETIKAI KUTATÁSÁBAN	135
SZEKERES ISTVÁN (Budakalász): ÍRÁSTÖRTÉNET ÉS MAGYAR ŐSTÖRTÉNET. BEVEZETÉS A TÖRTÉNETI ÖSSZEHASONLÍTÓ (IDEOGRÁFIKUS) JELTÖRTÉNET MÓDSZERTANI ALKALMAZÁSÁBA	149
KÁLNÁSI ÁRPÁD (Debrecen): A FINNUGOR ELMÉLET ÉRVRENDSZERE. A NYELVTUDOMÁNY ÉS A MAGYAR ŐSTÖRTÉNET	173
GÖTZ LÁSZLÓ (St. Pölten): AZ URÁLI-FINNUGOR NYELVEK GENETIKUS NYELVCSALÁDI ELMÉLETÉNEK ELLENTMONDÁSÁIRÓL	185
CSER FERENC (Melbourne): GONDOLATOK A MAGYAR NÉP ÉS NYELV KÁRPÁT-MEDENCEI EREDETÉRŐL	195
DUDÁS RUDOLF (Vancouver): SZUMER-SZKÍTA ÖRÖKSÉGÜNK	225
TÍMÁR (TIMARU) SÁNDOR (Ingelheim): KELTÁK ÉS MAGYAROK	243
CEY-BERT RÓBERT GYULA (Bangkok): A MAGYAR ŐSVALLÁS	265
CSAJÁGHY GYÖRGY (Pécs): A MAGYAR NÉPZENE KELETI PÁRHUZAMA, EREDETE, ŐSTÖRTÉNETI VONATKOZÁSOK TÜKRÉBEN	285

DU YAXIONG (Beijing):	
A PENTATONIKUS SKÁLÁK CSOPORTOSÍTÁSA	293
FARKAS JÓZSEF (Mátészalka):	
A NÉPRAJZ ÉS A MAGYAR ÖSTÖRTÉNET	297
JUBA FERENCZ (Bécs):	
A MAGYARSÁG KÖTÖDÉSE A TENGERHEZ	303
TOMKA PÉTER (Győr):	
A 9. SZÁZAD RÉGÉSZETE ÉS A MAGYAR ETNOGENEZIS	317
KÖLTŐ LÁSZLÓ (Kaposvár):	
A KÁRPÁT-MEDENCE RÉGÉSZETI VÁZLATA, ARCHAOMETRIA	323
KÖLTŐ LÁSZLÓ (Kaposvár):	
MEGJEGYZÉSEK AZ AVAR-MAGYAR FOLYAMATOSSÁG KÉRDÉSÉHEZ	
A VÖRSI 8-10. SZÁZADI TEMETŐ KAPCSÁN	327
SZEGFŰ LÁSZLÓ (Szeged):	
A KÁRPÁT-MEDENCEI „SZLÁVOK“, KÜLÖNÖS	
TEKINTETTEL MEGALÉ MORÁVIÁRA	333
HERÉNYI ISTVÁN (Budapest):	
A HONFOGLALÁS ELŐTT A MAGYAROKHOZ CSATLAKOZOTT	
TÖRZSEK, TÖRZSTÖREDÉKEK (ETNIKUMOK)	345
HERÉNYI ISTVÁN (Budapest):	
A KÁRPÁT-MEDENCE NÉPEI ÁLMOS-ÁRPÁD HONFOGLALÁSÁIG	349
NAGY KÁLMÁN (Budakeszi):	
A 895. ÉVI HONFOGLALÁS	359
NAGY KÁLMÁN (Budakeszi):	
HONBIZTOSÍTÓ HADJÁRATOK A HONFOGLALÁS UTÁN	373
NAGY KÁLMÁN (Budakeszi):	
A HONFOGLALÓ MAGYAROK HADMŰVÉSZETE	385
HORVÁTH LAJOS (Veresegyház):	
„A KÉT ERDÉLY“	399
KOVÁTS ZOLTÁN (Szeged):	
A NÉPESSÉGFEJLŐDÉS VÁZLATA A HONFOGLALÁSTÓL 1920-IG	403
CSIHÁK GYÖRGY (Zürich):	
SACRA REGNI HUNGARICI CORONA – MAGYARORSZÁG SZENT KORONÁJA	
ÉS A MAGYAR KÖZJOGI RENDEZÉS KÉRDÉSEI MA	417
HORVÁTH LAJOS (Veresegyház):	
A MAGYARORSZÁGI NEMZETSEGEK A KÖZÉPKORBAN	435
CSIHÁK GYÖRGY (Zürich):	
MAGYAR - NÉP - NEMZET - KISEBBSÉG - AUTONÓMIA,	
MAGYARUL ÖNIGAZGATÁS, ÖNKORMÁNYZAT, ÖNRENDELKEZÉS	443
DARAI LAJOS MIHÁLY (Kápolnásnyék):	
A KANTI GONDOLATOK BEFOGADÁSI FOLYAMATA	
A MAGYAR FELVILÁGOSODÁSBA	453
SANCS KLÁRA LUJZA (Budapest):	
SZÉCHENYI ISTVÁN KÜZDELME ANYANYELVÜNK VÉDELMEÉRT,	
A MAGYAR NEMZETI SZELLEM ÉS NYELV FELVIRÁGOZTATÁSÁÉRT	461
CSAPÓ I. JÓZSEF (Nagyvárad):	
AZ ÖNKORMÁNYZÁS MÚLTJA ÉS JELENE A TÖRTÉNELMI ERDÉLYBEN	473

Függelék - Magyar történelem - Tízezer év ezer oldalról, tartalom

HORVÁTH LAJOS (Veresegyház):	
TRIANON UTÁNI FÖLDREFORMOK A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN	485
CSAPÓ I. JÓZSEF (Nagyvárad):	
AZ 1921. ÉVI FÖLDREFORM ROMÁNIÁBAN.	
JOGTIPRÁS, BIRTOKFOSZTÁS, DISZKRIMINÁCIÓ	497
PARÁDI JÓZSEF (Budapest):	
A POLGÁRI MAGYAR ÁLLAM RENDVÉDELMI	
RENDSZERÉNEK KIÉPÜLÉSE 1867-1914	505
ZACHAR JÓZSEF (Budapest):	
MAGYAR TÖRTÉNELEM A A BÉKEKÖTÉSEK TÜKRÉBEN A	
VÉGLEGES HONFOGLALÁSTÓL NAPJAINKIG (896-1996)	521
FONTOSABB FOGALMAK	
ŐSTÖRTÉNETÜNK, ŐSHAZÁNK, ŐSEINK-ROKONAINK	571
HONFOGLALÁSUNK, MAGYAR, KALANDOZÁSAINK	572
ÁLLAMALAPÍTÁSUNK, RÉGIÓ (ÖVEZET), NEMZET, HAZA,	573
NEMZETISÉG, ETNIKAI CSOPORT, NÉPRAJZI CSOPORTOK,	574
NEMZETTUDAT, NÉP, IDEOLÓGIA, GLOBÁLIS, INTEGRÁCIÓ, POLITIKA,	
KONFLIKTUS, EMPIRIZMUS, SZUVERENITÁS,	575
ALKOTMÁNYUNK TÖRTÉNELMI JELLEGE	576
FÜGGELÉK	
ALAPÍTÁSI ENGEDÉLY	581
INDÍTÁSI ENGEDÉLY	582
OKLEVÉL	584
DIPLOMA	585
AJÁNLÓ	586
A ZMTE TUDOMÁNYOS TANÁCSA	587
AZ OKTATÁSBAN RÉSZTVEVŐ TOVÁBBI SZEMÉLYEK	588
TANTERV	590
A KODOLÁNYI JÁNOS FŐISKOLÁRÓL	591
A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET 18 ÉVE	592
18 JAHRE UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH	593
A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET KÜLDETÉSNYILATKOZATA	594
ZIELSETZUNGEN DES UNGARISCH HISTORISCHEN VEREINS ZÜRICH	596
HYMNUS UNGIARIS	599
HUNGARIAN HISTORICAL SOCIETY OF ZÜRICH (HHSZ)	600
DARAI LAJOS MIHÁLY (Kápolnásnyék):	
MAGYAR TÖRTÉNELEM. TÍZEZER ÉV – EZER OLDALRÓL	
(ÖSSZEFOGLALÓ)	602
A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET EDDIG MEGJELENT KIADVÁNYAI	630
ELŐKÉSZÜLETBEN	633
ENCYCLOPAEDIA HUNGARICA	634
INFO	635

**ZMTE Tizenhetedik Magyar Őstörténeti Találkozó
és
Tizenegyedik Magyar Történelmi Iskola előadásai és iratai**
ISBN 963 9349 06 2

TARTALOM

Előszó	9
Az előadások teljes szövege	11
Darai Lajos Mihály (Kápolnásnyék) Az őstörténeti szenzációk tartalmi háttere (előszó helyett) . . .	13
Zachar József (Budapest) Magyar történelem - magyar rendvédelem	17
Varga Csaba (Pilisszentiván) Idő és ABC	24
Bednyák Attila (Székesfehérvár) Hozzászólás a magyar és az egyetemes középkor történetéhez	29
Szekeres István (Budakalász) Elődök és előzmények	43
Darai Lajos Mihály (Kápolnásnyék) A magyar nép és nyelv eredetéről	59
Szabó István Mihály (Budapest) Vezérfonal a magyar és az uráli népek őstörténetének áttekintésére	69
Mesterházy Zsolt (Budapest) Hol keressük a ragozó nyelvű népek őshazáját Euráziában: .	105
Lindegger Peter (Winterthur) Über das wort „ARVISURA“. Az „ARVISURA“ szóról	116
Dudás Rudolf (Vancouver) Valós őstörténetünk alapjai	118
Cser Ferenc (Melbourne) A magyar népművészet történelmi vonatkozásai	123
Záhonyi András (Budapest) A folyamközi (mezopotámiai) íráslelékek értelmezésének nehézségei	139
Marton Veronika (Győr) Gilgames (Nimród) eposz	147
Tímár (Timaru) Sándor (Ingelheim) A Jóanya/Istenanya törzse. Kelta vallás, hagyományok, művészet és világkép	150
Szádeczky-Kardoss Irma (Budapest) Miért kazár módra?	158
Nagy Kálmán (Budakeszi) A határok védelmének megszervezése a honfoglalás után . . .	164
Herényi István (Budapest) A harkák törzsi és nemzetségi szállásbirtoka	169
Horváth Lajos (Veresegyház) A csodaszarvastól az ökörfejig - magyar-kun mondai és heraldikai hagyomány Moldvában	175
Vajda Gábor (Szabadka) Aracs múltja és jelene. Az ősi pusztatemplomtól a nemzeti folyóiratig	181

*Függelék - ZMZE Tizenhetedik Magyar Őstörténeti Találkozó és
Tizenegyedik Magyar Történelmi Iskola Budapest, 2003. Tartalom*

Herényi István (Budapest)	A kunok Magyarországon	184
Horváth Lajos (Veresegyház)	Magyar hírszerzés a tatárok földjén 1319-1321-ben	185
Martyné Vágó Stefánia (Budakeszi)	A magyar Pálos Rend története	191
Juba Ferencz (Bécs)	Magyarország tengeri rendészetének vázlatos története	195
Juba Ferencz (Bécs)	Belvizi rendészetünk, azaz a Folyamórség	197
Nagy Kálmán (Budakeszi)	Fegyelmezés, büntetés, megtorlás - vagy nevelés	201
Pandula Attila (Budapest)	A partizánok elleni harcokban érdemeket szerzett magyar rendőröknek adományozott kitüntetések a második világhábotú időszakában	204
Csámpai Ottó (Pozsony)	A végvári vitézek - a török hódoltságon kívüli Magyarország határai (Négy Eszterházy egy hullása a vezekényi csatában)	211
László Péter Sándor (Gyergyószentmiklós)	Őkotúra útvonalak formálhatók az ősi Erdély területén. Arisztotelész, Sztrabon, Ptolemaiosz, Herodotosz nyomán	216
Sörös István (Felsőörs)	Az ókori megalitikus építészet	222
Science 2000. november 10.	The Genetic Legacy of Paleolithic Homo sapiens sapiens in Extant Europeans: A Y Chromosome Perspective A paleolitikus Homo sapiens sapiens származási hagyománya a meglévő Európaiakban: Az Y chromosoma áttekintése Fordította: Dudás Rudolf	239
Függelék		251
	A ZMTE őszinte története XVII	253
	A ZMTE őszinte története XVIII	254
	Jegyzőkönyv	256
	Előadások foglalata	257
	A rendezvény szereplői	267
	Házirend	268
	Nyilatkozat	269
	Műsor (tervezet)	270
	Felhívás (Nyíregyháza 2004)	272
	A ZMTE Tudományos Tanácsa	273
	Statisztikák	274
	Előző 4 kötet tartalomjegyzéke	276
	Kiadványaink	284
	Asztaltársaságaink	287
	INFO	288



UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH Zürichi Magyar Történelmi Egyesület



Az Európai Unió „René Descartes 2002” díjra jelölt egyesület

2003. ÉVI ELŐADÁSSOROZATA BUDAPESTEN

Nyilvános előadás 2003-ban minden hónap utolsó előtti csütörtökjén. Az előadást vita követi

Kezdetre: pontosan 17 óra

Belépés: díjtalan

Helyszín: Arany János Ifjúsági Klub, I. emelet; H-1051 Budapest, V. Arany János u. 10.

Telefon: 0036/1/311-6287, 0036/1/311-2248, E-mail: aranytiz@mail.tvnet.hu

JANUÁR 23. CSÜTÖRTÖK - 17 ÓRA

DR. VEDRES ANDRÁS kandidátus, a Magyar Feltalálók Egyesülete főtákará, ZMTE, Budapest:

Magyarország huszadik századi szellemi teljesítménye

Elnök: Dr. Halabuk József, történész, ZMTE, Budapest

FEBRUÁR 20. CSÜTÖRTÖK - 17 ÓRA

SZINTE GÁBOR festőművész, egyetemi tanár, Budapest: *Művészeti érték-e a Millenniumi Emlékmű? (Diavetítéssel)*

Elnök: Dr. Uzsoki András, ny. múzeumigazgató, ZMTE, Dunakeszi

MÁRCIUS 20. CSÜTÖRTÖK - 17 ÓRA

SANCZ KLÁRA LUJZA ny. muzeológus, ZMTE, Budapest:

II. Rákóczi Ferenc emlékiratai a magyarországi háború történetéről 1703-1711

Elnök: Dr. vitéz Herényi István (kandidátus, ZMTE, Budapest)

ÁPRILIS 17. CSÜTÖRTÖK - 17 ÓRA

CPT. DDR. VITÉZ JUBA FERENCZ ZMTE, Bécs: *A magyar tengerészet a második világháborúban*

Elnök: Dr. Zachar József, egyetemi tanár, az MTA (a történelemtudomány) doktora, ZMTE, Budapest

MÁJUS 22. CSÜTÖRTÖK - 17 ÓRA

NAGY KÁLMÁN ny. huszárezredes, hadtörténész, ZMTE, Budakeszi: *Magyar huszárok a második világháborúban*

Elnök: Dr. Pandula Attila, a történelemtudomány kandidátusa, ELTE BTK adjunktus, ZMTE, Budapest

JÚNIUS 19. CSÜTÖRTÖK - 17 ÓRA

DUDÁS RUDOLF nyelvész, ZMTE, Vancouver: *A magyar ősnyelv*

Elnök: Dani D. Pál, történész, ZMTE, London

A ZÜRICH M. MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET XVII. MAGYAR ŐSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓJA ÉS XI. MAGYAR TÖRTÉNELMI ISKOLÁJA.
BUDAPEST, 2003. AUGUSZTUS 3-9. JELENTKEZÉSI HATÁRIDŐ: MÁJUS 31.

SZEPTEMBER 18. CSÜTÖRTÖK - 17 ÓRA

DR. PARÁDI JÓZSEF bölcsészdoktor, a hadtudomány kandidátusa, főiskolai tanár, az MTA köztestületi tagja, Budapest:

A polgári magyar rendvédelem kialakulása 1867-1918

Elnök: Dr. Csihák György, a ZMTE elnöke, Zürich

OKTÓBER 16. CSÜTÖRTÖK - 17 ÓRA

DR. ISTVÁN LAJOS kandidátus, egyetemi tanár, Pécs: *A Vérszerződés szerepe a magyarság nemzetérválásában*

Elnök: Horváth Lajos, ny. történész-főlevéltáros, ZMTE, Veresegyháza

NOVEMBER 14. PÉNTEK - 17 ÓRA

EGYESÜLETI ÜNNEPSÉG

HÁZNAGY: SANCZ KLÁRA LUJZA és LÁNYI ERNŐ

KAPCSOLATI CÍM: SANCZ KLÁRA LUJZA, H-1117 Hamzsabégyi u. 20., Telefon: 0036/1/209-5960

INFORMATIO: www.zmte.ini.hu, E-mail: zmte@freemail.hu

ASZTALTÁRSASÁG:

A ZMTE budapesti asztaltársasága találkozik minden előadás után: VÁCI UTCA KÁVÉHAZ ÉS ÉTTEREM „R” CAFÉ PARTI

SZERVIZ, H-1056 Budapest, Váci u. 78-80. Telefon: 0036/1/267-6222, 0036/1/267-6223

EGYESÜLETI KÖNYVVÁSÁRLÁS:

Heraldika Kiadó, dr. Tellér Tivadarné, H-1113 Budapest, Takács Menyhért u. 5., Telefon/Fax: 0036/1/209-6078,

E-mail: heraldika@heraldikakiado.hu és a terjesztőnél, valamint **Városi Könyvtár Tab**, H-8660 Tab, Ady E. u. 5., Telefon/Fax:

0036/84/320-453, E-mail: bookstab@matavnet.hu, illetve **“Kis Magiszter” Könyvesbolt**, H-1053 Budapest, Magyar u. 40., Telefon:

0036/1/327-7796, Fax: 0036/1/327-7797

*Megjegyzés: ZMTE = Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tagja

UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH - Zürichi Magyar Történelmi Egyesület
(Encyclopaedia Hungarica)

CH-8047 Zürich, Schweiz, Postfach 502

Telephon: 0043/3352/31872 - Publfax: 0043/3352/3243620 (elnök) - PC-Konto Zürich: 80-36214-1 - E-mail: zmte@freemail.hu



A ZÜRICH MGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET 2003. ÉVI ELŐADÁSSOROZATA HÓDMEZŐVÁSÁRHELYEN



Nominiert für den „René Descartes Prize 2002“ der Europäischen Union - Az Európai Unió „René Descartes 2002“ díjra jelölt egy...

A belépés díjtalan. Az előadást vita követi.

Helyszín: Németh László Művelődési Központ, H-6800, Hódmezővásárhely, Andrásy út 44.,
Telefon: 62/246-811 Fax: 62/241-676, E-mail: konyvtar@nlvk.hu

JANUÁR 7. KEDD - 18 ÓRA

DR. VEDRES ANDRÁS (kandidátus, a Magyar Feltalálók Egyesülete főtáka, ZMTE, Budapest): *Magyarország huszadik századi szellemi teljesítménye*

FEBRUÁR 4. KEDD - 18 ÓRA

DR. BOTTLIK JÓZSEF (történész, főiskolai adjunktus Esztergom, PPKE BTK óraadó tanára, Piliscsaba, ZMTE):
Hazánk területi változásai 1938 és 1941 között

MÁRCIUS 4. KEDD - 18 ÓRA

DUDÁS RUDOLF (nyelvész, ZMTE, Vancouver): *A magyar ősnyelv*

ÁPRILIS 8. KEDD - 18 ÓRA

DR. CSÁMPAI OTTÓ (etnoszociológus, a Nagyszombati Egyetem h. tanszékvezetője, ZMTE, Pozsony):
A második világháború társadalmi következményei a felvidéki magyarságra

MÁJUS 6. KEDD - 18 ÓRA

NAGY KÁLMÁN (hadtörténész, ny. huszárezredes, ZMTE, Budakeszi): *Magyar huszárok a második világháborúban*

JÚNIUS 10. KEDD - 18 ÓRA

DR. ISTVÁN LAJOS (kandidátus, egyetemi tanár, JPTE Pécs): *A Vérszerződés szerepe a magyarság nemzetévlésében*

A ZÜRICH MGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET XVII. MAGYAR ŐSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓJA ÉS XI. MAGYAR TÖRTÉNELMI ISKOLÁJA, BUDAPEST, 2003. AUGUSZTUS 3-9. JELENTKEZÉSI HATÁRIDŐ: 2003. MÁJUS 31.

SZEPTEMBER 9. KEDD - 18 ÓRA

SCHANZ KLÁRA LUJZA (ny. muzeológus, ZMTE, Budapest): *II. Rákóczi György emlékiratai a magyarországi háború történetéről 1703-1711*

OKTÓBER 7. KEDD - 18 ÓRA

SZEKERES ISTVÁN (írástörténet kutató, ZMTE, Budakalász): *A történeti összehasonlító (ideográfikus) jeltörténet módszertana*

NOVEMBER 11. KEDD - 18 ÓRA

DR. SZEDERKÉNYI TIBOR (az MTA doktora, egyetemi tanár JPTE Pécs): *Szederkényi Ferenc – az Ázsia-kutató*

DECEMBER 2. KEDD - 18 ÓRA

DANI D. PÉL (történész, ZMTE, London): *A balkezesség kérdése a honfoglaló magyarság hadviselésében*

ASZTALTÁRSASÁG:

A ZMTE Hódmezővásárhelyi Asztaltársasága találkozik minden hónapban, az előadás után a Penna Clubban, H-6800 Hódmezővásárhely, Andrásy út 3.

EGYESÜLETI KÖNYVVÁSÁRLÁS:

Az előadások helyszínén és az üzletben: Lord Extra Kft. „Petőfi“ Könyvesboltjában: H-6800 Hódmezővásárhely, Andrásy út 5-7. sz., Telefon/fax: 62/241-553, E-mail: konyvesbolt.hmvhely@mailbox.hu

HÁZNAGY:

SOÓS CSILLA, a Németh László Városi Könyvtár mb. igazgatója, JUNG GYÖRGY történelem tanár, SZALKAI LÁSZLÓ, a Cseresnyés Kollégium igazgatója - *Feladatuk: az előadók fogadása, kísérése, a kért eszközbiztosítás, szállás, vacsora megszervezése, telefonkapcsolat az előadóval, a levezető elnökkel*

*Megjegyzés: ZMTE = Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tagja

Hungarian Historical Society of Zurich - Association Historique Hongroise de Zurich
Società Storica Ungherese di Zuirgo - Asociación Histórica Húngara de Zürich
CH-8047 Zürich, Schweiz, Postfach 502

Telephon: 0043/3352/31872 - Publifax: 0043/3352/3243620 (elnök)

PC-Konto Zürich: 80-36214-1 - E-mail: zmte@freemail.hu

Magyar Őstörténeti Találkozók Titkársága - Sekretariat des „Treffens zur Frühgeschichte der Ungarn“

Secretariate for the conferences on the Early and Medieval History of the Hungarians - Secrétariat pour les réunions traitant l'histoire ancienne et médiévale hongroise
Segreteria delle riunioni per la storia antica ed alto-medievale degli Ungheresi - Secretaria para reuniones de historia antigua y medieval de los Húngaros



A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET
2004. ÉVI ELŐADÁSSOROZATA HÓDMEZŐVÁSÁRHELYEN



Notifiziert für den „René Descartes Prize 2002“ der Europäischen Union - Az Európai Unió „René Descartes 2002“ díjra jelölt egyesület.

A belépés díjmentes. Az előadást vita követi.

Helyszín: Petőfi Sándor Művelődési Központ, H-6800, Hódmezővásárhely, Szántó Kovács utca 7.,
Telefon: 62/241-750 Fax: 62/533-317, E-mail: peemka@vnet.hu

JANUÁR 8. CSÜTÖRTÖK - 18 ÓRA

DR. KOVÁTS ZOLTÁN (a történelemtudomány kandidátusa, MTA munkabizottsági tag, ZMTE, Szeged):
Népességfogyás és történelem. Megmaradásunk kérdései. Az új Európa kapujában

FEBRUÁR 12. CSÜTÖRTÖK - 18 ÓRA

DUDÁS RUDOLF (nyelvész, ZMTE, Vancouver): *Összkita nyelvi összefüggések*

MÁRCIUS 4. CSÜTÖRTÖK - 18 ÓRA

NAGY KÁLMÁN (hadtörténész, ny. huszárezredes, ZMTE, Budakeszi):
A magyar huszár a képzőművészetben és az irodalomban

ÁPRILIS 8. CSÜTÖRTÖK - 18 ÓRA

DR. SZABÓ ISTVÁN MIHÁLY (az MTA rendes tagja, a biológia tudomány doktora, az MTA Általános Mikrobiológiai Bizottság társelnöke, ELTE ny. tanszékvezető tanára, Budapest): *Az ugorok népe (írásvetítővel)*

MÁJUS 6. CSÜTÖRTÖK - 18 ÓRA

DR. GYÓRI NAGY SÁNDOR (kultúrókológus, az Európai Ökoszociális Fórum alelnöke, tanszékvezető egyetemi docens, ZMTE, Gödöllő): *Az öniszámító magyar kultúrhagyomány*

JÚNIUS 3. CSÜTÖRTÖK - 18 ÓRA

DR. CSIHÁK GYÖRGY (a ZMTE elnöke, Zürich): *A magyar nemzet múltja (összefoglaló) (írásvetítővel)*

I. Magyar Huszártörténeti Konferencia. A ZMTE XVIII. Magyar Östörténeti Találkozója és XII. Magyar Történelmi Iskolája. Nyíregyháza, 2004. július 25 - augusztus 1.

A ZMTE X. Magyar Övezeti Történetstálalkozója. Szabadka, 2004. április 16-17.

Gyepük, végvárok, erődítmények és egyéb honvédelmi létesítmények a Kárpát-medencében (890-1920). Tudományos konferencia. Nyíregyháza, 2004. december.

Mindhárom rendezvényről részletes tájékoztató: www.heraldikakiado.hu, www.zmte.inf.hu

SZEPTEMBER 2. CSÜTÖRTÖK - 18 ÓRA

DR. CSIHÁK GYÖRGY (a ZMTE elnöke, Zürich):
Az Áltóitíngi Országgyűlés. A magyar nemzet utolsó szabad akarntnyilvánítása

OKTÓBER 7. CSÜTÖRTÖK - 18 ÓRA

SÖRÖS ISTVÁN (piramiskutató, Felsőörs): *A víz szerepe az ókori megalitikus építészetben (írásvetítővel)*

NOVEMBER 4. CSÜTÖRTÖK - 18 ÓRA

VARGA CSABA (őskorkutató, Pilisszentiván): *A kőkor nyelvének titkai (írásvetítővel)*

DECEMBER 9. CSÜTÖRTÖK - 18 ÓRA

SZEKERES ISTVÁN (írástörténetkutató, ZMTE, Budakalász):
A székely (hun) írásjelek és díszítő szimbólumai a hunok és koravarok régészeti leletein

ASZTALTÁRSASÁG:

A ZMTE Hódmezővásárhelyi Asztaltársasága találkozik minden hónapban, az előadás után

EGYESÜLETI KÖNYVVÁSÁRLÁS:

Az előadások helyszínén és az üzletben: Lord Extra Kft. „Petőfi“ Könyvesboltjában: H-6800 Hódmezővásárhely, Andrassy út 5-7. sz., Telefon/fax: 62/241-553, E-mail: konyvesbolt.hmvhely@mailbox.hu

HÁZNAGY:

SOMOGYI RÓZSA, a Művelődési Központ népművelője, JUNG GYÖRGY történelem tanár, SZALKAI LÁSZLÓ, a Cseresnyés Kollégium igazgatója - *Feladatuk:* az előadók fogadása, kísérése, a kért eszközbiztosítás, szállás, vacsora megszer-vezése, telefonkapcsolat az előadóval, a levezető elnökkel

*Megjegyzés: ZMTE = Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tagja

Hungarian Historical Society of Zurich - Association Historique Hongroise de Zurich
Società Storica Ungherese di Zurigo - Asociación Histórica Húngara de Zürich

CH-8047 Zürich, Schweiz, Postfach 502

Telephon: 0043/3352/31872 - Publifax: 0043/3352/3243620 (elnök) - PC-Konto Zürich: 80-36214-1 - E-mail: zmte@freemail.hu
www.zmte.inf.hu • www.heraldikakiado.hu

Magyar Östörténeti Találkozók Titársága - Sekretariat des „Treffens zur Frühgeschichte der Ungarn“
Secretariate for the conferences on the Early and Medieval History of the Hungarians - Secrétariat pour les réunions traitant l'histoire ancienne et médiévale hongroise
Segreteria delle riunioni per la storia antica ed alto-medievale degli Ungheresi - Secretaria para reuniones de historia antigua i medieval de los Húngaros

2004 ZÜRCHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH



Magyar Őstörténeti

ENCYCLOPAEDIA

Sekretariat des „Treffens

Találkozók Titkársága

HUNGARICA

Frühgeschichte der Innern

Budapest

Meghívó



Közérdekű Egyesület
Gemeinnütziger Verein

Hungarian Historical Society of Zurich
Association Historique Hongroise de Zurich
Societá Storica Ungherese di Zurigo
Asociación Histórica Húngara de Zurich

CH-8047 ZÜRICH
Postfach 502

Kapcsolati cím:
Sancz Klára Lujza
H-1117 Budapest, Hamzsabégyi utca 20.
Telefon: 0036 (1) 209-5960

Nyilvános előadás 2004-ben

minden hónap utolsó előtti csütörtökjén

Kezdet: pontosan 17 óra

Belépés díjtalan

Az előadást vita követi

Helye: H-1051 Budapest, V. Arany János utca 10.

Telefon: 0036/1/311-2248 Fax: 0036/1/354-3404

(Arany János Ifjúsági Klub I. emeletén)

e-mail: aranytiz@freemail.hu – www.aranytiz.hu

	Előadás	Elnök
Január 22.	dr. Ráday-Pesthy Pál Frigyes , Ráday Pál egyenesági leszármazottja Városszalonnak/Stadtschlaining <i>Ráday Pál szerepe a Rákóczi szabadságharcban</i>	Horváth Lajos ny. főlevéltáros, ZMTE, Veresegyház
Február 19.	vitéz, dr. Herényi István jogász, a történelemtudomány kandidátusa, ZMTE, Budapest <i>Bulcsu horka</i>	dr. Uzsocki András ny. múzeumigazgató, ZMTE, Dunakeszi
Március 18.	Nagy Kálmán ny. huszárezredes, hadtörténész, ZMTE, Budakeszi <i>A magyar huszár születése és dicsőséges harcai</i>	dr. Csihák György a ZMTE elnöke, Zürich
Április 22.	vitéz ddr. Juba Ferencz tengerészkapitány, hajóorvos, jogász, történész, ZMTE, Bécs <i>A magyar tengeri rendészet</i>	dr. Pandula Attila a történelemtudomány kandidátusa, ELTE BTK docens, ZMTE, Budapest
Május 20.	dr. Szabó István Mihály az MTA rendes tagja (biológia tudományok doktora), az MTA Általános Mikrobiológiai Bizottság társelnöke, ELTE ny. tanszékvezető tanára, Budapest <i>Az ugorok népe (írásvetítővel)</i>	dr. Zachar József egyetemi tanár, az MTA (a történelemtudomány) doktora, ZMTE, Budapest
Június 17.	dr. Csihák György a ZMTE elnöke, Zürich <i>Történelemtudományunk helyzete</i>	dr. Botlik József történész, főiskolai adjunktus Esztergom, PPKE BTK óraadó tanára, ZMTE, Piliscsaba

I. Magyar Huszártörténeti Konferencia. A ZMTE XVIII. Magyar Őstörténeti Találkozója és XII. Magyar Történelmi Iskolája. Nyíregyháza, 2004. július 25 - augusztus 1.

A ZMTE X. Magyar Ővezeti Történetstálkozója. Szabadka, 2004. április 16-17. Tájékoztató: www.internet.edu.yu

Gyepük, végvárok, erődítmények és egyéb honvédelmi létesítmények a Kárpát-medencében (890-1920).

Tudományos konferencia. Nyíregyháza, 2004. december.

Mindhárom rendezvényről részletes tájékoztató: www.heraldikakiado.hu, www.zmte.inf.hu

Szeptember 23.	Sörös István piramiskutató, Felsőörs <i>A víz szerepe az ókori magalitikus építészetben (írásvetítővel)</i>	dr. Halabuk József történész, ZMTE, Budapest
Október 21.	Varga Csaba őskutató, Pilisszentiván <i>A kőkor nyelvének titkai</i>	Dudás Rudolf nyelvész, ZMTE, Vancouver
November 12.	Egyesületi ünnepség	

Asztaltársaság A ZMTE budapesti asztaltársasága találkozik minden előadás után a VÁCI UTCA KÁVÉHÁZ ÉS ÉTTEREM, „R“ CAFÉ PARTI SZERVIZ, H-1056 BUDAPEST, VÁCI UTCA 78-80. (00 36 (1) 267-6222, 267-6223

Könyvvásárlás • HERALDIKA KIADÓ, DR. TELLÉR TIVADARNÉ H-1113 BUDAPEST, TAKÁCS MENYHÉRT U. 5. (& 2 00 36 (1) 2096-078, E-MAIL: heraldika@heraldikakiado.hu á www.heraldikakiado.hu
• KIS MAGISZTER KÖNYVESBOLT H-1053 BUDAPEST, MAGYAR U. 40. (00 36 (1) 327-7796, 2 00 36 (1) 327-7797
• 8660 TAB, VÁROSI KÖNYVTÁR, ADY ENDRE UTCA 5., (& 2 00 36 (84) 320-453, E-MAIL: bookstab@matavnet.hu

Megjegyzés Háznyag: Sancz Klára Lujza, Lányi Emő

Secretariate for the conferences on the Early and Medieval History of the Hungarians
Secrétariat pour les réunions traitant l'histoire ancienne et médiévale hongroise

Secretaria delle riunioni per la storia antica ed alto-medievale degli Ungheresi
Secretaria para reuniones de historia antigua y medieval de los Húngaros

ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET
Tudományos Tanácsa



Elnök:

ZACHAR JÓZSEF - D. Sc., történész, egyetemi tanár, Eszterházy Károly Főiskola, Eger.

Titkár:

CSÁMPAI OTTÓ - C. Sc., etnoszociológus, habilitált egyetemi docens, tanszékvezető - Trencsényi Egyetem Tanszékvezetője.

DARAI LAJOS - C. Sc., filozófia történész, főiskolai tanár - Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár.

HORVÁTH LAJOS - ny. főlevéltáros, tanszéki szakfőtanácsos, Szent István Egyetem, Gödöllő, Környezetgazdálkodási Intézet.

KÓKAI SÁNDOR - Ph. D., tanszékvezető helyettes, Bessenyei György Főiskola, Földrajz Tanszék, Nyíregyháza.

SÁNTHA PÁL VILMOS - közgazdász, Miercurea Ciuc/Csikszereda.

SZABÓ A. FERENC - C. Sc., politológus, egyetemi tanár - Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Politikaelmélet Tanszék.

Vétőjogú tag:

CSIHAK GYÖRGY - dr. u., közgazdász, történész, ZMTE elnök.

Tag:

BÉRCZI SZANISZLÓ - Dr. C. Sc., csillagász, fizikus, a földtudományok kandidátusa - ELTE, Általános Fizika Tanszék.

FARAGÓ JÓZSEF - D. Sc., etnográfus, egyetemi tanár, nyelvész, az MTA tiszteleti tagja. Cluj Napoca /Kolozsvár.

FRISNYÁK SÁNDOR - D. Sc., természettudományi doktor, - Nyíregyházi Főiskola, Földrajz Tanszék.

GYÓRI-NAGY SÁNDOR - PH. D., tanszékvezető egyetemi docens, Szent István Egyetem, Gödöllő, Környezetgazdálkodási Intézet.

HARAI DÉNES - C. Sc., katona-pedagógus, egyetemi tanár, - Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest.

VITÉZ **HERÉNYI ISTVÁN** - C. Sc., jogász, történész, Budapest.

VITÉZ **CAPT. JUBA FERENCZ** - ddr. u., tengerésztörténész, jogász, tengerészkapitány, hajóorvos, Béc.

KÖLTŐ LÁSZLÓ - dr., régész, vegyész-mérnök, osztályvezető, Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága, Rippl-Rónai Múzeum, Kaposvár,

MESTERHÁZY ZSOLT - üzemgazdász, magyar ókor-kutató - Nemzeti Széchenyi Casino, elnök, Budapest.

NAGY KÁLMÁN - hadtörténész, nyugalmazott huszárezredes, Budakeszi.

PÁL JÁNOS - dr. u., elnök - Magyar Huszár és Lovas Hagyományörző Egyesület, címzetes egyetemi docens, Budapest.

SLAVIĆ MAGDOLNA - Mr. Sc. Ph. - Subotica/Szabadka.

SZEDERKÉNYI TIBOR - D. Sc., a földtudomány doktora, egyetemi tanár, Pécsi Egyetem, Szeged.

VIZI LÁSZLÓ TAMÁS - Ph. D. u., történész, tanszékvezető főiskolai docens - Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár.



A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület kiadványai

1. **Első (Benidormi) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai.** (153 oldal, ebből 60 oldal angol, francia és német nyelvű). Zürich, 1991. ISBN 963 02 8926 1
2. **A Második (Zürichi) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai.** (140 oldal, ebből 50 oldal angol, francia és német nyelvű). Zürich, 1993. ISBN 963 02 8926 2
3. **Magyarok Őstörténete.** Összefoglaló áttekintés. (48 oldal). Írta a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület őstörténeti írói munkaközössége, Zürich-Budapest, 1992. ISBN 963 02 8925 3; második kiadás 1996. ISBN 963 85274 6 3
4. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Első (Szegedi) Magyar Történelmi Iskolájának Előadásai és Iratai.** (275 oldal, az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor). Zürich, 1993. ISBN 963 8465 00 X
5. **Magyar Történelmi Tanulmányok 1.** (133 oldal) Kiegészítő tanulmányok a Tabi iskola előadásaihoz. Zürich, 1993. ISBN 1217 4629
6. **Csihák György: A magyar parlamentarizmus ezer éve.** (91 oldal) Összefoglaló áttekintés. Budapest, 1990. ISBN 963 02 8925 3
7. **Nagy Gyula: Az ellopott magyar őstörténet. Magyar Történelmi Tanulmányok 2.** (119 oldal). Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 04 4112 8
8. **Képeslapok magyar történelmi motívumokkal.** 8 különféle, szimpla és dupla
9. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Második (Tabi) Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai.** (416 oldal) Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 04 4413 5
10. **Die Frühgeschichte der Ungarn.** Zusammenfassung (Geschrieben von der Arbeitsgruppe des Ungarisch Historischen Vereins Zürich. 54 Seiten). Zürich-Budapest, 1994. ISBN 963 85 274 4 7
11. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Harmadik (Tapolcai) Magyar Történelmi Iskolája Előadásai és Iratai.** (224 oldal) Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 85 274 12
12. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Első (Székelyudvarhelyi) Övezeti Történetstalálkozó Előadásai és Iratai.** (180 oldal) Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 85274 2 0
13. **Csihák György: Beszélgetés népemmel a hazánkról.** (64 oldal) Budapest-Zürich, 1995. ISBN 963 85274 5 5
14. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Második (Komáromi) Övezeti Történetstalálkozó Előadásai és Iratai.** (152 oldal) Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Komárom-Komárno-Zürich, 1995. ISBN 963 85274 3 9
15. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Kilencedik (Tapolcai) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai.** (143 oldal) Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Budapest-Zürich, 1995. ISBN 963 85274 1 2
16. **Csihák György: Ex Oriente Lux.** (250 oldal) Tanulmány a magyar múlttól, jelenről és a jövőről. Budapest-Zürich, 1996. ISBN 963 85274 7 1
17. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tizedik (Tapolcai) Magyar Őstörténeti Találkozó és Negyedik Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai.** (258 oldal) Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Budapest-Zürich, 1996. ISBN 963 85274 8 X

18. **Germann Georg: Ungarisches im Bernischen Historischen Museum** (mit Farbbildern). **A Berni Történelmi Múzeum magyar emlékei** (kétnyelvű kiadvány színes képekkel 44 oldal). Előszó: Claudió Caratsch Bern-Budapest, 1996. ISBN 963 85274 9 8
19. **Csámpai Ottó: Nemzet és társadalom. Bevezetés az etnoszociológiába.** (152 oldal) Budapest-Zürich, 1996. ISBN 963 85684 02
20. **Honfoglalásunk és előzményei.** A tizenegyedik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai (173 oldal). Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. 10 oldal angol-magyar-német-francia és orosz nyelvű őstörténeti fogalmak. **Keresztény egyházak és történelmi szerepük a Kárpát-medencében.** Az Ötödik Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai (110 oldal). Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Budapest-Zürich, 1997. ISBN 963 85684 1 0
21. **Nagy Kálmán: A honfoglalás hadtörténete.** (151 oldal) Budapest, 1998. ISBN 963 7810 97 8 (Közösen a Szabadtér Kiadóval)
22. **Csihák György: Válasz népem kérdéseire a hazánkról.** (102 oldal) Budapest-Zürich 1999
23. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Nyolcadik (Kaposvári) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai.** (140 oldal) Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Budapest-Zürich, 1999. ISBN 963 85684 2 9
24. **Die Ungarn und die Abtei Sankt Gallen. Magyarok és a Szent Galleni Apátság.** (118 oldal) Az előadások szövege. St. Gallen-Budapest, 1999. Kétnyelvű kiadvány a Magyar Nemzeti Múzeumban 1998-ban rendezett „Die Kultur der Abtei Sankt Gallen“ című kiállítás alkalmával, az ELTE-n rendezett nemzetközi konferencia előadásai. ISBN 963 85684 3 7 (Közösen St. Gallen Kanton levéltárával) – Második kiadás: 2002. ISBN 963 86100 8 5
25. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Harmadik (Londoni) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai.** (188 oldal) Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Budapest-Zürich, 1999. ISBN 963 85684 5 3
26. **Csihák György: A magyar nemzet múltja * Szent István király életműve és a magyar államalapítás * A bambergi lovas * Sacra Regni Hungarici Corona és a magyar közjogi rendezés kérdései ma * Magyar - nép - kisebbség.** (94 oldal) Budapest-Zürich, 1999. ISBN 963 85684 6 1
27. **Fünfzehn Jahre UHVZ - A ZMTE tizenöt éves 1985 - 1999.** (50 oldal) Zürich-Budapest, 1999. ISBN 963 85684 7 X
28. **Nagy Gyula: Az ellopott magyar őstörténet II.** (200 oldal) Budapest-Zürich, 1999. ISBN 963 85684 4 5
29. **Csihák György: Dunhuang barlangképei és a Sánzi agyagkatonák néma üzenete a magyar műveltség gyökereiről.** (56 oldal) Budapest-Zürich, 2000. ISBN 963 85684 8 8
30. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Erdélyi Övezeti Történésztalálkozói (1995-1999) Előadásai és Iratai.** (312 oldal) Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Budapest-Zürich, 2000. ISBN 963 85684 9 6
31. **A honfoglalás és az 1848-1849-es magyarországi polgári forradalom és szabadságharc évfordulójára.** A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tizenharmadik Magyar Őstörténeti Találkozója és Hetedik Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai. (284 oldal) Budapest-Zürich, 2001. ISBN 963 86100 5 0
32. **Barabási László: Nemes Székely Nemzet – Csillagösvényen.** (Regény, 112 oldal) Csiksomlyó-Budapest, 2001. ISBN 963 86100 4 2
33. **Csihák György: Magyar nempolitikai írások.** (51 oldal) Budapest-Zürich, 2002. ISBN 963 86 100 0 X
34. **Kiadványaink tartalomjegyzéke – Vereinspublikationen mit Inhaltsübersicht.** (44 oldal) Zürich-Budapest, 2002. ISBN 963 86 100 7 7
35. **Magyar haditechnika és magyar hadjáratok a kora középkorban.** A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület (Szentendre-2001) Tizenhatodik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai (180 oldal). **A második világháború és történelmi következményei Magyarország szempontjából (1939-1949).** Tizedik Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai (206 oldal). Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Budapest-Zürich, 2003. ISBN 963 86100 6 9

36. **Achtzehn Jahre UHVZ – A ZMTE tizennyolc éve 1985-2002.** (59 oldal) Zürich-Budapest, 2002. ISBN 963 86100 9 3
37. **Magyar Történelem. Tízezer év – ezer oldalról. Oktatási segédkönyv a magyar történelem tanításához.** (636 oldal) Budapest-Zürich, 2003. ISBN 963 86100 1 8
38. **Közös jelen, múlt és jövő Észak Kárpát-Medencében, különös tekintettel a gömöri tájegységre.** (169 oldal) A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Kilencedik (Rozsnyói) Övezeti Történelem-találkozó Előadásai és Iratai (Rozsnyó, 2000). Rozsnyó-Budapest-Zürich, 2003. ISBN 963 86100 2 6
39. **Délközép Kárpát-medence műveltsége, különös tekintettel a sárközi települések és népi műveltségük fejlődésére.** (152 oldal) Nyolcadik (Sárközi-Decsi) Övezeti Történelem-találkozó előadásai és iratai. Decs-Zürich 2000. ISBN 963 9349 03 8
40. **Csihák György: Forog a történelem kereke....**(52 oldal) 2004. ISBN 963 9349 04 6
41. **A magyar műveltség gyökerei. Az 1930-as évek magyar műveltsége.** (156 oldal) A Tizenötödik Magyar Őstörténeti Találkozó és Kilencedik Magyar Történelmi Iskola előadásai és iratai. Felsőőr/Oberwart 2000. Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 86100 3 4
42. **Az első világháború és magyar történelmi következményei (1914-1921) * Szent István és a magyar államalapítás.** (342 oldal) A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület VIII. Magyar Történelmi Iskola és XIV. Magyar Őstörténeti Találkozó előadásai és iratai. Tapolca-1999. Budapest-Zürich 2004. ISBN 963 9349 02 X
43. **Tizenhetedik Magyar Őstörténeti találkozó és Tizennegyedik Magyar Történelmi Iskola előadásai és iratai, Budapest 2003** (288 oldal). Budapest-Zürich 2004. ISBN 963 9349 06 2
44. **Zwanzig Jahre UHVZ – A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 20 éve** (74 oldal) Zürich-Budapest, 2004. ISBN 963 9349 05 4
45. **A magyar huszárság története.** A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tizenkettedik Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai. **A lovasműveltség sajátosságai.** Az Egyesület Tizennyolcadik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. **Az első magyar huszártörténeti konferencia** keretében. (428 oldal). Nyíregyháza, 2004. ISBN 963 9349 07 0



**Kiadványaink megtalálhatók
minden nagyobb magyarországi könyvtárban
és további 70 ország 156 könyvtárában, tehát mindenütt,
ahol magyarok élnek vagy tanulnak**

Könyveink megvásárolhatók a **Heraldika Kiadó** könyvesboltjában:

1113 Budapest, Takács Menyhért utca 5.
Telefon/fax: 0036 (1) 20-96-078 – Mobil: 0036 (20) 97-36-120
E-mail: heraldika@heraldikakiado.hu
www.heraldikakiado.hu

és terjesztőinél, valamint:

Kis Magiszter Könyvesbolt
H-1053 Budapest, Magyar u. 40 (a Kálvin térnél)
Telefon és fax: 0036 (1) 327-7797

Fehérlófia Könyvesbolt
H-1086 Budaepst
József krt. 8.
Telefon és fax: 0036 (1) 303-1072

Egyes példányok megrendelhetők:

H-8660 **Tab, Városi Könyvtár,**
Ady Endre utca 5.
00 36 (84) 320 453
Email: bookstab@matavnet.hu

**Az Egyesület által kiadott könyvek,
a Magyar Köztársaság oktatási minisztere által
T 300730-1676/1999 számon kiadott alapítási engedélyünk szerint és
T 302460-780/1999 számon kiadott indítási engedélyünk szerint,
pedagógus továbbképzési programunk tankönyvei.
A továbbképzésről internetes honlapunkon részletes tájékoztató van:**

www.zmte.inf.hu

UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH
ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET



ASZTALTÁRSASÁGAINK - UNSERE TAFELRUNDEN

AUSTRALIA

István **Nagy** (Adelaide)
2/13 Lassie Ave.,
Windsor Gardens SA 5087
T: 08/83678581
E-mail: vando-
mis@webmedia.com.au

Géza **Katona** (Hobart)
11 Zomay Ave., Dynnyrne 7005
Tasmania
T: 03/62233174
katona@tasmail.com

József **Kozsik** (Melbourne)
9 Hilbert Courth
East Oakleigh Vic. 3166
T: 03/95684590
E-mail: cserenc@netscape.net

Károly **Gerecs** (Sydney)
13 Bangalla Road
Concord West NSW 2138
T: 02/97431748
E-mail: gerecs@tpg.au

AUSTRIA

László **Kelemen**
A-7501 Unterwart 300
T: 0043/3352/38788
E-mail: office@umiz.at

MAGYARORSZÁG

Sancz Klára Lujza
H-1117 Budapest,
Hamzsabégyi u. 20.
T: 0036/1/2095960
E-mail: sanczklara@pim.hu

Szalkai László

H-6800 Hódmezővásárhely
Futó Mihály u. 12.
T: 0036/62/243929
E-mail: csereszny-
es@mail.cserko.sulinet.hu

NEUSEELAND

Steven Andras **Toth**
12 Webb Street, Christchurch
T: 03/3557448

ROMANIA

László **Barabási**
Széki út 157,
RO-530203 Miercurea Ciuc
T: 0040/98/302501
E-mail: barabasil@freemail.hu

Dr. József **Faragó**

Dragalina 8/14
RO-400024 Cluj-Napoca
T: 0040/264/193666
E-mail: faragojosef@usa.net

Anna & Lajos **Sipos**

Str. Moldovei 13/B
RO-540542 Tg. Mures
T: 0040/265/244139
E-mail:
molnarj@ms.sapientia.ro

SERBIA

Lajos **Szabó**
Partizanskih baza 17
YU-24000 Subotica
T: 00381/24/547504
E-mail: gsepsey@tippnet.co.yu

SLOWAKIA

Kornélia **Csala**
Mäsiarska 59
SK-040 01 Košice
T: 00421/55/6254184
E-mail: obcklub@stonline.sk

Dr. Ottó **Csámpai**

Vyšehradská 13
SK-851 06 Bratislava
T: 0042/903/453514
E-mail: csotto@netax.sk

Zoltán **Beke**

Dovčiková 1
SK-048 01 Rožnava
T: 00421/905/968338
E-mail: beke@pobox.sk

SWEDEN

Frigyes **Hutter**
Kantyxegängen 8
SE-42147 Västra Frölunda
(Göteborg)
T: 0046/31/479789
E-mail:
fredrikhutter@hotmail.com



TORISCHER VERE



INFO

**Ungarisch Historischer Verein Zürich
Zürichi Magyar Történelmi Egyesület**

Sekretariat der Treffen zur Frühgeschichte der Ungarn
Magyar Őstörténeti Találkozók Titkársága
CH-8047 Zürich, Postfach 502
Postscheckkonto: Zürich 80 36214-1
Präsident/Elnök: Dr. György J. Csihák
Telefon: 0043/3352/31872
www.zmte.inf.hu
zmte@freemail.hu

Gemeinnütziger Verein. Svájci Közérdekű Egyesület

Kapcsolati cím Magyarországon

Sancz Klára Lujza
H-1117 Budapest,
Hamzsabégyi u. 20.
T: 0036/1/2095960
sanczklara@pim.hu

Nyilvános előadás
minden hónap utolsó előtti csütörtökjén 17 órakor
H-1051 Budapest, Arany János u. 10. Telefon: 0036/1/3112248

www.aranytiz.hu
aranytiz@freemail.hu

Tafelrunde/Asztaltársaság:

*Adelaide / Budapest / Christchurch / Csikszereda / Felsőőr / Göteborg /
Hobart / Hódmezővásárhely / Kassa / Kolozsvár / Marosvásárhely / Melbourne /
Pozsony / Rozsnyó / Szabadka / Sydney*

ZÜRICHI
MAGYAR
TÖRTÉNELMI
EGYESÜLET

UNGARISCH

IN ZÜRICH

MI A HUSZÁRSZELLEMEZ?

*HUSZÁRSZELLEMTŐL ÁTHATOTT AZ AZ EMBER
AKI JÓSÁGOS TERMÉSZET MELLETT BÁTORSZÍVŰ,
AKI ÖNMAGÁBAN, LOVÁBAN ÉS FEGYVERÉBEN BÍZIK,
AKI LOVÁT ÖNMAGÁNÁL IS JOBBAN SZERETI ÉS ÁPOLJA,
AKI A LEGVÁLSÁGOSABB HELYZETBEN IS MERÉSZ
ELHATÁROZÁSRA JUT
ÉS AZT NYOMBAN TETTEZ KÖVETI.
AZ ILYEN EMBER NEM ISMER NEHÉZSÉGET,
ELEMÉ A TÁMADÁS
ÉS MÉG A HÁTRÁLÁSBAN IS CSAK ESZKÖZT LÁT ARRÁ,
HOGY KEDVEZŐBB VISZONYOK KÖZÖTT ÚJBÓL TÁMADHASSON.*

Magyar Királyi Honvéd Lovássági Gyakorlati Szabályzat

